

ČASOPIS

katolického duchovenstva.

Pomocí mnoha učenců

vydávají

Karel Vinařický,

sidelní kanovník u kollegiatního chrámu sv. apoštolů Petra a Pavla
na Vyšehradě,

a

Klement Borový,

dr. theol., c. kr. profesor církv. práva, vicerektor semináře v Praze.

Ročník osmý.

V PRAZE.

Tiskem a nákladem Rohlička a Sieverse v kníž. arcib. semináři.

1867.

184542-B

ČASOPIS

katolického duchovenstva.

Ročník VIII.

1867.

Svazek I.

Traditionalismus a učení katolické.

V osmnáctém věku vše se k tomu neslo, aby se z náboženství všecko vymýtilo, cožby dogmatem zavánelo a proto sobě mravouku nakreslili na základě pouhého rozumu, nikoliv na základě nadpřirozené víry. I platil ten, kdož na víru ještě něco dal, za člověka ztmělého, který by svou slabou hlavu kněžskou čapkou kryti měl. A jelikož katolická víra nedá se dělití od kněžstva, proto deklamovali, že z otroctví prý kněžského nutno se vybaviti a vyváznouti. Tak jsou žvatlali podle nového vkusu Voltairova přistřížení vzdělancové věku osmnáctého. Ti mešlechetníci, kteří ve vlasti své královraždu připravovali, víru a kněžstvo a kult blátem pohazující, ve vlasti své naproti králi a urozenstvu až i nemravně válčící, hanlivé, nepravdivé a utrhačné spisy roztrušující, a za hranicí až i rozdělení Polsky a zotročení celé říše za velkoduchý čin vyhlášující, a veřejné mínění Francie proti Polákům popuzující! (Dopis Voltairův na Bedřicha II. viz Caesare Cantu. 17. B. p. 411.)

A když účele svého dosáhli, katolickému přesvědčení věrné kněze vyhnali, aneb usmrtili, a svůj hrozný *liberalismus* zbořením 25.000 domů v Lyoně, 200.000 vězny a tisícovými vraždami denními posvětili, zbyl osvíceným encyklopedistům z víry zhrzené a pohaněné jediný Bůh. V pravdě, když kněze jeho povraždili, oltáře pobořili, chrámy

zneuctili a okradli, veškerou víru proskribovali, katolické vyznání guillotinou stíhali (ti svobodomilci!), Jeho svaté jméno posměchu v časopisech, na divadlech a u veřejných shromážděních sfanatizované lázy vydali: neabývalo jiného než starého Boha na výměnek dáti, aneb raději, pokud možno, zničiti. A skutečně francouzský konvent uzavřel, že Boha není, a protož že mají býti zbytky oltářův, a ostatků svatých zkaženy, a všechna starobylá a umělecká díla v chrámech rozkotána, aby byla vůle národa i Bohem i vírou i náboženstvím jeho. Zpěvačka nahá, již se sálu národního shromáždění do chrámu Notre Dame byli donesli a na oltář postavili, představovala nové božství „bohyně rozumu.“ Že však i atheismus zdál se býti nevyrovnanému Robespierrovi příliš aristokratickým, vidělo se mu dekretovati, že přece Bůh nějaký je, jehož, kdyby nebylo, že by se musel vymysleti. A k tomu článku přerozkošné víry své přidali později i článek o nesmrtnosti duše. Jakýs takýs kult, jako zříceninu a šílené doby revoluční, přivedli na jeviště *theofilanthropové*, jimž za času direktoria as 10 chrámův v Paříži přiklali, za času Napoleona však, když byli ode všech vysmáni, opět odejmali.

Výstřednosti filosofův, krvavé jeviště a stopy hrůzného vladaření jejich, poblouzení hrozné, jaké i u pohanův řídké bylo, a zvířecí nemilosrdná ukrutnost, jaké se dopouštěli, a očividný důkaz, kam dospěl rationalismus víry prázdny, za časův Ludvíka XIV. a nápotom tak velice velebený, panské domy, a dvůr králův opanovavší, a nápotom její a tisíce na guillotine přivedší přiměl bohoslovce, zvláště francouzské, rozumu lidskému v oboru víry úzké vykáhati meze, čímž se stalo, že méně přičítali rozumu ohledem k náboženství, nežli lze bez porušení víry katolické. Kdežto rationalisté za to měli a mají, že mimořádné, čili po bohoslovecku řečeno nadpřirozené účinkování Boží na člověka je věcí na dobro nemožnou, a protož

všeliké vyvinutí se duševních sil lidských a veškerý stupeň dokonalosti, k němuž dospěl, za pouze přirozený a obyčejný považovali a považují; vyučovali a tvrdili Bonald, Bonetty a Butain věhlasný, učený a vysoce ctěný generální vikář Pařížský, tenkrát profesor bohosloví v Argentorátě, že člověk bez nadpřirozeného vlivu Hospodinova vůbec ani v Boha věřiti není sto, jelikož ani jsoucnosti Boží, ani vlastností Jeho rozumem dokázati nemůže. A poněvadž upříti nemohli, že i u pohanů vědomí o Bohu, přesné papsky pravého náboženství, a zárodky dobra, a učení mravův se nalézají; odvozovali toto vědomí o pravdách záměrných oboru přirozeného přímo od nadpřirozeného zjevení, kterého se pokolení lidskému v ráji dostalo a které od rodu na rod, od otce na syna přecházelo. Bohoslovcové tito, kteří praví, že ne cestou rozumování a reflexe, nýbrž pouze nadpřirozeným zjevením vědomí o pravdách záměrných oborů přirozeného člověku se dostalo, a že ví o Bohu pouze z ústního podání, nikoliv důkazem z rozumu, slovou *traditionalisté*.

Na první pohled má theorie tato, kterou nazvali *traditionalismem*, do sebe cosi milého a lákavého, neboť se touze cestou ukazuje až ku překvapení, že jest *rationalismus* něco absurdního, dějepisně neoprávněného; ano již a priori něco nemožného, jelikož každé náboženské hnutí v člověku, každá jiskra vědomí o Bohu a pravdách jeho, protože přímo od Hospodina pochodíci, svědkyní neomylnou, nezbytnou a nezvratnou je, že Bůh zajisté aspoň ku prvním rodičům v ráji byl mluvil. Nic však méně *traditionalismus* nemůže obstáti naproti katolickému přesvědčení, neboť předpokládá, že v člověku není schopnosti, *toužiti* po vědění náboženském, nýbrž pouze orgán, sdílenou viru přijmouti. Zdá se tedy náhled *traditionalistův* kloniti se ku náuce *hypernaturalistův*, čili spíše *irrationalistův věku šestnáctého*. Nutno však jest doložiti, že ač tradi-

tionalisté a reformátoři bliženci se býti zdají, že mezi oběma podstatného rozdílu je. Neboť podle přesvědčení pravověrných *Lutheránův* a *Helvetův* je člověk vzhledem ku věcem náboženským netoliko zamračen, nýbrž na-prosto zničen, i není v něm ničehož, což by jej ku Bohu lákalo a táhlo, ba ani obrazu Božího více ne. „Učí, praví vyznání Augsburské, že po pádu Adamovém všickni lidé podle přírody (secundum naturam) rozmnožení, rodí se s hříchem, t. j. bez bázně Boží, bez důvěry k Bohu a se žádostivostí.“*) A tento článek vyznání pravověrně Luteránského vykládá takto obrana jeho: „Toto místo svědčí: že netoliko skutečnou bázeň Boží a důvěru k Němu, nýbrž i mohůtnost ku působení bázně a důvěry k Bohu splozeným podle těla upíráme**). Jest tedy po přesvědčení Luteránův vzhledem ku věcem nebeským duše lidská netoliko na dobro neschopnou, aby sama o sobě vůbec v Boha věřila, jej se bála a v něj důvěřovala, nýbrž není i sto, aby viru zvěstovanou pojala. A toho též náhledu jest helvetské vyznání, pod jmenem: *Confessio helvetica posterior*. (IX. de libero arbitrio adeoque viribus hominis edita. a, 1586; nuper Viennae 1866 pag. 24.) A protož také na půdě protestantismu starověreckého vtírají se člověku mimovolně dvě hádanky, a sice kterak se stalo, že pravdy náboženské vůbec se mohly v člověčenstvu udržeti, ješto po spáchaném hříchu člověk tvorem náboženským (ens religiosum) býti přestal, a protož vše, což bylo oboru náboženského, netoliko odporným jemu nýbrž i na dobro nesrozumitelným se stalo. Důslednějším by bylo bývalo, tvrditi, že člověk po spáchaném hříchu nejenom tvorem náboženským býti přestal, nýbrž že i

*) *Confessio August.* art. II.

***) *Apol II.* §. 2. Hic locus testatur, nos non solum actus, sed et potentiam seu dona efficiendi timorem et fiduciam erga Deum adimere propagatis secundum carnalem naturam.

touž dobou na vše úplně a mžikem zapomenul, anebo spíše, že veškerého vědomí náboženského, pozbyl, kteréhož se zjevením Božím stal účastným. Jestliže však proti všemu nadání i po spáchaném hříchu zůstaly zbytky zjeveného náboženství, anebo spíše celý objem jeho v duši člověka, tož zajisté nepochopitelně, jak se mohlo časem vědomí náboženské porušiti, kdežto člověk nemaje poněti žádného o věcech náboženských ni jota přidati s to nebyl, aniž ubrati. Porušení tedy a zmatení názorů náboženských, a protož i rozmanitost náboženských přesvědčení a soustav až i rozumu odporých, jest zjevem v dějepisu úplně nevysvětlitelným, má-li pravdu protestantská starověrečká nauka reformace. Jinak ale se věc má, přihlédnem-li ku traditionalismu; neboť traditionalisté neupírají, že člověk je tvor schopný, aby náboženství do sebe vsál, avšak schopnost tuto popisují co pouze passivní, a duši lidskou jako úplně „tabula rasa,“ v které se však co v úrodném poli semeno nadpřirozeného náboženství dobře ujímá. Podlé protestantského přesvědčení ale je duševní půda skalnatá beze všeho prášku země, tak že je neschopna, aby osení náboženských pravd pojala, a přijaté oživila. Jsou tedy traditionalisté daleko vzdáleni upřílišeného učení reformátorův, a jelikož připouštějí, že člověk o podaných sobě pravdách náboženských, jež pojal, i rozumovati a jejich pravost dokázati může, a k nim státi a nebo křivě o nich souditi a od nich se odchýliti: dají se na základě traditionalismu veškerá poblouzení u víře a mravech dobře vysvětliti.

Ješto však traditionalisté ku svému náhledu se utekli, aby se i stínu rationalismu, pelagianismu anebo semipelagianismu vyhnuli, a o bludech těchto i na sněmích církev Boží se vyslovila; sluší bedlivý sřetel míti, zdali snad učením svým se ku traditionalismu nenaklonila.

Pelagianismus ale a blíželec jeho semipelagianismus zavřzen jest zvláště na sněmu v Arausikáně (Orange) v roce 529. I bude nám výroky tohoto sboru autoritop svoji zajisté proslulého skoumati, zdali snad není na odpor učení, žeby člověk sám o sobě bez předchozího zjevení nadpřirozeného, svou silou a svou snahou nebyl schopen, přirozeně věřiti a protož i přirozeně doufati, ano i milovati, anebo ještě srozumitelněji: zdali je možná víra, naděje, lítost a láska k Bohu pouze přirozená. Sbor tento dí v kanonu pátém: „Odpůrníkem dogmat apoštolských je ten, kdo praví, že máme sami od sebe (naturaliter inesse nobis) nejenom rozmnoženou, ale i počatou víru ano i pobudku k tomu, abychom věřili v Toho, jenž bezbožného ospravedlňuje; a ne vdechnutím Ducha svatého, jenž vůli naši přivodí od nevěry k víře, od bezbožnosti ku zbožnosti a ospravedlnění.“ Sbor tedy Arausikánský tvrdí, že nejenom začátek a vyvinutí víry, nýbrž i možno-li tak říci první atom čili prvek její jest darem Hospodinovým, a kdoby tomu odpíral, že odpírá učení apoštolskému. Na první pohled by se zdálo, jakoby sněm za to měl, že člověk sám o sobě vůbec ani věřiti v Boha s to není, a protož že každý odblesk víry v duši naší a její vývin jest milostí Boží způsoben, Nahledneme-li ale bystřeji v text, a skouáme-li smysl jeho hlouběji, zajisté přesvědčíme sebe, že sněm netvrdí, že vůbec věřiti bez Pána není lze, nýbrž že bez milosti Jeho není možno věřiti v Něj, kterýž ospravedlňuje hříšníka. Víra však v ospravedlňujícího Pána není věrou přirozenou, nýbrž věrou nadpřirozenou, která dle výroku sněmu Tridentského (Sess. VI. cap. 8.) jest kořenem ospravedlnění, jímž býti by nemohla, kdyby nadpřirozenou nebyla, jako i samé ospravedlnění jest habitus nadpřirozený. V šestém kanonu dí tentýž sbor Arausikánský: „Si quis sine gratia credentibus, volentibus, desiderantibus, conantibus, laborantibus, vigilantibus

bus, studentibus, petentibus, quaerentibus, pulsantibus nobis misericordiam dicit conferri divinitas, nobis autem ut credamus, velimus, vel haec omnia sicut oportet, agere valeamus, per infusionem et inspirationem Sancti Spiritus in nobis fieri confitetur . . . resistit apostolo dicenti: Quid habes, quod non accepisti? et gratia Dei sumus id, quod sum.“ Zde sjevně se předpokládá, že člověk bez pomoci Boží může věřiti, chtíti, toužiti, usilovati ano i účinkovati, avšak upírá se, že by takoví činové byli prápravými ku dosažení milosrdenství Božího, k čemuž je účinnivé milosti nevyhnutelně třeba; upírá se dále, že by činové takoví byli a to zasloužiti sobě ospravedlnění, zkrátka zavrhuje se učení Pelagianismu, přičítajícého člověku více síly, nežli do sebe má i rozum jeho i vůle podle katolického názoru. Protož také v kanonu sedmém dí: „Jestliže by kdo tvrdil, že přirozenou silou člověk buď mysliti aneb voliti může, což by prospělo ku životu věčnému, aneb souhlasiti s evangelium; jež mu bylo zvěstováno, aniz by jej osvítil a ponoukal Duch svatý, klame se duchem haeretikův (haeretico fallitur spiritu). Aransikánský sbor tedy nikoliv nenáchylaje se domněnkám traditionalistův, právě na opak připouští Pelagianům, že rozum sám o sobě Boha poznati, a v něj věřiti svou silou může, tato víra ale že člověka s Bohem smířiti nemůže, ano sbor rozesnává na dobro zjevenou víru nadpřirozenou od víry pouze přirozené, když se v kanonu pátém takto vyjadřuje: „Qui enim fidem, qua in Deum credimus, dicunt esse naturalem, omnes eos, qui ab ecclesia Christi alieni sunt, quodam modo fideles esse definiat.“

Snad ale sněm Tridentský traditionalistům více je přísniv, a protož i výroky tohoto sněmu, sem patřící, na krátko vyloučiti nebude od místa. V sezení šestém (kanon III.) dává sbor tento u klatbu ty, kteří pravi, že člověk

bez milosti Boží může věřiti, doufati a milovati a se káti, jakož potřebno, aby se mu ospravedlňující milosti Boží dostalo; avšak rozhodnutím svým nikoliv nezavrhne nauky těch, kteří by vyučovali, že je možno, aby člověk vůbec věřil, doufal a miloval Boha, a z hříchů svých se kál, anebo jinak nezavrhl, že jest možná přirozená víra v Boha, přirozená naděje, přirozená láska, přirozená lítost. Zavrhnout zajisté otcové Tridentští pouze domněnku, že by byla přirozená víra, naděje, láska a lítost takového dosahu, aby mohla býti začátkem ospravedlnění a přípravou ku dosažení spravedlnosti, k čemuž nutno je, aby přirozená víra, naděje, láska a lítost zroděny byly účinnou milostí Boží.

Nejvíce je traditionalistům na odpor text sv. Pavla k Římanům (1, 18—22). „Zvěstuje se zajisté hněv Boží s nebe proti každé bezbožnosti a nespravedlnosti těch lidí, kteří pravdu Boží nespravedlností zadržují. Nebo, co známého jest o Bohu, zjevné jest jim; Bůh zajisté jim to zjevil. Nebo neviditelné vlastnosti Jeho ze stvoření světa skrze ty věci, které jsou učiněny, rozumem pochopené spatřiny bývají, totiž jeho věčná moc a Božství, tak že nemohou míti výmluvy. Protože poznavše Boha, neoslavovali jako Boha, ani děkovali, ale marni učinění jsou v myšleních svých, a zatmíno jest nemoudré srdce jejich.“ Svatý apoštol tímto dí, že známost o Bohu ze stvoření přímo vyplývá; jestliže tedy pohané nepoznali Pána, jsou po slovech apoštolských vinni, protože čísti mohli o něm písmem velikolepým na nebi i na zemi, neboť Bůh psal toto písmo velikomocnou rukou svou. Viny pohanův neodvozuje tedy svatý apoštol z toho, že se Bůh v ráji zjevil, a že zjevení toto od úst k ústům přecházelo až k té době, v které apoštol národův svůj důležitý list ku Římanům psal, anebo že toto nadpřirozené zjevení svou nešlechetností zatemnili; nýbrž že ze

stvořených věcí o Něm četli a i také Jej poznali, avšak tohoto poznání Hospodinova nepoužili, aby Jemu úctu vzdali a Jemu děkovali. Předpokládá tudíž sv. apoštol jsoucnost Boží se stvořených věcí jako na dobro dokázanou, a netoliko jsoucnost Jeho, nýbrž i vlastnosti Jeho; pokudž četny býti mohou z toho, což je stvořeno, neboť užívá výrazů „*διὸς αὐτοῦ δυνάμεις καὶ θεϊότης*.“ A jelikož apoštol národům klade pohanům za vinu, že Boha neoslavovali, musela býti možná taková známost o Bohu, aby úctu působiti mohla k Němu a pročež nížeji apoštol zřejmě dí, že mravný zákon pohanům dobře byl znám (2, 14.)

Někteří z traditionalistův přisvědčují výkladu svrchu položenému úplně, a nepochybují nikoliv, že možno dojíti jistého přesvědčení o jsoucnosti Boží a o některých vlastnostech Jeho, avšak nikoliv na základě pouze přirozeného zjevení, nýbrž na základě vědomosti o Bohu od jinud. Jestliže však vědomí toto přičítají (pouze) nadpřirozenému zjevení, není lze přivésti je ve shodu s textem apoštola Páně; neboť sv. apoštol zamýšlí dokázati, kterak pohané i židé jsou ospravedlnění skrze Krista potřebni, jelikož i tito i onino Boha poznali, a i zákon Jeho nikoliv jim nebyl neznámým, avšak tomuto poznání přiměřené úcty nevzdávali. Že známost o Bohu židům nechyběla, to na jisto postaveno, neboť k nim mluvil z hořícího keře, bil pro ně Egypt desaterými ranami, otvíral skály a vyváděl vodu živou, dal jim dětiti mannu s nebe, a mluvil zřejmě s hory Sinai, a zachoval je zázračně 40 let na poušti; o tom tedy, že se Bůh židům zjevil, nebylo lze pochybovati. Avšak tím způsobem, jak se zjevil židům, nezjevil se pohanům. K prvnímu zjevení, anebo abychom řekli k prazjevení, jež se stalo v ráji, nebež sv. apoštol žádného zřetele, nýbrž k tomu zjevení, kteréž každému na snadě je, napeánému totiž rukou Hospodi-

novou na obloze nebeské, a na všem, což stvořeno. Ovšem že by nebylo lze, aby duch lidský ze skutkův Božích jsoucnost Boží a vlastnosti Jeho seznal, kdyby mu chyběla schopnost ku poznání Jeho. A tato schopnost zavírá v sobě vrozenou ideu o Bohu; tato idea že skutečně je v duši naší, plyne zvláště z přirozenosti lidské samé. Vždyť pak Bůh tvoře člověka sám s sebou v radu vchází a vtiakuje obraz svůj a podobenství své v tvář jeho. A protože se idea o Bohu, která, dokavád rozum nerozvinulý byl, dřímala, pozorováním stvořených věcí tak snadno probouzí, probouzí se ale zvláště pozorováním lidské přirozenosti samé, neboť jestliže kde, v duši naší je obraz tvůrce našeho, trojjediného Boha. Apoštol tedy, abychom se ku výkladu textu písmá sv. navrátili, rozeznává dvoji vědomí o věcech náboženských, jedno, kteréž se stala ústy hežskými bezprostředně, a druhé skutky všemohoucnosti Jeho, neboť nebesa vypravují slávu Boží; jednoho se dostalo židům, druhého pohanům; a ačkoliv pohané neměli zjevení nadpřirozeného židům daného, vypravovala jim nebesa o Bohu a vlastnostech Jeho.

Což tedy stvořeno na nebi i na zemi, a zvláště lidská přirozenost, jest jako rukověť, kterou se jsoucnosti Boží a vlastností jeho možná domakati, nosímeť s jistotou Boha v sobě, jsouce obrazem jeho, a tento obraz shlíží se v ohromném zrcadlu světovém, a reflex jeho jest přesvědčení ne pouze pravdě podobné, nýbrž jisté a bezpečné, že Hospodin jest, a že jest nekenčeně dokonalý. A tomuto přesvědčení o jsoucnosti Boží a vlastnostech Jeho nabytému z přirozeného zjevení odpovídá hlas u vnitřku našem hlásající o tom, což by nám bylo činiti, a čeho se varovati, čili norma přirozená Bohem nám daná a souhrn pravidel zákona mravního. A proto také sv. stolice nemohla nikoliv souhlasiti s výkladem Bajánovým textu sv. Pavla Řím. 2, 14, 15, že sv. apoštol mluví zde

o národech víře křesťanské přivtělených. Tato zavržená věta zní: „Cum Pelagie sentiunt, qui textum apostolicum Romanos II: Gentes, quae legem non habent, *naturaliter* ea, quae legis sunt faciunt, intelligunt de gentibus fidei gratiam non habentibus.“*) Jestliže však jsou ti ~~daleko~~ vzdálení toho, aby s Pelagiem za jedno byli, již svrchu položenou větu sv. Pavla o pohanech víry nadpřirozené a ~~habituálně~~ nemajících vyrozumívají, tož zajisté přirozené mravnému jednání odpovídající theoretické vědomí o Bohu, a čehož by žádal po přirozeném od něj samého daném zákonu i bez nadpřirozeného zjevení přičísti sluší. A protož sv. Augustin svrchu udaný text následovně vykládá: „Odkud to, že bezbožní pravdu zdržují? Snad mluvil Bůh k jednomu každému z nich? Či snad obdrželi zákon, jako Israelité skrze Mojžíše? Slyš, kterak se jim zjevil Bůh. Neviditelné vlastnosti Jeho skrze ty věci, které jsou učiněny, rozumem pochopeny spatřiny bývají. Ptej se světa, okrasy nebes, blesku a řádu hvězd, a viz, zdaž by svým způsobem neodpověděly tobě: Bůh učinil nás.“***) Traditionalistův náhled tedy, jakoby nebylo lze na jisto dokázati náboženské pravdy oboru přirozeného z rozumu a sice na základě zjevení přirozeného, nebude moci asi obstáti s přesným důkazem z textu sv. Pavla svrchu položeného.

Avšak tatáž domněnka traditionalismu že křivou je i z toho vyplývá, že kdyby v člověku nebylo mohutnosti čili schopnosti činné (*capacitas activa*), aby mohl Boha poznati, tož by se muselo připustiti, že vůbec ani schopným není, aby ku poznání Boha se dostal. Neboť je-li v něm pouze trpná mohutnost, aby pojal známost o Bohu nadpřirozeným zjevením podanou, tož by důsledně, ještě také vědomí jest do člověka vnešené, nikoliv vnitřní

*) Bulla Pii V. „Ex omnibus afflictionibus“ thes. 22.

***) De spiritu et litera cap. 12 cit. z Bellarmína I. IV. de gr. et lib. arb. cap. II.

nýbrž zevnitřní, tvrditi se mělo, že není v nás ničehož, což by s Bohem příbuzné bylo, žádného vnitřního spojení s duše naší pocházejícího; pak by se ale onen útlý poměr mezi Bohem a duší naší vysvětliti nedal, dle kterého na normu přirozeného zákona v nás vázáni jsme, a trpkých výčitek okoušíme, kdykoliv jsme se od něj odchýlili. A protož nasvědčujeme celou duší výroku Kuhnovu,*⁾ že jest duch lidský výrazem bezprostředným o Bohu a nejdokonalejším zjevením přirozeným a zrcadlem, jímž se Bůh soudnému člověku objevuje, a to že je ta bezprostředná o Bohu idea; a toto vědomí o Bohu bezprostředné že je hvězdou, ana vede nás při pozorování toho, což jest kromě nás, abychom podobni jsouce mudrcům od východu, našli Pána, jako oni Syna Božího v jesličkách.

Anebo jestliže by se snad důvod tento nezdál býti dosti vážným a přesvědčujícím, možno poukázati k jiným důsledkům z traditionalismu přímo pochodícím. Jestliže jest pouze trpná mohůtnost v člověku ku poznání zásmyslných pravd, nejsme my ti, kteří vlastně poznáváme Pána, nýbrž On se vtírá nám, jako cizý, nám pouze zevnitřní a nás daleko vzdálený Bůh. Důsledek však tento jest velepodobný nápadům starých Gnostikův, již po Platonovi, a jeho nohsledu Philonovi, po důměnce Parsismu a dílem i Budhaismu bájili, že jest Bůh bytostí věčnou, tajnou, nevyzpytatelnou a nepoznatelnou, jemuž jest tvorstvo veškeré naprosto cizé: kdežto katolická víra zřejmě učí, že Bůh není dalek nás, že v něm žijeme, jsme a se pohybujeme, že jest všade, a sice i co do všemohoucnosti své, jelikož všade všecko koná a působí, i co do vševědoucnosti, jelikož všecko ví a vidí, i

* Kuhn, katholische Dogmatik II. p. 615.

co do *podstaty své*; jelikož všem věcem způsobem nevy-
sptatelným podstatně přítomným je.*)

Konečně, nemůže-li člověk rozumem svým pravd
zámyslných oboru přirozeného dokázati a odůvodniti,
zejména, že je Bůh, tož také není lze dokázati nevěrci,
že by se byl zjevil; a jelikož na světě je mnoho samo-
zvané zjevených čili pozitivních náboženských vyznání,
nebylo by ani lze toho dovésti, že by mezi všemi kře-
stanské víře jedině a vylučně přijmí pravého a od Boha
sděleného a zjeveného náboženství příslušelo. Neboť je-li
nemožný důkaz rozumový, že je Bůh, a protož že se
zjevití mohl, a skutečně také člověctvu zjevil, a své zje-
vení důstatečně osvědčil celou řadou divův a zázrakův,
pak je v pravdě absolutně nemožno, člověka nevěrce
víře svaté získati. Proto také jeden je hlas oteřův sv.,
že pravd přirozeného oboru lze z rozumu dokázati. Tak
se dovelává Tertullian (apolog. c. 17.) svědectví duševního,
že nelze, aby bylo více bohův kromě jediného. Neboť
duše lidská, byť by i zle byla vychována, a náruživostmi
a žádostmi stíhána modlám se klaněla, jak mile se zota-
vila, jediněho vyznává Boha. Sv. Cyprian (tract. IV.
de idolorum vanitate) praví to býti největším zlem, ne-
chtít Boha uznati, jehož nepoznati nemožno. Lactantius
(lib. I. de divin. lit. cap. I.) dí: rozumného člověka že
býti nemůže, jenž by nesoudil, že je jediný Bůh. Sv.
Jarolím (cap. I. ad Galatas) soudí, že jest na jevě, že
známest o Bohu každému je vrozena. Sv. Augustin při-
pisuje takovou moc pravému Božství, že nemůže býti
žádnému rozumnému tvorů naprosto skryto, a vyjímá

*) „Si ergo est in omnibus per potentiam, in quantum omnia ejus
potestate subduntur; est per praesentiam in omnibus, in quan-
tum omnia nuda sunt et aperta oculis ejus (Hebr. 4, 13.); est
per essentiam, in quantum adest omnibus, ut causa essendi.“
Thomas Aquin. S. I. qu. 8. art. 3.

pouze ty, kdož jsou příliš zkaženého srdce (tract. 106 in Joan.). A jako sv. Otcové o lidském rozumu soudili vzhledem ku zásadným pravdám oboru pouze přirozeného, taktéž učili i theologové scholastičtí. Výroky jejich však aby se uvedly, není potřeba, jelikož jisto jest, že se jejich traditionalisté stranili a je odsoudili, domnívajíce se, že se scholastického bohosloví a jeho principu důsledně a nezbytně vyřinuly bludy věku našeho naturalismus a rationalismus, a proto naproti starému středověkému bohosloví dokazovali, že člověk ani ve stavu nevinnosti sto nebyl Boha poznati, nýbrž že k tomu nevyhnutelně slova Hospodinova byl potřeben, tím méně tedy že po spáchaném hříchu se rozum sám o sobě přirozeného náboženství domaká.

Ze všeho co předesláno plyne, že stolice svatá ryzou a starou víru hájila, když žádala *) na redaktorovi časopisu „Annales de philosophiae chrétiennae“ Bonnety, aby následující traditionalismu odporné věty podepsal:

1. *Etsi fides sit supra rationem, nulla tamen vera dissensio, nullum dissidium inveniri umquam potest, cum ambae ab uno eodemque veritatis fonte, Deo optimo maximo, oriantur, atque ita sibi mutuam opem ferant.*

2. *Ratiocinatio Dei existentiam, animae spiritualitatem, hominis libertatem cum certitudine probare valet. Fides posterior est revelatione, proindeque ad probandum Dei existentiam contra atheum, ad probandum animae rationalis spiritualitatem ac libertatem contra naturalismi ac fatalismi sectatorem allegari convenienter nequit.*

3. *Rationis usus fidem praecedit et ad eam hominem ope revelationis et gratiae conducit.*

4. *Methodus, qua usi sunt D. Thomas, D. Bonaventura, et alii post ipsos scholastici, non ad rationalismum*

---

*) Ex decreto S. C. indicis a Papa Pio IX. approbato 15. Junii 1855.

ducit, neque causa fuit, cur apud scholas hodiernas philosophia in naturalismum et pantheismum impingeret. Proinde non licet in crimen doctoribus et magistris illis vertere, quod methodum hanc praesertim approbante vel saltem tacente ecclesia, usurpaverint.*)

Není tedy pravdě na odpor učení, ale kterého může člověk sám o sobě jednotlivé pravdy zámyslné oboru přirozeného poznati, jako: že je Bůh, že není bytostí vedlé vzoru pantheismu, nýbrž osobný, věčný, ode světa, jejž stvořil, neodvislý, od něho podstatně, kvalitativně rozdílný, nikoliv ale naprosto od světa oddělený a jemu odporný (contrarius), jelikož jej stvořil a svůj obraz v něj vtiskl, tak že naléztí lze stopy Hospodinovy ve vesmíru, v duši i těle lidském; lze rozumem na jisto dokázati, že jest Bůh duchem nade všechno dokonalým, celého světa moudrým pořadatelem, zákonodárcem a soudcem spravedlivým, a protož že je rozdíl mezi tím, což velí a co zapovídá, a sice podstatného, hřích že není tedy ctností, a ctnost nepravostí; lze dokázati, že jest duše lidská nesmrtelná, a sice z jmenovaných svrchu vlastností Božích. Z toho že všeho jde, že tomu všemocnému a dobrotivému Hospodinovi náleží a sluší svrchovaná úcta nade všechno, což jest stvořeno. Toto všechno na základě vrozené nám idey o Bohu a na základě toho, což stvořil. Neboť jako písmo sv. je schránkou nadpřirozeného zjevení Božího, tak příroda knihou pravd zámyslných oboru přirozeného; a jestliže nebudeme slepí, bude nám možno z ní čítati o tvůrci svém, a bude nám i slyšeti hlas její, jakým mluví k nám, neboť dan dni vypravuje slovo, a noc noci oznamuje umění o Hospodinu, aniž lze, aby hlas její nebyl pozorován; vždyť pak zvuk její po vší zemi se rozléhá. (Žalm 18.) Za tou příčinou také, že stvoření jest

*) Vide Densinger enchir. p. 452, et theses Butain. ibid. pag. 441.

zjevením Božím přirozeným, není se co báti výsledků věd přirozených, neboť Bůh sobě odpírati nemůže. Dobře vyložené písmo nebude nikdy na odpor dobře vyložené přírodě, a dobře vyložené výsledky bádání živočišstva, nerostův a celého ústrojí povrchu zemského, a pokud možno vnitřku planety naší (geologie) nebude odporovati nadpřirozené pravdě Boží, leč by se přijalo za pravdu, že Bůh, který stvořil svět, není Bohem, jež vyznávají křesťané, a nebo, že stvořiv svět, slepému osudu jej zanechal.

Jestliže člověk pravd zásmyslných svrchu naznačených rozumem dokázati může, nebude asi pravdivé tvrzení těch, kteří dovozují, že přirozené náboženství vůbec ani není možné, jelikož Hospodínem první jiskra náboženská v ráji byla rozžatá, a člověk sám o sobě vůbec ani k rozumné myšlence sebe povznésti nemůže. Neboť žádný z bohoslovcův možnost přirozeného náboženství zastávající nepraví, žeby člověk sám sobě ponechán, aneb kdesi v lese mezi zvířaty vychován ku myšlence o Bohu dospěti s to byl, ješto jest bytostí omezenou a odvislou i co do vzniku svého těla a své duše, i co do zachování na živu i těla i duše, i co do rozvinutí duševních sil svých. Avšak probuzená duše dospěje na jisto, aby poznala podle míry vzdělání svého více anebo méně zásmyslných pravd oboru přirozeného. Ješto ale možnost přirozeného náboženství pevně zastáváme, tož zajisté na mysli netane nám, že bychom Boha dokonale ze stvoření poznati s to byli, i přisvědčujeme úplně svatému Tomáši, jenž o tomto předmětu takto soudí: „Naturalis nostra cognitio a sensu principium sumit. Unde tantum se nostra naturalis cognitio extendere potest, in quantum manuduci potest per sensibilia. Ex sensibilibus autem non potest usque ad hoc intellectus noster pertinere, quod divinam essentiam videat; quia creaturae sensibiles sunt effectus Dei virtutem causae adaequantas. Unde

ex sensibilibus cognitione non potest tota Dei virtus cognosci, et per consequens nec ejus essentia videri. Sed quia sunt effectus a causa dependentes, ex eis in hoc perducere possumus, ut cognoscamus de Deo, an est, et ut cognoscamus de ipso ea, quae necesse est ei convenire, secundum quod est prima omnium causa, excedens omnia sua causata. Unde cognoscimus de ipso habitu ad ipsius ad creaturas, quod scilicet omnium est causa; et differentiam creaturarum ab ipso, quod scilicet ipse non est aliquid eorum, quae ab eo causantur: et quod haec non removentur ab eo propter ejus defectum, sed quia superexcedit.“ (S. p. I. qu. 12. art. 12.) Aníž tvrdíme, žeby důvody pro zámýslné pravdy oboru přirozeného takovou měly do sebe moc, žeby člověka proti vůli jeho ku přisvědčení nutily a táhly, neboť takových důkazův ani o věcech, které viděti lze, vůbec není: avšak netajíme toho, že jistota a bezpečnost důvodův těchto je taková, že soudného člověka na dobro uspokojiti mohou. Tímto však se neupírá nutnost nadpřirozeného zjevení, která kromě jiných příčin již z toho vyplývá, že člověk ku nadpřirozenému cíli je povolán; aniž se praví, že by k nadpřirozené víře nebylo potřebí milosti Boží. Farizeové víru sv. z úst samého Krista Pána slyšeli, a jeho zázraky viděli, a přece nevěřili; za našich dnův mohlo podivné trvání církve, a zázrakové neustávající, z nichž někteří z věku na věk přecházejí, jako neporušený Janův jazyk, o pravosti katolické víry přesvědčiti; avšak bohužel mnohým jest Jan mučénikem kněžským, nikoliv mučénikem katolické víry, a zejména mučénikem katolického národa našeho. Přirozená víra tedy je možná bez zjevení nadpřirozeného a bez milosti Boží; nadpřirozená víra vyžaduje i zjevení nadpřirozeného, i milosti Boží i spoluúčinkování člověka s touto milostí.

Dr. Ant. Lenz.

2

Exkomunikace v prvním listu ku Korintským v k. 5, 1—6.

Sv. Apoštol kárá v tomto listu preveliký zločin v obci Korintské zpáchaný, jehož Korintští posud nepotrestali. Žiltě tam jeden úd církve Korintské v krvosmilném obcování s macechou svou a mravný cit Korintanův povstalými roztržkami tak již zeslábnul, že tohoto provinilce nejen nevyloučili, nébrž ještě v obci trpěli.

Každý silný a zdravý organismus vylučuje ze sebe vřecky nezdravé, neprospěšné částky, jež sobě podmaniti a v krev proměnití nemůže. Jestli vylučující tato síla ochabuje, tedy začíná celý organismus churavěti tak, že se mu násilnými prostředky ku zdraví pomáhati musí. Jestli ale vylučující síla tato docela účinkovati přestane, pak nastane konečně smrt celému organismu.

A tak podobně stává se v každé obci křesťanské. Každá obec křesťanská tvoří organický celek. Jestliže život křesťanský v obci jest dosti silný a zdravý, pak vylučuje snadno ze sebe zjevné a tvrdošíjně zlosyny a sice vylučuje je tím, že veškeré obcování s nimi přetrhuje. Neučiní-li toho obec křesťanská, pak jest to známkou mravní nemoce její, a nemá-li se nemoc na celém těle rozšířiti a duchovní smrt nastati, tedy musejí přednostové církve, jakožto Kristem ustanovení lékaři, svou právomocí zakročiti a násilných prostředků užiti, t. j. exkomunikaci či klatbu prohlásiti. Tak učinil v Korintu svatý Pavel a tak činila sv. církev katolická po vřecky věky. Protestantismus nemaje tuto sílu vylučující v sobě, nosí již od počátku v sobě zárodek smrti své. Toto předeslavše přistupme již k samému výkladu.

V. 1. „*Všec se slyší, že jest mezi vámi smilstvo, a takové smilstvo, jakéhož není ani mezi pohany, tak že jeden manželku otce svého má.*“

Někteří překládají částici ὅλος = „náprosto.“ Tak Estius: „Omnino auditur inter vos fornicatio i. e. non levis rumor, sed constans fama est et res notior, quam ut negari possit, fornicationem apud vos committi;“ my však překládáme tuto částici dle původního znění a významu: „vůbec.“ Vůbec se slyší mezi vámi o smilstvu a zvláště o krvosmilstvu, jakéhož není ani mezi pohany, tak že jeden manželku otce svého má. „Manželku otce svého“ t. j. macečku. Sv. Apoštol neužívá zde obyčejného jména „macecha,“ poněvadž by tímto opovržlivým jménem omen zločin poněkud umenšen býti se zdál. Dále praví, že takové smilstvo ani mezi pohany se nenalezá. Ovšem nacházely se také mezi pohany takové pády; avšak byly to jenom řídké, nezákonné a velmi pohoršlivé výjimky. Tak volá Cicero pro Cluent. 5, 6: „Nubit genero socrus, o mulieris scelus incredibile et praeter hanc unam in omni vita inauditum!“ — Podstatné jest mnění mnohých interpretů, že Korintský krvosmilník byl žido-křesťanem, jenž dle zásady rabbinův sobě myslil, že proměnou náboženství také přirozené svazky pokrevnosti zrušeny již jsou, že tudíž nově na viru obrácený také s nejbližšími přátely v sňatek vstoupiti může. Ona žena ale byla bezpochyby ještě pohankou, poněvadž ji sv. Apoštol zde nekárá (viz 5, 12.).

V. 2. Myšlénka, že hanebný zločin v církvi Korintské se zpáchal, rozněcuje svatého Pavla tak, že rozechvěn v srdci svém s nevolí velkou volá: „*A vy jste nadutí a nezarmoutili jste se raději, aby vyvržen byl z prostředku vás, kdož takový skutek zpáchal.*“ Svatý Apoštol chce říci: Vy jste se měli raději zarmoutiti a nad takovým zločinem tak truchliti, jakoby vás nějaké veliké neštěstí potkalo; právě zármutkem a truchlením vašim byl by zlosyn ten ze středu vašeho vyvržen t. j. z církve vyobcován. Vyjádřena jest zde myšlénka, že pravý křesťan

nejen nad svými nébrž i nad cizími hřichy, nad hřichy spolubližních truchliti má; neboť všickni křestané tvoří vespolek jedno tělo a *trpí-li jeden úd, trpí s ním spolu všickni údové*. Také jest zde spolu naznačeno, že exkomunikace přirozeným během v obci křestanské zármutkem nad veřejným hřišnikem začíná, že obec křestanská nad zločinem jeho truchlí, od něho se odlučuje a všecken spolek s ním přetrhuje. Zanedbá-li to obec ve své mravné skleslosti, pak musejí přednostové církevní vystoupiti a jizlivý vřed ze zdravého těla odloučiti.

V. 3—5. *„Já zajisté vzdálen jsa tělem, ale přítomen duchem, již jsem usoudil, jakobych přítomen byl, toho, kdo tak činil, ve jménu Pána našeho Ježíše Krista, když vy se shromáždíte a duch můj, s mocí Pána našeho Ježíše, vydati takového satanu k zahubení těla, aby duch spasen byl v den Pána našeho Ježíše Krista.“*

Slavně prohlašuje zde sv. Apoštol exkomunikaci nad krvosmilníkem. Vystupuje tu ve jménu t. j. v osobě Pána našeho Ježíše Krista, nejvyššího soudce, ozbrojen mocí a silou jeho; proto pozorovati jest zde slavný tón řeči a důraznou opravdivost. Onen předešlý výrok *„aby vyvržen byl“* má tu vyveden a odůvodněn býti, proto stojí v řeckém částice *γάρ*. Následující exkomunikace (v. 3.) má tutéž platnost míti, jakoby ji u přítomnosti Korintanů ústně a slavně prohlásil.

- V. 4. *ve jménu Pána našeho . . .* musíme spojití s infinitivem *„vydati takového satanu,“* tak že věta: *„když vy se shromáždíte a duch můj“* parenthesesou zůstane. Sv. Pavel představuje sobě v duchu církev korintskou při službách Božích shromážděnou; on vede v duchu předsednictví, pronáší ve jménu a mocí Pána našeho Ježíše Krista klatbu církevní; církev shromážděná s ním souhlasí a na ní to jediné záleží, aby prohlášenou klatbu v skutek uvedla, aby totiž krvosmilníka skutečně ze

sebe vyloučila. Proč jmenuje sv. Apoštol toto „vyloučení“ ve v. 5. „vydati takového satanu?“ Výraz ten zasluhuje bedlivějšího a hlubšího uvážení. — Mimo církev, anaz jest viditelným královstvím Božím, jest říše satanova. Co svatá církev do svého svátého kruhu nepojímá, to v říši světa zůstává a ďábel jest knížetem světa tohoto. Kdo tedy z církve vyloučen, kdo svatých svátostí a jiných prostředkův církevních zbaven jest, ten a takový právě tím do říše satanovy vyvržen a onomu odpůrci a lháři od počátku odevzdán bývá. „K zahubení těla, aby duch spasen byl,“ těmito slovy udává sv. Apoštol účel toho vyloučení či exkomunikace. *Zahubení těla* neznamená dle souvislosti nic jiného, leč tělesné tresty skrze bolesti a nemoce, jimižto mocná žádostivost *σαρκος* zkrócena a hříšník na cestu pokání přiveden bývá. Jak si to máme v mysli představit? — Následujícím způsobem: Hřích prvních rodičů, kterýž satanu průchod na naši zemi učinil, kterýž na místo původního království Božího říši satanovu založil, hřích prvních rodičů měl v zápětí svém mnohonásobné bolesti a nemoce a konečně také i smrt. Avšak Kristem Pánem byla říše satanova přemožena; jelikož prostředníkem mezi Otcem a hříšným pokolením lidským se stal, shladiv svou smrtí na kříži vinu hříchu. Kdyby veškeré lidstvo zásluhy vykoupení Kristem získané bylo sobě přivlastnilo a úplně hřích v sobě zničilo, také by následky hříchu, totiž bolesti a nemoce tím samým mnohem méně panovaly, nové nebe a nová zem by se nám více přibližovala i také veškerá příroda posud ještě lkající dřívěji by ve své oslavení vešla. Nyní však, kdyžto i v církvi, v tomto od Krista obnoveném království Božím na zemi, ještě hřích v údech jednotlivých trvá a panuje, trvají a panují také následky hříchu, bolesti a nemoce v hojnější míře ku polepšení a napravění jich, a čím více se ve světě hříchy páchají, tím více nasky-

tují se také bolesti a útrapy rozličné, jimižto údy jednotlivé, jakožto částky celku organického, pro sebe i pro celek stihány bývají. Ve světě, kdež často hřích beze vši překážky vládne, musejí tyto bolesti a útrapy v hojnější míře se nacházeti. Nám to není sice tak nápadné, za jedno proto, že za našich dnů také mezi křesťany přemnoho hříchů a zločinů se páchá a hříchy tyto spravedlivé tresty Boží vyvolávají; za druhé také proto, že ti, kteří okolo nás kromě církve se nacházejí, nejsou více pohané, nébrž křtem svatým z říše satanovy již vysvobození křesťané. Jináče však to bylo za prvních časů křesťanských. Tehdáž byla církev křesťanská od pohanstva ji obkličujícího ještě přísně oddělena a uvnitř církve panoval ryzý a silný život křesťanský, tak že první křesťané nejen dle jména nébrž skutkem „svatí“ *αγιοι* slouli. Docela přirozeným během se tedy stávalo, že exkomunikace či vyloučení ze svatého kruhu církve také zevnitř zlé následky v zápatí mělo, kteréžto následky nápotom mnohému z církve vyloučenému prostředkem polepšení se staly. Dějepis církevní z prvních století vypravuje nám mnohé dosti osvědčené události takových zlých následků, jež s exkomunikací byly spojeny. Tak mezi jiným, abychom zde jenom jediný příklad uvedli, vypravuje Paulinus v životopise svatého Ambrože, že jeden tímto svatým biskupem z církve vyloučený hned na místě stal se posedlý ďáblom, jenž jej nemilosrdným způsobem trápil a trýznil. — Ostatně plynou z celého toho výkladu následující důležité věty:

1. Exkomunikace začíná přirozeným během v obci křesťanské zármutkem nad veřejným hříšníkem t. j. obec musí takového zlosyna skutečně vyloučiti tím, že pro jeho hrubý zločin oškřivost svou veřejně na jevo dává, všeliké obcování s ním přetrhujíc.

2. Jestliže obec křesťanská v morální shleslosti své skutečné vyloučení této zanedbává, tehdy vystoupí představený církve, biskup, obdařen Kristovým plnomocenstvím, jímž vázati a rozvázati může, a vyobcuje zatvrzelého zlosyna z církevního obcování. Obec křesťanská pak se své strany má s tímto soudním rozsudkem souhlasiti a jej v skutek uvésti.

3. Účel každé exkomunikace jest polepšení hříšníka, jest tu tedy charakter „*poenae medicinalis*“; proto praví sv. Apoštol dále: „aby duch spasen byl v den Pána našeho Ježíše Krista.“ Tento den jest poslední soud. —

Konečně připomínáme ještě, že někteří svatého Apoštola zde vinili, jakoby se až příliš přísným a tvrdým býti prokázal, myslíce sobě, že dřívější náruživost a fanatismus farisejský Šavilův opět v něm zavládnul. Dobře, tedy byla to také náruživost, když při ukončení sněmu Tridentského předsedající kardinál zvolal: *Anathema cunctis haereticis!* a všickni shromáždění otcové jednosvorně odpověděli: *Anathema, anathema!* Že takováto řeč zvláště za našich dnů, kdyžto všudy jen o samé lásce a humanitě se mluví, aniž by se pravá podstata její znala, mnohému se nelíbí, tot lehce a snadno dá se pochopiti. My však můžeme k takové poznámce odvěti: kdo nemá opravdovou ošklivost nad zlem či hříchem, ten a takový nebude nikdy dobro či ctnost upřímně milovati; v každé exkomunikaci, v každém anathematu vyslovuje se právě takováto úplná ošklivost nad zlem, nad hříchem; ale ne nad zlým, nad hříšníkem. Právě naopak; aby duch hříšníkův byl spasen, tot jest účelem každé církevní exkomunikace. (Viz Bispinga str. 69.)

Indulgence či odpustky v druhém listu ke Korintským k. 2, 6—10.

V prvním listu ke Korintským jevila se nám apoštolská vážnost a přísnost u vyloučení pohoršlivého přestupníka co jizlivého vředu ze zdravého těla církve. Tato vážnost a přísnost apoštolská to způsobila, že proti korintskému krvosmilníkovi rozhořčení veliké povstalo a že klatba, jižto svatý Pavel proti němu vydal, od mnohých Korintčanův v skutek uvedena byla. Přemnozí Korintčané od něho se odloučili a společné obcování s ním přerušili. To učinilo na něj takový dojem, že do sebe šel, převelikou lítost nad zločinem svým na jevo dáváje. V druhém listu ke Korintským vysvitá opět Apoštolova láska otcovská, trestajíc dítky jen proto, aby je napravila a na další čas zlému ubránila. Když totiž Korintský krvoprznitel převelikou lítost na jevo dával, horlivé pokání konaje; ó! jakou radost z toho svatý Apoštol v druhém svém listu projevuje, jak laskavě kajícího hříšníka přijímá a uděluje mu ve jménu Kristovu odpuštění ostatního trestu! Přistupme již k výkladu.

Sv. Apoštol neměl v úmyslu; zarmoutiti listem svým věřících v Korintu; avšak přece jeden z nich to byl, jenž netoliko svatého Apoštola, nébrž spolu také ostatní Korintčany zármutkem naplnil; byltě to krvosmilník, je muž ale nyní, když vroucí jevil lítost, prominutí trestu uděliti se mělo.

V. 5. „*Jestliže pak kdo (mne svým proviněním I. Kor. 5, 1.) zarmoutil, zarmoutil netoliko mne, ale poněkud (nic příliš neděm, nepřitěžuji) všech vás;*“ tak dle řeckého. Slovem „*kdo*“ míní se zde krvosmilník (I. Kor. 5, 1.), to dosvědčují všickni exegeté souhlasně a jednosvitně, jediný Tertullian (de pudic. c. 13.) upíral to proto, aby přiznati se nemusel, že církev právo má také smilníky i cizolož-

nky ku pokání opět přijmouti. V neurčitém „kdo“ a v hypotetickém způsobu mlavení „jestliže kdo zarmoutil“ spočívá láskyplná šetrnost k onomu kajícímu hříšníkovi.

V. 6. . . „Dostit má ten, jenž takový jest, na tom trestání, jehož se mu dostává od mnohých, tak abyste mu raději odpustili a potěšili ho, aby se snad přílišným zdrmuškem nestrávil ten, jenž takový jest.“ Dostit má na tom trestání t. j. dosti dlouho trvá již exkomunikace a trest jeho. Následek té exkomunikace byl, že onen provinilec od mnohých osob v sboru Korintském z obcování společného byl vyvržen. Tímto indirektním potrestáním hluboce dojat činil Korintský krvoprznitel právě pokání ze zločinu svého. Proto odpouští mu sv. Apoštol vedle apoštolské pravomoci své *ostatek časného jeho trestu*, přijímá jej opět do církve (v. 10.) a vzbuzuje spolu věřících v Korintu, aby mu pro jeho horlivou kajicnost také odpustili a do církve jej opět přijali, aby snad přísností nepřivedli ho k zoufání a k odpadnutí od víry.

V. 8. „Pročez prosím vás, abyste prokázali k němu *lásku*“ t. j. abyste výrokem souhlasným do církve jej opět přijali „hortatur eos, ut publico consensu ac decreto firmam ratamque faciant suam erga eum charitatem, recipiendo eum ad pacem ecclesiae“ (Estius).

V. 9. „Nebo i proto jsem psal, abych zkušením o vás zvěděl, jste-li ve všem poslušni.“ To byla spolu též příčina i pohnutka, proč písemně krvosmilníka z církve vyobcoval, aby totiž zvěděl, zdali Korintčané ve všem poslušni jsou, zdali onu prohlášenou klatbu také v skutek uvedou. Sv. Apoštol chce tedy říci: Korintčané mohou nyní kajícího přestupníka do církve zase přijmouti a to tím více, an účel prvního listu k nim vzhledem na poměr jejich ku krvosmilníku dosáhnout jest.

V. 10. Druhá pohnutka, aby kajícího do církve opět přijali; „Komu pak jste vy cos odpustili, i já (odpouštím);

neboť i já, co jsem odpustil, jestliže jsem co odpustil, pro vás v osobě Kristově odpustil jsem.“ Sv. Apoštol chce říci: Jestliže vy kajícímu provinilci odpuštění udělíte, do společnosti své jej, jakožto bratra Kristova, přijmete; tedy s vámi rád souhlasím; nebo, co se mne týká, já jsem mu již ve jménu Kristově, mocí Kristovou ostatek časného trestu jeho odpustil. V osobě Kristově vykládají někteří = „*coram Christo*“ „*in conspectu Christi*“, tak že Kristus svědkem mého odpuštění jest, aneb že věc Kristovu před očima mám. Lépe Vulgata: „*in persona Christi*“ i. e. nomine, vice et auctoritate Christi. Jako dříve sv. Apoštol ve jménu Pána našeho Ježíše Krista krvosmilníka v klatbu dal, tak také nyní ve jménu Kristově odpustky mu uděluje.

„*Pro vás odpustil jsem*“ t. j. odpustil jsem pro všeobecný užitek církve vaší, abychom přílišnou přísností nepřivedli ho k zoufání a odpadnutí od víry, aby nám takto jeden úd církve nezahynul.

V. 11. „*Abychom nebyli oklamáni od satana, nebo nejsou nám neznámá myšlení jeho.*“ Úmysly satanovy směřují k tomu, aby církvi škodu způsobily, člověka k odpadnutí aneb k zoufání přivedly.

Nejsou nám neznámá myšlení jeho; neboť každodenní vnitřní i zevnější zkušenost nás o zámyslech jeho přesvědčuje. Ku konci tohoto výkladu podotýkáme, že náuka a praxe pozdnější církve vzhledem na indulgence či odpustky ve svých základných rysech v těchto slovech sv. Pavla naznačeny jsou a sice:

1. Moc udělování odpustků jest moc odpuštění neb zkrácení trestu časného, kajícímu hříšníkovi ještě zbývajícího. Sem náleží text: „*Dostil má na tom trestání; tak abyste mu raději zase odpustili*;“ a opět: „*komu pak jste vy cos odpustili, i já (odpouštím).*“

2. Přednostové církve, biskupové, jakožto náměstkové

Kristovi mají moc udělování odpustků. To značí slova: „v osobě Kristově odpustil jsem.“ Té moci církevních přednostů neodporují slova, jimižto sv. Apoštol všecky věřící v Korintu k odpuštění vzbuzuje: „tak, abyste mu raději zase odpustili,“ a: „komu jste vy cos odpustili;“ neboť v jiném smyslu odpouštějí biskupové, a v jiném smyslu věřící křesťané. Přednostové odpouštějí dle slov Kristových: „cožkoli rozvážete na zemi, bude rozvázáno i na nebi,“ Mat. 18, 18.; věřící křesťané však odpouštějí toliko svým souhlasem, svým vřelým přáním a modlitbami za bratra hřešícího; v tomto smyslu odpouštíme poněkud my všickni, když každodenně ze srdce se modlíme: „odpusť nám — jakož i my odpouštíme našim vinníkům.“

V tomto a sice v dokonalejším smyslu odpouštějí nám Svátí a Svěťice Boží hříchy a provinění naše a sice svým orodováním a svými zásluhami. Tak voláme v hymnách církevních k Matce Boží: „Solve vincla reis,“ a opět: „Nos culpis solutos, mites fac et castos.“ Tak voláme k svatému Janu Křtiteli: „Solve pollutū labii reatum;“ a k svatým Apoštolům: „Nos a peccatis omnibus solvite jussu, quaesumus;“ a k svatému Mučeníku: „Nos solve vinclis saeculi.“

Ve všeobecném tedy smyslu vzbuzuje sv. Apoštol věřící Korintčany, aby padlému bratru svému odpustili, láska k němu prokázali, zvláště pak aby se za něho vroucně k Bohu modlili.

3. Odpustkové mají platnost netoliko před soudem církve, nébrž také před soudem samého Boha „valent in judicio dñi,“ tak že křesťan, stane se plonocných odpustků účastným, i hned kdyby sešel, k Bohu bez časných muk očištcových přijíti může. To opět znamenají slova Apoštolova: „v osobě Kristově, jakožto náměstek Kristův, odpustil jsem“ t. j. co já jsem odpustil, to odpustil také Kristus. A není jináče; kdyby neplatily před soudem Kristo-

vým odpustky, jichžto sv. Pavel kajicimu krvosmilníkovi a jiným kajicníkům udělil; tedy by oni ubozí lidé oklamáni byli, jelikož by jim trest vezdejší byl odpuštěn a za to by na onom světě mnohem krutější trest na ně čekal.

4. Příčiny udělování odpustků týkají se předně kajicníka a za druhé církve. Se strany kajicníka, když v pokání velikou horlivost jeví, udána jest příčina jasnými slovy: „*aby se snad přílišným zármutkem nestrávil ten, jenž takový jest*“ t. j. aby nesmírnou přisotou nebyl k zoufání a k zahynutí přiveden mdlý bratr, za něhož umřel Kristus. (k Řím. 14, 15.) Se strany církve udává se příčina odpustků: „*pro vás*“ t. j. pro obecný užitek a prospěch církve vaší; dále slovy: „*abychom nebyli oklamáni od satana.*“

5. Dobrou částku trestu časného musí podstoupit hříšník sám, musí zadost učinit, chce-li, aby mu ostatek prominut byl. To znamenají slova: „*Dostil má na tom trestání.*“ Že toto trestání nebylo malé a lehké, to do svědčuje bázeň svatého Apoštola: „*aby se snad přílišným zármutkem nestrávil.*“ Zadost učinění požadují zákony církevní, aby se zákonu Božimu zadost učinilo a aby skrze odpustky neutrpěla kázeň církevní. Sv. Cyprian (ep. 11.) kárá kajicníky, kteří slabého ducha kajícího projevovali, shánějící se dychtivě po odporučných listech sv. mučovníků, aby takto snadněji opět do církve mohli přijati býti. (Viz kommentar Estia.)

Dr. Jan Turner.

Materialismus a křesťanství s ohledem na přírodovědecké časopisectví české.

První zásada materialistická jest, že jenom co pod smysly padá, má do sebe skutečnost; všecko pak nadmyslné čili svět mimosmyslový že jest nicota a pouhá hračka pro

lidi nevědecké. Tak na př. tvrdí Feuerbach: „Jenom předmět smyslný má do sebe pravou skutečnost. Pravda, skutečnost a smyslnost jsou tedy jedno čili tožné.“ Büchner (Kraft und Stoff. 5. Aufl. str. 247) dí: „Přírodovědec zná jen těla a jejich vlastnosti; co nad to jest, nazývá transcendentním a transcendenci pokládá za blouznění ducha lidského.“ Vogt (Köhlergl. und Wissensch. str. 107) dí: „Hranice zkušenosti smyslné naznačuje též hranici našeho myšlení.“ Moleschott (Kreisl. str. 387) dí: „Dolíčil jsem toho ve svém druhém listu, že kromě poměrů tělesného světa k našim smyslům nic jiného pojmuti nemůžeme. Všeliký poznatek jest smyslný.“ Zdáli i p. Krejčí tomuto hrubému materialismu úplně přizvukuje, nepadno nám tuto s jistotou rozhodnouti. Podlé toho, že uznává v přírodě zákonitost a účelnost, tedy cosi duchového (an zákonitost předpokládá zákonodárce a účelnost osobnou inteligenci, která tyto účely má a uskutečňuje), podle toho domníváme se, že p. Krejčí více na *přírodovědu* v jejich četných oborech nežli na vědu vesmés potahuje svůj výrok: „Věda nynější jest veskrze věcná, na smyslovém poznání přírody založená; svět mimosmyslový jest přenechán co myšlenková hříčka lidem nevědeckým.“ V přírodovědě ovšem všeliké poznání na smyslovém postřehování se zakládá a vykládání přírodovědů bez ohledu na zkušenost smyslovou byloby arcit pouhou hračkou pro lidi nevědecké. Avšak svrchu jmenovaní materialisté potahují tento výrok p. Krejčího, jak biledně zřejmo, na všechny vědy vůbec; neboť jim jsou pravda, skutečnost a smyslnost jedno a cokoli přesahá smysl čili všeliká transcendence jest jim pouhým blouzněním ducha.

Než tážeme se, není-li právě tvrzení toto největším pohlouzením ducha lidského, jelikož jim nejenom metafysika, tento vrchol vědy lidské, nýbrž i dušesloví, my-

slověda, mravosloví a jiné jim příbuzné vědy nadmyslnými věcmi se obírající za pouhou hračku se vydávají a samým přírodním vědám nehlubší základy se odnímají, ba sama věda co věda se nemožnou stává? Nepopírá-li se tím patrně duch lidský sám, kterýž přece všechny tyto vědy co nový, nadmyslný svět myšlenkový vedle světa smyslového utvořil a tak na smyslový svět novou vyšší nadmyslnou září vyilil? I samé právnictví, kteréž uznává osobnost lidskou, a tudíž i zvláštní osobný majetek, ztrácí při názoru materialistickém půdu svou, nebo je-li člověk pouhým zvířetem (třebas byl o stupeň vyšším), nemá už práva ku zvláštnímu osobnému majetku, nýbrž jest mu všecko s ostatními spolučlověky společné (kommunism) jako u zvířat jednoho druhu rozdíl mezi mojím a tvójím úplně přestává. Toť nutné konsekvence či důsledky zásady materialistické, že mimo smyslový svět nic nemá do sebe skutečnosti a že všeliká věda, která se mimosmyslovým světem obírá, jest pouhá hračka pro lidi nevědecké.

Dříve než tyto konsekvence prokážeme, nemůžeme nepodotknouti, kterak takovýto názor právě u přírodopýtců snadno vzniká. Kdo ustavičně jen v zemi ryje, jen se sloučeninami se zanáší, hmotu slučuje a rozlučuje, kdo jen věci smyslné neustále měří, váží, počítá, tomu snadno se stává, že pro něho celá historie lidská se vznešenými ideami a skutky i všechny vědy s nehmotnými věcmi se obírající ve mlhách se ztrácejí a že pro něho konečně nic více neexistuje leč co vidí, slyší, čije, hmatá a chutná. Vedet se takovým právě jako tomu, kterýž narozem a vychován v hlubokých dolech neviděl ještě světla Božího a slyší vypravovati o kráse a velebě slunka, o jeho blahodárných účincích a velikém požehnání, jež na zemi rozlívá; i nechce tomu všemu přiložiti víry, domnívaje se, že to pouhý klam a pohádka, i tvrdí, po-

nevadž toho všeho neviděl, že toho také není. Nejinak vede se i přírodopycům, kteří ustavičně a výhradně jen hmotou se zaměstnávají a jen bezprostředné příčiny úkazů přírodních vyhlédávají, že posléz v těchto smyslných věcech — ve hmotě — utonují, míníce, že mimo tento viditelný svět nic jiného nestává; a popírajíce směle všecko, co vlastně jest nejvyšším předmětem vědy, jako jest na př. otázka po posledních příčinách a posledním cíli všeho, nazývají to pouhou hračkou pro lidi nevědecké.

Podchází je tu hned z prvu náramný sebeklam, jehož oni ovšem nepozorují. Mluvívají o mysli a rozumu, kterýž přece pod smysly nepadá, jehož totiž nemohou ani viděti, ani slyšeti, ani číti, ani chutnati, ani hmatati, a přece věří, že ho mají, ano věří, že ho u větší míře mají než jiní, ačby dle zásady své neměli ho za něco skutečného, nýbrž za pouhou sebešalbu pokládati, jelikož dle jich náuky jen to má do sebe skutečnost, co pod smysl padá. Nemělyby tedy ani ve svůj vlastní rozum věřiti, poněvadž ho smyslem postihnouti nemohou. Zdaliž tedy hlásajíce co absolutnou pravdu zásadu, že ničím jest všecko, co pod smysly nepadá, nesedli tím sami sobě na rozum? Zdali už tím sami nedokazují, že v oné zásadě, kterou co nezvratné dogma vynášejí, nejeví se rozum, jímž se tak rádi vypínají, nýbrž že se v ní zračí veliký nerozum? Jenom tu má to nějaký smysl do sebe mluvíti o mysli, o rozumu lidském, kterýž všechny věci kolem člověka jsoucí *zpytuje*, ponímá-li se rozum ten co něco rozdílného od světa zevnějšího, kteréž ač pod smysly nepadá, přece skutečnosti do sebe má, jsouc vlastně samostatný zpytující lidský duch sám. Je-li jen to skutečno, co pod smysly padá, pak by nebyla nesmyslná tato věta: Tento člověk, dí se, chová v sobě tyto a tyto zámysly, ale poněvadž já jich nevidím, neslyším, nečiji, nemakám, nechutnám, tedy jich v něm není. Mnoho-li pak jest lo-

gičnosti v tom, popíráme-li v bližním existenci myšlenek, citů a žádostí, poněvadž jich smyslem svým nepostřehujeme? Už Hegel odpověděl tvrzení, že myšlení lidské nepřechází čili nepřesahá svět smyslný: „*Nepřechází-li* myšlení naše svět smyslný, vyložte nám, kterak myšlení to do světa smyslného *vchází*? . . . Jenom tu má to do sebe smysl, mluvit o rozumu, ponímá-li se tento a idea jeho co něco neodvislého od světa smyslného a co něco samo o sobě samostatného.“ (Díl XII. str. 387.) Můžeme ovšem říci astronom: Prošel a skoumal jsem veškero hvězdnaté nebe a nikde jsem stvořitele nenalezl, tedy ho není. Můžeme i anatom tvrditi: Prošel a skoumal jsem veškero tělo lidské a nikde jsem duše nenalezl, tedy jí není. Ale dětinská věru to filosofie, díme s veleučeným fyziologem a filosofem Carusem, která právě tolik moudrosti do sebe zavírá, jako kdyby někdo řekl: Otevřel jsem hodiny a rozložil jsem všechny jejich částky, ale hodináře nikde jsem nenalezl, tedy ho není.

Avšak odpovědí se nám: že hodiny předpokládají hodináře, tot věc, která na zkušenosti se zakládá, pročež onoho svrchu dotčeného nesmyslu nikdo tvrditi nebude. A což pak, tážeme se, nezakládá se též na *zkušenosti*, co o nadsmyslném, duševném životě tvrdíme? A tu už přicházíme k naznačení druhého hlavního bludu, jímž materialističtí přírodovědci pojeti jsou, že totiž pravidla zkušenosti, která platí pro poznání světa zevnějšího, smyslného, přenášejí také na svět vniterný, duševní v nás, jehož poznání se též dobývá zkušeností, ale *zkušeností vniternou*, ne méně, ne-li více jistou nežli jest zkušenost zevnější prostředkem smyslů.

Pravíme, že zkušenost vniterná, kteréž o vniterném, duševném světě v sobě nabýváme, jest neméně, ne-li více jistá nežli zkušenost nabytá prostředkem smyslů. Nebo jistoty, že jsme, že myslíme, cítíme a žádáme, jakož i

vědomí toho, co myslíme, cítíme a žádáme, toho všeho nabýváme *bezprostředně sebevědomím*; zkušenosti zevnější pak nabýváme jen *prostředně*, nejprve totiž prostředkem smyslů, pak ale a to spolu prostředkováním v nás ducha. Nebo abychom něco ve světě zevnějším postřehli čili uznamenali, k tomu nestačí jen pouhé zevnější dráždění čidel nebo smyslů, ačkoli toho dráždění čidla jako prvním jest členem průběhu, jímž všeliká čítí, postřehy a názory v nás vznikají. V zevnějším dráždění čidla neleží ještě ona smyslná kvalita čili jakost věci, kterouž duše postřehuje čili uznamenává na věci nějaké. Tak na př. od těla rudobarevně se skvoucího neodlučuje se žádná hotová rudost, aby okem do duše vcházela; od těla zvucího neodlučuje se žádná hotová melodie, aby branou smyslů do duše vešla. Zevnější dráždění smyslů (dle medicín. Psychologie Lotse-ovy) mnohem více záleží v tom, že se k nim (myslům) přibližují pohyby dílem tížných, dílem netížných medií čili prostředí, kteráž jsou jako poslové, jimiž zevnější dráždění se oznamuje. Tím zevnější dráždění to dostane se ku povrchu našeho těla; než i zde ve mnohých případech musí nejprve přetvořeno býti. U barev a u zvukův nevysvitá sice zřejmě nutnost takového přetvořování; nebo vlna světelná doráží bezprostředně na sítnici a vlna suková bezprostředně na ústrojí sluchové; jinak ale jest to při teplu. Zde namítá se otázka, zdali čítí tepla předpokládá bezprostředného dotku soustavy nervové čili nezáleží v proměně poměru hutnosti parenchymu (dužiny). Pročež co třetí člen v průběhu, jímž všeliká čítí neb vnětí v duši vznikají, musí se přetvoření zevnějšího dráždění ve dráždění vnitřné pokládati. Tím teprv dojde zevnější dráždění ku vnímavému konci nervovému a pro vzájemné na sebe působení těla a duše jest ještě třeba, aby nerv k centrálné soustavě nervové, k mozku, veden byl a tu teprv nepochopitelným pro nás způsobem —

přetajemným totiž na sebe působením těla a duše vzniká nejprve čítí a pak představa zevnější smyslné věci. Pravíme „přetajemným,“ nebo zevnější dráždění způsobuje proměny v těle, kteréžto několikrát přetvořeny a skrze nervy k mozku dovedeny jsouce, toliko ráz *pohybu prostoročasového* na sobě nesou. Ale povaha jakéhokoli pohybu prostoročasového nenese to sebou, aby pohyb ten co prostoročasový přestal a co zvuk neb barva se obrodil. Pohyb ten co takový není ještě představou a dokud zůstává sám a nepodstoupí žádné proměny, žádného přetvoření jinou silou, nemůže nikdá se státi představou; nebo pohyb onen jest *prostoročasový*, rozsažný (extensivný); ale představa jest něco intensivného, důsažného, na nejvyš jednoduchého a nedílného. Musí tedy onen prostoročasový pohyb jinou tajemnou silou v neprostorovou a pouze intensivnou, nedílnou představu se přetvořiti, a tuto tajemnou sílu nazýváme ducha čili duši lidskou,*) soudice podle účinku, jejž v dotčených prostoročasových pohybech provozuje, že sama jest jednoduchá, nedílná, ana pohyby ty v jednoduché a nedílné představy proměňuje a tím je sobě připodobňuje.

Tak veliký a tak složitý jest tedy průběh, jímž zevnější zkušenosti čili poznání světa zevnějšího nabýváme. Viděti, že poznání to jest velmi zprostředkované, předně čidly smyslovými, kteráž i klamati mohou, pak množstvím proměn stavů vniterných v nás, a posléz duchem samým. Že ve smyslech samých to poznání neleží, dosvědčuje zkušenost na sleporodci od Cheseldena (lékaře angl.) l.

---

*) Herbartovci praví, že když dráždění čidla koncem nervovým na duši se přenáší a jako v ní doznívá, ona proti tomu dráždění reaguje chtěc sebe ve svém bytí zachovati a tím reagováním vzniká v duši čítí, kteréž teprva v ní v postřehu (Wahrnehmung) a názor (Anschauung) přetvořeno býti musí, aby představa vznikla.

1728 vyléčeném, kterýž prozřev neuměl hned rozeznávati blízkost, dalekost, hlubokost prostornou a rozdílnost barev, nebo z počátku ležely mu všechny předměty jako v oku samém a teprva později kladl či prométal (projectit) je vně sebe, avšak viděl je přece jen v rovině bez perspektivy; i barvy měl z počátku jen za pouhé mazařiny neb skvrny barevné. Ještě později postřehal či uznámenával prohlubně v prostore. Vymáhá tedy zevnější zkušenost nejenom dorážení na smysly, nýbrž i mnoho námahy ducha. Ješto pak zevnější zkušenost tak velmi jest zprostředkována, děje se vniterná zkušenost bezprostředně; nebo bezprostředně víme, že myslíme, cítíme a žádáme; sebevědomím svým bezprostředně ná tento bohatý vnitřní život duchový nazíráme, jeho vniterné výjevy a zákony, podle nichž jevy ty se dějí, v empirické psychologii skoumáme, všeliké myšlenky a spojení jejich v logice rozkládáme a zákony všeho souvislého, bezodporného myšlení stopujeme i vystavujeme a to vše s takovým zdarem, že znamenitý myslitel Drobíš ve své empirické psychologii (str. 30), porovnáváje tuto s fysiologií, dí: „V obsahu našeho sebevědomí, v rozmanitosti a v proměnách představ, citů a žádostí, pozorujeme ony vniterné běhy samé, které tvoří život duchový. Fysiologie může toliko zevnější projevy vniterného organického života pozorovati, psychologii však popřáno nazíratí na duchový život sám; pročež tato se kojiti může nadějí, že dříve dohotoví theorii jevův (fenomenův) sebevědomí, nežli fysiologie hotova bude s theorii vniterných příčin zevnějších projevův života.“

Jest to věru hrozná ironie na chvastavost naší osvěty, která se vysokým vzděláním *ducha* vynáší, a přece tohoto ducha popírá aneb si jej od přírody co její výplod darovati dává, ač přírodu tu vlastně prostředkem téhož ducha poznává, kteréhož popírá. Jest to spolu náramná

sebešalba popíráti vlastní bytost duchovou, kterouž přece jedinou *bezprostředně* ve svém sebevědomí cítíme.

Nemáme sice zde ještě úmysl, vésti zevrubný průkaz o realné jsoucnosti duše naší, avšak předjímavě (anticipando) musíme už zde něco o tom podotknouti a aspoň na jednoduchost a nepřetržitost sebevědomí našeho poukázati, poněvadž zjevy ty, jsouce nejsilnějším důkazem pro jsoucnost ducha, ze žádné hmoty se vyložiti nedají. A protož vracíme se zde ku prokázání věty svrchu položené, že představa jest něco jednoduchého, neprostorného, nedílného. Skoumajíce rozličné stavy duše své pozorujeme, že představa věci, ač tato více znaků na sobě má (na př. voda složená z kyslíku a vodíku), přece v *jedno* ponětí (voda) přičiněním ducha splývá; anobřž můžeme několik věcí ve své představě *sjednotiti* (ku př. ponětím krajiny), a nad to jsou všechny představy naše veždy v *jednotě* sebevědomí našeho co nejužěji sloučeny a konečně jsou netoliko všechny představy naše, nébrž všecken náš duchový život jest v *jednotě* sebevědomí uzavřen a sjednocen, což patrně nasvědčuje tomu, že duše jest *jednoduchá* bytost, jinakby představa v rozličných orgánech těla před se jíti musela, tak žeby jeden díl její byl v tomto, onen v onom díle těla, což mysliti byloby nesmyslem, uvážíme-li, že představy a jiné stavy duše jsou *nedílné* úkony duše a tedy co souhrn několika tělesných v rozličných částech těla před se jdoucích činností pokládány býti mohou. Čili může na př. nějaký úsudek, ježž o věci některé pronáším, za něco takového považován býti, jehož jedna část se děje v tomto, druhá část v onom díle těla? Může-liť tedy něco takového nedílného, jednoduchého, důsažného, nehmotného, nad prostoru povznešeného (čili po prostře se nerozkládajícího) se dít na těle hmotném, dílném a rozsažném? Nepředpokládá-li to jinou bytost od těla rozdílnou, nehmotnou, jednoduchou,

kteřá sama nad prostoru povznešena proměňuje prostoro-časový pohyb k mozku od zevnějších předmětů vniklý v neprostornou, nedílnou a jednoduchou představu? Řekne-li se, že duše není nic, protože na př. při citění bolestné rány v noze, bolest tu do nohy tedy jedině do těla klademe, tážeme se: Cítí-li to jen tělo a nikoli něco od těla rozdílného, čím to jest, že se nám zdá, jakoby-ohom bolest tu v noze ještě tenkráté cítili, když noha ta nám už odňata jest? Proč bezděčně sahá vojín, jemůž se to událo, po noze, míně, že noha ta ještě na těle jest a že bolest tu tam cítí? Kým napotom bolest tu cítí, když část těla, do nížto bolest svou vkládal, jemu už odňata jest?

Ale řekne se, že vlastně každý atom čili prvek, z jakových hmota se skládá, už sám v sobě jest principem představ a že průběh představování, jenž v atomech přebývá, v mozku se tou měrou sesiluje, že z temnoty, v níž před tím byl, přechází v úplnou jasnost. Namítá-li se co podobného od materialistův, tedy patřno, že stanovisko své, s něhož i všecko duchové jen s pouze fyzikalných a mechanicky působivých sil vysvětliti chtěli, opouštějí, an do hmoty hned také duchové síly kladou. Než půjme jim i toho, čehož oni nikterak dokázati nemohou, přece se na této cestě nikdy sebevědomí lidské, v němž se duch lidský zračí, nevyloží. Nebo kdyby i některý atom těla, k. p. v mozku tak zdárně položen byl, žeby všechny stavy předcházejících proměn k němu se uvedly a jako v ohnisku čočky v jednu představu se spojily, přeceby jednota této představu byla jen něco objektivného a představa ta nebylaby nic více než smyslný obraz, který co něco objektivného se představuje a k něčemu objektivnému se odnáší; nižádným způsobem však nebylby obraz ten spolu něčím subjektivným, které se sice k objektu odnáší, ale tak že člověk o tomto obrazu

v sobě a o jeho odnášení k zevnějšímu předmětu ví. Ohnisko čočky může ovšem paprsky světelné v sobě sjednotiti, ale samo sebe prosvěcovati a učiniti, aby samo sebe vidělo, toho nemůže. Takby i představa vzniklá v atomu těla bez ducha pouhým spojením všech předcházejících stavů tělesných — nikdy nepřestala býti představou pouze objektivnou čili obrazem, kterýž sám o sobě nic neví, a nikdy by se sloučení to v jeden objektivný obraz nepovzneslo ku vědění o sobě samém. Sebevědomí, jež jediné člověku mezi tvory zemskými příleží, jest světlo, jímž člověk sám sebe uvnitř prosvěcuje a jímž svět zevnější, jenž na smysly jeho doráží, v něm se zrcadlí, takže člověk sám spolu o tom ví; ale sebevědomí jest tisícero násobně více; nebo v něm zrcadlí se člověk sám sobě čili sám sobě se předmětuje. Ješto zvířata, majíce toliko temný sebecit, jen jako neustále *snářský* život vedou a s předmětenstvem jako splývají, různí se člověk od nich i od předmětenstva právě sebevědomím a procítaje ze snů pronáší jako ty dva úsudky: „Já jsem a všecko ostatní kolem mne jest něco jiného nežli já;“ nebo právě tyto dva úsudky jsou podstatou *bdění lidského*.

Toto sebevědomí jest v jasnotě své jako východištěm a prameništěm nejenom všech věd, které se prozkoumáním a rozbíráním vniterných a spolu duševných výjevů v nás zanášejí (jako psychologie, logiky a všech věd na těchto založených: metafysiky, esthetiky, mravovědy, pedagogiky, metodiky, právovědy), nýbrž i všech přírodních věd, kteréž se nedají mysliti bez vyšší srovnávací duševné činnosti; nebo touto vznikají v nás netoliko obecné představy o rodech a druzích předmětů zevnějších, nýbrž i jiné v přírodovědě nejvíce závažné a podstatné představy, jako představy míry, stupně, čísla, času, prostoru, příčiny a výsledku, atd. Nejvíce podivuhodné objevuje se sebevědomí lidské v logice, i chápáme tu teprva světle ten

rozdí, kterýž panuje mezi myšlením lidským a mezi představováním zvířecím. Ješto zvíře i na nejvyšším stupni vývoje psychického toliko *představuje*, nevědouc že představuje, člověk *myslí*, to jest; nejenom představuje, nýbrž také ví že představuje a na důkaz toho — *myslí o svém myšlení* v myslovědě čili logice, rozebírá jako anatom vyššího druhu všechny formy svého myšlení (pojmy, výroky a úsudky bezprostředné i prostředecné), skoumá a vystavuje zákony jejich správnosti, a nejen bezděčně pronáší ve své řeči výměry, partice, důvody pojmu a důkazy výrokův i úsudkův, nýbrž rozebírá také tyto formy systematické, an určuje n. p. co jest výměr, dělení, důvod, důkaz a co vymáhá správnost jejich. Člověk posléz nejen podle indukce a analogie bezděčně nových vyhledává pravd, nýbrž v myslovědě také heuristické formy ty sobě objasňuje řka, že indukce se zakládá na pokroku od pojmu podřaděného k nadřaděnému, analogie (obdoba) pak že spoléhá na přechodu od jednoho seřaděného ku druhému (viz filosof. proped. formálnou logiku p. Dastichovu str. 169). I naznačuje v logice také základné metody, jimiž forem těchto k vypátrání nových pravd neb vysvětlivek zdárně užívati lze.

Podivuhodné sebevědomí toto, jež bezprostředně cítíme a jež tedy za pouhé nic proto pokládati nemůžeme, že pod smysly nepadá, má mimo jednoduchost ještě do sebe vlastnost *trvalosti* a *nepřetržitosti*. Ješto v těle se ustavičná proměna sloučenin děje, tak že dle tvrzení fyziologův tělo za sedm let jest ve všech částicích úplně proměněno, zůstává sebevědomí člověka ustavičně neproměněno, jedno, tak že i v stáří se člověk poznává za totéž já (za tutéž osobu), kterým byl za mládí, jinakby ani zpomínka na léta mladosti a události v nich možná nebyla. Proto dí o sobě korunovaný prorok ve svém vyšším věku: *Delicta juventutis meae* — ne me-

mineris Domine. Nestává-li však žádné duše co bytosti od těla rozdílné, kde čili na čem jest tedy jedno a nepřetržitě sebevědomí to, co zatím se tělo ustavičně proměňuje? Vždyť pak přece sebevědomí na něčem *reálném* býti musí, a nemůže mezi bytím a nebytím viseti. Tímto reálným základem a nosičem vědomí jednoduchého (pouze časového) a nepřetržitého — tělo co roztažené a ustavičně proměnné býti nemůže. Tedy nuceni jsme na základě sebevědomí svého za pravdu položití jsoucnost duše co bytosti reálné, od těla rozdílné a spolu tak vznešené, že se v ní nejenom soustřeďují všechny paprsky psychického života ve zvířectvu rozptýlené, nýbrž že jest i kvalitativně docela jiného druhu, ana totiž ve všech psychických schopnostech a činnostech svých jest naprosto jiná než psycha zvířecí a k tomu i povahu *ducha* na sobě nese; nebo duch hlavně se zračí: 1. v sebevědomí, 2. ve vlastnosti vyššího všeobecného myšlení, dále 3. v tom, co s těmito dvěma dušejevy nejúžeji souvisí, totiž ve svobodném a vědomém sebeurčování a konečně 4. v apriorním obsahu ideí n. p. mravného dobra (vynášímeť a priori t. j. beze všech důvodů a neprostředně výroky a úsudky mravné, že ten neb onen čin jest šlechetný, onen však že jest hanebný a nešlechetný, že blahověle se všem líbí, zlověle a zlomyslnost že jest šeredná a že se všem hnusí atd.) A tyto úsudky pronášejí všickni za všech časů stejně, ač nemají stejně velikého mozku a stejně hlubokých v něm záhybů, na nichž prý větší menší nadanost ducha závisí. Viz o ideách mravných Dr. Dasticha spis filosofický: *Základové praktické filosofie. V Praze 1863.**) Že v mluvě jenom člověku dané a

*) Uzřevše už nápis „formalnd logika“ (a ne formalnd) nového spisu p. Dr. Dasticha, a čtouce dále, „základné formy, subjektivné, objektivné, kontrerné, divisné, disjunktivné, kopalativné, duševné, intensivné a extensivné a t. d.“ zaradovali jsme se

v umách jenom od člověka vyplozených a pěstovaných též duše co duch probleskuje, netřeba tuto připomínati. Nebo všeliká krásná uvelebujee přírodu ideou. V plastic-
kých ideách obřážejí se názorové duchovní, v rytmu a
zvucích hudby vniterné city člověka, v jasném slově poesie
jeho vniterné myšlénky a city.

A nyní už tážeme se, zdaliž to všecko, co jsme tuto
z psychologie a logiky podali, proto že to nepadá pod
smysly vnější, jest pouhou hračkou pro lidi nevědecké?
Zdali výtka tato o nevědeckosti právě nepadá na ty,
kteří něco takového proti našim názorům tvrditi se osmě-
lují? Možná-li, aby vědecký člověk zavrhl zkušenost
vnitřnou? Nezakládá-li se ona též na věci, není-li i em-
pyrická psychologie věcná?

„Ale,“ odpovídají materialisté, „my o přírodovědě
nic neklademe za reálné či věcné, leč co smysly svými
ponímáme. Vaši duši však smyslem pojmuti nelze.“
A jak, tážeme se, vaše atomy čili prvky, z nichžto vše-
líká hmota se skládá, jsou ty něco viditelného, smyslem
postizitelného? Ve všech fysikalných spisech dočítáme

---

nemálo, že opuštěn starý nespůsob přílišného ikání, jímž lo-
gická určitost myšlénky se zatemňuje a filosofická mluva česká
se téměř nemožnou činí. Za to p. Lepař ve svém všeobecném
dějepisu (I. díl Starý věk), spisu to jinak výtečném, tomuto ne-
spůsobu takovou měrou hoví, že se zdá, jakoby chtěl mermo-
moci uvéstí ve skutek, čeho se největší slovanský filolog Pavel
Šafařík obával, an v předmluvě ku německo-českému slovníku
vědeckého násvosloví pro gymnasia a reálné školy na str. XIII.
napsal: Slováci (jak dalece Moravané neví) sobě právem stě-
žovati mohou, že se jim vtíráním takovýchto výřinův a pře-
chvatův (tělesný život, válečný ryk a t. d.) společná basis ka-
nonického spisovného jazyka pomalu a nečitelně pod nohama
ubírá, anož jistotně předvídati lze, že sa nedlouho nuceni budou
čísti a psáti nejen: kasní, basní, poštní, taktní, akademní, hi-
storní, nejen: pěkní umění, čestní úd a t. d., ale naposledy i
červení růže, laciní zboží a t. d., k čemuž Pražský atticismus
vidomě a makavě směřuje. Pozn. spisov. článku.

se, „že hmota těl musí se považovati za složenou z částic nesmírně malých a nedělitelných. Částice tyto nedělitelné slovou atomy, skupeniny několika atomů slovou molekuly.“ (Viz fysiku zkušebnou p. Zengerovu I. díl. str. 3. a 4.) O molekulách dí se v německé fysice Kunzeově (Wien 1860 str. 11) při dělitelnosti hmoty: „Jsou-li stejnorodé částice nějakého těla tak malé, že nemůžé jich více zrak náš ani silně zvětšovacím sklem postihnouti, slovou *molekuly*.“ Nemůžeme-li však ani molekulů zrakem postřehnouti, tím méně možná postřehnouti atomy, z nichž molekuly se skládají. Hoffmann ve svém „Úvodu do moderné chemie“ (v 9. kapitole) rozeznává trojí dělitelnost hmoty, molární, molekulární a atomistickou; první, molární, mechanickými prostředky vykonávaná, podává jen móly čili skupiny molekulův, jejichž velikost zrakiem pozorovacím postihnouti lze; druhá, molekulární, vykonává se fysikalními silami (teplem, elektrinou a t. d.) a nalezá svou hranici ve vytvoření neměřitelných molekulův; třetí jest atomistická, jež se připisuje agentům, kteréž s to jsou, aby chemická rozlučování provedla t. j., aby neměřitelný malý molekul v živelné prvky jeho rozštěpily. *Molekulární i atomistická dělitelnost* už pozorovacímu oku jsou nepřístupny čili *nepadají pod smysl a náleží do oboru domyslu čili spekulace*. Podobně dí i Büchner (Kraft und Stoff str. 21.): „Atom nazýváme nejmenší částčku hmoty, kterouž nemůžeme sobě více co dělitelnou neb dělicí představit, i myslíme, že všechna hmota z takovýchto atomů se skládá. Atomové jsou sami v sobě neproměnní, nezrušitelní, dnes tak, zítra jinak spojeni jsouce utvořují nestejnorodosti svého slučování neočíslně rozličné tvary, ve kterých hmota smyslům našim se jeví, i těkají ve věčném a nezbytném střídání a toku.“

Ejhle! materialisté sami chtějí vysvětliti prazáklad hmotného světa, utíkají se ku prazákladům neviditelným,

neměřitelným, pod žádný smysl nepadajícím a toliko na pouhém domyslu spoléhajícím. Titěz materialisté, kteří ustavičně hlásají, že „jenom postřehy smyslové, myšlení mikroskopické a věci měřitelné jsou předmětem poznání a jedině do sebe skutečnost mají; titěz materialisté, kteří vše nadsmyslové či mimosmyslové za marné sny a výtvory obraznosti vyhlášují, přece přikládají víru jsoucnosti neviditelných prvků, ač tato jsoucnost není smyslně dokázána a toliko na pouhém domyslu se zakládá. Nám pak vytýkají nevědeckost, an opírajíce se o skutečné děje vniterné zkušenosti, za pravdu klademe jsoucnost nadsmyslného světa duševného, reálnost podstaty duše lidské co nositele a působitele dotčených dějův mimosmyslových či nadsmyslných. Neodporuje-li tedy materialism sám sobě, an co jiným vytýká sám činí? A na jakých důvodech zakládá se domysl materialistův o neviditelných atomech a na jakých, docela jiných, tisíckrátě závažnějších zakládá se naše za pravdu položení jsoucnosti duše? O atomech di sám Virchov (Archiv für patholog. Anatomie sv. IX. str. 12.): „I fysikalné úkazy či výjevy vedou nás konečně k několika všeobecným výrokům, které jen z malé části se pozitivně (kladně) dovoditi dají, a z velké části tak hypotetické jsou, že velmi pochybné jest, zdali na dlouho za pravdu jasniny budou. Tak se to má s náukou o atomech . . . o nichž nikdo posud nedokázal, žeby už poslední uspokojivý názor světový tvořily.“ Kdo aspoň poněkud pozorně uvažoval naše předběžné jen krátké odůvodňování jsoucnosti duše o bytosti nadsmyslné, možné-li aby tentýž úsudek pronesl o této základné náuce náboženství, jakovýž Virchov pronesl o náuce atomistické? Je-li podstata duše pro nás něco temného, můžeme se všim právem tázati materialistův: A což pak vy víte o podstatě hmoty? Není-liž věc ta rovněž tak v neproniknutelné

temno zahalena? Dobře odpovídá Feuchtersleben (W. W. IV. díl str. 32): „Zastavatel materialismu míní, že Bůhví co řekl, ptá-li se: „A co pak jest duch? *jakoby věděl, co jest tělo.*“ — Jedná-li někdo úmyslně, nepadá nám úmysl ten bezprostředně pod smysl; neexistuje-li snad proto ten úmysl, že ho bezprostředně nevidíme? Není-li nám přestávati už na tom, že ho vidíme v účincích? Tak může i nám úplně stačiti pro skutečnost duše, vidíme-li ji v účincích jak vnitřných jak zevnějších, které nikterak z prostoročasových pohybů hmoty se vyložiti nedají a patrně na sobě nesou ráz toho, co duchem nazýváme.

I síly fysikálné, které co vnější příčiny způsobují změny na tělech a na kterých veškery theorie fysiky zkušebné se zakládají, jsou něco tajemného, mimosmyslového a co do podstaty své úplně neznámého. I fysika prostředkem domyslů velikých výsledků docílila. Tak na př. čteme ve zkušebné fysice p. Zengerově (str. 5. a 6.) o silách dotčených: „*Síly jsou nám co do podstaty své úplně neznámé* i nedá se určití, jsou-li pouze vlastnostmi od hmoty neodlučnými aneb látkami nesmírně řídkými, všude ve všemmiru rozdělenými, které vlastním svým pohybem na tělech změny způsobují. Tak na př. výjevy tepla vysvětlují se tím, že nesmírně řídká látka, která *etherem* tepla slove a každé tělo proniká, v pohybu se nachází, čímž těla *etherem* proniknuta tak na cit náš působí, že je teplými nazýváme. Nedá-li se však příčina výjevů fysických s úplnou jistotou udati, vyhledává se, dí p. Zenger dále, aspoň domnělá příčina taková, aby jí celá řada výjevů nenuceně a dostatečně vysvětlovati se dala; taková domnělá příčina slove domněnkou čili hypothesou. Pohyb *etheru* tepla jest domnělá příčina výjevů tepla a protož se nazývá domněnkou čili hypothesou o *etheru* tepla. Hypothesy, dí p. Zenger,

jsou *důležitým prostředkem* skoumání fyzikálního, jehož *pokrok velmi usnadnily*, byť i později podstata jejich se nebyla potvrdila. Dle nich totiž seřadovala se bohatá zkušenost, pokusy nabytá, v jediný snadně přehledný celek a tím se úsudek o pravosti teorií fyzikálních zpe-
nenáhla více a více vytrřibil. Co příčiny výjevů v pří-
rodě pokládají se následující síly fyzické: Všeobecná pří-
tažlivost čili atrakce, éther tepla a světla, magnetismus
a elektřina.“ Všecky tyto síly nepadají bezprostředně
pod smysl, nýbrž toliko prostředně se poznávají.*)

Tak tedy i fyzika zkušební, která přece nejpředněji
patří mezi vědy exaktné, nemůže, chce-li vědou býti, bez
neviditelných, mimosmyslových principů se obejít, kte-
rých toliko prostředkem domyslu z účinkův zná. A nám
se má nevědeckost vyčítati, když totéž činíme ohledem
na duši lidskou?

Při této příležitosti nemůžeme nepodotknouti o nové
fáze, v které se nyní chemie čili lučba nachází. Známo
že chemie, tato nejmladší z věd přírodných, vlastně te-
prva od r. 1774, co kyslík odkryt, začínající, fran-
couzem Lavoisierem, jež intelligentní *materialistické* ná-
čelníkové francouzští gillotinou odpravili, na vědu se
povznesla. Na začátku tohoto století vystavil Berzelius
na základě oplozujících ideí Lavoisierových svou teorii
neústrojných sloučenin (neorganickou chemii) a později
vystavil Liebig na základě prací Gay-Lussacových, Thé-
nardových a Chevreulových teorii organické chemie, an

---

*) Tak na př. o elektřině dí Kunze ve svém Lehrbuch der Phy-
sik (str. 590): „Veškerost elektrických výjevů vede ku přesvěd-
čení, že elektřina není nic hmotného, byť se i o ní mluvilo co
o fluidu ze dvou částic složeného“ a t. d. Podobně jest i éther
podle undulačné theorie na nejvš tená pružná látka, kteráž
veškeru prostoru světovou vyplňuje, všechna tělesa proniká,
všecky mezery jejich vyplňuje a jehož pohybem světelné vlny
se tvoří, jimiž ze svítícího předmětu světlo k sítnici oka našeho
se dostává. I éther co svrchovaně tený nepadá pod smysl.

zkoumáním došel toho výsledku, že v substancích čili bytostech, kteréž za organické se považovati musejí, jedna část živlův silnějším přibuzenstvím mezi sebou spojena jest nežli s ostatními živly; že onen soujem (komplex) živlův zůstává pohromadě, ješto ostatní živlové jinými substancemi nahrazení býti mohou; a že onen soujem živlův tak se k sobě má jako jednoduché neústrojné tělo, — a že všechny substance, které jej bez proměny do sebe obsahují, něco společného mají, ku př. vlastnost, že z nich ze všech zase nějaká organická sloučenina se utvořiti může. (Soujem takový prozván „složeným radikalem“). Tím theorie neorganické chemie přenešeny jsou na chemii organickou a přírodozpytu nesmírné pole otevřeno. Tu nenadále povstal Francouz Gerhardt, jenž na místo vůbec přijatého způsobu vysvětlení vystavil nový vysvětlovací způsob, jemuž se říká theorie „typův“ čili základných tvarů (forem), protože dle Gerhardta složení všech organických sloučenin dá se odvoditi od několika základných *typův* čili tvarův. Ač tato theorie na mnoze *na pouhé spekulaci* se zakládá (jak jsme toho svrchu podotkli při trojí dělitelnosti hmoty, molární, molekulární a atomistické), přece se theorie ta zvláště anglickým a francouzským lučbařům zamlouvá a nad theorii Liebigovou dostává vrchu. Z Němcův jmenovitě Hoffmann, dříve ctitel Liebigův, k ní úplně přilnul a ji dále vyvinul, přidav ke třem typům Gerhardtovým ještě čtvrtý (lehký uhlovodík), kterýžto základný tvar jest sloučenina, jež ve dvou volumech (objemech) obstihuje čtyry volumy (objemy) vodíku a jeden *hypothetický* volumen plynu uhličitého. Dáme „hypothetický,“ protože až dosavad i nejintensivnějším stupněm tepla se nepodařilo, uhlík ve tvar plynový přestaviti. Volumetrické tedy ponímání této čtvrté základné formy zakládá se *na pouhé spekulaci* rovněž jako to, co se tam vykládá o trojí dělitelnosti moty, a hle! znalci vědy této vyznávají, že novou touto

theorii, která na mnoze na pouhé spekulaci se zakládá, pokrok docilen býti může i že skutečně prostředkem jejím, už v této vědě docilen byl. Jmenovitě pojem „atomu“ jinak a lépe určen než se to až posud stávalo a náuka o váze atomů za pravdivou se uznává, ana neprostředným jest výrazem dějův mnohými pokusy odkrytých. Tedy i chemie, tato tak exaktná věda, nevyklučuje spekulace (domyslů), anobř hledí právě pomocí její docílení pokroku. I p. Krejčí nezavrhne takových domyslův, anobř schvaluje je co výborné prostředky k docílení vědeckého pokroku, an ve své stručné fysice na str. 6. dí: „Porovnání zákonů přírodních vede nás konečně k domyslu o příčinách jejich a takový domysl slove hypotese. Ačkoli domysly nejsou pravdami dokonale dokázanými, vedlo přece důsledné provedení některých k odkrytí nových zákonů, jak jmenovitě v. náuce o světle viděti jest.“ Nepokládá se tu tedy za pouhou hračku pro lidi nevědecké, vystavují-li se za vysvětlivky přírodních výjevů věci, kteréž bezprostředně pod smysly nepadají, anobř právě jich užívá se co vysvětlivek vědeckých.

A dejme tomu, žeby se podařilo fysikalné vědě všecky tyto neviditelné a tudíž jen hypoteticky přijaté síly na jedinký princip. uvést, totiž na pouhé záchvěje étheru, zdalíž tím přestává nejvyšší princip ten býti mimosmyslovým? I matematické vědy začínají pojmy všeobecnými jako na př. v arithmetice pojmem stejnorodých věcí, pojmem kolikosti, jedničky, číslice celistvé neb zlomkovité, aneb v geometrii pojmem tělesa geometrického, pojmem trojího rozměru (délky, šířky, výšky či hloubky), pojmem plochy, čáry a bodu, jenž něco mimosmyslového jest, nemají v prostore pražádné roztaženosti a tudíž i nižádného rozměru, dále pojmem veličiny prostorové, na níž se rozeznává tvar, poloha a velikost atd. (Viz geometrii pro vyšší gymnasia od Václ. Jandečky.) Možná-li

všecky tyto všeobecné pojmy, mezi nimiž mnohý ani smyslně se znázorniti nedá (jako bod a čára v geometrii), možná-li tyto pojmy, jakož i jiná všeobecná ponětí, bez kterých žádná vědy, tedy ani přírodních věd býti nemůže, ku př. představa míry, váhy, stupně, času, byti a nebytí, příčiny a výsledku, osoby, předmětu a podmětu, obsahu a objemu, kolikosti, jakosti, poměru, účelu a prostředku, nadřaděnosti a podřaděnosti, rodu, druhu, zákona, skutečnosti, možnosti, nutnosti a tisícera jiná všeobecná ponětí, — možná-li pojmy ty a jich v nás vzdělání z pouhého pohybu atomů odvoditi? V novější typické theorii lučby, která víc a více platnosti nabývá, pronáší se tento výměr atomu, jenž se teď za nejlepší pokládá: „Atom živlu nějakého jest nejmenší *váha* jeho, která ve spojení chemické vejíti může (molekul však jest nejmenší *váha* živlu, kteráž ve volném stavu býti může). Možná-li z toho, o jehož *váze* se mluví, odvozovati představy, při kterých o *váze* mluvíti by největší nesmysl byl? Nezračí-li se nejpatrněji v těchto všeobecných představách onen tajemný, vnitřný, duševný svět v nás, jímž se od světa zevnějšího různíme, jímž co samostatní podmětové proti zevnějšímu předmětenstvu se stavíme, svět zevnější ovládáme, názory z něho nabyté v sobě vzděláváme, tříbíme, porovnáváme a v jeden dobře uspořádaný celek — v soustavu uvádíme? A tento tajemný duševný svět, bez něhož by žádné vědy vůbec nebylo, chce materialism nazývati hračkou pro nevědecké lidi, protože pod smysly nepadá, ačkoli ho zkušenost vnitřná dosti dotvrzuje?

Ano tážeme se, co pak jest vlastně úlohou vědy vůbec a věd přírodních zvláště? Nejde-li vědě obzvláště o to, aby v rozmanitosti a mnohosti vyhledávala jednotu, v jednotlivostech různých společný pořádek a vnitřnou souvislost, v případech zdánlivě nahodilých zákonitost a účelnost a vůbec souhlas zákonův ducha lidského se zá-

kony přírody vnější? Ale jednota v mnohosti, ideální pořádek věcí rozmanitých, zákonitost a účelnost nepadají bezprostředně pod smysly, nýbrž jsou něco *duchového* v přírodě, jež také jenom duch v ní (přírodě) stopovati a vyskoumati a skutečně i výkonem zcela svobodným, totiž úmyslným experimentováním vyskoumává, stavě se tím nad přírodu co pán její a ovládaje ji silou od sil přírody vnější rozdílnou, kterouž silou nové od přírodního světla rozdílné světlo se na přírodu vnější rozlívá. Zákony a účely v přírodě jsou jako myšlenky Boží, onen mimosmyslový svět, jež člověk, an přírodu skoumá, stopuje a vyšlakovává a poněvadž jich bezprostředně smyslem nepostihá, má snad říci, že jich tam není? Sám nevěrecký Burmeister uznává nesmysl takový a ve svém spise *Geologische Bilder I.* (str. 207. 214. 276) dí: „Přes všeliké popírání účelnosti, jakéž oblibeno materialistickým přírodopyscům od Epikura začínaje, namítá se jim přece vždy poznovu ona účelnost tak mocně, že ji uznati musejí; vždyť pak každý pokus či *experiment* vlastně nic jiného není nežli *uskutečňování* zásady účelných příčin, jakož i skutečné uznávání *svobody*, s kterouž to vyvolujeme. Jsou to ovšem jen působící příčiny, které přírodověda *svými* (empyrickými) *prostředky* poznává a poznati usiluje. *Ale že účel bezprostředně se smyslem naším nejeví, zdaž proto účelu toho skutečně není?* Jako zákon přírodní co *zákon jest myšlenka* a tudíž smyslem nepostizitelná, kteráž však v jednotlivých zákonných dějích se uskutečňuje a myšlením co nutná výminka přírodovědy se dobývá i s nutností se duchu nabízí, rovněž tak *jest účel nejprve něco neviditelného*, jeví se však *prostředně* ve *stejně se jevících účincích*, podobně jako shoda všech kopií (překresů) poukazuje k originálu, jehož ony jsou kopiemi.“

Dle všeho toho můžeme směle říci s důvtipným

obráněm víry katolické Dr. Hettingerem (der Beweis des Christenthums str. 67. I. d.), že absolutné vylučování každé nadmyslné idey, vyhlašování všeho mimosmyslového poznání za nicotu a pouhou hračku nevědeckých lidí, by i samu přírodu, jakož vůbec každou vědu zničilo. Nebo na bíledni jest, že počátky (principie) a podmínky každé vědy jsou všeobecné a nutné idey → bytí a jsoucnost, jednota, pořádek, účel a prostředek, příčina a účinek, zákony logické, idea zákona a zákonosti vůbec, a přede vším idea pravdy — kterých nelze smyslem postihnouti, ba kteréž ani smyslně se vystaviti nedají. Aneb kterak možná smyslně vystaviti ideu pravdy, kterak možná taktéž smyslně vystaviti logický zákon dostatečného důvodu (první a nejobecnější to zásada veškerého správného myšlení), kterak možná ideu a zákon ten matematicko-fyzikálnou měrou měřiti, ještě přece tato oním zákonem se měří a jím podmíněna jest? Co pak by nám medle byla příroda bez ducha, jenž na ni nazírá a v ní *ideální* pořádek uznává? Všeliké zákony přírody a vniterné vztahy dějův v ní bylyby nám bez ducha docela neznámy, protože smyslné poznávací prostředky a míry nazírají toliko na nahodilosti a jednotlivosti, nic nevědouce o vnitřném vztahu a vnitřné souvislosti, neznajíce žádného zákona, ba ani *netušíce, co zákon jest*. „Někteří, dí sv. Augustin (epist. 56. in Ps. 41) za to mají, že není žádné jiné příčiny nějaké myšlenky v našem duchu nežli dojmův smyslného postřehování, jakobychom nemyslili také o mnohých a nesčíslných věcech, které ve *myslných obrazech se nenamítají*, jako na př. idea *pravdy samé*. Nepřemýšlejí-li oni o pravdě, proč disputují o ní? Paklit o ní přemýšlejí, tedy at mně povědí, kterak pravda smyslně se jeví? Pověz mi někdo z nich, jakou barvu má moudrost? Přemýšlíme-li o spravedlnosti, nemůžeme jí ani slyšeti, ani

čítí, ani makatí. *Jest* tedy něco co duch vidí, čeho smyslem neznamená, co toliko sám sebou poznává.“ A zase, (De libero arbitr. II. 8) dí tentýž učitel církevní: „Představy *jednoty* nabýváme rozumem a nikoli smysly (čidly); nebo čeho čidla se dotýkají, to není *jednoduché*, nýbrž to jest *násobné* čili *složené*.“ Duch to jest, jenž na veškeru, přírodu světlo rozlívá, anebo právěji to světlo poznává, kteréž se po ní rozlívá, to jest: duch to jest kterýž ten objektivný rozum poznává, jenž se nám v přírodě jeví.“

Že pak vyšší jest obor nežli smyslný svět a že vyšší nadmyslný svět ten není žádnou hračkou pro nevědecké lidi, dokazuje nejzřejměji *idea mravnosti*, jejížto universalný nutný a věčný význam každý, i nevěrec, nechce-li nesmyslně mluvíti, uznati musí. Hrubí materialisté ovšem i svobodnost mravné vůle, příčetnost všech činů lidských bez rozdílu, i všeobecné zásady mravnosti popírají. Hned v prvním článku podotkli jsme, že Vogt nazývá náuku o svobodnosti vůle naší a příčetnosti volných činů lidských nesmyslem. Podobně dí i Moleschott (Kreisl. str. 64, 84, 436 a j.): „Hmota vládne člověkem, člověk jest jenom mizící výplod a moment (doba) ve víření života; jeho vůle jest nutný výsledek mnohých činitelů (stravy a oděvu, zvuku a světla, vzduchu a povětrnosti, času a místa a j.) a jest vázána na zákon přírody, jako oběžnice na svou dráhu, rostlina na svou půdu.“ Tolikéž i Büchner (Kraft und Stoff str. 201) tvrdí, že prý *neecistují žádné všeobecné pravdy mravnosti a práva*, ba že sama matematika prý se jen zakládá na *faktických, makavých poměrech!* — Nesmysl takový, v němž vůbec všeliká pošetilost materialistická horuje, patrně bije do očí a sám sebe vyvracuje. Není-li pranic leč co se makatí může, pak není také žádné logiky více, pak ale také není žádné možnosti *odůvodňování*; nebo toto jediné na zákonech logiky pod

smysl nepadajících spoléhá. Büchner tedy odporuje sám sobě, nebo chtěje dovésti pravdu své soustavy, popírá, že jest nějaká pravda a že stávají pro ní důvody. Tedy ani to není pravda, co on tvrdí.

Než pouštějíce už mimo mysl tyto náčelníky nejhrubšího materialismu, tážeme se: Možná-li aby člověk jsa zdravého rozumu, ideu dobra, povinnosti a práva vydával za pouhou hračku, za zbytky starých předsudků, za pouhé subtility školy, za děsivý sen zimničného člověka, poněvadž idea ta se všemi mravnými výroky, ve kterých se ona zračí a které bezprostředně (beze všech předcházejících důvodů) pronášíme, nepadá pod smysly? Idea ta se všemi mravnými výroky v ní obsaženými ozývá se bezděčně ve svědomí našem, o němž vším právem dí Kant: „Dvě věci vzbuzují ve mně obdiv, hvězdnaté nebe nademnou a svědomí ve mně.“ (Kritik der praktischen Vernunft). Jako totiž na hvězdnatém nebi tisícové hvězdy září, tak září v nás svědomí, v němž každý mravný výrok, jež pronášíme, jest jako hvězda ze vnitřného nebe v nás vytonulá a paprsky vyššího světla rozlívající. A zajisté, skoumáme-li všechny vnitřné děje svého sebevědomí s toutéž zevrubností, s kterouž anatom pytvá tělo a rozbírá jeho částky, musíme co nepopíratelné faktum uznati, že hned jak počneme rozumu svého užívati, mimovolně a bezprostředně děláme rozdíl mezi dobrými a zlými úkony, že pronášíme úsudky o mravné ceně neb neceně netoliko cizých, nébrž i vlastních činů; vůbec poznáváme, že stává rozdílu mezi dobrým a zlým; že některé věci, na př. rodiče milovati, za dobrodiní vděčným býti, mírnost a střídmost zachovávatí a j. p. naprosto činiti, jiné pak jako lhání, křivdění, zrádu vlasti a přátel, kruté a nespravedlivé utiskování jiných a j. p. naprosto opomíjeti máme. Každý zajisté i nevěrec musí uznati patero ideí ethických, jak je Herbart a jeho stoupenci vystavují:

ideu *práva*, dle níž každý spor mezi dvěma člověky jest naprosto hnusný a dle níž zapotřebí stanoviti pravidla, podle kterých by spor se opět vyrovnal a příštímú sporu se předešlo; ideu *odplaty*, dle níž slušno, aby kdo jinému sděl blaho neb neblaho, právě tolik blaha neb neblaha sám vzal; ideu *lásky* neb *blahovůle*, která bez zisťnosti sprovází bližního činíc mu dobré a zajisté se všem naprosto líbí, ideu *dokonalosti*, dle níž každý vůli dobrou, energickou, vytrvalou a soustředěnou více chváliti bude nežli tutěž vůli chabou, rozptýlenou; ideu *svobody vnitřné*, dle níž moc a otroctví náruživostí každému se hnusí, ale shoda vůle s vnitřným úsudkem mravným všady naprosto se líbí. (Viz filos. spis p. Dastichův: Základové praktické filosofie.) A hle! tyto výroky mravné pronášejí stejně všickni lidé za všech časů a na všech místech, ať už mají více neb méně mozku v hlavě, ať více neb méně mají v něm prohlubní; a kdyby ty úsudky také nepronášeli, kdyby i nikdo neřekl: pravda jest krásná a dobrá; láska nežistná všem se líbí; lhání jest ošklivé; spory se hnusí; zlomyslnost jest ošklivá; vděčnost, poctivost, spravedlnost jsou krásné a dobré; nevděčnost, nepoctivost, nespravedlivost jsou hanebné a zatratitelné atd. Kdyby nikdo takových úsudků neproněsl, přece pravdomluvnost, vděčnost atd., věčně zůstanou něco dobrého, lživost, nevděk, zrada atd. věčně něco hanebného, zavřitelného. A kdyby i někdo pro pravdu hlavu svou dáti musel, jako na př. sv. Jan Křestitel říkáje Heródoti: Nesluší tobě míti manželku bratra svého, pro tento zlý následek netratí mravné dobro (pravda) svou cenu, anobrž jím se cena ta zvyšuje.

Hle toho všeho, co tuto povědíno o svědomí a výrociích mravných v něm se ozývajících, bezprostředně dosvědčuje naše sebevědomí a dosvědčuje toho s takovou jistotou, s jakou dosvědčují smysly naše dějův zevnějších kolem nás. Má-li,

tážeme se, to vše jedině proto, že to pod smysly nepadá, býti pouhým snem a hračkou pro lidi nevědecké? Nedává-li právě svědomí v nás bezprostředné, žádným rozumářstvím nevývratné svědectví, že vedle pořádku hmotného a světa smyslného stojí také pořádek vyšší, mravný, svět nadsmyslný a že dobré, ať už má dobré čili zlé následky v životě zemském (jako pravdomluvnost Jana Křesťitele, kteráž ho stála život) samo o sobě jest milování hodno, zlé pak samo sebou ošklivo, čili že rozdíl mezi dobrým a zlým není od lidí vymyšlen a ustanoven, nýbrž že od lidské libovůle jest docela neodvislým, vnitřným a věčným, poukazující k bytosti naprosto od času a prostory neodvislé, věčné — k Bohu, jenž naše svědomí k tomu zákonu mravnému přivázał, rovněž jak přivázał přírodu zevnější k zákonu nutnosti?

Konečně vidí se nám ještě zapotřebí maličko podotknouti o dějích historických, na které materialismus úplně zapomíná a kteréž nám pravé divy síly mravné v člověku před oči staví, dosvědčující, že cosi zcela jiného, od těla rozdílného v člověku býti musí, jímž člověk tělo úplně ovládá a jímž mu možno, tak hrdinského vítězství nad tělem dobytí, jakéž se zračí ve skutečích mučeniích náboženských i občanských. Čím přemahal Mucius Scaevola ukrutné bolesti, an ruku v plamenu sežirajícím s takovou hrdinskou stálostí držel, že se stal předmětem obdivu i postrachu nepřátel? Nebyla-li to silná vůle opírající se o vznešenou myšlénku — zachování své vlasti? Čím přemáhal podobná muka Regulus, čím je přemáhal v Termopylách před obrovskou mocí Peršanův necouvající houfek Spartánův? Čím vítězil Barlam, sedlák syrský, jenž nechtěje zapřítí víru křesťanskou (za Diokleciána), klidně držel ruku nad ohněm až uhořela, netrhná nikterak sebou bolestí, aby neupadlo nějaké zrunko kadidla jemu na ruku vloženého do plamene obětného a aby pohané

řici nemohli, že obětoval bohům jejich? Čím přemáhali tisícové jiných mučenků tělo své, aby vydobyli vítězství vznešeným ideám? Bylo to zase jenom tělo, co přemáhalo a ovládalo tělo? Nepoukazuje-li tato silná, obdivu hodná vůle v člověku k jiné vyšší bytosti v něm, kteráž ač tělo se zpouzí a třese, přece provádí své vyšší účely a odbojně tělo službě vyšších ideí a účelů podrobuje? Čili tato silná vůle v člověku a vznešená s ní spojená idea nejsou nic, poněvadž bezprostředně nepadají pod smysly?

Běda světu, běda člověčenstvu, dožene-li se až k té přebroušenosti rozumu, že všecko zavrhne a za pouhé nic pokládati bude, čeho neprostředně nevidí, neslyší, nečije, nemaká, nechutná. Pak pomine vše co člověka zušlechtovalo, posvěcovalo, povznášelo, vymizí víra, nebude naděje, přestane sebezapíravost, nebude obětovné lásky, vymizí svědomitost, nebude žádného více sebeobětování pro vznešené idey a účely. Jediný úkol života bude jen požitbářství a poněvadž duch není nic, tedy budou to nejvíce, ano pro největší část lidí výhradně požitky čili rozkoše tělesné, po kterých člověk hlavně bažiti bude, a co nyní nazýváme nepravostí jako na př. chlipnost, nestřídmost, toť vlastně bude úkolem člověka. Historie člověčenská přestane býti člověčenskou, alebrž začne býti zvířeckou ba i podzvířeckou; nebo člověk, nechťje býti člověkem, to jest bytostí složenou z těla a z nesmrtelné duše, klesá pod zvíře. Krásnou ilustraci k tomu podávají „Historisch-politische Blätter“ v posledním čísle „Über die socialen Zustände in Wien,“ kde následkem ustavičného hlásání zásad materialistických v časopisech a knihách počet zločinů veřejným soudem vyšetřovaných hrůzyplnou měrou každým rokem se zmáhá, kde podvodné z pouhé nesvědomitosti pochodící kridy pořáde čteněji se objevují, kde každodenně několik sebevražd se stává, kde chlipnosti

se páchají, o nichž stydko tuto mluví. Tak trhají se všechny svazky svaté kázně v člověčenstvu a otvírá se brána všem nepravostem, jak mile všecko vyšší a nadsmyslné se drzostně popírá. Prof. *Matěj Frochdзка*.

○ nekřtěňátkách.

Kdo chce býti spasen, musí býti katolíkem, aspoň podle ducha, t. j. musí účinně žádati, v pravé církvi žítí a umřítí. Tomu nevěřiti, bylo by Kristu nevěřiti, na božském podání, na výroku a výkladu církve zoufati, sebe od přesvědčení všech pravověrných katolíkův odlučovati, ano i jsoucnost samé církve v pochybnost bráti, neboť církev Kristova potud je církví Kristovou, pokud je samospasitelnou. O tom tedy, že katolíkem musí býti, kdo ku Kristu se chce přivínouti, nelze pochybovati, ani o tom, že je církev jako u věcech víry a mravův neomylnou, tak i také samospasitelnou.

Když tomu tak, snadno se běře za pravdu, že ti, kteří svou vinou kromě církve jsou, spasení býti nemohou: těžko se však připouští, běře-li se zřetel ku nekřtěňátkům. Tato zajisté požívají soucitu všech lidí bez rozdílu vyznání, jazyka, vzdělanosti a osvěty. I leží osud jejich všem na srdci, kteří věří, že duše lidská je nesmrtelná, že člověctvo prvotním hříchem je porušeno, a že křest svatý branou jest, kterou se vchází do nebes; těm ovšem, kteří víru otcův svých ztroskotali a svou genealogii ne z tvůrčího slova Páně, nýbrž, velezrádu na člověctvu páchajíce, z bahnin chaldejských aneb z opice nebo osla odvozují, — bude osud nekřtěňátek nad miru lhostejným. Leží-li ale osud nekřtěňátek všem věřícím na srdci, tím více bude se tázati máteř, která mrtvolu zrodila, aneb zrodivší živý tvor pro náhlou smrt křtem posvětiti nemohla: kde as její robátko? zdali je přivine oslavené na svá uradostněná řádra na nebi, ješto

je nemohla živé k materským prsoum přivinouti na zemi? A o tomto citu šlechetných matek našich jde jeden hlas, neboť ony zachovaly, to budiž k útěše české církve řečeno, neporušené a ryze katolické přesvědčení, přese všechno úsilí požídvářských a pohanských náhledů novověkých, a s ryzou vírou zachovaly i ryzý mrav a stydlivost a útlocit, kterým nade všechny ženy katolická matka vyvýšena jest. I kdožby jí neodpustil, přes míru-li hořekuje a úzkostlivě se táže, co se stane na onom světě s nemluvnětem, jež byla v bolesti zrodila?

Přede vším vidí se nám poznamenati, že mnozí o osudu nekřtěňátek z liché, křivé a nepatrné útrpnosti proti pravdě soudili, jiní pohlížejíce na autoritu církevní s vysoka z vzdorného mudrlantství od názorův katolických se odchýlili. Nám však nesmí býti v otázce naší rozhodným ani nespořádaná útrpnost, ani chlubný náhled mudrákův, nýbrž jediné vyslovená dogmata katolická a souvislost a shoda otázky této s nimi. Nespořádaná útrpnost naše nespomůže jim, a mudrování, že je nemožno, aby jich Bůh odsoudil, jelikož osobně nic dobrého ani zlého neučinila, nepolehčí stavu jejich ani v nejmenším. Z takové nemoudré útrpnosti a z křivého mudráctví přisuzoval jakýsi Vincentius za času sv. Augustina nekřtěňátkům věčnou slávu (lib. I. de orig. animae c. 9. a lib. III. c. 13.), a v šestnáctém století nemravný a u věcech víry až ku pantheismu a manicheismu, ano ještě k horším náhledům zabloudivší Curišský tak zvaný reformátor Zwingli tak učil o nekřtěňátkách narozených z rodičů křesťanských. Z příčin dogmatických vidělo se taktéž tvrditi chytrému Bucerovi a tvrdému Kalvínovi (antid. ad Trid. sess. VI. c. 5. et libr. V. inst. c. 16.), jelikož prý se dítkám z rodičův věřících prvotný hřích nepřičítá. Mohl ovšem i Bucer i Kalvín bez dlouhých důvodův ze své náboženské soustavy krátce říci, že kdo je ku životu

věčnému předurčen, byť by se mu i křtu nedostalo, spasen bude; kdo však není předurčen, byťby i byl pokřtěn, zavřzen bude. Ačkoliv důměnka, že nektěňátka spasena budou, svou lidskostí a blahovlností ku neviňátkům těmto se odporoučí — nepřisluši nám po citu svém, náklonnosti své a soudu vlastním rozhodovati — neboť soudové lidšti nejsou soudové Boží, aniž se rozhoduje na nebi podle zdání našeho, nýbrž podle úrad Hospodinových a zákonův jeho. Toho však můžeme býti jisti, že Bůh konáním svým a výrokem či rozhodnutím svým bezprávi nečiní nižádného.

Berouce zřetel ku článkům víry nemůžeme nikterak souhlasiti s těmi, jenž z přílišné horlivosti o blaho nektěňátek, aneb z přepjatého rozumování jim život věčný prisuzují. Neboť přichýliti se k těm domněnkám bylo by pouze tehďáž možno, kdyby byl:

- α) prvotný hřích na všechny byl nepřišel;
- β) kdyby nebyl naším vnitřním hřichem;
- γ) kdyby nebyl smrtelným.

Co se týče prvního, poučuje nás sv. Apoštol ve svém listu k Římanům 5, 10—12., kde srovnává Krista Pána, Adama druhého, jimžto se dostalo života a spravedlnosti nám, s Adamem prvním, v němž umíráme. Protož, jako skrze jednoho člověka hřích na tento svět všel, a skrze hřích smrt, tak na všechny lidi smrt přišla, v němž všickni zhřešili. Sv. apoštol praví v předešlých verších, kterak Kristus za nás smrt podstoupil, tím nás s Bohem smířil, a vykoupení svého účastny nás činí posvěcující milostí svou. V následujících verších ukazuje, že tato od Krista zasloužená milost, duchovně oživující nás, všem se nabízí, protože za všechny umřel Pán, nebo že se to má se životem nadpřirozeným jako se smrtí a hřichem od Adama zděděným. Proto také dí, že nadpřirozená spravedlnost od jednoho se odvozuje, jako hřích

a smrt se dědí od jednoho. (*δι' ἑνός*). Sv. Apoštol nazývá onen zděděný hřích *ἁμαρτία*, a rozděljuje jej od výrazův „*παραβάσις*“ a „*παράπτωμα*.“ Každý hřích osobný je *παραβάσις*, neboť hřešící člověk jde kromě a přes zákon Boží, neméně jest i *παράπτωμα*, neboť každý osobný hřích je pádem, klesnutím a odpadnutím od zdroje všeho dobra, anebo nepořádným se nachýlením ku stvoření. Hřích prvotný byl vzhledem ku prvínmu člověku „*παραβάσις* a *παράπτωμα*“, vzhledem k nám *ἁμαρτία*; neboť první člověk hřešil osobně, na nás ale hříšnost (*ἁμαρτία*) přešla jest. (5, 19.) Sv. Apoštol dí, že na všechny lidi smrt přišla (*θάνατος*). Slovem „*θάνατος*“ se míní nejprvé smrt tělesná. Smrt tělesná ale a hřích jsou pojmy souputažné v písmě sv. Hřích byl nejprvé příčinou smrti duchovní, z té vyproudil úpadek těla a jeho smrt. Po vyřčení sv. Apoštola skrze jednoho všel na tento svět hřích; hřích ale a smrt mají se k sobě, jako příčina k účinku svému — jsouce s sebou nerozvížitelně spojeny. Jelikož však smrt na všechny lidi přišla, tož také v Adamovi všichni zhřešili, ne sice osobně, ale přece jistotně, pravdivě a skutečně. Hříšnosti této z Adama zděděné dovozuje sv. Apoštol z toho, že smrt vládla od Adama až do Mojžíše také nad těmi, *kteří nehřešili — ku podobenství přestoupení Adamova* — jako dítky, jež neučinily ani co dobrého ani zlého. (Řím. 9, 11.) Ješto tedy smrti trest a účinek hřichu na všechny přišel, všel i na všechny bez rozdílu hřích. — Dítky tedy přinášejí sebou hřích.

Hřích tento není snad jen zevnitř jim připočtený, nýbrž je vnitřní, duši pronikající a ji poskvřující. Svátý Apoštol odvozuje z hřichu tohoto smrt, a popisuje ji jako trest; kde ale trest, tam nezbytně je hřích, neboť nevinné nemohl by trestati Bůh. Bůh však pro hřích tento soudil všechny. „Protož, jako skrze hřích jednoho na všechny lidi k odsouzení; tak skrze spravedlnost jednoho na

všecky lidi k ospravedlnění života.“ (Řím. 5, 18.) **Hřích** tedy dědičný jest vnitřním hřichem dítek.

Hřích tento od Adama zděděný jest konečně hřichem smrtelným, neboť že v Adamovi byl smrtonosným, nelze ani na okamžik upírat. Zhřešilt zajisté ze své vůle svobodně, čili svévolně, byl sebe svědom a zákona sobě daného, znal i trest hrozný, jaký po přestoupení přikázání následovati měl, a přece hřešil. Od Boha byl stvořen a nadán, kromě souhlasu mezi tělem a duší, nadpřirozenou milostí, kterou se měl státi účastným božského přirození (II. Petr. 1, 4.); postaven v ráji, od svého Stvořitele vyučován, veden a všemi příjemnostmi obsypán, přece hřešil. Provinil se tedy nesmírným nevďekem proti Bohu, a zpronevěřil se Jemu, chtěje se státi Bohu podobným a bohem ne tím způsobem, jakož bylo určeno, nýbrž opácným, bořil tedy řád Bohem ustanovený — Jemu nevěřil, od Něho trvalého Synovství Božího na nebi nedoufal, lásky k Němu porušil, a protož sebe vinna učinil proti celému objemu náboženství, víře, naději a lásce, a proto smrtelně hřešil. Hřešil smrtelně, neboť mohl pokušení lehce odolati, přirozenost jeho byla uspořádána, chťičů zlých v něm nebylo, a přece se stalo odchýlení od zákona Božího. Spůsob tedy, jak se zhřešilo, a okolostojičnosti, v kterých se zhřešilo, poučuje na jisto, že hřích prvotný co osobný hřích Adamův, těžkým a smrtonosným proviněním byl. Jelikož ale hřích Adamův, jak byl spáchán v celém objemu svém, a ve své celé hrůze na nás všechny bez rozdílu přešel, a naším vnitřním, ne cizým, nýbrž vlastním hřichem je, tož i hřích dědičný dítek smrtelným jest. Hřích ale smrtelný třešce se odloučením od tváře Boží na věky. (Trid. sess. VI. can. 25. Conc. Flor. Bulla Eugenii IV. „Laetentur coeli.“ Decr. pro Jacob. bulla Eug. Cantate Dom. in fine).

Od tohoto hřichu není osvobození leč křtem vody, anebo křtem touhy, anebo mučeníctvím; avšak mučení-

ctvím jen potud, pokud bylo spojeno u dospělých s touhou za pravou víru v pravé církvi umřítí. (Eug. IV. pro Jacob.) Křtu vody nekřtěňátka neobdržela, křtu z touhy nebyla schopna, jelikož k tomu jsou nevyhnutelný úkony ze sebevědomí a svobodné vůle pocházející a oživeny nadpřirozeným dechem milosti Boží; (Conc. Trid. sess. VI. cap. VI. et can. 3.) aniž mučeníctví se dostalo jim: a protož jest na jev, že obyčejnou cestou ospravedlněna nikoliv nebyla. Zbývá tedy cesta mimořádná, samému Bohu vědomá, kterou by byla došla očištění od hříchu prvotného. O té však nečiní zmínky ani písmo ani tradice. „Nenarodí-li se kdo znovu z vody a z Ducha sv., dí Pán, nemůže vjítí do království Božího.“ (Jan 3, 5.) Každému tedy po smyslu slov Kristových jest znovuzrození nezbytně potřebno. Znovuzrození toto týče se především ducha, duch tedy musí býti znovu zrozen, má-li vjítí do království Božího. Království Boží ale (*βασιλεία τοῦ Θεοῦ*) má zde význam království Božího na nebi, jelikož se ve verši 16. vysvětluje výrazem *ζῶντι αἰώνιον*. A jelikož po slovech sv. Jana (Apoc. 21, 27) do nebeského Jerusálema nevejde nic poskvrněného, tož každý bez rozdílu, i nemluvně, nejsou znovuzrozené, je poskvrněno. Skvrna tato je zajisté morálná, neboť fysická pouze před tvář Hospodinovou nemůže slouti skvrnou; ať co Bůh stvořil, dobré jest. Není-li tedy dítě znovuzrozeno, je morálně poskvrněno. Totéž se vidí z textu: „Co se narodilo z těla, tělo jest, co se narodilo z ducha, duch jest.“ Po slovech Páně tedy rodí se člověk tělesný, ne duchový (*πνευματικός*). Σ'ρξ však a *ψυχικός* (*animalis*) jakož i *σὰρξ και αἷμα* (*caro et sanguis*) neznámá sice povždy v písmě člověka hříšného, nýbrž to, což je pouze lidského, přirozeného, v protivě k tomu, což jest božského a nadpřirozeného: zde ale *πνεῦμα* znamená člověka principem ducha Božího oživeného, *σὰρξ* toho principu zba-

veného, a ještě za tou příčinou do nebe mu vjíti nelze, člověka poskvrněného, hříšného. Tak vykládali slovo *πνεῦμα* sv. otcové, tvrdíce, že *πνεῦμα* jest ona nevyzpytatelná spojka, která nás s Bohem víže, a bez které spasení dojíti nelze. A proto také přisuzovali člověku ospravedlněnému „*πνεῦμα*, *ψυχή*, a *σῶμα*, člověku ale v hříších jsoucímú jenom *ψυχή* a *σῶμα*. Tak mezi jinými dí sv. Irenej: „Když se naplní míra dnův, jež ustanovil u sebe (Bůh), vstanou všichni, kteří jsou napsáni ku životu věčnému, mající své tělo (*σῶμα*), svou duši (*ψυχή*) a svého ducha (*πνεῦμα*), v němž se Bohu líbili. Kteří však trestem stiháni budou, podstoupí jej, majíce svou duši (*ψυχή*) a své tělo, v němž se odvrátili od dobra Božího.“ (Iren. adv. haeres. lib. II. c. 7.) Z toho, což pověděno, zároveň vidno, kterak asi nedoře ti sv. otcům rozuměli, již z takých vět soudili, že sv. otcové trichotomii se nachylovali, čili učení, že by člověk v těle svém dvě duše měl, jednu smyslnou, druhou rozumnou. Spasitel tedy činí výrok, že člověk duchem Božím neoživený na svět přichází, a co takový království na nebi schopen není. Konečně dí: „Tak Bůh miloval svět, že Syna svého jednorozeného dal, aby žádný, kdož věří v něj, nezahynul, ale měl život věčný.“ Z toho vidno, že těm život věčný přisouzen, kteří mají víru. Kdežto tedy nektěříátka ani se nenarodila znovu z vody a z Ducha sv., nýbrž ponze z těla, a neměla víry ani habituální, neboť ta se v duši vlévá s habituální nadějí a láskou v právo dušnosti veškerých skrze milost ospravedlňující, aniž měla víru účinnou, vyplývá z textův položených, že jim věčný život přičísti nelze.

Z té příčiny starší otcové soubhlasně tvrdili, že beze křtu nelze nikomu, ani dítěti, spasenu býti; a sice touž dobou, když naproti Pelagiánům katolickou víru o prvotném hříchu hájili. Kdežto Pelagiáné okázale o-

důvodnit se snažili, že nekřtěnátkům života věčného se dostane, ač království Boží jejich podílem býti nemůže: učili sv. otcové, že nebude žádného místa mezi nebem a peklem, a protož že není volno rozdělovati mezi životem věčným a královstvím Božím. K důkazu téhož bylo by nám snadno, uvéstí výroky četné, ješto však sv. Augustín, sám divem milosti Boží učiněn, přesvědčení širé církve proti Pelagianům vyslovil: budiž nám dosti jej slyšeti. „Nezbývá žádnému místa, dí tento učitel církevní, mezi Bohem a ďáblem, tak že nemůže býti než s ďáblem, kdo není s Kristem. Toto prostřední místo, jaké chtějí nekřtěnátkům přisouditi, zamítl Kristus sám, když pravil: „Kdo není se mnou, proti mně jest.“ (de peccat. mer. et rem. l. I. c. 28.) A zase dí, že dítky, pokud nejsou křtěny, trvají napořád pod mocí ďáblou; neboť Kristem a znovuzrozením z vody a z Ducha sv. z tohoto poddanství býváme teprv osvobozeni. (de nupt. et concup. l. I. cap. 20.) Taktéž soudí bohoslovcové scholastičtí, zejména kníže scholastikův sv. Tomáš Aquinas, jenž tvrdí, že místa, kde patriarchové dleli a nemluvňátka, jsou od sebe rozdílna, jelikož patriarchům byla naděje vykoupení, net mluvňátkům nikoliv: „Dicendum, quod limbus patrum et limbus puerorum absque dubio differunt secundum qualitatem praemii vel poenae. Pueris enim non ad spes beatæ vitæ, quæ patribus in limbo aderat, in quibus etiam lumen fidei et gratiæ refulgebat. Sed quantum ad situm, probabiliter creditur, utrorumque locum idem fuisse, nisi quod requies beatorum adhuc erat in superiori loco, quam limbus puerorum.“ (S. suppl. P. III. q. 69. art. 6.) Z té příčiny také sněm Milevitánský II. dává v klatbu toho, kdož upírá potřebu křtu sv. pro novorozenátká, aneb kdožby tvrdil, že se jim sice křest dává na odpuštění hříchův, že však z Adama nedědí hřichu prvotného.“ Totéž tvrdí sbor Tridentský (sess. V. cp. 4.)

Proto také papež Siricius ve svém listu k Himeriovi učí, že mají býti děti bez průtahu křtěny, aby nepotratily života věčného.

Po slovech tedy písmo sv., jež sluší více ceniti, než veškeré důmysly lidské (Aug. l. l. de pecc. merit. et rem. c. 23.) a po přesvědčení tradičním jest dědičný hřích hříchem naším a dítek všech (Trid. sess. V. c. 2. 3. 4.), a ještě jest hříchem smrtelným a proto odloučením od tváře Boží se tresce (conc. Flor. et Trid. sess. VI. can. 25.): tož tedy na jevu jest, že vůči těchto katolických dogmat nadpřirozené blahoslavenství podílem nemluvnátek býti nemůže.

Z toho však nejde, žeby osud nekřtěňátek byl totožným s osudem zatracencův. Tak neučila nikdy katolická církev, aniž bohoslovcové její; jinak se ale věc má vzhledem k jinověrcům. Z těch tak soudili zvláště heróové reformace, zejména Luther, jenž ve svém komentáru ku genesi c. 2. prvotným hříchem býti praví nevěru, zoufalství a jiné nepravosti, a zřejmě dí, že žádostivost jest hříchem osobným (ideo fomes vere est actuale); a Melanchthon, který praví, že písmo nečiní rozdíl mezi hříchem dědičným a osobným (loci com. ed. a. 1522.); a protože také nekřtěňátkům odsouzení do ohně věčného přisoudili, jako těm, kteří se smrtelnými hříchy osobně provinili. Ješto však katolická církev prvotný hřích naším hříchem býti praví v pravdě a skutečně, ale nikoliv *osobným*, nepřisoudila nikoliv nekřtěňátkům téhož trestu, jaký čeká zavržence. Sv. Řehoř Nazianz. (orat. in s. lavacr.) rozděluje tři třídy lidí beze křtu zemřelých: jedni křtem povrhli, druzí ho zanedbali a sice vinou svou, třetím se křtu sv. nedostalo nedbalostí jiných, a potom dokládá: „Mám za to, že první trest trpí za hříchy vůbec spáchané, a za to, že křtem povrhli; druzí taktéž okoušejí trestův a však lehčích, jelikož ne tak zlomyslnost

(pravitate), jako hloupostí (stultitia) křtu se zbavili; třetí nejsou ani účastni království božího, ani spravedlivým soudcem mukám podrobeni, poněvadž nezavinili ztráty křtu sv., nýbrž ji utrpěli. Neboť ne každý, kdož trestu nepropadl, hoden odměny, aniž každý, kdož odměny ne- hoden, trestu zasluhuje. Sv. Ambrož ve svém komentáru k epištole sv. Pavla k Římanům (cap. 5.) praví, že jsme v Adamovi všichni zhřešili, avšak hned na to připojuje, že žádný smrtí druhou v pekelném ohni nebude trápen; leč by toho zasloužil. Sv. Augustin (lib. V. adv. Julianum c. 8) praví: „Kdožby pochyboval, že dítky nekřtěné odsouzení velmi lehké mítí budou, a ačkoliv není lze říci, jaké bude, tož zajisté se neodvažuje říci, žeby jim bylo lépe nebýti nežli tam býti.“ Z té příčiny také tvrdí papež Innocenc III. (lib. III. decret. tit. de bapt.), že trest za prvotný hřích jest ztráta patření na tvář Boží osobného ale pekelné trápení.

Ješto nekřtěňátkům nelze ani nadpřirozené blahoslavenství přičísti, ani do ohně věčného jich odsouditi, tož zbývá otázka, zdali bude přirozená blaženost podílem jejich. O tomto předmětu přemýšleli již bohoslovcové scholastičtí, žádající tím úsilovněji nekřtěňátkům toho, aby aspoň přirozených radostí v plné míře se dostalo jim, ješto nebeských zbavena jsou. A kdož by chtěl úsilí toto jim na zlou stránku vykládati, vždyť pak nemluvnátka na širém světě žádnému neublížila, osobného hřichu nikdy nespáchala, jsouce tížena pouze kletbou hřichu prvotného, a proto také naděje v dobrotivého Boha pudí nás toužiti po tom, aby věčnost nekřtěňátek nebyla úplně bezradostnou. Catharinus a Phigius tvrdili až, že prý nekřtěňátka netoliko prosta jsou všech bolestí, nýbrž i blažena, že dlíti budou v jakémsi ráji na zemi, ctností plna, Boha z celé duše milující, s angely obcující, a zjevení Božích odůstojněna. Míru však takové blaženosti, aby s anjely obcovala ne-

křtěňátka a odústojněna byla zjevení Božích, velmi těžce jim přičísti lze: protože by se muselo přijmouti za pravdu, že nekřtěňátka zemřela v stavu neporušené přirozenosti lidské, jakáž by byla Adamova přirozenost, kdyby se mu nebylo dostalo nadpřirozené milosti Boží, a kdyby byl neahřešil. A protož vidí se nám býti náhled sv. Tomáše Aquína pravdě podobnějším. Již zprvu bylo pověděno, že sv. učenec tento souhlasí s církví všeobecnou, že nekřtěňátka zbavena jsou patření na tvář Boží: a však z toho nikoliv nesoudí, že by byla úplně nešťastna. Neboť prý se žádný rozumný netrápí za příčinou, že mu něco chybí, což (v podstatě) nad přirozenost jeho jest vznešenější, nýbrž proto, že se mu něčeho nedostává, což, aby měl, bylo přiměřeno (*proportionatum*). Tak prý se rozumný člověk nikoliv nermoutí, že mu není lze jako ptáku létati, a nebo že není císařem a králem, jelikož toho dosíci, přirozenosti jeho nutno nebylo — (*eum sibi non ait debitum*); trápil by se ale, kdyby byl zbaven toho, k jehož dosažení měl v sobě spůsobilost (*ad quod habendum aliquo modo habitudinem habuit*). Nabyli-li ale člověk užívání vůle svobodné, stal se spůsobilým, aby dosáhl života věčného, jelikož se mohl ku přijetí posvěcující milosti Boží připraviti, kterou by si byl zasloužil království nebeského. Jestliže tedy nebude podílem jeho, bude bolet z toho míti velikou, poněvadž ztrátu vzal toho, čehož mohl dosáhnouti. Nekřtěňátka však nebyla nikdy přispůsobena, aby života věčného dosáhla, který jim nepríslušel ani dle zásad přírody (*ex principiis naturae*), ješto převyšuje všecku vlohu lidskou: aniž byla s to něco spůsobiti a konati, aby neskončeného dobra stala se účastna, a protož se netrápí, že jsou tváře Boží zbavena. Ano ona se radují, protože dostalo se jim přirozených dokonalostí, kterými podíl berou na dobrotě Božské. Nejsouce tedy s Bohem spojena na nebi, nejsou přece od Něho na

dobro odloučena, na přirozeném dobru podíl berouce, o Něm vědouce a Jej přirozeně milující. (2. S. D. 33. q. 2. art. 2.)

Jest nám sice vědomo, že i proti tomuto náhledu knížete scholastikův námítka činiti lze, jaké se již činily Bellarminem: nicméně, jelikož těžko je, přisouditi nekřtěňátkům, která se osobným hříchem nikdy neprovinila, pozitivnou bolest jakousi anebo trápení, aneb si je představovati jako mrtvou bezradostnou hmotu a bezbolestnou, trváme při výroku svatého učence Tomáše Aquina. A tomuto náhledu zdá se neodpíráti katolická církev jelikož nekřtěňátkům dopřává místočka na hřbitově, čímž jakoby je odporoučela slitování Páně na onom světě. A ačkoliv dle římského ritualu místo toto nemá býti posvěceno, ale od hřbitova odděleno, což s katolickým dogmatem o hříchu prvotném úplně souvisí; to přece jich nevylučuje, aby aspoň na blízku těch odpočívala, kteří měli obcování svatých mezi sebou na zemi, a o nichžto doufáme, věčného pokoje jim přejíce, že jim je dáti ráčí Bůh na nebi. Blízká tedy nekřtěňátka posvěceným hřbitovům podle těla, nebudou, tak doufáme, vši blaženosti odloučena podle ducha.

Dr. Ant. Lenz.

Kronika.

Pověst o zrušení neb revisí konkordátu.

Četli jsme nedávno pověst v novinách o jmenování ministra kultu a vyučování a o podávané výmince revise konkordátu. Zdá se nám, že rozšiřovaná tato pověst pochází s té strany, která se ráda nazývá liberální à la Mühlfeld et consortes; a neú ovšem pochyby, že by podobní radikální reformátoři církevního práva bez rozdílu počali své manévry na úplné zrušení konkordátu.

5*

Proti těmto choutkám slavně by se duchovenstvo katolické osvědčiti muselo. Avšak jsou některé stránky konkordátu, jež patří v obor věci týkajících se poměrů světských, občanských, proměněného stavu obecnstva, věci, při kterých by se z důležitých příčin nějaká změna na cestě zákonní diti mohla i měla. Prání takové zaznělo nejednou z úst povážlivých i věrných kněží katolických. I bylo by záhodno, aby nejdůstojnější ordinariáty čas po čase poznávaly takováto dobře odůvodněná přání z života osadního: pročť ohlašuje tuto redakce, že projevování takovýchto přání patří také v obor úvah našeho časopisu, pokud dogmatům sv. církve neodpírá a jen praxe jakési se týká, která, kdyby nejd. ordinariátům známa byla, vážných by jim poskytla důvodův, zavéstí příslušné potazy po vikariátech, kterými by revise jistých článků konkordátních ponavržena býti mohla. Předběžné uvažování takových věcí bylo by zajisté předmětem důležitým a vůbec zajímavým. Důkladná, objektivná pojednání taková obživovala by zájmy církevní a činila by je také vzdělanému obecnstvu zajímavými. Redakce tohoto časopisu, přízniva rozkvětu církevního života na všech stranách, ráda jich přijímáti bude v obor časopisu toho, a zaručuje se i utajením jména spisovatelova, kdyby si toho kdo přál — ačkoliv že sama se domnívá, že důstojné a vši vášně prázdné úvahy takové nikomu by na úkor býti nemohly. Ovšem uveřejnění jména vůbec považuje se za pevnější rukojemství. Ve věcech pochybných přijímáti bude i náhledy různé, ovšem vždy odůvodněné a bez dátklivých osobností. K. V.

Výnosy apoštolské Stolice.

Velebnému duchovenstvu v známost uvádíme obsah dvou důležitých vynesení římské Stolice apoštolské, během roku 1866 vydaných, kteráž i pro naši provincii církevní platnosti nabydou; první dekret ihned od nynějška, druhý svým časem, jak v témž dekretu naznačeno jest.

I. Vzhledem překážky smíšeného náboženství.

Biskup diecése X. v Německu obdržel, rovně jako jiní Ordinariové biskupství od Říma vzdálených, plnomocenství od Římské Stolice, že mohl promijeti pre-

kázku smíšeného náboženství (*mixtae religionis*), papeži zadržanou.

Nezřídka se však přihodilo, že mezi snoubenci mimo smíšené náboženství ještě i jiných překážek stávalo, ku př. příbuzenství. Byla-li to jedna z oněch překážek, od kterých biskup mocí „*facultatum Quinquennialium*“ z plnomocenství apoštolské Stolice dispensovati mohl, udílel ohyčejně dispens jak od překážky smíšeného náboženství tak i od překážky pokrevenství atd. najednou, aniž by v něm aneb v rádcích jeho byla vznikla nějaká pochybnost, zdali mu tak v skutku učiniti lze. Po mnohá leta se biskup aneb jeho jeneralní vikář o prominutí překážky smíšeného manželství jen tehdaž přímo u Stolice apoštolské ucházel, když mimo *impedimentum mixtae religionis* stávalo mezi snoubenci ještě druhé překážky a sice takové, jakáž nebyla zahrnuta v *Quinquennialiis*.

Později teprv u biskupa vznikla pochybnost, zdali po právu jednal či spíše přechmatu jakéhosi se dopustil, pročež lonského roku apoštolské Stolicy předložil tyto tři otázky:

1. Zdali biskup smí užiti plnomocenství od kongregace de Propaganda fide jemu v *Quinquennialiis* uděleného *současně* (*conjunctim*) s druhým plnomocenstvím, od kongregace sacri Officii jemu daným, když se obojího plnomocenství při *smíšených* manželstvích najednou vyžaduje?

2. Pakli k této otázce první bude vynešena odpověď záporná, prosí dále onen biskup, aby mu apoštolská Stolica naznačila prostředky, jimiž by *napravil* to, v čem posud chyboval.

3. Pro budoucnost pak žádá biskup o *plnomocenství*, aby potestate delegata směl od překážky smíšeného náboženství dispensovati i tehdaž, když těmtéž snoubencům i jiná ještě překážka vadí, zejména: příbuzenství a švakrovství v 3. a 4. stupni; překážka veřejné počestnosti (*publicae honestatis*) pochodící ze zasnoubení; překážka zločinu, pakli žádný z manželů úklady nestrojil; a překážka duchovního příbuzenství, kmotra a křestence vyjímaje. Toto plnomocenství (praví biskup) zdá se mi pro moji diecési netoliko prospěšné, ale naprosto nutné býti ku spáse duší, ješto by jinak snoubencové, majíce příliš dlouho na dosažení dispense z Říma čekati, snadno se mohli odebrati k duchovnímu správci nekatolickému (an v oné diecési mnohem více jest protestantů nežli kato

líkův) aneb dokonce by uzavřeli pouhé manželství občanské (*matrimonium civile*), a následkem toho by ku vlastní zkáze a jiným věřícím ku pohoršení dítky své ve víře katolické vychovati nedali.

K těmto dotazům dala *kongregace sacri Officii* (čili s. *Romanae et universalis Inquisitionis*) dne 12. září 1866 následující odpovědi:

Ad Primum = Negative. [Není tedy dovoleno biskupům tytéž snoubence dispensovati od překážky smíšeného náboženství a spolu od jiné překážky, v *Quinquennalích* zahrnuté, pakli k takovému jednání nemají obzvláštního papežského plnomocenství.]

Ad Secundum = *Episcopus sileat et relinquat Conjuges in bona fide.* [Jelikož biskup jednal po subjektivním přesvědčení svém dobře, uznává kongregace dotyčná manželství v dřívější době uzavřená za platná, a proto nepřipouští žádné konvalidace.]

Ad Tertium = Nařizuje kongregace biskupovi, aby požádal sv. Otce, by tento mu dal plnomocenství dispensovati pod řečenými okolnostmi v *padesáti* případech od 3. a 4. stupně příbuzenství a švakrovství; dále v *pětdvaceti* případech od ostatních překážek svrchu (sub 3.) vyčtených — s tím však doložením: „*Dummodo casus adeo urgeat, ut non suppetat tempus recurrendi ad S. Sedem.*“

II. V příčině papežských rezervátů.

Mnozí theologové učí, že censury v dřívějších stoletích od papežův vydané v našich krajinách z velké části pozbyly platnosti své a to sice následkem zákonitého zvyku (*legitimae consuetudinis*); jelikož pak některé hříchy zadržány byly právomocností papežově obzvláště s ohledem na připojenou censuru čili trest církevní, soudí titíž bohoslovci, že zadržané pády čili rezerváty papežské u nás vůbec platnosti své pozbyly.

S tím souhlasí také dekret *Pražské synody diecéšní* z r. 1863 (pg. 61. n. 1.), na jehož základě z výsledného svolení papežova všickni náležitě ustanovení zpovědníci v arcidiecési mohou udílěti rozhřešení ode všech rezervátů papežských i těch, kteréž v bulle „*Coenae*“ zahrnuty jsou.

Během minulého roku byl však od papeže Pia IX.

potvrzen dekret vydaný od kongregace s. Officii dne 27. června 1866, jehož obsah jest tento:

Kdykoliv budoucně apoštolská Stolica udělí biskupům plnomocenství rozhřešovati od papežských rezervátů, nevztahujž se ono plnomocenství nikterak na rezerváty, jenž obsaženy jsou v bulle Benedikta XIV., začínající slovy: „Sacramentum poenitentiae.“ Pročež dán jest od papeže rozkaz kongregaci de *propaganda fide*, aby přistě při udělování Quinquennialii po slovech: „Absolvendi ab omnibus casibus Apostolicae Sedi reservatis etiam in bulla Coenae“ připojena byla dodatečná slova: „*exceptis casibus reservatis in bulla Benedicti XIV., quae incipit „Sacramentum poenitentiae.“*“

Rezerváty v řečené bulle Benedikta XIV. ze dne 1. června 1741 obsažené jsou zejména následující dva: a) *Sacerdos attentans absolutionem personae complicitis in materia turpi*; b) *persona cuiuscunque sexus, falso denuntians sacerdotem aliquem de sollicitatione.*

Biskup Řezenské diecése v Bavorsku oznámil tento dekret papežský již vloni svému duchovenstvu. Totéž se stane bezpochyby i se strany našich nejdůstojnějších Ordinariátů, jakmile vynesou k sv. Otcí prosbu o obnovení facultatum Quinquennialium.

Mimo to však bude zmíněný dekret pro Pražskou diecési míti ještě jiný následek. Jak známo, nalezají se právě tyto dva hříchy: „*Absolutio complicitis*“ a „*Falsa accusatio Confessarii*“ pod čísly 7 a 8 (g et h) mezi biskupskými rezerváty na synodě r. 1863 ustanovenými; mohlo se tak státi, pokud papež absoluci od oněch rezervátů biskupům ponechal. Jelikož však nyní se tyto dva hříchy o casus reservati papeles považovati musí, nebudou se moći mezi rezerváty biskupské položit a mu-sejí tedy i u nás svým časem buď zcela vypuštěny, buď jinými nahrazeny býti.

Dr. Borový.

Radost Národních Listů.

Sdílime upřímně neobyčejnou a s jakýmsi vyšším nadšením projevenou radost nad „poslanci z velkých statkův“ — kterým článek v č. 38. N. L. věnován jest. Souhlasíme, že výsledek, s kterým ve skupení velkých statkův skončily se volby poslancův na sněm český, zajisté jest podnětem „radosti celému národu našemu.“ I my slavíme toto vítězství statoprávního programu národu

českého ve společnosti velmožů českých. I my prohlá-
šujeme: „Šlechta česká vykonala dílo veliké. Poznala
opět svou úlohu v národě, vrací se k své povinnosti a
zajisté také ku slávě své. Hlasovalat pro samosprávnost
království Českého, pro zachování státního práva českého
v jednotě říšské, pro život národa českého v říši rakou-
ské.“ Nadšenou tuto radost N. L. považujeme za heslo
smíru na časy budoucí, i doufáme, že brzy také nahléd-
nou političtí údové sl. redakce N. L., že by se nebylo
docílilo vítězství toho bez dosti mohutného souhlasu pre-
látů a církevních přednostů, z nichžto asi *dvacet* hlaso-
valo s českým panstvem a zemanstvem, a že právě tento
počet možnou učinil většinu absolutní — 17 hlasů.

K. V.

Zpráva o XIX. schůzi výboru Dědictví svatého Prokopa dne 18. ledna 1867.

I.

Dosavadní pokladník p. kanovník *Ed. Tersch* podal
zprávu o vzrůstu jmění Dědictví sv.-Prokopského, a spolu
ohlásil, že se úřadu svého co pokladník vzdává; p. sta-
rosta vyjádřil jmenem veškerého výboru p. kanovníkovi
díky za obezřelou správu pokladnice.

II.

Pan jednatel, ředitel *Fr. Srdínko* oznámil, že p. Fr.
Maršovský, ředitel ústavu hluchoněmých v Brně složitě
zamýšlí úřad jednatele našeho Dědictví v Moravě; za
kteroužto příčinou výbor jemu díky své vyslovuje za
pátlou snahu o rozšíření Dědictví sv. Prokopa s přáním,
abý i budoucně k rozkvětu téhož Dědictví nápomocen byl.

Prof. *Fr. Sušil* zaslal výboru svůj „Výklad Evange-
lia sv. Jana;“ p. *Matěj Procházka*, kooperátor ve Hvoz-
danech na Moravě, předložil „Pokus theologie fundamen-
talní;“ obě díla k proskoumání odevzdána jsou odboru
vědeckému.

III.

Za pokladníka Dědictví sv. Prokopa jednohlasně
zvolen jest p. *Frant. Srdínko*, ředitel kn. arcib. semináře;
za jednatele dr. *Klement Borový*; za zapisovatele prof.

Vojt. Neumann. Do výboru co nový úd zvolen jest p. Jan Huvlů, kaplan u sv. Štěpána v Praze.

IV.

Cena knihy, jenž se co podíl za r. 1866 od 10. února t. r. již údům Dědictví vydává pod názvem: „Katechismus z nařízení sněru Tridentského k pastýřům duchovním,“ ustanovena jest na 1 zl. 60 kr. r. č.

XXXIV. Seznam

zakladatelů, údů a účastníků
Dědictví svatého Prokopa.

(Vklady od 2. listopadu 1866 až do 12. února 1867).

P. T. pánové:

- Adolf Schlögl, kaplan v Pardubicích, posl. 10 zl.
 Jos. Pohořelý, farář v Nové Vsi, 10 zl.
 Method Nývelt, klerik řádu prem. v Želivě, 5 zl.
 Ludolf Pejšoch, klerik řádu prem. v Želivě, 5 zl.
 Frant. Kondelík, farář ve Mšeně, 10 zl.
 Páni bohoslovci Olomůčtí: Fr. Kregczy, 20 zl., Fr. Kvasnička, 10 zl.,
 Jan Kobliha, 10 zl., Jan Sedláček, 10 zl., Jan Peček, 5 zl., Jan
 Strak, 10 zl., Jan Švéda, 10 zl., Vinc. Večeřík, 5 zl., K. Dvořák, 5 zl.
 Filip Čermák, farář v Libochově, co zakladatel 100 zl.
 Matouš Lešenář, kooper. v Opatovicích, 10 zl.
 Fr. Martilík, kooper. na Velehradě, 10 zl.
 Fr. Mikuláš, kaplan v Klatovech, 10 zl.
 Jos. Kandler, kaplan na Smečně, 15 zl.
 Alois Potěhník, kooper. v Malenovicích, 10 zl.
 Ferd. Liška, duchovní správce v Řepích, 10 zl.
 Václav Pevný, kooper. v Malém Boru, posl. 10 zl.
 Augustin Richter, kaplan v Hostomicích, 10 zl.
 Florian Petr, bohoslovec v Olomúci, 5 zl.
 Josef Karhanek, bohoslovec v Olomúci, 5 zl.
 P. T. panem Maršovským v Brně zaslali Pánové: Josef Kopka, posl.
 10 zl., Jos. Walla, posl. 10 zl., Dr. Zeibert, posl. 10 zl., Fr. Ruprecht, posl. 10 zl., Ant. Dašofský, 5 zl., Fr. Florian, 10 zl., Kar. Papoušek, 10 zl., Josef Veselý, 5 zl., Aug. Kleneta, 5 zl., Josef Šreft, posl. 10 zl., Fr. Klinkáč, posl. 10 zl., Method Halabala, posl. 10 zl., Jan Novotný, 10 zl., Josef Načeradský, 5 zl., Fr. Faber, posl. 10 zl., Karel Beránek, posl. 10 zl., Josef Veselý, posl. 10 zl., Ed. Svoboda, 5 zl., Václav Pandula, posl. 10 zl., Vincenc Šnorbelt, posl. 10 zl., Konst. Procházka, 10 zl., Ant. Černý, 10 zl.
 Eduard Knobloch, adjunkt bohosloví v Praze, 10 zl.
 Josef Kolář, farář v Slavětíně, 10 zl.
 Vojt. Polanecký, admin. ve Lstiboří, 5 zl.
 Fr. Tyl, kaplan ve Vinohř, 10 zl.
 Eman. Laštovka, kaplan v Bystřici, 5 zl.
 Jan Pavla, probošt v Roudnici, 10 zl.
 Josef Hübl, farář v Kladrubech, posl. 20 zl.

P. T. pánové:

- Karel Kaiser, farář v Oužicích, 10 zl.
 Fr. Hamerník, láník v Opatovicích, 10 zl.
 Josef Janský, kaplan v Dejšíně, 5 zl.
 Pius Ant. Kavtner, kaplan ve Výškově, posl. 10 zl.
 Fr. Florian, 5 zl., Ant. Florian 5 zl.
 Florian Eichler, kaplan v Rošicích, posl. 10 zl.
 Fr. Mlčoch, vikář katedr. chrámu v Brně, posl. 15 zl.
 Jak. Švehla, administr. v Maloticích, 10 zl.
 Josef Pavlík, kněz na odpoč. v Brumově, 5 zl.
 Fr. Dvořák, kaplan v Lisé, 15 zl.
 Mat. Marek, protokolista konsist. v Praze, 10 zl.
 Jak. Wenzel, farář v Černisku, posl. 10 zl.
 Václav Novák, farář v Drahenicích, posl. 10 zl.
 Jan Janoušek, děkan v Třebíči, posl. 10 zl.
 Vojt. Zuman, farář v Račínovsi, 10 zl.
 Ed. Wolff, kněz arc. Olomúcké, posl. 10 zl.
 Frant. Krupka, bohoslovec v Praze, 15 zl.
 Rafael Rathouský, kněz řádu premonstr., 10 zl.
 Josef Rathouský, kněz řádu malteského, 10 zl.
 Josef Plašil, kaplan v Spálené Poříčí, 5 zl.
 Tomáš Marek, kaplan ve Volešíně, 20 zl.
 Josef Fabian, kooper. v Božejově, posl. 10 zl.
 Josef Thun, kooper. v Trnavce, 10 zl.

Přijal *Dr. Ed. Tersch,*
 odstupující pokladník.

P. T. pánové:

- B. M. Kulda, k. a. vikář, farář Chlumský, 10 zl.
 Frant. Pomajzl, farář Dubovický, 10 zl.
 Vincenc Hemzal, farář Nechvalický, 10 zl.
 Josef Lorbeer, farář Kamýkský, 10 zl.
 Jiří Skřivánek, farář Kosohorský, 10 zl.
 Frant. Barták, farář Skryšovský, 10 zl.
 Antonín Prokeš, duch. správce zámecký Vosečanský, 10 zl.
 Václav Majer, kaplan v Chotovinách, posl. 10 zl.
 Frant. Hoppe, kněz řádu křižov. v Praze, 10 zl.
 Ludolf Pejčoch, klerik v Želivě, druhých 5 zl.
 Filip Schmelzer, učitel na Zvoli, třetích 10 zl.
 Václav Bušek, bohoslovec v Budějovicích, 5 zl.
 Jan Hanzlovský, bohoslovec v Budějovicích, 5 zl.
 Josef Popp, bohoslovec v Budějovicích, 5 zl.
 Karel Trnka, bohoslovec v Budějovicích, 5 zl.
 Ondřej Veselák, bohoslovec v Budějovicích, 5 zl.
 Jan Michal, bohoslovec v Budějovicích, 10 zl.
 Frant. X. Rádlo, farář v Postupicích, 10 zl.
 Jan Rutta, kaplan v Sobotce, 5 zl.
 Antonín Ječmínek, kooper. u sv. Michala v Olomouci, 10 zl.
 Josef Kunz, kaplan v Chrasti, 10 zl.
 Ant. Hruška, farář na Žumberku, 10 zl.
 Josef Novák, zám. kaplan v Dimokurčech, 10 zl.
 Prant. Vohnout, kaplan v Král. Městci, 10 zl.
 Josef Němeček, zám. kaplan na Sichrově, 10 zl.
 Frant. Pražák, kaplan v Chrástanech, 30 zl.
 Bohumil Hahl, katecheta na gymnasiu v Hradci Král., 5 zl.
 Jan Ev. Kopečný, kaplan ve Svinčanech, 10 zl.

P. T. pánové:

- Josef Matějovic, farář v Tochovicích, 20 zl.
 Jan Černý, katecheta v Humpolci, 5 zl.
 Jakub Ludvík, farář v Mešně, 10 zl.
 Jan Hanus, stud. na gymn. v Hradci Král., 10 zl.
 Josef Šafránek, farář v Mlikosrbech, 10 zl.
 Frant. Fiala, kan., děkan v Smidarech, 10 zl.
 Jan Marek, dr. a prof. bohosloví v Hradci, 10 zl.
 Ant. Zima, vicerektor v semináři Kralohrad., 10 zl.
 Ant. Buchtel, vikář a děkan v Kyšperku, 10 zl.
 Frant. X. Horáček, kaplan tamtéž, nový úd 10 zl.
 Jakub Eremiáš, kaplan v Netolicích, 20 zl.
 Jakub Buřka, kaplan v Horšově Týně, 10 zl.
 Tomáš Blažek, fid. a katecheta v Jaroměři, 10 zl.
 Josef Ehrenberger, děkan a b. vikář v Solnici, 10 zl.
 Frant. Cyrill Rys, admin. v Bílém Újezdě, 10 zl.
 Ferd. Blecha, kaplan v Solnici, 10 zl.
 Václav Tříska, kooperator v Richenburku, 10 zl.
 Jan Kolčava, kooper. v Jedlí na Moravě, 15 zl.
 Jan Cyrill Sedláček, kaplan v Bihařovicích, 10 zl.
 Vincenc Tesař, farář v Lichnově na Moravě, 10 zl.
 Josef Pazderka, kooper. v Lichnově, 10 zl.
 Josef Dvořák, kooperator v Čibusi, 10 zl.
 Fr. Bauer, bohosl. adjunkt v Olomúci, 10 zl.
 Josef Molitor, farář v městě Chicago v Sev. Americe, 10 zl.
 A. Životský, farář v Černovicích na Moravě, 5 zl.
 Andreas Rojko, parochus Forgácsfalvae Ung., 10 zl.
 Jindřich Stürzenhofer, kooper. v Klinkovicích v Slezsku, 10 zl.
 Jan Černožorský, bohoslovec v Hradci Králové, 10 zl.
 Jan Plevka, kaplan a katecheta v Plzni, 10 zl.
 Ferd. Pokorný, farář v Bukovci, 10 zl.
 Meinrad Dvořák, kaplan ř. sv. Benedikta, 10 zl.
 Ant. Kolář, farář v Ovčářích, 10 zl.
 Jan N. Desolda, prof. na gymn. v Plzni, 10 zl.
 Frant. Burian, kaplan v Uhříněvsi, 5 zl.
 Sebastian Roth, kooper. v Č. Rudolci na Moravě, 5 zl.
 Klement Jos. Šandera, kaplan v Humpolci, 20 zl.
 Josef Růžička, kaplan v Rokytnici, 10 zl.
 Ant. Anders, chovanec sem. v Kroměříži 10 zl.
 Josef Vytopil, chovanec tamtéž, 5 zl.
 Ant. Rajský, farář v Samšíně, 10 zl.
 Ludvík Tydl, kanovník a farář v Újezdě u Brna, 10 zl.
 Jakub Kocábek, kaplan v Lhencích, 15 zl.
 Vinc. Nápravník, kaplan na Kladně, 5 zl.
 Matěj Dušek, kaplan na Chržíně, 10 zl.
 Frant. Komárek, kaplan v Měříně na Moravě, 10 zl.
 Vojtěch Holý, farář ve Vyskytné, 6 zl.
 Václav Bezděka, kaplan v Bavorově, 10 zl.
 Karel Císar, farář ve Velkém Hlasivě, 20 zl.
 Antonín Kloboučník, koop. v Horách Ratib. 10 zl.
 Frant. Šmat, spiritual v Horažďovicích, 10 zl.
 Karel Papoušek, koop. v Letovicích na Moravě, 10 zl.
 Václav Koukl, al. arcib. semináře v Praze, 10 zl.
 Mik. Braungarten, cisterc., prof. v Chomútově, 20 zl.
 Jakub Kubrnat, farář v Běhnech, 5 zl.

P. T. pánové:

- Frant. Hamrník, láník v Opatovicích na Moravě, 10 zl.
 Jan Novotný, kaplan v Tvarožné na Moravě, 5 zl.
 Frant. Paďalík, bohoslovec v Brně, 5 zl.
 Josef Šildberger, bohoslovec v Brně, 5 zl.
 Petr Kliment, farář v Kamenici na Moravě, 10 zl.
 Augustin Kleveta, kapl. v Podivíně na Moravě, 5 zl.
 Jan Balzar, farář v Javornicích, 10 zl.
 Jan Vrzal, farář v Kněžicích na Moravě, 10 zl.
 Frant. V. Sasínek, prof. bohosl. v B. Bystřici, 5 zl.
 Josef Klimčák, archivář nejd. p. biskupa Spišského v Uhřích v Kirchdraufu, 10 zl.
 Štěp. Košťálík, b. ceremonář tamž, 10 zl.
 Jan Skalický, kooper. v Oujezdě u Chocně, 30 zl.
 Eduard Buchlovský, koop. v Starém Hrozenkově na Mor., dopl. 15 zl.

V Praze, dne 12. února 1867.

Fr. Srdínko,
 pokladník.

Ohlášení.

Výbor Dědictví sv. Prokopa uzavřel ve své schůzi dne 31. července 1865 odbývané, že se oněm pp. údům Dědictví, kteříž doposud *toliko 5 zl. rak. č.* složili, „*Katechismus Římský*“ nákladem téhož Dědictví co podíl za r. 1866 vytištěný nevydá dríve, pokudžby další příspěvek do pokladnice nezapravili.

Literární Oznamovatel.

Katechismus z nařízení Sněmu Tridentského k pastýřům duchovním a z rozkazu Pia V. papeže římského na světlo vydaný. — Nákladem Dědictví sv. Prokopa č. IV. (Podíl za rok 1866.) — V Praze; tiskem kn. arcib. knihtiskárny 1867.

Obravši sobě Dědictví sv.-Prokopské veškeré vědy theologické za obor působení svého literárního, získalo si především o exegesi znamenitou zásluhu výklady tří synoptických Evangelii, v letech právě minulých vydanými. Bylot tudy na čase, aby se i na jiná odvětví vědy bohoslovné pomyslílo. Obzvláště po dobrém překladu knihy symbolické, jakouž jest Římský Katechismus, toužebně jsme pohlíželi; nebo překlad od Windyše 1841 zhotovený jednak už byl na dobro rozebrán, jednak ani neodpovídal všem požadavkům přesnosti, jakáž jest cha-

rakteristickou a nutnou vlastností překladu knihy symbolické. Že pak se vel. kněz Jan Herčík raději uvázal v nesnadnou práci, z originalu latinského překládati, nežli předělávati neb přelévati překlad Windyšův, to všemi spůsoby schvalujeme; jakož nám k nemalému upokojení slouží obezřelá péče, kterouž výbor Dědictví sv.-Prokopského v té věci projevil, ješto k úplnějšímu vytríbení překladu požádal známého filologa prof. V. Zikmunda, aby ještě jednou překlad s původním textem srovnal a kde toho třeba popopravil.

Majíce již před sebou řečené dílo ležeti, vyznáváme rádi, že je vítáme co pravé obohacení naší literatury, a to tím spíše, ješto se nadíti lze, že „Katechismus Římský“ v novém rouše svém nezůstane v knihovnách ležeti mrtvem, ale že každý kazatel a katecheta ochotně rukověti té k ponaučení svých svěřenců použije. — Dva přídavky, jež v latinském běžném originálu se nenaskytují, jež ale v tomto českém překladu přičiněny jsou, dodávají řečené knize pokud možná ještě větší ceny a to sice vzhledem dvojím: nejprvé ve směru *historickém* vypracoval prof. Zikmund „předmluvu“ (str. III—XXV.), kteráž líčí původ katechismu vůbec a jmenovitě uvádí spisovatele, kteříž od nejstarších dob až do sněmu Tridentského katechese neb celé katechismy sepsali. Neradi v té části pohřešujeme zmínku o katechetické škole Alexandrinské, kteráž, byť se úhlavně s vědeckou theologií zabývala, nicméně také o katechés již v druhém století velkých zásluh si dobyla, jak o tom Stromata Klementa Alexandrinského a jiná díla svědčí. Důkladně pak popsány jsou vznik a děje „Katechismu Tridentského,“ ano i jména některých aspoň původců jeho se nám sdělují. Přídavek druhý přihlíží zvláště ku *praktickému* užívání katechismu; míníme tím Praxis čili „Upotřebení Katechismu“ nebo Katechismus na jednotlivé neděle rozvržený a k evangeliím přispůsobený, jež prof. Zikmund podle Kolínkého a Ritterova vydání přeložil (str. 565—590); jest to pramen bohatý, z něhož kazatelové na mnohá leta mohou látky a rozvrhy svých řečí čerpati, jelikož na každé Evangelium nedělní ne jeden toliko, ale patero, šestero i více rozvrhů poznamenáno se naskytuje s udáním pokždé dotyčných stránek Katechismu, odkudž jako ze studně nikdy nevysychající kazatel vážití může materiál nevyčerpatelný.

Překlad textu jest zdařilým obrazem pravzoru jak

vzhledem úpravy zevnější, tak i co do srozumitelnosti mluvy. *Úprava* tatáž jest, jak ji v latinském vydání Tauchnitzově, nyní valně rozšířeném, spatřujeme; všude zachováno rozdělení na části, hlavy a otázky; každé otázky jádro v jedné neb dvou řádcích hned z počátku jest udáno; citáty z písma, sv. Otců a t. d. pod textem jsou položeny. *Mluva* při vši přesnosti své nicméně všady jest srozumitelná a tak lahodně se čte, že velebné duchovenstvo katechismu tohoto při vyučování křesťanského lidu bez všeliké další změny upotřebiti moci bude. K ustálení terminologie dogmatické nemálo zajisté přispělo důsledné užívání slov jako: rozdavač, hmotnost, způsob svátosti (minister, materia, forma sacramenti), žádostivost (concupiscentia), stav neporušené přirozenosti (status naturae integrae), chleb přesný (azymus), oznaky (symbola), nadpodstatný (supersubstantialis) a j., v nichž se nemalá různost mezi dřívějšími spisy jevila. — Formát jest častému příručné té knihy upotřebení zcela přiměřený, obyčejná osmerka. Cena (1 zl. 60 kr.) jest na tu rozsáhlou knihu (stran XXVI a 602) nad míru skrovná; buďet tedy každému knězi, i tomu, jenž není údem Dědictví, volno tento důležitý, od všeobecné církve i od Pražských synod z r. 1605 a 1863 (viz předmluvu str. XXIV.) doporučený symbolický spis bez velkých obtíží sobě zaopatřiti. Jediný „Katechismus Římský“ nahradí kazatelům celou sbírku homiletických spisů, jež by za mnohem větší cenu koupiti museli, a z níž nezřídka jen málo co prospěšného vytěžiti mohou. Kéž by si kazatelové vesměs dali slovo, že budou co nejpilněji *kázati z Katechismu*, jež tak málo věřících dobře a úplně zná, ač v něm tolik důležitých, přeutešených pravd a života křesťanského pravidel obsaženo jest. Dr. Borový.

Grundriss der Patrologie oder der älteren christlichen Literaturgeschichte von Dr. Joh. Alzog, geistl. Rathe und ord. Prof. der Theol. zu Freiburg im Br. — Freiburg im Breisgau, Herder 1866.

Obširným vylíčením obecného dějepisu církevního (jehož *osmé* vydání právě se dotiskuje) proslulý p. spisovatel uveřejnil vloni příruční knihu patrologie, co ovoce několikaleté pilné práce, jížto především mladých bohoslovců k neunavenému studium svatých Otců vybídnouti

zamýšlel. V úvodu str. 1—21. pojednáno jest o církevních otcích a spisech jejich vůbec, načež od str. 22—420 následuje podrobné líčení křesťanské literatury prvých *sedmi* století; a sice rozdělil p. spisovatel dobu tuto na dvě epochy: *první* epocha zahrnuje léta od r. 1—320, bezmála tedy až do sněmu Nicejského, a rozpadá se na dvě občasi: 1. Otcové věku *apoštolského*; mezi nimi Klement, Barnabáš; Ignác Antiochejský; Polykarp; Papiáš; Pastor Hermae. 2. Od r. 150—320 setkáváme se s apologety řeckými, Justínem, Athenágorou, Klementem Alexandrijským; s obránci víry jako Irenéem, Hyppolitem, Origenem, Řehořem Divotvorem, Dionysiem Velkým; mezi latinskými spisovateli vynikají Minutius Felix, Tertullianus, Cyprian, Lactantius. — *Epocha druhá* od r. 320—787 rozdělena jest na troje občasi: 1. od r. 320—430, boj církve proti *Arianům* a *Donatistům*; zde především vynikli sloupové církve: Athanasius, Basilius, Řehoř Nazianský a Řehoř Nysejský, Chrysostomus; dále Epiphanius, Efrem Syrský, Cyrill Jerusalemský. Mezi latiníky: Hilarius, Optatus, Ambrož, Sulpicius Severus, Rufinus, Jeronym, Augustin. 2. od r. 430—604 boj církve proti *Nestorianům*, *Monofysitům* a *Pelagianům*; mezi spisovateli církve řecké stojí v popředí: Cyrill Alexandrijský, dějepřavci Sokrates, Sozomenus, Philostorgius; Theodoret z Cyru; Dionysius Areopagita; v církvi latinské: Pavel Orosius, Vincenc Lirinejský, Fulgentius, Petrus Chrysologus, Fulgentius, Ferrandus, Boëthius, Řehoř Velký. 3. od r. 604—787 boj církve proti *Monotheletům* a *obrazoborcům*, z kteréžto doby na východě se proslavil Jan Damascenský, na západě Řehoř Turonejský, Isidor z Hispalu a Beda Ctihodný.

Vedle těchto zde jmenovaných vyčítá p. spisovatel i jiné přemnohé muže o literaturu církevní více méně zasloužilé. Obyčejně předeslán jest stručný životopis každého Otce neb spisovatele církevního, načež hlavní zřetel se věnuje pozůstalým jeho spisům. Především uvedena jsou jména všech spisů a krátký *obsah* každého z nich; u těch otců církevních, kteří nám větší počet spisů zanechali, jsou tyto pod několika názvy *roztříděny*; na př. ze spisů Hippolytových kladou se (str. 102) nejprvé díla exegetická, pak homiletická, konečně dogmatická a polemická; Tertullianovy spisy mají obsah apologetický (str. 144) nebo dogmatiko-polemický, aneb poleze praktický; sv. Augustin zanechal spisy (str. 316) filosofické, dogmatické, polemické (proti 1. Manicheům, 2.

Donatistům, 3. Pelagianům), exegetické, morální, ascetické a praktické. — Spisy autentické vždy odděleny jsou od takových, jenž pochybného jsou původu aneb dokonce některému sv. Otcí podvrženy byly.

Vše to, co jsme posud uvedli, lze najíti také v jiných latinských i německých spisech patrologických; nejvyšší chvály však sobě prof. Alzog tím vydobyl, že čtenáře hledí obeznámiti se *směrem*, jež každý církevní spisovatel v dílech svých sledoval, a se *zvládnutými*, jenž charakterisují spisy jeho; odtud se učíme znáti a patřičně oceniti *zásluhy*, jež sobě každý sv. Otec jak o vědu theologickou tak o vývin církevního života vůbec získal. Polovice celého díla Alzogova k tomuto účelu jest věnována; začasťe nalezáme citáty ze spisů sv. Otců, z nichž aspoň částečně nám seznáti lze *sloh* jejich; tímto způsobem se v mladých bohoslovcích touha po čtení vzácných pokladů staré literatury církevní snadněji a s větším prospěchem vzbudí, nežli když se jim pouhé tituly spisů od sv. Otců sepsaných sdělují, jak to bohužel ve mnohých patrologiích spatřujeme.

Dr. Borový.

Druhá a poslední odpověď Národním Listům k otázce o Jesuitech. — Svým nákladem vydal K. Vinařický. — 48 str. — V Praze 1867.

Obsah této druhé v příčině obhájení řádu Jesuitů proti nespravedlivým útokům vydané brošůrky jest následující: Kritika úsudků kněžských o Jesuitech. 1. Úsudek Sorbonny Pařížské. 2. Řeč kardinála Cavalchini. 3. Dodatky o kardinálech Cavalchini a Saldanha. 4. Kardinál Harrach, dříve nepřítel, později příznivec tov. Ježíšova. 5. Breve papeže Klementa XIV. o zrušení T. J. 6. Úsudek protestanta Dallasa o zrušení T. J. 7. Usnešení sněmu českého o vypuzení Jesuitů. 8. Učili Jesuité královraždě a účastnili se v ní? 9. Kdo byli dávní nepřátelé Jesuitův a kdo jsou nynější? 10. Závěrek. Na obálce: Petice Velvarská. — Prodává se tato brošůrka ve skladě Rohlička a Sieverse a v kněhupectvích, zvláště B. Stýbla, po 16 kr. r. m.

Žaloby proti Tovaryšstvu Ježíšovu. — Sepsal Jiří Patisz, z T. J. — Přeložil J. N. Desolda, prof. c. k. gymn. v Plzni. — V Praze 1867 u Satova.

[Došlo nás při samém ukončení tohoto svazku. Obsah podáme budoucně.]

ČASOPIS

katolického duchovenstva.

Ročník VIII.

1867.

Svazek II.

Co se u nás činí pro vědu, zvláště theologickou?

Mnohonásobná zkušenost dějinami světovými stvrzená se zajisté zrcadlí v pořekadlu latiníkům obvyklém: „Inter arma silent Musae.“ Již to jediné slovo nám na rozum dává, že — byť by i domácí poměry zcela ustálené byly, se za posledního dvacetiletí vědám v zemi naší příliš valně nedaří, jelikož nemohou rozkvétati vědy tam, kde brzy na utišení rozbrojů domácích, brzy opět na zaplazení zevnějších nepřátel meč z pochvy se tasí. V takových dobách všeliká pozornost soustřeďuje se v událostech, jenž se blaha celé země neb státu dotýkají; v dobách těch nejvíce žurnalistika se pěstuje a mnohým občanům jsou zprávy o bězích politických novinami sdělované jediným čtením, po němž s oblibou se shánívají; jiných oborů literatury, snad něco málo beletristiky vyjímaje, si zcela nevšímají. Spolu však i někteří z těch, jenžby se chtěli s vědami obírat a schopnostmi nevědnými se vykázati mohou, v ruchu válečném buď nepovšimnutí zůstanou aneb nenalezše ani příležitosti ani povzbuzení k hlubšímu studium zcela zaniknou, nad všední a tržové výrobky literární povznésti nikdy se nepokusivše.

Jinou a jak se nám zdá rovně vážnou překážku vědeckých snah v letech právě minulých spatřujeme ve

směru ducha časového, jenž velkou převahou tíhne k účelům *hmotným*, materialním. Už v předešlých dobách nemalý nárek veden z té příčiny, že pominuly časy, v nichž vědu pěstováno z lásky k vědě, k vůli jí samé; věda přestala býti *cílem* snažení nadaných jinochů, a stala se toliko *prostředkem* k dosažení — vezdejšího chleba. Mecenášové, jací jindy se obklopovali kruhem učenců všelikých odvětví, poskytující jim hojnost časných prostředků, aby zcela bezstarostně mohli žiti toliko vědám a umění, — ti dávno vymřeli; nyní se každý musí podrobiti neoblomné nutnosti zákona, jenž káže: „*prius edere, dein philosophare.*“ Zájmy hmotné, především pak zájmy obchodní a průmyslové, vystoupily nyní na vrch v takovém stupni, že bezmála úplným udušením zahrožují všelikým zájmům vyšším, zvláště vědeckým.

Nejpatrněji ono převládání hmotných zájmů pozorovati lze ve dvou státech evropských, jenž nejskvělejším obchodem a nejvyšším stupněm průmyslu se honosí; nejprve v *Angličku*, kdež to přišlo tak daleko, že university se tam blíží nevyhnutelnému úpadku svému, mezi nimi dle svědectví Döllingerova*) i *Oxfordská*, dříve po mnohá století výtečnými učenici slynoucí. Podobně i ve *Francouzsku*, odkudž vzat jest pravzor naší Auly Pražské, pozbyly university zcela původního svého rázu; především nedostává se jim theologických fakult, ješto bohoslovné studium jest od universit nazvíce odloučeno; co ještě zbývá, sluší spíše státním ústavem k výchování úředníků, advokátů, učitelů atd. nazvati nežli universitou.

U nás v zemích *Rakouské říše* celkem sice zůstaly university věrny původním svým stanovám; nicméně v posledním dvacetiletí obmezena jest značně působnost

*) *Viz řeč*, kterou činil slovutný dějepisec J. Döllinger při nastoupení úřadu svého co rektor vysokých škol v Mnichově r. 1866. („*Die Universitäten sonst und jetzt.*“)

jejich, jašto vláda obmezivši jejich autonomii důležitá práva jindy od orgánů universitních vykonávaná sama přejala a k upravení změněných poměrů vydala „prozatímní statut,“ kterýž jako leč která jiná provisoria už sedmnácte let trvá, aniž by se na definitivní organizaci vysokých škol pomýšlelo, v čemž arci neustálenost domácích poměrů politických doposud valně bránila.

Mezi tím časem učinila vláda dvoje opatření, jež tuto podotknutí zasluhuje. Nejprvé hned počátkem úřadování Schmerlingova zrušeno jest ministerium *kultu a vyučování*; záležitosti ministeria toho se týkající odkázány jsou toliko sekci čili odboru, jenž přidělen a zcela podřízen jest ministeriu státnímu. Tudíž se poznovu ukázalo, že záležitost vyučování a pěstování věd se nepokládá ani za tak důležitou jako záležitosti obchodní, pro které v Rakousku zvláštní ministerium zřízeno jest*). Opatření druhé týká se *vyučovací rady*, kterouž vláda před několika lety z učených mužů všech korunních zemí Rakouských sestavila. Tehdáž jsme v tuto korporaci velké naděje kladli, očekávajíce, že bude aspoň jakousi náhradou za zvláštní ministerium kultu, že se rázně zasadí o konečnou organizaci vyšších škol a že všemi spůsoby vědecké snahy probuzovati a podporovati bude. Utvrzovala nás v očekávání našem ta okolnost, že zástupcové vělejších odvětví věd do onoho sboru byli povoláni. Doposud však jsme téměř ničeho o působení řečené korporace neuslyšeli, to jedině vyjímaje, že každou chvíli několik údů vyučovací rady se z úřadu svého děkuje a jiní na jejich místo nastupují; pročež se pravdě podobá, že těm pánům jen učitelský obor působnosti jest odměřen aneb

*) Tím více povděčni jsme, že nejvyšším rozhodnutím císaře pána ze dne 8. března t. r. obnoveno jest zase ministerium *občelky a vyučování*.

jinými slovy že se jejich předlohy a rady (jak to z příkladův dovoditi můžeme) zcela jednoduše ad acta ukládají; v tom bezpochyby sluší hledati příčinu skrovných úspěchů, jichž radou vyučovací posud docíleno.

Pohledneme-li na školy *střední* v Čechách a na Moravě, nemůžeme se ubrániti té myšlénce, že i zde zájmy hmotného prospěchu se vždy více ku předu tlačí; či tomu nenaspovídá obecná touha po rozmnožení a zvelebení škol *realních*, kteréž ne tak vědecké vzdělání jinochův, jako spíše technickou jich spůsobilost na zřeteli mají? Nemůžeme ještě nyní říci, zdali se sloučení obojího směru na tak zvaných *realních gymnasiích* s dobrým výsledkem nemine; ale nicméně nám nikdo nezabrání, abychom nevyslovili pochybování své o tom, zdaž se podaří mládež dvojím směrem najednou kráčet mající dopravit na ten stupeň vzdělanosti, jež jim posavadní gymnasia poskytovala a jehož příští životní úloha jejich nutně vyžaduje?

Zatím však jednu výhodu toto rozmnožení škol středních, ať již reálek nebo gymnasií, přece tuž mělo, a sice tu, že jsme se bedlivěji počali ohlížeti po *učebných knihách* pro mládež. V tom přísluší vládě nemalá zásluha, že od r. 1848 všecku péči věnovala netoliko národním, ale i středním školám, starajíc se o vydání školních knih, jenž by pokroku vědy více přiměřené byly nežli knihy staré; a že z velké části sepsání takových děl svěřila *domácím* učencům, kteříž nejlépe povědomi byli poměrů vzdělanosti a potřeb naší mládeže. Provedení rovnoprávnosti jazykové na školách dříve nadání zjednálo nám celou řadu dobrých knih učebných v řeči *české*. Silně doufáme, že mládež, v mateřském jazyku svém vědám se naučivši, k nim také s větším než jindy zalíbením přilne a že nám z ní stateční badatelé a pěstovatelé věd vyrostou.

Netřeba podotýkati, že naše starobylá *universita Pražská* v posledních letech si o zvelebení věd velikých zásluh dobyla. Učencům z krajů cizích sem povoláním netoliko vyrovnali se domácí zpytatelové naši, ale v nejednom oboru jich už předčili, a několika vlastenců učenných jména celé Evropě pochvalně jsou povědoma. Mužové, jenž na této Karolo-Ferdinandejské škole, blahé to památce z lepších časův — z věku zlatého — nám ještě pozůstalé nabyli svého vzdělání, ti v dějinách, ve vědě přírodní, filologii, právnictví a lékařství důstojné pomníky plodného ducha svého nám již zanechali a ještě bohdá pozůstaví. Litujeme velice, že mezi výrobky literární v době novější pod neoprávněnou rouškou vědeckého badání se vloudilo několik spisů a časopisů, jimiž někteří polovzdělanci přetřepané frázy jinojazyčných pisákův do češtiny překládajíce hrubým materialismem rádi by u lidu našeho to dovedli, oč se jiní jinde ač marně pokoušeli, odebrati totiž vědě křesťanské všelikého základu a tím víru i církev podvrátiti; — ale slávu našich vysokých škol i zde obhájití lze jednou tím, že někteří z oněch literárních cizopáskův nikdy ani nohou nevzkročili do posvátných síní budovy Karla IV., druhé pak i to na váhu položiti přijde, že v dějepisné, přírodní i lingvistické vědě vše, co protikřesťanského se na půdě české ujalo, příchodem buď lidí buď spisův cizích se k nám vtrousilo. Ano byt by i ten onen z vlastních krajanův našich se originalitou svého nevěreckého blouznění honositi chtěl, jsme na základě toho, co náš ctěný přítel prof. M. Procházka na jiném místě v těchto listech důkladně objasňuje, nuceni takového domyšlivého ješitníka za člověka nevědeckého prohlásiti.

Nemůžeme na tomto místě pomlčeti o dvou společnostech, jichž prospěšný vliv na probuzení a udržení vědeckého ruchu každému jest na bíledni. Jedna z nich

jest *královská učená společnost česká*, jejížto periodicky — skorem každotýdenně — odbývané schůze zavadávají spoluúčdům i hostům vítanou příležitost k výměně náhledů o důležitých otázkách vědeckých; tištěnými zprávami stávají se tyto přednášky pokaždé i širším kruhům vzdělanců přístupnými. Druhá společnost jest *Národní české Museum*, kteréž literární činností svou ku vzdělání lidu velmi bylo nápomocno. Pro nedostatek peněžitých prostředkův byla v posledním čase činnost obou společností až přes příliš obmezena; minulého roku dostalo se však od císaře pána jak národnímu Museu značného příspěvku, tak i učené společnosti zvýšení roční subvence a tudy i vědecké činnosti jejich širšího oboru.

Zevrubnějšiho jiných odvětví vědy vyličení jiným listům odkazující především k *theologii* zřetel svůj obracíme, jelikož s tou nám v těchto listech především činiti jest.

Tu se na prvním místě setkáváme s důležitou otázkou: Kdože *povinen* o zdárné pěstování věd a tedy i vědy theologické se starati?

Mělibychoť ovšem na prvním místě jmenovati *církev*, kteráž především o vědu bohoslovnou pečuje, ač dle svědectví historie také vývinu všech ostatních věd vždycky zvláštní zřetel věnovala, což z velkého množství práv a privilegií od papežův universitám udělených jakož i z toho vysvitá, že papežové to byli, kteříž universitám jich světový, všeobecně platný neb universální význam a charakter udělili. Avšak university stojí nyní všude pod správou světské vládní moci; tudíž také fakulta theologická — ač v některých věcech biskupům jakýsi vliv jest vyhrazen, se dle předpisů státních řídití musí. Pročež nejprv zodpovíme otázku: Zdali *stát* povinen jest o vědu a zvláště o rozkvět vědy theologické se starati a v jaké míře povinností svým zadost učinil?

My v té věci nesdílíme náhled některých jinak snad vědě dosti příznivých mužů, kteří za to mají, že se všeliké vyučování a všechna péče o vědu ponechati musí seukromníkům, majitelům ústavů, oboím náklad na školy vedoucím atd., tak že by vedle svobody živnosti také úplná svoboda a nevázanost ve věcech vyučování panovala. My naopak to za nejušlechtlejší stránku úlohy každému státu civilisovanému vykázané považujeme, že netoliko hmotného blaha, jež v dobrém hospodářství, kvetoucím obchodu a průmyslu se ozračuje, si všimati má, ale že také (jak my křesťané úlohu státní pojímáme) o to pečovati povinen jest, aby se vedle těla i *duchu* lidskému dobře dařilo; tudíž aby se každému občanu *příležitost poskytla*, by ducha svého užitečnými vědomostmi vzdělati s to byl. Pročež po našem přesvědčení oprávněn i povinen jest stát, aby rodičů, kteříž dítkám svým příležitosti k duševnímu vzdělání odjímají, do škol jich neposílajíce, všemi právními prostředky k tomu doháněl, aby od takového nerozumu neb zlovůle upustili; a podobně přiznáváme státu právo bdíti i nad vyučováním vědeckým v ten způsob, aby vyučování to nevykročilo z mezí, mimo něž by ku pravému blahu duševnímu prospívati přestalo.

Tým jsme ještě státu nepřičkli nikterého práva, aby kategoricky nařizovati směl, co a jakým směrem neb způsobem, v jakém systému neb pořadu se přednášeti, vyučovati a sepisovati má; na nižších školách sice byl ve srozumění s biskupy (co do náboženských zájmův) podrobný plán vyučování zaveden; školám vyšším však, universitám především se větší volnosti popřálo, jak to již vnitřním organismem jejich podmíněno jest. — Jinou však povinnost z toho, co jsme pověděli, vyvádíme, a sice tu, že stát neodbytně jest zavázán starati se o zřízení a prospěšné působení takových škol, jimiž by se-

každému občanu příležitost ku vzdělání ducha podávala. Jelikož nám v zájmech vědy obzvláště o university běží, pokládáme to rovněž za neodbytnou povinnost státu, aby o *existenci universit* pečoval, a kde nejsou od soukromých zakladatelů nadané, aby z prostředků státních se tolik ročně poskytovalo, mnoho-li ve prospěchu vědy zapotřebí se vidí.

Povinnosti té vědomi sobě byli panovníci předešlých věků, kteříž s velkým nezdídká nákladem vysoké školy zřizovali a jichž jména doposud s blahým upomenutím vyslovujeme; oněm státům pak, kteříž nejvíce o zvelebení vysokých škol svých a tudíž také o prospěch vědy se zasazovali, vykazala nestranná historie první místa v řadě vzdělaných národů.

Odtud snadno pochopíme, že v míře mnohem vyšší než na jiné země na říši *Rakouskou* nalehá povinnost o rozkvět vysokých škol s všelikou péčí se vynasaziti, jelikož vedle starších dotací najmě *studijní fond* na konci minulého století založený potřebám vyšších škol téměř úplně vyhovuje, tak že ze státní pokladnice k účelům universitním se jen velmi nepatrné příspěvky vyžadují.

O tomto fondu studijním určeno jest 31. článkem konkordátu: „*Reditus fundi studiorum unice impendentur in catholicam institutionem et juxta piam fundatorum mentem.*“ Povážíme-li, že studijní fond snešen jest z bývalých statkův *jesuitských*, tedy ze statkův *církevních*, domýšleti se ovšem musíme, že především o potřeby církevní z fondu onoho postaráno býti má; jelikož ale na předním místě mezi potřebami církve stojí vychování kněžstva, tuž zajisté první nároky na výdatnou podporu z fondu studijního činiti může *studium theologicke*.

A kterak asi kvete *boboslovné studium* u nás v Čechách? Kterak, tážeme se, postaráno o *theologickou fakultu* naší university, jenž povýtečně má vědu *boboslo-*

vnou pěstovati? Přirovnáme-li ji k jiným fakultám, shledáváme, že nejprve vyučovacích sil se nedostává. Fakulta bohoslovná v Praze čítá nyní již 223 posluchačů, kdežto před několika lety počet všech čtyř roků ani 100 nedosahoval. Na fakultách jiných bylo a sice na právnické 533 posluchačů, na lékařské 336, na filosofické 344. Počet sil učitelských obnáší (roku 1866) na fakultě bohoslovecké 9 (6 řádných profesorů, tři docenti); na juridické 18 (10 řádných, 6 mimořádných profesorů, 2 docenti); na lékařské 33 (řádných profesorů 13, mimořádných 7, docentů 13); na filosofické konečně 27 (18 řádných, 6 mimořádných profesorů, 3 docenti).

Z těchto statistických dat již seznati lze, že počet sil učitelských na theologii v žádném přiměřeném poměru nestojí k počtu profesorů a docentů na jiných fakultách. Zvláště přirovnáme-li medicínskou a filosofickou fakultu k theologické, je rozdíl ten až tuze křiklavý; — na fakultě právnické je ovšem jednou tolik posluchačů co na theologii; avšak povážiti dlužno, že právníci též na filosofické fakultě některé předměty frequentovati musí, na př. dějepis a filosofii; že tedy mimo juridické profesory též někteří z filosofických zejména ku prospěchu právnické fakulty ustanoveni jsou. Konečně jsme ale svrchu vypsána data statistická jen z té příčiny uvedli a vespolek porovnali, protože se za dnův našich velká váha na statistiku klade, jelikož čísla výmluvnějším bývají důkazem, nežli celá řada důvodů odjinud vzatých. Proto však nicméně jsme pevně přesvědčeni, že především a povýtečně ohled bráti sluší na vědu samu o sobě a tázati se: na kolikerá odvětví se dělí, a je-li prospěšno neb dokonce zapotřebí, aby pro každé odvětví jiný učitel byl ustanoven? Tudiž se pranic nad velkým počtem profesorů na medicíně a filosofii nepozastavujeme, vědouce, že oba tyto odbory množství věd jednotlivých

v sobě zahrnují, a že se nemůže žádati, aby ten, kdo na př. v hvězdářství neb matematice prospěšně působí, také filologii přednášel, a že očekávati nikterak nelze, aby ten, kdo v dějepytu vyniká, spolu profesorem lučby ustanoven byl. Avšak podle zásady: „Stejná práva všem“ smí zajisté žádati i *theologie*, aby každé důležitější odvětví vědy theologické rovným způsobem zastoupeno či representováno bylo, jako na jiných fakultách. A jest tomu tak v skutku?

Na zdejší universitě mají na př. na *právnické* fakultě přednášky o pandektách 2 řádní profesori; o církevním právu též 2 řádní profesori; o trestním řádu 2 řádní, 1 mimořádný profesor a 1 docent; o vědě finanční 3 řádní profesori. Na fakultě *lékařské* přednášejí o pathologii a terapii 3 řádní profesori a 2 docenti; na *filosofické* jsou 3 řádní a 1 mimořádný profesor i 1 docent pro filosofii, 3 řádní a 1 mimořádný profesor dějepisu. — Na *theologické* fakultě není ani pro jediný předmět dvou profesorů; neboť pastorálku, již se v obou jazycích zemských vyučuje, přednáší v jazyku německém řádný profesor, v jazyku českém docent. Fundamentální theologii do r. 1864 přednášel řádný profesor; od té doby ji docent přednáší. Církevní právo má na *juridické* fakultě (jak jsme podotkli) dva řádné profesory; na theologii, ku kteréž církevní právo dle jména a podstaty své neli ve větší, tedy aspoň v též míře jako k *juridické* fakultě náleží, pouze docent jest ustanoven. Nesmí se namítati, že na jiných fakultách také se docenti nalezají a nejen na theologické; neboť mezi docenty na jiných fakultách a oněmi na theologii veliký jest rozdíl. Jinde docent učí předmětu, ježž mimo něj ještě jeden neb více řádných profesorů přednáší; na theologii však přednášejí docenti předepsané (obligatní) předměty, ježž bohoslovci slyšeti musí, pro něž ale žádný profesor ustanoven není. By-

loby žádoucné ve prospěchu vědy, aby tyto docentury na *řídící stolice* učitelské přeměněny byly.

K většímu zvelebení studií theologických vymohl otec vlasti Karel IV. u tehdejšího papeže Urbana V. potvrzení bully, jenž zněla v ten smysl, aby *kanovnícké* prebendy kaply královské u Věch Svatých na hradě Pražském se udělovaly theologickým profesorům kolleje Karlovy, „aby tím více k pěstování vědy povzbuzení byli“ (ut eo magis vacare studio delectentur). Nepříznivými běhy časovými však i toto dobrodiní pro fakultu téměř na zmar přišlo; neboť nejprve sekularisace pohltila příjmy kanovníků a toliko proboštu a děkanovi pozůstavila prebendu (v novější době také nejstaršímu kanovníkovi zase prebenda ač nevalná přibyla); mimo to však změněna jest základní listina tím způsobem, že vedle profesorů i mnozí jiní kněží se o řečená místa ucházeti mohou, jakož na př. právě nynější děkan a probošt kapitoly profesory theologie na universitě nebyli a nejsou.

Co se pak organů *církevních* týká, tu především neupíratelnou zásluhu si získali biskupové rakouské říše roku 1856 ve Vídni shromáždění dvojím svým usnešením: první bylo, aby se na všech fakultách i ústavech theologických od nynějška přednášela *fundamentální theologie* čili apologetika; bývala tato věda jindy s dogmatikou spojena (pod názvem „dogmatica generalis“); za příčinou však útržků a mnohých nástrah, jež nevěrci i jinověrci nyní katolíkům kladou, za příčinou spisův zjevně proti církvi svaté a Božskému zakladateli jejímu účelcích a bohužel i mezi lidem rozšířených zapotřebí se vidělo, aby budoucí kněz hned v přípravném studium svém se dobrou zbraní proti podobným útokům opatřil, a k tomu se apologetikou skutečně příležitost podává. — Druhé usnešení biskupův učinilo některé *změny v plánu studií*

theologických. Ješto fundamentálka se přednáší v I. roce theologie, ustoupil dějepis církevní odtud do III. roku. Církevní právo jindy už v II. roce slýchali bohoslovci, tak že nežli vysvěcení došli, již dávno tuto naskrze praktickou vědu zapoměli; moudré tedy bylo zařízení, aby se právo církevní až ve IV. roce stejně s pastorálkou přednášelo, aby je nastávající kněží ještě v čerstvé paměti chovali, když úřad pastýřský zastávají počnou. Tudiž místo církevního práva nastoupila do II. roku dogmatika. — Řečená usnešení biskupův byla též od vlády stvrzena.

V jiné věci však byli bychom přáli, aby nejdůstojnější pp. biskupové rovněž k změněným poměrům a potřebám časovým se byli více nachýlili. Mínilme tím vyučovací řeč na theologii, o kteréž ustanoveno, že má býti pouze *latinská*.

Nám sice ani ve snách nikdy nenapadlo žádati, aby latina z liturgie, z obřadních kněh, z breviáře atd. vymytěna byla; rovněž dobrou o tom povědomost máme, že starší literatura theologická nazvíce jest v latině sepsána, zejména spisy sv. Otcův, spisy školastiků; sněmovné církevní až do nejnovějších obou synod Pražských taktéž (aspoň na západě) vždycky v jazyku tom držáni a sepsáni byli; nemají-li všecky tyto bohaté zdroje vědomostí knězi katolické církve zůstati nepřístupnými, nevyhnutelně na tom setrvati musíme, že kněžím vždycky bude dokonalé známosti tohoto církevního jazyka zapotřebi.

S druhé však strany z mnohých příčin se nám žádoucnou vidí, aby se za nynějších okolností vědy theologické nepřednášely *tolíko* v jazyku latinském, nýbrž také s pomocí *řeči mateřské*. Jsou to obzvláště tři důvody, kteréž nás k takovému přesvědčení vedly, a pro které

jak doufáme i laskaví čtenářové těchto řádků zajisté s námi souhlasiti budou.

První příčina spočívá v nynějším *gymnasialním* vzdělání naší mládeže. Novější řád gymnasialního studium má zajisté leckterou stránku dobrou; že se oba jazyky zemské pěstují, že se k dějinám všeobecným i domácím pilně přihlíží, že se řečtině velký počet hodin vyučovacích věnuje, vše to samo v sobě jest chvály hodno; jen že při tom největší ujmu trpí právě *latina* na školách, kteréž se přece výhradně „latinskými“ školami nazývají. Není to snad jednostranná stížnost, kterouž zde jmenem theologické fakulty pronášíme, nikoli; i v právech, v medicíně, na filosofii, všude se profesori universitní v týž rozum pronášejí. Gymnasista se po osmi letech sice dosti úplně přiučil grammatice a snad i syntaxi (ač této poslední ne vždy dokonale); umí něco do latiny a z latiny přeložiti, některé slovo mythologicky, etymologicky atd. vyložiti, ale — latinsky *mluviti*, latinské přednášce rozuměti se nenaučil. Pakli přece latinskou, pouze latinskou přednášku poslouchati neb opisovati nucena se vidí, přičiní se snad (je-li člověk tuze pilný), aby nejasným výrazům pomocí slovníku porozuměl, pak se knihu neb expliku nazpaměť naučí a po zkoušce v nejkratší době — šťastně vše zapomene; bylot to jen v paměti, hloub do ducha nic nevešlo; z paměti se to vytrácí, a jiné mohůtnosti ducha zcela s prázdňem odcházejí.

Možná však, žeby ona první překážka úsilnou pilností se odstraniti dala, ač o tom velice pochybujeme, — ale jí v patách naskýtá se překážka druhá, pokud možná, ještě důležitější a při tom zcela neodbytná. Profesor theologie musí ku svým přednáškám upotřebiti pomůcek, vědeckých spisů a časopisů, kritických pojednání atd.; a má-li se posluchač jeho, jenž bohoslovnému studium se oddal, náležitě vzdělati, tu na pouhé přednášce učitelův

svých přestatí nesmí, ale musí o tom, co slyšel, v učenných spisech hledati ještě důkladnějšího objasnění, a pokud mu některé části pochybnými neb nesrozumitelnými zůstaly, všestranného poučení a utvrzení. Že se při tom ani žák, tím méně učitel jeho spokojiti nesmí se starší literaturou, se spisy věků předešlých, netřeba dokládati. Vždyť pak se v každé vědě a každém umění jeví neustálý pokrok, a pokroku toho ani theologie nevyklučuje. Nutno tedy, abychom sáhli po novějších spisech; a tu pohřichu brzy nabudeme přesvědčení, že *novější literatura theologická* (pokud nám nejbliže přístupna jest) téměř výhradně z *německých spisův* záleží. Tot jest ona druhá překážka, kteráž se nám naskytuje. Učitel theologie si s velkým namaháním a ztrátou času má z těchto německých spisův sestaviti latinskou expliku; žák se dlouho hmoždí touto latinsky psanou přednáškou, leckterého slova smysl najíti marně se snaží, kdežto by snadno vše pochopil, kdyby mu to profesor též po česku neb německu byl sdělil. — My sami velice jsme se podivili, když jsme na universitách v Německu *všecky* theologické vědy, dogmatiku a morálku nevyjímajíc, v němčině přednášeti slyšeli; tak ve Frýburku, tak v Tubinkách, Bonnu, Wircburku, Mnichově, a právě to jsou university, jenž výtečným pěstováním věd bohoslovných nyní nejvíce slynou. Tam se vše v německém jazyku přednáší, — ale nicméně se kněží tentýž Breviář římský modlí a z téhož latinského Misálu čtou mši sv. jako my; důkaz to, že katoličtí kněží v Německu rozumí jazyku latinskému, byť by se i v latinském slohu nevyrovnali Cicerovi, ačkoli se i mezi nimi nejeden výborný latinského jazyka znalec naskytá.

Třetí překážka konečně, pro kterou bezpochyby také v Německu od latiny upustili a kterou u nás rovněž na věhu položiti dlužno, jest samo *kněžské povolání*, k němuž

se bohoslovec za čtyřletých studií připravuje. V duchovní správě musí kněz česky neb německy kázati, katechisovati, křesťanská cvičení konati; tu jest mu především čerpati z dogmatiky, morálky a exegese; ale právě tyto vědy slyšel a jim se přiučil v latině; jaká to neanáz, když si teď má vypracovati české kázání neb katechesi! musí vše pozvolna z latiny v češtinu přenášeti, a ještě není jist, zdali pravého výrazu zvolil čili nic. Chce-li se úplně ubezpečiti, hledá v slovníku, v jednom i druhém českém neb německém spise, až si po namahavé práci kázání neb katechesi šťastně sestavil. Ale nemá kněz pokaždé tolik času k přípravě; musel několikráte jíti k nemocnému, byl ve škole, ve chrámě filiálním, je tu sobota; zítra má kázati; on ví, že by z latinských pomůcek svých se připravovati musel velmi dlouho, k čemuž nyní chvíle nezbývá; uchopí se tedy některého tištěného kázání a s něho si několik jalových frází do paměti většpí, aby se s nimi zítra vytasil před posluchači svými. Podobně s katechesí. Snad se nemýlíme říkouce, že bychom se honosili větším počtem pilných, výtečných kazatelů a katechetů, kdyby se byl v přednáškách o theologii bral větší ohled na jazyk mateřský.

V uvážení těch tří zde uvedených příčin pochopíme, proč ono nařízení od biskupův r. 1856 učiněné, aby se vědám theologickým toliko v latině vyučovalo, u nás v Čechách nikdy ve skutek úplně nevešlo. Kterak se měla na př. v latinské řeči přednášeti nově ustanovená věda fundamentální theologie? ješto přece naskrz německé jsou spisy, s nichž při tom čerpati, jakož i ty, proti kterým se v šik postaviti a víru katolickou hájiti bylo, spisy tam pravá, zde liché filosofie? Tudíž hned první profesor pro vědu tuto ustanovený na universitě Pražské přednášel ji nazvíce jazykem německým, a vy-

dal též knihu tištěnou o fundamentálce v němčině; obě zajisté k většímu prospěchu bohoslovcův, než kdyby jazykem latinským byl psal i přednášel. A nejen apologetika, nýbrž i jiné vědy se bez pomoci jazyka posluchačům lépe srozumitelného, — at češtiny nebo němčiny — nikterak obejítí nemohou. Na theologické fakultě Pražské rovněž jako na ústavech biskupských v Králové Hradci, Budějovicích a Litoměřicích činí učitelové dogmatiky, morálky, dějin církevních a církevního práva, biblického studium Starého i Nového Zákona výklady své řečí německou, byť by jádro každé věci posluchačům svým latině sdíleli. — Nejdůst. biskupové již dávno před r. 1856 sami uznali, že se *pastorálka* nemůže s prospěchem latinsky přednášeti jako dříve, a tudíž se od mnohých let vyučuje pastýřskému bohosloví na universitě Pražské v řeči české i německé, na ústavech biskupských taktéž v jazyku českém neb německém; podobně i katechetika v obojí řeči mateřské se přednáší. Nic nepochybujeme, že také studium *ostatních věd* bohoslovných s upotřebením jazyka mateřského hojnějšího o-voce ponese.

Z těch a podobných příčin jsme usnešení *zemského sněmu českého* o provedení *rovnoprávnosti jazykové* na universitě Pražské uvítali s tím větší radostí, jelikož nám tudy zasvitla naděje, že také na theologii se v té věci prospěšného pokroku docílí. A nemýlili jsme se. Neboť c. kr. státní ministerstvo vyzvalo r. 1866 všecky čtyry fakulty university Pražské, aby k vyššímu místu podaly odůvodněné návrhy, kterakým způsobem na každé fakultě jazykovou rovnoprávnost provéstí lze. V okolnosti té, že ministerstvo neodepřelo fakultě theologické práva, podobných návrhů činiti jako ostatní fakulty, aspoň nepřímě neb implicate vidíme vyslovenou zásadu, že se ono usnešení biskupův z r. 1856 (aby se theologie pouze la-

tinským jazykem přednášela) za nezměnitelné pravidlo nikterak považovati nesmí.

K vyzvání státního ministeria odbývaly oba sbory fakulty theologické, kollegium *doktorů* i kollegium *profesorů*, společné porady, jichž výsledky tuto v dalším postupu svého pojednání sdělujeme.

Nejprve se vznáší ku vládě žádost, aby všechny obligatní předměty od *řádných* c. kr. profesorů přednášeny byly; k tomu cíli mají posavadní docentury české pastorky, církevního práva a fundamentálky za řádné stolice učitelské býti prohlášeny.

Dále poukázáno k tomu, že profesori theologičtí ve prospěchu svých posluchačů za nutné uznali i po roce 1856 vedle řeči latinské používati též jazyka *německého* při svých přednáškách. Že doposud neužili rovněž i českého jazyka, stalo se jen ze spravedlivé šetrnosti k oně části posluchačů, kteráž jazyka českého úplně mocna není. Jelikož ale jedna část, a sice většina bohoslovcův, v příštím svém úřadě kněžském věřící lid ve škole a ve chrámě jazykem českým vyučovati má, vidí se býti žádoucnou, ano spravedlivou, aby se od nynějška též *české* řeči při výkladech theologie užívalo.

Tomu se však nesmí rozuměti v ten způsob, jakoby latina z theologického studium docela vyloučena býti měla. Naopak čelí přání fakulty jedině k tomu, aby *vedle latiny* každý učitel theologie při svých přednáškách směl buď českého buď německého jazyka použiti k všestrannému objasnění toho, co dříve s úsečnou stručností byl *latinským jazykem předeslal*. Tím by s jedné strany posavadní obyčej na fakultě zavládlý, užívati totiž vedle latiny ještě jiné řeči, dosáhl zákonitého oprávnění, s druhé strany pak by se tato oprávněnost neobmezovala pouze na řeč německou, ale též užívání jazyka českého by v sobě zahrnovala.

Ovšem nikterak očekávati nelze, aby *jediný* učitel *obojího jazyka* zemského při svých výkladech používal, čímž by se na ujmu vědeckého vzdělání posluchačův mnoho času zbytečně zmařilo. Pročež fakulta vznáší ku vládě další žádost, aby každému z *řádných* profesorů volno bylo, jednou pro vždy se prohlásiti: zdali *českého* neb *německého* jazyka k výkladům svým použiti míní? Když pak se profesor pro jednu z obou řečí prohlásil, má se dle přání fakulty pro vyučování s pomocí druhé řeči zříditi buď *mimořádná profesura* neb aspoň *docentura*; tak že by pro každé odvětví theologie *dvou* učitelských míst stávalo.

Takovým rozmnožením stolic učitelských by ovšem znamenitě vzrostlo *vydání* studijního a náboženského fondu, ješto by se novým profesorům neb docentům přiměřené slušné vykázaní musilo. Nicméně i tuto překážku odstraniti lze tím způsobem, kdyžby nejdůst. pp. biskupové *tří diecézí českých* k tomu přivolili, aby jejich alumnové po *3 leta* směli bohoslovecká studia konati v *Praze* na theologické fakultě, načež by je ve 4. roce každý z biskupův do svého katedrálního města zase povolal, aby tam v *praktickém bohosloví* pod dozorem biskupovým vycvičení byli a spolu službám Božím v stoličném chrámě přiluhovali. Tudy se bez přimnožení útrat mohou zdvojnásobiti učebné síly na universitě a zajisté by ne jeden z učitelův nynějších ústavů biskupských se pak milerád odhodlal převzítí některou učitelkou stolicí na fakultě theologické, tak žeby obsazení nově zřízených stolic žádného odkladu utrpěti nemuselo.

At se laskavý čtenář nad touto zde naznačenou cestou ku provedení rovnoprávnosti nikterak nepozastavuje; neb to není z brusu nová myšlénka, kterouž oba sbory fakulty theologické tímto projektem vyslovily, ale již *před jedenácti lety* — r. 1856 — učiněn jest *týž* návrh

nejdůstojnějším biskupům českým. Tehdáž většina pp. biskupův s návrhem tím *souhlasila*, provedení jeho za prospěšné uznávajíc; ale jiné překážky v ten čas vadily, tak že všeho při starém pořádku ponecháno. Ješto však nyní císařská vláda sama pomocné ruky své nabízí, není pochybnosti, že ona se též o odstranění překážek postará, pakli řečený návrh u ní náležitého ocenění a schválení dojde.

Nesčíslné prospěchy, jenžby z provedení jazykové rovnoprávnosti na theologii vzešly, po našem zdání v přítomném okamžiku ani částečně shlédnouti neb vypsati nelze. Jen všeobecně nám prospěch ten naznačiti dovoleno budiž slovy: že pak každý svědomitý kněz s větším prospěchem a přece se skrovnějším namaháním posvátný úřad svůj konati dovede, než doposud bývalo. Obzvláště však v provedení jazykové rovnoprávnosti skládáme veškerou naději na zvelebení naší *bohoslovné literatury české*.

Duchovenstvo česko-moravské právem počteno jest mezi první křisitelé mateřského jazyka po oné době osudné, v níž o vyhlazení řeči nám vrozené usilováno. V básnictví, linguistice, dějezpytu, počtářství, archeologii, zkrátka ve všech téměř odborech spisovnictví během tohoto století s jmeny zasloužilých kučží se setkáváme. Obzvláště pro *poučení lidu* křestanského velikých věcí dovedla neunavená píle duchovenstva. Dědictví Svatojanské a Cyrillo-Methodějské celou řadou spisů již vydaných k upevnění víry a probuzení otností křestanských blahodějně přispívá a při tom i zábavu ušlechtilou pěstuje. Kněh modlitebních, povídek, prací homiletických velké množství sepsáno od kněží a jsou mezi nimi spisy dobré, výborné. Jedině *věšly bohoslovné* byly až dosavad v naší literatuře po skrovnu zastoupeny; nebylo se také čemu diviti, ješto se při theologických přednáškách žádného ohledu na jazyk mateřský nešetřilo. Tím více diků za-

sluhují mužové, kteříž nedbajíce žádných obtíží s důvěrou ve vyšší pomoc zarazili r. 1828 „*Časopis pro katolické duchovenstvo*“, jenž až do konce roku 1852 — po celých 25 let — (dle slov kan. Vinařického, viz *Časopis Duch.* 1860. „Slovo Redaktorovo“) „byl mocným budičem jak intelligentní schopnosti našeho duchovenstva, tak i smyslu církevního a zdárným vzdělavatelem vědy i literatury bohoslovné.“ Litovati jest, že na celých 7 roků zanikl časopis tento; na štěstí počal již před rokem 1852 (r. 1847 první ročník) vycházeti „*Blahověst*“, kterýž jsa původně náboženskému vzdělání věřícího lidu věnován, po zaniknutí theologického časopisu též zájmy vědy bohoslovné spolu zastati musel, až se konečně snahám p. kan. Vinařického zdařilo, „*Časopis duchovenstva*“ obnoviti, tak že nyní opět aspoň dvěma orgány zastoupeny jsou důležité zájmy vědy a života církevního v Čechách.

Další krok ku zvelebení bohoslovné literatury učiněn jest za příčinou valné schůze *jednot katolických* v Praze v září r. 1860, kdež od nynějšího starosty p. kan. Vinařického předložen a od nejdůst. p. biskupa Jirsíka důrazně podporován jest návrh ku zřízení spolku, jenž by sobě za úlohu vytknul vydávání spisů theologických. Po vyjádřeném úmyslu v patách následoval skutek — založením *Dědictví sv.-Prokopského*, kteréž v těch několika málo letech svého trvání už velmi prospěšným se býti ukázalo a — ku chvále duchovenstva vlasteneckého to budiž řečeno — den ode dne vždy většímu účastenství se těší.

Nicméně nezapomínejme, že *Dědictví sv. Prokopa* sice učinilo a bohdá ještě učiní pro vědu theologickou *mnoho*, ale *ne všechno*; *Dědictvím* pojištěna jest z části existence literatury bohoslovné, ale všestranně *úplnou* literaturu ono na povrch vyvésti nemůže. Patrnof, že *Dědictví* každoročně *jednu* toliko knihu značného objemu

nákladem svým vydati s to jest, nemá-li zabřednouti do týchž nesnázi peněžitých, v jakýchž po některou dobu vězelo dědictví Svatojanské, a s jakýmiž dosavad jest zápasiti Matici České a dědictví Cyrillo-Methodějskému. Jaká to řada let musí uplynouti dříve, než se takto rok po roce proberou všecka jednotlivá odvětví theologie! My však už nyní máme zapotřebí úplné literatury theologické v jazyku českém. Mimo to prospěch vědy nutně žádá, aby se každá věc netoliko s jedné, ale s vícera stránek rozdílných pojímala, aby ne jeden toliko, ale více spisovatelův učených o ni své náhledy proneslo, poněvadž jen tím způsobem docíliti lze všestranného vědeckého vzdělání. Má-li se však vedle spisů sv.-Prokopského Dědictví ještě udržeti česká literatura bohoslovná, stane se to jen s pomocí veškerého *česko-moravského duchovenstva*. Neboť my pohříchu pro spisy vědecké nemáme tak četné obecenstvo (odběratelů) jako na př. Francouzové a Němci, kteříž každou byt i dost nepatrnou brožúrku do všech končin světa rozesílají. Obzvláště při theologických spisech se jen sami na sebe spolehati smíme, jelikož velmi málo nekneží si theologické literatury všímá. Jestliže počet všech kněží, jimž jazyk český jest jazykem mateřským, páčíme na 4000, jistě jsme mnoho nechybili; ale spolu z tohoto čísla vysvítá, že při každém literárním podniknutí v oboru theologie se aspoň třetina aneb nejméně čtvrtá část veškerého duchovenstva skutečným *odbíráním* účastniti musí, má-li spisovatel nakladatele najíti a nějaké byt i sebe skrovnější odměny za svou práci dosíci. Nutná podmínka budoucího zdaru bohoslovné literatury jesti tedy především větší než posud účastenství českomoravského kněžstva při odbírání spisů a časopisů církevních.

Vedle všeho, co jsme posud vyložili, na konec ještě jinam obrátiti chceme zřetel laskavých čtenářů a to ke

dvoum věcem, kteréž, kdyby na patřičném místě spravedlivého povšimnutí našly, s to jsou vědu theologickou u nás na vyšší stupeň povznést a spolu zvýšiti počet statečných spisovatelů theologických.

První z prostředkův těchto jest *vypisování cen* za vědecké práce. Pokud víme, bývají v Praze toliko na filosofické fakultě časem vypisovány ceny za vědecké zodpovídání některých od sboru profesorského blíže určených otázek. Na fakultě theologické nic podobného se neděje. Před několika léty se ovšem z některých úřadů sboru doktorského sestoupil „komitét,“ jenž si především pěstování dějepisu církevního vytknul za úlohu svého působení a jemuž také od některých církevních hodnostářů peněžité dary uděleny (tuším asi 1000 zl.) a další příspěvky pro budoucnost přislíbeny byly. Také se již z jara r. 1865 o tom proslýchalo, že řečený komitét vypíše tři ceny na zodpovídání otázek z české církevní historie, ale dosavad jsme se toho nedočkali. Nepochybujeme ani dost málo, že vypisování cen by mnohé dřímající vlohy k činnosti probudilo a že mnohý bohoslovec, jenž se o dosažení ceny ucházel a jakousi hbitost v písemném slohu si přisvojil, by také později v kněžském životě svém čestného místa v řadě spisovatelů zaujal. Na jiných universitách bývá na každé fakultě v každém školním běhu vícero otázek vědeckých veřejně prohlášeno a vyzývají se posluchači, aby se důkladnými pracemi ucházeli o cenu za nejlepší zodpovídání dotyčné otázky vysazenou; cena taková nezřídka několik set zlatých obnáší. Nejskvělejší důkaz o prospěchu z vypisování cen plynoucím viděli jsme před 5 roky na Wirttemberské universitě v *Tubinkách*; tam bývá každého roku na všech čtyřech fakultách veliké množství cen vypsáno; peníze k tomu potřebné dilem plynou ze starých fundací, dilem jich vláda poskytuje. Tím se budi

ušlechtilá řevnivost mezi studujícími a ta se zejména seminaristů v Tubinkách zmocnila v takovém stupni, že onoho roku (1862) jejich písemným pracem nejen na fakultě *theologické* byla cena přiřknuta, ale že rovněž i na *filosofické* fakultě přednost dána pracem od bohoslovcův podaným před oněmi, jež světšší posluchači filosofie předložili; ano i na fakultě *právníké* musely ceny přiřknuty býti seminaristům již proto, že ani jediný jurista se o rozluštění vypsaných tematův nepokusil. — Kromě peněžitých odměn dostává se nejzdařilejším pracem i toho vyznamenání, že se péčí fakulty neb některé učené společnosti *tiskem* uveřejňují; tudíž mezi literárními novinkami se častěji naskytují spisy s titulní poznámkou: „Cenou poctěný spis“ (gekrönte Preisschrift). — Někdy se též stává, že kněžím, kteříž obzvláště důkladnou a učenou práci předložili, udílí fakulta hodnost licenciáta neb i *doktora* theologie. — Kéž bychom u nás na podobné vypisování cen dlouho čekati nemuseli! Snad si našeho vřelého přání jeden neb druhý fedrovník vědy ze stavu duchovního povšimne? Snad onen svrchu zmíněný komitét historický se konečně přece odhodlá vypsat ceny již před dvěma roky ustanovené a učiní tudý dobrý začátek, který bohdá utěšeného ovoce ponese?

Jiný nad míru prospěšný obyčej na cizích universitách ten jest, že začasť některý mladý nadějný učenec dokonav na domácí universitě svoje studia vyslán bývá na jednu neb více *jiných universit*, aby tam půl roku, rok i dvě leta se pozdržev v oněch vědách, jimž se pevytěčně věnovati zamýšlí, všestranného vzdělání dosáhl. Ku chvále *naší* university podotknuto budiž, že téměř od 20 let i ona některé spoluúdy svých 4 fakult do cizinska vysílá, aby na tamějších vysokých školách vědeckého prospěchu svého hleděli. Toto *univerzitní stipendium* (500 zl. ve stříbře) bylo založeno z příspěvků, jež se r. 1848 na

oslavení 500leté památky zřízení university Pražské sešly, a určeno jest pro docenty všech čtyř fakult; pročež pokaždé teprv po uplynutí 4 let se některý doktor theologie do cizozemsku na cestu vědeckou vysílá, tak že ani z adjunktův, kteříž se k úřadu učitelskému na theologii připravují, se každý onoho stipendia účastným nestává. — V jiných zemích v tom ohledu pozorujeme mnohem větší péči o všestranné vzdělání učitelův universitních. Tak zejména vláda maličkého království Virtemberského každoročně poskytuje několik tisíc zlatých k tomu cíli, aby z každé fakulty někdo se mohl vybrati k dalším studiím na cizí universitu; jeden z kněží na př. se před některým časem pozdržel na útraty vlády 2 leta v Římě; jiného vyslala vláda na vysoké školy do Mnichova, třetího do Prahy atd. Co se však děje v tak nepatrném státu, jakým Virtembersko jest, k tomu zajisté v dvojnásobné míře rozsáhlý stát Rakouský vydatných prostředků propůjčiti povinen; jmenovitě pak naši universitu Pražskou by sobě vláda k opravdovým díkům zavázala, kdyby každoročně na své útraty aspoň z každé fakulty jednoho spoluřada vyslala do cizinska, aby na tamějších vysokých školách nejméně celý rok pobytí a vědecké vzdělání své všestranně zdokonaliti mohl.

Dr. Borový.

O posedlosti evangelické.

Dle Dra. Chr. H. Vosen-a podává *Boh. Hskl*, katecheta na gymn. v Hradci Králové.

Vykupitel pokolení lidského musil se osvědčiti, že od Boha jest poslán a že pravým Vykupitelem jest. Ježíš Kristus osvědčil se svým životem, učením, zvláště ale *svými divy*.

Divy Páně dělí se obyčejně na ty, kteréž činil na *nerozumné přírodě* a ty, kteréž činil na *lidech*; tyto pak

dělí se zase na ty, kteréž činil na nemocných, na mrtvých a posléze na *posedlých*; nebo divy na posedlých tvoří u theologů vždy zvláštní kategorii zázraků Páně; neb to jsou divy vlastně na *duchách*, kteří lidi osedali a jimiž Kristus Ježíš osvědčil se tedy Pánem duchů, a tím, kterýž přišel, aby říši zlého ducha zkalil, moc a vládu jeho zlomil a tak pravým Vykupitelem býti se prokázal.

Poněvadž tyto zázraky Páně od mnohých křivě pojímány bývají a mnozí přirozeným způsobem posedlost tu vyložití se snažili, ztotožňující zlo ono s padoucí nemocí, anebo jinými nemocemi nervosními: církve ale vždy doslovného výkladu se držíc, učí, že posedlí (demoniaci) skutečně pod vlivem zlého ducha stáli: uvažujmež v řádcích těchto, na jakých důvodech učení církve spočívá a kteří důvodové pro to jsou, že výjevy ony přirozeným způsobem vysvětliti nelze.

Kdo se má dle učení církve *posedlým* rozuměti? — Věříme, že člověk sestává z těla a ducha; věříme i v nesmrtelnost ducha, smíme tedy i věriti, že jsou duchové i mimo tělo, a ti tedy vyšší, mocnější a dokonalejší, než duše lidské. Jestliže ale *vyšší duchové* jsou: mohou mezi nimi i *bytosti zlé* býti, kteréž ve zkoušce, každému duchu potřebné, od Boha odpadly a v nešťastném odporu proti Bohu stále trvajíce žijí, ačkoli i v tomto stavu Boha věčně, proti své vůli, oslavovati musejí. Možné jest a dá se mysliti, že tito duchové k padlému pokolení lidakému v jistém poměru se nalezají, který, jak patrné, jistě ne blahý, tedy smutný a záhubný býti musí. Moc Boží může dopustiti a tak to řídit, že zlá vůle těchto duchův buď ku *spasení*, anebo za *trest* lidem slouží. Avšak o tom všem poskytuje nám *přirozené* uvažování věci jen *temných stop*, tak že nás snadno k nejistým, ba i nebezpečným domyslům svěsti může.

Písmo sv., jsouc zjevením Božím, mluví o *dvoujím* vlivu zlých duchů na člověka. Nejprv mluví často o *pokoušeních satanových*, tedy o zlém vlivu jeho na život našeho ducha v myšlení a žádání. Dít se o věci té: „*že ďábel jako lev řvoucí obchází, hledaje koho by sežral.*“ Až kam vliv tento sahá, jakých prostředkův satan k tomu užívá, kterak v prostore neviditelní tito duchové nám přítomni jsou, pokud jim Bůh v této jejich zlé vůli povoluje, o tom zjevení Boží nic bližšího nám nepraví. Prostě poukazuje nás k tomu, že takoveto nebezpečí jistě duši naší hrozí, varuje nás a nabádá, abychom bděli, jakož i povzbuzuje, abychom poskytnutých prostředkův proti pokušení svědomitě užívali. — Pak mluví písmo sv. o *škodlivém a trapném vlivu zlých duchův* hledíce k časnému blahu člověka, zvláště o trápeních a svizelech, které zlý duch lidskému tělu působiti může. Ukončený a úplně vyvinutý stav tohoto neštěstí jest ten smutný stav člověka, který naznačuje písmo sv. slovem *posedlosti* čili *posednutí*.

Posedlým rozumí se tedy dle písma sv. člověk, v němž *cizí zlý duch jeho vlastní duši úplně z nadvlády těla vytiskl*, tak že tento cizí duch, pokud stav tento trvá, lidské tělo *úplně ovládá*, jako obyčejně vlastní duši ovládáno a k úkonům potřebováno bývá. Musíme tedy přede vším *tento pravý výměr* onoho temného stavu člověka na zřeteli míti, dle něhož posednutí něco zcela jiného než pokušení jest. Jest totiž posednutí vliv *ďábla na tělo* člověka, kdežto pokušení vliv *ďábla na duši* jest. Možno, že u posedlého jeho vlastní duše, z nadvlády těla vytisknutá, dokonce není zlá a že všem pokušením satanovým dosti zmužile odpirá; avšak jest bytostí silněji ovládána a slabá. Stav posednutí tedy jest přede vším *hrozná neštěstí a nikoli vina* (provinění). Z tohoto výměru ale zase jest patrnó, že tento stav u všech těch nešťastníkův

stajně se nejeví. Nebo brzy působí zlý duch na tělo takového ubohého jen v jednotlivých chorobných úkazech a rušením ladu v jeho ústrojí, kteráž jeho duši potom stálým těžkým trápením jsou; brzy úplně zase člověka osedá. Naskytají se v písmě sv. rozličné choroby těla, způsobené vlivem zlého ducha. Tak dí se, že jeden zlý duch byl němý, jiný působil od 18 let na ženu, že shrbená a na těle celá sklíčená byla; jiní zase byli hlouzí a slepí, opět jiní bili se kamením a vrhali se do ohně i do vody.

Rozdílný od takovýchto jednotlivých úkazů posednutí jest onen *posednutí úplného*, v němžto zlý duch místo vlastní duše úplnou vládu nad tělem má. Nejenom že vykonává potom všemožné divoké a bouřlivé pohyby tímto tělem, ale vyjadřuje též tím tělem, t. j. ústrojím řeči své *vlastní mnohem širší vědění* a své *zlé úmysly* divými lidskými zvuky. Zdá se, že stav tento buď nikdy anebo zřídka kdys *trvalým* byl a že s tichými chvílemi se střídal. Ovšem že vlastní duše v tomto stavu věci svého nadvládí nad tělem buď zcela, anebo částečně pozbyla; přece ale jest přítomna a snad i sebe vědoma, tak že celé ono nadužívání těla, jež zlý duch s tělem provádí, duši se stává *trpkou mukou*, tak jako u toho, jemuž bolestná křeč mimo a proti vlastní jeho vůli údy stahuje a kroutí. Podavše užší tento výměr, obrátme se již k věci samé.

Snadno pochopiti se dá, že vypravování takových kromobyčejných úkazův všemožný způsob *pochybností* a *výkladův* zbuditi musilo. Výklad nejbližší jest ten, že se tvrdí, že posedlost není nic jiného, než *neobyčejný výjev nějaké nemoci*, kterou staří vysvětliti sobě neuměli. Tak praví se: zvláštní a rozličné spůsoby křeče a řídké, neobyčejné choroby nervů (čiv) působí tak nepřirozené otáčení a skrucování údův lidských, že staří, vždy baživí

po divech a zázracích, tím velmi snadno svěsti se dali, příčinu toho *do říše duchů* odkazující. Popřáno-li místa jedenkrátě myšlenice, že vůbec ďábel v takovýchto případech přítomen býti a působiti může: postačila přirozená choutka neobyčejných a nových věcí, že pověra tato vždy více nemocí do oboru svého vztahovala. Obvyčejní zbláznělci a zuřivci, blázni s utkvělou vidinou (ideou), kteří sami se domýšleli, že posedlí jsou, mohli neobyčejnými výrazy a výjevy velmi snadno blud tento dále šířiti a utvrzovati. Kdyby, tak se dí dále, nynější věda byla mohla ty tehdejší úkazy skoumati a posuzovati, všecko by se zcela přirozeným způsobem bylo vysvětlilo.

Na tento výklad odpovídáme: Nejde tu pouze o ty *zetnější úkazy na posedlých*, nýbrž jde tu spíše o *neviditelnou příčinu* těchto úkazův. Nebo stejné pohyby těla mohou přerozličnými příčinami vyvoděny býti; tak by *trhání těla* dobrý mimik svou vůlí mohl tak přirozeně nápodobiti, žeby oklamal mnohé. Rozumí se samo sebou, že, jestliže připustíme, že ďábel může míti vliv na tělo lidské, tento jen takové věci s tělem lidským činiti může, které vůbec činiti se dají. Ovšem že *vlastní duch* nikdy těla svého k takovým *nepřirozeným a bolestným* věcem zúmyslně nadužívati nebude; nebo bolest ho zdržuje a nebezpečí, žeby zdraví tělesnému uškodil. Pročež, jak svrchu jsme pravili, nejde tu o pouhé *možné* vysvětlení oněch *zevnějších úkazův* na posedlých; spíše soustřeďuje se vše v té jedné otázce: *měli-li očití svědkové těchto divů Páně také rozumnou příčinu, aby výjevy ty na posedlých zlému duchu připisovali?*

Tvrdí mnozi, že cizí duch na lidské tělo *vůbec* působiti *nemůže*; avšak tvrzení toto vědecky nikterak odvodniti se nedá; neboť i to, kterak sám náš *vlastní duch* na naše *vlastní tělo* působí, jest nám neznámo, a zůstane, směle můžeme říci, nám na vždy tajemstvím. Nanejvýš

Říci se může, že *mozek* jest to místo, kde *duše s tělem přímo* se pojí. Kterak ale duch na mozek působí, zůstane nám rovněž věcí vždy neznámou. Dokudž tedy sami o sobě u věci té nic jistého říci nemůžeme, nesmíme opovážít se tvrditi, že by *vůbec nemožné* bylo, aby cizí a k tomu *vyšší, silnější duch* na nějaké tělo působiti mohl. Nanejvýš říci bychom mohli, že *žádný lidský duch* tímto způsobem cizího těla zmocniti se nemůže; to však tu místa nemá, nebo *každý lidský duch* za svého zde pobytu na tělo své jest vázán a jeho nižádným způsobem opustiti nesmí. Dáblové jsou duchové vyšší moci a intelligence, nejsou vázáni na žádné tělo a stojí ku prostře v poměru nám *zcela neznámém*. Pročež nevíme, s jakou lehkostí oni se pohybovati, jakou známost o přírodě a člověku oni míti, pokud přírody t. j. hmoty a sil jejich oni užítí mohou a smějí, jestliže Bůh jim nebrání, aby dle zloby své jednali. Žeby tedy to, co v bibli o posedlých se vypravuje, *vůbec státi se nemohlo*, anebo že by to *holou nemožností bylo*, toho věda dokázati s to není, což i sami největší přírodozpytci vyznali.

Nastává již otázka: *Jak pak si máme takovou posedlost mysliti?* Zodpovíme otázku tu porovnáním. Dá se totiž porovnatí působení ducha lidského na tělo s varhaníkem (umělcem) a varhanami. Nepotřebuje varhaník z celého umělého nástroje nic jiného znáti, než tastaturu a registry a jen tyto části mohou mu býti přístupny, aby ty nejzdařilejší akkordy a vůbec libeznou hru vyluzoval; vše ostatní může býti zavřeno. I mohl by zlomyslný a nebo bláznivý člověk mu mezi hrou na klávesy sáhnouti, a hle, disharmonie je hotova; mohl by pak, silnější jsa, umělce i z místa svého násilím zcela vytisknouti, a pak divným způsobem ten nejstrašnější hřmot a tu nejhrůznější dissonanci působiti, co zatím umělec stoje toho nechce a tomu se i pokud může brání, ano i v stálých

úzkostech jest, aby nástroji se neuškodilo. Můžeť pak onen zlomyslník, maje snad i lepší známost celého sestrogení, nástroji uškoditi, jej polámati, ane snad i celý zkažiti, nebo na tom nic mu nezáleží, tam právě zlá jeho vůle jej vede.

V témže poměru musíme si mysliti zlého ducha a člověka posedlého t. j. jeho tělo. Nejdivočejší stáčení a skrucování údův, nejnepřirozenější a nejtraplivější pohyby, nejhroznější rouhání a zlořečení, nejhanebnější lži a pomlavy — toť budou výsledky nadužívání tělesného ústrojí v člověku *zlým duchem*, nepřitelem to Božím i lidským. Snad duše se tomu bude zpirati, snad mezi množstvím řečí rouhavých a hříšných rozumná a bohabojná řeč její ozývati se bude, snad ale též přemožena a vši síly zbavena jen trpně (passivně) u věci té se bude chovati, náramně jsouc sklíčena a náramně trpíc. Co záleží zlému duchu na tom, jestliže těmi nepřirozenými pohyby údy těla zmrzačí? co záleží mu na tom, jestliže toto tělo k další službě ducha neschopné učiní? Právě tím dosahuje úmyslu svého; nebo zloba jeho k tomu ho vede, aby posedlého i všěcky kolem něho trápil a nešťastné činil. Zde k tomu má příležitost a dle zvrhlé a převrácené přirozenosti své jí tedy používá.

Avšak dopouští-li Bůh kdys, aby ďábel tak si počínal? Odpovídáme: Jest v moci Boží, *tresty* hříšného pokolení lidského ustanovovati *dle vůle své*, tedy i způsobem tímto, zůstáváje při tom přece pánem všech sil i všech věcí; a tudy i ďábel nikdy více moci nemá, než Bůh mu povolí (*Bůh nedá pokoušeti nás nad síly naše*). Nevystihlé tyto stránky trestající moci Boží jsou v témže poměru, jako všěcky ty pozemské výjevy, kde Bůh lidskou zlobu nechává býti vykonavatelem soudů svých ku pokárání jiné (větší snad) zloby lidské. Jak často stalo se, že lidé zlí jiným, kteréž Bůh buď trestati anebo zkoušeti chtěl, ještě

větší zlo způsobili, než sami zasloužili! Myslemež na pronásledování církve Boží za prvních století, myslemež na bezčetné ukrutnosti u národů barbarských i za dnů našich! Ony řídké soudy Boží, v nichžto Bůh dopouští, že ďábel ozbrojený větší známostí a silou lidem škoditi a jich posednouti může, jsou jenom jednotlivé případy z těch mnoha a mnoha tisíců, v nichžto Bůh hřích hříchem, zlo zlem trestá, a nebo ctnostným a bohabojným nejskvělejší vítězství připravuje.

Ze všeho toho jde, že ďábel tímto způsobem lidi trápití a z dopuštění Božího takto jim škoditi může; a ve smyslu tom vyjádřili se i znamenité auktority mezi lékaři a přírodopytci — i *nekatolíci*.

Naskytá se otázka dále, *jaký důvod měli staří, že výjevy ty zlému duchu připisovali, a který důvod máme my, abychom víru tu s nimi sdíleli?* — Chtíce odpověděti na otázku tuto, musíme přede vším podotknouti, že zde jediné o *posedlých biblických* mluvíme. Vše, co *později* snad se stalo, musíme zůstaviti na sobě samém; nebo všecky možné *pozdější* případy posedlosti nenáleží k podstatě křesťanského učení, a není tedy na místě, abychom jich buď hájili, anebo je vyvraceli. Jest volno, všem těm případům víry odepřiti, anižby nutno bylo křesťanství upírati. Jestliže ale kdos přece všem těm *pozdějším* případům posedlosti víru přiložiti chce, necht' hledí, kterak tuto víru svou před rozumem, svědomím a křesťanstvím ospravedlní. Nikoho ale ten a takový nutiti nesmí, aby ve jménu křesťanské víry všemu rovněž tak jako on věřil. Tedy jen o *posedlých biblických* jest tuto řeč a sice tážeme se: *Proč ačiti svědkové věřili, že ten ubohý stav (biblických) posedlých vlivu zlých duchů přičísti třeba?* — Odpověď na to jest: *Očiti svědkové to ze mládežních případností, které s objevy těmi spojmy byly, nezbytně po-*

znati musili. A další otázka: *Kterak možná, toto z výjevů a případností zevních poznati?*

Zlo posedlosti naskytalo se za starých časů, jestliže historie a hodnověrných zpráv se tážeme, mnohem častěji, než za dnů našich; nikde ale tak často a tak zhusta, jako v Palestýně za času Krista Pána a sv. apoštolů. V prvních stoletích křesťanských ještě často o něm zmínka se činí; avšak poznenáhla zdá se, že zlo toto vítězné moci sv. kříže a světlu učení Kristova ustupovalo. Ani Luthrovi a náslapníkům jeho nenapadlo, aby o věci té pochybovali, kdežto za nejnovejší doby zlo to tak vymizelo, že by vůbec nesnadno bylo, případ nějaký přímo za posedlost prohlásiti.

Možná též, že staří při skrovné *známosti přírody a síl jejích* někdy se mýlili, a někdy případ nějaký za posedlost měli, kterýby přirozeným způsobem se byl vysvětliti dal. Avšak zajisté *příliš daleko* bychom sahalí, kdybychom poukazující jedině k sebeklamům, kteréž při nedostatečných vědomostech u starých udati se mohly, všecko, o čem oni svědčí, zavrhovati chtěli. Ve zprávách, kteréž o *pozdějších* případech posedlosti dochovány jsou, naskytají se právě *ty úkazy*, po nichž tuto pátráme a se tážeme, totiž takové příčiny, které *nadpřirozený ráz na sobě nesou* a ani okamžik místa nedají důmněnce, žeby to pouhá jen *nemoc* byla. Vypravuje se, že mimo jiné nad přirozenost sahající výjevy i ten obyčejně zjevným býval, že posedlí mnohem *větší a rozsáhlejší vědění* na jevo dávali, než vlastní duch jejich ve skutečnosti míti mohl. Tak na př. dávaly zcela neučené, nestudované osoby na latinské neb řecké otázky latinské neb řecké odpovědi a to dobrou, plynou mluvou. A vůbec jeví se při nich neobyčejný stupeň vědomosti, chytrosti i zlomyšlnosti, jak to v povaze oněch osob dříve ani nebývalo, ani býti nemohlo. Ano, co ještě podivnějšího — někdy

tací posedlí i takové vědomosti projevovali, kterých ani žádný duch lidský mítí nemohl. Tak udávali věci, které před několika okamžiky u *veliké vzdálenosti se sběhly*; činy, které buď v největší skrytosti, anebo pouze v duchu, v mysli některého z přítomných se staly. Při tom pak ale *zvláště* ta případnost se osvědčuje *důležitou a nápadnou*, že duch zlý, který ústy posedlého chraplavým hlasem se *jeví*, sám o sobě dí, že *přítomen jest*. Zlo to obyčejně *periodicky* se vracelo; byly-li ty chvíle pryč, rovněž i ono vidění i ona zloba zmizely.

Ovšem že nemohl žádný očitý svědek si mysliti, žeby tyto *podivné věci*, na př. vědět hned nějakou řeč, jízto člověk dříve se neučil, přirozeným *následkem nemoci* byly. Nebo *vědění* není zajisté *věcí těla*, v němžto jediné nemoc býti a příčinu svou mítí může; *vědění* jest *věcí ducha*. Poněvadž ale vědění ono neobyčejné v duchu takového nešťastníka dříve nikterak nebylo, ani býti nemohlo: přirozeno, že svědci těch věcí příčinu hledali *v duchu jiném*, jemuž *vědění* to i ta *zlomyslnost* jediné příslušetí mohla a kterýž s přítomností svou nikterak se netajil, ale patrně ji projevoval.

Zůstaveno ovšem libovůli každého, pokud těmto zprávám věřiti chce, čili nic; mnoho-li z nich zakládati chce na pravdě a mnoho-li na lži, přepínání a sebeklamu; avšak jest těch zpráv a těch podivných úkazův tak mnoho, žeby bylo s povážením, je napořád chtít zavrci a všechny za lži prohlásiti, jako v nejnovější době s takovými věcmi *vůbec* rádo se činí. Musiloby dříve vědecky vše se vyvrátiti a lež by se dokázati musila. Na nás není, abychom tato pozdější vypravování snad rozebírali a hájili; zůstavujeme je sobě samým a jen proto jsme se o nich zmínili, abychom ukázali, z jakých as příčin staří o přítomnosti nadpřirozené příčiny (potahmo bytosti) soudili.

Za času Krista Pána v Palestýně věreno bylo *vábec v posedlost*, a nebylo, kdoby o ní pochyboval. Zdali i tenkrát mluvení cizími jazyky u posedlých se objevovalo, a přítomnosti vyššího ducha svědčilo, ze zpráv evangelia toho ani tvrditi, ani upirati nelze. Ovšem ale zakládala se víra v posedlost u souvěkovcův Páně rovněž na *neobyčejném vědění, neobyčejných účincích*, jakož i *neobyčejné zlomyslnosti* posedlých. Nejsme povinni, abychom skoumali, měla-li tehdejší doba důkazův, aby v posedlost věřila, čili nic. Avšak *jedna věc jest*, která křestanu dostatečným důkazem býti musí, že *posedlí* byli, totiž, že Kristus Pán sám *víru tuto vyřknul* a jednáním *svým dosvědčil*.

Avšak mohl by někdo, co se osoby Krista Pána týče, namítnouti: že Kr. Pán se jen přispůsobil (*akkomodoval*) *smýšlení a předsudku lidu*. Odpovídáme: Víme, že Kristus Pán velmi málo se akkomodoval předsudkům židův, spíše všude proti nim mluvil a hořlil, a také zle by se byl takto osvědčil hlasatelem božské pravdy, kteráž na věky trvati měla, kdyby byl lid zúmynlně v bludu a ve tmě nechával, anó jej snad i zúmynlně do něho uváděl. Aj, kterak a v kteraké podobě by se nám objevoval Kristus Ježíš, Spasitel náš? zdali ne jako podvodník, jako kejklík? On, kterýž řekl, že přišel, aby *svědectví vydat o pravdě*, který proti tmě, bludu, lži a všelikým neřestem hořlil a bojoval, kterýž přišel, aby říši zlého ducha, říši to lži, podvodu a klamu zničil, a v jehož ústech lest nebyla nalezena, byl by lid ve lži, klamu, nevědomosti ponechával? Aj, cos takového bez rouhání o Kristu Pánu a ani mysliti nelze, aniž se s povahou tak čistou, vznešenou a svatou spojití dá! —

Jiní zase pravili, že posedlí ti byli *blázni neb pomatení s utkvělou vidinou*, jimž Kristus Pán odporovati nechtěl, aby je *odporem svým nedrždil*; avšak Kristus Pán objevuje se nám v úloze zcela jiné, než snad hlídače po-

matenců a lidí bezrozumných. Vidímet jej, kterak *slavně, veřejně a vášně* si počíná, a kterak jako ten, kterýž moc má, *volá*, aby zlo to ubohého opustilo, a kterak k jeho slovu zlo to *prchá*, kterak ubohý se tiší a k novému procítuje životu.

Pravili jsme svrchu, že mnozí tvrdí, že Kristus Pán se jen akkomodoval, *stavě se jen*, jakoby (dle smýšlení židův) zlé duchy vymítal. Avšak postačí, abyhom k vyvrácení toho jen pozorovali, *kterak Kristus Pán si počíná*. Kristus mluví k tomu zlu jako k osobě, táže se po jeho jménu, hrozí mu, slyší jeho žádost a svoluje k ní. A co nad to jest: zlo to před očima všech užívá dovolení své daného a způsobem podivným i hrůzným z člověka ven vychází. Z toho všeho nebude nikdo souditi, že Kristus Pán tu jen k nějaké nemoci mluvil; nemohl zajisté nemoci se tázati po jejím jménu a s ní rozmlouvatí jako s osobou.

Nejnápadnější toho příklad naskytá se nám zajisté na *posedlém Gerasenském* (Mat. 8, 28—34. Mar. 5, 1—20. Luk. 8, 26—39.) Pán se táže zla v zuřivém člověku: *Jak ti říkájí?* a obdrží temnou odpověď: *Legio* (pluk, množství), *neb mnoho jest nás*. A když nutí je Pán, aby opustivše příbytek svůj, z posedlého vyšli; osmělují se, vysloviti tu podivnou prosbu, aby Pán dopustil jim, vjíti do stáda vepřů, kteréž na vrchu se páslo. A když dovoleno jim, hle, tu v témže okamžiku, v kterém posedlý hrozného zla svého zbaven byl, vjíždí ono do vepřů, a ti ženou se přímo s vrchu dolů do jezera, a hynou v něm, v počtu dvou tisíc. Jestliže v případě tomto se jednalo pouze o odstranění nějaké utkvělé idey, musili vepřové zajisté v pokoji zůstatí, neboť nemohla ta utkvělá vídka vjeti do vepřů a je hnáti, aby se utopili. Musila zcela jiná moc před očima udiveného zástupu toto způsobiti, tak že obyvatelé krajiny té ve svém leknutí Pána prosili; aby z jejich kraje odešel (neboť se báli ještě větší škody,

ničeho však přece Kristu Pánu neučinili), an zatím posedlý blažen u nitru svém se vrhá k nohám Krista Pána, se mu klaní a do počtu učeníků jeho přijat býti žádá; avšak Kristus Pán dí jemu: „*Jdi k svým do domu svého, a zvěstuj jim, kterak veliké věci učinil tobě Pán a slítoval se nad tebou.*“ Chtěl míti Kristus Pán i v krajině té apoštola svého, kterýžby hlásal a oznamoval lidu jméno jeho. „*I odešel a počal ohlašovati v krajině Desíti Měst, kterak veliké věci učinil mu Ježíš, i divili se všickni.*“ Duchové však vyšli i odcházejíce nezapřeli přirozenost svou, nebo i v poslední chvílce chtěli škoditi lidem, i na Kristu se mstítí, nebo když nemohli jinak, aspoň škodu na jmění lidem těm spůsobili; tím ale chtěli rovněž hněv zbuditi na Ježíše, aby Gerasenští na něm se pomstili, že vymetením duchů škodu na statku jim učinil. Takhle případ tento světle a patrně ukazuje, že vymítání dáblů Kristem Pánem nebylo ani akkomodování-se předsudkům Židův, ani léčení pomatencův s utkvělou vidinou, nýbrž že bylo *skutečně oprostění ubohého člověka od záhubného a smutného vlivu zlého ducha čili od posedlosti, jakéž Bůh dopouštěl.*

Mohl by též ještě někdo namítnouti, proč *právě na blízku Ježíše Krista mnoho těchto posedlých bylo, kdežto bychom za dnů našich sotva jeden příklad na světě našli?* — Odpověď: Příčina, že za dnů našich posedlí nejsou, *není dostatečným důvodem, že jich ani za starých časů nebylo; nebo co teď není, o tom nemůžeme souditi, že jindy také nebylo. Ano dá uvéstí se důvod, proč teď nejsou. Posedlost, tak jak jsme ji poznali, jest zajisté ten nejhrůznější důkaz toho, jak nešťastné bylo lidstvo po pádu, pokud satan větší moc nad ním jeviti směl. Ze všech neštěstí pozemských nemůže žádné hrůznější býti nad toto. Nejen že jest to hrůzným neštěstím pro toho, jehož potká, ale i pro všechny, kteříž kolem něho*

jsou. Připustil tedy velemoudrý a přelaskavý Bůh za času Krista Pána častěji zlo toto, právě aby lidé tím jasněji poznali, v jaké moci se nalézají, a že hřích to jest, kterýž je do takového stavu uvedl. Neschopno jsouc v zaslepenosti své, aby zlobu hříchu v celé velikosti její poznalo, mělo tehdejší člověčenstvo tímto zevnějším a viditelným znamením k poznání tomu přivedeno býti, aby s tím větší touhou božskému Vykupiteli vstříc hledělo. Taktó když zaslepené srdce moc a lásku Ježíše Krista v celé velikosti její spatřovalo: mělo též oživiti v sobě touhu, aby rovněž i z otroctví satanova, z duchovního otroctví hříchu osvobozeno bylo.

Žádný z divův Páně nemohl lépe *velikost moci jeho a lásky* osvědčiti nad tento. Kristus Pán objevuje se zde nejen pánem přírody a *pánem duše člověka*, ale rovněž i pánem těch *posledních a nejhorších mocností*, jichžto báti se nám jest. A tak tedy to časté vyskytání-se *posedlých za času Krista Pána nalezá opodstatnění své ve mravném momentu* (stavu) těch, kteříž za času Krista Pána a jmenovitě v Palestýně (nebo tam nejvíce Vykupitel očekávan) živi byli.

Též uvádějí theologové tak častého objevování-se *posedlých za času Krista Pána důvod ještě jiný, kterýž týče se pekla*. Sebraloť toto prý jako všecku poslední sílu svou, aby kořist jedenkrát uchvácenou drželo, anebo alespoň potud drželo, pokud by mohlo; a nebylo-li by jinak, tedy aby dílu Božimu (člověku) a dílu vykoupení Ježíše Krista co možná nejvíce škodilo. Jevíť se v tom právě dábelská zloba, mstivost i radost ze škody, s posledním vzdorem, jehož příčinou jest vědomí blízké úplné porážky. Proto i na začátku, jak mile křesťanství se šířilo, i mimo Palestýnu posedlí se vyskytovali, až neštěstí to rostoucí moci sv. kříže a síle milosti Boží v církvi čím dál více ustupovalo.

Že tedy posedlost za dnů našich úplně vymizela se býti má, připouští *důvod dvoji*. Jednak snad to naleží v úmyslu Božím, aby *takto* teď ještě lidi *trestal* anebo *zboušel*, kdežto tehdáž zlo to sloužiti musilo k osvědčení *pravdy křesťanské*; jednak snad i duchové zlí lidem věřícím teď tak škoditi *nemohou* anebo *nechtějí*; nebo Bůh jich k tomu nenutí, jsouť rovněž bytosti svobodné, nýbrž jen připouští zlobu jejich, tak-li v přemoudrém úmyslu jeho jest. Máť pak Bůh i jiných prostředkův, kterými lidi trestati může. Snad že změněné poměry v lidstvu příčinou jsou, že duchové zlí zlobu svou teď tak nejví; jako *druhdy* činili. Ostatně i za dnů našich provozuje ďábel kejky své v myslích mnohých, a odváděje jich od zdravého učení Kristova, hledí v srdce jejich *vátpiti bludů a pověru*. Zmíníme se jen o točících-se, klepajících a píšících stolkách nejnovějších časů; mnohý *těm a takým věcem přidává víry a zdravému učení Kristovu nevěří*. Můžeť i takto ďábel s dopuštěním Božího šáliti mysl lidské. A podobně panující na mnoze *bezbožný duch času, nevěra, materialism, světská v rozkoše tohoto světa se ponořující mysl, nedostatek pravé křesťanské lásky, podvod, nepřejnost, závist* — nejsou-liž to vše důkazy, že říše satánova z dopuštění Božího mezi lidmi až dosud trvá, byť zevně na tělo a smysly člověka vlivu svého tak patrně nejevila; nevěra a smáhající se *bezbožnost i smysllost panující dosti hojnou žen peklu připravuje*.

Ze všeho toho uvažování o *posedlosti evangelické* shledali jsme, že víra v ty zázraky Páně *mechová v sobě nic nerozumného*, ano že Kristus Pán objevil se tu *pánem i říše duchův*, tak jak na pravého Mesiáše, kterým jenom býti mohl Syn Boží, se slušelo. Právě v *zázracích těchto objevuje se v světle nejkrásnějším převeliká jeho láska k trpčícímu člověčenstvu*; přišelť, aby moc zlého ducha zlomil, nás z moci jeho, dle duše i dle těla, vytrhl a na

duši i těle nás spasil. Vznešený, svatý, veliký objevuje se nám v zázracích těch charakter Páně, pravá to *láaska*, kteráž přišla, aby léčila a hojila, kde utrpení bylo. Ó vzdejmež za to Spasiteli svému čest a slávu a kořme se jemu v prachu poníženosti své!

Materialismus a křesťanství s ohledem na přírodovědecké časopisectví české.

Podává *Matěj Procházka*, prof. gymn. v Brně.

III. *)

Podle zásad exaktného přírodopzkumu lze dále dokázati, že nauky materialistické o věčnosti světa, o vzniku *organického života z neorganického*, o vzniku *člověka ze živočišstva* jsou jen holé domněnky a nikterak nutné výsledky exaktného přírodopzkumu, jímž se materialismus rád honosívá. Podobně dokázati lze, že zásada materialistická, jakoby otázka o počátku světa byla marná, jest nefilosofická, na pouhé sofistice založená a člověka zcela nešťastojná.

Co se nejprvé týče nauky o věčnosti světa, kterouž tentokráte jedinou obádati chceme, praví se nám v *Živě* (sv. I. str. 5. 1866): „*Pojmy obmezeného prostoru a času jsou jen výtvoary mysli lidské, svět však jest bez prostoru, bez času, nepřetržitý, nesmírný, věčný.*“ A jak se odůvodňuje tento náhled? Dí se tamtéž: „*Člověk pokročilejší musí si zjednatí pomůcky, aby byl s to svět svou myslí pojmutí. Pomůcky tyto jsou pojmy o čase a prostoru. Z nepřetržité a nekonečné řady změn přírodních utkví v mysli lidské jenom jednotlivé dojmy. Z barevných obrazů okolních předmětů, které na sítnici oka paprsky od těchto předmětů vyslanými se vytvořují a paměti co různé podoby se vštěpují, povstává pojem o rozsáhlosti*

*) V I. svaz. má na str. 28. „Materialismus“ atd. státi číslo: II.

jejich; touto rozsáhlostí měří mysl lidská vzdálenosti předmětů viditelných a soujem těchto vzdáleností nazývá prostorem. Podobně povstává pojem o času. V nekonečně postupujícím pohybu stopuje člověk pohyb určitého předmětu a nazývá obmezené trvání tohoto pohybu dobou a soujem veškerých obmezených dob časem. Mimo myšlénku naši není však ani prostoru ani času; prostor se řadí ku prostoru do nesmírnosti a čas k času do věčnosti; neobmezené pojmy tyto nevyznačují však již to, co obyčejně nazýváme prostorem a časem. Jen proto, že lidská mysl nemůže současně pojmouti všechny obrazy předmětů a všecken pohyb jejich najednou, nýbrž vždy jen několik obrazů a to jeden po druhém, užívá pojmu prostoru a času k rozeznání různých dojmů v přírodě. Pojmy obmezeného prostoru a času jsou tudíž jen výtvorem mysli lidské, svět však jest bez prostoru, bez času, nepřetržitý, *nesmírný, věčný.*“

Co se tímto výrokem, tážeme se, jiného tvrdí, než že řada aneb řady věcí jsou nekonečné a pásmo proměn že jest bezpočátečné a bezkonečné, čili že svět a Bůh jsou dvě veličiny, které vlastně splývají v jedno, jak tomu čirý pantheismus chce. Odkud ale pantheisté vědí, že Bůh a svět jsou jedno? Také-li i to na zkušenosti se zakládá čili to není právě libovolná ničím neodůvodněná domněnka, předjatý důvod (*petitio principii*)?

Dříve však, nežli na toto ponímání času a prostoru a důsledky z něho odpovíme, uznáváme zapotřebí vystaviti nejprve náhledy hrubých materialistů o nesmírnosti a věčnosti světa. *Büchner* (*Kraft und Stoff*, str. 31, 55) dí: „Hmota jest prazáklad všech věcí. *Věčná hmota* (věčné atomy, jichžto jest nesmírně mnoho) musela také věčného pohybu účastna býti. Protož jest *pohyb hmoty* rovněž tak *věčný*, jako hmota sama.“ Věčné tyto tajmy čili prvky jsou samy o sobě neproměnné, nepod-

míněné, jednoduché a nedílné, nepomíjející, samy v sobě absolutně klidné, nevědomé a nevolné, žádných určitých vlastností nemající a přece od sebe rozdílné. „Z takových atomů,“ dí Büchner (str. 21), „myslíme si, že všechna hmota jest složena a vzájemným přitahováním a odrážením-se atomů těch že hmota všeliká existuje (stojí) a vlastností svojich nabývá.“ — *Moleschott* pak (*Kreislauf des Lebens* str. 84) dí: „Tvůrčí všemohoucností jest *přítubnost hmoty*. Netřeba odvozovati vše od něčeho prvního, nepodmíněného, nutného. Nebo jedno má základ v druhém, druhé zase v jiném a tak to jde pořád v nekonečné řadě neb v kruhovém běhu (oběhu), v němž jedno druhé podmiňuje a zase jím podmíněno bývá, kde jedno druhému život dává a zase život bere. Smrt vlastně nic není nežli nesmrtnost běhu kruhového.“ — *Czolbe* pak nemoha v mysli své srovnati věčnost světa s naukou o prvním vzniku organických tvarů tvrdí, že *všecko už od věčnosti stojí*, tedy že každý rod a každý druh až k nejnižšímu tvaru krystalovému už od *věčnosti* existuje a na věky existovati bude, spolu pak že právě tolik nekonečných řad stává, kolik jest organických jen stejnorodé plodících bytostí. — *Burmeister* (*Geschichte der Schöpfung*) dí: „Toliko forma každého přírodního těla pomíjí. Kdykoli pomine kterékoli tělo přírodní, mizí jen tento zvláštní jedinec co jedinec; hmota jeho, t. j. sloučeniny, z nichžto se vzdělal, vracejí se v *praformu bezforemnou*, hmotnou; nebo hmota neumírá, nezaniká, *anobř jest nezrušitelná a věčná, bylať už od počátku a přesahuje všechny hranice časové.*“

Podivná věru to logika *Burmeisterova*! Protože hmota přechází ve všelijaké formy, tedy prý jest věčná! Protože na př. sochař z téhož mramoru může utvořiti *Minervu* a opět zase něco jiného na př. *Fauna* aneb *Venuši*, tedy musí ten mramor býti věčným. Tážeme se, podle jakých

pravidel logiky možná takové úsudky činiti? Nemí-li to medle pravý posměch, který se se vší zdravou logikou tropí, an se praví: že hmota t. j. sloučeniny neb látky, z nichžto se tělo sčínilo, se vracejí v praformu bezforemnou? Tož tedy stává formy, která není žádnou formou! Jsou hlavy, které nejsou žádnými hlavami! Jsou barvy, které nejsou žádnými barvami! Hle, jakým nesmyslům materialisté raději věří než aby přisvědčili pravdě. K tomu věru přiléhá přísloví naše: Němý hluchému pošepal, aby beznohý utíkal.

Těch pak materialistů, kteří tvrdí věčnou existenci prvků čili atomů nesmírně mnohých, nepodmíněných, nedílných, nepomíjejších, beztvárných, neviditelných, z nichžto nesmírnost a věčnost světa na rozum jíti má, ptáme se, zdaliž to také výsledek exaktného přírodoskumu, že stává věčných, neviditelných a nedílných, nepodmíněných a beztvárných (bezforemných) atomů, z nichž prý všecko vývojem nepřetržitým do nekonečna postupujícím se vyvinulo a vyvíjí? Odkud pak to vědí a čím toho dokázati chtějí materialisté, že tyto prvky jsou věčné? Zakládá-li se to také na nějaké zkušenosti? Můžeme-li tu, kde se o prvcích věčných, neviditelných a beztvárných mluví, také něco makati, číti, chutnati, slyšeti, vážiti atd.? Není-li to patrně předmět filosofický (metafysický), o němž se také jináčce rozumovati dá? Co se pouštějí materialisté do oborů, o kterých oni sami praví, že to jen hračka pro lidi nevědecké, poněvadž věda novější jest docela věčna, jen to za pravdu mající, co se dá makati, číti, chutnati, slyšeti, viděti? Berouce za pravdu jen to, co pod smysly padá, kterak osmělují se tvrditi, že svět povstal z atomů věčných a neviditelných, že nemá žádného začátku a že nebude míti žádného konce? Také-li i toto tvrzení o exaktnou vědu se opírá? Není-li to mnohem více libovolná podmínka, která spolu

í mnoho nesmyslu do sebe chová? Nedíce nic o nesmyslu, kterýž obsažen ve tvrzení, že stávalo hmoty beztvárné (beaforemné), jakoby materia bez formy býti mohla; tážeme se, není-li to mnohem více přiměřeno zákonům zdravého rozumu ptáti se: A odkud tyto první látky čili atomy? A kdo jim to dal, aby vespolečným sebe přitahováním a odrážením způsobily bezčetné skupiny nejrozmanitějších věcí a uskutečnily onen podivuhodný, velikolepý plán, jenž se ve veškeré přírodě zračí?

Poslední zásadu materialistickou, že by svět byl z atomů věčných se vyvinul, nepronásí p. Krejčí nikde; nebo až též s jinými výtečnými přírodozpytci novějšími tvrdí (Geol. str. 12), že „země naše, planety, slunce a všechny hvězdy“ vznikly „z malých pevných prášků, řídko rezdělených,“ přece netvrdí nikde, žeby tyto prášky byly věčné, nestvořeny. A protož ho za materialistu hrubého arna, jakým jest Büchner aneb Vogt, Moleschott a jiní, pokládati nelze. Že však svět nazývá věčným, zabíhá, snad proti ušlechtlejší vůli své, na cestu opposice protináboženské, nemaje k tomu žádného podstatného důvodu, jak ihned dokázati chceme.

Nám jest totiž *prostor* pojem nutně utvořený myslivým duchem člověčím z věcí, které se *prostírají* čili jakousi *ohraničenou rozsáhlost* mají. *Čas* jest nám pojem touž myslivostí nutně utvořený z dějů, při nichž *čijeme* čili *čekáme* na postup proměny nějaké, anebo abychom určitěji mluvili, čas jest posloupnost čili *sukcesse* dějův neb proměn (pohybu). A tu už nikdo popírati nemůže, že všechny věci kromě ducha jakousi *ohraničenou rozsáhlost* mají a, že všechny proměny, zevnější i vnitřné, tělesné i duševné, po sobě neb posloupně se dějí. Na př. kámen, strom, skála atd. má svou *ohraničenou rozsáhlost*, a v hudbě následuje tón po tónu, *akkord* po *akkordu* posloupně, jako v duchu se řadí myšlenka

k myšlénce. Popíráti, že by věci zevnější, které se před námi prostírají, neměly ohraničené rozsáhlosti, a zevnější i vnitřné děje čili proměny věcí že by posloupně se nevyvíjely, byloby tolik co útok činiti na zdravý rozum, byloby popíráním do očí bijící skutečnosti. Podle toho jest nám svět soujem všech ohraničených věcí a všech sil v sobě obmezených tělesných i duchových, spolu se všemi proměnami, které se posloupně na nich neb v nich dějí. Všecky tyto věci jsou ohraničené, všecky tyto síly jsou obmezené, a z tohoto souhrnu všech věcí ohraničených a všech sil obmezených má vyplývati neohraničenost a neobmezenost (nesmírnost) světa? Všechny věci ve světě proměňují se a že toto proměňování věcí se ustavičně čili nepřetržitě ve světě děje, má z toho vyplývati bezpočátečnost a bezkonečnost čili věčnost tohoto pásma proměn (věčnost světa)? Není-li to patrně ona logická chyba, kterou *petitio principii* nazýváme, an se věta větou dokazuje, která sama teprv důkazu potřebuje a jejížto pomocí by teprv ona první věta se dokázala? Byť nepřetržitá řada dějův či proměn sebe delší byla, byť nitka stále postupujícího pohybu do milionů ba kvadrilionů i více let se táhla, tak žeby mdlé oko naše ku počátkům a koncům těch proměn stihnouti nemohlo, — vyplývá-li už z toho také nutně, že řada neb nitka ta nemá žádného počátku a že bezkonečnou býti musí? Byť řady věcí byly sebe větší a našemu oku do nedohledné dálky ba do nekonečna se táhly, následuje-li už z toho nutně, že řady ty jsou také samy o sobě bezmezné a ničím neohraničené? Vystavovati nekonečný počet čili řadu věcí aneb prvků hmoty, jak to dělají materialisté, aby dokázali absolutnou nesmírnost a věčnost světa, chová do sebe patrný odpor a hrubý nesmysl. Neboť každé číslo, každý počet byť sebe větší lze rozmnožiti, a každé sumě (každému součtu) byť sebe větší byla, lze novou jedničku

přidati; co však se rozmnožiti dá a skutečně rozmnožuje (jako řada proměn světových), to už není nekonečné, jinak by nekonečnost přidáním nové jedničky stala se nekonečnější, což patrný do sebe chová nesmysl. A tohoto nesmyslu právě se materialisté dopouštějí, an nekonečnou řadu proměn ustavičně novými přibývajícimi proměnami rozmnožují a rozmnožiti musejí a tedy nekonečnost ustavičným doplňováním ještě nekonečnější dělají. Tvrdíce že svět jest bez prostory a bez času a tudíž absolutně *nesmírný* (neohraničený, nekonečný) a *věčný* (bezpočátečný a bezkonečný) právě tím tvrdí materialisté onen nesmysl, jemuž ujiti chtěli a ježž na nábožné vědce i nevědce rádi svalují, totiž nesmysl o nekonečnosti konečnosti (konečných věcí) a o věčnosti nevěčnosti (čili časových neb postupujících proměn). Nebo tvrdím-li, že svět t. j. věci které se *prostírají*, že se *neprostírají* (bez prostoru jsou) a proměny, které na nich časově t. j. posloupně se dějí, že se *nedějí časově* (posloupně) čili že *bezčasové* (věčné) jsou, co jiného činím nežli, že bezděčně stanovím nekonečnost konečného a bezčasovost (věčnost) časového?

Absolutnou nesmírnost a neobmezenost (neohraničenost a nekonečnost) přiřkáme v pravém smyslu slova jen tomu bytí, které samo v sobě jsouc nesměrné, neobmezené a neohraničené (nekonečné), vše ostatní mimo sebe obmezuje, ohraničuje, okončuje, a to jest — jediný *Bůh*. Podobně přiřkáme *věčnost* jedině tomu bytí, které samo v sobě svůj základ má, ve kterém ani dřívějšku ani pozdějšku, vůbec žádné proměny, tedy ani přibývání ani ubývání ani postupu není, a *které vším, čím jest, pojednou jest*. Protiva věčnosti jest *čas* co měřítko proměn, které s věčností co protivou času se nearovnávají. A v tomto smyslu můžeme věčnost přiřkati — toliko *Bohu*. „Číslo aneb počet,“ díme vším právem se sv. Tomášem Akvinským, „jest forma čili tvárnost, ve které toliko všechno stvořené se

jeví. Nekonečné jest podstatou svou něco naskrz a veskrz jednotného.“

Toto-li na zřeteli máme, snadně poznáváme, že nekonečnost prostoru a věčnost času čili nekonečnost a věčnost světa, ve kterých představách si obzvláště astronomové a geologové libují, jsou vlastně jenom sny, jak dí slovutný geolog Quenstedt (Epochen der Natur str. 1. Tübingen 1861) a patrný do sebe chovají odpor, an dle nich z konečných věcí vychází nekonečnost, z číselných (které se čítají) nesčíslnost, a z proměnných neproměnnost čili věčnost. Protož dí veleučený Fr. Hoffmann (Zur Widerlegung der absoluten und bedingten Atomistik, str. 22.): „Materialismus ohání se nejmzmatnějšími pojmy: Jemu není nic tak jisto jako bezpočátečný a nekonečný čas, nekonečný prostor, absolutně nekonečný počet atomů; jakoby všechny tyto nekonečnosti, jak dí vším právem Hegel, samy sobě neodporovaly.“ Pak obrací tentýž učenec zřetel svůj ke tvrzení materialistů, jimž vývoj světa vysvětliti chtějí, za pravdu kladouce věčnou jaoucnost nesmírně mnohých prvků či atomů, které samy o sobě jsou neproměnné, mrtvé a tudíž nic o sobě nevědoucí, samy v sobě absolutně klidné a teprv vzájemným na sebe působením — přitahováním a odrážením — pohybné. „Jich příbuznost, dí Moleschott, jest“ prý „ona tvořící všemohoucnost, která vyvedla tento svět.“ I odpovídá na to svrchu jmenovaný učenec Hoffmann ve svém spisu dále: „Šotva nalezneme v jakékoliv hypotése jiné tak ohromnou spousta nahromaděných odporů jako v náuce materialismu; nebo z neproměnného pochodí prý proměnnost, z nepamijejicného pomijejicnost, z absolutného klidu vyvinuje se pohyb, z mrtvého pochází prý život, z bezsmyslného smysl, z příčin slepě působících vzniká a provádí se prý účel, z bezrozumného vzniká bře rozum, z neduchového pochází prý duch.“ Výtečný geolog Quenstedt přemítaje na

myslí tyto odpory náuk materialistův a na zřeteli máje mnohonásobné snahy jejich, aby bez Boha z neústrojenosti vyvedli ústrojnost, z bezduchovosti ducha, posmívá se takovému počínání a dí ironicky (Sonst und Jetzt, str. 233): „Tenkrát (na začátku organického života) hemzele veliké lejno organickým životem a všemohoucnost mrtvé země nemohla se ani tvořením nabažiti.“ (Damals wimmelte aller *D.*ck von organischem Leben, und die Allmacht der todten Erde konnte im Schaffen gar nicht satt werden.)

Směšno jest věru tvrditi, že atomy jsou absolutny a věčny, neboť by pak musily také *neproměnnými* býti, je-likož věčnost jest měřítko *neproměnného*, čas měřítko *všeho proměnného*. Ale atomy nejsou *neproměnné*, nebo *podstatnou* vlastností všech těl z nich pochodicích jest *proměnnost*. Podobně nesou atomy co *mnohost* na sobě ráz čísla čili formu, ve které *všecko stvořené* se objevuje, ješto nekonečnost a věčnost jest *podstatou* svou něco *jednotného*. Ještě směšněji jest tvrditi, že prvky ty jsou *nepodmíněny*, samy sebou a o sobě stojíce, a přece zase tvrditi, že se atomy ty *vespolně podmínějí* a od sebe *odvislé* jsou. Jaká pak to *nepodmíněnost*, která zase není *nepodmíněnosti*, jaká ta *neodvislost*, která zase není *neodvislosti*? Nemá-li to tolik co *beztvárná tvárnost*, co *bezhlavá hlavitost*, co *bezbarvá barvitost*? Nemůžeme-li i zde opakovati, že němý hluchému pošeptal, aby beznohý utíkal? A odkud pak, jsou-li atomy *nepodmíněny*, odkud pochází *příbuznost* hmoty a její *tvůrčí všemohůtnost*, jak tomu Moleschett chce? Atomy nemají prý žádných *určitých vlastností* a přece jsou od sebe *rozdílny*, anobrž pošel prý s nich svět s *nesmírnou rozmanilostí* a *rozdílností* jeho bytostí! Kterak to? Mohou-li existovati *rozdílné věci* *nesmajíce rozdílých vlastností*, jimižby se od sebe lišily? Řeknou-li nám, že tato *rozdílnost*

vlastností a bytostí vzniknouti může rozličným *utvářením, skupením* a sloučením jednoduchých, bezvlastnostných živlů, přece můžeme a musíme s obnoveným důrazem opětovati otázku: *Odkud* tato rozdílnost utváření, skupení a sloučení? *Co živlý ty tak uspořádalo* a utvářilo a pořádek ten na veždy *trvalé* pravidlo a *zákon* povzneslo? Daly-li si to atomy samy? Pak už nejsou atomy ty hmotou, nébrž jsou sebevědomými bytostmi, jsou duchem. Je-li ale rozličnost v rozdílném věci uspořádání stanovena něčím jiným, tedy jest toto jiné bytí příčinou podmíněnosti atomů a spolu příčinou i základem jejich existence čili toto jiné bytí jest věčné, atomy však jsou stvořeny od něho, jsou časové a spolu hned od něho utvářeny se svými rozdílnými vlastnostmi, jelikož nemůže stávati čiré hmoty bez určité formy. Všim právem tedy dí písmo svaté, hledíc ku *trvalé rozličnosti a zákonnosti* všech věcí: „*Všecky věci v měře a počtu a u váze* spořádal jsi, o Bože.“ (Kn. Moudr, 11, 21.)

Nejinak se věci mají, tvrdí-li se s Moleschottem, že „*příbuznost* hmoty jest tvořivou všemohoucností.“ Neboť podle tohoto tvrzení nejsou už látky hmotné to, čím všecko se stalo, nýbrž jest to vzájemný jejich *vztah* či odnášení-se k sobě, beze kterého by se nic nebylo stalo, nebo vztah tento stojí co *pořádavá a utvořivá* moc nad jednotlivými atomy. Tedy *nejdou posledním principem* všeho co se stalo, nejsou jedinými, skutečnými a působnými příčinami všech věcí; anobř jest tímto principem a nejvyšší příčinou i prazákladem všech věcí. Ten, od něhož vzájemné atomův k sobě se odnášení a na tom se *sakládající* rozdílnost i rozmanitost věcí pochází — Bůh; nebo vztah co moc *pořádavá a utvořivá* do látky vložená poukazuje ku pořadateli a utvořiteli, který před oním vztahem byl a jej do látky vložil. Čili nemáme

práva opět dále se ptáti : A odkud zase tento vzájemný vztah látek ?

Nesmysl jest to, tvrdí-li Büchner, že „*věčná* hmota musela také *věčného* pohybu schopna býti a že tedy jest pohyb hmoty rovněž tak věčný jako hmota sama.“ Nejenom že takové tvrzení jest docela libovolné, práničímž neodůvodněné, nébrž mimo to ještě vším právem odvěstiti lze, že hmota co hmota jest *líná* t. j. netečna ke klidu i ku pohybu a že tedy na *věky zůstane ve klidu a nepřijde v pohyb*, nedostane-li zvenku čili od jinud nějakého rázu či strku. Nebo hmota co hmota má toliko v sobě *možnost* pohybu; aby tato možnost *skutečností* se stala muselo něco býti, co nemělo pouze možnost pohybu v sobě, nébrž co už samo v sobě skutečný pohyb mělo a zevnějšího strku ku pohybu, ku činnosti nepotřebovalo a které tedy i ve hmotě možnost pohybu rázem či strkem ve skutečnost proměnilo. Samo sebou se pohybující a činné býti však jest čirý, absolutný duch, Bůh. Proto už Plato nehledal poslední působnou příčinu v tělesných věcech, které samy ze sebe se pohybovati nemohou, i nazval to čelným bludem, tvrdí-li se, že tělesné věci dříve byly nežli duch. Dle něho (De Legg. X. 892 seq. XII. 967) jest duch počátkem vzniku a pohybu všech věcí, prazákladem všeho pohybu a příčinou všech bytostí. Jestliže pak materialismus za pravdu klade pohyb hmoty od věčnosti, neptajíc se, odkud tento pohyb pochází, jestliže pohyb jmenuje podstatnou vlastností hmoty, tedy jakž jsme už svrchu při línosti hmoty dovodili, jest to položka docela libovolná a sama sobě odporující, jest to nesmyslné tvrzení, že stává věčného času a časné věčnosti, že stává věčnosti, která každým dnem roste, tedy věčnější se stává a že jest čas, jenž nemá žádného počátku t. j. že jest čas, jenž vlastně žádným časem není, což právě tolik rozumu do sebe chová jako tvrzení, že stává tvárnosti

beztvárné, hlavitosti bezhlavé a barvitosti bezbarvé. I zde němý hluchému pošeptal, aby beznohý utíkal.

Sám polomaterialista Cotta, jinak výtečný geolog, ve svém najnovějším díle (Geologie der Gegenwart 1866) uznává, že při vykládání pohybu ve hmotě vždy práce posléze ku první jeho příčině, k jakémusi prvnímu strku odkázání jsme a že bez tohoto strku i exaktný výklad přírodních výjevů obejít se nemůže. A ještě zřejměji praví o tom ve svém starším díle (Grundriss der Geognosie und Geologie str. 390): „Bytby zárodek pro všechny živoucí bytosti hned při prvném tvůrčím úkonu pro všechny časy ve hmotu zemskou byl vložen býval a jako tato působnosti moudře odměřených sil přírodních se byl ponechal, tak že by s podanými podmínkami také jim odpovídající tvary organické se byly vyvinuly, anebo bytby pro každý nový tvor nevýzpytná prasíla byla: znova činnou bývala, přece vždy *jest tolik jisto*, že pro první dechnutí organického a duchovního života, jakož i pro první vznik všech jiných sil přírodních a látek za pravdu položiti musíme prvou příčinu, kterouž nelze nám dále rozebírati a kterouž lidé podle rozdílnosti náboženství a jazyka svého buď Allahem, Jehovou, aneb Bohem či Tvůrcem neb prasílou nazývají.“

Ale snad „všeobecná přitažlivost hmoty a zákon gravitace Newtonem odkrytý, jak opovázlivě tvrdí materialista *Herрман Hettner* (Geschichte der englischen Literatur), osvobodí přírodovědu od vlády theologie a učiní přírodu neodvislou od Boha?“ Odpovídáme: i zde vrací se neodbytně stará otázka: Odkud tato všeobecná přitažlivost těl, odkud tento zákon gravitace? Kdo medle tuto přitažlivost ve hmotu vložil; kdo zákon, dle něhož ona působí, určil? Nemusí-li, kde zákon jest, býti i zákonodárce? A nemusí-li tento nutně dříve býti než zákony samy a vše co spolu s nimi vzniklo? Než slyšme,

co sami přírodospytci, beznábožní i nábožní, o přitažlivosti těl a o zákona gravitace pavi. Virchow, beznábožný sice, jinak ale dosti značný fyziolog německý (Archiv für pathol. Studien) dít „Pro všeobecné přitahování hmoty, kteréhož dále vyložiti neumíme, předpokládáme sílu přitažlivou čili gravitačnou, nemohouce jinak udati, co ona vlastně působí.“ Newton pak, vynálezce zákona gravitačního ve svém spise „Philos. natur. princip. L. III. Schol. gen.“ zřejmě dít „Perseverabant quidem in orbibus suis, per leges gravitatis, sed regularem orbium situm primitus acquirere per has leges minime poterunt.“ „Že by síla tíže hmotě byla vrozena, k ní lípěla a k její podstatě náležela,“ píše Newton Bentley-ovi, „tak že by těle jedno v tělo druhé ze vzdáli práznem (Vacuum) působiti mohlo, adá se mi tak velikým býti nesmyslem, že nemohu věřiti, že by to kdo za pravdu měl, jenž v přírodovědeckých věcech dostatečnou myslivost má. Gravitace musí ustavičně působem (Agens) podle určitých zákonů působícím vyplovována býti.“ (Newtons Works ed. Moraley, 4. 1783. IV. 438). „Gravitace,“ dít Kaestner (Höhere Mechanik, III. §. 130), „jest účinkem současného nepřetržitého úkonu ve dvou tělech, která se přitahují. Gravitace podle podstaty své není žádnou dvojicí, žádným dualismem, nýbrž jest *uchvácením obou těl jednotou vyšší.*“ — Úplně v souhlasu s Newtonem dít Clarke, žák jeho pojednávaje o atrakci, na které všeliký pohyb těles nebeských se zakládá (Phys. II. c. XI. §. 15.): „Přitažlivost může účinkem strku (rásu) býti, který však jistě není hmotným; onať jest účinkem nehmotné příčiny.“ Podobně dít výtečný († 1857) franc. přírodospytec a slavný matematik Cauchy (Comptes rendus hebdomadaires des séances de l'Académie des sciences, Tom. 21. Paris 1845): „Jediná bytost, od níž fyzická síla pocházeti může, jest ta, kteráž jest *nutnou bytostí. Síla jest výraz vůle.* Roz-

ličné síly rovnováhy a pohybu jsou *příčinami druhotnými*. — Všeobecná gravitace, přitažlivost dvou těl ve čtverečném obráceném poměru jejich vzdálenosti jest zákon, výraz to vůle Božské.“ Tak dí jeden z prvních matematiků našeho století, jenž 500 výtečných přírodovědeckých spisů napsal a nejednu záhadu, jmenovitě v optice rozřešil. Co Newton už dávno byl vyřknul: „Gravitatem corporibus essentialem esse minime affirmo,“ to mnohem jasněji ještě vyjádřil Leibnitz (C. Atheist) řka: „*Pohyb-
nost jest vlastností těl, pohyb sám však nikoli není jejich vlastností.* — Bylot zapotřebí *prvního strku*, jenž všecko uspořádal pro nevyčerpatelnou řadu časův (il a fallu une impulsion première, qui a tout ordonné pour l'inépuisable série de temps).“

Je-li tedy síla přitahovací těl jen *druhrotnou* příčinou, je-li zákon gravitačný co zákon jen výraz vyšší, Božské vůle (čím skutečně býti musí, an^o zákon zákonodárce předpokládá), je-li a musí-li první strk ku pohybu hmoty pocházeti od příčiny dříve stávající a nehmotné, která sama v sobě a sebou jest pohyb a čirá činnost, duch: tedy marně se chvástají materialisté, žeby onyno *druhrotné* příčiny tuto *prvou* a v *pravdě jedině věčnou* příčinu všech věcí, Boha, zbytečnou činily. Spolu jde na rozum, že věci světa nestojíce samy sebou, nébrž nutně předpokládajíce *prvou* duchovou příčinu, ukazují se právě touto příčinou býti stvořenými, časovými, a že tedy tvrzení materialistův o *věčnosti světa* v nivec se rozpadá.

Aniž tomu co pomáhá tvrzení Moleschottovo o *kruhovém oběhu*, v němž jedno druhé podmiňuje a zase od něho podmíněno bývá, kde jedno druhému život dává a zase život bere. Nebo i v tomto tvrzení opakuje se dřívější nesmysl, že se za pravdu klade jsoucnost *nekonečné* řady, která každou nově vznikající bytostí se množí, tedy ještě *nekonečnější* se stává, dále že za pomyslitelnou se

drží nekonečnost, která ze samých *konečných* věcí se skládá podobna jsouc *sumě*, která by ze samých *nul* složena byla. Mimo to tvrzením takovým jen *prostředné* příčiny věci se za pravdu kladou, které nechovají do sebe úplný základ druhých a tudíž i otázka o prvním vzniku věci se jen obchází a nikoli nerozřešuje. Už Aristoteles (*metaphys.* II. 2) dí, že v udávání příčin nelze do nekonečna zabíhati, nýbrž že *nutně zapotřebí za pravdu přijíti jsoucnost jedné nejvyšší příčiny*, bez nížto ani žádných prostředných příčin pomysleti nelze. Nebo v takovéto vymyšlené řadě podmíněných a se vespolečně podmiňujících bytostí *není žádná celou a úplnou příčinou bytosti druhé*, nýbrž každá jest jedině příčinou prostřední. Nejsou-li tím [však jednotlivé bytosti, tedy není tím ani celá řada, protože] posloupnost *nesrušuje povahu jejich co pouhých prostředních příčin*. Bylby to řetěz, jehož nejvyšší kroužek (člen) by ve vzduchu se vznášel a kterýby přece celý řetěz nésti měl. Je-li každý člen řady odvislý od druhého, tedy *jest i celá řada*, ať už si ji v přímé čáře aneb v oběhu (kruhovém) představujeme, *odvisla od něčeho jiného* a tudíž nutno za pravdu položití něco *dřívějšího, neodvislého, nutného*, od něhož celá ta řada pochází a na němž ona co na základu svém spoléhá — Boha, kterýž co dřívější a prvá příčina všech věcí sám jediný jest *věčný*, ješto vše mimo něho jsoucí co pozdější (tedy svět) jest *časné*.

Na věci této pranic se nemění, berou-li se třebaš *miliony* takových oběhů (kruhových) za pravdu; nebo oběhy ty musely by přece *prvním* oběhem začítí a tento prvý oběh mělby svůj začátek, mělby nutnost vývoje svého i zákony jeho ne od sebe nýbrž od jiného mimo sebe, a jakkoli bychom se točili, přece bychom veždy k rozluštění jsoucnosti všech věcí ke tvůrčí síle se vrátiti museli, kteráž jediná jest přede všemi věcmi a tudíž jediná jen v pravdě věčná.

Jest ovšem ještě jiný druh materialistův, kteří tvrdí, že jest právě tolik *nekonečných* řad věcí a proměn, kolik stává bytostí organických stejnorodé bytosti zplozujících; ba Czolbe, savorhujíc metamorfosnou teorii Büchnerovu, Vogtovu a j., dle níž vyšší věci z nižších se vyvinuly, směle tvrdí, že prý všickni druhové krystalův, bylin a živočichův ano i lidé existují věčně ve své omezené formě. Takové tvrzení však nejenom samo v sobě odpor nese, an se přijímají za pravdu nekonečnosti, kteréž pořád rostouce nekonečnějšími se stávají, něbrž i všecken zámě-
 spt a všechny dějiny člověčenstva vyvracují takové tvrzení, tak že se znamenitými přírodopytci *Delucem*, *Dolomieuem*, *Cuvierem* a j. tvrditi můžeme, že nynější stav našeho pe-
 vnozemi není velmi starý. Sám *Burmeister* rozeznává tři hlavní periody vývinu země a praví, že teprva ve třetí (v diluviu) se objevuje člověk. Nejinak ovšem *Quenstedt*, jenž ve svém spise „*Epochen der Natur*“ str. 28. dí: „První tvorové byli zcela jiní, nežli pozdější a nynější.“
 Výtečný lučbař *Liebig* pak (*Angsb. Allg. Zt.* 1858. č. 24.) praví: „Byli filosofové tvrdící, že stávalo života od věčnosti a že život nevzal žádného počátku. Ale exaktný přírodoskum dokázal, že země v jedné periodě temperatu-
 rnu či teplotu měla, při které všecken život organický nemožným jest, ana při 78° tepla už krev se sráží. Pří-
 rodoskum dokázal, že organický život na zemi vesl počátek.“
 To také zejména vysvítá z toho, že historická jistota u všech národů v tétéž době přestává, totiž v osmém sto-
 letí před našim letopočtem a že umy a vědy až ku prv-
 ním nepatrným začátkům svým se stopovati dají. Tyto udaje (fakta) nedávají žádného místa *nekonečné řadě by-
 tostí lidských* před námi, i jsou na odpor *věčnosti pokolení lidského*. Sám *Virchow* s nevolí se odvracuje od hypotézy Czolbovy (*Neue Darstellung des Sensualismus*), an dí: „Pro libovolný důsledek páše se na skutečnosti (faktách)

hrozné násill, an se za pravdu přijímá bezútěšná náuka o věčném (kruhovém) oběhu výjevův v obmezenosti forem od věkův stávající. Vede-li sensualismus k takovým výsledkům, milerádi se ho odříkáme.“ Tedy i na této cestě pro věčnost světa se nic poříditi nedá.

Proč tedy i nábožní geologové a astronomové mluví tytýž ve svých spisech o nekonečnosti času? Proč ve vědách přírodních se praví, že prostor a čas jsou něco jednotného, nepřetržitého, *nekonečného*; proč se dī na př. v geometrii, že přímá čára složena jest z bodů, jejichžto mnohost jde do *nekonečna*, aneb že kruh jest mnohoúhelník (polygon), jenž *nekonečně mnohých* stran má, aneb že prázdný prostor jest do *nekonečna* dělitelný, anobřž že každá ohraničená míra tělesnosti, poněvadž zaujímá prostoru do *nekonečna* dělitelnou, také z atomů složena jest, jejichžto množství jde do *nekonečna*?

Ku porozumění těmto věcem dodáváme: Představa prostoru a času na nejvyšším stanovisku abstrakce přivodí představu *absolutněho prázna*, v němž není žádné realné rozsáhlosti, a představu *absolutně prázného času*, v němž není žádného zvláštního a věčného rozdílu proměn po sobě následujících; ale tyto představy absolutně prázné, nepřetržené a do nekonečna jdoucí prostory i nekonečného, prázného času (bez věčné rozdílnosti proměn) jsou jenom výtvořry naší mysli, an absolutně prázný prostor a čas neexistují a my toliko o relativněm práznu n. p. o vyprázdněné jizbě názornou představu máme. Podobně jest i nekonečná dělitelnost kterékoli částky prostoru, jak ři znamenitý filosof Iman. Heřm. Fichte, „něco pouze *ideálního* a praví-li se, že každé bytí sebe menší tělo, co nepřetržitá veličina (spojenina), poněvadž zaujímá prostoru do *nekonečna* dělitelnou, skládá se z *nekonečně* mnohých prvků či tilek, nechce se tím říci, žeby tělo to *skutečnou nekonečnost částek v sobě zahrnovalo*. Nekonečná dělitel-

nost nějakého těla neb nějaké částky prostoru není nic jiného než pouhá možnost i tu nejmenší částičku takovou ještě co něco diskretného čili rozpojného si *pomyšliti*, kteréž do nekonečna možné rozdily v sobě připouští; proto však přece neskládá se tilko to neb částka ta *skutečně* z nekonečně malých částic prostoru a z nekonečně malých tílek. Jest s tím nejinak, nežli když v geometrii se praví, že přímá čára skládá se z bodů, jejichž množství jde do *nekonečna* aneb že kruh jest polygon s tak četnými stranami, že jejich množství jde do *nekonečna*; nebo tu ví každý, že jest to pouhá *fikce* (která však geometrovi výborné proukazuje služby). Všudy tu ponímá se nepřetržitost (kontinuita) co něco nekonečně rozpojného.“ (Fichte's Anthropologie str. 203.).

Ponímá-li se prostor co *pouhá schopnost a vnímavost pro tělesnost*, nerozpakujeme se i my, jemu *nekonečnost* přiznati. Nebo tato schopnost splývá se *všemohoucností*, v nížto nutně co moc (als Potenz) obsažena jest možnost činnosti nepřetržitě do nekonečna tvořivé. Věcné (materialné) pak prostofe, která se vyjevuje a skutečnosti nabývá tělem ji vyplňujícím a zaujímajícím (ať hrubým čili jemným, jakým na př. éther jest), takové prostofe nemůžeme nekonečnosti přiznati, jinak bychom pojem o Bohu osobném zcela zničili. Pomyslíme-li si činnost tvůrcovu co nepřetržitě dále pokračující, tak že tvořením vždy nových světů prostor možný ve skutečný přechází a tím prostoru skutečného veždy přibývá, tedy přece skutečnou prostornost tuto nelze sobě v žádném času jinak než co *konečnou* pomysliti. Možnost světa jest v Bohu co moc (potence) a jest tedy rovněž tak nekonečná jako Bůh sám; ale uskutečnění této možnosti jest uvněšnění (Veräusserung) a přepuštění její na *konečnost*, výsledek její bude tedy vždy něco *konečného*. Nebo an Bůh tvoří, vystupuje stvořené, co v něm jakožto možnost bylo,

z něho; jak mile tedy jest stvořeno, jest *od Boha rozdělno a tudíž konečno*. Nekonečným stalo by se to teprva tenkrát, kdyby Bůh tvůrčí moc v něm bytující docela vyčerpál, t. j. kdyby Bůh tvořením sama sebe absolutně zničil; pak by ovšem nekonečný svět vstoupil na místo nekonečného Boha. Ale takovéto vyčerpání moci *nekonečné* chová do sebe patrný odpor a jest tedy holá nemožnost. A tudíž jest *Bůh jediný* v pravdě nekonečný, on sám jest hranice vše konečné věci obkličující a je pevně v jedno držící. Mluví-li tedy astronomie o nekonečnosti světův co výsledku svých skoumání, nemůže tím nikterak míniti *absolutnou* nekonečnost, nýbrž oprávněna jest toliko *relativnou* nekonečnost míniti, t. j. astronomie vyznati může a musí, že její zkum a zkušenost nemohla až ke koncům a hranicím prostoru a světův proniknouti. Nebo byt astronomie soustavy hvězdné na soustavy hvězdné hromadila a v tak nazvaných mlhovinách na nebi nové soustavy mléčných dráh nejen tušila nýbrž i odkryla: přece ničím není oprávněna za pravdu klásti, že toto hromadění soustav hvězdných absolutně nekonečno jest a nikde hranice, nikde konce nemá. Proti *relativné* však nekonečnosti stvořených světův, kterou nábožní astronomové a geologové, mluvíce o nekonečnosti světa, zajisté jedině na zřeteli mají, nic nenamítáme vědouce, že čím více astronomie hranice všehomíra posune, tím více v nás obudí city nejvyšší úcty a obdivu velikosti, mocnosti a veleby Boží; a když tatáž astronomie veliči a velebnost Hospodina Tvůrce našeho do takového stupně zvýší, že nejenom náš rozum, nýbrž i naši obraznost pojme závrať, pak poklesneme na kolena a v oněmělém obdivu klaněti se budeme nicí velebnosti Božské.

V tomto smyslu co *relativnou* nekonečnost břeře slovo to nábožný geolog Quenstedt, an na př. ve svém spise

„Epochen der Natur“ o „nekonečném“ běhu dějů všeho-
míra, o běhu nekonečného času, o nekonečném prostoru
mluví, nebo sám hned na začátku svého díla praví:
„Jako astronom rád *snívá* o nekonečnosti prostoru, tak
snívá geolog o věčném běhu času, poněvadž žádný z nich
pochopiti nemůže, jak by časové a prostory začátek vzítí
mohly. Zde však mysliteli postavena jest hranice, kterou
toliko ten s blažným sebecitem přeskočí, kdo prvnímu
verši biblickému věří:

„Na počátku stvořil Bůh nebe i zemi.“

Hmota jest tedy zde a nám jedině ještě přísluší sto-
povati vývoj její v běhu nekonečného času.“

Nebude snad od místa, když k dovršení průkazu
svého o nevěčnosti čili časnosti světa podle téhož
Quenstedta podáme geologický obrys vývoje hmoty v
běhu relativně nekonečného času.

Kronika.

Úvaha vnučovací rady o katechetice a methodice.

C. kr. státní ministerium uznalo dne 29. prosince
1866 č. 10.162 C. U. zapotřebí, požádati nejdůstojnějších
pp. biskupů, aby o *řádnejší katechetické a methodické*
vzdělání kněžstva se postarali na základě úvahy c. kr.
vnučovací rady, anaž praví:

„Dosavadní vliv církve na školy zakládá se netoliko
v dějinách, jejichž svědectvím školy alespoň církvi kato-
lické původ svůj děkují, alebrž spíše a tím více v právu,
jejím Božským zakladatelem jí daném, aby vychovávala
obzvláště mládež ve školách národních k cíli, vychová-
ním vůbec položenému. Právo toto zaručeno jest církvi
v Rakousku až dosavad platnými zákony státními. Církev
se svého stanovíště nemůže se nikterak práva na dozor-
ství a řízení školy vzdáti anebo jen i připustiti jakého-
koli jeho skrácení; jestit s její podstatou a účelem jejím.

nerozlučně spojeno. Avšak není toliko pro církev, alebrž i pro stát potřebí, aby jí (církví) řízení a dozorství, především při školách národních pojištěno zůstalo; nebo dobře poznamenali biskupové, r. 1849 zde (ve Vídni) shromáždění, že národní školy, kdyby od církve katolické měly býti odtrženy, propadnou propagandě převratu.

Majíc tedy církev právo i povinnost, účastniti se u řízení národních škol, musí se starati o důkladné vzdělání čekatelů kněžského stavu v tomto předmětu jejich povolání. Jak nyní katechetika a methodika na theologických ústavech se pěstuje a několika hodinami se odvívá, nemůže nastávající zástupce církve nabyti takového vzdělání pro národní školy, jakéhož k jich řízení potřebí jest. Na učitelích světských požaduje se nyní mnohem více, než jindy, i pokročilo světské učitelstvo ve svém povolání znamenitě: tím důležitější jest tedy také nabytí rovnováhy a vyšší míry rozhledu a vědomostí při orgánech církve, kterouž tito ve školách zastávají mají.“ (Dle překladu „Školníka“ 1867. č. 4.)

Bez obalu vyznáváme, že první dojem, jež učinil na nás dotčený výnos ministeriální ve spojení s úvahou rady vyučovací, bylo — mnohonásobné *překvapení*. Jak to ve světě podivné! — Že ve válce minulého roku vojsko naše na severu podlešlo, to přičteno jest od tuzemců i cizozemců vedle jiných příčin obzvláště neobezřetnému počínání, neznalosti poměrů a špatné taktice vůdcův čili představených vojska. Zde pak o učitelstvu světském pravi vyučovací rada, že „znamenitě pokročilo ve svém povolání;“ a tento pokrok se nepřičítá *představeným* národního školstva, t. j. duchovenstvu? Zdaž nejsou kněží farářové doposud řiditeli národních škol? Zdaliž není kněz řiditelem ústavu čekatelského v Praze, z něhož vyšla velká část pokročilého učitelstva na českých i německých školách? Zdali neustanovila c. k. vláda bývalého profesora katechetiky, kněze tedy, za školního radu? Zdali i na Moravě a ve Sýrsku druhdy nezvolila kněze za rady školní? A zdaliž *vikářům* co školdozorcům okresním nesluší přičísti pražádné zásluhy o tu „pokročilost světských učitelů?“ Zdaž to nebyli vikářové, kteříž pilným odbýváním a moudrým řízením učitelských porad znamenitě přispěli k pokroku onomu? Či snad se vikářům za obtížné práce jejich, jež při visitacích a poradách jménem církve i státu bezplatně konají, nemá ani *uznání*

se strany vlády projevit, kdežto jiným úředníkům se platu i pochvaly dostává? A komu není známa příkladná, právě apoštolská péče, jakouž náš nejdůst. p. *kardinal arcibiskup Pražský* o zvelebení školstva na jevo dává při každé visitaci, an s otcovskou laskavostí k dítkám školním lne? či nebyl to týž vrchní pastýř, jenž zavedením exercicií učitelských se o *pravý pokrok* učitelů nejlépe postaral, jenž v dotyčném listu pastýřském učitele „spolupracovníky svými“ na vinici Boží nazval? — či nezištná, ano s velkými oběťmi spojená starost biskupův o školství nezasluhuje zcela žádného ocenění?

I v jiném ještě ohledu překvapuje nás úvaha rady vyučovací. My jsme doposud žili v tom přesvědčení, že vyučování ve sv. náboženství jest výhradným *právem církve* a biskupů jejich a to mocí úřadu biskupského, nikoli z delegace úřadů světských. V tom přesvědčení nás utvrzuje 5. článek konkordátu, v němž výslovně stojí: „*Episcopi autem ex proprii pastoralis officii munere dirigent religiosam juventutis educationem in omnibus instructionis locis.*“ Jestliže ale *katechismus* jest tohoto náboženského vyučování základem, tedy zajisté i *katechetika* čili učení o tom, kterak se katechismus přednášeti a vyložiti má, přináleží ad „*proprium pastorale officium*“ biskupův. Pročež také po našem přesvědčení není vyučovací rada kompetentním dohlížitelem vyučování katechetického. Pokud se však *methodiky* týká (co návodu k vyučování také v jiných předmětech mimo náboženství), tu ovšem náleží vyučovací radě onen vliv, jakéhož vláda jí popřátí za dobré uznává; neboť nad školstvím národním v Rakousku dle zákona v poslední, nejvyšší instanci rozhoduje ministerstvo osvěty a vyučování (do letoška státní ministerium). Vzhledem *methodiky* pp. biskupové zajisté následkem ministerialního vyzvání vezmou v zralou úvahu, zdali prospěch církve žádá, aby se nastávající kněží obeznámili také s upotřebením *methodiky* na *jiné předměty mimo náboženství*; nebo upotřebením *methodiky* na přednášení *katechismu* tímtež právem jako katechismus sám náleží ad *proprium pastorale officium* biskupův.

Ještě však třetí příčinu udati musíme, proč nás výčitka od vyučovací rady učiněná podivením naplnila. Neznáme všechny matadory *národního školství* z jiných korunních zemí, kteří nyní v radě vyučovací zasedají; jen tolik víme, že z našeho království Českého byl r. 1863 údem

řečené rady jmenován sice výtečný znatel školství národního, p. kan. Vinařický; víme ale též, že již na jaře r. 1865 se z úřadu toho poděkoval a že od těch dob jiný representant národní školy tam povolán nebyl. Odkud asi ví rada vyučovací, že v Čechách vzdělání „nastávajícího zástupce církve“ je nepostačitelné? Páni biskupové jí to sotva pověděli; — že by snad vyučovací rada byla vyslala do Čech visitátora národních škol, také jsme neslyšeli. A proto se obáváme, že ono vyjádření rady vyučovací z části na důminkách neodůvodněných spočívá.

Náhodou jsme nedávno dostali do rukou pastýřský list učeného arcibiskupa Vídeňského, kardinala *Rauschera*, jež vrchní pastýř tento na konci roku 1866 vydal k ovečkám svým. Poukázav nejprvé na kruté boje, jimiž nepřátelé bez přestání dorážejí na církve, především pak na hlavu církve v Římě, rozebírá též námitky proti národním školám činěné řka: „Z mnohých stran ozývá se náрек, že prý se vzdělání lidu zanedbává. Vláda se od 18 let zabývá zdokonalením školního vyučování, nových způsobů vyučovacích, nových učebních kněh máme mnoho, ba až příliš mnoho. Ví-li kdo něco lepšího, at se s tím vytasí; když tak učíní, když nový jeho vynález se dobrým býti prokáže ale nicméně odmítnut bude, — pak at si stěžuje, pak má k tomu příčiny. Dosavad ale se všecken náрек na nepostačitelné vzdělání lidu toliko v mlhavé výši všeobecnosti udržuje, ješto se každý ostýchá zjevně pronéstí to, co si vlastně myslí. *Pohrdání sv. náboženstvím* arci posud nenáleží mezi předměty předepsané pro národní školu; to jest ona mezera, jenž vyplněna býti má; ješto se však dosavad nepodařilo zavéstí učebné knihy ve smyslu *Voltaireovu* a *Vogtovu*, mají aspoň učitelové v tomto směru účinkovati. Bytby i k zjevným útokům proti církvi se neodvážili, jedině slovo, nepatrný žert, přiměřené posuňky, pokrčení ramenama nežádka mívá důležitý výsledek, pakli toho učitel v příhodnou chvíli použije. Podaří-li se všady takové svědce mládeže do škol uvéstí, pak se zajisté po celém světě rozléhati bude hlasitá chvála národního školství, byt by i vyučování v prospěšných vědomostech pranic nepostupovalo, ale spíše zpátkem kráčelo.“

Domníváme se a to nikoli na plano, že kardinal *Rauscher*, jenž v hlavním městě rakouské říše přebývá, také v podobných otázkách, jakou jest národní školství, nejlépe posouditi může, odkud vítr věje; že tedy ve slo-

vech zde uvedených dobře a trefně nasnačil směr, jímž se školství naše z velké části unášeti dává, jenž ale k dobrému cíli nikoli nevede. Pročež i my totéž přání, jaké arcibiskup Vídeňský v listu svém projevuje, k vyučovací radě vznášíme: Ať se ony námitky proti katechetickému a methodickému vzdělání kněžstva snesou s *mlhavé výše všeobecnosti* do konkrétního života; ať se oznámí biskupovi každé diecése: *Ten onen* katecheta na faře X. atd. navštěvuje školu málokdy aneb ji docela zanedbává; — ať oznámí biskupovi vikář co okresní školdozorce, aneb jiný, kdo se k tomu povoláním mní, že *ten onen* farář neb kaplan se ku katechesím špatně připravuje; ať vikář neb biskup chybujícímu domluví, jej k větší pili donutí; a teprv kdyby toho vikář ani biskup neudělal, pak rcete, že církev školství zanedbává.

Po našem zdání v té věci dobře rozemati sluší: *Nedbalost* některého katechety u vyučování s jedné strany, — tu připouštíme; a *neschopnost* kněžstva k vyučování se strany druhé, — tu naprosto upíráme. *Nedbalost* jednoho káře, trestej se na něm, na jednotlivci, nepadej však skvrna na celý stav, čímžby se kněžstvu, jehož zásluhy o školství nikdo upírati se neosmělí, největší křivda stala. Je-li nedbalý jeden druhý kněz u vyučování katechismu, chyba to jest a důtky zasluhuje. Ale rovněž i chybou nazvati se musí a stejné důtky hodna jest nedbanlivost mnohých *učitelů světských* na národních i hlavních školách, kteříž nikdy nebyvají přítomni ve škole, když katecheta dítky sv. náboženství učí; ačkoli *zákonem* předepsáno, aby pokaždé přítomni byli a pak s dítkami katechismus i dějepravu biblickou opakovali. V tom ohledu vší chvály hodni jsou mnozí starší učitelové, kteří císařského onoho zákona poslušni jsouce bedlivě vyučování katechetovo sledují a tudíž s to jsou, téměř úplně nahraditi katechetu, jestli pro nemoc neb nutné výkony svého povolání někdy do školy přijíti nemůže. Tato dobrá vlastnost zajisté nahraňuje částečný nedůstatek methodiky, jež někteří starším učitelům předhasují. — Naproti tomu právě z mladší generace učitelův, methodickou vzdělaností svou a obyčejnými třemi ročníky nižší reálky se honosících, bohužel mnozí o sv. náboženství málo se starají, při vyučování katechetově ve škole nebyvají, tudíž s dítkami neopakují a všemi spůsoby dítkám na jevo dávají, že jim (učitelům) na víře a náboženství nic nezáleží. A tato nedbalost snad nezaslhuje pokárání?

Či toto záhubné přestupování zákona (obsaženého v polit.řízení škol) ve věci tak předúležité až dosavad vyučovací rada newzala ve svou úvahu?

Co se pak domněnky o neschopnosti kněžstva k řízení národních škol dotýče, snažně žádáme vyučovací radu, aby se nedala másti nejapnými úsudky lidí, kteříž náboženství i církev s kněžími ze škol zcela vypuditi chtějí nelekají se i nešlechetných prostředkův — a takovým prostředkem jest nedůvodné podezřívání kněžstva — použití k dosažení cíle svého.

Dělice otázku o neschopnosti na dvě stránky, především se tážeme: Zdali kněžstvo v ohledu *katechetickém* neschopno jest k řízení národních škol? — Načež s úplným přesvědčením za odpověď dáváme: že podle nynějšího theologického vzdělání každý kněz schopen jest jak ku vyučování katechetickému, tak i k řízení školy v náboženském ohledu. Toho ani učitelové světští nikterak upirati nemohou. — Ovšem pak při bohoslovném studium na fakultě profesor dogmatiky se nemůže obmeziti pouhým výkladem katechismu (čili „veliké knihy k čtení“) pro národní školy předepsaného; nastávajícímu knězi se musí učení sv. víry podati ve formě vědecké soustavy neb systému. A podobně profesori biblického studium nejsou proto na universitu dáni, aby s posluchači svými čtouce vykládali „biblický dějepis“ pro obecné školy. Jinými slovy toto říci chceme: Mnohý neomysta snad neuměl *nazpaměť* katechismus ani dějepravu, když poprvé do školy k dítkám vstoupil; a musel se tedy oběma teprv sám naučiti; směšné by však bylo tvrditi, že některý kněz nerozuměl tomu, že to neznal, co v katechismu a dějepravě se uzavírá. Mimo to bezpečně víme, že již za pruské okkupace — tedy dávno před tím nežli vyučovací rada svou úvahu nám zaslala — vys. důst. p. školastikus Pražské arcidiecése projevil přání, aby se bohoslovci i se samým textem prstonárodního katechismu a dějepravy záhy obeznámili, by pak při katechetickém úřadě zcela se žádnými obtížemi zápasiti nemuseli.

Nyni jest na nás zodpověděti druhou část otázky svrchu předložené a sice: Jestli aspoň v *methodickém* ohledu musíme uznati neschopnost duchovenstva k řízení národních škol? Díme-li: „v ohledu methodickém,“ tedy tím vyrozumíváme upotřebením methodiky na ostatní učebné předměty, zejména: Čtení, pravopis, krasopis, mluvnici, sty-

listiku, počty, zpěv, zeměpis, dějepis, přírodopis, kreslení,*) — některé mimořádné předměty, vládou doporučené, jako štěpařství a včelařství v to zavíraje. Upotřebení methodiky na tyto předměty arci nebylo posud obsahem theologického studium, neboť k tomu účeli se vychovávají čekatelové světští v několika pedagogiích; kněz má ve škole jen náboženství přednáseti, a nikoli předměty jiné, jimž učitel dítky přiučiti jest povinen; — za suplenta národního učitele nebyl posud žádný kněz ustanoven.

Ale co ředitel národní školy musí přece kněz, farář všem předmětům rozuměti? Připouštíme, že jim rozuměti má, ale spolu dokládáme, že rozuměti nějakému předmětu a umět jemu vyučovati jest dvojí věc, od sebe rozdílná. My na př. jsme přesvědčeni, že vys. důst. p. školastikus Pražský dobře rozumí uměním stavitelství a malby, hudbě a zpěvu, a že s to jest, dokonale posouditi, zdali žáci prospívají v těchto uměních, anižby sám byl stavitelem, malířem neb skladatelem hudebním, anižby byl kdy zpěvu neb hudbě vyučoval; také za to máme, že ačkoli některý pan školní rada, jenž na realní školy dohlíží, nikdy ve svém životě neodbyval zkoušku z mechaniky, z kreslení, ze stavitelství, praktického měřictví atd., nicméně mu nikdo neupře schopnost posuzovati prospěch žáků v řečených předmětech. A s tímtež právem tvrdíme, že také každý farář co ředitel školy s to jest posouditi, jak dalece pokračují dítky v čtení, psaní, počítání atd., ačkoli neslyšel methodiku o těchto předmětech. Musíme se tak domnívati, ješto — pokud nám známo — ani jeden učitel si do dneška nestěžoval na svého faráře, že by tento školství národnímu nerozuměl. Mimo to právem předpokládati lze, že ten, jenž mimo 8 tříd gymnasia ještě 4 leta bohoslovného studium dokončil, veškeré vyučování v národní škole ne-li lépe, tedy aspoň stejně dobře posouditi dovede jako učitel, jenž tři leta študoval nižší realku a dvě leta na čekatelském ústavu pobyl.

Aby se však ani to nejmenší proti duchovnímu řiditeli školy namítati nemohlo, buďtež od nyníjška bohoslovci obeznámeni také s *methodikou jiných předmětů mimo náboženství*. Jelikož se všeobecné methodice spolu s didaktikou doposud vždycky učili, zbývá jen z metho-

*) Viz o tom: „Paedagogische Real-Encyklopaedie von Karl Hergang.“ Grimma 1847; — jakož i novější spis: „Lehrbuch der Erziehung und des Unterrichts von Alois K. Ohler.“ Mainz 1865.

díky zvláštní přidati to, co se na čtení, psaní, počítání atd. vztahuje. K tomu cíli po našem náhledu postačí, pakli se hodiny katechetice a pedagogice věnované o *jednu hodinu* týhodně rozmnoží; tak aby se nejprv bohoslovcům povědělo, v čem záleží hláskování, která početní kniha neb čítanka jest zákonem předepsána, atd., — pak ale aby titíž bohoslovci některou hodinu auskultovati a při dítkách praktické upotřebení metodiky na čtení, počítání atd. seznati mohli. Pakli už nyní mnohý kněz, ač se této zvláštní methodice nikdy neučil, při onemocnění učitele celé vyučování ve všech předmětech sám dítkám s prospěchem udílel, a tudy jasně dokázal, že kněz také k řízení školy schopen jest, dovede bohda i budoucně *pokročilé kněžstvo* se vši ctí zastati úřad svůj ve škole národní, aniž se z něho vytisknouti dá *pokročilým* učitelstvem.

Doslýcháme, že z rozkazu Jeho Eminence nejdůst. p. kardinála se za předsednictví vys. důst. p. školastika konají *porady*, při nichž se profesori katechetiky a pastorálky, děkan sboru theol. profesorů a rektor semináře i ředitel malostranské vzorní školy zúčastňují. Předmětem porad jest otázka: Zdali a jakých změn v katechetickém a methodickém vzdělání kněžstva učiniti třeba, aby se vyhovělo výnosu c. k. státního ministeria ze dne 29. prosince 1866? Neznáme ještě výsledek těch porad; ale již z toho, že tak záhy se k nim přikročilo, každý jasně sezná, že se církev o zdar národních škol bedlivě stará a že všemožně pracuje k tomu, aby jí (jak toho potřebu sama vyučovací rada uznává) řízení národních škol i dále pojištěno zůstalo.

Poznámání. Ješto se úvaha vyučovací rady především národních škol týká, i my jsme tuto jen o škole národní mluvili. Školy *hlavní* a spojené s nimi *nížší reálky* stojí ovšem také pod dozorstvím církevních orgánů, jmenovitě školastika; ale *řiditelé* těch škol podle zákona nemusejí býti kněží, mohou jimi býti a jsou skutečně v Praze i v jiných městech učitelové světskí. V zájmech náboženského prospěchu a mravného vzdělání mládeže přejeme, aby pokud možná i řiditelství hlavních a reálních škol svěřeno bylo spůsobilým k tomu kněžím, tak jako nezřídka některý kněz se stává řiditelem světského gymnasia. Nerozumné však jest žádati, aby naprosto každý kněz byl k řízení reálek spůsobilým, a tudíž aby se i v kreslení, praktickém měřictví atp. náležitě vycvičil; tu bychom

rovněž museli za potřebné uznati, aby všickni bohoslovci po dokončení studií theologických ještě 2 neb 3 leta studovali na fakultě filosofické a to jen z té příčiny, že někdy vláda některého kněze za řiditele gymnasia ustanovuje. Církev z mladých bohoslovců nevychovává ani řiditele gymnasií ani geometry.

Dr. Borový.

Kněžstvo při volbě ve sboru velkých statků.

Feuilletonista Národních listů pravil v č. 88: „Většina kněžských hlasů padala proti nám, aby snad dokázaly, že „ultramontannost“ není na straně naší;“ a spisovatel úvodního článku napsal v č. 89: „A týkajíc se duchovních, bohužel, kromě kapitoly arcibiskupské a vyšehradské hlasovala veliká většina klášterův ač českými pány druhdy založených na ujmu království Českého.“ Kvapné úsudky tyto stojí v patrném odporu s určitým udáním hlasů statky nadaného duchovenstva v č. 86, 87, 88 a 89. Pro historické právo prohlásili se při volbě od 26—28. března: 1. Kněze arcibiskup pražský, 2. biskup Kralohradecký, 3. probošt a 4. děkan kapitoly metropolitní, 5. probošt vyšehradský, 6. kapitola vyšehradská, 7. katedrání kapitola Kralovéhradecká, 8. kapitolní děkan Litoměřický, 9. děkan Karlotýnský; opatové 10. Emausský, 11. Břevnovský, 12. konvent augustiniánský v Praze, 13. v Ročově, 14. v Bělé, 15. dominikánský v Praze. — Pro únorovku hlasovali proboštové: 1. Staroboleslavský, 2. u všech Svatých; opatové: 3. Strahovský, 4. Tepelský, 5. Vyšnobrodský, 6. křižovnícký general, 7. komandita Dubská; konventy klášterův 8. malteský v Praze, 9. augustiánský v Č. Lipě, 10. dominikánský v Litoměřicích, 11. piaristický v Praze. — K volbě nepřistoupili: 1. biskup Litoměřický, opatové: 2. Osecký, 3. Želivský, 4. Šlegelský, 5. arciděkan Krumlovský. — Bylo tedy hlasů: pro historické právo 15, pro únorovku 11, zamlčených 5 — tedy kněžských hlasů o 4 více, než pro únorovku, a kdyby byli hlasovali majitelé velkých statků v témž poměru jako kněžstvo, byla by strana historického práva zvítězila většinou bez mála třetiny hlasujících. Povážíme-li konečně, že při první volbě kněžstvo dalo 23 hlasů pro historické právo, a jen 7 pro únorovku, a jeden že se vzdal hlasování, jest na bílém dni, kdo rozhodnul pro právo království Českého při minulé první většině 17 hlasů. Pro.

síme, aby pan vlastník N. L. dal přísný rozkaz svým pracovníkům v redakci, by se nedopouštěli podobného podceňování duchovenstva na příště a neplýtvali opět oblibou ale jalovou frází „transmontannosti.“

K. Vinařický.

Manželství občanské před soudem katolické církve.

Nepříznivé následky převratů hmotným pouze násilím způsobených nejen v občanském životě po dlouhá leta, ano staletí patrna jsou, ale převraty takové nezřídka též o některý základní sloup skálopevné budovy církve sv. savadí tak prudce, že z toho veliké nebezpečí hrozí spásu duší křesťanských. K základním sloupům neb zřízením církve vším právem zajisté přináležejí *svátost manželství*, ješto na nerozlučnosti stavu manželského z velké části všeliká mravopočestnost křesťanského lidu spočívá a ješto na vychování rodiny z manželství zplozené církev vynakládá všecku mateřskou péči svou, přesvědčena jsouc, že ku zdaru života náboženského dobré vychování rodin křesťanských nad jiné mocnějším jest prostředkem.

Revoluce francouzská ku konci minulého století všemi základy společnosti lidské násilně viklajíc ani svátostného spojení manželského neušetřila; stát měl úplně odloučen býti od církve; pročež hned první konstituce z r. 1789 prohlásila: že se po zákonu považuje manželství toliko co smlouva občanská. Táž zásada přijata jest do francouzského zákoníka občanského „Code civil,“ jenž o uzavírání sňatků takto nařizuje: Úředník občanský (t. j. představený obce aneb jeho zástupce) vykoná *dvě ohlášky* o zamýšleném sňatku; jednu z ohlášek těchto učiní v neděli před obecní radnicí; načež v den od snoubenců ustanovený přijde ženich i nevěsta se *čtyrmi* svědky na radnici, kdež jim občanský úředník přečte zákony o povinnostech a právech manželů, jakož i o způsobu, kterak sňatek má uzavřen býti. Teď vysloví ženich a po něm nevěsta svůj úmysl, že se co muž a žena za sebe vzítí chtějí. Po tomto vyjádření prohlásí úředník ve jmenu zákona, že oba svazkem manželským mezi sebou spojeni jsou, o čemž také ihned úřední listinu vyhotoví. Každé manželství, které před úřadem občanským veřejně uzavřeno není, prohlašuje zákon za ne-

platné. Kněžím církve katolické pohroženo přísným trestem, pakliby před uzavřením občanské smlouvy snoubence do chrámu k přijetí svátosti manželství připustili. (Code civil články 63. 64. 75. 76. 165—169. 191. 194. Code pénal čl. 199. 200.*)

Manželstvím občanským se tudíž nejen kázeň církevní ruší, ale i samo dogma víry katolické upírá. Neboť církev učí:

a) že manželství pravdě a vlastně jest svátostí, (Trid. sess. XXIV. can. 1. de sacr. matr.) čili užijeme-li slov Pia IX. (ze dne 27. září 1852) že mezi věřícími nemůže býti žádného manželství, ježby touž dobou nebylo spolu svátostí („inter fideles matrimonium dari non posse, quin uno eodemque tempore sit sacramentum“). Jinými slovy řečeno: Smlouva občanská nemůže býti nikdy svátostí, manželství občanské není tedy žádným manželstvím, ale jest pouhým souložnictvím či konkubinátem. — Dále učí dogmatika

b) že církev jest jedině příslušným soudcem v zležitostech manželských (Trid. sess. XXIV. can. 12. de sacr. matr.); pročež žádná vláda světská nemůže stanoviti podmínky platnosti sňatku manželského, nemůže jednostranně ustanoviti způsob uzavření manželství aniž určití zrušující překážky manželského sňatku.

Z těch příčin církev katolická pokaždé s důrazem protestovala proti manželství občanskému, kdykoli v některém státu zavedeno býti mělo; ale navzdor protestu jejímu nicméně přijata jest zásada revoluce francouzské

*) Srovnává se s námi také „Naučný Slovník,“ kdežto se dí: „V jiných státech stačí ku platnosti manželství vyjádření se snoubenců před oprávněným k tomu úřadem světským, že spolu v stav manželský vstupují. Manželství tímto posledním způsobem uzavřené slove občanským čili civilním a jest obyčejem v státech takových, kde světské zákonodárství neuznává některých církevních překážek manželství a tedy stvrzuje i manželství taková, jakých by nestvrdila církev.“ Tím více se divíme, proč spisovatel onoho článku „Manželství“ proti náhledu výtečných kanonistů novější doby praví: „Církev žádá posvěcení snoubenců od oprávněné k tomu duchovní osoby (oddávky), a církev katolická považuje takové posvěcení za udělení svátosti.“ Naproti tomu učí kanonisté, že snoubencové (contrahentes) vyjádřením obapolného svolení sami sobě svátost manželství udělují, a že požehnání církevní (nikoli „posvěcení“) není udělením svátosti, nýbrž toliko obřadem, jež mezi sacramentalia klásti sluší; a tomuto náhledu kanonistů nasvědčují také mnohé výroky, obzvláště pak praxis církve katolické.!

v některých územích Německa, v několika státech Amerických, a nejnověji též v Itálii manželství občanské se dovoluje; a s nedočkavou touhou baží po něm i v jiných krajinách všickni, kdož za praporem hlasatelů nevěry kráčí a kdož slovům zástupcův revoluční idey z roku 1789 větší víru přikládají, nežli výstražnému hlasu katolické církve.

Když před nedávnem civilní manželství v Itálii jest zavedeno, vznikly z toho mnohým farářům nemalé obtíže v úřadování duchovním, ješto si nevěděli rady, kterakby předpisy státní uvedli ve shodu se zákony církevními. Dotazovali se tedy biskupů svých, a když ani tyto v důležitých případech bezpečný nález vydati se neodvážili, dotazováno se apoštolské Stolice v Římě. Papežská *Poenitentiaría* z počátku každému biskupovi zaslala odpověď zvláštní; že se však dotazy příliš množily, vydala dne 15. ledna 1866 všeobecnou *instrukci* neb ponaučení o tom, kterak se biskupové a správcové duchovní ve věcech civilního manželství zachovati mají. Řečená instrukce zní v překladu takto:

1. Čeho jsme se dávno obávali, co biskupové jak jednotliví, tak všickni pospolu svými učenými a různými protesty, i jiní přemnozí mužové výbornými spisy svými, ano sám papež v velikou váhu svého slova odvrátiti se snažili, to bohužel se přece stalo v *Itálii*. Tak řečené *manželství občanské* nyní netoliko za Alpami co veliké zlo oplakává církev Ježíše Krista; nýbrž i v těchto *Italských* krajinách ono zlo jest zaseto, jehož morová nákaza rodině i veškeré společnosti křesťanské záhubou hrozí. Neblahé následky odtud plynoucí brzy poznali biskupové jednotlivých diecézí; někteří z nich dali již svým věřícím prospěšná poučení a napomenutí; jiní pak utekli se hned k této Apoštolské Stolicí, zvědětí žádajíce pravidla, jak by se v oné věci nesnadné a tak velmi důležité bezpečně zachovati měli. Ačkoli pak tento posvátný Sbor s rozkazu papežského již mnohá ponaučení a odpovědi k jednotlivým prosbám vydal: nicméně za příčinou denně se množících žádostí rozkázal sv. Otec, aby týž Sbor všem biskupům těch krajin, kde neblahý onen zákon byl prohlášen, zaslal *instrukci*, kteráž by jim sloužila za pravidlo, dle něhož by věřících spravovali a k všemožnému zachování čistoty mravův i svátosti křesťanského manželství jednomyslně přispěli.

2. Sv. Penitenciárie plníc onen rozkaz papežský za

zbytečné pokládá uvéstí každému na painět známé dogma naší přesvaté víry, že totiž *manželství jest jedna ze sedmi svátostí* Kristem Pánem ustanovených a že tedy jedině církvi, kteréž Kristus udělování svých božských tajemství svěřil, všeliké řízení manželství přináleží; rovněž i za zbytečné pokládá všem na pamět uvéstí *spůsob* (formam), kterak se dle rozkazu sněmu *Tridentského* (sess. XXIV. cap. 1. de Reform. matrim.) manželství uzavíráti má, jelikož v těch krajinách, kde *spůsob* onen veřejně prohlášen jest, se jinak platné manželství uzavíráti nemůže.

3. Z těchto a podobných zásad a dogmat katolických sestavež sobě pastýřové duchovní *praktická pouučení* k tomu cíli, abyste věřících přesvědčili o pravdě slov, kteréž náš sv. Otec v tajné konsistoři dne 27. září r. 1852 prohlásil řka: „Že mezi věřícími nemůže býti žádného manželství, ježby toutéž dobou nebylo spolu svátostí; a že tudíž *každé jiné* mezi křestany učiněné spojení muže s ženou, *mimo svátost*, bytby se i *mocí zákona občanského* vykonalo, není *nic jiného, leč ohavné a záhubné souložnictví*.“

4. Odtud snadno vysvětliti mohou věřícím, že se před Bohem a církvi jeho *pouhý občanský výkon* at nedíme *co svátost* ale *ani co smlouva* nikterakž považovati nemůže; a že tedy světská vláda jakož neschopna jest někoho z věřících v manželství zavázati, rovněž i rozvázati ho jest neschopna; že tudíž — jak sv. Penitenciáře v jiných odpovědích na jednotlivé dotazy vydaných prohlásila, — všeliký od *moci světské* pronesený výrok o *rozvedení manželův*, kteříž před obličejem církve náležitým způsobem manželský sňatek uzavřeli, jest *zcela neplatný*; dále že každý manžel, jenžby výroku takového zneužívaje jinou osobu pojmouti se odvážil, v pravdě by se stal *cizoložníkem*; jakož opravdu *souložníkem* jest ten, kdož by toliko na základě občanského výkonu v manželství setrvatí zamýšlel. Jeden i druhý *nehoden jest svátostného rozkřešení*, pokudž by se nepolepšil a podrobiv se rozkásům církve upřímné pokání by nevykonal.

5. Ačkoli pak se pravé manželství mezi věřícími jen tehdy uzavírá, když muž a žena, jimž žádné překážky nevadí, před farářem a dvěma svědky obapolné svolení svoje na jevo dali, jak to svrchu zmíněná forma sněmu Tridentského v sobě zahrnuje; ačkoli dále manželství tím způsobem uzavřené všestranné platnosti na-

bývá, aniž zapotřebí jest, aby od světské vlády za platné prohlášeno aneb potvrzeno bylo: tedy nicméně k uvarování zbytečného *týrání a trestů*, jakož i v prospěchu *dítek*, jež by jinak světská vláda za manželské nikterak nepovažovala, a konečně i proto, aby odvráceno bylo nebezpečí *mnohoženství* (polygamiae), — vidí se býti vhodné a prospěšné, aby titěž věřící, *nejprv* sňatek manželský předepsaným způsobem *před církví uzavřevše* (*postquam matrimonium legitime contraxerint coram Ecclesia*), se též na úřadě dostavili, by výkon zákonem světským předepsaný vyplnili, s tím však úmyslem (jak učí papež Benedikt XIV. ve svém Breve „*Redditae sunt nobis*“ ze dne 17. září r. 1746), že dostavující se před úředníka státního tudy nečiní nic jiného, leč že pouhý *obřad občanský* konají.

6. Z týchžž příčin, nikoli však proto, aby tudy k provedení neblahého zákona přispěli, *nepřipouštějtež farářové* tak snadno a bez rozdílu k církevnímu uzavření manželství takových *osadníků*, jimž *zákon státní na přelážku* jest, ježby tedy úřad k výkonu občanskému (ad civilem actum) nepřipustil, tak že by v občanském ohledu nebyli za pravé manžely jmíni. U věci té s velkou opatrností a nad míru obezřetně jednejtež a v pochybnostech požádejte svého *biskupa* o radu. Avšak ani biskupové sami nedovolujte v podobných okolnostech tak snadno uzavření manželského sňatku, nébrž ve všech důležitých případech vyžádejte sobě dobrého zdání tohoto posvátného *Sboru*.

7. Ačkoli pak za vhodné a prospěšné se pokládá, aby věřící k vyplnění občanského výkonu se dostavující před zákonem světským co opravdoví manželé uznáni byli: nicméně *nikterak* tento občanský výkon neplňtež *dříve*, pokud jste neuzavřeli manželství před obličejem *církve svaté*. Kdyby však za příčinou *násilí* aneb *nevyhnutelné potřeby*, jakáž se ale tak snadno připouštěti nemá, onen pořádek se převrátiti musel (t. j. pakli zákon občanský nařizuje, aby *nejprv* uzavřeno bylo *manželství občanské*, *načež* teprva se snoubencům dovoluje, aby šli do kostela a tam dle předpisů *církevních* sňatek uzavřeli, jak tomu chce též francouzský „Code civil“) mají *pastýřové* duchovní se všelikou pílí o to dbáti, aby taci snoubenci *co nejdříve* (po výkonu občanském) sňatek manželský před obličejem *církve* uzavřeli; a pokud se to nestalo, snoubencové ti *nikterakž* *pospolu nepřebývejte*.

— Vůbec v řečené záležitosti tato sv. Penitenciariie každému na srdce klade, aby se věrně zachoval dle onoho učení, jež papež *Benedíkt XIV.* ve svrchu zmíněném Breve jasně vyložil, na kterýžto list se jak Pius VI. ve svém Breve „*Laudabilem Majorum suorum*“ vydaném k biskupům Francouzským dne 20. září r. 1791, tak i Pius VII. ve svém listu k biskupům Picenským zasláném ze dne 11. června 1808 odvolali, k poučení biskupův těchto, kteříž od apoštolské Stolice žádali zvědětí pravidla, jak by v podobných případech občanského manželství (civilis actus) věřících spravovati měli.

Ze všeho toho snadno seznati lze, že se (zavedením občanského manželství se strany státu) *ani ta nejmenší změna nestane* v církevní praxi vzhledem manželství, zvláště co se týká farních *matrik, zasnoubení a překážek* manželství kteréhokoli druhu od církve nařízených neb připuštěných.

8. Tot jsou *všeobecná* pravidla, jež tato sv. Penitenciariie, poslušna rozkazu sv. Otce, vydati za dobré uznala; týž sv. Sbor těší se z toho nad míru, že biskupové mnohých diecésí věrně dle těchto všeobecných pravidel sestavená a prospěšná ponaučení k věřícím svým již vydali a doufá, že také ostatní biskupové vesměs tak učiní; tou měrou bedlivými pastýři se proukazující od Ježíše Krista pastýře všech pastýřů zasloužené odměny zajisté dosáhnou.

Dáno v Římě ze sv. Penitenciariie dne 15. ledna 1866.

A. M. Kardinal *Caetano*,
Penitentiarius Major.
L. *Peirano*,
Secretarius.

Slova od apoštolské Stolice tuto pronešená jasna jsou dosti. Církev se ani manželstvím občanským ve svém zákonodárství a v pravomoci své nikterak másti nedá. *Katoličtí* obyvatelé takového státu, kde civilní manželství zákonem předeapsáno, jsou tedy ve svém svědomí zavázáni, svazek manželský uzavíratí jen pod těmi výminkami, jež církev stanovila, a v té formě, jak sněm Tridentský to nařizuje; jinými slovy: zákony církevní o manželství vydané mají v zemích, kde občanské manželství zavedeno, *tutéž platnost a zavazují každého katolíka* v též míře, jako v oněch zemích, kde (jako doposud v Rakousku) manželství před církví uzavřené také se strany státu za platné se uznává.

Manželství občanské jest patrnou známkou úplného *odloučení státu od církve* a pročež volného přístupu nalezá všude, kde nevěrecká propaganda o všemožné utlačení církve katolické s výsledkem se zasazuje. Mimo to však se občanským manželstvím *ruší svoboda svědomí* a *všeliká nemravnost se podporuje*. Svoboda svědomí žádá, aby stát každé náboženské společnosti zákonitě dovolené popřál úplné volnosti ve věcech náboženských, aby tuto volnost v ničem nezkracoval. Pakli tedy církev katolická učí, že manželství *jest svátost* a že tedy katoličtí křesťané při uzavírání sňatků manželských předpisům církevním jsou podrobeni, musí vláda světská připustiti, aby každý katolík dle oněch předpisů se zachoval. Jestli však stát řekne: Manželství není svátost, nébrž toliko smlouva občanská, a protož musíte sňatky manželské přede mnou a podle předpisů mojích uzavíratí, a v tom vám nevadí jiné překážky nežli které já ustanovím — zkrátka zavede-li stát občanské manželství, ruší tudy násilně svobodu svědomí, an katolíkům zákonitě dovoluje, aby jednali *proti svému svědomí*, proti učení *víry své*, aby jednali *nemravně*; stát se tudy za *ochránce a obhájce nemravnosti* prohlašuje; to však — ať nic nedíme o státu křesťanském — se naprosto nesrovnává s ideou státu vůbec, jelikož každý, byť i v náboženském ohledu zcela indiferentní stát strážcem mravopověstnosti býti povinen.

Žádný stát nemůže to, co samo v sobě *nemravné* jest, zákonem za *mravné* a dovolené prohlásiti; pročež i manželství občanské, byťby státním zákonem dovoleno ano předepsáno bylo, proto věci nemravnou, zásadám víry Kristovy odporující býti nepřestává.

Kde však, jak se nyní v Itálii děje, se církev poměrům faktickým více uhnouti nemůže, musí aspoň dbáti o prostředky, jimiž by se od církve a jednotlivých věřících odvrátiti daly nebezpečné následky z občanského manželství plynoucí. Prostředek takový naznačuje svrchu zmíněná instrukce Penitenciarie. Seznáváme v tom opět útlou péči církve o spásu všech věřících, že jich nenechává dlouho v nejistotě se kolísati mezi požadavky zákona světského s jedné a předpisy církevními se strany druhé, nébrž že ihned vydala potřebná poučení, dle nichž by se jak věřící lid tak i pastýřové jeho spravovali.

Ze tří důvodů povoluje církev, aby se snoubencové dle občanského zákona zachovali: 1. aby se tudy vyhnuli *týrání a trestům*, jimiž by je stát pronásledoval, kdyby

vůli jeho pohrdali; 2. aby *dítky* jejich také před státem co manželské uznány byly; a konečně 3. aby nebezpečí nekřesťanského *mnohoženství* odvráceno bylo; neboť kdyby se manželství církevně uzavřená spolu také úřadům státním neoznámila a od nich stvrzena nebyla, snadno by některý manžel, když se mu první choť, církevně s ním oddávaná, znelíbí, mohl dojíti k úředníku státnímu a občanským manželstvím jinou osobu pojmouti, t. j. dle církevního práva by se bigamie dopustil; úřad státní by této bigamii nebránil, protože o prvním (toliko před církví uzavřeném) manželství žádné vědomosti nemá. Jestli však každé manželství bez výminky se úřadu oznámí, není se bigamie neb polygamie co báti, protože ve všech civilizovaných státech zákon toliko monogamii připouští.

Odvolávají se na Breve proslulého papeže *Benedikta XIV.* nařizuje Penitenciarié, aby snoubencové *nejprvé ve chrámě* před církví uzavřeli manželství, *načež teprva se k úřadu světskému* dostaviti mohou (vyjma toliko případ nevyhnutelné potřeby, kdežby se tento pořádek převrátiti musel). Zmíněné Breve ze dne 17. září 1746 týká se vlastně smíšených manželstev; Benedikt XIV. učí, že když sňatek katolika s nekatoličkou před farářem katolickým již uzavřen jest, oba manželé se pak ještě k nekatolickému správci duchovnímu odebrati a tam opětně své obapolné svolení k stavu manželskému vyjádřiti mohou, *pakli to vláda světská (nekatolická) přísně rozkazuje*, tak žeby jinak manželství to za neplatné a *dítky za nemanželské* považovala; nebo jinými slovy: *pakli nekatolický správce duchovní zde co zástupce či representant státu* jedná. Protož zcela důsledně odvolává se Penitenciarié také v otázce občanského manželství na ono breve, jelikož i zde světský úředník *jmenem státu* zakročuje a manželství by před státem nikterak platnosti nemělo, kdyby manželé před úřadem svolení své neopřetovali.

My ovšem přejeme upřímně, aby instrukce sv. Penitenciarié, již jsme tuto sdělili, co nejdéle možná nemusela u nás nabyti platnosti *praktické*; ač si netajíme, že živlové církvi a víře katolické odporní rádi by také nás tímto shnilým ovocem nevěry — občanským manželstvím — obdařili. Tak-li se stane, nuže aspoň víme, kterou cestou církev sluhům svým kráčeti velí, aby se ještě v čas vyhnuli nemilým následkům, jež by s přestoupením světského zákona pro ně spojeny byly. Dr. Borový.

**XXXV. Seznam
zakladatelů, úděů a účastníků
Dědictví svatého Prokopa.**

(Vklady od 18. února až do 26. března 1867).

P. T. pánové:

- Ant. Englisch, bohosl. IV. r. v Olomouci, 10 zl.
 Jos. Lorbeer, farář v Kamýku, 10 zl.
 Vojt. Podobský, fund. kaplan v Lysé, 20 zl.
 Jan Křivohlávek, kooper. v Dolní Dobrouči, 10 zl.
 Ferd. Kalous, kaplan v Prčicích, 10 zl.
 K. Konrád, bohoslovec v Budějovicích, 10 zl.
 Vác. Novák, kaplan v Soběslavi, 5 zl.
 Frant. Wollmann, katech. v Hustopečích na Mor., 20 zl.
 Vác. Zikmund, prof. na o. k. gym. akad. v Praze, 10 zl.
 Jan Chmellčec, ředitel c. k. norm. hl. školy v Brně, 10 zl.
 Vác. Čejka, kaplan v Nových Benátkách, 5 zl.
 Theoder Wolf, kaplan v Tvarožné na Mor., 10 zl.
 Frant. Raiman, farář v Uhelné Příbrami, 10 zl.
 Jan Al. Nožička, katecheta v Čáslavi, 10 zl.
 Jan Chvála, kaplan v Potěchách, 10 zl.
 Josef Novotný, děkan v Golčově Jeníkově, 10 zl.
 Vinc. Novotný, farář v Krupě, 10 zl.
 Jan Brož, kaplan v Manetíně, 10 zl.
 Gracian Skála, kněz arcid. Pražské na odp., 10 zl.
 Frant. Pelikán, kaplan v Lišnici, 10 zl.
 Tomáš Sedláček, koop. u P. Marie v Křeměři, 5 zl.
 Ant. Štěpnička, arcib. vikář a farář na Vepřku, 10 zl.
 Karel Pittner, kooperator v Jilovém, 5 zl.
 Josef Javůrek, kaplan v Tachlovicích, 5 zl.
 Jan Doležal, výpom. kněz v Pralově na Mor., 20 zl.
 Josef Oseba, kaplan v Hosině, 30 zl.
 Jan Reškot, kapl. a katech. v Sedlčanech, 10 zl.
 Leo Vojtěch Schneedorfer, kněz cistarc. v Oseku, 10 zl.
 Ant. Brychta, kněz diec. Kralohrad. ve Vidni, 5 zl.
 Jan Skočovský, far. v Velk. Němčicích na Mor., 10 zl.
 Josef Štifter, far. v Slatinách u Kopidlna, 10 zl.
 Jan Vavrouš, kaplan v Libáni, 10 zl.
 Frant. Burda, děkan v Sedlčanech, 10 zl.
 Ant. Krátký, učitel náb. na vyš. real. v Brně, 10 zl.
 Frant. X. Hošek, dr. a prof. theol. v Brně, 10 zl.
 Jan Kostelecký, křř., kapl. v Unhošti, 25 zl.
 Jan Černobous, kaplan v Zásmukách, 10 zl.
 Vác. Slavík, administr. děkanství v Kouřimi, 10 zl.
 Jos. Krška, os. děkan v Heřm. Městci, 10 zl.
 Jos. Kuchynka, bohoslovec IV. r. v Praze, 5 zl.
 Alois Wolf, farář v Sloupě na Mor., 10 zl.
 Jan Gyss, farář v Ostrově na Mor., 10 zl.
 Josef Šnep, farář v Tuchoměřicích, 10 zl.
 Jakub Švehla, administr. v Maloticích, 10 zl.
 Frant. Liebner, farář v Zubří na Mor., 10 zl.
 Frant. Vaculík, koop. v Zašové na Mor., 10 zl.
 Ant. Páral, farář v Ořechevém na Mor., 10 zl.

P. T. pánové:

Jan Husička, dr. theol., prefekt v Kroměříži, 10 zl.
 Emanuel Mělnický, děkan a far. v Jedovnicích, 5 zl.
 Michael Kobza, farář v Střelcích na Mor. 5 zl.
 Jan Benedikt, farář v Trachtině na Mor. 10 zl.
 Jos. Talásek, kapl. v Bystřici pod Perštýnem, 5 zl.
 Teresie Smaženková, hospodyně na faře ve Veselí na Mor., 20 zl.
 Frant. Vyceník, bohoslovec III. r. v Olomouci, 5 zl.
 Josef Malík, farář v Jasení, 5 zl.
 Augustin Říha, kapl. v Kašavě, 5 zl.
 Jan Pitlíček, fund. kapl. ve Štípě, 5 zl.
 Frant. Srbecký, kaplan v Příboře, 5 zl.
 Vilém Čoka, kooperator v Hranicích, 5 zl.
 Augustin Pinkalský, farář v Kobylí, 10 zl.
 Kašpar Andrlé, rolník v Němčanech, 5 zl.
 Jan Vahala, kooperator v Šaraticích, 5 zl.
 Martin Michna, duch. správce v Dolněměří, 5 zl.
 Inocenc Střela, kooper. v Hroznové Lhotě, 5 zl.
 Julius Jiří, kaplan v Slávkově, 10 zl.

(Vklady 17 tuto jmenovaných oudů zaslal Šeb. Kubínek.)

V Praze, dne 25. března 1867.

Frant. Srdínko,
 pokladník.

Literární Oznamovatel.

Čermákova rodina aneb: Pýcha vede k pádu a zapření sebe k vítězství. Obraz ze života ve dvojím oddělení s dodatkem z nejnovější doby. — Údům dědictví Svatojanského nakreslil Josef *Ehrenberger*, Kralohradecký bisk. notář, čestný děkan v Solnici. Podíl údů na r. 1867. Nákladem sv.-*Janského Dědictví*. — Na skladě B. Stýbla v Praze, E. Hölzla v Olomouci a K. Vinikra v Brně.

Chválime obezřetnost ředitelstva svatojanského Dědictví, že se po sedmi letech zase jednou odhodlala vyhověti starému pravidlu pedagogickému: „Miscuit utile dulci.“ Poučení a vzdělání lidu křestanského vytknulo sobě Dědictví za přední účel, jehož vydáváním užitečných spisů dosáhnouti se snaží. Dvaatřicet let již kráčí Dědictví věrně za tímto účelem a mnohé spisy jeho bohďa přezijí nejen naši, ale i několik příštích generací. Většina spisů má směr pouze vzdělavatelný. Roku 1859 učinila tehdejší redakce pokus jiného druhu, vydavši sbírku osmi povídek mravních pod názvem: „Duševní zábava.“ Bylat tuším redakce k onomu pokusu vedena tím přesvědčením, že v naší době, na romány a jiné zábavné spisy tak velice plodné, mnohý čtenář knihu přisně

náboženskou hnedle odloží, kdežto povídku s nedočkavou dychtivostí čítá; ano že také u našeho lidu mnohá pravda hloub v srdci utkví, pakli se mu podá ve formě lahodné, v obraze konkrétním, v příkladě neb příběhu, nežli kdybychom mu jakákoli moudrá naučení způsobem přímo didaktickým přednášeli. Důkazem toho nejlepším byl silný odbyt „Duševní zábavy“ i jednotlivých z ní zvlášť otištěných povídek.

Od r. 1860—66 vyšlo nákladem Dědictví zase vícero poučných kněh náboženských, jako: Život Ježíše Krista, Postilla na epistoly, celý Kancionál, Nedělní zábava, Rozjímání dle Avancina. Bylo tedy právě na čase, aby se opět něco zajímavého podalo čtenářům; a v pravdě zajímavým nazvati sluší obraz ze života, ježž pod názvem: „Čermákova rodina“ údům Dědictví nakreslil kněz Ehrenberger, jemuž a spolu s ním knězi Vojt. Hlinkovi bychom (kdyby nám příslušelo právo rozdávatí titule) nejraději čestný název „křesťanských románopisců“ přiřknuli. Celá povídka dělí se na tři části: I. „Pýcha vede k pádu;“ II. „Zapření sebe vede k vítězství;“ III. „Kdo rodičů ctí, Boha sobě dlužníkem činí;“ vše dohromady zaujímá 395 stran. Spisovatel zde trefně vyličil život rodiny křesťanské (Čermákovy), ježž popisem neblahého počínání rodiny nekřesťanské (Sejnohovy) ještě jasnějšího světla nabývá; psychologicky věrné nakreslení charakterů hlavních osob (obou Čermáků, babičky, Verunky, Sejnohy, Světlička) pokládáme za jednu z nejlepších stránek celého spisu. Prospěch ze čtení „Čermákovy rodiny“ plynoucí krátce naznačujeme slovy „Blahověsta“: že se čtenář pobaví, poučí i duchovně povznese. Kéž by se našemu lidu jen takovéto, obživujícím dechem víry ovanuté povídky a romány do rukou kladly, aby nebyl dále otravován jedem spisů nekřesťanských, nemravných!

V „dodatku“ z nejnovější doby poskytuje p. spisovatel čtenářům svým věrný, v ničem nepřehnaný obraz těch tísní a útrap, ježž lonského roku za příčinou války s Prusem těžce na ubohou vlast naši dolehly; jsa duchovním správcem v městě krvavému bojišti velmi blízkém, zřel ovšem ctěný pan spisovatel vlastním očima velké svízele tyto a jest tedy spolehlivým zpravodajem zkoušek, ježž toho roku Bůh na rodinu Čermákovu dopustiti ráčil.

Od str. 396—448 podává redakce rozličné zprávy o Dědictví sv.-Janském; nejzajímavější z toho jest vypsání

útlěku a návratu *ostatků sv. Jana Nep.* (str. 409—448) r. 1866, vyňaté z „Blahověsta“; neboť s jistotou očekáváme, že jedenkaždý z oněch mnoha tisíců čtenářův, jimž se kniha ta do rukou dostane, v srdci svém potěšen bude z oně svatě úcty a lásky, kterouž vloni náš věřící lid tak slavným způsobem projevil k tělu svatého ochránce země české.

Na příští rok se nákladem Dědictví tiskne kniha: „*Václav hraběnků*“ od bl. Ludvíka Granadského. Českým jazykem vyložil J. N. Desolda, prof. na c. k. gymn. v Plzni. K slavné redakci sv.-Janského Dědictví vznášíme tímto slušnou žádost, aby spolu s příští knihou se také údtm podaly tištěné *stanovy* Dědictví v úplném znění svém, což se již od mnohých let nestalo.

Blahověst. Hlasy katolické. Redaktor a nakladatel: kn. *František Srdínko*, rektor kn. a semináře v Praze, kn. arc. notář a pokladník sv.-Prokopského Dědictví. — Tiskem kn. arc. knihtiskárny. V expedici B. Stýbla.

Sedmnáctý ročník tohoto milého soudruha našeho na roli církevního života v Čechách pokročil již k 10. číslu a vyniká rovně důkladností jakož i zajímavou rozmanitostí mnohých článků. Zejmena uvádíme: *Řeči sv. Řehoře Nyssenského* v překladu prof. J. Desoldy; *pastýřské listy* nejdušt. biskupů Českých; řadu výtečných článků pedagogických „*Základy křestanského vychování dítek*“; „*Život v kraji*“ věrné, směrem mravokárným se nesoucí vyličení života našeho lidu od Fr. Pravdy; *básně*; *dopisy* čestné a zajímavá *kronika* o důležitých úkasech života církevního ve vlasti i v cizině; *literární oznamovatel*; *osobní věstník* duchovenický ze všech diecézí Českých; *zprávy* o Dědictví sv.-Janském, jehož orgánem spolu jest řečený časopis. — Blahověst vychází vždy 5. 15. a 25. každého měsíce. Cena jest velmi levná. Za celý rok se předplácí 2 zl. 50 kr., po počtě 3 zl. r. č. — Velebnému duchovenstvu na srdce klademe, aby prospěšnému rozšíření tohoto zájmům církve katolické cele věnovaného listu dle nejlepší možnosti své cestu klesilo.

Staré Paměti dějin českých. Vydává Ant. *Gindely*. Nákladem kněhkupectví I. L. Kober 1867.

Důležitá sbírka tato pokročila již ku svasku třicátému prvému. Střídají se nyní dvě publikace: *Pavla Skály ze Zhoře Historie Česká*, redakcí K. Tieftrunka, a;

Paměti Viléma hraběte Slavaty, k vydání upraveny od Josefa Jirečka. — Pavel Skála jest protestant a nezapírá toho v díle svém; pročež vedle mnohého jádra pravdivého nezfídka čteme v něm útržky a podezřívání proti katolíkům; kdo tedy nezkalený obraz oněch let 1618—20 viděti žádá, ten jej v Skálově nenalezne. Ten, kdo dějiny z jiných spolehlivých pramenů zná, neutrpí ovšem čtením historie Skálovy žádné škody; kdo však jiných spisů nečetl, tomu radíme, aby vedle Skály pilně prohlížel Paměti katolického hraběte Viléma Slavaty, by takto oba spisy vespolek srovnávaje historické pravdy snadněji se dopátral.

Zaloby proti Tovaryšstvu Ježíšovu. Dle Jiřího Patisze přeložil J. N. Desolda, prof. na c. k. gymn. v Plzni. — V Praze 1867 u Satowa.

Jak jsme slíbili v předešlém sešitu, podáváme tuto obsah nadepsané brožůrky, kteráž i důkladností svou vyniká i s rozvahou všeliké vášně prostou sepsána jest. — Heslo spisu zní: „Audiatur et altera pars.“ Obsah: Předmluva spisovatelova. Stížnosti všeobecné. Důkaz na stížnosti tyto. Papež Klement XIV. ten řád odsoudil. Bulla pap. Klementa XIII. Lidé všech stavů jsou prý protivníky Jesuitů. Tolikerá a tak těžká obviňování nemohou prý býti bez důvodu. O bohatství Jesuitů. Kdo jsou nepřátelé Jesuitů samých i jich učení? O zbrani nepřátel Jesuitů. Z jakých zřidel čerpají nepřátelé Tov. Ježíšova svá obviňování? Kdo jsou přátelé Jesuitů? Zdali jest vliv Jesuitů škodlivý? Zdali Jesuité byli vládyčtí? Tehdy by snad byli Jesuité nevinní? Zdali pak jest jich potřeba? Jsou prý nepopulární. Zdali Jesuitský způsob vyučování jest zastaralý? Mravověda Jesuitů jest prý špatná a záhubná? „Účel zasvěcuje prostředky.“ Zdali možná býti odpůrcem Jesuitů a přes to i dobrým katolíkem? Zdali Jes. mají obecné mínění a lid proti sobě? Jesuité prý se více do naší doby nehodí. Oni prý vše znepokojují. Jesuité prý se zahalují v tajemné mlčení. Závěrek.

Povídky faráře ze Svatodolu. Vydané od Vil. Podlahy, kněze pobožných škol, přeložené od Frant. Poimona, kněze diecése Brněnské. Nákladem Dědictví sv. Václava. V Praze 1866, v c. k. kněhoskladu v Karlově ulici 190—I.

Knížka tato obsahuje na 90 stránkách dojemná vypravování pro mládež, směřuje zvláště proti nekřesťan-

skému trýznění zvířat. Pročež ji vel. duchovenstvu co dárek o zkouškách školních vřele doporučujeme.

Zeměpis pro mládež národních škol. — Od Jana V. Poklopa, nár. učitele v Praze 1867, u Kobra.

Áč se domnívá p. spisovatel, že jeho „zeměpis“ spíše než jiné podobné spisky se do národních škol hodí (viz předmluvu), my o tom přece právem pochybujeme. Jest nám velmi s podivením, proč se o *náboženství* obyvatelů české země nikde ani zmínka nečiní, ačkoli snad větším právem to do zeměpisu pro národní školu patří, nežli plzenské pivo (str. 34). Nikdy jsme neslyšeli, že se nejvyšší úřady roztrídí na „zemské“ a „školské“; aniž řekl p. spisovatel, do které z těch 2 tříd klade arcibiskupa Pražského? O „reku Žižkovi“ a Husovi se často na jedné stránce několikráte po sobě zmínka děje a že Rokycana v Týně kázal (str. 58) se praví; ale kdy Čechové křesťanství přijali, kdy biskupství v Praze zřízeno jest, že v Týně též sv. Jan Nep. slovo Boží hlásal, o tom p. Poklop neví? Válečné události lonské všude věrně zaznamenal; ale zmínka o slavném přenešení těla sv. Jana Nep. téhož r. 1866 ta se pro dítky snad nehodí? Zpráva o vyhnání „nenáviděných kněží“ (str. 60) má bezpochyby v dítkách rozmnožiti lásku ku katechetovi? — Jednu výhodu tomu zeměpisu neupíráme, a sice tu, že sotva některý čtenář pozná, že knížku tuto sepsal *katolický* učitel národní.

Z novější *německé* literatury povšimnutí vel. duchovenstva zasluhuje:

„*Theologisches Literaturblatt.*“ In Verbindung mit der katholisch-theologischen Fakultät zu Bonn und unter Mitwirkung vieler Gelehrten herausgegeben von Prof. Dr. F. H. Reusch. Bonn. Verlag von A. Henry 1867.

Druhý ročník tohoto kritického listu přináší velmi důkladné a nestranné recenze o spisech ze všech oborů theologické vědy i filosofie. Vychází vždy ve 14 dnech jedno číslo nejméně o 1½ archu; předplatní cena obnáší za čtvrt roku 1 tolar stř. (s ažiem 1 zl. 90 kr.). Každá recenze nese podpis toho spisovatele, jenž ji zaslal, což úplně schvalujeme, vědouce, kterak v jiných časopisech nezřídka nejmenovaní lidé jsouce bezpečným štítem anonymity zakryti v stranických úsudcích o spisech kteréhokoli druhu sobě libují. Mezi přispívatele listu „*Theol. Lit. Blatt*“ potkáváme se s jmeny proslulých spisovatelů katolických z Rakouska a Německa. Dr. Borovj.

ČASOPIS

katolického duchovenstva.

Ročník VIII.

1887.

Svazek III.

Sněm církevní v Jerusalémě.

Když apoštolové Pavel a Barnabáš v Antiochii, této metropoli pohansko-křesťanské, blahodějně působili, vznikla a zplanula tam otázka: *zdali ti, jenž z pohanstva ku víře křesťanské se obrátili, také ku přijetí obřizky a k zachování zákona Mojžíšova zavázáni jsou? anebo jinými slovy: musejí-li pohané, dříve nežby věru Kristovu přijali, k židovstvu přestoupiti?*

Podnět k této otázce zavdali někteří Judaisté, kteříž z Jerusaléma do Antiochie přišli. Rozeným židům, zvláště těm, jenž k přísně zákonné, národní straně Farisejské náleželi, bylo to velmi obtížno, aby se ke křesťanské rovnoprávnosti židů a pohanů povznesli a aby uznali, že v Kristu Ježíši ani obřizka aniž neobřizka co platí, že v Něm židovstvo i pohanstvo v jednotu spojití se má. Dokud stát židovský a chrám jerusalémský trval, dotud zachovávali žido-křesťané nejen víru v Ježíše Krista, něbrž spolu také řády a zákony Mojžíšovy. Veliký zajisté počet žido-křesťanů, ačkoli o říši Kristově přesvědčeni, přece ještě toužebně očekávali ono světské a slavné království, ve kterémž toliko lid židovský nad ostatními národy pohanskými panovati měl. Dále uvážiti musíme onu velikou nenávisť proti pohanům, kteroužto židé takofka mlékem mateřským do sebe vsáli. To vše dohromady působilo tak, že svrchu dotčená otázka palčivou a prud-

kou se stala. Bylať sice pokřtění setníka pohanského Kornelia a přijetím jeho do lůna církve fakticky rozluštěna (Sk. Ap. 10, 1.); avšak byl to přece jenom jednotlivý případ, při němžto žido-křesťané se uspokojili, poněvadž zázračným se objevením darů duchovních nad Korneliem a domácími jeho Bůh svou vůli a povolení své na jevo dal; nyní ale, když veliké množství pohanů ku víře Kristově se hlásilo, musela tato otázka také principiálně rozhodnuta býti. A rozhodnutí otázky té bylo největší a nejnebezpečnější zkouškou, kterouž církev apoštolská podstoupiti měla. Nebo kdyby se byla církev pro ono domnění Judaistův prohlásila, tedy by tím svého *katolictví, své všeobecnosti* byla se zřekla a svému poslání ku všem národům světa nevěrnou se stala; byla by tím rozhodnutím rozštěpení mezi Israelem a pohanskými národy utvrdila a židovský partikularismus zvěčnila. Jenom tehďáž, když církev z úzkých mezi židovského národního a obřadného zákona jako živé, plné a zralé jádro ze skořápky obrazů a nástinů vystoupila, jenom tehďáž mohla všechny národy bez výjimky v lůno své přijmouti, aniž by tím společenským zvláštnostem a historickému povolání jednotlivých národů ujmy jaké učinila. Prohlásila-li se ale církev, jakož i musela, proti domnění Judaistů, opět hrozilo nebezpečí *jednotě její*; bylo se co báti, že *jedna* církev ve dvě části se rozpoltí, v církev žido-křesťanskou a v církev pohansko-křesťanskou. Aby se tomu všemu předešlo, vyvolil sobě Pán církve svatého apoštola Pavla, ozbrojiv jej k tomu boji proti Judaistům potřebnými dary duchovními. Byl to boj proti těm, kteří Zákon a Evangelium smísiti usilovali. Boj ten vyžadoval veškerou bystrost ducha a ráznost Apoštola národů pohanských a byl uprostřed mnohých utrpení a pronásledování šťastně a vítězně bojován. Vypravuje nám o tom sv. Lukáš v *Skutcích apošt.* kap. 15, 1—29.

V. 1. „*A přisedše někteří z Judska, učili bratři: nebudete-li se obřezávati podle obyčeje Mojžíšova, nemůžete býti (v Kristu) spaseni*“ t. j. nemůžete do pravé církve Kristovy přijati býti. Byli to dozajista se strany Farisejské vyšší křesťané, jenž tak přísným, kategorickým způsobem zachování řádů a zákonů Mojžíšových požadovali. Přišli do Antiochie, aniž by jim to kdo rozkázal (v. 24.), tím úmyslem, aby doplnili, co prý Pavel a Barnabáš v učení svém opominuli.

V. 2. „*A když Pavel a Barnabáš nemalý spor měli s nimi, zůstali na tom státi, aby Pavel a Barnabáš a někteří jiní z ostatních šli o tu otázku k apoštolům a starším do Jerusalema.*“ Dobře vědouce, že se tu o životnou otázku veškeré církve jedná, poslali bratři Antiocheňští své dosavadní učitele a nejhodlivější odpůrce Judaistického učení, sv. Pavla a Barnabáše, k mateřinské církvi v Jerusalemě, aby celý sbor apoštolů a starších tu záhadnou otázku rozřešil.

V. 3. „*Tedy oni jsouce vyprovoceni od církve, šli skrze Fenicii a Samářsko, vypravující o obrácení pohanů, i působili radost velikou všem bratřím.*“

Antiochenská církev dala svým poslancům úředné vyprovození, úředný průvod (*ἀποπέμπειν*), projevující tím důležitost toho poslání. Všude, kamkoli poslanci na své cestě skrze Fenicii a Samářsko přišli, vypravovali církvím těm o vzrůstu církve, o obrácení pohanů a působili jim tím radost velikou; v těchto tedy obcích křesťanských neměla úzkoprsost Judajská žádného ještě průchodu. Bezpochyby převládal také ve Fenicii a Samářsku živel pohansko-křesťanský, a schválně, s úmyslem vyhnuli se poslanci obcím křesťanským v Galilei (9, 31.), kdežto živel žido-křesťanský zmohutněl.

V. 4. Jakož poslanci církve Antiochenské slavným způsobem vysláni byli: taktéž slavně od mateřinské cír-

kve v Jerusalemě uvítání jsou: „*Když přišli do Jerusalema, přijati jsou od církve a apoštolů i starších, zvěstující (před shromážděnou církví) kteraké věci činil Bůh s nimi (mezi pohany).*“ Když poslanci církvi Jerusalemské obrácení pohanů s radostí zvěštovali, a svrchu dotčenou otázku předložili, tu hned „*povstali někteří ze sekty Farisejské, kteří byli uvěřili, pravíce, že musejí obřezovdni býti a že se má také přikázati, aby zachovávali zákon Mojžíšův.*“ Pozorovati zde sluší, že farisejsky smýšlející křesťané v Jerusalemě mnohem rozhodněji a odhodlaněji vystoupili proti sv. Pavlu a Barnabáši než žido-křesťané v Antiochii. Oni žádají, aby pohano-křesťané k obřízce a k zachovávaní zákona Mojžíšova přinuceni byli (*děti*), aby se jim to přikázalo t. j. za povinnost uložilo, aby se tedy úplné judaizování pohano-křesťanů předsevzalo.

V. 6. „*Tedy sešli se apoštolové a starší, aby rozvážili věc tuto.*“ Ejhle první sněm všeobecný svaté katolické církve! Tento sněm bude povždy trvajícím vzorem všech ostatních všeobecných synod. *Petr, hlava církve*, jest předsedou a řiditelem sněmu (v. 7.), rozhodující hlas mají *apoštolé* (v. 13.), rádcové jsou *starší* či *presbyteri*; rozvažují a uzavírají s úplným vědomím o spolu účinkování Ducha svatého (v. 28); rozhodnutí sněmu má do sebe vížící moc zákona církevního. (v. 29.)

V. 7. „*A když mnohé vyhledávní bylo, povstav Petr řekl k nim: Muži bratři! vy víte, že Bůh od dávných dnů mezi námi vyvolil, aby skrze ústa má slyšeli pohané slovo evangelia a uvěřili.*“ — Napřed bylo tedy mnohé vyhledávání, byla živá debata o předloženou otázku, jelikož farisejsky smýšlející Judaisté s jedné a Antiochenští pohano-křesťané s druhé strany proti sobě povstali a domnění svoje horlivě a neustupně hájili. Na to mluví Petr dle přednosti od Krista Pána obdržené *první*, naznačuje jim cestu, po které by onu záhadnou otázku rozřešiti

mohli, ukazuje totiž na událost v Jerusalemě vůbec známou, na obrácení pohanského setníka Kornelia (11, 2). Stalo se to asi před desíti lety, což sv. Petr „od dvaceti dnů“ počítá. S důrazem praví Petr: „*Bůh mezi námi vyvolil*“ t. j. Bůh sám pro přijetí pohanů vůli svou na jevo dal. — V. 8. 9. „*Bůh, jenž zná srdce* (jenž se v osobách nikdy nezmýlí) *vydal jim svědectví, dav jim Ducha svatého jako i nám, a neučinil žádného rozdílu mezi námi a nimi* (pohano-křesťany), *věrou očistiv srdce jejich.*“ Věrou očistiv srdce jejich; nečistota pohanů nelpěla na těle, jak si to Judaisté mysleli, nébrž na srdci, na duši; prostředek k očištění není tedy obřizka, nébrž víra. Věrou přivlastňují sobě také pohané zásluhy vykoupení, účinnivou věrou bývají vniterně očištěni od prvotného i osobného hříchu. (1. Petr. 1, 18.)

V. 10. „*Protož nyní* (když tomu tak jest, když sám Bůh pro přijetí pohanů vůli svou projevil) *proč pokoušíte Boha, vzkládajíce na hrdlo učeníků jeho, kteréhož ani otcové naši, ani my nésti jsme nemohli?*“ Proč pokoušíte Boha t. j. proč si žádáte, aby Bůh vůli svou jiným, snad přísně trestajícím způsobem na jevo dal? Proč saháte do práv a nevyzpytatelné rady Boží, jenž dle milosrdenství svého přímo pohany do církve volá? Tak mnohá a mnohonásobná zevnějších věcí se týkající ustanovení starého Zákona jmenuje sv. Petr „*jho*“, kteréhož ani tehdejší židé ani otcové jejich nésti nemohli. —

V. 11. „*Ale skrze milost Pána Ježíše Krista* (ne skrze obřizku a zákon) *věříme, že spasení budeme, jakož i oni*“ t. j. pohano-křesťané věří, že spasení budou skrze milost Pána Ježíše Krista. Tak tedy krátce a jadrně vyslovil se sv. Petr k shromážděným bratřím o tom, v jakém poměru stojí Zákon a Evangelium, a v jakém poměru stojí obřizka a víra.

V. 12. „*I mlčelo všecko množství a poslouchali Bar-*

Barnabáš a Pavla, vypravujících, kteraké divy a zázraky činil Bůh skrze ně mezi pohany."

S hlubokým a uctivým mlčením poslouchalo celé shromáždění, celý sbor, slova nejvyššího pastýře; také dřívější odpůrcové umlkli, námitky činiti se neodvažující. Proto mohli poslancové Barnabáš a Pavel bez roztržitosti klidně vypravovati, kteraké divy a zázraky činil Bůh skrze ně mezi pohany.

V. 13. Nyní povstává sv. *Jakob*, apoštol a bratr Páně, kterýž co biskup Jerusalemský (12, 17.) hned po Petrovi první místo zaujímal. On potvrzuje především výrokem prorockým to, co Petr o povolání pohanův vypravoval, nápotom činí návrh zprostředkující k upokojení obou stran, kterýžto návrh konečně přijat a za nález sněmu povýšen byl. V. 14—18. *„A když umlkli, odpověděl Jakob, řka: Muži bratři slyšte mne! Šimon (Petr) vypravoval, kterak Bůh nejprve shlédl na pohany, aby z nich přijal lid jménu svému; a s tím se srovnávají slova prorocká, jakož psáno jest: Potom se navrátím a vzdělám zase stánek Davidův, kterýž byl klesl; a zbořeniny jeho zase vzdělám a vyzdvihnůu jej, aby i ostatní lidé hledali Pána i všickni národové, nad kterýmiž vzývno jest jméno mé, praví Pán, jenž činí ty věci, — zndínoť jest Pánu od věků dílo Jeho.“*

Sv. *Jakob* mluví zde k hebreům hebrejsky a proto jmenuje apoštola Petra hebrejským jménem „*Šimon*.“ — Z mnohých výroků prorockých běže svatý řečník toliko proroctví Amosovo 9, 11. a cituje svobodně dle sedmdesáté tlumočnicků. Patrně zračí výrok ten do doby Messianické, ve kteréž *stánek Davidův* t. j. dům a trůn v Kristu Pánu opět vzdělán a vyzdvihnut jest. V Kristu, pravém synu Davidovu, a v duchovních dětkách Jeho byla *královská rodina Davidova*, kteráž sklesla a v nízkost upadla, ve vyšším smyslu opět vzdělána a povýšena

V Kristu byly *zbořeniny* říše Davidovy opět vzdělány a vyzdvihnuty t. j. v Něm bylo to, co se odpadnutím desíti kmenů Israelských od království Davidova *zbořilo*, opět vyplněno, jelikož Kristus nejen židy a Israelity v jednu rodinu spojil, nébrž také *pohany do církve své přijal*. „Pán, jenž činí ty věci“ t. j. Pán, jenž opět vzdělává a vyzdvihuje stánek a královský trůn Davidův, jenž volá také pohany do říše své. Ty věci jsou dílo milosti Boží. Sv. řečník přidává k předešlému citátu s důrazem: „*známot jest od věků Pánu dílo jeho*“ a vyjadřuje tím následující myšlénku: Přijetí pohanů do církve bylo netoliko od proroků zvěstováno, nébrž také od věčnosti od Boha předzvěděno a v radě Boží ustanoveno; to, čeho jsme se my dočkali, jest jen vyplnění rady Boží.

V. 19. Sv. Jakob podává nyní *udvrh svůj*: „*Protož já soudím, aby nebyli znepokojováni ti, kteříž se z pohanů obracejí k Bohu* (t. j. kteříž ku víře křesťanské přistupují), *ale aby jim bylo psáno, by se zdržovali od poskvrn modl, a smilství, a od toho, co jest udděveného, a od krve.*“

Prakticky uzavírá sv. Jakob z oné události, kterouž Petr vypravoval, a z uvedeného výroku prorockého; souhlasí úplně se sv. Petrem, navrhuje přísné požadavky farišejsky smýšlejících a hájí spolu křesťanskou svobodu věřících z pohanstva, jenom některé zdržování chce jim uložiti „*by se zdržovali od poskvrn modl.*“ Sv. Jakob míní tím ony poskvrny, kteréž dle mínění židovského *požívání masa modlám obětovaného* působilo. Vysvítá to z v. 29., kdežto formulovaný sněmovní nález žádného dvojmyslu nepřipeuští; neboť místo „*poskvrn modl*“ užito jest výrazu určitějšího: „*od věcí obětovaných modlám.*“ Požívání masa modlám obětovaného, jenž se v masných krámech prodávalo, bylo židům přísně zapovězeno (2. Mojž. 34, 15) a zákon ten žido-křesťané úzkostlivě zachovávali. Byloby je to tedy velmi horšilo, kdyby na své oči patřili, jak

věřící z pohanstva beze všech rozpaků maso modlám obětované požívají; viz I. Kor. 8, 1. 10, 27. — Na první pohled jest tu nápadné, že vedle třech věcí, kteréž samy v sobě nejsou hříšné a nemravné, jedna se zapovídá, anaž sama v sobě jest hříšná a nemravná, totiž *smilstvo*, *πορσία*. Což se zdržování od smilstva nerozumělo samo sebou? Aby se tedy obtíži této předešlo, vyhledávali vykladači jiné významy slova toho. Tak chtěli někteří *πορσία* rozuměti o modloslužbě, jiní o manželství s pohan-kami. Ano i také ke konjekturám vzali útočiště své a místo *πορσία* četli *χορσία* neb *πορσία* = maso vepřové. Avšak k takovým domyslům není tuto žádné příčiny, a poněvadž týž výraz v sněmovním nálezu v. 29 se opět nas-kytá, a normativní nález vždy jen jasné významy před-pokládá, tudíž musí *πορσία* *smilstvo* vůbec znamenati. Že pak *smilstvo* mezi třemi jinak dovolenými věcmi se zde nalezá, to vysvětluje z tehdejší mravní skleslosti pohanů; neboť smilstvo bylo ve veřejném mínění pohanů za věc dovolenou pokládáno a sice za tak dovolenou věc, jako jedení udáveného, tak že i nejlepší učitelé mravů pohan-ských v tom ohledu jenom cizoložstvo a sice jense strany ženy za nedovolené drželi. — „A od toho, co jest udá-veného“ t. j. od masa zvířat lovem a čízbou lapených, jichžto krev nebyla vylita, tak že požívající spolu s masem také krev požíval. Jedení udáveného zapovězeno jest 3. Mojž. 17, 13. 14. Požití krve zakázáno již v tak na-zvaných zákonech *Noahitických* 1. Mojž. 9, 4: „Masa s krví jísti nebudete.“ Později totéž zapovězeno 3. Mojž. 3, 17. Příčina té záповědi udána jest v 3. Mojž. 17, 11: „duše těla ve krvi jest, a já dal jsem jí vám, abyste se jí očisťovali na oltáři za duše vaše, a krev aby byla za očisťování duše“ t. j. krev jest živlem života tělesného, a proto se požívání krve zapovídá, poněvadž určena jest k boho-sluzbě, aby na oltáři duši člověka s Bohem smířila. —

Ačkoli návrh Jakobův hned na to za sněmovní nálezu povýšen byl, přece zdržování se od věcí obětovaných modlám, od udáveného a od krve nemělo vždy trvajícím, nýbrž pouze dočasnou platnost míti. Sv. apoštolové žádali ty věci pro nyníšek, jelikož by nezachovávaním jich židům veliké pohoršení dali. Když ale pohanstvo zmizelo a s ním rozdíl mezi žido- a pohano-křesťany; tuť odpadnul také účel toho zákona, čímž i zákon sám platnosti své pozbyl. Zastává-li ještě podnes východní církve závaznost tohoto apoštolského zákona, jest to znamením bezduchosti a zkosnatělosti této šismatické církve. Ovšem mohou se orientálové pro svou praxi odvolávat na Can. apost. 63. Conc. Trull. II. can. 67. Avšak církve západní soudila povždy svobodněji a bez předpokladosti, viz Aug. contra Manich. 32, 13. —

V. 21. Sv. Jakob podává ještě jeden důvod pro návrh svůj: „*Nebo Mojžiš od dávných časů má po všech městech, kdoby jej kázal ve sbornících, kdežto na každou sobotu čítán bývá.*“ Sv. řečník chce tím říci: Poněvadž zákon Mojžišův od dávných časů po všech městech a místech čítán bývá, tedy ustavičně na pamět se uvádí; musejí tedy náboženské a obvyklé náhledy věřících ze židovstva tím více od pohano-křesťanů šetřeny býti.

V. 22. „*Těhdy líbilo se Apoštolům i starším se vešší církvi, aby vyvolili z sebe muže a poslali do Antiochie s Pavlem a Barnabášem, Judu, kterýž měl přímě Barsabáš, a Sílu, muže přední mezi bratřími, napsavše skrze ruce jejich.*“ Poslancům Antiochenským za průvodce dáni byli dva znamenití mužové z církve Jerusalemské, aby dosvědčili a dotvrdili uzavření sněmovné, a aby tím bratrská jednota s církvi Jerusalemskou naznačena byla. Sněmovní nálezu odevzdán byl písemně, aby doslovné znění jeho u vědomost vešlo a pevně stálo, viz v. 27. „*Omnibus modis cavebatur,*“ praví Bengel, „ne Paulus sententiam concilii

videretur pro suo referre arbitrio.“ — *Juda Barsabas* byl snad bratr Josefa Barsabáše (1, 23). *Sila* či *Silvanus* byl nápotom průvodcím sv. Pavla na apoštolských cestách jeho. Oba jmenují se zde „*mužové přední mezi bratřími.*“

V. 23. Psaní znělo takto: „*Apoštolé a starší bratři bratřím, kteří jsou v Antiochii a v Syrii a Cícilii, jenž jsou z pohanů, pozdravení.*“ Překládáme zde dle Vulgaty: „*Apoštolé a starší bratři bratřím;*“ v tomto úvodním pozdravení naskytá se úplná rovnost a vnitřní spojení věřících z pohanstva i z židovstva. Jiní, zvláště protestanté, překládají: „*Apoštolé a starší a bratři (laikové), domnívajice se, že vynecháno jest v řeckém „ $\kappa\alpha\iota\ \omicron\iota\ =\ \alpha$ “ proto, aby laikové tím ze sněmu vyloučení byli.* Avšak my se musíme prvního čtení pevně držeti, poněvadž nejstarší a nejlepší rukopisové (Codex Alexandr. Codex Vatic. Codex Efremiti rescript. et Codex Cantabrig.) čtení Vulgaty dotvrzují, kdežto druhé čtení kriticky velmi pochybné jest. „*Pozdravení*“ totiž zvěstují; tot obyčejná formule pozdravování v listech řeckých. Z podobného pozdravení Jak. 1, 1. a z jiných ještě podobností mezi tímto psaním a listem Jakobovým domýšleli se někteří, že sv. Jakob to dotakretální psaní zhotovil. My však, minouce se této konjektury, pravíme, že to psaní původně řecky zpracováno jest, že tu tedy řecký original před sebou máme, poněvadž úvod a konec tohoto psaní ryze řeckou formu má

V. 24. „*Poněvadž jsme slyšeli, že někteří vyšedše od nás, znepokojili vás slovy, vyvracující duše vaše, jimž jsme toho nerozkázali, líbilo se nám v jedno shromážděným, abychom vyvolili (některé) muže a poslali k vám s nejmilejšími našimi, Barnabášem a Pavlem, lidmi, kteří životy své vydali pro jméno Pána našeho Ježíše Krista.*“ — Psaní toto popisuje a charakterisuje počínání judaistů, kteří náhledy své věduy rozšiřovali, co neoprávněné (jimž jsme toho nerozkázali), dále charakterisuje se jednání jejich co

myslí matoucí a pobuřující („vyvracující duše vaše“). Pochvalné vysvědčení, jež mateřinská církev v Jerusalemě zde Barnabášovi a Pavlovi vydává, mělo spolu účel a záměr předejiti žalobám a podezříváním, jimžto zvláště sv. Pavel na všech místech od Judaistů vystaven byl.

V. 27. „*Protož poslali jsme Judu a Sílu, kteříž i sami s vámi vypravovati budou ústně tytéž věci*“ t. j. ústně vám vypravovati budou, co toto psaní v sobě obnáší.

V. 28. Nyní vlastně následuje dekret sněmovní určitěji formulovaný, než byl svrchu uvedený návrh Jakobův: „*Vidělo se sujistě Duchu svatému i nám.*“ Dva tedy faktorové či činitelové působili spolu při tomto dekretu: I. *Duch svatý*, neomylný ředitel a vůdce církve Kristovy a II. *učitelové a přednostové* církve. A takového působení Ducha svatého spolu s lidským působením při rozhodování otázek, víry a spasení věčného se týkajících, byla sobě církev po všechny časy vědoma a také to povždy ve svých dekretech synodálních vyslovovala. — „*Zádného více břenena na vás neskládati, kromě těchto potřebných věcí: abyste se zdržovali od věcí obětovaných modlám, a od krve, i od udáveného, a od smilství, od kterýchžto věci budete-li se ošťhati, šťastni budete. Mějte se dobře!*“ — Dekret sněmovní mluví tedy o tom, co v této záhadné otázce hlavní věcí bylo, aby totiž věřící z pohanstva od dalších zákonů Mojžíšových ušetřeni byli, toliko aby se zdržovali od čtyř věcí, kteréž sv. Jakob již jmenoval. Tyto věci nazývají se zde *potřebné*, ne jakoby všechny naprosto potřebné byly, nýbrž jak ze slov: „*od kterýchžto — budete-li se ošťhati, šťastni budete*“ vysvitá, na čas potřebné, dle poměrů časových; *naposla, smilstvo* klade se zde naposled, poněvadž *smilstvo samo v sobě* hříšné a nemravné jest. „*Šťastni budete*“ t. j. budete míti pokoj a svornost v křesťanském obcování! (Viz komentář Bispinga str. 236.)

Dr. Jan Turner.

O manželských překážkách ve zpovědnici objevených.

Podává profesor Ant. Skočedopola.

1. Důležitý úřad zpovědnický nese to s sebou, aby zpovědník nejen k tomu pracoval, by hříšník úplně a zcela se vyzpovídal, hříchův svých upřímně želel, budoucně jich se varovati usmyslil a za ně dosti učiniti ochoten byl: ale i to jest úloha zpovědníkova, aby člověka na cestě ku hříchu a nezákonnosti jsoucího zastavil, budoucí hřích zamezil, následky spáchaného aby odstranil a co hříchem porušeno a z pravých kolejí vymknuto, to aby k nápravě přivedl a urovnal. V úloze této setkává se zpovědník, mimo jiné věci, s překážkami, kteréž buďto se nalézají u lidí ještě svobodných, ale v manželství už vstoupiti chtějících, anebo u lidí v manželský stav už vešlých. U prvních má zpovědník zameziti, aby nevcházel ve svazek buďto nezákonný a nebo neplatný, u manželův pak má působiti, aby manželství neplatné a nějaké skutečným a řádným manželstvím učiněno bylo, anebo svazek zdánlivý a neřádný aby zjevně přestal, anebo aby hřích spojený s užíváním manželství jinak platného pomínil. — Ve všech sem náležejících případech třeba je zpovědníkovi veliké opatrnosti a spolu i dobré známosti pozitivních zákonův církevních, a jest i rozličné vedle toho, jakž manželství buďto se teprvé chystá anebo již uzavřeno jest, jakž to, což mu v cestě stojí, jest buďto *překážka* (impedimentum dirimens) anebo jen *závada* (imp. impediens)*), dále jakž

*) Myslím, že bychom k vůli krátkosti mohli v české názvosloví pojmouti výraz *překážka* pro impedimentum dirimens, *závada* pro impedimentum impediens, a při nich i zůstati. Namítal-li by proti tomu kdo, že ty názvy ne dosti určitě připadají k pojmům, jež nasnažovati mají, nechat povází, že v názvosloví přede vším

překážka nebo závada jest tajná (occultum) nebo veřejná (publicum), má-li o ní kajcník vědomost anebo nemá, a konečně jakž jest buďto prominutelná (dispensabilis) nebo neprominutelná (indispensabilis). Budeme jednati nejprvé o závadách a překážkách u kajcníka k manželství se chystajícího, a potom o překážkách u kajcníkův již vešlých v manželství; vyložíme, co náleží zpovědníku činiti, aby zamezil uzavření neplatného manželství anebo aby manželství neplatné učiněno bylo platným, anebo aby příležitost a příčina hříchu spojeného s užíváním neplatného (v jistých pádech i platného) manželství uklizena byla.

2. Mám za to, že pojednání tomuto přibude jasnosti, úplnosti a bezprostředné užitečnosti, pakli v ně pojmu výčet neprominutelných překážek i závad a spolu výklad veřejnosti a tajnosti. *Neprominutelné* jsou ty překážky, které po právu Božím a přirozeném nemožné činí manželství, totiž: překážka nemožnosti (impotentia); překážka pokrevnosti v posloupnosti přímé (imp. consanguinitatis in linea recta); překážka vazby či svazku manželství dokonaného (imped. ligaminis seu vinculi matrimonii consummati). — Jiné jsou překážky, kteréž nepřipouštějí dispensace, ale pouze přivolením odstraněny býti mohou, totiž: překážka omylu (impedimentum erroris); překážka podmínky (impedimentum conditionis); překážky násilí a strachu (imp. vis et metus); překážka únosu (imped. raptus); překážka pokoutnosti (imped. clandestinitatis); závada platné zasnuby (imped. sponsalium validorum). Dále jsou překážky, od kterých by dispensovati nebylo naprosto nemožné, avšak nikdá nedispensuje se;

---

o to jde, aby názvy od sebe vespolek dosti se lišily a pojmu se aspoň blížily, potom pak aby se jich důsledně užívalo; vždyť i oba názvy latinské nepřipadají k pojmu tak, aby jej celý a s plnou určitostí obsahovaly, aniž bude o nich kdo chtíti tvrditi, že by přinesou kritiku vydržely.

sem náleží: švakrovství prvního stupně v posloupnosti přímé, pošlo-li z manželství (imp. affinitatis in primo gradu lineae rectae ex matrimonio ortum); první stupeň pokrevnosti přirozeného v posloupnosti vedlejší (cognatio naturalis in linea transversa); příbuzenství duchovní mezi kmotrem a křtěncem (cognatio spiritualis inter levantem et levatum); zločin veřejný s výsledkem spáchaný, bez rozdílu, strojil-li úklady jenom jeden aneb oba (impedimentum criminis publicum effectu secuto, sive utroque sive uno mortem machinante). Konečně jsou překážky, od nichž nepadá jest nadíti se dispensace; k těm náleží slavný slib čistoty učiněný v některé řeholi řádně uznané; vyšší posvěcení (ordo sacer); manželství řádné (matrimonium ratum); rozdílnost náboženství (disparitas cultus); zločin tajný, když jeden neb oba úklady strojili s výsledkem; švakrovství v prvním stupni posloupnosti vedlejší (affinitas in primo gradu lineae transversae).

Překážka nebo závada jest veřejná (publicum), pakli jest vůbec aneb mnohým lidem známa, anebo dá se dokázati úředně; za tajnou (occultum) pak se považuje, když buďto nikomu není známa, anebo má o ni vědomost jenom tak málo osob, že udržení její v tajnosti ukazuje se býti snadné pro povahu těchto osob anebo i proto, že překážka nedá se úředně dokázati.

Z pojmu překážek tajných a veřejných vyplývá, že ty, které pocházejí z pokrevnosti a švakrovství (consanguinitas et affinitas) nemohou za tajné platiti, třeba by ostatně na sobě i měly známky překážek tajných; nebo veždy jest při nich se obávati, že v obecnou známost vjdou a nadto i veždy mohou se dokázati úředně. Výjimkou jest jediné švakrovství pošlé z obcování nezákonného (affinitas ex copula illicita); toto může platiti za tajné, pakli ostatně má do sebe známky překážek tajných, aniž se ze stran této překážky činí rozdíl, byla-li objevena u lidí,

svobodných anebo v manželství jsoucích. Jedná-li se však u manželův o překážku pošlou z pokrevnosti a švakrovství, může považována býti za tajnou, pakli jest pokrevnoství nebo švakrovství ve 3. neb 4. stupni z obcování zákonného nebo nezákonného, ano i v druhém stupni z obcování zákonného, pakli překážka už po celých 10 let zůstávala tajnou a manželé ti aspoň těchto 10 let veřejně oddáni byvše pospolu žili a za manželé vůbec považováni byli, (Srov. Kutschker Eherecht. V. pg. 55.) — Co tuto pravíme o povaze překážek pošlých z pokrevnosti a švakrovství, nenalézá se obyčejně v příručných knihách o církevním právu a o pastýřském bohosloví, ale pro praxi zpovědnickou veledůležitě jest, hledíme-li k žádosti o dispensaci (pro foro interno či externo) a k úpravě manželství neplatného (convalidatio matrimonii invalidi).

A. Překážky a závady manželské u kajicníkův ještě svobodných.

1. Objeví-li se u kajicníka ještě svobodného překážka nebo závada *veřejná*: povinen jest zpovědník takovému kajicníku říci, že v zamýšlené manželství vstoupiti nemůže a že zákonem přísným jest zavázán, řádnému faráři svému překážku či závadu vyjeviti, a sice kromě zpovědi. Kdyby se kajicník odhodlati nechtěl k této své povinnosti, má mu zpovědník až i zadržeti rozhřešení. A toto platí bez rozdílu vždycky, ať překážka či závada byla již prvé kajicníkovi známa nebo nebyla.

2. Objeví-li se ve zpovědi u kajicníka ještě svobodného překážka či závada *tajná*, bude jednání zpovědníkovo rozdílné vedle toho, jakž buďto má kajicník vědomost o ní anebo nemá.

a) *Nemá-li kajicník nižádné vědomosti o tajné překážce či závadě, která zamýšlenému jeho manželství v cestě stojí: musí jej o ní a o jejích následcích poučiti zpo-*

vědník, *pakli* nadíti se lze, že poučení povede k cti t. j. že kajcník řádnému faráři svému objeví ještě v čas tu překážku či závadu. Pakli by ale zpovědník musil se domnívati, že by kajcník této své povinnosti žádost neučinil, ale že by vědomě a tedy se hříchem v zamýšlené manželství vstoupil; tu nic nemá kajcníkovi tomu o překážce či závadě říci, ale na tom se ustanoví, že ihned sám bude pro kajcníka toho za prominutí (dispensaci) žádati; tomuto však uloží za povinnost, aby za určitý čas — kdy totiž asi může prominutí dosaženo býti — zase přišel ke zpovědi pro příčinu veledůležitou, o kteréž potom sevrubně zpraven bude. Byl-li kajcník ostatně za hodna shledán, aby rozhřešení obdržel, nevádí tato překážka či závada tajná, aby mu rozhřešení také skutečně dáno bylo. — Jak by zpovědníkova žádost o dispensaci měla se zaříditi, o tom později co třeba povíme.

b. Má-li kajcník vědomost o tajné překážce či závadě, anaz jeho zamýšlenému manželství v cestě stojí: musí jej zpovědník míti k tomu, aby o ní zpravil řádného faráře svého. Pakli by ale pochybnost byla, že kajcník tak učiní, odhodlá se zpovědník i tuto, aby sám o dispensaci žádal a takto aby neplatné anebo nedovolené manželství jistě zamezil. Toto pak aby zpovědník učinil, hodno bude svláště tehdy, když tajná překážka původ svůj má ve hříchu (n. p. *affinitas ex concubitu illicito*), a z které by tedy veliké zahanbení kajcníkovi vzešlo, když by ji kromě zpovědi musel vyjevití.

3. Co tuto (pod 1. a 2.) praveno, má platnost, když skutečně uzavření svazku manželského ještě dosti *vzdálené* jest, tak že čas postačuje, aby dispensace buďto prostřednictvím farářovým anebo zpovědníkovým ještě před oddavkami dosažena býti mohla; rovně i tehdáž, když manželství sice již pro čas dosti blízký se chystá, avšak bez obtíží a nesnáží poodložiti se může. V tako-

véto případnosti má se o to přičiníti zpovědník, aby kajcníka k odkladu, pokud možný jest i snadný, naklonil.

Avšak co učiní zpovědník, pakli se u snoubencův (jednoho neb obou) objeví ve zpovědnici překážka nebo závada krátce před oddavkami, kdy už nelze bez pohoršení, necti a jiných škod nijak odložití skutečné uzavření svazku manželského a tedy ani čekati na dispensaci? — Sluší tu rozeznávati, zdali o překážce či závadě oba snoubenci vědí či jenom jeden z nich o ní má vědomost, anebo nižádný. α) *Mají-li oba snoubenci vědomost o překážce či závadě, může jim zpovědník jenom tehdy dáti rozhřešení, když (ostatně hodni jeho jsouce) upřímně slibují, že uzavrou manželství své jenom s podmínkou dispensace, jížto se nadějí; že úplně zdržeti se chtějí obcování manželského, pokud by dispensace nedosáhli; že každé příležitosti a všeho nebezpečství hříchu svědomitě varovati se budou.* Poznamenati ještě musíme, že ona podmínka při oddavkách nikoli nevyjádří se, ale že ji oba jenom v myšlenkách připojí ke svolení svému. β) *Má-li jenom jeden z nich vědomost o překážce či závadě, a není-li radno nebo beze škody, necti a t. p. možno, uvědomiti o ní také snoubence druhého: musí sám to slíbiti, co jsme prvé pravili o snoubencích obou, a musel by zpovědník uraditi se s kajcníkem, za kterou záminkou by tento svého spoluzáměra od manželského obcování zdržeti mohl až do té doby, když by dosažena býti mohla dispensace. Mohl by po oddavkách za svým obchodem, práci a t. d. na ten čas odejítí, byl by prostředek nejsnadnější; pakli ale odejítí nemůže, bude snad záminka pobožnosti, neb učiněného Bohu zaslíbení zdrženlivosti dočasné a v pádu nejhorším ohražování se nemožností vůbec spolu se žádostí o laskavé poshovení na čas — postačovati, aby druhý manžel (nyní ovšem ještě jenom zasnoubenec) na krátkou dobu spoluzáměra svému volnosti a svobody popřál.*

7) *Neví-li žádný ze snoubencův o překážce či závadě, má se o ní dáti poučení jenom tu, kdež doufati lze, že by ochotně naklonili se k záslibě výše (sub α) nasnačené; nelze-li však toho se nadíti, zanechají se snoubenci v nezaviněné nevědomosti a jen k tomu se nakloniti mají, aby v určitý čas přišli ke zpovědi, by se jim uděliti mohla dispensace, o kterou sám zpovědník žádati bude; že však jinm udělení dispensace neudá za příčinu, pro kterou jim zpověď na určitý čas ukládá, rozumí se samo sebou, a také již svrchu (sub. 2. a) vysloveno jest. (Srov. Sv. Alf. Lig. theol. mor. lib. 6. u. 613; též Časop. k. duch. 1863. str. 223).*

Jedná-li se o tajnou překážku švakrovství poslého z obcování nedovoleného (affinitas ex copula illicita), může zpovědník v této neodkladné případnosti sám uděliti snoubencům (neb jednomu, pakli druhý nemá o ní vědomosti) dispensaci pro obor svědomí (pro foro interno), ač jest-li řádným jejich farářem. Dispensace tato má ten účinek, že noví manželé mohou užívati manželství svého bez hříchu a že netřeba jim činiti těch záslib, o nichžto výše (α i β) praveno bylo. Nicméně však musí se i v této případnosti u biskupa o dispensaci žádati. — Právo toto má zestrán jmenované překážky farář i kromě zpovědi, a proto pamatovati sluší zpovědníku, který sám není řádným farářem kajicníka tou překážkou ztíženého, že tohoto má v neodkladné případnosti, o jakéž mluvíme, nakloniti k tomu, aby k řádnému faráři svému dojda, vyjevil jemu ještě před oddavkami překážku švakrovství z obcování nedovoleného vzešlou a od něho aby té zatímne dispensace dosáhl. Nechtěl-li pak by kajicník toho učiniti, nemá k tomu příliš nutkán býti a naloží se s ním tak, jako by mu v cestě stála jiná překážka, od které farář dispensovati nemůže.

Avšak připomenouti musím, že práva tohoto užívati

může farář jenom té *diocèse*, jejíž biskup zřejmě to povolil. Takové povolení stalo se nejd. ordinariátem *Budějovickým* dne 30. října 1858 na základě rescriptu S. Penitentiarie k biskupu Eichstattskému ze dne 6. května 1858. (Věstník ordin. buděj. roku 1858 č. 21.)*

4. Vše to, což jsem až posud pověděl o manželských překážkách u kajicníkův ještě svobodných, platí jen pokud jest překážka prominutelná (*dispensabilis*); *jest-li ale překážka z těch, od nichžto nikdá se nedispensuje anebo dispensovati ani nemůže*: má zpovědník nakloniti kajicníka, aby od manželství zamýšleného zcela upustil; a nechtěl-li by tento upřímně odhodlati se k tomu, nesměl by jemu zpovědník ani rozhřešení dáti, a to z té příčiny, že nelze mluviti o dispoici či hodnosti toho kajicníka, kterýž patrného hříchu nejen chrániti se nechce, ale i s plným vědomím a s celou vůlí spáchati jej hotov a odhodlán jest. — Byla-li by to *závada neprominutelná*, kteráž pochodí za *zásnuby* platné (*sponsalia valida*), musil by zpovědník nakloniti kajicníka, aby se řádně vyrovnal s osobou jemu *zasnoubenou*, pakli by tato, nevědouco zamýšleném manželství jeho, sama nemohla domáhati se práva svého.

B. Překážky manželské u kajicníkův žijících v manželství.

Při kajicnicích ženatých a ydaných může již jen o překážkách (*impedimentum dirimens*) býti řeč; neboť bylo-li manželství uzavřeno se závadou (*imped. impediens*), jest platné, a není ho třeba teprvé napravovati. Vyjmuty jsou toliko dvě závady, kteréž i po uzavřeném manželství potřebují dispensace, a ty jsou: *prostý slib čistoty* (*votum simplex castitatis*) a naprosto *nevykonané anebo nenáležité* a *neplatně vykonané ohlášky* (*defectus proclamationum*). — (Sr. Kutschker Eherecht sv. 5. str. 10.).

Byla-li tedy ve zpovědnici objevena skutečná pře-

*) V arcidiecési *Pražské* farářové tohoto práva *nemají*. *R.d.*

kážka (imped. dirimens), t. j. taková, s kterou nemůže platné manželství se nijak uzavřít: tož má se zpovědník za přesvědčena, že kajicník jeho v neplatném žije manželství a že na něm, totiž na zpovědníku, jest o to se přičiniti, aby neplatné toto manželství platným a řádným učiněno bylo, aneb aby domnělí manželé rozešli se. Neplatná manželství narovnávají se dispensacemi a konvalidací, když jest překážka taková, že dispensováním odstraněna býti může; když pak jest manželství neplatné pro nedostatek svolení (ex defectu consensus), totiž pro omyl (error), pro násilí a strach (vis et metus), proto, že svolení bylo jen líčené (per simulationem), pro podmínku (conditio), — není tu k jeho nápravě potřebí dispensace, ale pouze řádným a upřímným svolením přestává býti neplatné, jakž později ještě dotkneme.

Při objevení manželské překážky ve zpovědnici u kajicníka žijícího v manželství bude chování a jednání zpovědníkovo rozdílné podle toho, jakž překážka jest buďto tajná nebo veřejná, prominutelná nebo neprominutelná, a má-li o ní vědomost kajicník anebo nemá.

I. Jest-li překážka *neprominutelná* (indispensabilis), n. p. když se ukáže, že kajicník pojal dceru, kterou otec jeho zplodil kromě lože manželského, anebo že za mrtvého pokládáný muž kajicnice opět vdané ještě živ jest: tu třeba nejprvé rozeznávati, zdali ta překážka jest veřejná či obecně známá, nebo tajná.

1. Jest-li *překážka veřejná*, t. j. vůbec-li je známo, že dva lidé v manželství neplatném žijí, nezbyvá leč naříditi kajicníkovi, aby se od domnělého spoluzemana svého, co nejdříve možná, oddělil a o soudné prohlášení domnělého manželství svého za neplatné aby se ucházel.

2. Jest-li *neprominutelná překážka tajná*, rozeznávati sluší, zdali jest oběma domnělým manželům neznáma, nebo jednomu z nich, aneb konečně oběma známa.

a) *Nemá-li ani jeden ani druhý z domnělých manželův vědomosti o neprominutelné tajné překážce, a tato jest takové povahy, že se jejího u veřejnou známost vejítí obávati nijak není: tu kajicník (domnělý manžel) má v nezaviněné svojí nevědomosti ponechán býti, ana nevědomost obou nečiní jejich tělesné obcování hříchem a nevědomé přestupování zákona Božího za menší zlo se považuje, nežli rozvedení domnělých manželův a zlí následkové s ním skoro vždy a nezbytně spojení. — Jest-li však to manželství nesvorné a nešťastné, tu nemá kajicník v nevědomosti ponechán býti.*

β) *Jest-li neprominutelná tajná překážka jenom jednomu z domnělých manželův (přítomnému kajicníkovi) známa, musí tento býti přesvědčen o nutnosti, aby se úplně vzdal ihned všeho tělesného obcování s domnělým spoluzemanželem svým a jej bez prodlení o tom uvědomil, že jim jest zdržeti se od sebe naprosto, a domáhati se soudného vyhlášení svazku svého za neplatný a nijaký.*

γ) *Podobně učiniti se musí, když objevená ve zpovědnicí neprominutelná a tajná překážka oběma je známa.*

Avšak ve dvou těchto případnostech, kdy totiž o tajné neprominutelné překážce ví jenom jeden z domnělých manželův neb oba o ní vědomost mají, může rozdělení jejich poodložiti se anebo i zcela může od něho upuštěno býti. *Upustiti se může od rozdělení domnělých manželův, pakli oba se nakloní ke společnému slibu, kterýmž by se zavázali před Bohem, že jako bratr a sestra spolu živi budou a že pro snadnější zachování slibu toho jisté pobožnosti konati a svátost pokání častěji do roka přijímati budou. Není-li se co báti, že by slibu svého nezachovali, jmenovitě jsou-li oba lidé bohabojní a věku již pokročilejšího, bude prostředek tento vždy lepší, nežli zřejmé rozdělení domnělého svazku manželského, poněvadž toto nikdy nemůže státi se bez pohoršení, bez ne-*

bezpečí pro duši obou, beze škody jmění a statku, bez duchovních a hmotných škod pro dítky.

Poodložiti se může rozdělení, když bez velikých duchovních a hmotných škod nemůže ihned provedeno býti; že ale smí zpovědník přivoliti k poodložení takovému jen tu, kdež rozumná jest naděje a dostatečná záruka úplné zdrženlivosti, netřeba výslovně podotýkati. (Sr. Kutschker Eherecht sv. 5. str. 338; sv. Alf. Lig. Praxis Conf. n. 85).

3. Pakli neprominutelná tajná překážka jest *nemohoucnost ustavičná a předchodná* (impotentia perpetua et antecedens): nemají manželé býti přidržováni k rozdělení, a proto raději ten z domnělých manželův, který má pro nemohoucnost druhého žádati vyhlášení svazku za neplatný, má napomínán i vzbuzován býti, aby s druhým společný život neúhonný vedl, a to aby tím ochotněji učinil, čím více jisto jest, že rozsudek v této příčině zdouhavý jest a u vyšetřování nelze vyhnouti se krokům stydlivost urážejícím. Avšak jenom vzbuzovati a ne rozkazovati může zpovědník.

4. Poněvadž neprominutelné překážky pošlé z *nedostatku svolení* (ex defectu consensus) mohou potomným upřímným svolením odstraněny býti: bude při nich zpovědník vždy nakloňovati toho manžela, který právo má domáhati se rozdělení soudného, aby od tohoto práva svého upustil a *řádným svolením* svazek neplatný napravil, leč by manželství nesvorné a nešťastné bylo tak, že by další trvání jeho za větší zlé považovati se musilo, nežli rozdělení samo.

II. *Objevila-li se ve zpovědníci překážka prominutelná*, tu platí pro zpovědníka obecné pravidlo, že má o to se přičiniti, aby manželství neplatné řádnou dispensací a konvalidací napraveno bylo, ač není-li posavádní to neplatné manželství tak nesvorné a nešťastné, že pro časné a duchovní blaho jednoho neb i obou manželův za mno-

hem užitečnější věc považovati se musí rozdělení nežli náprava jeho. — Jako prvé tak i při těchto prominutelných překážkách rozličně jednati bude zpovědník vedle toho, jakž prominutelná překážka jest veřejná nebo tajná, a jakž o ní kajcník buďto má vědomost anebo nemá.

1. Jest-li prominutelná překážka *veřejna* či *všobecná* (notorium, publicum), musí zpovědník poučiti kajcníka, že manželství jeho neplatné jest a proto že toho manželství užívati nesmí, pokud by od vrchnosti duchovní nedosáhl dispensace; a pakli by spoluzároveň jeho posud byl nenahlížel nedovolenost a hříšnost manželského obcování, že má jej o tom sám poučiti a co tuto nyní ve zpovědnici slyší, to že mu všecko pověditi a jej o tom zpravití má. Moralisté obyčejně pro tento případ žádají, aby zpovědník manžele zdánlivě přiměl k rozloučení od stołu i lože až do té doby, když by dispensace dosáhli. Avšak poněvadž toto rozloučení jest téměř vždy věcí přebtížnou a neděje se bez obecného pehoršení v lidu: vyhoví obyčejně zpovědník úřadu svému a povinnosti své, když nakloní kajcníka aneb oba manžele, aby se zavázali slibem zdrženlivosti a k prostředkům snadnějšího zachování jeho až do skutečného dosažení dispensace a do nápravy neplatného manželství. — Poněvadž pak při veřejných překážkách musí se žádati za dispensaci pro obor práva (pro foro externo), bude vždy radno, aby zpovědník dal sobě od jednoho aneb obou manželův stav věcí pověditi ještě jednou kromě zpovědi, anebo nemůže-li sám býti prostředníkem v žádosti za dispensaci, aby zdánlivě ty manžele neb jednoho z nich odeslal k řádnému jejich faráři, jenž by potom sám se postaral o dispensaci pro ně; a toto vůbec lepší bude, dá-li se jen očekáváti, že kajcník uposlechne.

2. Nalezne-li se při kajcníkovi překážka *tajná*, musí zpovědník vyšetřiti, zdali oba manželé

mají o ní vědomost anebo žádný, anebo jenom jeden z nich.

a) *Mají-li oba o překážce vědomost*, vyšetřuje zpovědník dále, zdaž věděli, že pro tu překážku manželství jejich jest neplatné a užívání jeho hříšné a zdali přece manželství svého užívali. Otázky tyto kladou se vždycky, kdykoli objeví se překážka veřejná neb tajná, prominutelná neb neprominutelná, o kteréž buďto oba manželé věděli, anebo aspoň jeden z nich, totiž přítomný kajcíník. Potom pak má přesvědčiti přítomného manžela, že manželství jeho neplatné jest, a že jen dosažením dispensace může napraveno, platným a řádným učiněno býti. A poněvadž posud nebylo a není platného manželství mezi ním (kajcíníkem) a (domnělým) spoluzmánželem jeho, že tedy tělesné obcování mezi nimi neřádne jest a hříšné a zcela přestati musí až do té doby, pokud by nebyla dispensace dosažena a manželství řádné se nestalo; a proto že k uvarování těžkého hříchu jiné pomoci není, leč aby nejen sám nežádal povinnosti manželské na domnělém spoluzmánželi svém, ale aby ani nepovoloval, když by domnělý spoluzmánžel na něm, na kajcíníkovi totiž, manželské povinnosti žádal. — Mají-li, jakož tuto předpokládáme, oba domnělí manželé o tom vědomost, že s překážkou a tedy neřádne v manželství vešli, bude při dobré vůli jejich anebo aspoň jednoho z nich (toho, jež ve zpovědi před sebou máme) věc ne tuze nesnadná, aby zdržovali se manželského práva, pokud by nedosáhli dispensace.

b) *Má-li jenom jeden, a sice ke zpovědi příšlý manžel, vědomost o překážce*, tu přede vším třeba jest vyšetřiti, zdali radno jest, aby tento zpravil o ní a jejich následcích manžela druhého. Nemohlo-li by seto státi bez nebezpečí cti kajcíníkovy (n. p. zakládá-li se překážka ve hříchu spáchaném), bez nebezpečí různic anebo i úplného roz-

dělení domnělého svazku manželského; tu zpovědník se s ním musí uraditi, za kterou záminkou by tělesné obcování žádajícímu spoluzápní svému po vůli nebyl a jej od té žádosti odváděl, až do té doby, když bude odstraněna překážka řádnou dispensací. (Viz nahoře A. 3. — Srov. Sv. Alf. Lig. theol. mor. lib. 6. n. 900. Kutschker Eherecht sv. 1. str. 155.).

c) Jest-li prominutelná a spolu tajná překážka *oběma stranám zcela nepovědoma*, poučí je zpovědník o tom, že tu překážka jest a jaké jsou následky její, *jenom tehdy*, pakli může naději důvodnou mít, že by domnělí manželé skutečně se zdržovali užívání svého manželství až do té doby, když řádná dispensace dosažena bude; pravíme důvodnou naději, to jest přesvědčení morálně, že nikdo z manželův těchto nepoužije vědomosti o neplatném manželství svém k tomu, aby raději úplného rozvedení se domáhal, nežli dispensace, a že žádné roztržky, sváry a pohoršení mezi nimi nepovstanou. Jinak nic by se zpovědník nesměl zmiňovati o překážce, pokud by nedosáhl dispensace a pokud by ji domnělým manželům ve zpovědnici udělití nemohl. — A kdyby důvodnou měl bázeň, že by nápotom jeden z těch manželův aneb oba té dispensace přijmouti nechtěli, ale že by vědění svého o neplatnosti svazku posavadného raději užili k úplnému rozvedení; žádal by zpovědník na místě dispensace za úpravu počátkovou (*sanatio in radice*).

3. Jelikož manželství, bylo-li platně uzavřeno a dokonáno (*consummatum*), jenom smrtí rozděleno býti může; patrně jest, že překážka (*impedimentum dirimens*) již před uzavřením svazku manželského býti musela. Pokud platně uzavřené manželství trvá, nemůže povstati překážka, která by je učinila neplatným. *Mohou však za trvání platného manželství nastati okolnosti, kteréž užitvční manželského práva z části zastavují. Sem náleží a) přístu-*

pující švakrovství (*affinitas superveniens*), kteréž povstává, když jeden z manželův dopustil se dokonaného skutku tělesného s osobou, kteráž jest pokrevná s druhým manželem v 1. neb 2. stupni. Věděl-li hřešící onen manžel, že spoluvinník (neb spoluvinice) v takovém pokrevenství jest se spolumanželem jeho a nebyl-li ke skutku cizoložnému násilím a proti vůli své stržen: trátí právo, žádati na spolumanželi svém povinnosti manželské, ač veždy bez hříchu smí povoliti žádosti nevinného spolumanžela svého.

b) Rovně tak má se to s manželem, který (za svobodna anebo v manželství) učinil *prostý slib čistoty* (*votum simplex castitatis*) a nebyl — pakli před manželstvím zaslíbil čistotu — před uzavřením svazku manželského řádnou dispensací ze slibu svého rozváznán; i tento smí sice povoliti spolumanželi za povinnost manželskou žádajícímu, sám ale za ni žádati nesmí.

Objeví-li se tedy jedna nebo druhá z okoličností těchto (*affinitas superveniens* jest následek hříchu, *votum simplex castitatis* před manželstvím jest závada — *impedimentum impediens*): má zpovědník poučiti kajcínika, že potřeben jest dispensace a pokud by této nedosáhl, že manželké povinnosti *žádati* nemá, ač druhému manželi může beze všeho hříchu po vůli býti. Pakli by ale zpovědník za to měl, že kajcíník tento není dosti svědomitý, aby se zdržel na čas požadování povinnosti manželské: zanechá ho v nevědomosti a teprvé později, až by ve zpovědi udílel dispensaci, vysvětlí mu i závadu i následky její, a vezme sobě z toho příčinu, aby kajcíníkovi tužší pokání uložil.

Sv. Alfons Lig. ve své theol. mor. lib. 6. n. 1074. a v Prax. Conf. n. 86. má za podobné ku pravdě („*est etiam probabile*“ dí Homo apost. tr. 18. n. 68.), že částečné ono pozbytí manželských práv nemá místa při manželi, který sice vědomě a s vůli dopustil se hříchu těles-

ného s pokrevným spoluzamžlovým, ale *nevěděl*, že by skutkem tím pozbyl práva, žádati manželskou povinnost. — Náhled tento nezdá se býti pravý. Nebo částečná ona stráta manželských práv jest *následek* oizoložství spáchaného s pokrevným manžlovým a nikoli trest, a protož nemůže tu platiti zásada, že neupadá v tresty či pokuty církevní, kdož neměl o nich vědomosti. A třeba bychom až i připustili, že následek onen jest pokuta či trest, přece by odtud ještě nenásledovalo, že nestihne toho, kdož *nevěděl*, že na oizoložství s pokrevným manžlovým stanoví se za trest pozbytí práva k žádání povinnosti manželské. Nebo ne od každé pokuty osvobozuje nevědomost o jejím stanovení, jakož učí sv. Alfons sám v theol. moral. lib. 1. n. 169; pouze o *censurách* církevních jisto jest nade všecku pochybnost, že nepadají na toho, kdož *nevěděl*, že na jistý skutek vynáší se zákonem pokuta censury. Avšak ono pozbytí práva k žádání manželské povinnosti od nikoho nebylo ještě a nikdá nebude považováno za censuru.

C. Žádost o dispensaci.

Dotkli jsme již několikrát, že zpovědník zakročuje sám o dispensaci od překážek a závad pro kajcníky své, a sice při překážkách i závadách tajných veždy, při veřejných pak jenom tu, kdež by se obávati musel, že by kajcník buďto z házně anebo z nedbalosti opominul obrátiti se v záležitosti této k řádnému faráři svému. Také o tom zmínili jsme, že aspoň při veřejných překážkách nutno jest, aby sobě zpovědník celou záležitost ještě i kromě zpovědi dal vypraviti a vyložiti; jedná-li se o tajné závadky a překážky, jest vypravení a vyložení tohoto kromě zpovědi méně třeba, ale bude často i tu radné již proto, že ve zpovědi nevědy jest k tomu dosti času a že s většími obtížemi spojeno jest.

Aby se příliš a zbytečně neztížil přehled celého pojednání tohoto, pomíneme úplně mlčením otázkou, *kdo* by oprávněn byl v jednotlivých závadách i překážkách dispensovati, zda Poenitentiarie, nebo Datarie anebo biskup. Nemá zajisté otázka tato ve praxi duchovní vůbec a ve zpovědníkově zvláště nižádné důležitosti, poněvadž ve všech našich diecésích obyčejem ano i zákonem jest, aby se duchovní veždy jenom k *biskupovi* svému obrátil bez rozdílu, v čí pravomoc udělení dispensace náleží. — Rovněž nebudu šíře vykládati, kterými pravidly má se řídit zpovědník, žádaje o dispensaci pro své kajcníky; doufám, že lépe poslouženo bude zpovědníkům, když uvedu několik formulářův, podle kterých by každou žádost o dispensaci v závadách i překážkách manželských sepsati mohli. Jenom tolik připomenouti za dobré uznávám, že v žádosti své musí zpovědník veždy jasně a patrně udati *překážku* nebo *závadu*, od kteréž kajcníkovi svému prominutí žádá, potom *příčiny* a důvody, ze kterých ukazuje se dispensace býti nutnou (*causae dispensationis*), a že tedy na vše to buďto ve zpovědi anebo kromě zpovědi důkladně se vyptati musí. I to jest pravidlem bezvýmínečným, že v žádosti o dispensaci od překážek i závad *tajných* nikdy neudávají se pravá, ale vždy jenom smyšlená jména kajcníkův („*tecto nomine*“), v žádosti pak se stran překážek a závad *veřejných* musí pravé jméno kajcníkově (a spolumanžela jeho) udáno býti. Že překážky pošlé ze švakrovství a pokrevenství mají veždy za veřejné se považovati — vyjma švakrovství pošlé z obcování nezákonného a desítileté trvání svazku manželského při stupni 2. 3. a 4. z obcování zákonného, pakli se tyto věci objeví po manželství uzavřeném — o tom již jsme promluvili a tuto jen pro jistější upamatování znovu se podotýká. V překážkách i závadách tajných žádá i uděluje se dispensace pro obor svě-

domi (pro foro interno), ve veřejných pak pro obor práva (pro foro externo). K žádostem zpovědníkovým nepřidávají se přílohy.

a) *Žádost o dispensaci pro kajčníka ještě svobodného.*

Illustrissime ac Reverendissime Domine!

Exponitur humillime Episcopali Gratiae (Eminentiae a t. d.) Vestrae ex parte devoti oratoris Caji, quod ipsi volenti contractis jam sponsalibus inire matrimonium, obstat impedimentum dirimens (nebo impediens . . . tu pojmenuje se překážka nebo závada výrazem obecně užívaným v církevní řeči); nam (tuto udá se příčina, pro kterou překážka nebo závada povstala). Quare quum impedimentum, in cujus notitiam modo devenit in sacro confessionali (nebo cujus notitiam habuit contrahens sponsalia cum Titia impedimentum nesciente — nebo sciente —; nebo in cujus ignorantia reliqui eum spe non affulgente, fore ut parcho suo detegat) sit occultum, contractus autem sponsalium publicus, et nisi Cajus cum Titia copulentur, exinde verosimiliter oritura sint scandala (tuto mohou ještě jiné důvody pro dispensaci uvedeny býti), cupit orator ad scandala evitanda et quietam conscientiam (má-li překážka původ v nějakém hříchu spáchaném, přidá ještě: a praemissis, de quibus summe dolet, absolvi et) secum dispensari. Quare Episcopali Gratiae Vestrae humillime supplicat pro clementissimo remedio dispensationis. Rescriptum benignissime dirigatur ad me infra scriptum

devotissimum filium

N. N. confessorium.

N. die . . . .

Objevila-li se ve zpovědnici tajná překážka nebo závada na krátce před oddavkami, udává se v žádosti za důvod pro dispensaci: et ad nuptias publice celebrandas diem jam determinavit, convivium indixit, cunctaque alia paravit.

b) *Pro kajicníka v manželství jsoucího.*

α) *V pádu tajném pro obor svědomí.*

Exponitur (jako svrchu a) ex parte devotae oratrici Titiae, quod ipsa ignara (nebo conscia) impedimenti praemissis denuntiationibus in facie Ecclesiae bona fide (pakli kajicník před uzavřením svazku manželského věděl o překážce, neb o zavadě z prostého slibu čistoty, vymechd se slovo: bona fide) contraxerit matrimonium illudque successive consummaverit suscepta etiam exinde prole (nebo susceptis prolibus, dle toho, má-li jedno nebo více dítek) cum viro, a cujus fratre antea fornicarie fuit cognita (anebo jiná překážka). Quum autem dicta oratrix ob impedimentum affinitatis ex praedictis proveniens (nebo ob impedimentum jam nominatum, jmenovala-li se prvě jiná překážka), quod occultum est, in eo matrimonio remanere non possit absque gratia dispensationis, et si divortium inter eos fieret, gravia exinde scandala et damna essent oritura: hinc cupit (pakli kajicník v manželství vstoupil věda o překážce, a kdykoli překážka povstala ze hříchů spáchaného, přidá se ještě: a praemissis, de quibus summe dolet, absolvi et) secum super impedimento ad remanendum in matrimonio dispensari. Quare a t. d. jako svrchu sub a.

β) *V pádu veřejném pro obor práva.*

Exponitur . . . devoti oratoris N. (udá se pravé jméno kajicníkovo), quod ipse ignorans (nebo sciens) impedimentum, praemissis denuntiationibus in facie Ecclesiae (pakli nevěděl o překážce, přidá se: bona fide) contraxerit matrimonium illudque consummaverit suscepta prole (pakli tomu tak). Jam vero innotuit, eos esse consanguineos in . . . gradu (udá se určitě stupeň pokrevnosti; pakli jiná jest překážka, udá se rovněž určitě) adeoque absque dispensatione in matrimonio remanere non posse;

si vero separarentur, gravia inde scandala, damnum pro-
lis (mohou ještě jiné následky jakožto *causae dispensationis*
vyčteny býti) orientur. Quare supplicat a t. d.

γ) Když by žádal zpovědník o *dispensaci pro kajic-
níka, kterýž* pro cizoložství spáchané s osobou spoluman-
želovi příbuznou aneb pro učiněný prostý slib čistoty *po-
žbyl práva k žádání povinnosti manželské*, zněla by žádost
asi takto: Exponitur . . . oratoris Tullii, quod ipse, licet
matrimonio ligatus, vesana libidine actus carnaliter co-
gnoverit sororem uxoris suae. Quum autem non possit
absque gratia dispensationis petere debitum conjugale, et
si nunquam posset petere, orientur in uxore ejus graves
suspiciones, et insuper ipse etiam in periculo incontinen-
tiae sit constitutus: hinc cupit ab incestuoso adulterio, de
quo summe dolet, absolvi et secum de non petendo de-
bitum dispensari. Quare a t. d.

Když by ztráta práva pocházela z prostého slibu čistoty,
zněla by dle toho i žádost asi takto: . . . licet voto sim-
plici castitatis ligatus, matrimonium in facie Ecclesiae
contraxerit illudque consummaverit. Quum autem obstante
voto absque dispensationis gratia non possit petere debi-
tum conjugale et nisi cum eo dispensetur, in continuo
atque gravi periculo incontinentiae sit versaturus: hinc
cupit a t. d. jako ve formuláři předešlém.

Že zpovědník v žádosti podpíše vždy *pravé jméno*
své a místo, kdež bydlí, rozumí se samo sebou, jakož i
to, že žádá se jménem obou domnělých manželův či snou-
bencův, pakli oba o překážce mají povědomost (ex parte
devotorum oratorum Cajii et Titiae).

Žádost takto spořádaná zasílá se k nejdůstojnějšímu
Ordinariatu zapečetěná pečeti farskou a nefrankovaná;
musí však na obálce připsáno býti „*in stricte officiosis*.“
Není-li zpovědník farářem, požádá místního faráře o za-
půjčení pečeti farské.

D. Udělení dispensace i náprava neplatného manželství.

I. Kdykoli sám zpovědník žádal za dispensaci pro kajcníka, dochází tato k jeho rukoum, a sice *in forma commissoria* jakožto *mandatum dispensationis* t. j. oprávněná duchovní vrchnost dává zpovědníkovi moc a svěřuje mu provedení čili vykonání dispensace t. j. odstranění překážky či závady, kteráž v cestě stojí manželství majícímu se uzavřítí anebo již veřejně ač neplatně uzavřenému. Zpovědník tedy jest vykonavatel rozkazu daného řádnou vrchností, kteráž tomu chce, aby jistá překážka či závada manželská uklizena byla (*exsecutor mandati dispensationis*). — Poněvadž tedy jedná se v dispensování od překážek i závad ve zpovědi objevených o provedení či vykonání rozkazu obdržného: patrně jest, že vykonavatel (*exsecutor*) rozkazu toho *nemůže dříve* jednat t. j. dříve dispensovati, leč až listinu rozkazovací má v rukou, že musí obsah i znění té listiny dobře uvážiti a dokonale zachovati vše, co se tu předpisuje a nařizuje. Listiny zajisté, jimižto se zpovědníkovi nařizuje, aby vykonal či provedl dispensaci, veždy obsahují některé podmínky, kterým se vyhověti a které se naplniti musí, má-li vykonávatel věrně dostáti úřadu svému; ano od některých těch podmínek až i platnost dispensace závisí; výrazem technickým nazývají se *clausulae dispensationum*. Podmínky či klausule tyto a protož i vykonání rozkazu rozličné budou dle toho, jakž má odstraněna býti překážka veřejná nebo tajná a tedy jakž má dispensace platiti buď pro obor práva (*pro foro externo*) aneb pro obor svědomí (*pro foro interno*).

a) *Jde-li o překážku, která již jest vůbec známa* anebo taková, že snadno může u veřejnou známost vejíti a od které se proto nikdy nedispensuje pro obor svědomí (překážky pošlé z příbuzenství i švakrovství, jakož jsme výše o nich se zmínili): má zpovědník se žádostí o

dispens a odstraněním překážky co činiti jenom při lidech již v manželství jsoucích, a to ještě zřídka, jmenovitě jenom tu, kdež nelze zpovědníku nadíti se, že by kajicník řádného faráře svého o překážce zpravil a za jeho prostřednictvím o dispensaci žádal.

Dojde-li tedy zpovědníka rozkaz dispensovati od překážky veřejné člověka již v manželství jsoucího: má bez prodlévání zpraviti o tom ty (neb toho), jichž se týče; uvědomění toto stává se *kromě* zpovědi, poněvadž při veřejných překážkách platí pravidlo, že si má o nich zpovědník ještě *kromě* zpovědi dáti pověditi, i když už ve zpovědnici jemu byly objeveny; a proto tu nebude nižádného porušení pečeti svátostné, když kajicníka *kromě* zpovědi zpraví o tom, že došel rozkaz k dispensování. — Při samém provedení dispensace pak musí zpovědník nejprvé vyhověti té podmínce, která zní: „*Si preces veritate nitantur*,” t. j. on má se přesvědčiti, zdali s překážkou a s důvody pro dispensaci má se všecko ještě tak jako v žádosti udáno bylo. An se zpovědníkovi jednati může o překážku veřejnou jenom při manželích: nemůže se ovšem státi (jakož při snoubencích možno jest), že by zatím nová překážka byla povstala; jenom to bylo by možné, že by *kromě* překážky uvedené v žádosti ještě jiná byla už před manželstvím se nalezala a v oné žádosti se neudala. Důvody pro dispensaci (*causae disp.*) také nemohou v čase mezi žádostí a dosažením mandátu pominouti tak snadno, jako by to při snoubencích možno bylo. Avšak poněvadž ona podmínka či klausule svrchu uvedená toho žádá: musí zpovědník ještě jednou vyslechnouti člověka, jemuž dispensace dána býti má, zdali skutečně nic jiného neruší manželstva jeho, nežli co v žádosti udáno a zda posud platí důvod uvedený. Vyslechnutí toto děje se beze svědků a věří se výpovědím manželův (neb manžela). Pakli se tu objeví, že manželství

uzavřeno bylo s jinou ještě překážkou mimo jmenovanou v žádosti (třeba by tajná byla tato nová překážka), muselo by se znovu zakročiti, aby se dispensace i na tuto vztahovati směla, čili žádalo by se o tak zvané „*Perinde valere*.“ Shledá-li zpovědník, že i nyní vše tak jest, jako prvé bylo, může přikročiti k vykonání rozkazu dispensačního; avšak zachová při tom tato tři pravidla: α) aby toho, jemuž má dispensace dána býti, vyvětil z *pokut církevních*, β) aby nižádného *platu neb daru* nežádal ani nepřijímal, γ) aby onu zmocňovací *listinu zachoval* na důkaz manželství řádného.

Ona vývěta z pokut církevních (absolutio a censuris et poenis ecclesiasticis) děje se jenom pro bezpečnost (*ad cautelam*), kdyby snad byl tento manžel (tito manželé) z jakýchkoli příčin v nějaké pokuty církevní propadl. Forma pro tuto vývětu jest tatáž, které se užívá při zpovědi před svátostným rozhřešením, totiž: „*Domini noster Jesus Christus te absolvat et ego auctoritate ipsius te absolvo ab omni vinculo excommunicationis et interdicti, in quantum possum et tu indiges.*“ A hned na to následuje skutečná dispensace těmito slovy: „*Insuper eadem auctoritate et Sanctissimi domini nostri Papae N. (anebo Reverendissimi domini Episcopi N. vedle toho, jakž plná moc a rozkaz pochází buď od papeže neb od biskupa) dispenseo tecum super impedimento (tu jmenuje se zřejmě manželská překážka), ut in contracto matrimonio permanere eoque licite uti possis. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen.*“

Měla-li překážka původ ve hříchu spáchaném, tu nařizuje se mandátem, aby *těžké pokání* uloženo bylo; i této podmínce musí zpovědník vyhověti.

O zachování listiny, na jejímžto základě dispensace udělena byla, bude vhodněji dotknouti na místě jiném.

b) Vzněl-li zpovědník žádost za dispensaci *od pře-*

kážky nebo závady tajné pro obor svědomí (pro foro interno), dochází plná moc čili rozkaz k dispensování vždy toho zpovědníka, kterýž byl za dispensaci žádal. I v tomto případě má býti kajicník o tom zpraven, že došla plná moc k udělení dispensace. Pakli zpovědník opominul anebo nemohl dáti sobě o tajné překážce vyprávěti ještě kromě zpovědi, anebo pakli tehdaž, když ve zpovědi o překážce zvěděl, nevzal sobě dovolení od kajicníka, aby jemu o došlé dispensaci směl i kromě zpovědi zprávu dáti: tu nesmí uvědomění státi se, leč jenom *ve zpovědi*, ku kteréž byl kajicník na jistý čas objednán tehdaž, kdy překážka či závada se objevila. Mandát o dispensování od překážek a závad tajných přichází veždy pod pečetí a s připsím: „Discreto viro Confessario ex approbatis ab Ordinario per latorem praesentium ad infrascripta specialiter eligendo.“ A proto nemá ho rozpečetiti adresát, ale když byl kajicníkovi zprávu o něm dal, řekne mu ještě, aby pojmenoval zpovědníka, jemuž by se zpovídati chtěl a od něhož by potom dispensaci obdržeti mohl; dispensace pro foro interno zajisté vždy se uděluje ve svátostné zpovědi, jakž toho výslovně žádá mandát slovy: „audita prius sacramentali confessione.“ Zvolí-li sobě kajicník jiného zpovědníka, odevzdá se tomuto mandát; zvolí-li (jakož asi vždy bude) téhož, který byl za dispensaci žádal, podrží tento sám listinu. Zvolený zpovědník má právo otevřítí zapečetěný mandát a jest i tu povinen, vyhověti všem výminkám či klausulím, jakož jsme pravili prvě (sub a). Určena-li dispensace pro kajicníka ještě svobodného, třeba tu pilnějšího vyšetřování, zdali nová překážka nebo závada nepřistoupila k předešlé, a zdali důvody pro dispensaci ještě nepominuly. Kdyby snad překážka, tehdy tajná, nyní už byla u *veřejnou* přešla, bude nové dispensace třeba. I ostatním výminkám v listině obsaženým, jakož jsou: „sublata occasione peccandi,“

„injuncta ei poenitentia salutari“ a t. d. se musí svédomitě vyhověti. Po vykonané zpovědi a uložení pokání následuje obyčejné rozhřešení od censur a hříchův slovy: Misereatur a t. d. Indulgentiam a t. d. Dominus noster Jesus Christus a t. d. Ego te absolvo a t. d. Nalezá-li se v listině dispensačné klausule: „Ut ab incestus usque ad praesentium executionem forsan iterati reatibus auctoritate Apostolica absolvas,“ přidá se ve formulí: „Dominus noster Jes. Chr.“ po slově „interdicti“ ještě: „et ab omni reatu incestus.“

Po svátostném rozhřešení ze hříchův následuje dispensace, kteráž se uděluje slovy svrchu (sub a) psanými; není-li manželství ještě uzavřeno, říká se: „ut matrimonium contrahere“ a t. d., jest-li uzavřeno, zní zcela jako prvé.

Žádalo-li se o dispensaci od přistupujícího švakrovství (affinitas superveniens) aneb ode slibu čistoty (viz nahore sub B. II. 3), zní dispensace následovně: . . . „dispensatio tecum super impedimento affinitatis supervenientis — nebo super voto simplici castitatis — et restituo tibi jus petendi debitum“ a t. d.

K otázce: *platí-li dispensace, když by se byl kajcník neplatně zpovídal, a smí-li se přece udělití, když by zpovědník nemohl kajcníkovi dáti rozhřešení?* odpověděla Poenitentiarie římská: „Zachová-li zpovědník jakožto vykonavatel mandátu svaté Poenitentiarie vše to, co se mu v též listině nařizuje: platné budou dispensace mocí mandátu udělené, třeba by se kajcník neplatně a svatokrádežně zpovídal a třeba by neplatně a svatokrádežně rozhřešení byl přijal. — Znamená-li zpovědník, že kajcník, nehoden jsa, nemůže obdržeti rozhřešení, má se k tomu přičiniti, aby jej učinil hodna, a nepodaří-li se mu to, má kajcníkovi spolu se svátostným rozhřešením také udělení dispensace odložití, pakli pilná potřeba k tomu

neradí, aby se přispíšilo s dispensováním.“ Z toho vyplývá, že i tomu kajcníkovi může dispensace býti udělena, kterému se zadržeti aneb odložiti muselo rozhršení.

Mandáty sv. Poenitentiarie mívají také klausuli: „*Praesentibus laniatis seu laceratis, quas sub poena excommunicationis latae sententiae laniare teneris ita, ut nullum illarum exemplum exstet;*“ má tedy zpovědník, jak mile by ve zpovědi udělil dispensaci od překážky nebo závady tajné, listinu zničiti, nejlépe spálením.

Zároveň s dispensací děje se též vyhlášení dítek již narozených anebo teprvé naroditi se majících, za *manželské*; pouze ony dítky, kteréž počaty jsou v cizoložstvu, nedosahují legitimace církevní, byt by se i udělila dispensace od překážky zločinu (*impedimentum criminis*). — Vyhlášení narozených už dítek za manželské děje se hned po udělení dispensace těmito slovy: „*Insuper eadem auctoritate Apostolica prolem, quam suscepisti et susceperis, legitimam fore decerno;*“ pakli ti, jimžto se dispensace dává, posud *nemají* dítek, přidává se k dispensačné formuli: „*Insuper eadem auctoritate Apostolica prolem, quam ex matrimonio suscepisti, legitimam fore nuntio et declaro. In nomine Patris*“ a t. d.

II. Vykonáním rozkazu a udělením dispensace *není ještě napraveno manželství posud neplatné*; dispensace zajisté jenom to způsobila, že odstraněna překážka, pro kterou se při prvném uzavírání svazku manželského platné svolení státi a tudíž skutečné manželství uzavřiti nemohlo. An tedy nyní oné překážky už nestává, může se platné svolení k řádnému manželství dáti, a musí dáno býti, má-li nastati platné manželství mezi těmi, kteří posud skutečnými manžely nebyli. V mluvě církevního práva říká se tomu, že tito manželé *obnovují své svolení, a tou obnovou že se manželství napravuje* (*convalidatio matrimonii*).

Náprava neplatného manželství jest dvoji: veřejná a soukromá (*publica vel occulta*).

1. *Veřejná* děje se, když překážka, pro kterou prvé manželství bylo neplatné, veřejně známa jest, čili když se udílí dispensace pro obor práva (pro *foro externo*). Záleží pak veřejná náprava neplatného manželství v tom, že oba manželé *před farářem a dvěma svědky* vyslovují své svolení ke společnému mezi sebou svazku a životu manželskému. Veřejnost nápravy (konvalidace) nijak nežadá té veřejnosti, v jakéž obyčejně manželstva se uzavírají; dějet se v kostele při zavřených dveřích, anebo v sakristii, anebo i v domě farském, ano třeba i v domě jiném, a manželé pronášejí svolení své tak jako při obyčejných oddavkách bývá. Ohlášky neopakují se, pakli manželství prvé uzavřeno bylo ve formě Tridentické, jakož u nás posud ani nemůže jinak býti.

Každá veřejná konvalidace musí v *kopulačné matrice* poznamenána býti, jakož i třeba jest, aby reskript ten, kterým se dispensace povolila, v archivu farském byl uložen. A protož kdyby zpovědník byl žádal pro svého kajcínika za dispensaci pro obor práva, musel by mu obdrženy reskript odevzdati k dodání farářovi; neboť jenom na základě tohoto reskriptu mohla by se náprava veřejná neplatného manželství státi a potom v matrice zaznamenati.

2. Byla-li dosažena dispensace od překážky tajné pro obor svědomí, bude obnova svolení či náprava neplatného manželství *soukromá* t. j. manželé obnoví svolení své k manželskému svazku soukromí mezi sebou, aniž by přítomen byl farář anebo který svědek; postačít pak tu, aby jeden každý u přítomnosti druhého řekl: já svoluji v manželství s tebou. Kdykoli zpovědníkovi se nahodí, žádati o dispensaci od překážky tajné pro manžele, musí ve zpovědnici tomu, kterémuž dispensaci udělil,

zároveň i vyložiti potřebu a způsob této nápravy soukromé. — Když by však po vykonané už nápravě soukromé překážka v obecnou známost vešla, musela by nová dispensace pro obor práva dosažena a potom i veřejná konvalidace učiněna býti.

Avšak s konvalidací tajnou bývají znamenité obtíže spojeny za příčinou podmínky, kterou sv. Poenitentiarie spojuje s mandátem dispensačním: „*dicta muliere (viro) de nullitate prioris consensus certiorata, sed ita caute, ut delictum latoris nunquam delegatur.*“ Může se zajisté státi, že by s vyjevením neplatnosti posavadního manželství mohla vyjevena býti také vina, pošla-li překážka ze hříchu jednoho manžela (n. p. tělesný skutek spáchaný od manžela s manželčinou sestrou ještě za svobodna), a odtud že by domácí pokoj a svornost mohly na vždy podvráceny býti; a třeba by toho nebylo, mohlo by se snad přihoditi, že by druhý manžel, zvěděv o neplatnosti posavadního manželství, domáhati se chtěl soudného vyhlášení jeho za neplatné. — V nesnázi této následující navrhuje se způsob *uvědomění o neplatnosti* prvního svolení: Strana vědoucí o neplatnosti manželského svazku musí spoluzároveň svému řici, že při uzavírání svazku manželského nedala svolení vedle zákonův a předpisův církevních, a že zpovědník, jemuž se s tím svěřila, za potřebné uznal i k tomu radí, aby pro pokoj svědomí obnovili oba svolení své, a proto že ona (druhá strana) ochotna jest učiniti tak. A hned na to může řici: já svoluji v manželství s tebou; — prones i ty slova tato. — O tomto návrhu soukromé nápravy neplatného manželství praví papež Benedikt XIV.: „Tento způsob zdá se býti nejvhodnější. Nebo nevědoucí manžel zví o neplatnosti posavadního svazku manželského, aniž by zvěděl také o hříchu, z něhož překážka původ vzala; nedí pak se tu ani lež, poněvadž pravda jest, že při uzavírání svazku

manželského nebylo dáno svolení vedle zákonův církevních. Abo nebylo by ani pravdě na odpor, kdyby vědoucí o neplatnosti strana řekla, že tehdy vůbec ani nesvolila k manželství; nemůžeť pravým a skutečným svolením slouiti to, kterémuž církevní zákonové na odpor byli.“

Avšak ani tento způsob nápravy soukromé nebude vždy bez obtíží a snadný ku provedení. Přesvědčí-li se tedy zpovědník, vykonavatel dispensace, že by pro možné následky zlé (sváry, těžké podezření, rozdělení svazku manželského) s pováženou bylo, aby kajicník vyjevil spolu manželé svému neplatnost posavadného manželství: bude třeba, aby celou tu záležitost na *biskupa* vznesl s prosbou, by náprava jiným způsobem státi se mohla. Biskup pak obrátí se buďto k Poenitentiarii se žádostí, aby prominuta byla výminka: „*altera parte de nullitate prioris consensus certiorata*,“ anebo sám ji promine, pakli věc netrpí odkladu. Potom udělila by se kajicníkovi dispensace bez této podmínky a náprava posud neplatného manželství mohla by se státi jedním z následujících způsobův:

α) Onen manžel, kterýž o překážce má vědomost a od ní už dispensován byl, řekniž druhému: *domýšlám se, že by manželství naše pro nějakou příčinu nebylo dle předpisův uzavřeno, a protož obnovme obapolně svolení své, abychom budoucně ničím už nenepokojili se.* — β) Strana vědoucí hlediž od strany druhé obdržeti znamení nové lásky a vyslov svoji *úplnou ochotnost*, vejiti s ní v manželský svazek, *kdyby* ještě obě svobodny byly, — a pak obě obnovte svolení. γ) Manžel vědoucí o překážce obcuje s druhým „*affectu maritali*,“ a hled druhého nakloniti, aby s týmž úmyslem obcoval, t. j. s úmyslem, obcovati s druhým jako manžel. —

Pakli by ale poměry tak nebezpečné byly budoucímu pokoji anebo až i samému svazku manželskému,

že by nebylo radno ani některého z těchto způsobův použiti: muselo by se žádati k apoštolské stolici (skrže biskupský Ordinariát) za *úpravu počátkovou (sanatio in radice)*, kteráž jest vyhlášení (declaratio) papežovo, že manželství uzavřené s překážkou práva církevního i bez obnovy svolení obou manželův má co do následkův církevních zrovna za takové považováno býti, jako kdyby s počátku již bylo se uzavřelo beze větší překážky. Úprava tato není možná, pakli jeden z manželův odvolal svoje prvé dané svolení anebo pakli by proti všeliké dispensaci se prohlásil. — Že po takovéto sanaci netřeba již nového manželův svolování, to již z výměru úpravy počátkové samo zřejmo.

Že pak zpovědník může i má žádati za úpravu počátkovou, když by nebylo radno kajicníkovi samému pověditi, že v manželství neplatném žije, poněvadž by snad nepřijal dispensace, o tom jsme již prvé zmínku učinili.

Také úprava počátková se, pokud hledí k manželstvím neplatným pro překážku tajnou, dodává ve zpovědnici, ač ví-li jeden z manželův o překážce; forma dodání toho byla by: „*Insuper auctoritate Apostolica mihi specialiter demandata matrimonium a te N. N. cum N. N. in consensu adhuc permanente nulliter contractum in radice ejus sano et consolidato prolemque susceptam et suscipiendam legitimam declaro. In nomine Patris etc.*“

3. *Manželství neplatná pro nedostatek svolení (ex defectu consensus)* napravují se veřejnou obnovou svolení právě tak, jako manželství neplatná pro jinou překážku, když onen nedostatek svolení vůbec je znám či veřejný.

Pakli ale nedostatek svolení nevešel v obecnou známost či pakli jest tajný, musí se ovšem také obnoviti svolení, ale jenom soukromí mezi manžely. Soukromá náprava manželstev neplatných pro překážku pošlou z nedostatku svolení má to zvláštní, že nové svolení také

mlčky se státi může. Za svolení mlčky dané považuje pak se, když ona strana, jejíž opravdové a svobodné svolení při veřejném uzavírání svazku manželského scházelo, ač nyní dobře ví, že by se soudného vyhlášení onoho svazku za neplatný domáhati mohla, přece buďto žádá anebo s vůlí svobodnou plní povinnost manželskou, anebo aspoň za delší čas (6 měsícův, dle Instrukce pro judicis eccl. imp. austr. §. 116) dobrovolně bydlí s druhým manželem. Avšak i tuto obě strany o neplatnosti prvního svolení vědomost míti musejí. — Žádosti za rozdělení manželstva není se tu co báti, poněvadž nedostatek opravdového svolení nedá se snadno před soudem dokázati.

4. Ve státech rakouských, vyjímaje země uherské, musí zpovědník ze stran překážek ve zpovědnici objevených při kajcníkoví vdaném a ženatém ještě jednu zvláštní okolnost míti na zřeteli. Následkem neoprávněných zákonův z doby císaře Josefa II. nezřídka se stávalo až do uzavření konkordátu (1855), že u věcech manželských nikdo se neohlížel na tyto překážky: a) příbuzenství duchovní a občanské (*cognatio spiritualis et civilis*), b) švakrovství z obcování nezákonného (*affinitas ex copula illicita*), c) na překážku právní veřejné slušnosti z manželství platného, avšak nedokonaného (*impedimentum justitiae publicae honestatis ex matrimonio rato non consummato*) a na překážku z platné zasnuby (*ex sponsalibus validis*), d) na švakrovství a pokrevenství (*affinitas et consanguinitas*) ve stupni 3. a 4. ano i tehdež, když jeden ze stupňův těchto dotýkal se druhého stupně; v pádu posledním (*tangente secundum*) udělovali někteří biskupové dispensaci, ač neměli k tomu práva, a proto i dispens byla neplatná. Kdo tedy s některou z překážek jmenovaných uzavřel manželství buďto beze vši dispensace anebo s dispensací neplatnou (mnozí faráři sami

udělovali dispensace — ovšem neplatné — v překážce pokrevnosti a švakrovství stupně 3. a 4.), toho manželství bylo ovšem neplatné a nijaké. Apoštolským listem ze dne 17. března 1856 zmocnil J. Sv. papež Pius IX. biskupy rakouských státův, upravití v počátku (sanare in radice) všecka manželství, kteráž s některou z oněch výše jmenovaných překážek uzavřena byla ve formě tridentské až do toho dne, kdy onen apoštolský list k jednotlivým ordinariátům dojde. Tato všeobecná úprava počátková vztahuje se tedy na manželství s některou svrchu jmenovanou překážkou uzavřená buďto bez dispensace anebo s dispensací neplatnou v létech minulých od 18. července 1856 nazpět počítajíc.

Shledá-li tedy zpovědník na občanech rakouských mimouherských manželství neplatné pro některou z překážek výše vyčtených, má přede vším vyšetřiti, uzavřelo-li se to manželství *před 18. červencem 1856*; v tento den a rok zajisté došel onen apoštolský list k biskupům rakouským ve Vídni shromážděným. Shledá-li, že manželství uzavřeno teprve *po 18. červenci 1856*, má se zachovati dle toho, což jsme prvé vykládali. Trvá-li však z doby *před 18. červencem 1856*, tu ničím nezmění se kajicníkovi, pakli tento sám neví a nic neříká o překážce; jest zajisté manželství platné následkem oné všeobecné úpravy počátkové. Pakli by ale kajicník-manžel buďto ve zpovědnici anebo i kromě zpovědi shledán byl u vědomosti o tom, že v dobách před 18. červencem 1856 vešel v manželství s překážkou, má jemu zpovědník vysvětliti, že tomuto manželství nic už nestojí v cestě a všechny následky že zrušeny jsou milostí stolice apoštolské. (Sr. Kutschker Eherecht sv. 5. str. 365).

● náboženském vyučování mládeže na školách národních.

Podává katecheta *Karel Hložek*.

I.

1. *Potřeba jednotného vyučování.*

Kristus přikázal apoštolům: „Jdouce učte všechny národy — učice je zachovávatí všecko, což jsem koli přikázal vám.“ (Mat. 28, 19. 20.) Rozkazu tomu činili apoštolé úplně zadost; oni šli ke všem národům a učili všechny zachovávatí všecko, cožkoli jim nebeský mistr, Pán a Spasitel náš byl rozkázal. U plnění rozkazu tohoto nečinili žádné výminky mezi dospělými a mezi dětmi, k oběma stejně se obracejíce. Na důkaz toho jest nám pokřtění Kornelia setníka a celého domu jeho se všemi příbuznými a přátely. (Sk Ap. 10.) Nedá se ovšem upříti, že přede všim dospělě na zřeteli měli, ale i dětem zajisté potřebnou péči věnovali. Víme, že mnozí svatí mučedníci od dětinství svého Krista znali a dle učení jeho živi byli. Pomněme jen na sv. Julittu a tříletého jejího synáčka Quirika a mnohé jiné svaté. Vždyť ukazuje zkušenost, že mladík, který si navykl kráčetí po cestách spravedlnosti, neopustí je ani tehdaž, když už byl sestarál. Pakli kdo z mládí hned naučil se znáti Boha Otce a toho, kteréhož poslal, Ježíše Krista, věrně k němu státi bude i v mužném věku svém, jak vidíme na sv. Polykarpu a jiných Svatých Božích. Kterak by byla pomýšlela církev pozdější na vychování mládeže, kdyby první její představení ji tomu nebyli učili? Ať pomlčím o starších církevních ustanoveních, upozorňuji toliko na usnešení posledního sněmu provinciálního v Praze, kdež čteme: Sancta Ecclesia sicut adultis prospiciens a praedicando verbo Dei vel inter maximas nunquam destitit angustias, ita et *juventuti* coelesti doctrina

imbuendae inde a primordiis singularem navavit operam etc. (Tit. II. cap. 6. de cat. parv.) A biskupové naši zjevně při každé nahodilé příležitosti ukazují, kterak jim vzdělání náboženské naší mládeže na srdci leží.

Jestli však mládež vůbec sv. náboženství vyučována býti má, třeba na to dbáti, aby se vyučování toto *na všech místech* ode všech učitelů *stejným způsobem* dělo. Nemýlím se věru, tvrdím-li, že neznámost pravd náboženských u mnohých lidí odtud pochází, že se jim nedostalo za jejich mládí řádného vzdělání náboženského. Zvláště ve větších městech, kde jest více škol a ústavů vyučovacích, kde děti dnes v té, zítra v jiné škole vyučovány a vzdělávány bývají, stává se zhusta, že děti ve všech třídách jedno a totéž slyší a tudíž konečně jen kusé známosti sv. pravd nabývají. Kterak mohou nápotom dospěvše s užitkem poslouchati kázání? Člověk takový jde do chrámu Páně, protože musí anebo ze zvyku, jinak ale ze slyšení slova Božího velký prospěch nemá. Což tu divu, když začasť zcela slyšení slova Božího zanedbá a raději zcela jiným jen ne-duchovním radostem se oddává? A že děti zvláště za dob našich sotva na *jedné* škole tak dlouho setrvají, ažby úplně ve sv. náboženství vycvičeny byly, ví každý, kdo se školou co činiti má. Tuť se ovšem náboženská nevědomost čím dále tím více šířiti a růsti musí a to tím více, ješto dítě jinými předměty raději se zabývá, než se sv. náboženstvím, které stále v stejném rozměru se mu podává a nikterak cos nového mu neposkytuje. A v tom ohledu se ukazuje *neshoda* vyučování náboženského s *předměty jinými*, což druhá příčina, proč nám jednotného vyučování sv. náboženství třeba. V každém předmětu dítě pokračuje, ať si do kterékoli školy vstoupí. Každý řádný učitel probírá všude právě to, co mu nákras či *plán vyučovací* pro tuto školu předpisuje. Tak se stává, že dítě opustivši školu jednu v jiné ihned

dále pokračovati a se vzdělávati může. Jen ohledně sv. náboženství žádné usrovnalosti nestává. Kterak tu řádného pokroku docílití možno? Při takých poměrech dostane se dítko do škol středních, kde se na něm všeliké věci požadují, kterých ono sebou nepřineslo. S bídnou známkou z náboženství pokračuje dále, ano přivede to třeba ve vyšších školách pro pilné učení se z paměti až ku známce výborné, a přece o leckteré základní pravdě náboženské ničeho neví, ničemu nerozumí, vždyt nemá řádného základu. Učení se sv. náboženství na školách středních není tak upraveno, aby také návod k bohumilému životu podávalo. Žák dovede o té neb oné pravdě učeně hovořiti, srdce jeho však zůstává chladné. Známe takové muže, kteří ve vyšších třídách známku výbornou z náboženství dostali a přece ani apoštolské vyznání víry, tím méně přikázání Boží neb církevní nazpamět znali. Kterak se tu možno diviti, když pak ve Slovníku naučném a jinde s tolikerými křivými náhledy o náboženství se setkáváme? Nemá-li náboženské vzdělání mládeže i dále tímto chybným směrem kráčet, necht se v čas pomýšlí na jednotné vyučování náboženské.

Potřeba jest jednotného vyučování náboženského i pro *katechetu* samého. Dnes neb zítra se roznemůže, opustí školu, jiný musí na jeho místo nastoupiti. Co a mnoho-li vzal předchůdce z náboženství? Co v té, co v jiné škole? Snad měl předchůdce přece jakýsi nákres, podle něhož pokračoval, snad mu ho tu i zanechal? Snad se dozví co vzal, ale neví, *kterak* věc probíral; není s nákresem srozuměn, upraví si vše jinak, dle své hlavy a dle svého náhledu a dítky tím trpí. A což jestli mu předchůdce ničeho nezanechal, jestli ani učitel světský nemůže novému katechetovi sdělití, co a mnoho-li se vzalo? Ó tuť těžká a trpká práce nastává novému katechetovi! Tomu všemu se předejde, pakli na všech školách, v každé diecési

anebo alespoň ve větších městech jednotné vyučování zavedeno bude.

Školy naše z větší části nejsou ústavy soukromé, nýbrž *veřejné*, na jichžto působení i *církev* i *stát* velkého podílu béře. Proto ustanoveni jsou od obou školní dozorcové, kteří se mají přesvědčovati o prospěchu dítek i spůsobilosti učitelově. Kterak toho přesvědčení docílí školdozorce u katechety při oné rozháranosti ve vyučování? Jeden katecheta přednášel dítkám biblickou dějeppravu, jiný v té samé třídě probíral katechismus, ten mluvil o víře, jiný o svátostech atd. Jak mnohý svědomitý školdozorce toužil po jakési jednotě u vyučování náboženském, aby i na tomto poli posvátném jakéhos pevného měřítku ku posouzení dítek i učitelů měl a o pokroku náboženském se přesvědčiti mohl!

A jest snad na škole pouze jen katecheta učitelem náboženství? nemá-li a nemusí-li mu v tom napomáhati i *učitel světský*? Jestliže jeden katecheta věc takto, jiný jinak probírá, některý docela o věcech mluví, které ani v katechismu ani v dějeppravě se nenalezají: kterak tu může na učiteli žádati, aby s dítkami přednešenou katechesi opakoval? A což jestli učitel katechesi přítomen býti nemůže anebo nechce? Nemůže-li přítomen býti, neví pak, coby měl opakovati; rovněž ten, který přítomen býti nechtěl. K řádnému opakování ale mohou přinuceni býti oba, pakli se zavede všude jednotné vyučování, tak že nikdo nebude se moci vymluviti: Nevím, co katecheta přednášel!

Konečně i *rodičům* na škole záleží aneb aspoň má záležitosti! Jim nemůže býti lhostejno, čemu a kterak se dítko jejich učí. Nemohlo-li dítě jejich postoupiti do vyšší třídy, jdou na učitele, ten je odkazuje na katechetu. Kam je katecheta odkáže? Namítne-li, že dítě těm oněm pravdám sv. náboženství ještě se nepřiučilo, odpoví mu snad

rodiče: „Inu ovšem nenaučilo se tomu a onomu letos v této třídě, ale dohoní to na přes rok v třídě jiné!“ Kdyby však stávalo jednotného vyučování, tu mohl by ihned katecheta říci: Dle zákona musím probírat v této třídě to a ono, pročež nemůže syn neb dcera v jiné třídě dohonit to, čeho letos zanedbali, protože ve vyšší třídě něco zcela jiného učit se musí. Takto by katecheta chráněn byl před obecnstvem, které by nemohlo větších ani menších nároků naň činiti, než jak mu stanoveno zákonem, ježž on svědomitě zachovati povinen. A proto vidí se mi v *apoštolském vyznání víry* složen býti veliký důmysl. Zde naznačena byla cesta, jakou se první učitelé v církvi brali, aby jakéhoš jednotného učení u malých i dospělých docílili tak, že kdykoli by odchodem jednoho učitele bylo učení přerušeno, druhý ihned tam by pokračovati mohl, kde první přestal.

Potřebu jednotného vyučování sv. náboženství uznává i sám poslední sněm *provincialní pražský*, když dí: „Liber autem, cui in tradenda doctrina christiana omnino insistendum, *Catechismus est*, ab hac Synodo pro *tota nostra provincia emendatius edendus*, a quo recedere quemve alio commutare nemini licebit, ut *una sit omnium institutio*, et ne *dissentientibus verbis ipsae veritates religiosae videantur esse diversae*.“ Má býti jeden katechismus, aby vyučování jednotným bylo. Katechismus ten ovšem bude muset tak býti upraven, aby *každému* věku dítek to podával, co jim věděti třeba v tomto stáří a v jich okolnostech, kterýž se tedy snadno na *více* katechismů rozložiti dá, jako n. p. Řezenský (Deharbův), aby posloužil i nejmenším i největším, aby vždy celek podával, avšak přece i pokrok a lepší vzdělání starší mládeže na zřeteli měl. Že zde katechismem nemíníme toliko knihu, v níž sv. pravdy v jakési soustavě sebrané nalezájí se, ale i knihu, v níž příjemným způsobem dějiny zjevení

Božího se vypravují a takto sv. pravdy takřka znázorněné se podávají, každý nám přisvědčí, až povíme, kterak si náboženské vyučování na školách obecných upravené mítí přejeme.

2. Možnost jednotného vyučování.

Neupírám, že jednotné vyučování s mnohými obtížemi jest spojeno. Kdyby učitel náboženství na každé škole byl toliko učitelem a ne spolu i *správce duchovním*, byla by práce snadná; tak ale se všelicos naskytuje, což nám u vykonávání našeho úřadu brání. Osada jest rozsáhlá, filiálními chrámy i školami někdy až přetížena, tak že duchovní sotva jednou a nejvýše dvakrátě týdně do vzdálenějších vesnic přijíti může, a přece mají dítky škol filiálních totéž z náboženství věděti a znáti, jako ve škole farní anebo městské, kde snad zvláštního učitele pro náboženství mají.

A nejen se strany učitele, ale též se strany *dítek* naskytují se mnohé překážky. Kdo z nás neví, kterak nepořádně tu a tam dítky do školy chodí, komu není známo, jak mnohé dni nemohou dítky do školy pro nečas anebo pro pilné domácí zaměstnání? Vše to jsou věci, které věru velmi důležité jsou a při stanovení jednotného vyučování nikterak přehlédnuty býti nesmí.

A přece vzdor všemu tomu tvrdíme, že jednotné vyučování sv. náboženství *jest možné*.

Učitel duchovní především nesmí opovrhovati *pomocí učitele světského*. Jsoutě oba povoláni, aby působili na národu roli dědičné a má-li působení jejich býti vydatné, třeba, aby se úplně spojili, aby jako bratří ruku v ruce k jednomu ubírali se cíli, třeba, aby duchovní všemožnými dobrými prostředky učitele sobě a dobré věci získal a jej takto k veliké úloze, kterou oba vychováním mládeže na se převzali, úplně připoutal. Jestliže takové spojení

jest docíleno, tu i jednota u vyučování náboženském snadno se provést dá. Ovšem předpokládáme, že o to bude postaráno, aby se potřebných kněh vyučovacích jak učitelé tak i dítkám do rukou dostalo.

Když duchovní do školy přijíti *nemůže*, převezme zaň učitel hodinu náboženskou, čte s dítkami katechismus a do paměti jim ho vštěpuje. Malým dovede bibliíkou dějepravu také vyprávěti. Duchovní pak příští hodinu přišed zopakuje, co bylo vzato, popraví, čeho třeba, vysvětlí místa temná a tak dílo, které učitel v lásce a s ochotou byl začal, dodělává. Po vyučování se opět o budoucí hodinu domluví a v pádu tom, že sám by přijíti nemohl, učitelovi poví, co a mnoho-li by s dítkami probrati měl. Zdaž tedy vyučování jednotné není možné? Nikdo o tom nepochybuje, že možné jest, jenom se namítá, že tu a tam učitele světského pro věc sv. náboženství získati nelze. Nemylme se. Nehledejme chyby v jiném, a přede vším dle napomenutí nebeského Mistra našeho pohledme nejprv do oka svého, a tu leckdo se přesvědčí, že snad sám tohoto dobrého dorozumění závadou. Za čas svého působení na vinici Páně seznal jsem mnohé pány učitele rozličných letor. Pakli jsem jim důležitost a potřebu věci předložil, jim jakýs kratičkový návod dal, kterak by u vyučování náboženském pokračovati měli, nikdy mi svého spolupůsobení neodpřeli. Proto tu netřeba se ohlížeti, zdaž ten neb onen požadavkům jednotného vyučování zadost učiniti může neb nemůže. Ve spojení s učitelem světským dokáže mnoho, ano všechno, co se na něm žádá.

Špatně prý navštěvují *dítky* školu. Ovšem, toť nemalá překážka u zdárném vyučování. Než tu třeba domlouvání, horlení a třeba i veřejného napomenutí rodičů nedbalých. Vyličuj často důležitost školy pro řádné vychování mládeže, poukaž na výhody časné a věčné a

věru že si dají osadníci říci, zvláště uvidí-li, že skutečně škola školou jest a ne mučírnou.

Školní vyučování bývá přetrženo o žních a v čas sbírání zemědat. Kde děti skutečně rodičům při těchto pracích aneb v jiný čas napomáhají, tuť zajisté lépe jest všeobecně prázdno dáti a pak spíše několik dní od hlavních prázdnin ubrati a věnovati školnímu vyučování.

A tak nemáme v tom ohledu ničeho, co by se jednotnému vyučování náboženskému protiviti mohlo.

3. *Jakých výhod jednotné vyučování poskytuje?*

„Co a jak vezmu letos?“ tak se táže mnohý mladší katecheta, „abych dítkám přece prospěl.“ Má ovšem bibličkou dějeppravu, má i katechismus, než kterak má vše upravit, aby každý rok s dítkami jakýsi celek vzal, aby děti přehled celého vědění křesťanského měly? Totéž věru nemalá starost a mnohé zkušenosti třeba, než se katecheta ustálí, kterak by katechismus a dějeppravu letos probírali měl, aby na přes rok dítkám přece zase cos lepšího, dokonalejšího, rozumu jich dospělejšímu příhodného poskytnul. A jaké tu rozmanitosti se nalezá na každé skoro škole ano i na jedné a téže škole, kde dva anebo více duchovních vyučuje! Dítka přestoupivší do vyšší třídy často není v náboženství tak uspůsobilé, aby požadavkům jiného katechety postačilo, i zůstává pozadu, kdežto v jiných předmětech rychle postupuje!

Nuže, zdaž by této starosti neodpomohlo jednotné vyučování? Ano nejen starosti té, ale i jiným kolisím by se předešlo. Nyní skutečně katecheta neví, *co má od dítky té oné třídy žádati*. I musí dříve z dítky samého mnohými otázkami vyzvěděti, čemu se posud ze sv. náboženství přiučilo. Mnoho-li známosti sv. náboženství se v dítku nalezá, to obyčejně katecheta hned nevyzpytuje, ale teprv při vyučování se to ukazuje. Namítne tu snad

někdo, že by se mohli katechetové *dorozuměti*. Tot by ovšem bylo možné, kdyby dva toliko aneb tři se vespolek dorozuměti měli, ale což když se dívky ze všech končin světa do některé třídy sejdou, jako právě ve větších městech se stává, kterak tu možno učiteli náboženství na všechny pány spolubratry se obrátiti a od nich se dověděti co, mnoho-li a kterak každý s dítkami v náboženství byl pracoval. Tot jest věru velká obtíž, které opět odpomůže jednotné vyučování. Katecheta na střední škole ví, co a mnoho-li může na dítku žádati, dítko se nikterak vymluviti nemůže, mělo se tomu, co předepsáno, řádně naučiti, pakli postoupiti chtělo, a tak může pak se vší jistotou na předešlém základě dále pracovati.

Pakli katechetovi látka napřed vyměřena jest, tuť bude i snadná *příprava* jeho na každou hodinu. Vždyť zná objem toho, co přednésti povinen, ví co a mnoho-li o tom či o onom říci má a tak nebude opakovati ve vyšší třídě, co řekl v nižší a naopak. Tím ovšem nabyde času, aby řádně probral s dítkami každoročně vše to, co znáti mají dle svých poměrů a okolností. Pak se nebude katecheta tázati: kterak možno, abych celý katechismus, a k tomu ještě i dějepravu probral? Řím nebyl za den vystaven, rovněž tak nedovede katecheta jedním rokem vše ze sv. náboženství probrati, tak aby mohl říci, že už dost učinil. Rozdělená a na léta vyměřená práce mnohem snadněji a důkladněji se vykoná, než práce na rychlo a o překot sestavená. Víme, že stavení na rychlo postavené brzy se trhá a málo věků potrvá. Tak a mnohem hůře jest to i s učením.

A jak velká jest i ta výhoda pro katechetu, pakli z nenadání má s dítkami svými *vydati účet* před některým *představeným* svým anebo i před rodičemi dítek, když může ukázati: To co mi předepsáno v této třídě a v tomto čase probíráti, věrně probírám a učím tomu

dítka. Nikdy nebude překvapen, bude vždy připraven a vždy hotov se svými dětmi podstoupiti zkoušku potřebnou.

A což jestli ho vůle biskupova *na jinou pošle školu*, aby zde působil? Tu netřeba dlouhého dotazování, prošení a mrzení se na to a ono, nový katecheta ihned může počíti tam, kde předchůdce přestal. A kdykoli sám duchovní pro nemoc neb jinou překážku do školy přijíti nemůže, tu zajisté učitel snadno jej zastoupiti dovede. Katecheta pak potřebuje toliko určití, co by učitel přednésti měl a při opakování snadno doplní, co tento snad nedosti jasně vysvětlil.

Ale i *dítěm* se jednotným vyučováním prospěje. Když se jim podá věc tak důležitá postoupně a jich rozumu přiměřeně, ony zajisté lépe věc pochopí a stráví. Dáme-li člověku mnohé a silné stravy, zbudí a před časem zahyne; dejme mu málo a stravy slabé, schradne a podobně zemře. Tak i u dětí. Rozum a paměť jejich podobá se žaludku. Přecpou-li se mnohými věcmi, škodí to duchu jejich; nepodá-li se jim ničeho aneb příliš málo vědomostí, tedy duch jejich zcela zakrní. Protož věru svrchovaný čas, aby se již jednou se vši silou k tomu hledělo, by jednotné vyučování sv. náboženství na národních školách zavedeno bylo.

Jiný prospěch pro děti z jednotného vyučování plynoucí jest ten, že dítě vědouc, mnoho-li a co uměti musí, *se přičiní, aby se naučilo*, aby postoupiti mohlo. Nediví se dítě, když čísti neumí, že v nižší třídě zůstává. Nemůže postoupiti výše, ví a zná toho příčinu; rovněž tak by to bylo i se sv. náboženstvím. I povstala by tudy mezi dětmi pro posvátný předmět tento větší horlivost, kteréž pak katecheta snadno ku prospěchu zbožnosti i dobrých mravů dětí samých obrátí.

Konečně děti takto záhy vedené a pěstované jsou i později schopny, aby s prospěchem poslouchaly *křesťan-*

ské cvičení a hlásání slova Božího, aby s prospěchem přijímaly další a rozvláčnější odůvodňování sv. pravd. Pak přestane u nás bažení mnohých lidí po kazateli, který líbezně pro sluch přednáseti dovede, který se jen povrochně chyb a křehkostí svých posluchačů dotýká, zrak jejich vždy na jiné, nikdy pak na ně samé neobrací a tak ovšem veliké obliby u svých posluchačů dochází. Vychování byvše silnou a záživnou stravou, budou si pak i na dále takové duchovní stravy přát a řádnému kázání oni jistě porozumí. I vyhledají si kazatele, který je dovede i na dále cvičiti na základě daném, ano i kazatelé sami se pak také přičiní, aby posluchačům svým jen to a takové podali, coby je vzdělávati a k prospěchu jejich duševnímu posloužiti mohlo.

4. Komu přísluší zaříditi jednotné vyučování sv. náboženství?

Jednotlivce — učitel či katecheta, kterýby něco takového podnikl a jakýsi náskok jednotného vyučování na své škole si sestaviv dle něho pokračoval, neumenší ještě rozmanitost u vyučování na ostatních učelištích. Tu platí přísloví: „Quot capita, tot sensus.“ Každý by si zařídil vše jinak dle svého náhledu, své moudrosti a přesvědčenosti, ač připouštěje toho, že nikdo není neomylným a že druhý snad cos lepšího dovede. A bytby hned na jednom ústavu provedena byla jakási jednota u vyučování náboženském, jaký prospěch z toho mají žáci, kteří sem z jiných ústavů přijdou?

Spíše by mohl při duchovenenské poradě *vikář* se o to pokusiti, aby katechety svého okresu ku přijetí jednotného vyučování v sv. náboženství přiměl. Ovšem by zde již mnohem více a cos lepšího se stalo, než kdyby jednotlivci do díla toho se pouštěli. Ale vadí zde ta okolnost, že okresy školdozorců nejsou tak *rozsáhlé*, aby se z nich snadno dívky do jiných okresů dostati nemohly,

ano často i nemusely; dílem i to, že školdozorcové nikterak mocí úřadu svého něco podobného zavesti *nemohou*, jelikož nejsou s to přísně na to dolehati, aby se nařízení jejich v celém okresu zachovávala.

Kdybychom byli pod vládou protestantskou anebo takovou, kteráž nikterak svatá práva církve uznati nechce, ano je nohama šlape, tu bychom ovšem se museli obávati, že vláda světská si přivlastní právo zavesti jednotu vyučování náboženského; tak ale u nás církev svobodna jest a proto držíme se práva, které Kristus apoštolům dal řka: „Jděte, učte.“ Apoštolův a jich nástupcův povinností jest učiti a nad učením víry bděti. Protož má-li jednotné vyučování ku zdaru církve sv. provedeno býti, od *biskupů* zavedeno a nařízeno býti musí.

Biskupové jsou jedině oprávnění představení a učitelé kteří naříditi mohou, co a mnoho-li se vyučovati a kterak si katecheta u vyučování náboženském počínati má. Že pak u nás od dávných časů svěřena jest péče o vyučování náboženské v diecési mužům, po boku biskupa stojícím, *scholastikům*, tudíž oni co splnomocněnci biskupa a u nás zároveň co splnomocněnci vlády mohou nejen takovéto jednotné vyučování zavesti, ale i se vši přísností k tomu dohlížeti, aby se věc řádně vykonávala. A protož vznášíme zde snažnou prosbu na všechny pány *scholastiky provincie České i Moravské*, by se o zavedení jednotného vyučování náboženského co nejdříve postarali, aby škoda, která z této rozervanosti co den vzrůstá, konečně odstraněna a dle možnosti napravena byla.

Víme a jsme přesvědčeni, že zavedení jednotného vyučování se s mnohými obtížemi setká, než dobrá a nezískaná vůle konečně zvítězí a Bůh sám hojně odmění mužům, kteří se o něco takového nejen pokusí, ale i celou věc šťastně provedou.

Nemohou zajisté nejdůstojnější ordinariáty naše opět

čekati, až jim nějaká vyučovací rada odněkud řekne: Vyučování náboženské jest nedostatečné a musí se úřady světskými upravit! Či jsme se už čehosi podobného za dob Šmerlingovských nedočkali vzhledem náboženského vyučování na gymnasiích? Protož dříve, než se lidé cizí neoprávněným způsobem této záležitosti ujmou, uchepme se sami díla a pracujme všemožně na uskutečnění jeho.

Kéžby v té věci učinila alespoň naše slavná *arcidiece* počátek a předešla dobrým příkladem, aby i jiní vidouce hojně ovoce jednotného učení náboženského nás brzy následovali.

Zvláště pak se nyní naskytuje k tomu příležitost v Praze, kdež veliké množství škol veřejných i soukromých ještě nyní rozmnoženo býti má *čtvrtými třídami* škol národních. Tu by se celé vyučování náboženské hned nyní náležitě uspořádati mohlo a mělo; ale nesmí se ani na okamžik s věcí odkládati.

Katechismu, jaký byl již roku 1860 sněmem provincialním slíben, ovšem ještě nemáme; ale tu by se prozatím odpomohlo, kdyžby se učinil jakýsi *seznam* všech sv. pravd, jimž dítky poslopně naučiti se mají, a kdyžby se spolu objem naznačil, kdy, kterak, v jakém pořádku a v jaké rozsáhlosti se čemu učiti má. Dle tohoto seznamu či nákresu by se mohly pak potřebné učebné knihy sestaviti, ano i prostředky vyučovací zaříditi.

Těžko jest ovšem jednotlivci něco takového podati, aby mohl říci: totoť jest dokonalé. Nicméně však jsem si přece umínil v této tak důležité otázce učiniti počátek a jakýsi nákres přede vším pro školy *trojtřídní* a pak i *čvertřídní* podati, prose zároveň velebné pány spolubratry, by si neobtěžovali v této věci se pronesti, kterak oni soudí, aby takto náhledy se vytříbily a věc, pokud lidem možno, co nejvíc dokonalá jednou patřičným vyšším místem v praxi zavedena býti mohla.

II.

Upravení látky katechetické.

1. pro školu trojtřídní.

Dle stávajících zákonů jsou u nás dívky povinny navštěvovati školu od svého šestého až do dvanáctého roku. Co má katecheta těmto nejmenším šestiletým (často i mladším) dítkám předložit, které posud nejen čísti neumí, ale mnohdy ani písmeny neznají? A kterak to vypadá s jich myšlením? Co s nimi počítí? Má je katecheta zanechat sobě samým, až by dorostly a on s nimi něco pořádného pracovati mohl? Aj tuť by zapomínal, že sám Spasitel dítek se ujímal a o nich tvrdil: Nebudete-li jako maličtí tito, nevejdete do království Božího. Duše dítek jsou Bohu nade všecko milé; ony proto musí býti také nejhlavnějším předmětem starosti a péče katechetovy. Nezapomeň nikdy, že dítko na svém stupni a ve svém stáří celý jest člověk a že dítku tomuto taky jakýsi celek podati se musí. Však, co se jim podává, nemůže obsahovati v sobě vrchol vědění náboženského, nýbrž toliko to, co oni jsou v stavu pochopiti a právě pojmuti.

Látka vyučování náboženského zaujímá v sobě: *Dějpravu biblickou, katechismus (věro- a mravosloví), učení o obřadech a dějiny církve.*

Co má vzíti katecheta v první třídě? Dítka tyto nejmenší nemohou přirozeným způsobem hned pojmy chápati, je rozebírati a tvořiti: vždyť mají býti teprv navedeny k myšlení; protož nedobře činí ti, kteří hned s katechismem, s věro- a mravoslovím započínají, biblické dějpravy jen tak vedle katechismu k jeho výkladu užívají. Zapomínají, že dítko jich učeným a širokým důstům a vyvozováním nikterak neporozumí, a že tak njspíše v něm všecku chuť ku slyšení sv. náboženství

hned z počátku utlumí. Možno, že snad to ono dítě jako papoušek slova učitelova opakovati dovede, zdali však jim také rozumí, jestiž jiná otázka. Zajisté se to každému člověku zdá nepřirozené býti, když tak maličké dítě již mudruje a o věcech mluví, kterým ani, dospělý člověk tak snadno neporozumí. Takovéto rozumování sotva dítě k nábožnosti přivede, ale naopak v nich již záhy všeliký náboženský cit podkopati musí.

Proto upustme u maličkých od suchopárného rozumování a podávejme jim stravu záživnou, chutnou. A jaká jest to strava? Podívejme se blíže do života dětinského a vizme, co dítě nejvíce zajímá. I kdyby sebe větší smích a hluk ve škole panoval, řekne-li učitel: „Musím vám o něčem *vypravovati*,“ tu ihned všecko umlkne a poslouchá. Dítěm se líbí vypravování a sice vypravování živé a názorné. A nepodává nám snad naše sv. náboženství žádné takové pomůcky, kde bychom spolu dětkám sv. pravdy náboženské do hlavy vštípití a ku konání a plnění zákona Božího je přiměti mohli? Ó věru že jich máme dosti. Vždyť Bůh sv. pravdy našeho náboženství nezjevil dle jakýchsi rozvržení na třídy, kapitoly a články, nýbrž celé zjevení Boží stalo se více skrze skutky a činy než slova. Vypravuje-li, katecheta o těchto *skutcích* zjevení Božího dětkám v myšlení nezběhlým a nezkušeným, tu jim podává sv. náboženství způsobem příjemným a přirozeným, zároveň pak pro ně i pochopitelným. Tak zajisté počínal sobě sv. *Augustin*, který ve svém návodu de catechizandis rudibus umění katechetické pod jménem „*narratio*“ pojímá. Tak dí na p. v kap. III. „*Narratio plena est, cum quisque catechizatur ab eo quod scriptum est: Im principio fecit Deus coelum et terram usque ad praesentia tempora Ecclesiae.*“ A ať katecheta nikterak na rospacích nebyl, o čem by katechizovati měl, praví dále: „*Non tamen propterea debemus*

totum Pentateuchum, tososque Judicum et Regnorum et Esdrae libros totumque Evangelium et Actus apostolorum vel si ad verbum edidicimus, memoriter reddere. . . . sed cuncta summatis *generatimque* complecti, ita ut eligantur quaedam *mirabiliora, quae suavius audiuntur* . . .“

Z toho, co až posud řečeno, vysvítá, že biblická dějepřava co základ katechizace přirozeným způsobem se považovati musí a že tudíž malým dítkám jen pomocí tohoto prostředku pravdy posvátné vštípeny býti mohou a mají. I naději se, že se mnou v tomto ohledu všickni páni katechetové i učitelé souhlasí, a že každý za nejlepší uzná, aby v první třídě toliko biblickou dějepřavu s dítkami probíral. Tu se mu naskytne hojně příležitosti, by i rozum i vůli i cit dítek zdekonoval a šlechtil a je na vydatný výklad katechismu připravoval. Mimo to i částky katechismu již v dějepřavě samé vykládati může, ješto příběhy biblické skutky zjevení Božího nám vypravující spolu s mnohými pravdami sv. víry nás ustavičně obeznamují. Tím nabude katecheta té výhody, že mnohé pojmy takřka bravě do dítek vpraví, vůli jejich příjemným způsobem k dobrému pohne a cit jejich ušlechťí. Jest-li kde jinde, zajisté zde platí přísloví: Verba movent, exempla trahunt.

Toto předeslavše přistupme nyní k rozvržení látky katechetické dle jednotlivých tříd.

I. třída.

Zde jsou dítky šesti- až sedmileté. Mysl jejich jest příliš ještě tékavá, i nedá se tak snadno na dlouho upoutati. Protož nejsme pro vyučování po celou hodinu, alebrž toliko pro vyučování *půlhodinná*. Netřeba poukazovati na to, kterak si katecheta snadno potřebnou náklonnost dítek získá, tot známo každému z paedagogie i katechetiky, jen na to upozorňujeme pány spolubratry, aby k tomu hle-

děti, by se dívky této třídy řádně kříž dělali a obvyklé v církvi sv. modlitby vykonávali naučily. Jeť známo každému, že se v mnohých rodinách lidé buď nedobře — s přídavky rozličnými — modlí, aneb nedbale, aneb bohužel docela na tuto přední povinnost našeho sv. náboženství zapominají. Ký div, že pak dítko nejen se modlití ale ani kříž udělali nedovede? Protož věnuj první hodiny k tomu, abys dítky naučil dělati sv. kříž, pak ať řádně se naučejí modlití se: *modlitbu Páně, pozdravení andělské, vyznání věry a desatero Božích přikázání*. Mimo to nauč je modlití se: „*Anděli Boží strážce můj*“ a „*Zdrávas Královno*.“

Tu a tam se dívky modlívaly podlé taktu. Nechci právě tvrditi, že tím cit zbožnosti u dítek škodu trpí, dle toho však, co jsem sám viděl a pozoroval, musím říci, že jsem nikdy při takovém modlení zvláštního dojmu nepoznal. Dítko modlitbu takovou odříkává, jako když na buben tluče, ničeho při tom nemyslic. K řádné modlitbě společné není třeba, aby se při ní takt dával; dokážet se zvolná a nábožná modlitba také tím, když jednotliví žáci ji zvolna říkají a ostatní s sebou po tichu opakovati budou. Když pak přeříkali všickni aneb větší část žáků, tuť teprv ať se modlí všickni společně, přestávajíce a oddechujíce kde třeba a dávajíce přízvuk na slova, kde patří, ne pak kde na svém místě není; jako k. p. se říká: Chléb náš; a zase naše viny, aneb „plód života tvého“ a podobně.

Nápotom vyloží katecheta následující částky:

1. Bůh jest *tvůrce* všech věcí, zvláště andělů a lidí, z čehož vysvitá všemohoucnost Boží.

2. *Pád* andělů, andělé dobří, zlí, strážní.

3. *Řád* a dobrotivost Boží k lidem.

4. *Přikázání* Boží; neposlušnost prvních rodičů. Bůh jest vševědoucí, všudy přítomný.

5. *Trest hříchu* u Adama a všech potomků, Bůh jest spravedlivý.

6. Zaslíbení *Mesiáše*, Bůh jest milosrdný.

7. Zvěstování a narození *Janovo*.

8. Zvěstování *Marie Panny*, pozdravení *Andělské*.

9. *Narození Páně*, příchod pastýřů, sv. tří králů, vražda dítek *Bethlemských*, útěk do *Egypta*.

10. *Dvanáctiletý Ježíš* v chrámu *Jeruzalemském*.

11. *Křest Ježíšův* v řece *Jordáně*. Bůh jeden v bytosti jest trojí v osobách.

12. *Ježíš učí* a *dává zákony*, nejdůležitější učení se vyloží, jako: Bůh jest otcem naším, jest milosrdný; *nesmrtelnost* duše; *vzkříšení*; *spravedliví* přijdou do nebe, *zlí* do pekel; *láska* Boží k bližnímu i nepřátelům; *kterak se máme modliti*. (Otče náš.)

13. *Ježíš nás učil milovati* všechny lidi čině dobře všem; některé *divy*, uzdravení, z mrtvých *vzkříšení*.

14. *Utrpení a smrt Páně*, z *mrtvých vstání*, na *nebe vstoupení*.

15. *Seslání Ducha sv.* Rozejítí se apoštolů.

16. *O církvi*.

Na konec může učitel všechno zopakovati ve spojení s apoštolským vyznáním víry.

Zbývá-li času, může příležitostně i jiné děje ze starého zákona probrati, by pozornost dítek čilou zchoval a jakous blahodárnou rozmanitost ve svůj přednes uvedl. Tak může se na př. zmíniti o mládencích v peci ohnivě a o *Tobiáš*i, když mluví o andělech strážných; anebo co příklad dobrého dítěte a upřímného bratra uvede *Tobiáš*ě, *Josefa* atd.

Ješto pak dívky tyto i *službám Božím* přítomny bývají, musí katecheta o to dbáti, aby zvěděly, co tam činiti, *kterak se tam chovati* mají; pročež jim stručně vy-

lož, jaké místo jest *chrám Páně*, kterak a proč se tak mají chovati při *mši sv.* Uč je uctivosti ku sv. *obřadům.*

II. třída.

Zde bývají dívky sedmi — až i desítileté.

Látka pro dívky tyto není jiná než opět *biblická dějprava* a sice ne v rozervanosti jakési, ale v celku, v souvislosti podávána. Smyslný člověk potřebuje něco, co by takřka očima a rukama chápati a čeho by se pevně držeti mohl. Toho jinak nedosáhne, než zná-li dokonale dějpravu. Bez ní není nikterak možno nabytí úplného poznání pravd náboženských. A tedy dívky této třídy se učí dějpravě souvisle a v *časopisném* pořádku, a to proto, že se tu nejedná o pouhé toliko vědění, nýbrž o to, aby se dívky pomocí těchto dějin zjevení Božího znáti naučily Boha samého, jeho záměry ohledně nás lidí, a jeho sv. vůli. Proto třeba, aby při každé naskytující se příležitosti taková učení víry a mravů se připojila, jež dítkám tohoto stáří přiměřena i potřebna jsou. Tato věro- a mravoučení se tudíž dítkám co znázorněná v dějinách zjevení před oči staví.

Dívky této třídy přicházejí do let poznání dobrého a zlého, proto třeba odrostlejší a dospělejší připraviti k hodnému přijetí *svátosti pokání.*

III. třída.

Spůsobem nadřeceným připraveny jsou dívky tak; že s prospěchem *systematicky seřazené pravdy sv. náboženství* našeho v paměť si vštěpovati mohou. Poznaly dokonale záměry Boží ohledně spasení člověčenstva, i řízení Božské, jež v celém světě se patrně jeví, jakož i jiná důležitá učení; dějiny zjevení Božího tamou jim na myslí co jakýsi živoucí celek. Jména a události, na něž se vyvinování království Božího v člověčenstvu víže,

byly dítkám co do významu svého v předešlých třídách vysvětleny a proto na základě úplné známosti dějin biblických jsou dítky s to urovnaná věro- a mravoučení obsažená v katechismu v jich plném významu poznati a pochopiti.

Než *lterak* se jim má tento katechismus podávati?

Po rádném výkladu biblické dějepavy, kde na konec katecheta ideu církve dítkám podal, jakož i s úlohou této církve je obeznámil, může se věru katechismus tento probírat tak, *jak ho nyní v provincii naší upravený máme*. Vždyt není a nemůže to dítkám býti nic nového a neanadného, o čem by s nimi katecheta už nebyl mluvil. Proto však přece jakési změny zapotřebí se nám zdá, aby byla látka poněkud přirozeněji upravena. Ješto pak nový katechism, který vydán býti má, podle katechismu *římského* upraven bude, může již nyní každý katecheta vyučování náboženské v III. třídě asi následovně udíleti:

1. Co jest to *věřiti*? Můžeme víru svou jinému zjeviti? Sdělití jinému, co věříme, jest víru svou *vyznati*. Máme vyznání víry *apostolské*. I probere nyní *jednotlivé články* tohoto vyznání, jak je náš katechismus podává. Nápotom se vrátí zpět, vyloží co *křestansko-katolicky* věřiti, které jsou hlavní pravdy, články, jež každý znáti a věděti musí, chce-li býti spasen.

2. Člověk pozná Boha, sebe, svůj pád, smutné jeho následky, baží po spojení s Bohem. Toho se mu dostává udělením *milosti Boží*. Co jest milost Boží? Jak *dělíme* tuto milost Boží? Kolikerou tedy rozeznáváme? Kde se nám udílí tato milost B? ve *svátostech*. Co jest svátost? *Kolik* máme svátostí? — A tak probírá učení o svátostech, které náš katechismus dosti obsírně podává. Třeba toliko, aby při nejsv. svátosti se zmínil též o *mši sv.* a sem tedy dal, co při druhém přikázání církevním se uvodí. Konečně o svátostnínách, o svěcení a žehnání.

3. Dobyvše milosti Boží, máme v ní setrvati. Proto musíme Bohu dokázati, že ho *milujeme*, zachováváním příkázání Božích. Jsou *dvě hlavní příkázání v zákoně a desatero příkázání Božích*. I *církev* má moc příkázání dávatí. Proberou se jednotlivá příkázání. Příkázání Boží i *církev* nám něco *zapovídají* a něco zase *poroučí*, protože třeba nejen hříchu se uvarovati ale i dobře činiti. Co jest *hřích*? Kolikery? Co *ctnost*? Co *skutek dobrý*? Máme po dokonalosti bažiti; co k ní třeba? O *posledních věcech* člověka.

4. Prosme Boha, aby nás sílil u plnění své svatě vůle. O *modlitbě* vůbec, o *modlitbě Páně*, *pozdravení anjelském*, *růženci* zvlášť; o *právodech*, *poutích*.

Tak bychom byli ukázali alespoň poněkud, kterak by si měl katecheta katechismus rozdělití a upravití, aniž by ho musel příliš roztrhovati; nechválíme to, pakli učitel brzy z té brzy z oné části katechismu něco vybere a dítkám ukládá; nezapomeň, že máš jen dítky před sebou, které nedovedou hned zde, hned zase jinde rozličné částky k naučení určené sbíratí, a proto radno jest v katechismu co možná delší částě v souvislém celku probíratí.

Zároveň musí katecheta nebo učitel na to pamatovati, že dítky této třídy musí vésti k *sv. přijímání*. I jsem ze zkušenosti pro to, aby *první sv. přijímání* se co nejslavněji dalo, an takovým způsobem i rodičové puzeni jsou, aby dítkám dobrým příkladem svým předcházeli.

Taktéž se zmíní katecheta o *roce církevním*, a pak příležitostně dítky na jednotlivé *slavnosti* a *obřady* *círky* upozorní a ku podílení se na slavnostech a obřadech je přiměje. Tou měrou navede dítky k životu křestanskému, tak že tyto vyšedše nápotom ze školy povždy ve sv. víře a v plnění povinností křestanských radost a útěchu naleznou.

2. Pro školu o čtyřech třídách.

Školy čtyřtřídní jsou u nás toliko *školy hlavní*, kteréžto přechod do gymnasia aneb realní školy usnadniti, mimo to i vyšší vzdělání podporovati mají. V životě náboženském školy tyto však mnoho nemění, anto žák z třetí třídy národní školy vystupující tolik věděti a znáti má, aby jakožto křesťan žítia svým povinnostem náboženským zadost učiniti mohl. Proto nevidíme toho potřebu, abychom snad pro první tři třídy hlavních škol cosi jiného ku vyučování předpisovali, než jak jsme u škol trojtřídních byli učinili.

Než co má pak učitel počíti se sv. náboženstvím v třídě čtvrté? Jako ve všem čtvrtá třída jakousi *dokonalost* docíliti se snaží, platí totéž o sv. náboženství.

Probrána jest biblická dějprava, vyložen i katechismus, nyní může katecheta podati co doplněk dějpravy pokračování dějin království Božího mezi lidmi čili *dějiny církevní*. Podej jim zvláště takové *obrazy*, na kterých bohumilý život spojený s obětovností pro Boha jasně se jeví a nápotom je obeznam s dějinami církve sv. ve vlasti naší. Takto katecheta doplní biblickou dějpravu. A rovněž i při katechismu naskytuje se mu příležitost, aby dítky ve sv. náboženství utvrzoval a prospěšné vědomosti v nich rozšiřoval.

V katechismu našem poznamenáno jest čárami, co by se mělo vzíti ve třetí a co ve čtvrté třídě; než kdo se na věc blíže podívá, musí uznati, že mnohé věci jsou buď opakování předešlého, ovšem slovy jinými, ale často ani ne tak příhodnými, jak se to v starém vydání nalezalo, anebo že jest to věc taková, již každý křesťan věděti a věřiti má. Pročež by bylo záhodno, aby do této třídy byl zaveden *zvláštní katechismus*, kterýby totéž rozdělení a tytéž definice měl, ale články víry a pravidla mravů mnohem důkladněji probíral než náš nynější katechismus,

tak že by to byla kniha obsahující značné rozšíření katechismu z třídy třetí. Ještě podotýkáme, že v třetí třídě hlavní školy se těm samým částkám sv. náboženství vyučovati musí jako v třetí třídě školy *trojtřídní*; zcela nepřiměřené a chybné jest zařízení to, když se v třetí třídě školy trojtřídní totéž přednáší, co ve čtvrté třídě hlavní školy a tudíž mnohé děti ve 4. třídě po druhé slyší totéž, co už byli slyšeli a čemu se už vloni byli přiučili.

Kterak však by mohl již nyní učitel ve čtvrté třídě žákům katechismus rozšířiti, kdež ještě knihy potřebné nemáme? Mohl by k nim mluvit:

1. O *víře*, co jest věřiti, co jest víra katolického křesťana, a co tato víra předpokládá; *odkud víme*, čemu věřiti máme? Tu mluví o *zjevení Božím*, které se na nás buď *písmem* buď *podáním* ústním dostalo. Co písmo, co ústní podání? Kdo jedině může ručiti za pravost písma i ústního podání? Proč není všecko v písmě sv. obsaženo? Čeho tedy třeba vedle písma? Která víra pravá? Jaká má býti *pravá víra*? Všeobecná, stálá, živá. Kterými slovy vyznává katolík svou víru? O apoštolském *vyzdnání víry*.

Článek první. Odkud nabýváme vědomost a známost *vlastností Božích*? Z věci stvořených, svědomí a zjevení. Proč dokládáme: Věřím v Boha Otce? — Jsou *tři božské osoby*. Učení toto jest tajemství a základní učení křesťanské. V něm se zahrnuje vyznání naší víry a protož i *kříž* jest zevnějším vyznáváním víry. Kdy se máme znamenati křížem? Proč při evangelium? Bůh stvořil, zachovává a řídí svět, *prozřetelnost Boží*. Proč tu tedy *hřích*? Proč se hříšníkům i dobře vede? Kdo jsou *anjelé*? Obdrželi velikou vědomost a sílu, nesmrtelnost a blaženost. Proč jsou stvořeni? Andělé *strážní*. *Pád* andělů. Působení *ducha zlého*. *O lidech*. Kolikery obraz Boží? přirozený, nadpřirozený. Proč stvořeni jsou lidé? *Hřích*.

Z čeho vysvitá těžkost hříchu tohoto? Jaký trest? Na koho přešel? *Maria* Panna neposkvrněně počatá. Které jsou účinky hříchu *prvotního* u lidí — v přírodě? a nejžalostnější, že se sám člověk vykoupiti nemohl. Proto slíben Spasitel. Na tohoto Spasitele *připravoval* Bůh nejen Israelity ale i pohany, kterak?

Článek druhý. Odkud víme, že *Kristus* slíbený *Mesiáš*? Že se na něm naplnila všechna *proroctví a předobrazení*. Odkud víme, že *Kristus pravý Bůh*? — O tomto článku víry třeba co nejpodrobněji v té třídě promluvit, protože zvláště študujícím brzy hrozí nebezpečnoství nevěry.

Článek třetí. Co vyznáváme tímto článkem? *Vtělení Syna Božího* jest tajemství. Co znamená: Jenž se počal z *Ducha sv.*? Koho má za *otce* — *matku* co Bůh, co člověk? *Maria* sluje *matkou Boží*, proč? Proč se *Kristus* vtělil?

Článek čtvrtý. Co vyznáváme tímto článkem? Jak mohl *Kristus* *trpěti* a co *trpěl*? Proč *trpěl* a proč tak mnoho *trpěl*? Proč ne všickni se *súčastňují* zásluh *Kristových*? Co se stalo při *smrti Páně*? Kam se *podělo* tělo, kam *duše*?

Článek pátý. Tu přidá: Kterak *nabýváme* jistoty o *z mrtvých vstání Páně*?

Článek šestý; zde přidá: *Proč* vstoupil *Kristus* na *nebesa*? Kterak *jest* *Kristus* *všudy přítomen*?

Článek sedmý; tu přidá: *Proč* se bude *konati soud obecný*? Po *smrti* *soud soukromý*. Kam se *duše* *dostane*? *Kdo* do *nebe*, do *očistce* aneb do *pekla* *přijde*?

Článek osmý. Přidá: *Proč* sluje *třetí* *Božská osoba Duch Svatý*? Kterak se *Duch sv. představuje*, kde a kterak *působí*?

Článek devátý. Připomene: *Proč* *Kristus* na *svět* *přišel*, a co *učinil*, aby se *spasení všem lidem* *dostalo*? *Shromáždžoval* kolem sebe *lidi*, *vyvolil* z nich *apoštolů*

dvanácte, jimž světil úřad *učitelský, kněžský* a královský. I šli apoštolé do širého světa, zakládali obce křesťanské i ustanovovali nad nimi pastýře. Všickni měli jedno učení, jedny svátosti a řízení byli jednou viditelnou hlavou ve spojení s ostatními biskupy. Co jest *církev*? Kolikero pravých církví? Proč *samospasná*? Která jest pravá? Proč církev katolická pravá? Proč jiné pravé býti nemožou? K čemu založil Kristus církev a jaká musí býti, aby úloze dostála? *Neomylná*. Na čem se tato neomylnost zakládá? Kdo údem církve? Co třeba soudit o hříšnicích? — Při obcování svatých upozorni, že jen údové v milosti Boží postavení mají podílu na pokladech, hříšníci pak že přimluvou toliko obdržují milost k obrácení potřebnou. Slavnost všech svatých — dušiček.

Článek desátý: Na čem se moc *odpuštění hříchů* zakládá?

Článek jedenáctý. Proč musí lidé *zemřít*? Co ví a co neví o své smrti člověk? Jaký rozdíl mezi *vzkříšenými těly*?

Článek dvanáctý. V čem záleží *blaženost*, v čem *trest věčný*? Proč *trest věčný*?

2. *O svátostech*. Co jest *milost* vůbec — *zvlášť*? Skrze koho a k čemu se nám uděluje? S čím se musí spojovati? Kolikera milost? (Posvěcující — ospravedlnující, skutková); Co jest *ospravedlnění* a odkud počíná? Komu sluší milost ospravedlnění přičítati? Co a jak působí milost skutková? Milost ospravedlnění — posvěcující kde se nám dostává? — Co jest *svátost*? nač ty *obřady* při udílení sv. svátostí?

Svátost křtu, jak v katechismu udáno; přidá obřady.

Svátost biřmování. Kdo může býti kmotrem. Obřady.

Svátost nejsv. oltářní. Čím se stvrzuje *přítomnost Páně* ve svátosti oltářní? Kterak se dělí čas velikonoční od doby velikonoční a času zapovězeného? O *mši sv.* Co jest *obět*? Kolikera byla? Zda dostatečná? Co učinil

Kristus za tou příčinou? Co mše sv.? Zdali se vždy konala v církvi? *Důkazy.* Které jsou hlavní částě? Obřady při mši sv. O *kázání* promluví se buď tuto anebo při druhém *přikázání* církevním; rovněž tak i o *odpoledních* službách Božích. Tu se zmíniti třeba o barvách církevních a rouchu bohoslužebném i o jazyku liturgickém.

Při svátosti pokání se zmiň o obecné neb *generální zpovědi.* Co do zadostučinění máme se upomenouti na někdejší přísné pokuty církve. O *odpustcích.*

Při svátosti posledního pomazání upozorni na nedůvodnost strachu před přijetím této svátosti, uveď obřady, varuj před pověrou.

Při svěcení kněžstva připomeň, kdo *kněz?* Komu dal Kristus moc obětovati? Jakým způsobem se odevzdává úřad kněžský? Co duchovní vůbec? *Kolikero svěcení?* Kterým svěcením se moc kněžská doplňuje? O *svatovládě* v církvi.

O *svátosti stavu manželského* postačí, co Katechismus v sobě chová.

3. O *příkazních.* Jich potřeba. Která jsou hlavní *přikázání?* O *lásce k Bohu.* Proč máme milovati Boha a kdy jest láska naše dokonalá? Kterak můžeme lásku k Bohu vzbuditi? O *lásce k sobě.* Její potřeba a nutnost Kdy dobře zřízena. O *lásce k bližnímu.* Kdo náš bližní. Láska ta má býti nejen povšechná ale i účinná. O *skutcích milosrdenství tělesného — duchovního.* O *desateru přikázání.* I. Mluv o zevnější i vnitřní *úctě k Bohu.* Při *úctě svatých* upozorni na rozdíl *vzývání* Svatých a *klanění* se Bohu. Koho nejvíce ctíme? Kdy nejlépe ctíme Sváté? II. Kdo se *znamená jmenem Božím?* Kterou *přísahu* držeti netřeba. III. Který den v témdni jest *den Páně.* Jakým způsobem se ruší den nedělní? IV. Rodičové zaujmají místo Boha a jsou největší po Bohu dobrodinci; proto jich děti ctěte, milujte, jich poslouchajte. V. Kterak trestá

církev samovražedníky a soubojníky? VII. Kdo, komu a kdy má věc odcizenou *navrátiti* neb nahraditi? Co nás má zdržovati, abychom nesahali na statek cizí? VIII. Na svou *čest* a dobré jméno dbáti třeba. K žertovné a služebné přidej výklad o lži ve skutcích t. j. přetvářeti se, pokrytství, licoměrnost. K čemu pomluvač a na cti utrhač zavázán a povinován? Kdo se v pomluvě sčastňuje? IX. a X. třeba hned z počátku pokušení odolati. Co činiti, pakli proti vůli pokušení trvá?

Příkázání církevní. Tresty církevní na přestupníky. I. Kolikeré druhy svátků rozeznáváme? (Svátky Páně — Svatých.) II. Kdo povinen toto příkázání zachovávat? III. Kdy který půst připadá a kterak se má držeti? —

O hříchu. Hřích ohavností před Bohem, proč? *O dobrém.* Co dobré? Co ctnost? Kolikero činitelů k ní patří? Co ctnost křesťanská? Kolikerá? — O křesťanské dokonalosti. *I bratrstva* napomáhají k dokonalosti.

O modlitbě. Modlitba jest nevyhnutelně potřebná. Užítky modlitby. Promluv o modlitbách střelných, které co jednotlivé střely ve vzdechnutích k nebesům se povznáší.

Probrav takto katechismus se žáky čtvrté třídy, jest ubezpečen katecheta, že předešlé vědění v nich dokonale utvrdil a mnohou věc objasnil, tak že pak na gymnasiu aneb realce žáci spíše takřka jen věc opakují, hloub do ní vnikají a jistěji do paměti si ji vpravují. A myslím, že katechetovi na gymnasiu aneb škole realní ani tolik času popřáno není, aby cosi nového přidával, ale že dosti učinil, jestli jen katechismus takým způsobem upravený se žáky svými zopakoval, a tak si položil základ, na němž bezpečně dále stavěti může. Katechismus takto upravený hodí se i pro *opakuující hodiny* zvláště tu, kde čtvrtých tříd nestává, ješto žáci a žákyně tímto způsobem u vědomostech svých o sv. náboženství dále prospívají a k lepšímu pochopení slova Božího na kázání připraveni bývají.

Ostatně jak jsem svrchu pravil, nechci si v té věci připisovati neomylnosti, ano s'potěšením přijmu, když kdo cos lepšího poskytne. *)

Kronika.

Oprava některých článků „Naučného Slovníka.“

I.

„Všecky theologické články „Slovníka Naučného“ jsou od *kněze katolického vůbec váženého a na slovo vzatého* přehlednuty a schváleny aneb původně sepsány;“ tak nás poučuje p. Jakub Malý ve svém dopisu zaslaném „Blahověstu“ (1867. č. 11.).

Výčitky předtím redakci Slovníka N. činěné týkaly se redakce samé, ješto mnozí kněží měli za to, že četné theologické články od nekněží v redakci zaměstnaných vyšly a tudý se ta pochybení, jež v „N. S.“ nalézáme, nevědomosti přičítati musí, jelikož ovšem od laiků se hluboké theologické vzdělání nepožaduje. Tím však, že p. Malý vřelickou zodpovědnost odmítá a ji na bedra onoho „na slovo vzatého“ kněze svaluje, stává se celá věc povážlivější, než jak předtím byla; neboť od kněze katolického se právem očekává, aby psal v souhlasu s učením církve sv.; a je-li to opravdu kněz (raději bychom se zeptali: zdaž také *bohoslovec*, theologus?) „na slovo vzatý,“ tu zajisté nejeden čtenář — zvláště není-li v theologii zběhlý — úplně se na pravdivost theologických článků v N. S. spolehne a tím v mnohé bludy neb aspoň křivé náhledy a předsudky u věcech náboženských zabředne.

Pročež to za povinnost svou klademe, aby v „Časopise duchovenstva“ aspoň na jeden druhý theologický článek obsažený v „N. S.“ se poukázalo, omyly aby opraveny, neúplné, kusé zprávy doplněny byly; odkudž snadno se ukáže, že onen „na slovo vzatý“ anonymus zodpovědným redigováním theologických článků špatně posloužil re-

*) V příštím svasku podáme úvahy o *Katechismu* z Moravy nám laskavě zaslané. Redakce.

dakci „Naučného Slovníka“ a ještě hůř zájmům církve katolické a vědy, kterouž církev tato hlásá.

Prozatím obrali jsme si jeden z důležitějších článků, který velmi mnoho chyb v sobě zavírá, a sice:

„Papež.“

1. „N. Sl.“ praví: „Tím jménem nazývá se od *XI. století biskup Římský* co hlava církve katolické.“

Tot mylné; nebo biskup Římský již v prvních stoletích jménem „Papa“ zván býval, jen že mu toto jméno s jinými biskupy společné bylo; až teprv od *V. století* (a nikoli *XI.*) počínaje název „Papa“ výhradně biskupu Římskému jest ponechán.

2. „Potřeba usjednocení vedla záhy vyznavače Kristovy k tomu, že *vyvolili a posud volí* jednoho úda církve (důstojnosti biskupské), který má právo řídití záležitosti veškeré církve.“ Tak N. Sl.

V těch slovech jest (aspoň indirecte) obsaženo učení bludné. Neboť tu se smyšlenka, kterou Rousseau ve svém „*Contract social*“ vyslovil, bezprávně na hierarchický organism katolické církve aplikuje. Kdyby primát papežův nespočíval na pevnějších základech, než na pouhé vůli „vyznaváčů Kristových,“ tedy na základě demokratickém, pak by to arci s věčným trváním primátu příliš skvěle nevyhlíželo; mohlť by se státi, žeby dnes neb zítra tito vyznavači neuznávali více „potřebu usjednocení“ a papeže by s trůnu jeho ssadili tímž právem či bezprávím, jakým v běhu 19. století mnoho knížat přinuceno jest odříci se prestolu svého.

Není to demokratické usnešení věřících, nébrž *božský rozkaz Krista*, zakladatele církve sv., na němž primát v církvi vystaven. To ví každý křesťan, tím spíše by to věděti měl „na slovo vzatý“ kněz. Že se však ustanovení papežů (vyjímaje Petra, jenž přímo slovy Kristovými: „*Tu es Petrus*“ atd. za hlavu církve byl prohlášen) děje *volbou*, to ještě nedává primátu ráz demokratický. Bylit zajisté i králové jindy od stavův zemských zvoleni, ač se nazývali „*Dei gratia*“ a moc svou od Boha odvozovali. Podobně i biskupové bývali od kněžstva i lidu zvoleni, vždy ale vědomi si byli, že pastýřský úřad jejich od Boha samého jim svěřen jest. Rovněž i papež jako jiní biskupové volen býval od kněžstva a lidu Římského, a později právo to kardinálům výhradně pozůstaveno; oni volí biskupa Římského, a ten ipso facto po právu Božském jest hlavou celé církve.

Omyl i v tom se nachází, že v *parenthesi* se praví: „*důstojnosti biskupské*;“ neboť mezi kardinály jsou nejen biskupové, ale i kněží a jahnové; každý pak z nich smí za papeže zvolen býti.

3. *Práva papežova* „nejdůležitější“ seřadil „N. Sl.“ do šesti punktů velmi nelogicky a neúplně; uvádí toliko: ustanovení biskupů, misie, rovnání rozepří a odstraňování zlořádků, svolání sněmů obecných.

Nejlepší kanonisté zavrhnouj všecké rozdělování papežských práv na důležitá (*essentialia*) a méně důležitá, náhodná (*accidentalialia*), i dokládají jednosvorně, že papeži tolik práv a v takové míře přísluší, co jich k zachování jednoty církve zapotřebí jest. Obzvláště pak dají se ona práva, jež *nyní* papež vykonává (protože se za *našich* dob k zachování jednoty církevní zapotřebí vidí, aby práva ta papež sám vykonával), — rozříditi na a) nejvyšší moc *zákonodárnou* (*legislativa*), kterou on buď na sněmu obecném aneb mimo sněm vykonává u věcech víry neboli učení, obřadů i kázně (sem náleží též beatifikace, kanonisace, správa missii, stvrzování řeholí atd.); b) nejvyšší moc *správní* (*administrativa*), jež zahrnuje v sobě dozor na všechny části církve, volnou korespondenci s biskupy i věřícími, jmenování kardinálů, stvrzování i svěcení biskupů, zřízení nových diecézí, posílání legátů, vyžadování zpráv (*relationes*) ze všech krajín světa, ustanovení poplatků a daní; konečně c) nejvyšší moc *soudní* (*judiciaria*), přijímání *appelací* z celého světa katolického, rozsuzování církevních záležitostí v nejvyšší instanci, vyřknutí *censur* a trestů církevních proti neposlušným údkm církve.

4. O svolání *obecných sněmů* církevních praví „N. Sl.“ toliko, že papež „*má* jich usnešení *ohlašovati* a v *skutečný život uváděti*.“

To je chybný názor o poněru papeže ku koncilu; papež není pouhým vykonavatelem (*exsecutor*) výroků sněmovních, alebř usnešení sněmů oekumenických teprv *stvrzením papežovým* nabývají *platnosti* a *závaznosti* pro veškerou katolickou církev; pakliže papež potvrzení toho některým dekretům sněmovním odepře, nemohou dekreta takové nikterak za církevní zákony býti považovány.

5. „N. Sl.“ uvádí dále některé věci, v kterých prý „*se celá Církev jednosvorně neshoduje*“ a za příklad uvádí „*dědictví Petrovo*,“ což sem ani nenáleží, neboť církevní stát dle práva přísluší papeži co majetek a mezi

údy církve katolické není o tom žádného sporu, zdaž toto světské panování se s hodností duchovní srovnává čili nic; biskupové r. 1862 v Římě shromáždění — a s nimi všickni katolíci — vyslovují přесvědčení své, že zvláštním řízením Prozřetelnosti Božské bylo nejvyšší hlavě církve katolické mimo duchovní moc i světské panování uděleno k tomu cíli, aby tudíž neodvislost církve přede vši pohromou uchována byla.

6. Jestliže „N. Sl.“ při těch pochybných člancích také „svrchovanou moc papeže nad panovníky“ uvádí, dává tudy na jevo rovnou nevědomost, jaká se zračí také (str. 82) ve slovech: „Byli časové, kde i *trestem stíhati se odvážil* (!) papež (Řehoř VII. Innocenc III. Bonifác VIII.) *korunované vladaře* i lid jich.“

Každý nestranný historik povi onomu „na slovo vzátemu“ spisovateli článku, že ona „svrchovaná moc papeže nad panovníky“ není ani jistou ani pochybnou částí právomocnosti jeho. Byli časové, kde jednosvorně všechna *knížata křesťanská* (nad panovníky *pohanskými* papež nikdy žádnou moc si nepřivlastňoval) papeže za nejvyššího, prvního krále a vladaře uznávající jeho rozsudku se v rozepřích mezi sebou vespolek uvedených dobrovolně podrobovali, a papež ovšem byv k tomu požádán od knížat samých vykonával svrchovanou rozhodčí moc tuto, protože se mu tudy naskytala příležitost zameziti rozbroje, udržeti blahý mír mezi národy a postarati se o rozšíření katolické církve. Když ale knížata sama (zvláště následkem reformace) tento poměr k papeži zrušila, přestal také biskup Římský rozhodujícím hlasem svým řídití politické děje Evropy.

Avšak hrubá nevědomost se zračí ve větě: „že papež i *trestem stíhati se odvážil* vladaře i lid jejich.“

Pokud papež jest nejvyšší hlavou církve (a tou bude až do skonání světa), přísluší jemu nejvyšší soudní moc v církvi, nade všemi věřícími. Je-li tedy vladař některé země *katolíkem*, tu bez odporu i on uznati musí papeže za nejvyšší hlavu církve a ve všech záležitostech náboženských jemu poslušností jest zavázán; kdyžby tedy vladař neposlechl církve, podléhá *trestům* a *cenzurám* církevním tak jako každý jiný katolík, a není k tomu prázdné „odvážlivosti“ zapotřebí, aby papež nad takovým vladařem *trest vyřknul*, jak to Pius VII. učinil vzhledem císaře Napoleona I.

Vimeť ovšem, že mimo tyto tresty církevní některá

papežové ve středověku ještě jiné právo vykonávali, toho onoho krále neb císaře s trůnu sesadivše a poddaných jeho od přísahy věrnosti vladaři svému učiněné rozvázavše. Ale ani proti tomu se nikdo nevzpíral, jelikož tehdejší supremacie papežova nad ostatními vladaři, zejména pak onen užší nábožensko-politický poměr mezi římským císařem a papežem tohoto k podobnému jednání oprávněoval. V pouhém církevním právu se nikterak nezakládá možnost, aby papež krále světské vlády jejich zbavoval a proto v nynějších poměrech žádnému papeži nenapadne, aby se o něco podobného pokusil.

7. „Taktéž odívá se papež jediný ze všeho kněžstva do čistě bílé šamády a má neustále štolu; tak dí „N. Sl.“

Slovo: „šamáda“ pokud nám známo užívá se o hedbávných řízách neb klerikách, ale je to slovo neobyčejné, a na řízu papežskou se zcela nehodí, jelikož ta bývá lněná. — Také není pravda, že papež jediný „ze všeho kněžstva“ to bílé roucho nosí, neboť premonstráti, dominikáni a t. d. mají též bílé taláry. — A konečně ani není pravda, že se papež obléká pouze do bílé řízy; neboť podle rozličných částí roku církevního nosí on též řízu barvy fialové, červené, zelené i černé.

Mimo štolu sám papež sám jediný neustále též *pallium* nositi na hrdle svém.

8. Dále se v „N. Sl.“ píše: „V prvních třech stoletích byla moc papežova velmi skrovná; . . . časem i okolnostmi ale rostla a zmáhala se.“

Divíme se, že spisovatel článku toho ještě se nepovznesl nad necírkevní zásady a nepravdivé důminky Josefínistů, kteří totéž učili, co on v těchto zde uvedených slovech praví. Historie zajisté dokázala, že moc papežská od prvního století po Kristu až do dnešního dne vždy tatáž, vždy stejně velká byla: co se však vykonávání této moci týká, ovšem připouštíme, že některá práva papežové ponechali zprvu metropolitům, k. p. stvrzování biskupův aneb biskupům všem bez rozdílu, pokud to za prospěšné uznali; když pak v pozdějších dobách pro zachování jednoty papežové leckterá práva sobě samým ponechávali, nevzpírali se proti tomu biskupové, dobře vědouce, že papeži všeliká plnost právomoci (*plenitudo jurisdictionis*) přísluší.

Dr. Borový.

(Pokračování budoucně).

Památní notula k řízení vyvazovacímu.

O zachování historických i dobročinných právních poměrů potahmu ústavů dobyt si místodržitelství rada p. Fr. Plaček tu zvláštní zásluhu, že s výsledkem bránil výkupu nadačních čili fundačních požitků naturalních pro špitály, vyšší školy a kláštery, během roku 1850—1851 nepřislušně vzatých do řízení vyvazovacího, nenáležitým rozšiřováním článku 6. cis. patentu ze dne 4. března 1849, který nařizoval, že v cenách katastrálních vykupovati se mají: *neměnitelné naturalní dávky ke kostelům, školám, fám i k jiným obecním účelům* (unveränderliche Naturalgiebigkeiten an Kirchen, Schulen und Pfarren oder zu anderen Gemeindefzwecken).

Byly tehdy hlasy, které v přílišné horlivosti užší pojem: „*k obecním účelům*“ rozšiřovaly na širší pojem: *k jiným obecním účelům* (zu anderen Gemeindefzwecken.)

Pro sesílení důvodů proti takovému počínání konal p. rada Plaček co hlasující člen zemské komise v Čechách zvláštní cestu do Brna v prosinci 1850, aby tamní členy moravské zemské komise, doktora Kajetana Mayera co předsedu, vrch. radu Feifalka a preláta Nappa přesvědčil o potřebné obmezující interpretaci vyvazovacích zákonů.

Umluvené tam společné návrhy vedly pak c. k. ministerstvo vnitřních záležitostí k spravedlivému nařízení ze dne 26. června 1851, za kterým se vyloučily z řízení vyvazovacího a tedy v posavadní způsobě se nechaly všechny naturalní dávky fundační k řečeným ústavům, stojícím mimo řádnou zákonnou konkurenci.

Jako v roce 1810 slovučný pražský kanovník Pallas důtklivou prosbou uchránil stříbrnou rakev sv. Jana Nepomuckého, když se všechny jiné nádoby zlaté a stříbrné k nákladům vojenským odvésti musily, tak panem Plačkem jsou zachovány slavné pomníky našich dobročinných a nábožných předků, t. j. fundace jimi založené, kteréž v Čechách, na Moravě i v Slezku činí úhrnem několik milionů zlatých, kteréby jinak byly přeměněny na nepatrné roční peněžité dávky, podrobené ustavičnému kolísání ceny papírových peněz.

Poctiví dědicové, pokrevní následníci šlechtetných fundátorů zajisté i budoucně rádi zadost učiní povinnosti zděděné; cizí kupci stížených statků však nemají ni žádného práva, aby se jim slevovala břemena, jichž výnos bez toho na kupní ceně hned si srazili.

K. Vinařický.

Literární Oznamovatel.

Dějiny národu Českého vypravuje *Frant. Palacký*. Dílu V. částka 2. Věk Jagellonský. V Praze, nákladem Fr. Tempského. 1867. — Str. XVI a 521.

Ohlašující ctěnému čtenářstvu tento spis co pokračování velikého díla našeho proslulého historiografa nemáme arci v úmyslu, obšírnými slovy doporučovati věc, kteráž sama se chválí, aniž zapotřebí uznáváme schvalovati spis, jehož chvála daleko za hranicemi našimi se ozývá. Jen poněkud k *obsahu* tohoto posledního svazku obrátiti míníme zřetel svůj a upozorniti na hlavní události v něm obsažené.

Dobu nedlouhou zahrnuje tento věk Jagellonský od r. 1500—1526, panování Vladislava II. a Ludvíka I.; ale za tento krátký čas nicméně množství událostí se sběhlo, pro národ český důležitých, bohužel však i neblahých. Povaha krále *Vladislava II.* (str. 5—7) nebyla povahou muže statečného, byl on „takořka míčem“ v ruku stavovských rádců svých, jichžto přičiněním hned od r. 1500 velmi nemilostivý list vydal k *měštům* (str. 13), na kterýž města ihned dala obšírnou odpověď. — R. 1502 obnovil se boj od r. 1479 trvajicí mezi *šlechtou* a *městy* českými, až tato konečně r. 1508 zase *třetí hlas* na sněmu sobě vymohla (str. 130). Téhož r. 1502 učiněn pokus o srovnání mezi stranami pod *jednou* a pod *obojí* (str. 35—38). Taktéž r. 1503 vypraveno poselství do Říma o jmenování arcibiskupa do Čech podle kompaktát, ale bez výsledku (str. 60). V též čas počalo pronásledování „pikhartů“, jež netoliko od katolíků, ale (jak pozdější události 16. století dosvědčují) i od kališníků vycházelo. Roku 1504 přišel do Prahy biskup *Sidonský Filip*, jenž po některý čas světil kněze utrakvistické. — Za rozličných bojů jak uvnitř v Čechách mezi stavy tak i boji proti nepřátelům blížila se země Česká vždy víc a více úpadku slávy své (str. 207). —

Pro nás v ohledu církevním zajímavé jest líčení *náboženských nesnází* a sporů (str. 194—201), odkudž se dovídáme, že již r. 1511 veliký byl nedostatek kněží kališnických, což se i dále během celého 16. století ukazuje; pročez utraquisté naléhali nepřestávali na krále, aby jim dán byl *arcibiskup*, jenž by také jejich žáky

světíl. — Zásluhy knížete Bartoloměje, vnuka Jiřího z Poděbrad, a jeho bratrance, knížete Karla z Minsterberku, jež sobě o dorozumění mezi stavy získali, p. Palacký obšírně vypisuje (str. 219—233. 271—301).

Pod druhým Jagelovcem, králem *Ludvskem I.* (1516—1526) nebylo lépe, ano mnohem více ještě klesala sláva království jindy tak mohutného. Vedle osobní neschopnosti krále i ta okolnost velice překážela, že oba Jagelovci sídlili v Uhrách; následkem toho však nejedny věci za příkladem uherským řídití se počaly (str. 345); ovšem pak vliv ten nemohl za blahodárný uznáván býti; protož těžce toho nesli stavové, že se do práv krále českého vkládali páni uherští, jenž vládli králem Ludvíkem. Ačkoli pak r. 1519 žádali stavové čeští velmi důtklivě, aby král přijeda do země na svou stolicí beze všeho meškání dosednouti ráčil (str. 358), neuposlechl jich král Ludvík. — V též čas počalo se nové povzbuzení *hádek a nepokojův náboženských* (str. 360, 392), vvoláno byvší vznikem *Luterova* učení, kteréž brzy do Čech zanešeno jest; proti Luteriánům však se postavili nejen katolíci, ale i *větší* počet kalíšníků, nalezaje mezi „*Luteriány*“ a „*pikharty*“ podstatného rozdílu (str. 363), a „čím více zmáhalo se nenáviděné pikhartství, tím ochotněji počali Rokycanovi následovníci ohlédati se po *církvě Římské* a chýliti se k ní.“

Nové brojení mezi stavy smutně odpravením sedmi zemanův r. 1521 (str. 381) se skončilo; téhož roku král velmi laskavé psaní odeslal ku Pražanům (str. 386), v němž spolu oznámil že se do boje proti Turkům vydá; avšak ještě téhož roku dobyl Soliman I. obou pevností Bělehradu i Šabce, čehož jako i všech pozdějších pohrom od Turků způsobených zavinila s jedné strany liknavost Uhrů (str. 389), s druhé strany a obzvláště zrada vojvody sedmihradského Jana se Zápolí (str. 390. 509).

Proti vůli uherských pánův se konečně r. 1522 král přece odhodlal na cestu do Čech, kdež i přísahu na hradě Pražském složil a královna korunována jest (str. 412). Následujícího r. 1523 nastal příznivý obrat ve věcech českých (str. 426); obnovení jsou úřadové zemští; i o revisi zřízení zemského mnoho jednáno, ale nic nedokonáno (str. 429—438.) — Různice *náboženské* zase v popředí vstoupily; jmenovitě ustavičné zmaňání se *Luterova* učení zavdalo příčinu k četným sjezdům strany pod obojí; Luther sám četné *dopisy* Čechům posílal (str. 454), a

zvláště s jednotou *bratří českých* hojně styky měl (str. 455); i administrátor podobojích Havel Cahera byl učedníkem Lutherovým (str. 457), ač později se přidržel *zase starých kališníků*, kteříž vedením primasa Paška (o němž obšírné vypravování viz: Bartošova Kronika Pražská) zvítězili nad Lutherány (což p. Palacký se svého stanoviska vítězstvím „reakce“ nazývá str. 446—473.) Roku 1525 stalo se *sjednocení katolíkův a kališníkův* na sněmu (str. 487—91). V bitvě pak pod Moháčem r. 1526 zahynul král Ludvík, a s tím končí p. Palacký vypravování své; slibujet proslulý dějepřavec jen to, že v přídatkovém díle podá ještě vypsání změn *státního ústrojí a poměrů mravních, právních a socialních* národu českého (viz předmluvu IX—X); jinak ale přeje, aby „jiná síla svěží chopila se outku počatého a dovedla dílo k žádoucímu konci.“ Nepovedeme s p. spisovatelem spor o některá projádření, kteráž (na př. str. VI., str. 360, 395, 450—65, 471) omluviti se dají protestantským stanoviskem jeho; tolik ale ku chvále celého díla podotknouti za povinnost sobě kládeme, že jinak se celé vypravování nese směrem přísně objektivním a jeví se co výsledek pilného, svědomité předsevzatého bádání.

Dr. Borový.

Jednání a dopisy konsistoře katolické i utraquistické. K vydání upravil Dr. Klement Borový. — Dílu I. sešit první. V Praze nákladem kněhkupectví I. L. Kober. 1867.

Po čtyřletých pilných přípravách konečně se přikročiti mohlo k vydání těchto listin pro dějiny církevní vlasti naší zajisté nad míru důležitých. Tato jednání a dopisy činí zvláštní oddělení „*Paměti dějin českých*“, jež od několika let vydává prof. dr. Ant. Gindely. — Prvním sešitem počínají „*Akta konsistoře utraquistické*.“ V předmluvě udává se způsob, jakého u vydání listin šetřeno; spolu pojmenovány jsou všechny rukopisy, odkudž čerpáno; při každé listině naznačen jest velkou písmenou pramen, z něhož listina vzata. V prvním pětiarchovém sešitu nalezá se 111 listin a regist nazvice českých, několik pak latinských z první polovice 16. století (1525—1533). Zejména jsou tu obsaženi důležití *artikulavé* strany pod obojí, pak zajímavé zprávy o konsistoři, o farářích *utraquistických* neb kaplanech jakož i osadnicích z následujících míst: Benešov, Beroun, Boleslav Mladá, Borotín, Brod Český, Bříství, Chodcov, Chrudím, Církvice, Čáslav, Domažlice, Dublovice, na Horkách, Hořelice, Hostivice,

Hostouň, Jirčany, Kadaň, Klatovy, Kolín, Kostelec nad Labem, Kosová Hora, Kouřim, Křesetice, Kutná Hora, Libice, Libková voda, Lysá, Litoměřice, Louny, Mnichovice, Modřany, Načeradec, Neveklov, Nymburk, Petrovice, Písek, Polička, Poříčany, Poříčí, Praha (zde pak utraquistické chrámy: Tejn, sv. Mikuláše na starém M. i na Malé Straně, s. Jiljí, s. Michala v Opatovicích, s. Martina, s. Haštala, s. Linharta, s. Valentina, na Lúži, s. Havla, s. Jindřicha, s. Štěpána, s. Václava, s. Petra, Smrdaře, na Slovanech, s. Lazara, kapla v Betlemě), Příbram, Prosík, Pršov, Radkonice, Roudnice, Sedlčany, Slivice, Stodůlky, Škrámník, Tábor, Třebenice, Tuklaty, Vobora, Votice, Vranov, Žatec, Žlutice. — Druhý svazek bude co nejdříve následovati.

Škola mé štěstí. Povídka ze života velkoměstského. Vypravuje *Karolína Světlá*. Nákladem *Dědictví Maličkých* v Hradci Králové. (S mnohými dřevorytinami).

Důst. p. redaktor D. M. naznačuje v předmluvě obsah povídky těto slovy: „Čtěte, abyste poznali, kterak zanedbání *školy* a neumělost člověku v živobytí škodí; že bohatství není jediným pramenem štěstí, ano naopak bývá zdrojem nespokojenosti a zkázy.“

Topograficko-statistický Slovník Čech, sestavili Jan Orth a Fr. Sládek. V Praze nákladem kněhkupectví: I. L. Kober 1867.

Prospěšné dílo to dospělo již k sešitu 10., jenž se právě vydává; obsaženy jsou v něm články literou P začínající; obzvláště článek „*Praha*“ zaujímá celých 25 stran. Při každém místě jest udána diecése, vikariát a patron fary, spolu pak nejdůležitější data dějepisná.

Návod k písemnosti. Školám hlavním a dívčím napsal Tom. J. Ronek, učitel při prům. škole s. Ludmily v Praze 1867.

Básnictví ve školách národních. Sestavil Jos. Jedlička, učitel farní hlavní šk. v Dobříši 1867.

Tyto dva spisky vyšly nákladem kněhkupectví Mikuláš a Knapp v Karlíně; jsou pilně sestaveny a zajisté prospějí učitelstvu i žákům. Obzvláště nás potěšilo, že v obou spisech také myšlenky *náboženské* svého místa nalezly.

ČASOPIS

katolického duchovenstva.

Ročník VIII.

1867.

Svazek IV.

Pronásledování církve katolické v Rusku a Polsku.

(Památný spis kurie římské. *)

I.

Římská Stolicе vydala již dne 22. července 1842 obširné *vypsání* svých pokusů směřujících k odvrácení velikých útrap, jimiž církve latinského i řeckého (sjednoceného) obřadu v císařských a královských krajinách Ruska i Polska stížena byla. I zdálo se, že lepší doby nastanou a že oněm věřícím popřáno bude, aby po praotcích zděděnou a slavnými smlouvami zaručenou víru svobodně vyznávali. K lepší budoucnosti zdály se též poukazovati sliby, jež cár Mikuláš I. r. 1845 osobně učinil hlavě církve sv., papeži Řehoři XVI., jakož i konkordát brzy potom uzavřený.

*) Jak vůbec známo, přerušila ruská vláda od začátku minulého roku (1866) všeliké spojení s Římem; chtěla pak před Evropou sama sebe z každého nářku očistiti, neostýchala se též vláda uvalovati vinu oné roztržky jedině a výhradně na apoštolskou Stolicí. Pročež z rozkazu sv. Otce Pia IX. sestaven a dne 15. listop. 1866 vydán jest v *státním sekretariátu* papežském obširný *památný spis* o pronásledování církve katolické v Rusku a ruském Polsku; přitom pak na doklad uveřejněny jsou dopisy, depeše, smlouvy a jiné *listiny* objasňující celý poměr mezi Římskou Stolicí a ruskou vládou, jak se počínaje rokem 1842 až do nynější doby vyvinul. — Památný spis tento zde u výtahu kladouce doufáme vděk učiniti velectěným čtenářům svým.

Bohužel však krátké i mané to byly naděje. Vláda cárova násilným způsobem znovu otevřela bolestné rány, jež církvi sv. byla již prvé zasadila; onať oloupila církev o jmění, odňala věřícím mnoho chrámů, zrušila větší část klášterů, poslala několik biskupů a mnoho kněží do vyhnanství, řád církevní zvrátila, odňala církvi svobodu náboženského vyučování a vychovávání, násilí učila svědomím katolíků u věcech víry sv. se týkajících.

Ve strastných dobách těchto nikdy nezapoměla apoštolská Stolice na sv. povinnosti své. Presbami a napomináním, stížnostmi a protesty svými, ač způsobem co možná nejmírnějším přednášenými, snažila se vždycky nakloniti cára k větší spravedlnosti naproti údům katolické církve. Že ale veškery tyto pokusy zůstaly bez výsledku, nucena jest táž Stolice apoštolská, aby před obličejem všech křesťanů katolických se ospravedlnila, tak aby se nikdo domnívati nemohl, že nejvyšší biskup v té tak důležité věci nedostal svatým povinnostem svým.

Na konci r. 1845 zavítal cár Mikuláš I. do Říma; návštěvu tu považováno vůbec za událost veledůležitou a za počátek lepší budoucnosti ruských a polských katolíkův. Papež Řehoř XVI. hned při první návštěvě, kterouž mu cár dne 13. prosince učinil, vyjádřil se v ta slova: kterak cestu Jeho Veličenstva do Říma považuje za zvláštní skutek Prozřetelnosti Božské; kterak oči celé Evropy nyní k Vatikánu pohlížejí na papeže i cára; apoštolská Stolice že vždycky napomínala poddané J. Veličenstva, aby jemu v občanských věcech zcela poslušni byli; jelikož tedy poddaní dali a dávají císaři co císařovo jest, napomíná papež nyní také cára, aby on též Bohu dal, co Bohu náleží.

Dále upozornil sv. Otec vladaře ruského na mnohé zákony v říši jeho vydané, jenž se zákonům církev-

ním protivi a katolíkům u vykonávání povinnosti náboženských překážky nemalé kladou. Když pak cár požádal sv. Otce, aby mu sejména takové zákony sdělil, poukázal jej tento k oněm nařízením, jimiž se veřejné vyznávání víry katolické zabraňuje, spojení s apoštolskou Stolicí obmezuje, biskupům právomoc nad věřícími odnímá. Aby však císař to, co mu papež ústně sdělil, lépe uvážiti mohl, podal mu sv. Otec *několik listův*, v nichž všecky ty stížnosti obšírněji vysloveny byly. *)

Dne 17. prosince měl cár *druhé slyšení* u sv. Otce; pravil, že listy ony pilně četl, i ačkoli nyní ještě úplnou odpověď na ně dáti s to není, což teprv po návratu svém do Petrohradu učiní, nicméně že prozatím všeobecnou odpověď klade v ruce sv. Otce; s těmi slovy podal papeži *písemné vyjádření*, v němž slibuje, že si vše náležitě rozmyslí a zlořády odstraní, a však jen potud, pokudž „základní zákonové ruské říše a stanovy pravoslavné církve“ to připouštějí. — Při těch slovech podotknul papež císaři, že na něm a v jeho moci jest *změnit* právě ony zákony a stanovy, pokud ubližují vyznavačům víry katolické. Tato audience skončila tím, že papež objal Mikuláše císaře

---

*) V těchto jazykem italským a francouzským sepsaných listech poukazuje Římská Stolica k tomu, že ona vždy kázala poslušnost zachovávatí naproti knížatům světským, a přecež různé odbyla *posla*, tehdež od povstalců polských vyslaného do Říma o pomoc. — Stěžuje si pak na tato církvi nepřiznivá nařízení: 1. úkaz ze 23. prosince 1842, jenž *biskupy* podřizuje konsistorium (consistorium scribit, episcopus subscribit); 2. úkaz z 30. listop. 1843, jenž *remindře* odnímá biskupům a pod právomoc vlády je stavi; 3. zákon, jenž zapovídá *papežské bully* ohlašovati bez vládního svolení; 4. zákon, jenž hrozí sesazením knězi katolickému, pakliby pokřtil *dítě z manželství smíšeného*; 5. zákony, jimiž oloupeny neb vyzdvíženy jsou *kláštery*; 6. papež si dále stěžuje, že cár potlačuje *Řeky sjednocené* a 7. *oniřalé* (bez biskupův) nechává diecése katolické.

na znamení důvěry ve splnění slibů od něho učiněných, Cár odejel z Říma, zanechav tu hraběte *Neselrode*, kterýž prostřednictvím kardinala sekretáře státního se obšírněji o stížnostech a námitkách proti zákonům ruským činěných přesvědčiti měl.

II.

Sotva *Pius IX.* dosedl na stolec Petrův, ihned vyslal cár ruský mimořádného vyslance hraběte *Bloudova* do Říma, aby zde společně s řádným vyslancem ruským hrabětem *Bouteneff-em* vyjednával s papežskou Stolicí o uspořádání poměrů církve katolické v zemích cárových. Od papeže byl k vyjednávání takovému splnomocněn kardinal *Lambruschini*, jenž s oběma vyslanci časté porady konaje přivedl věc tak daleko, že dne 3. srpna 1847 od plnomocníkův podepsán jest *Konkordát*, který — ač jím úplná svoboda církvi nikterak navracena není — přece s to byl zbaviti katolíky ruské všech strastí, jež doposud snášeti museli.

Řečeným konkordátem především ustanoveno, že bude v Rusku 7 diecézí katolických a sice 1. arcibiskupství v *Mohilevě*; 2. biskupství ve *Vilně*; 3. v *Tilstu* či *Samojedsku*; 4. v *Minsku*; 5. v *Lucku* a *Žitomyrsku*; 6. v *Kamenci*; ve všech těchto diecézích mají býti též světcí biskupové; 7. *znovuzřízeno* jest biskupství *Chersonské* (zahrnujíc *Besarabii*, *Cherson*, *Ekaterinoslav*, *Krim*, *Saratov* i *Astrachan*) se světcím biskupem v *Saratově*.

Katolíci obřadu *Armenského* (nemající v Rusku žádného biskupa) v *Podolii* a *Georgii* porůznu přebývajíc, svěření jsou na základě dekretu sněmu *Lateranského* (z r. 1215) péči římsko-katolických biskupův v *Chersoně* a *Kamenci*.

Počet diecézí v *Polsku* zůstal tentýž jako před uzavřením konkordátu.

Biskup (v článku 13.) uznán za jediného správce a soudce záležitostí duchovních ve své diecési, ovšem v odvislosti od nejvyšší hlavy církve, papeže římského.

Konsistoře biskupské — jindy zcela od světské vlády odvislé — úplně podřízeny jsou právomoci biskupově, jenž nyní dlé vlastní vůle rady konsistorní ustanoviti i propustiti mohl; radové ti uznáni jsou co delegáti (splnomocněnci) biskupa, kterýž konsultativním výrokem konsistoře nikterak vázán není.

Správa *seminářů* kněžských co do vyučování i kázně zcela ponechána jest biskupům, kteříž si sami mohou voliti představené seminářů i profesory bohosloví.

Akademie Petrohradská, za Řehoře XIII. (původně ve Vilně) zřízená, zcela odevzdána jest arcibiskupu Mohilevskému (v jehož diecési leží Petrohrad), jenž oprávněn byl jmenovati i ssaditi rektora, dozorce, zповědníka i profesory řečené akademie.

Obsazení *farních* beneficí zcela ponecháno biskupům, kteříž se při ustanovování farářů úplně dle rozkazů sněmu Tridentského řídití měli. Patronátnímu však právu rodin katolických, jenž úkazem z 11. června 1843 zrušeno jest, ani nyní vláda ruská volného průchodu nepopřála.

Konečně konkordátem opět uděleno jest katolíkům právo, že mohou dle vlastní vůle stavěti neb opravovati *chrámy a kaple* nákladem obcí neb soukromých dobrodinců.

Mimo tyto věci konkordátem ujednané hleděla však *apoštolská* Stolica obrátiti zřetel obou splnomocněnců ruských ještě k mnohým záležitostem jiným, kteréž v konkordátě zahrnuty nebyly, ješto vyslancové se omlouvali, že vzhledem jich nižádné plnomocenství neobdrželi. Stolicé římská však důvěřujíc vládě ruské, že po spravedlivém uvážení důvodů snad i v těchto věcech větší povol-

nost ukáže, dala předložiti císaři ruskému *protokoll* dne 3. srpna 1847 sepsaný, v němž obzvláště poukázáno k následujícím záležitostem:

1. Žádal kardinal Lambruschini jmenem sv. Otce, aby katolíci ruští a polští — biskupové a kněží i nekněží — si mohli *přímo dopisovati s římskou Stolicí* (dopisování to bylo od vlády dovoleno toliko *nepřímo* a sice prostřednictvím ruského vyslanectví); za kteroužto příležitostí poukázal jmenovaný kardinal k tomu, že v celé Evropě žádná vláda si tak absolutně a bezohledně v té věci nepočíná, jako vláda ruská.

2. Římská Stolica dále protestovala proti posavadnímu zřízení *biskupských konsistoří* v Rusku, kdež co *tajemník zasedá nekňez, ano někdy i rozkolník*, jenž co zástupce státu (*prokurátor*) od světské vlády ustanoven bývá a všechna jednání konsistorní úřadům ruským sděluje. Kardinal Lambruschini nalehal na to, aby toliko katolík a ovšem pokud možná kněz katolický v církevním právu zběhlý tajemníkem konsistoře se státi mohl.

3. Poukázal papežský plnomocník k tomu, že katolíci nikterak nemohou se podrobiti právomoci *schismatických soudů duchovních*, k nimž dle ruských zákonů potahováni bývají.

4. Obzvláštní pozornost věnovala apoštolská Stolica následkům, plynoucím ze *smíšených manželství*, uzavřených mezi katolíky s jedné a osobami schismatickými; se strany druhé.

5. Církev katolická za nespravedlivý uznává a uznati musí úkas se dne 20. srpna 1830, jenž každé *smíšené manželství* za *neplatné* prohlašuje, pakli *toliko před knězem katolickým* uzavřeno bylo a ne spolu před *popem rozkolnickým*. Jakmile však *smíšené manželství* před *popem ruským* se uzavřelo, byl i manžel katolický dle ruských zákonů podroben právomoci *duchovních úřadů*

schismatických. Rovného bezpráví dopustila se vláda, an kněžím katolickým přísně zapověděla (dekretem z r. 1839) po katolicku *křtiti* dítky ze smíšených manželství zplozené, bytby toho i rodiče sami žádali; nadto pak katolickým *fardřům* r. 1840 přísně zakázala, aby těm, kdož smíšené manželství uzavřítí chtí, zcela žádných překážek v cestu nekladli. — Plnomocník papežův žádal, aby všechna tato nespravedlivá nařízení zrušena a za neplatná prohlášena byla.

6. V záležitostech manželských i jiných věcech duchovních museli se katolíci z celého Ruska *odvolávati* (appelovati) k *duchovní radě Petrohradské*, necírkovním způsobem sestavené. Naproti tomu navrhoval kard. Lambruschini, aby se řádné *trojí instance* soudů církevních náležitě uspořádaly a sice tak, aby se nikomu nebránilo v poslední instanci appelovati k *apoštolské Stoliči římské*.

7. Splnomocněnec papežský obnovil protesty proti zákonům, jimiž *řeholníci* co do vnitřní kázně i zevnější správy svého jmění atd. libovolně od vlády utiskováni jsou; při tom se kardinal prohlásil též proti rozřídění klášterů, jež vláda ruská zavedla, nazývajíc některé z nich „*řádné*“, jiné však „*nadpočetné*“, v kterémžto posledním slově skrývati se zdál úmysl, kláštery ty svým časem zrušiti.

8. Jmenem papeže vyslovil kard. Lambruschini přání, aby biskupu Chersonskému mimo suffragana Saratovského přidělen byl ještě *druhý světící biskup* v *Tiflisu*.

9. Plnomocník papežův vyslovil přání, aby církvi katolické navraceno bylo *jmění*, jež jí ruská vláda odňala. — Vyslancové ruští omlouvali se řkouce, že z příjmů toho jmění se platí duchovenstvo katolické, kteréž mimo to ještě doposud ve svých rukou má statky s ročním výnosem 300.000 franků. Z jmění zrušených klášterů založena prý jest „*pomočná jistina*“ 6,000.000 franků ku potřebám chrámů a kněží katolických.

10. Apoštolská Stolica znovu se ujala *sjednocených Řeků* po různu v říši ruské bydlících. Vyslanci ruští sice namluviti chtěli kardinálovi, že prý od roku 1839 žádných sjednocených Řeků více v Rusku není; avšak jim za odpověď dáno: kterak to víře zcela nepodobno, aby ti milionové lidí, kteří do roku 1839 katolickými křesťany byli, najednou víru svou byli změnili; tot že se nemohlo státi jinak leč násilím nebo podvodem. Pročež jak dále doložil kardinál, nevyhnutelně se všem, kdož tehdáž proti své vůli odstoupili k rozkolu neb se přidrželi obřadu latinského, dovolení dáti musí, aby se opět k řecké církvi sjednocené přihlásili.

11. Důraznými slovy nalehal splnomocněnec papežský na zrušení zákonů, jenž přísnými *tresty* stíhají každého, kdoby opustiv rozkol *navrátil se do katolické církve*.

12. Konečně prohlásil se kardinál též proti *bezvýmínečné přísaze poslušnosti* k vladaři, kteroužto přísahu i kněží katoličtí v Rusku skládati mají, jelikož přece poslechnouti nemohou, kdykoli jim cár něco poroučí, co se božským a církevním zákonům protiví: pročež se řečenou přísahou svědomí jejich zbytečně obtěžuje.

Uspořádání věcí naznačených v těchto 12 člancích vložil Pius IX. *listem* svým daným dne 10. srpna 1847 na srdce císaře ruskému, kterýž ve své *odpovědi* (15. listopadu 1847) znovu ujistil papeže, kterak prý poddaným svým, údům katolické církve, všeliké volnosti propůjčiti hotov jest; při tom dále sdělil, že dal již svoje *stvrzení* (ratifikaci) *konkordátu* s papežskou Stolicí uzavřenému.

Na to dne 21. prosince 1837 podal hrabě Boutaneff vládě papežské *úřední uvědomění* o této ratifikaci *konkordátu* se strany Mikuláše císaře.

Apoštolská Stolica vyjádřila *notou* ze dne 28. ledna 1848 radost svoji ze šťastného zdaru obapolného vyjedná-

vání a slíbila brzkou překonísací arcibiskupa Mohilevského (msgr. Dmochovski-ho), biskupů Lucko-Žitomírského (msg. Borovski-ho) a Vilenského (msg. Zylinski-ho), jakož i světícího biskupa arcibiskupství Mohilevského (Holovinskiho).

Dne 28. června 1848 sdělil hrabě Bouteneff papežské Stolicy depeši říšského kancléře ruského, hraběte *Nesselrode*, kteráž navrhuje způsob, jakby se mohlo státi dorozumění o 6. a 8. článku svrchu zmíněného protokolu (viz str. 247). Na tuto depeši dala papežská vláda ihned 2. července 1848 odpověď takovou, že ráda stvrdila způsob *appelace* od ruské vlády navržený: aby se od *biskupa* k *metropolitovi*, od tohoto k *papeži* odvolání dalo, jakož i že stvrdila zřízení *druhého suffraganství* v diecési Chersonské.

V *allokuci* konsistorní dne 3. července 1848 vyslovil *Pius IX.* radostné *jasání* veškerého oboru katolického nad šťastným urovnáním některých záležitostí církevních skrze *konkordát s Ruskem uzavřený* a spolu naději vyjádřil, že brzy také v otázkách posud neurovnaných žádoucí dorozumění docíleno bude.

III.

Bohužel však brzy se veškeré naděje tyto marnými býti objevily!

Konkordát po tolika překážkách konečně uzavřený zůstal mrtvou písmenou. Byl sice od vlády ruské sdělen biskupům a konsistorem, ne však obyvatelstvu. Teprv po *devíti* letech (r. 1856) dal jej cár Alexander otisknouti v úředních novinách Varšavských. Zákony, jenž oné smlouvě odporovaly, netoliko nejsou zrušeny, ale spíše církvi katolické nastala nová zase utrpení, nová pronásledování.

Car'ský úkaz ze dne 17. července 1850 nařídil, aby

z kláštera Bernardinů v Kovně učiněno bylo státní gymnasium. Jiným úkazem 18. července 1850 zrušeno *jedenadvacet* klášterů*). Poznenáhla chystala se vláda k zrušení všech klášterů, zapověděvši *noviců přijímati* a nařizujíce dne 18. listopadu 1851 vyzdvižení *všech klášterů*, v nichž se *nachází méně než osm řeholníkův*.

Rovněž opominula vláda ponavrhnouti *světící biskupy* Stolicí apoštolské, tak že téměř ani jedna z rozsáhlých diecézí ruských neměla suffragana, a diecézní biskupové sami nikterak nebyli s to, duchovním potřebám všech po různu žijících katolíků vyhověti.

O znovuzřízení sedmého biskupství v *Chersonu* se ruská vláda pranic nestarala, ač to konkordátem od císaře slavně přislíbeno bylo; vláda nepřipustila vystavení katedrálního chrámu, ani zřízení kapitoly biskupské, ani založení semináře; a když proti její vůli Msgr. *Kahn* byl konsekrován za biskupa Chersonského, nedala mu vláda dosednouti na stolec biskupský, nébrž v Petrohradě jej zdržela. O katolíky *Armenské* se vláda nejen nestarala, ale naopak k odpadnutí od pravé církve jich vábila; dovolivši 18. ledna 1852 *Armenům šismatickým*, že i bez vědomí císaře mohou přijmouti každého katolíka, jenž by k sektě jejich přestoupiti chtěl.

Autorita biskupská, ač konkordátem uznána jsouc, v praxi k žádné platnosti přijíti nemohla; nebť konsistorií

*) Byly to následující kláštery; ve *Vilně* diecézi kláštery: 1. Werki; 2. Osmaňa, 3. Dunitovice (vesměs Dominikáni); 4. Druysk (Bernardiní); 5. Sloboda; 6. Krupezyce (oba Karmelitáni); 7. Slonim (Benediktýni); 8. též Slonim (Mariavité); — v diecézi *Lučké a Žitomířské*: 9. Lučk; 10. Jaslavice; 11. Włodzimir (Dominikáni); 12. Lučk (Karmelité); 13. Lučk (Trinitáti); 14. Berdyčev (Mariavité); — v diecézi *Kaměnce*: 15. Morafa (Dominikáni); — v diecézi *Minské*: 16. Pinsk (Dominikáni); 17. Minsk; 18. Sluk; 19. Pinsk; 20. Glusk; 21. Mozyr (vesměs Mariavité).

tojanští jmenem vlády i nyní ještě odvažovali se rozkazy dávatí nejen konsistoriám, ale i biskupům samým. — K *důstojnostem církevním* nepřipustila vláda nikoho, kdo za rozkolnického duchovenstva neb nižších úředníkův ruských špatně byl zapsán; pročež právě taci kněží, kteří *učencostí a neuhomným životem nad jiné vynikali*, od vlády poznamenáni bývali co podezřelí a neschopní k dosažení úradů církevních.

Častěji nařídila vláda také sesazení *farářů* katolických pouze za tou příčinou, že se jí anelíbili. Tak zejména dala sesaditi několik farářů jen proto, že veřejně učili, že víra katolická jest *samospasitelná*, že *smíšená manželství* dovolena nejsou a že katolíci nemají se účastňovati v *bohoslužbě rozkolníkův* ruských.

Téhož násilí užívala ruská vláda také vzhledem *seminářů kněžských*. Úkazem z 3. dubna 1851 nařizeno, že ruský jazyk a dějepis ve všech seminářích mají přednášeti výhradně ruští, schismatictí profesori; ti však nedali bohoslovcům jiné knihy do ruky leč dějepis rozkolníka Ustralova, jenž oplývá překrucováním pravdivých událostí a lživým osočováním církve katolické. — Rovněž i na *Petrohradskou akademii* sami rozkolníci za profesory jsou dosazováni.

Za takových okolností ovšem se diviti nelze, že vláda nesplnila ani poslední článek konkordátu, v němž zaručeno jest katolíkům právo stavěti a opravovati *chrámy a kaple*. Dne 31. ledna 1851 nařídilo ministerstvo, že *bez povolení vlády* se ani dost malá oprava chrámu nebo kaple před se vařiti nemá. Jelikož ale takové povolení, kdykoli oň katolíci žádali, se buď zcela neudílelo aneb teprv po dlouhém otálení uděleno bylo, pustly víc a více svatyně Páně, ano mnohé z rozkazem vlády zcela saviřiti se musely. Tak na př. v Bialorusi dala vláda 21. prosince 1850 zavřiti filiální chrám ve *Vestěnce*; v Plocku zavřena kaple

v *Sokolisku* pod záminkou, že by tam *snad* mohli rozkolníci vůkolní choditi na kázání; v kaplích *hrbitovnick* nesměl se nikde vystavěti oltář, na němžby se mohla obětovati mše sv. za zemřelé. A na tom není dosti; ani znamení *sv. kříže* nesměli katolíci nikde na veřejném místě postaviti; v okrese Bialostockém sesazen kněz s fary své pouze proto, že kříž od osadníků vystavený *posvětil*.

Ačkoli vláda ruská co nejpřísněji zakázala všeliké dopisování s Římem (mimo cestu ruského vyslanectví), podařilo se přece arcibiskupu Mohilevskému, *Holowinskimu*, listem ze dne 10. května 1851 *podati sv. Otc* obšírnou zprávu o všech křivdách a útiscích, jež věrolomná vláda ruská i po uzavření konkordátu proti katolíkům spáchala.

Pius IX. dne 1. prosince 1851 *odpověděl* na omen list arcibiskupa Mohilevského, povzbuzuje jej i ostatní biskupy k zmužilému hájení práv církve sv. Touž dobou však nařídil spolu papež státnímu sekretáři svému, aby *ruské vládě* vyličil smutný stav katolíků v nové diecési Chersonské a ji požádal, by aspoň teď propustila biskupa Kahna z Petrohradu do biskupského sídla jeho.

Následujícího r. 1852 dne 14. dubna připomenula římská Stolica ministerstvu ruskému, aby konečně ponavrhlho muže *důstojné*, ježby papež s dobrým svědomím stvrditi mohl na uprázdněné stolce biskupské v království Polském. Kdokoli uváží výrok sněmu *Tridentského*, kterýž dí, že božský Spasitel požádá účet z krve věřících, jenž vinou nedbalých a nesvědomitých biskupů zahynou *) — ten si také představí velké nesnáze, v jakých se nalezal sv. Otec kdykoli mu od vlády ruské za biskupy ponavržení bývali mužové k úřadu tak důležitému zcela neschopní. A přece neostýchalo se ministerstvo ruské, všecku vinu dlouhého uprázdnění biskupských prestolů v Polsku jediné

*) Trid. sess. XXIV. cap. 1. ref.

na papeže uvalovati, — na papeže, jemuž zajisté bolestná utrpení katolické církve v Rusku a Polsku byla nejmocmocnější pohnutkou, aby co možná urychlil obsazení osiřelých sídel biskupských.

Mezitím zpravena jest apoštolská Stolice o tom, kterak v některých osadách diecése Mohilevské a Minské, zvláště pak ve farní osadě *Czasniki* rozkolníci popové dolehali na revisi *seznamů* všech osadníků, aby tímto oblíbeným způsobem poznovu odtrhli část věřících od církve katolické; — kterak osadníkům fary *Possin-ské* vláda nedovolila opraviti farní chrám; — kterak táž vláda rozkázala sepsati všechny chrámy katolické i schismatické s udáním polohy jejich, za tou příčinou, aby oloupivši nejprv katolíky o svatyně jejich, rozkolníkům je přiřknula. — V městě *Křemenci*, jež skoro výhradně katolíky jest obýváno, všechny čtyři chrámy dány jsou rozkolníkům a zůstávaly ovšem po celý rok prázdný, kdežto několik tisíc katolíků v nejtuzší zimě na ulici přítomno bývalo nejdražší oběti mše sv., kteráž ve skrovné najaté jizbičce sloužena byla. — V biskupství Minském z rozkazu vlády 20. června 1852 muselo se 12 kaplí a jeden farní chrám přenechati rozkolníkům. — Mimo to přísně nařizeno, aby všude, kde schismatické chrámy jsou méně důkladné neb rozsáhlé, než chrámy katolické, se na útraty katolíkův chrám schismatický znovu vystavěl aneb aby se katolický chrám rozkolníkům odevzdal.

Naproti bezpráví tak křiklavému nemohla papežská Stolice mlčeti, nébrž vyslovila důvěrným listem ze dne 20. července 1852 stížnost svou žádajíc, aby cár katolických poddaných svých neutiskoval a u vykonávání služeb Božích žádné překážky jim v cestu nekladl.

Důstojný arcibiskup Mohilevský téhož roku rozkázal svému duchovenstvu, aby na základě 31. článku koncordátu se všude postarali o důkladnou opravu chrámů

farních i filiálních; pro kterýžto rozkaz od ministerstva vnitřních záležitostí k zodpovídání jest pohnán, ješto prý „*konkordátem posavadní stav věci nikterakž změněn není*“ (8. srpna 1852)! Teprv když se týž arcibiskup s dotčenou žádostí svou obrátil přímo k samému císaři, vymohl dovolení, že *farní chrámy obnovovati se mohou, ne však chrámy filiální ani četné kaple, v nichž se zvláště sátního času služby Boží konati musí, jelikož věřící do vzdálených farních chrámů docházeti nemohou.*

Ještě jiným, novým způsobem starala se ruská vláda o úplné spustošení a vyprázdnění katolických chrámů. Dne 9. dubna 1852 ohlášeno jest císařské nařízení, aby *žádný katolický kněz nečinil v kostele jiná leč z kněží od obědy stvrzených vyňatá kázaná.* Dne 22. března 1853 vydalo ministerstvo vnitřní opět jiný rozkaz v ten smysl, že *každé kázání, jež některý farář katolický sám si byl napsal, musí se nejprv konsistoři předložiti, načež se vládně světské ku schválení podá a konečně biskupovi doručí, pod jehož osobním zodpovídáním se kázání to předmáhati smí.* Tou měrou ovšem nemohle býti ani řeči o svobodném hlásání slova Božího v Rusku a Polsku, zvláště připomeneme-li i to, že zapovězeno jest kněžím veřejně hájiti církev katolickou proti osočování rozkolníkův, že se nesměl nikdo ozvati proti *spisům* viru katolickou hanobícím, že nesměli kněží kázati o takových dogmatech, jimiž se církev katolická liší od *řekého rozkolu*, aniž o *samospasitelnosti* pravé církve. Tudíž ovšem věřící lid žil v úplné nevědomości o nejdůležitějších pravdách sv. náboženství a v čas hrozícího nebezpečnosti snadno pak se dal k rozkolu potáhnouti.

K rozkolu pohnála vláda také nemalý počet oněch katolíků, jež do *vojška* vřaditi kázala, načež je — zvláště Poláky — do vzdálených krajů vnitřního Ruska posílala, kdež uprostřed zábav a rozpustilého života poznenáhla

sámě křesťanského vychování v nich zcela udušeno a oni k rozkolu převedeni jsou. *) Tak i *šlechticové* katolíci nesměli ve vlasti své k nižádnému veřejnému úřadu připuštění býti, ale byli vždy odesláni do vzdálených krajín, kdaž uprostřed rozkolníků bez rady a pomoci sami sobě zůstaveni jsouce, brzy odpadli od víry otců svých. Poaléze vláda ruská i *obecný lid* brzy násilím, brzy opět podvodem a zvláště výhodami, jež smíšeným manželstvím se udílela, všemožně lákala k odpadnutí od zděděné víry katolické.

Sv. Otec, jsa nad míru zarmoucen pro tyto neblahé události, dal ruskému ministru předložiti „*promemoria*“ ze dne 3. září 1853, v němž opětovány jsou stížnosti Stolice apoštolské za příčinou necírkevních rozkazů od vlády vydaných; papež připomenul vládě, aby nenechávala déle neobsazená sídla biskupská v Polště a suffraganství: Mohilevské, Minnské, Plocké a Augustovské. Ač k těmto žádostem vláda žádné odpovědi uspokojivé nedala, nepozbyl papež ještě veškerých nadějí, ale dal svoje přání brzy ústně sdíleti vyslanci ruskému v Římě, brzy písemně slovy co možná nejmírnějšími, ve vyjednávání svém s vládou ruskou pokračoval. — Mezitím zemřel cár Mikuláš.

IV.

K listu, jež nový cár *Alexander* při nastoupení trůnu svého sv. Otcí odeslal, odpověděl tento dne 9. dubna 1855, odporučiv katolickou církev ochraně žezla cárova a poddané katolické otcovskému srdci jeho.

Z rozkazu papežova upozornil kardinal sekretář státní

*) Dle listu utečence z ruského Polska (viz „*Blahověst*“ 1867 č. 12.) od r. 1832—1862 *odvedeno* jest v království polského asi 500,000 mužův, z nichž se od r. 1832—1862 *nemavrátilo* domů více než 400 churavých, zmračených a k výživě neschopných.

svou *notou* ze dne 30. ledna 1856 poznovu ruskou vládu na vyplnění slibů v konkordátě učiněných. Načež došla *odpověď ruská* dne 4. srpna 1856, kdež vláda slibuje, že zajisté „pokud to základní zřízení státu“ připustí, přáním sv. Otce bude vyhověno; zejména ujišťuje vláda, že biskupové budou moci své zprávy bez překážky do Říma odesílati, že vláda pomýšlí již na ustanovení biskupů pro diecése osiřelé, že brzy vydány budou zákony o opravách chrámů katolických, že vládá ponechá 50 klášterů v Rusku; o jiných pak záležitostech že se s papežkou Stolicí dorozuměti má mimořádný do Říma ustanovený vyslanec *Kiseleff*. Tento skutečně hned při své první audienci prosil sv. Otce, aby zapomněl na celou minulost, ješto nynější cár ruský opravdově prý zamýšlí netoliko konkordát v skutek uvésti, ale nadto i o všech jiných zájmech s papežem se dorozuměti.

Spolehaje na upřímnost slibů tak určitě vyslovených poslal *Pius IX.* arcibiskupa z Miry, *Flavia Chigi*, co mimořádného vyslance svého do *Petrohradu*, aby Alexandru cárovi jmenem papeže přál štěstí k nastoupení trůnu, spolu však aby u něho nalehal na brzké splnění učiněných slibův. Bohužel ani tento nový pokus neměl žádného úspěchu, tak že svrchu jmenovaný vyslanec papežský opět s nepořízenou se do Říma navrátil.

Příčina neustupnosti vlády ruské brzy také vyšla na jevo, neboť se ukázalo, že cár již před několika měsíci ustanovil zvláštní *komité*, jemuž všecky stížnosti a dopisy apoštolské Stolice předloženy jsou k vyjádření. Toto komité uznalo, že sice v některých méně důležitých věcech vyhověti se má spravedlivému přání papežovu; o jiných však a to nad míru vážných a důležitých věcech vyslovilo se komité v ten smysl, že tu vláda *nikterak povoliti nemůže*, jelikož by takové koncesse přímo se protivily základním zřízením ruské říše a na ujmu byly au-

toritě vládní. Také p. *Kiseleff* podepsal protokoll tohoto komité, a tentýž protokoll — od cára samého stvrzený — sloužil mu co tajná instrukce v ouřadě vyslaneckém u dvora Římského. Odtud každý nestranný čtenář snadno vyrozuměti může, že těžko jest, ústní vyjádření řečeným poslancem ve jmenu vlády ruské v Římě učiněná v *souhlas* uvéstí se zněním onoho tajného protokollu, že tedy všeliká ubezpečování jeho byla klamná, všecky naděje marné a smlouvy že zůstaly vesměs nesplněné.

Po devítiletém otálení konečně v listopadu 1856 vytištěn jest v úředních novinách Varšavských *konkordát* z roku 1847, avšak vypuštěn jest *úvod* k němu; čímž patrně se objevil úmysl vlády, nikterak nepouštěti se do vyjednávání o záležitostech, jež konkordátem ještě urovnány nebyly.

Brzy potom začala vláda nové nátisky činiti vyznávačům víry katolické. V biskupství *Chelmském* především tisícerymi úskoky snažili se rozkolníci přiměti duchovenstvo i lid k odpadnutí od pravé církve. Nejprv předepsala vláda tamějšímu *semináři* stanovy, mnohým článkům konkordátu odporující; pak poslala některé bohoslovce z této diecése na *ruské* university (šismatické), aby prý se tam v bohosloví vzdělali, načež je chtěla vláda učiniti profesory v semináři Chelmském; zasloužilému řádu *Basilianův* nedovolila vláda přijímati novice do pěti ještě pozůstalých klášterů. Sv. Otec pro nové tyto nátisky učinil důrazné *výčitky* poslanci ruskému, načež kardinal sekretář státní listy svými ze dne 27. listopadu 1857 ve jmenu papeže povzbudil arcibiskupa *Varšavského* i administrátora diecése *Chelmské* k vytrvalému obhájení věřících proti všem nepřátelským úkladům rozkolníkův.

Nicméně co den smutnější zprávy do Říma docházely o nových ukrutenstvích ze strany ruské vlády, jichž se dopustila zvláště proti *sjednoceným Řekům*, když úskoky

a násilím převedla obyvatel *Dzencovičské* k rozkolu, ač ubozí úpěnlivě prosili, aby směli věrně setrvati při víře od otců zděděné. Aby pak vůbec žádný z vyznavačů řecké sjednocené církve — po celé říši rozptýlených, vlastních pastýřů naprosto zbavených — nikdež duchovní pomoci nalézt nemohl, rozkázáno jest od vlády dne 12. listopadu 1858, aby žádný kněz *římako-latinského* obřadu se neodvážil jiným lidem — *námo své vlastní osadníky* — přisluhovati sv. svátostmi; každý kněz se musel pásemným *reversem* zavázati, že tak v skutku učiní, t. j. že *sjednoceným Řekům* sv. svátostí udělovati *nebude*. Tím způsobem ruská vláda prohlásila za složit to, co papež kněžím katolickým za svatou *povinnost* uložil, aby totiž všemožně ku pomoci přispěli osiřelým vyznavačům řecké sjednocené církve v duchovních potřebách jejich.

Na počátku r. 1858 ohlásil Pius IX. veškerému oboru katolickému svaté *jubileum* a odeslal dětýčnou allokuci všem biskupům Ruským i Polským a sice cestou *vyslanectví ruského*. K velkému zármutku svému se však dozvěděl sv. Otec, že listiny tyto biskupům nikdy *doručeny nebyly* a tudíž v Rusku žádné jubileum se ohlásiti nemohlo, tak že katolíci oněch krajů olupeni jsou o všechny milosti, jež toho roku otec celého křesťanstva syndus svým udělil. Tudíž poznovu se ukázalo, že nelze víru přiložiti ruské vládě, kteráž tolikráte ujišťovala, že prý cestou vyslanectví carského veškeré dopisy mezi papežem a věřícími zcela bezpečně k cíli svému se dostane!

Při této příležitosti sv. Otec na mysl uvážil i to, kterak ze všech končin křesťanského světa začasť se věřící dovolávají pomoci nejvyšší autority církve v rozličných záležitostech, kterak ale velmi málo takovýchto *odvolání* (rekursů) z Ruska a Polaka přichází do Říma. Rovněž i to uvážil, že téměř 900 biskupů ze všech dílů světa posílá papeži časté *zprávy* (relationes de statu) o

svých diecésích, jak to zákony církevní nařizují, jediné z biskupství ruské vládě podrobených již po dlouhá léta žádné zprávy do Říma nedošly. Taktéž přemnozí biskupové i z dalekých krajín častěji *osobně přicházeli do Říma*, aby zde podle církevních předpisů navštívili hroby knížat apoštolských, ale *nikdy* nebylo papeži popřáno spatřiti některého z biskupů ruských neb polských. — Mimo to dozvěděl se sv. Otec, že ruská vláda překážky činí i těm kněžím, kteříž křesťanské ctnosti mezi lidem rozšířiti se snaží, jakož na př. někteří kněží Plocké diecése přísně jsou treatáni pouze proto, že ve svých osadách zavedli spolek *střednosti*.

Domnívaje se sv. Otec, že tyto a jim podobné události nikterak se nesrovnávají s povahou velkodušného císaře, vycházejíce spíše od nepřátel katolické církve, kteříž vůli císařovu nedobře vykonávají, — obrátil se *listem svým* ze dne 31. ledna 1859 k císaři samému jej upomínaje, aby konkordát konečně v skutak uveden byl, aby osiřelé diecése řádnými biskupy byly opatřeny, aby papež mohl svého stálého vyslance míti v Petrohradě. Alexander císař *odpověděl* dne 31. března 1859, že prý mu blaho katolických poddaných velmi na srdci leží a že prý již rozkázal, aby ruský vyslanec v Římě podal sv. Otci žádoucí vysvětlení o těch věcech, jichž se papež v listu svém dotýká. Ale vyslanec ruský ani teď žádná vysvětlení papeži nečinil; ano když kardinal sekretář státní Antonelli vyzval ruskou vládu, aby zřídila zvláštní biskupství pro řecko-katolické *Armény*, nedostal na toto vyzvání ani odpověď.

V.

Dnové velikého zármutku nastali církvi katolické v *Polsku* počátkem roku 1861. Hluboce sklíčen jsa nad nešťastným osudem svým přistoupil tehdaž národ polský, k projevením povážlivým, kteráž ovšem s citem nábožen-

ským, v celém národě hluboce utkvělým v jakémsi spojení stála. Dozvědév se o tom sv. Otec nepřestal úpěnlivými modlitbami volati k Bohu, aby od nešťastného národa odvrátil tolikere strasti a jej ochránil, by skrze úskoky těch, kdož onu vzpouru společenskou vyvolávají, na víře škodu neutrpěl. Neboť došla zajisté sv. Otece zpráva, že nepřátelé církve sv. teház rozšiřovali mezi obyvatelstvem nevraživé domnění, jakoby *apoštolská Stolica o duchovní potřeby Polákův pranic se nestarala*. Proti osočování tak nespravedlivému musel se sv. Otec ozvatí, aby snad mlčení jeho nestalo se kamenem urážky a příčinou pohoršení pravověřících; psal tedy dne 6. června 1861 arcibiskupu *Varšavskému* napomínaje jej i všechny biskupy a kněžstvo, aby neustávali hájiti stádce své proti lstivým úkladům nepřátel, aby napomenuli věřících, by se neuchylovali z cesty cti a spravedlnosti a nedali se uchvátiti záhubnými převraty, do nichž nepřátelé je uvrhnouti se snaží. Bohužel podkládala ruská vláda tomuto listu papežskému, jenž v nejslechetnějším záměru psán byl, smysl nepravý, jakoby tudy papež politické snahy Polákův podporoval!

Biskupové polští, povzbuzeni jsouce slovem nejvyššího pastýře duší, sešli se ve Varšavě ku společné poradě a podali dne 25. září 1861 jenerálu hraběti Lambertovi *písemnou stížnost* svou, žádajíce, aby ji cárovi předložil. Ačkoli stížnost ta byla zcela odůvodněna a (v novinách uveřejněna byvši) ode všech dobrých lidí za mírnou a spravedlivou jest uznána, nepřijal jí jmenovaný jenerál a tudíž se také do rukou cárových nikdy nedostala.

Téhož r. 1861 *zemřel* důstojný *arcibiskup Varšavský* zanechav církev katolickou v Polsku u velkém zármutku a tísní. Chrámy Varšavské zneuctěny jsou rozpustilým vojskem; kapitolní vikář *Bialobřeski* uvězněn, načež vláda přinutiti chtěla kapitolu metropolitní, aby jiného vikáře

nezákonného zvolila, a když se zpěchovala, nebylo jí ani dovoleno od sv. Otce vyžádati si zvláštních instrukcí.

Najednou se zdálo, že vláda ruská na lepší cestu zabočiti hodlá, ješto na arcibiskupský stolec Varšavský ponavrhla ctihodného kněze Sigmunda *Felinského* a oznámila papeži, že již nyní beze vší překážky *papežský Nuncius* do Petrohradu se odebrati může. Z toho byl Pius IX. tak upřímně potěšen, že hnedle prekonisoval jmenovaného arcibiskupa, jež také listem velmi laskavým oblažil, v kterémžto mu odporučil péči o brzké osvobození preláta Bialobřeského a hájení kněží do vyhnanství poslaných. Nad to dobře věda, že zákony ruskými nad míru obmezeno jest spojení kněží a biskupů s římskou Stolicí a zástupci jejími, vznesl papež skrze státního sekretáře svého žádost k ministerstvu Ruskému, aby ony obmezující zákony vyzdviženy byly, jelikož by jinak papežský nuncius nemohl dostáti důležitým povinnostem úřadu svého. Na to dal kníže *Gorčakov* 8. dubna 1862 za odpověď, že prý dotknuté zákony vyzdviženy býti nemohou, ale nyní tím spíše musejí býti pozůstaveny v platnosti své, aby se „příliš volným dopisováním mezi kněžstvem a papežským Nunciem nevedly v nebezpečí vyšší záměry politické!“ Ještě jednou se státní sekretář papežský pokusil, důvěrnou notou ze dne 2. května 1862 důrazně nalehati na zrušení oněch zákonů; ale i tento pokus zůstal zcela bez výsledku. Naproti tomu z rozkazu círova zřízena jest v království Polském *komisse osvěty a veřejného vyučování*, kteráž novými opět nátlisky dorážela na církev katolickou; tudíž na rozkaz papežův vyzval kardinal státní sekretář vládu ruskou, aby zmíněná komise opět zrušena byla. Touž dobou také podali biskupové provincie *Mohilevské* círovi ruskému adresu žádající, aby větší volnosti popřál utiskované církvi katolické.

Sv. Otec vždy stejně pečliv jsa o blaho katolíků ruských i polských napomenul skrze svého státního sekretáře listem dne 22. května 1862 daným arcibiskupa *Mohilevského*, aby se přimluvil za osadníky fary v *Zabiali*, jež rozkolníci k odpadnutí od pravé církve nutili. Jním listem ze dne 29. ledna 1863 dal papež otcovská poučení administrátoru diecése *Chelmské*, jež brzy potom za biskupa prekonisoval, jakož i dne 14. března 1863 nové *světící biskupy* do Varšavy a Chelmu ustanovil.

Právě tehdaž události polské počaly více než jindy býti povážlivé a pro národ osudné, krvavý boj zuřil po všech krajinách polského království. Za takových okolností považoval to nejvyšší pastýř církve za svou povinnost, mocí apoštolského úřadu svého a z lásky k národu polskému ještě jednou *psditi* mocnému *vladaři ruskému*, v kterémžto listu upomenul jej, aby uposlechl hlasu pravdy a spravedlnosti, jelikož hlavní příčina tolikerych zahouření polských leží v tom, že šlechtný a slavný národ polský téměř celých 90 let pod jarmem *uláčovní své sv. víry* úpi; pročež radil papež císaři, aby navrátil církvi všecka jí odňatá práva a Polákům aby popřál úplnou svobodu, by se přidržeti mohli katolické víry, — pak že zajisté přestane hlavní příčina nespokojenosti lidu a že opět blahý mír občanský nastane. Kéž by aspoň tehdaž se byla vláda naklonila k slovům vrchního pastýře Církve sv., kéž by byla věrně dostála smlouvám slavně uzavřeným r. 1773 a opět r. 1793! pak by nemusela římská Stolica přede vším světem žalovati na celou řadu nových a přetěžkých ran, jimiž vláda — ze zmíněného povstání vitanou příčinu si berouc — nešťastnou církev polskou úplně zabládití si usmyslila.

Jesti vůbec povědome, jaké výstupy krvavé se tehdaž v Polskě udály. Důstojný *arcibiskup Varšavský* vyrván jest stádcí svému a zavezen do Jeroslavi, a není mu

dovoleno zůstati s diecézí svou ve spojení jiném, leč vládou sprostředkovaném. Přemnozí kněží do vězení uvrženi jsou jedině z té příčiny, že poraněným a umírajícím sv. svátosti udíleli; v *kláštorech* umístěno vojsko; *chrámy* jsou zpusťovány, posvátné nádoby a roucha pobrahána. Na mnohých farách byla bohoslužba úplně zastavena a to z té příčiny, že mnoho kněží do vnitřního Ruska neb do *Sibiře* jest vyveženo. Jenerál Muraviev, guvernér Litovský, povolal z Ruska několik tisíc sedláků rozkolnických do *Litvy* a rozdělil mezi ně konfiskované statky katolických šlechticův; týž rozkázal, aby žádnému katolíku se nesvěřovalo vyučování selského lidu, on také zapověděl užívati *jasyka polského* ve školách neb křesťanském cvičení a založil školy ruské pod správou rozkolnických popův. Biskup z *Vilny* nemoha vyhověti nespravedlivým rozkazům guvernéra, pryč zavezen jest do neznámých krajům. K tomu se vláda ještě jiného násilnického činu dopustila, jemuž není skutku rovného v dějinách církve; onať vyřknuła, že *arcibiskup Varšavský* zbaven jest vši *biskupské pravomoci ve své diecézi* a zapověděvši všem poddaným každé obcování s arcibiskupem rozkázala, aby suffragan *Rzewu-áki* diecézi *Varšavskou* spravoval.

Dozvěděv se o neslýchaném bezpráví tomto vyslovil sv. Otec již dne 24. dubna 1864 v propagandě římaké a později ve své encyklice k *biskupům ruským a polským* ze dne 30. července 1864 veliký svůj žal a zármutek nad bolestným utrpením církve katolické v oněch krajinách. Ale opět marné bylo volání jeho! Úkazem z 8. listopadu 1864 zrušena jest většá část *klášterů v království Polském*, statky jejich pobrała vláda, některé z klášterů přeměnila v ústavy státní. To vše vláda činila v tom úmyslu, aby všeobecnému zavedení *rozkołu castu* proklesťila; neboť jí dobře povědome bylo, že kláštery v království Polském povždy bývaly sloupem pravé víry a mocnou hrází proti

usurpaci rozkolníkův. Proto také ve Varšavě vyzdvižený jsou právě ty kláštery, jejichž chrámy nejvíce od věřícího lidu navštěvovány bývaly; proto i jinde zrušeny jsou obzvláště kláštery takové, k nimž katoličtí křesťané za-
časté přicházeli chtějí vzdáti poctu tělům Svatých aneb před obrazy jejich se pomodlití. Z té samé příčiny vláda to ráda viděla, když se řeholníci z vyzdvižených klášterů stěhovali do cizinska, ano ona i hmotně stěhování to podporovala, vykázávši *větší plat* těm řeholníkům, kteří odešli do ciziny, než oněm, jenž v Polsku zůstali. — I proti tomuto novému násilnictví vlády ruské zadala apoštolská Stolice dne 30. ledna 1865 důtklivý *protest*.

Vyznavačů církve *řecko-sjednocené* ovšem i nyní tak málo ušetřeno, jako katolíků římských. Zejmena zrušeny jsou čtyry *kláštery* Basilianův (Lublín, Chelm, Biala, Zamoscia). Monsignor *Kalinski*, od papeže prekonisovaný a stvrzený biskup Chelmský, nemohl dosáhnouti *biskupské konsekrace*, protože mu vláda nikterak dovoliti nechtěla, ani aby pozval některého biskupa řeckého do Chelmu, ani aby sám k dosažení konsekrace se jinam odebral. Vláda si také osobila právo, dle pouhé libosti své jmenovati kandidáty na uprázdněné *řecko-sjednocené fary*, neberouc při tom pražádného ohledu na *presentační právo patronů*. Na všech místech dosazování jsou od vlády šismatičtí *učitelové*, ano i nové *obřady církevní* chtěla vláda násilím do *řecko-katolických chrámů* uvésti. — Jak mile o všech těchto věcech bezpečné zprávy do Říma došly, vyzval *kardinal státní sekretář* notou ze dne 10. února 1865 ruskou vládu, aby *konsekraci biskupa Kalinskiho* nižádných překážek dalších nečinila, aby neodní-
mala *patronům* právo *presentační* a konečně aby neod-
trhovala věřících od jednoty pravé církve Kristovy.

Ovšem zůstalo i toto napomenutí *Římské Stolice* zcela nepovšimnuto, ano církev katolickou novým opět utisko-

váním stiháno. Kníže Czerkaski vydal oběžník ze dne 10. února 1865, v němžto *uverejnění pastýřských listů a církevních nařízení* podroboval nenáležitým výminkám. Jenerální vikář Varšavský, msgr. *Rzewuski*, v říjnu 1865 odvezen jest do vyhnanství až k moři kaspickému, vinen jsa — jak vláda pravila — tím, že s *Rímskou Stolicí* si dopisoval a dekrety papežské jiným biskupům sděloval! Po odchodu *Rzewuskiho* násilím doléhala vláda na kapitolu Varšavskou, aby zvolila „*kapitolského vikáře*“, ačkoli jí povědomo bylo, že arcibiskup pro ten případ, kdyby *Rzewuski* odejiti musel, už jiným dvěma mužům ctihodným dal plnomocenství k spravování diecése. Pročež sv. Otec listem svým ze dne 21. prosince 1865 vybidnul kanovníka *Sczygielskiho*, — prvního ze dvou kněží od arcibiskupa splnomocněných — aby přetěžkému úřadu tomu s důvěrou v pomoc Boží podrobiti se neváhal.

VI.

Všecky tuto zmíněné události zavdaly papeži Piu IX. příčinu k *spravedlivým stížnostem*, jež vyslovil před *vyslancem* vlády ruské, když jej tento za příčinou vánočních hodů dne 27. prosince 1865 jmenem své vlády pozdravit a jemu blaho přát přišel. Především zmínil se sv. Otec o překážkách kladených biskupu *Chelmskému*, že posud konsekrace dojiti nemohl; sv. Otec neobviňoval proto cíara samého, jehožto šlechetné smýšlení prý zná, ale vyslovil domněni, že jiní lidé jednají proti této vůli cíarově. Dále litoval sv. Otec, že *Varšavskému* arcibiskupu *Felinški-mu* nebylo posud dovoleno, aby se do své diecése navrátil, že jeho *jenerální vikář* ještě dlí ve vězení, že vláda nespravedlivě na kapitolu Varšavskou nalehá, chtějíc jí přiměti k tomu, aby proti zákonům církevním zvolila kapitolského vikáře.

Avšak vyslanec ruský neostýchal se *upřáti* tyto

zcela zjevné události, ano on i dále prohodil, že prý „by se všechno to nebylo stalo, kdyby katolíci se byli chovali tak jako *protestanté*, kteří v posledním povstání Polském drželi ku vládě a následkem toho mnohých výhod dosáhli, jež nebylo rádné udělit katolíkům, an se títo nepřátelsky ku vládě chovali.“ Konečně vystoupila drzost poslance ruského na takový stupeň, že pravil, že se ovšem takovému chování katolíkův diviti nelze, jelikož prý *katolictvo jest tolik co revoluce.*

K těm slovům odvětil sv. Otec, — jemuž tudy co nejvyšší hlavě všech věřících hrubá urážka se stala, — že sice ctí *J. Veličenství císaře*, ale že *totéž říci nemůže o jeho vyslanci*, který zajisté *proti vůli svého mocnáře přišel*, aby papeže ve vlastní jeho komnatě zneuctil; s těmi slovy sv. Otec *propustil vyslance ruského.*

Tať byla událost, kteráž způsobila úplné *zrušení diplomatického spojení* mezi Římem a ruskou vládou, jelikož k nemalému zarmocení sv. Otce vláda ruská ani jediným slovem na jevo nedala politování své za příčinou drského chování svého vyslance, aniž jakých kroků podnikla k odstranění oněch nespravedlivých nátlaků církvi činěných, na něž sobě papež před vyslancem tímto atěžoval.

Vláda ruská naopak počínala si co možná ještě krutěji než dříve. Biskup *Chelmský* savežen jest do vzdálené krajiny, kdež následkem obtížné cesty a utrpených strastí zemřel. Ustanoveným od něho *správcem diecése* (vikářům) bránila vláda u vykonávání úřadů jejich a davší je násilně dovésti na tvrz *Varšavskou* chová je tam posud ve vězení spolu s mnoha jinými kněžími i nekňžími, kteříž zbavení jsouce vší útěchy lidské nejhorší potupu snášejí.

Mimo to ustanovila vláda úkazem se dne 14. prosince 1865 na odpor všem právům církevním nové uspo-

řádání či *organizaci římsko-katolického duchovenstva*, vydala nové zákony o *jmění* církevním, přede-psala nový způsob, jak ve všech biskupstvích každý sbor *kanovníků katedrálních* složen býti má. Kapitoly *kollegiální* zrušila a chrám *kollegiální* v Kielci ustanovila za chrám *katedrální*; taktéž nové rozdělení *far* nařídila. Veškeré *jmění* církevní uchvátivši ustanovila vláda *kněžím plat peněžítý*. Biskupům přísně rozkázáno, aby žádného *faráře* neb *administrátora* neustanovovali jinak lež se svolením vlády. Na začátku r. 1866 zapověděla ruská vláda *odbyvání průvodů* (procesí) vně chrámů katolických; *duchovní cvičení* nesměli *katolíčtí kněží* konati jinde lež v okresních městech a tu sice jen s povolením vojenského gubernéra (!); žádný kněz nesměl se ani na 1000 kroků *vdáliti ze své fary*, a nemohl tedy sousedním *farářům* nikdy přispěti ve správě duchovní a při službách Božích.

Nařízením tétož vlády potlačeno jest *Kaměněcké katolické biskupství* a odňato jsouc vlastnímu pastýři sloučeno jest se správou biskupství *Lucakého* a *Žitomirského*. — Řádní *faráři* biskupství *Sandomárského* a obzvláště *Krakovského* po libovůli vlády přeloženi jsou z jedné fary na jinou, vypuzeni z vlastního místa a jiní tam ustanoveni. — Budova *semináře* biskupství *Flockého* v plen vzata a biskup nucen dáti *alumný* do kláštera *druhy františkánského* vně města. To vše s bolestným srdcem ohlásil sv. Otec ve své *allokaci* ze dne 29. října 1866*), aby veškeren *katolický evět* poznal, jak dlouhotrvalá jest ta válka, která od *Ruské vlády* proti *svatému náboženství* zdvižena byla, aby ono v *království Polském* a v *říši Ruské* zcela bylo vyhubeno.

*) Viz „Blahověst“ 1866 č. 33.

Zde končí žalostivé vypsání o strastech katolické církve v Rusku a Polsku; římská stolice se u vypsání tom všady odvolává na přidané autentické *listiny* *), aby dokázala, že spravedlivé jsou stížnosti její a protesty, ješto se na skutečnosti zakládají. Sv. Otec uzavřel konkordát, ale nikdy jej splněný nespatriil; on pokaždé přednesl stížnosti své, jimž ale nikdy nebylo vyhověno; on veřejně pozdvihl hlasu svého, ale nepodařilo se mu odstraniti násilí od oné vlády činěné; on se přímo utíkal k spravedlnosti samého císaře, ale ani odtud nenabyl žádných útěch.

Pročež nezbylo apoštolské Stolici jiného prostředku, leč aby zprávu o nepřetržených snahách svých, týkajících se blaha oné vyvolené části církve sv., tuto u *veřejnosti* podala. Žalostné to zajisté divadlo, an vidíme, kterak ruská vláda řádí v Polsku, ješto násilím vyrvavši pastýře ze středu věřících právomoci je zbavuje, kláštery ruší, sjednocené Řeky k rozkolu pohání, latiníky vši útěchy ze sv. víry plynoucí zbavuje a k odpadnutí jich svádí; kterak služby Boží ruší, chrámy zneuctivá aneb účelům nekatolickým je propůjčuje, hlásání slova Božího zapovídá, církev o statky olupuje, hierarchický řád převracuje a nejvyššímu pastýři všemi spůsoby brání, aby potlačeným synům svým ani pomoci, ani poučení neb útěchy podati nemohl. Sv. Otec sice ještě se kojí poslední nadějí, že snad mocný a velkoduchý vladař všech Rusů a král Polský čta toto žalostné vypsání veškerých utrpení, pod nimiž úpí katoličtí poddaní jeho, nakloní se k utiskovaným a odpomůže strastem jejich; — prozatím však nevidí sv. Otec pomoci jinde leč u *Boha* všelítovníka, k němuž on vroucně volá, aby do duše těch, kteříž jsou sluhami svrchované vůle císařovy, spravedlivé úmysly vští-

*) Jest jich v celku úplně jedno *sto*.

pítí ráčil, aby dal sílu a vytrvalost pronásledovaným biskupům, aby nebeskou útěchu vlil do srdcí uvězněných a utiskovaných sluhů sv. církve, aby umenšil strasti těch, kdož dlí u vyhnanství, aby posilnil víru onoho slavného národa, který téměř po celých 90 let ztrátu svobody svého sv. náboženství oplakává.

Dr. Borový.

K úvahám o školních katechismech.

Katechismus jest knihou k prostonárodnímu vyučování v svatém náboženství netoliko pro dítky školní, nýbrž i pro dospělé. Pravdy v něm obsažené zůstanou vždy tytéž, ale roucho, v němž jsou podány, může a má se dle potřeb času a vzdělanosti lidu měniti. Obyčejný náš katechismus pochází z doby už tuze zastaralé, z doby reformace, kdež byly jiné poměry, jiné potřeby. Důvody jeho mířily hlavně proti protestantům považujícím písmo sv. za jediný pramen víry. Jak dalece pak potřebám doby své vyhověl, o tom nemíním zde rozhodovati; že ale požadavkům věku našeho v nynější formě své dostačiti nemůže, o tom panuje mezi katolickými kněžskými jednosvorný náhled, a vždy živěji pocituje se potřeba, aby tato předúležitá kniha křesťansko-katolického náboženství přiměřeně *opravena a přeměněna* byla.

Nejdůstoj. biskup. ordinariat *Budějovický* předložil konferencím vikariátním otázku o žádoucí opravě této slovy: „Které náhledy má konference o *obyčejném katechismu* ve školách národních, a sice: A) stran toho, co *obsahuje*, B) stran toho, co by ještě *obsahovati* měl.“

Větší část členů konferencí vikariátních minulého roku v diecési Budějovické odbývaných vyslovila tytéž hlavní náhledy, jež veledúst. p. red. tohoto časopisu, kanovník *Vinařický*, naznačil v 6. sv. r. 1866 na str. 459.

Co se týče *vad* a nedostatkův katechismu nynějšího,

poukazují na nepopulární mluvu, těžkou vazbu mnohých vět, abstraktné, nesnadné, nesrozumitelné výměry, pouhý schematický výčet hříchův. (Viz Erllass des bischöfl. Ordinariates von Budweis 1867 Nr. 7.)

Co se týče rozdělení na 5 kapitol, mají je mnozí členové za nepřiměřené, nepraktické, příčinu dávající k mnohému opakování; někteří je však zastávají.

Ohledem na obsah vytykají, že mnohá důležitá učení (o prozřetelnosti, samospasitelnosti církve, svědomí a j.) buď scházejí, buď jen povrchně o nich zmíněno (milost, modlitba, ctnost, hřích a t. d.) neb v rozličných částkách se rozptýlena nalézají, že přehled jich téměř nemožný (učení o Bohu, o hřichu, o duši člověcké, o milosti, o vykoupení).

Pohřešují též *biblicko-historický* základ, kterýžto nedostatek nyní tím více se pocituje, když biblická dějprava z čítanek vymítěna jest.

Poukazují na to, že biblické doklady pod čarou položené vadí dítkám, když si katechismus do paměti vštípití mají, že jest textů těch příliš mnoho, některé dítkám jsou nesrozumitelné, mnohé dlouhé a k pamatování nesnadné.

Částku první či úvod (jenž v novějším vydání jest vynechán) považují za nesnadný, suchopárny, paměť zbytečně obtěžující. Též na to upozorňují, že mnohé vysvětlivky a výměry docela scházejí, taktéž liturgie, rok církevní, praktické vývodky a působení na cit a na vůli.

Co se týče druhého díla otázky, „co by katechismus příští měl obsahovati?“ požadují někteří, aby měl větší zřetel k dějinám biblickým a při jednotlivých ctnostech a hříších aspoň na jednotlivé příběhy biblické a příběhy z životů svatých narážel.

Mnozí navrhuji, aby úvod do příštího katechismu (Částka první) jednal o bytnosti, povolání a cíli člověka,

odtud aby se přešlo k náboženství vůbec, pak k zjevení s krátkým vypravováním dějin jeho až k dokončení jeho skrze Ježíše Krista, pak aby se podalo učení o tom, kde se zjevení toto nalézá, posléz výměr víry.

Vedle nemnohých, kratších, jasných dokladův bibli-ckých mohly prý by se uvést i rýmované *průpovědky*, *parabole* a národní přísloví k vysvětlení a odůvodnění jednotlivých učení.

Někteří přejí si krátký úryvek z *biblické dějeprawy* v přechodu od I. článku první kap. k článku II. a vůbec spojení bibličkých dějin s katechismem, aby se uspořilo zvláštní knihy; jiní si přejí zvláštní bibličko-historickou čítanku.

Také se uznalo za vhodné, aby v katechismu příštím liturgie, církevní rok (svěceniny), svátostiny, processí a poutě, ač stručně, přec důkladně vyloženy byly.

Co do rozdělení chtějí míti mnozí 3 kapitoly. I. O *víře*. II. O dobrém a o zlém, o *přikázáních* Božích a církevních. III. O prostředcích *milosti*, o modlitbě, o bohoslužbě vůbec (dle Deharbeova katechismu).

Mnozí si přejí, aby co přidavek ku katechismu položeny byly nejpotřebnější *formuláře* modlitební: před jídlem, po jídle, modlitba ranní, večerní, při vejítí do kostela, obnovení křestního slibu, vzbuzení tří božských ctností, úhrn křestansko-katolického učení v rýmovaných verších, tím prý by se stal katechismus přiměřenou čítankou pro lid.

Potřeba nového katechismu tím více se pocituje, ješto *nové vydání* nynějšího katechismu na mnoha místech od staršího se odchyluje, mnoho míst změněno na ujmu smyslu, jasnosti a správnosti řeči, mnoho slov zbytečně přidáno a mnoho potřebných míst té knize na škodu vynecháno jest.

Vůbec vyslovily konference, že nynější katechismus

účelu svému *nevyhovuje*, a že jest věci žádoucí, aby se zpracoval *katechismus nový*, z nynějšího pak aby se podrželo všecko, co se podržeti může.

A s tímto náhledem souhlasí jistě velká část duchovenstva katolického.

Dle zdání našeho jest největší vada katechismu ona lidu nepřístupná *forma*, jež jádro vznešeného učení křesťansko-katolického v sobě zavírá a jemu nedopouští do srdce lidského vzniknouti a je ovládnouti. Katechismus se nazývá „výklad“ křesťansko-katolického učení, než ale výklad ten jest podán v takové formě výměřův školských, slohem tak nesnadným a nesrozumitelným, že mnohým slovům katechismu rozuměti nemůže ani dospělý lid, tím méně školní dítě. Forma tato je překážkou katechetovi, dítkám školním i mládeži dospělé. O tom přesvědčiti se možná každodenně.

Katecheta když byl předvedl před oči duševní dítek pravdy náboženské, když byl působil na rozum, na srdce i na vůli, musí ještě — má-li katechismus býti co platen — přednášku svou *vázati na slova školní knihy, věty její vykládati* jako nějaké texty, je rozbíratí nebo skládati, čímž se maří mnoho času a předmět pozbývá mnoho půvabu, živosti a síly. A jaký je výsledek?

Dítky se učí z paměti slovům katechismu s velkým namaháním, učí se dost nerady, neb sloh drsnatý, nesrozumitelný, k pamatování nesnadný je odráží. Mnohé se tomu nejsou v stavu naučiti, a co katecheta pochopitelně přednesl, zapominají brzy; jiné se tomu z katechismu naučí, ale zdá se jim, že jest to něco jiného, než co katecheta povídal; malá část jenom jest sobě vědoma výkladu katechetova i slov katechismu, jak mile však výklad byla zapomněla, ztrácí se uvědomění slov katechismu. I dospělí neradi a dosti těžko se učí z paměti ka-

techismu, těch pak, jenž by se mu dobře naučili a obsah učení jeho dokonale pochopili, bývá na venkově dosti málo, třeba by se dost pilně kázalo a cvičení křesťanská často činila. Bohužel! stává se za našich dnův mnohý mladý člověk obětí vesnického materialismu z nevědomosti náboženské, čemuž by se bylo snad dříve populární, požadavkům času přiměřenou knihou náboženskou zabránilo.

Dle náhledu mého měl by přísti, opravený katechismus býti:

a) Skutečný *výklad* učení křesťansko-katolického, aby nebylo tak katechetovi třeba jej vykládati jako spíše *rozhojňovati*, obsah jeho oživovati a *doplňovati*; mělo by se

b) v něm přihlížeti k potřebám našeho věku, tak aby v něm *více* obsaženo bylo než v novém vydání obyčejného katechismu;

c) měl by býti, možná-li, o něco *menšího objemu* než jest nové vydání katechismu čítající 165 str. Ač činí katechismus s knihou evangelijní a modlitební celou náboženskou bibliotéku mnohých katolických rodin na venkově, přec myslím, že by to bylo nepraktické, kdyby katechismus přísti měl v sobě zahrnovati úplnou biblickou dějepravu, věro- a mravouku, liturgiku a modlitební knihu; poněvadž by tím vzrostl v ohromnou, drahou, nepraktickou knihu. Velká kniha by byla z ohledu na chudobu velké části lidu, na slabou návštěvu školy po venkově, nízký stupeň duševního vývinu velkého počtu dítek zrovna tak nepřiměřena jako forma nynějšího katechismu. Každý kněz na venkově by se asi rád tím spokojil, kdyby jen mládež školní dospělá toho sobě byla vědoma, to vroucně cítila, pro to důvody měla a dle toho se v životě svém řídila, co se v kratším, třeba ne zcela úplném, jenom praktickém katechismu obsahuje.

Katechismus mnou navržený by vyhlížel as takto:

A) *Rozdělení* starého katechismu na dva díly, (Částka

první a Částka druhá), totiž Díl *první* všeobecný a Díl *druhý* zvláštní by zůstalo. Díl druhý by podržel hlavní rozdělení na pět kapitol, přídavek by se přenesl do víry první kapitoly.

Rozvržení katechismu celého ve 3 kapitoly znamená vlastně tolik co odstranění obyčejného katechismu, jež by bylo zajisté s mnohými nesnásemi spojené, lidu trochu nápadné a jak myslím bezúčelné. Rozdělení na pět kapitol: o víře — naději — lásce — přípravě k přijetí svátosti, o svátostech — o křesťanské spravedlnosti co ovoci a milosti Boží, není logicky nepravé.

Ve třech kapitolách by bylo lze sice lépe učení křesťansko-katolické soustřediti, než jiná jest otázka: zdaž by posloužila přísnější soustava tato mládeži školní a nevzdělanému lidu? Těm by se po našem náhledu lépe poslouchilo, kdyby se spasitelná učení našeho náboženství podala jim jasně a názorně, kdyby se uvedly doklady z písma sv. jasně a dojmavé, důvody ze zkušenosti vnitřní i zevnitřní pochopitelné, přesvědčující, pohnutky k odpírání pokušením mocné a pomůcky k zachování milosti přiměřené; kdyby se v příkladech ukázala spanilost etnosti a podstata její, tak že by slova katechismu mluvila k srdci a k dobrému povzbuzovala vůli. V jednotlivých kapitolách a člancích by pak musela panovati souvislost nennucená, paměť podporující, sloh jednoduchý, všeho hromadění podstatných jmen prostý, odstranila by se všecka subtilná, matná rozdělení, jež činí předmět suchopárným. Přídavek o posledních věcech člověka by se rozložil do první kapitoly na přiměřených místech, učení o oběti mše sv. by se spojilo s největší svátostí oltářní a přeneslo z 3. do 4. kapitoly.

Poněvadž by celý způsob sestavení pravd a odůvodnění jich byl jiný, staly by se v jednotlivých kapitolách co do rozdělení nižšího a postupu přednášky značné změny.

Rozvržení na 5 kapitol působí některé opakování, než i to možná zastává se stanoviska praktického, proto že bude vždy dosti velký počet dítek, jež budou školu bídně navštěvovati za příčinou chudoby a nedbalosti rodičův, a vždy jich bude dosti mnoho, jež budou moci jenom některé kapitoly katechismu slyšeti. V tom případě bude jim užitečnější, když budou vícero učení náboženských, třeba stručněji, slyšeti, než kdyby jich slyšely jen něco málo třeba důkladněji; pilnějším pak dítkám bude též častější opakování prospěšné, ano i potřebné. Aby však častějším opakováním jednotlivých učení kniha nenabyla velkého objemu, tomu se může předejíti dobrým rozložením a zpracováním látky; co na jednom místě bylo podáno důkladněji, to se může na jiném dle potřeby jenom podotknouti. Nejlépe však se lze vyhnouti všem nesnázím; nemilému roztrhování látky a dlouhým úvodům a výkladům, jež z toho rozdělení obyčejného katechismu pochodí, přiměřeným zpracováním *Dílu prvního* (všeobecného) co *přípravy* k dílu druhému (Částce druhé s pěti kapitolami, jakž jest to v starém vydání).

V tom by se mohla podati s ohledem na každodenní zkušenost a biblickou dějepravu způsobem popisujícím a vypravovacím stručně, však jasně, jak schopnosti dětské vyžadují, *základní učení křesťansko-katolického náboženství*, v tom by se mohly vysvětliti známky pojmutv obecných a abstraktných (rozum a svobodná vůle, svět, Bůh, zjevení a náboženství, stvoření světa v 6 dnech atd. atd.). Tento díl všeobecný by se musel bráti na začátku *každého* školního roku, podal by žákům základní učení křest.-katol. náboženství snadným způsobem, lehkým a stručným slohem a odtud by se mohlo postoupiti beze všech dlouhých úvodův a vysvětlivek ku *kterékoli kapitole dílu zvláštního*. Byl by trochu delší než jest kterákoli kapitola, však by všelicos odpadlo zase z kapitol ostatních. Díl tento by za-

stupoval místo oné suchopárné, matné schematické Částky první staršího vydání obyčejného katechismu.

Na začátku první kapitoly nebyloby třeba většepovati teprv v mysl dětskou obsah pojmů: církev, písmo sv., ústní podání atd.

B) Co se týče *obsahu* katechismu:

Díl první všeobecný by 'jednal o těchto věcech: „Rozum a svobodná vůle duše lidské. — Ve světě spatřujeme svrchovanou moc, moudrost a dobrotu Původce. — Zjevení a náboženství. — Stvoření světa v 6 dnech. — Stav prvňích lidí; — stav milosti Boží. Povolání člověka jest nejprvé: ctnost. — Prvopočáteční přikázání. — Stvoření andělův a pád některých. — Pokušení a pád prvňích lidí. — Soud. Pokuty a následky hříchu prvotního. Hřích dědičný. — Zaslíbení Vykupitele, — Potopa světa. — Všeobecná modloslužebnost. — Povolání arcioťce Abrahama a zaslíbení jemu a potomstvu jeho daná. — Prorocťví o Mesiáši. — Ježíš Kr. zaslíbený Vykupitel. — Nový a starý zákon. — Pokřtění Ježíše, svědectví Boha Otce a objevení se Ducha sv. — Trojí důstojnost Ježíše Kr, Kristus co učitel prorocký. Pán Ježíš jako kněz. Pán Ježíš jako král. — Písmo sv. a ústní podání.“ — Spůsobu stručného vypravování by se užilo k pochopitelnému přednešení hlavních učení, což lze snadno provésti, jelikož náboženství naše jest pozitivné. O mnohých přiběžích dítky už byly slyšely, proto by v tomto spojení hlavních pravd náboženských s biblickými přiběhy bylo snadno nabyti jasňích pojmův. Z první kapitoly by vaelicos odpadlo, o čem v Části všeobecné jednáno vűbec, za to by se mohla přednesti jednotlivá učení podrobněji, k. p. o nesmrtnosti duše člověcké, o svědomí, o prozřetelnosti Boží, o církvi atd. na přiměřených místech, a celá kapitola tak by se upravila, že by přídavek se mohl vynechati, což by vět-

šihó objemu nespůsobilo, poněvadž mnohé výměry a doklady biblické by se vypustily.

V druhé kapitole by se mohlo něco připomenouti ještě o veřejné společné modlitbě, o místě a době modlitby, o růženci a modlitbách k svatým.

V třetí kapitole na místě pouhých jmen hříchův rozličných by se musily vysvětliti jich známky podstatné, ovšem s opatrností; v oddělení 5 přikázání církevních by se připomenul rok církevní, a 3. přikázání by se muselo přednésti prakticky, pochopitelně.

Ve čtvrté kapitole by se mohla obrátiti pozornost též na některé nejdůležitější obřady, na svátostiny a žehnání.

Pátá kapitola měla by býti důkladnější.

Vůbec by se bral ohled na biblické příběhy, zvlášt na evangelické perikopy, na tužby srdce lidského, na hlas svědomí, na hlas přírody, na každodenní zkušenost, aby pravdy náboženské tím snáze mohly do vnitra vniknouti a život ovládnouti.

C) Hlavní změna by se stala v slohu, způsobu podání pravd a jich odůvodnění. Zvolila by se vazba vět zcela jednoduchá, všelikého hromadění podstatných jmen prostá, výrazy dítkám a prostému lidu známé — kde by bylo třeba názvu ve církevní mluvě obyčejného, položil by se vedle — vůbec sloh by musel býti vypravovací a názorně popisovací a tak srozumitelný, že by dítky snadno věty katechismu v paměť svou vštípití mohly.

Všecky výměry školastické by se odstranily, protože jsou lidu zcela nesrozumitelné, a tudy celý předmět činí suchopárným a odrážejí od čtení a učení se z paměti. Výměry ty považují za největší vadu katechismu. K. p. hned na začátku první kapitoly: Co jest křesťansko-katolicky věřiti? Co jest víra, co jest církev? atd. atd. Máť církev sice své příčiny, aby vyslovila články víry v

jistých takřka ulitých formách, než to platí toliko o řeči církevní, o ustanoveních sněmův a papežův. *Katechismus* jest pro lid a pro děti, a tu musí forma ustoupiti věci. Ostatně závisí vše od rozhodnutí duchovní vrchnosti.

Dle náhledu mého mohl by se obsah učení a známky pojmův podati zcela jednoduše, názorně, způsobem vypravovacím neb popisujícím v spojení s biblickými příběhy, jakž je to na mnoze v *katechismu* Tomkově. K. p. Místo definice, co jest křest? poukázati možná na Jana, že křtil vodou, ale P. Ježíš že bude křtiti Duchem svatým, na ustanovení křtu: „Jdouce učte křtíce je;“ svatí apoštolové křtili, nyní křtí biskupové, kněží a jáhnové lijíce vodu a říkajíce atd. Takovýmto způsobem by se krátce podalo více než jest v nynějším *katechismu*, spojily by se s učením nejdůležitější obřady a suchopárné, čas mařící výklady by odpadly.

V 3. a 5. kapitole by místo nesrozumitelných výměřův hříchů a ctností, nebo místo pouhého výčtu hříchův — se ukázala podstata a známky ctností i hříchův v jednotlivých příkladech biblických neb z životů svatých nebo z obyčejného života. Kdeby se měla podržeti definice, musela by býti jasná.

Co se týče *dokladův (textů) biblických*, ty by se položily nad čárou a spojily s přednáškou *katechismu*; aby se však i dle zevnějšku svého označovaly, zvoliti by se mohl jiný tisk neb znaménka „“, někdy by se mohl uvést i autor a pod čárou by byla naznačena kniha, kapitola, verš. Volily by se výroky jasné, krátké, zvlášt z evangelistův, z perikop, a na příklady biblické by se narážeti mohlo. Tím by se značně ušetřilo místa; nebo často výrok biblický by zastupoval přednášku i výklad. Kdeby scházel krátký, jasný výrok pisma, nahradil by se mluvou biblickou, a pod čárou poznamenala by se kapitola a verš knihy; kde by bylo možné, uvedl by se

biblický příklad. K. př. místo pouhých jmen šestera hříchů proti Duchu, sv. a dlouhých výroků písma pod čarou položených, zkrátily by se výroky písma nebo uvedly by se příklady biblické stručně a tak přiměřeně, žeby podstatné známky těch hříchův se zřejmě v oněch příkladech projevíly.

V takto zpracovaném katechismu bylo by *míň* výrokův písma než v nynějším katechismu, tímby však vážnost a věrohodnost jeho neklesla, jelikož věrohodnost učení našeho nezakládá se toliko na výrocích písma, nýbrž na neomylnosti církve co vykladatelky jeho.

Málo jest těch, jenžby sobě větší část dokladův biblických z nynějšího katechismu osvojili (bystřejším poslouží se naznačením knihy a kapitoly), čehož za našich dnův není v té míře třeba jako v době tak nazvané reformace, kde protestanté jenom ~~na~~ *z* písmo sv. se odvolávali. Nyní by s větším prospěchem se mohly a měly na některých místech položití pochopitelné a vážné důvody rozumové, z vnitřní a zevnější zkušenosti, mělo by se poukazovati na povahu člověckou, na tužby a city člověcké, na přírodu, mělo by se působiti na rozum, na cit a na vůli. Všecko pak, co by odjímalo svatému náboženství dojmavosti a síly, co by činilo náboženství pouhým předmětem paměti, jako otázky, matné a nucené rozdělování a j. p. mělo by se odstraniti.

Vůbec by musel býti sloh snadný, souvislost nenucená, paměť podporující, mluva biblická bez ujmy jasnosti, a spolu vznešenému předmětu přiměřená bez ujmy srozumitelnosti.

Jako velký tak i malý katechismus (mluvím o novém vydání) má mnohé vady formální, a sice: výměry nesrozumitelné, ku p.: Co jsou svátosti? bromadění podstatných jmen a nepřiměřené otázky k pouhému učení se z paměti vedoucí ku p.: Co se stalo po zvěstování narození Je-

žije Krista? nepraktické rozdělování jednoduchých příběhů biblických na 1. 2. 3. 4. 5., úplný nedostatek přiměřené souvislosti, zvláště v první kapitole.

Tyto vady by se odstranily, kdyby, jak jsme svrchu podotkli, se na začátku podaly co úvod či příprava k náboženskému vyučování jednotlivé příběhy biblické a s nimi spojené pravdy slohem lehkým, dítkám pochopitelným v snadné souvislosti; ostatní pak vybývající články rozložily by se v pěti částkách, totiž: o víře, naději, lásce, svátostech, křesťanské spravedlnosti, kteréžto věci bez toho v první třídě se ještě předkládati nemohou.

Matěj Procházka,

kooperátor ve Hvozďanech na Moravě.

Allokuce svatého Petra a účinek její.

(Sk. Ap. 2, 14—41.)

Po zázračném seslání Ducha svatého činil sv. Petr první veřejnou allokuci k lidu na slavnost letnic v Jerusalemě shromážděnému; jest to inaugurační řeč sv. Petra, s kteroužto učitelský úřad mladistvé církve započal; proto jest zde pozorovati slavný úvod řeči té:

„Stoje Petr s jedenácti, pozdvihl hlasu svého a mluvil k nim.“ — Sv. Petr, jakožto nejvyšší hlava církve od Boha ustanovený, nejvýtečnější ochránce víry, viditelný náměstek a zástupce neviditelného nejvyššího Pastýře, musel na tento slavný den založení svaté církve první hlasu svého pozdvihnouti. Kristus přikázal apoštolům svým, aby byli svědkové Jeho a zvláště vzkříšení Jeho. Dle rozkazu toho povstává zde sv. Petr a vydává ve jménu všech apoštolů svědectví o Kristu. Řeč jeho neobsahuje v sobě žádné filosofické úvahy, žádné hluboké vývodky z nauky Kristovy, nébrž obsahuje toliko historické udá-

losti, totiž svědectví o zázracích Kristových, o smrti a vzkříšení Jeho. Ona se rozděluje sama sebou ve dva díly: první díl jedná o přítomné události, o vylití Duchá svatého (v. 14—21); druhý díl obsahuje svědectví o Kristu, zvláště pak o vzkříšení Jeho. (22—36.) — „Muži Židé a všickni, kteříž bydlíte v Jerusalemě! toto vám zndmo buď a ušima pozorujte slov mých.“ „Muži Židovšti“ srovnej „muži Athénšti“ (k. 17.), tímto důrazným, čestným a spolu přívětivým názvem povzbuzuje sv. Petr posluchačů ku pozornému a bedlivému poslouchání slov svých — *captatio benevolentiae*.

I. Díl.

V. 15. Předešlé povzbuzení k pozornosti nyní sv. Petr odůvodňuje: „*Nejsou zajisté tito, jakož vy se domníváte, opili (vínem sladkým opojeni) — nebt jest třetí hodina na den — ale totot jest, což povědíno jest skrze proroka Joële.*“ — Nebyli první věřící o slavnosti svatodušní vínem opojeni ve smyslu sprostých posměvačů, ale byli vínem opojeni ve vyšším smyslu. Neboť, abychom upotřebili slov Písne všech Písni (2, 4.), Pán uvedl je do sklepu vinného a opojil je ohněm lásky t. j. láskou k Bohu a k bližnímu. On jim podal víno nové z oné duchovní vinice, kteráž již dříve u proroků ovoce vydávala, nyní však v Novém Zákoně z nova opět vykvetla (Cyrill. Catech. 17.). V tomto sladkém opojení radovali se sv. proroci, v tomto opojení plesali později sv. mučedníci, když uprostřed mučení svého chválu Pánu prozpěvovali. Aby útoky sprostých posměvačů odrazil, ukazuje sv. Petr toliko na hodinu, na čas dne; neboť dle obyčeje Židovského nesmělo se před modlitbou ranní kteráž o třetí hodině (t. j. deváté ráno) konala se, a o velkých slavnostech před šestou hodinou (t. j. dvanáctou) ničehož požívati. Sv. řečník přechází nyní hned k hi-

istorické události svatodušní, anaž všechny přítomné uža-
 sem a děšením naplnila, a cituje k tomu cíli proroctví
 Joële 3. o vylití Ducha svatého v době Messiánské; „*A
 stane se v posledních dnech, pravi Pán: Vyleji z Ducha
 svého na všeliké tělo; a prorokovati budou synové vaši i
 dcary vaše, a mládenci vaši vidění viděti budou a starcové
 vaši sny míti budou. Ano i na služebníky své a na slu-
 žebnice své vyleji v těch dnech z Ducha svého a budou
 prorokovati.*“ — „*A stane se*“ hebrejsky: vehaja. „*V po-
 sledních dnech*“ = na konec dnů, jest v Starém Zákoně
 obvyklý výraz pro dobu Messiánskou (k Žid. 1, 1 „no-
 vissime.“) Messiánská doba sluje „*konec dnů*“ „*poslední
 dny,*“ poněvadž v době Messiánské všechna předpovědění
 Starého Zákona, veškerá naděje a tužba starého světa
 cíle i vyplnění svého dosáhla. Když se Kristus v těle
 zjevil, započala poslední doba, poslední perioda zemského
 vývinu království Božího, nastal začátek konce, na kte-
 rýžto začátek jednou poslední soud následovati bude.
 Sv. Petr cituje svobodně dle sedmdesátníků: „*Vyleji z
 (áno) Ducha svého,*“ partitivné *áno* vyjadřuje myšlenku,
 že vylití Ducha svatého na den letnic, jakkoli hojně,
 avšak u porovnání s budoucím vylitím Ducha sv. v
 nebi, ve vítězné církvi, přece jen částečné a předběžné
 bylo. Dokud člověk zde na tomto světě mdlým a sla-
 bým (*σάφς*) jest, potud nemůže celou plnost Ducha sva-
 tého v sebe přijmouti; až tato *σάφς* svlečena bude, tepr-
 vé tehdaž bude člověk přispůsoben, aby z plného pra-
 mene Ducha svatého v hojnosti píti mohl (viz Efes. 1,
 14). S důrazem stojí zde: „*na všeliké tělo.*“ V Starém
 Zákoně byl Duch svatý pouze na jednotlivce, na pro-
 roky vylit; v Starém Zákoně působil Duch sv. toliko
 sporadicky a na okamžik. Když ale smrtí Kristovou
 vina celého pokolení lidského byla shlazena, když v
 Kristu nové stvoření k životu povoláno bylo: tuž mohl

Bůh Ducha svého na *veškeré lidstvo* jako úrodný déšť na *veškerou zem*, vylítá. — „*A prorokovati budou*“ jest jen další vysvětlení předšlého „*vyleji z Ducha svého na vše-
léto tělo.*“ Netoliko jednotlivci, jako v Starém Zákoně, nébrž všickni bez rozdílu pohlaví („*synové a dcery*“), bez rozdílu stáří („*mládenci vaši a starcové vaši*“), bez rozdílu stavu („*služebníci a služebnice*“); všickni obdrží Ducha svatého; neboť v Kristu, Bohu-Člověku ukázala se láska a rovnost všech, v Kristu vyrovnány jsou všechny pro-
tivy, kteréž v pokolení lidském starého světa až příliš panovaly (Gal. 3, 28.), „*Prorokovati budou*“ t. j. nejen budoucí věci předpovídati, nébrž vůbec; Duchem svatým osvíceni slova spásy pronášeti a o skrytých tajemstvích mluvití budou „*afflatu divino loqui*“ (I. Kor. 12, 8.). „*Vidění viděti a sny máti budou,*“ k těmto slovům podává sám spisaovatel skutků apoštolakých doklady z historie o vidění sv. Petra (k. 11. k. 12.), o vidění sv. Pavla, o vidění Ananiáše v Damašku (k. 9.); všickni tito vidění věděli a sny měli; jakož i životopis mnohých svatých a svetic Božích nám to dosvědčiti může.

„*Ano i na služebníky své a na služebnice své vyleji v těch dnech z Ducha svého,*“ jest tu gradace či stupňování. Dle hebrejského: „*i na otroky a na otrokyně*“ t. j. na otroky v pravém toho slova smyslu vyleje Bůh z Ducha svého. Na otroky své a na otrokyně své; přídatkem „*své*“ naznačena jest myšlénka, že otroci a otrokyně, na něž Duch svatý vylit bude, musejí napřed služebníky Božími se státi, musejí ve věcech duchovních svobodni býti.

V. 19. Nápadné jest, že prorok Jošl a popisem vylití Ducha svatého, kteréž se hned na počátku doby Messianické stalo, spolu také poslední soud a známky jej předcházející v jedno spojuje; neboť takový popis nyní následuje. To se toliko z podstaty proroctví samého

vysvětliti dá. Proroci totiž viděli ve svém od Boha spůsobeném, ekstatickém stavu před sebou budoucnost v jednom obraze jako přítomnou. Proto zvěštovali budoucí události tak, jakoby tu již byly přítomny aneb již dávno vyplněny a uskutečněny byly. „*Dělatko dáno jest nám, Syn darován jest nám*“ s jásáním volá prorok Jezaiáš, jakoby již přítomného viděl Toho, po němž tak toužebně vzdychal. Jako v perspektivním obraze některé věci u prostřed ležící nejsou tak zřetelně naznačeny a věci v pozadí ležící jasné a velmi blízké býti se zdají; tak viděl také prorok u vytržení svém dalekou budoucnost jako docela blízkou. Viděl celou dobu Messiaňskou jako v jednom obraze; počátek a konec té doby přibližovaly se v tom obraze k sobě, vešly takorůzka v sebe. Proto spojuje sv. prorok Joël s vylitím Ducha svatého spolu konec všeho těla. Tak zajisté stojí u proroka: „*A já Jehova dám zázraky na nebi svrchu, a znamení na zemi dole: krev a oheň a páru dýmovou; slunce obrátí se v tmu (bude tmavé) a měsíc obrátí se v krev (bude krvavý), prvé než přijde den Páně veliký a zjevný.*“ — Sv. Petr cítuje tato slova s velikým důrazem, chtěje posluchačů svých tím jistěji ku pokání povzbuditi. „*A já dám znamení na zemi dole: krev a oheň a páru dýmovou*“ někteří vykládají: dešť krvavý, ohnivé meteory a ze země vystupující sloupy dýmové; jiní: krve prolévání (války, zbourání) a ohnivé požáry. Toto poslední zdá se býti příhodnější, jelikož tyto tři věci jakožto znamení na zemi dole naproti dvěma zázrakům na nebi svrchu se kladou. „*Den Páně*“ (ἡμερα) jest den slavné parusie Kristovy, den poslední všeobecného soudu. Jmenuje se zde „*veliký*“, poněvadž nad celou věčností rozhodne. Jmenuje se „*zjevný, slavný*“, poněvadž zevně pln slávy bude (Mat. 24, 27.) dle hebrejského: „*terribilis*“, dle Vulgaty: „*manifestus, zjevný.*“

V. 21: „*A stane se: každý, kdožkoli vzývati bude*

jmeno Páně, spasen bude.“ „*Spasen bude*“ t. j. osvobozen od trestu Božího a účasten věčné blaženosti v dokonalém království Messiańském. „*Vzývati jmeno Páně*“ dle hebrejského: „*vzývati jméno Jehovy*“ jest tolik co: v Jehovu věřiti, v Něho se důvěřovati a Jeho milovati.

II. Díl.

V. 22. S předešlým výrokem prorockým, zvláště s posledními slovy spojuje sv. řečník napominání své. V posledních slovech pravil prorok, že toliko v srdečné důvěře v Jehovu osvobození od soudu Božího a spásy dosíci lze. Tento Jehova, tento Pán a Soudce, pokračuje sv. řečník dále, jest Ježíš Nazaretský, jehož židé sice ukřižovali, kterýž ale z mrtvých vstal, na nebe vstoupil a nyní Duchu svatého seslal. Následuje tady krátký úvod k druhému dílu řeči: „*Muži Israelští, slyšte slova tato: Ježíše Nazaretského, muže osvědčeného od Boha mezi vámi mocmi (činy mocnými) a zázraky a znameními, které skrze Něho činil Bůh uprostřed vás, jakož i vy víte, — Toho a uloženou radou a předzvěděním Božím vydaného skrze ruce nepravých ukřižovavše, usmrtili jste.*“ — Na počátku řeči své (v 14.) oslovil sv. Petr posluchače své čestným názvem: „*Muži Židé,*“ nyní v druhém díle oslovuje je národním čestným jménem „*Muži Israelští,*“ jest tu opět „*captatio benevolentiae.*“ „*Ježíše Nazaretského muže osvědčeného od Boha*“ těmito slovy vyjádřena jest legitimace Pána Ježíše co poslance Božího: kterýž od samého Boha osvědčen jest a sice skrze zázraky. Tři výrazy: „*mocmi, zázraky, znameními*“ vyznačují „*zázraky vůbec;*“ přece však má jedenkaždý výraz svůj obzvláštní význam. „*Mocmi,*“ tím slovem poukazuje se na vyšší, nadpřirozenou moc v zázraku: se jevíci (*δύναμις*). „*Zázraky = divy,*“ tím se vyjádřuje udivení a úžas při zázraku (*τέρας, θαυμάσιον*). „*Znameními*“ když zázrak spojen jest s úmysl

a plány Božími, aby totiž zázrakem osvědčen byl poslanec Boží (σήμερον.) —

„Jakož i vy víte,“ sv. Petr odvolává se na vlastní zkušenost a svědectví posluchačů svých, aby je tím snáze k vysnání pravdy přivedl, pak — velikou zachovávající seštrnrost k posluchačům svým — přechází v. 24. na zločin ukřižování nevinného Pána Ježíše. Jako někdy Josef Egyptský, aby svým bratřím zmužilosti dodal, pravil: ne radou vaší, ale vůlí Boží byl jsem do Egypta poslán (I. Mojž. 45, 5.); tak také sv. Petr představuje smrt Pána Ježíše jakožto uloženou ve věčné radě Boží, jakoby lidé při ukřižování Páně jenom radu Boží byli vykonali. „Radou a předzvěděním Božím vydaného“ t. j. od Jidáše zrazeného. „Skrze ruce nepravých“ t. j. skrze ruce Piláta a vojínů římských ukřižovavše usmrtili jste. Dvoje utmírnění toho zločinu spočívá v předešlých slovech. 1. Ukřižovali Pána vedle rady Boží, v utrpení a smrti Páně byla spolu rada Boží vyplněna. 2. Ukřižovali Pána ne sami, nébrž skrze ruce pohanů. Ale, kterak pak mohl sv. Petr všechny posluchače své viniti z ukřižování Páně? — Dojista byli mezi posluchači Petrovými také tací lidé, kteří teprv nyní jakožto přichozí do Jerusalema ponejprv zavítali a tudíž na ukřižování Páně žádného účastenství neměli. Mayer myslí, že ta otázka dosti zodpověděna jest, když podotýká, že ukřižování Páně bylo veřejnou, od Synedria ve jménu celého národa ustanovenou vraždou juridickou. Nám se však zdá, že sv. Petr v této všeobecnosti, že se všickni usmrcení Páně přítčastnili, hlubší myšlenku zakládá. Poukazuje tím na souvislost a spojení jednotlivce s celkem, na solidaritu, kteráž všechny lidi vespolek víže, dle kteréž jednatlivec k celku t. j. k ostatním všem lidem v nejužším poměru postaven jest. Tu souvislost všech lidí tušil již pohan-
ský mudrc, an pravil: *Homo sum, et nil humani a me*

altemum puto. Jedenkaždý člověk jest údem 1. celého člověčenstva, 2. údem celé rodiny. Tři tedy kruhové obkličují vždy úzeji každého člověka a život jeho pohybuje se v těchto třech kruzích. Každý větší, znamenitější čin neb skutek, buď zlý aneb dobrý, jehož člověk co úd národa aneb co úd rodiny vykonal, jest více méně činem, skutkem celého člověčenstva, celého národa, celé rodiny. Zejmena ale jest ukřižování Spasitele našeho všeobecným skutkem celého pokolení lidského. Nebot ono ukřižování není ve svém nejhlubším základu nic jiného leč nejvyšší vývin hříšného principu, v ukřižování Páně objevil se zajisté hřích, hříšný princip, kterýž se v každém člověku uvnitř nalezá, v nejvyšším stupni. Hřích to jest, jenž nevinného Pána usmrtil, ukřižoval, a kolikrátkoli hřešíme, tolikrát souhlasíme s oním voláním židů: „*Ukřižuj ho!*“ Tuto hlubokou souvislost a spojení jednotlivce s celkem uznali také posluchači Petrovi dobře; nebť žádný z nich nevymlouvá se, žádný z nich nevyjímá se, jakoby nevinen byl smrtí Páně, nébrž slovo Apoštoloovo pronikalo jako ostrý meč srdce jejich (v. 37.), oni tušili a uznali v smrti Páně všeobecný čin, všeobecnou vinu pokolení lidského.

V. 24. Po krátkém vypravování o utrpení a smrti Páně přechází sv. řečník i hned ku slavnému *vzkříšení* Jeho a zdržuje se déle při tomto hlavním základu a pilíři celého učení křesťanského. On praví: „*Jehožto Bůh vzkřísil, zprostitv Ho bolestí smrti, jakož nemožno bylo, aby držán byl od ní.*“ Stojí zde, že Bůh Otec vzkřísil Ježíše. Tak podobně stojí dole ve v. 33., pravící Boha Otce že jest Ježíš na nebe povýšen a taktéž ve v. 36., že Bůh Otec učinil Ho „i Pánem i Messiašem.“ Avšak takými výrazy není božství Kristovo vyloučeno, nébrž toliko poměr Syna k Otci jest zde naznačen. Sv. Petr staví v první své apoštolské řeči božství v osobě Kristově více

v pozadí a vynáší zvláště lidskou přirozenost Jeho, chtěje se ku slabé chápavosti posluchačů svých snížití. „Zprostit Ho bolesti smrti.“ „Bolesti smrti“ hebrejsky: „chabalim“ má dvojitý význam: 1. provazy, sítě a 2. bolesti při porodu. Vezmeme-li první význam, pak jest v tom výrazu personifikace či zosobnění smrti; smrt se tu představuje jako lovec, který sítě rozprostírá. Septuaginta a dle ní sv. Petr berou vždy druhý význam; představuje se tedy vzkříšení Páně co porod k životu, co nové zrození ze smrti k životu. Smrt nalezala se také v bolestech porodních, až Bůh Otec Krista k životu opět vzkřísil a tak Ho bolesti smrti zprostil. Proto se jmenuje Kristus „prvorozený z mrtvých“ (Kol. 1, 18.) — Slova: „jakož nemožno bylo, aby držán byl od ní“ vyslovují vnitřní nemožnost: bylo to nemožno, aby smrt v lůně svém chovala Toho, kterýž sám životem a pramenem všeho života jest. Kristus přišel na svět, aby hřích, příčinu smrti, zničil a shladil; proto musel také nad smrtí zvítěziti, aby v nejpůlnějším smyslu Spasitelem pokolení lidského se stal.

V. 25. Aby tuto nemožnost právě vyslovenou dokázal a posluchačům svým spolu ukázal, že vzkříšení Páně vedle starozákonního proroctví se vyplnilo, odvolává se sv. řečník na žalm 16, 8—11, vykládaje spolu žalm ten: „Spatřoval jsem Pána před obličejem svým vždycky; neb jest mi po pravici, abych se nepohnul. Pročž veselilo se srdce mé, a zplesal jazyk můj, nad to i tělo mé odpočine v naději; neboť nenecháš duše mé v hadesu, ani dáš Svatému svému viděti porušení. Známý jsi mi učinil cesty života, a naplníš mne utěšením s tváří svou.“ —

Vezmeme-li slova ta nejprve v historickém smyslu, tedy vyslovuje žalmista Páně především radostný pocit svůj z blízkosti Páně a neobmezenou důvěru svou v pomoc Jeho. Z tohoto pocitu blízkosti Páně a z této neobme-

zené důvěry v Jehovu prýští se vnitřní radost, kterouž také zevně na jevo dává. Jeho důvěra jest tak pevná, že ani tmavý hades, tmavý hrob, nemůže ji zviklati a vyvrátiti. Nebot žalmista důvěřuje se v Boha, že ho nenechá v tmavém hrobě odpočívati, nébrž že také tělesnou schránku jeho vysvobodí od věčného zahynutí a porušení. Tuto naději svou vidí David, prozíraje v budoucnost (v. 31.), uskutečněnou v přislíbeném Kristu (Svatém), kterýž co prvorozený z mrtvých příčinou a základem našeho vzkříšení jest. Na Krista vztahují se tedy v nejvyšším smyslu slova žalmisty Páně: „*Spatřoval jsem Pána před obličejem svým vždycky.*“ O Kristu platí ta slova ve vlastitém smyslu: I také co Člověk spatřoval Kristus před obličejem svým vždycky Otce svého nebeského, *in visione beatifica*, jak theologové učí. Obrazný výraz: „*neb jest mi po pravici*“ vzat jest od soudu, při němžto zástupce po pravici svého klienta či svěrence stojí (Žalm 109, 31.) a tudíž ochráncem a spomocníkem jeho jest. — „*Nenecháš duše mé v hrobě*“ t. j. nenechal Otec nebeský Syna svého v hrobě, když, jak se tu hned vykládá, Jeho svatému tělu nedal býti porušenu; ale ráčil Jej třetího dne z mrtvých vzkřísiti. — V. 28. „*Známy učinil Báh*“ svatému pěvci Davidovi „*cesty života*“, jelikož viděti a spatřovati mu dal Toho, jenž jest cesta, pravda a život. Proto se žalmista pevnou koi nadějí, že jednou radovati se bude v patření na tvář Boží. Beřeme-li ta slova o Kristu, tedy vztahují se na vzkříšení Jeho, jímžto Báh Synu svému skutečně cestu k životu oznámil a vztahují se na slavné povýšení Jeho na pravici Boží, na Jeho *glorifikaci*.

V. 29. Sv. řečník vysvětluje nyní, že výrok žalmisty na Krista a ne na Davida potahovati sluší. I počíná si zde s tím větší obezřelostí a opatrností, čím větší vážnosti právě David u celého národu požíval. Proto jest

tu srdečné oslovení: „*Muži bratři, nechať sméle mluvím k vám o patriarchovi Davidovi.*“ — Sv. Petr dí: „*sméle;*“ neboť jednalo se zde o výrok žalmu, kterýž králi Davidovi ku veliké cti sice sloužil, avšak ve vyšším smyslu na Kristu a ne na Davidovi se vyplnil. Sv. řečník nazývá Davida „*patriarchou,*“ *arcioctcem,* poněvadž mu bylo přislíbeno jako Abrahamovi, že bude praotcem Mesiáše; také proto ho nazývá patriarchou, aby dokázal, že si ho velice váží — „*že (David) umřel a pochován jest a hrob jeho jest u nás až do dnešního dne.*“ O hrobu Davidově viz Neh.3, 16. — Z toho, že hrob Davidův až de dnešního dne v Jerusalemě se nalézá, vyvozuje sv. Petr, že v svrchu dotčeném žalmu o vzkříšení Mesiáše a ne o vzkříšení Davida řeč jest — „*ale že byl prorokem a věděl, že přísahou zavázal se mu Bůh, že z plodu ledví jeho (Jednoho) posadí na stolici jeho, to předzvěděv mluví o vzkříšení Kristovu.*“

V. 32. Když sv. řečník takto posluchače své již připravil, když jim totiž z výroku žalmisty Páně dokázal, že Mesiáš z mrtvých vstáti musel; vyslovuje nyní sméle a neohroženě následující pravdu: „*Právě toho Ježíše (kteréhož jste ukřižovali) vzkřísil Bůh, čehož my všickni svědkové jsme.*“ Na Pánu Ježíši všecko se vyplnilo, co David o Mesiáši předpověděl; suďte nyní sami, zdali Ježíš není Mesiášem? — Nevyhnutelný následek vzkříšení Páně jest povýšení Jeho na pravici Boží, s kterýmž zase seslání a vylití Ducha svatého co nejužěji spojeno jest.

V. 33.: „*Protož pravici Boží (mocí Boží) jsa povýšen, a vzav zaslíbení Ducha svatého od Otce, vylil Jej, jakož vy vidíte a slyšíte*“ t. j. z toho, co vidíte a slyšíte, vizte, že Bůh na nás vylil téhož Ducha svatého!

Závěrek.

V. 36. Praktický závěrek řeči Petrovy aneb resultát ze všeho posud řečeného: „*Protož věz jistě všecken dům*

israelský (celý národ vyvolený), že Bůh i Pánem Ho učinil i Mesidšem toho Ježíše, kterého jste vy ukřižovali.“ Tak dokázal sv. Petr v první allocuci své, že Ježíš Nazaretský, Ukřižovaný, zaslíbeným Mesidšem jest; dokázal to 1. ze zázraků, jež Bůh skrze Něho činil a jež posluchači na vlastní oči své viděli; 2. z Jeho *vzkříšení*, čehož apoštolové svědky byli; 3. z Jeho *na nebe vstoupení* a vylití *Ducha sv.*, jehožto zázračné účinky sami nyní viděli a slyšeli. Na konci své allocuce pronáší sv. Petr slavným a důrazným způsobem ještě jednou své thema co nezvratně dokázané.

V. 37. Dojem a výsledek řeči Petrovy. Když posluchači uslyšeli, že Ten, kteréhož ukřižovali, *Pánem i Mesidšem* jest, tuž byli ubodnuti v srdci „*compuncti sunt corde*“ t. j. byli hluboce v duši citem bolestným dojata, že se proti Bohu a Pomazanému Jeho tak těžce provinili a trest Boží zasloužili; s roztráštěným a spolu důvěrným srdcem táží se apoštolů: „*Což máme činiti, muži bratři?*“ Co máme činiti, abychom odpuštění tak hrozného hříchu obdrželi? Netoliko cit, nébrž také vůle jejich byla mocně dojata. — A odkud pak tak veliký dojem a účinek řeči Petrovy? odkud tak náhlá změna posluchačů těch, jenž nedávno ještě volali: Ukřižuj Ho! odkud to, že nyní pokorně se tázali: což máme činiti? Byl to jednak vnitřní oheň řečníka, jenž srdce jejich rozntil, jednak pronikající síla slova Božího, anaž ostřejší jest nad meč na obě strany ostrý, hlavně pak to byla milost Boží, kteráž v srdci posluchačů tak mohutně působila.

V. 38. Odpověď Petrova zněla: „*Pokdní činite a pokřtěn buď jedenkaždý z vás ve jménu Ježíše Krista na odpuštění hříchů svých, tak (καὶ consequitivum) přijmete dar Ducha svatého*, t. j. dar ospravedlnění, kterýž se na křtu svatém uděluje.

Již pak pospícháme ku konečnému výsledku řeči knížete apoštolského. V. 41. „*Tehdy ti, kteříž přijali řeč jeho, pokřtěni jsou; a připojilo se duš v ten den okolo tři tisíců.*“ Církev byla již v apoštolech a prvních věřících Páně založena a tito tři tisíce jakož i ostatní následující byli jenom připojeni k církvi. Ve výrazu „*připojilo se*“ — totiž k církvi — vyslovena jest jednota církve Kristovy.

Dr. Jan Turner.

Jméno „Křesťané.“

(Sk. Ap. 11, 26.)

Jméno „*Křesťané*“ povstalo nejprv v Antiochii. Antiochia, na jižním břehu řeky Orontes, hlavní město Syrie, bylo od Seleuka Nikanora vystaveno a na počest otce jeho Antiocha „*Antiochia*“ nazváno; dříve královské sídlo Seleukovců, nápotom sídlo prokonsula římského. Bylo to třetí město veleříše římské a slynulo velikostí a blahobytem (Fl. Jos. bell. Jud. 3, 2, 4.). Obyvatelé toho města byli národnosti syrské, hellénské a židovské. Nejprvé povstala zde církev ryze žido-křesťanská, jejížto zakladatel byl dle staré tradice sám sv. Petr; proto dí sv. Leo Veliký (sermo de ss. App. Petro et Paulo): „*Jam Antiochenam Ecclesiam fundaveras.*“ (Officium fest. cathedrae s. Petri Antiochiae.) Později v 40. roce po Kr. povstala zde církev pohano-křesťanská a sice přičiněním Barnabáše a Pavla, a Antiochia stala se první metropolí hellénskou či pohano-křesťanskou; a co jeviště působení obou knížat apoštolských nazváno bylo město Antiochia *Theopolis*, Město Boží.

Počátek této církve pohano-křesťanské byl následující: Někteří nábožní mužové z Cypru a Cyrene dozvěděvše se, že Petr dle rozkazu Božího do církve přijal pohanského setníka Kornelia (k. 10.), kázali a svěštovali

Pána Ježíše také pohanům v Antiochii, a Bůh požehnal práci jejich. Pověst o tom přišla až do Jerusalema k přítomným tehdež apoštolům Petrovi a Jakobovi, a tito apoštolé poslali Barnabáše, jenž také z Cypru pocházel, do Antiochie, aby tuto církev pohanokřesťanskou spřádala a zorganizoval. Barnabáš uzřev působení milosti Boží, zaradoval se z obrácení pohanů; nebo *byl muž dobrý a plný Ducha svatého a víry* (Sk. Ap. k. 11, 24.); právě proto, že byl muž dobrý, dobrého srdce, radoval se vroucně z vzrůstu této mladistvé církve, a poněvadž byl plný Ducha svatého a víry, pronikalo kázání jeho srdce věřících a požehnána byla práce a úsilí jeho: „*i přibyl mnohý zástup Pánu.*“ Když Barnabáš veliký úspěch kázání svého viděl, vnuknutím Ducha svatého vyhledal starého známého, přítele svého Pavla, za spolupracovníka; neboť Pavel určen byl od Boha za apoštola národů pohanů: „*Šel pak Barnabáš do Tarsu, aby hledal Šavla, a když ho našel, přivedl jej do Antiochie.*“ (v. 25.) Po celý rok pracovali oba na vzdělání nové církve antiochenské s velikým namáháním a s utěšeným výsledkem, „*tak že učenci (věřící) nejprv v Antiochii nazváni jsou Křesťané.*“ (v. 26.) Veliký vzrůst této církve a zvláště převládající živel pohanokřesťanský byly příčinou, že věřícím v Antiochii v roce 42. po Kr. nejprv dáno bylo jméno *Křesťanů*. Tím jménem úplně a určitě rozeznávali se učenci Kristovi od židů i pohanů a proto bylo jméno to později za úředné, oficiální jméno přijato. Naskytá se zde otázka, zdali věřící antiochenští sami sobě toto jméno dali, aneb zdali od jiných tak pojmenováni byli?

1. Věřící v Antiochii sami sobě toto jméno nedali; neopovážili se, podle tak svatého jména „*Kř Kristus*“ pojmenovati sebe samých, bránila jim v tom hluboká uctivost, jižto k přesvatému jménu „*Kř Kristus*“ v srdcích svých chovali. A skutečně také nikde v celém novém Zákoně

takového jména neužívali, nébrž nazývali sebe jenom „věřící“ „bratři“ „učeníci“ a t. d. Na dvou místech N. Z. naskýtá se sice jméno *χριστιανός* (Sk. Ap. 26, 28. a I. Petr. 4, 16.); avšak toto pojmenování pochází od takových lidí, kteří se v církvi nenacházeli a v ústech těchto lidí znamenalo to pojmenování tolik co „Galilejští“, „Nazaretští“ (Sk. Ap. 24, 5.). Kdyby byli antiochénsí křesťané sami sobě to jméno dali, tedy by tím ještě větší nenávisť židů proti sobě byli vzbudili, a sv. Lukáš, naznačiv zde ve v. 26. původ jména křesťanů, dojista by se v další části knihy své toho pojmenování byl přidržel; avšak neučinil toho. Dále, kdyby v tom čase, ve kterémž Pavel v Antiochii kázal, antiochénsí křesťané sami sobě to jméno byli dali, dojista by také sv. Pavel v epištolách svých byl toho jména upotřebil; avšak on nikde údům církve Kristovy název „křesťanů“ nedává.

2. Ani Židé věřícím antiochénským to jméno nedali. Židé, kteří jméno *Χριστός*, jenž z aramejského „*Mesía*“ přeloženo jest, dobře znali, dojista nedali tak čestné jméno nenáviděným učeníkům Kristovým; jelikož kdyby je tím čestným jménem křesťanů (ctitelů Mesiáše) byli nazvali, tedy by tím samým Ježíše za Mesiáše uznávati se zdáli, srovnej Jan 19, 21.

3. Pohané to byli, jenž přívržence Kristovy v Antiochii nejprv tak nazvali. Pohané nebrali to jméno za úředné, nébrž za nomen proprium. Tak praví Tacitus (Ann. 15, 44.): „Auctor nominis ejus Christus Tiberio imperitante per procuratorem Pontium Pilatum supplicio affectus erat.“ Jsou to tedy římsí pohané, jenž v soukromém a úředním obcování svém jednotlivé strany dle původců a vůdců jejich pojmenovati obyčej měli a tudíž také přívržence nového náboženství dle původce Krista „*Christianos*“ nazvali (jako nazvali přívržence Pompejovy „*Pompejanos*“), aniž by tím pojmenováním nějakou potupu nazna-

čiti chtěli, jakož se Hefele (v „Kirchenlexicon“) a jiní domnívali. Že pohané římsí antiochenským věřícím to jméno dali, na to ukazuje latinská forma (*χριστιανοί*), Řekové by zajisté místo *χριστιανοί* byli napsali *οι του Χριστου*. Teprv později křesťané antiochenští sami sobě to jméno dali, hluboký význam jména tohoto uznávajíce. Tak praví sv. Ignác mučovník, druhý nástupce svatého Petra v Antiochii: „*Sluší se, abychom netoliko křesťané se jmenovali, nýbrž také byli.*“ Někteří pohané, neznajíce ideu Mesiánskou, místo *χριστιανοί* vyslovovali *χριστιανοί* od slova *χριστος* = dobrý, vlídný, laskavý, a ne od slova *χρίω* = pomazati „*Pomazaný.*“ Tak praví Sueton (Claud. cap. 25.): „*Judaeos impulsore Chresto assidue tumultuantes expulit.*“ Klade se zde místo Christus „Chrestus.“ K mnohým přednostem církve antiochénské počítalo se v starším věku křesťanském také to, že odtud křesťanství jméno své vzalo; srovnej papeže Leona Velikého (serm. de ss. App. Petro et Paulo): „*Jam Antiochenam Ecclesiam, ubi primum Christiani nominis dignitas est orta, fundaveras.*“ Jako dříve Jerusálém střediskem církve pohano-křesťanské se stal, stala se nyní na nějaký čas Antiochia střediskem a metropolí církve pohano-křesťanské, až konečně Řím oboje v sobě spojil, a střediskem veškeré církve žido- i pohano-křesťanské učiněn jest.

Dr. Jan Turner.

Svatý Petr přišel již v roce 42. po Kristu do Říma.

„*Abiit in alium locum.*“ (Sk. Ap. 12, 17.)

První krvavé pronásledování křesťanů v zemi židovské, v Palestyně, povstalo již v roce 35. po Kr., když svatý jahen Štěpán v Jerusálémě byl ukamenován.

Druhé krvavé pronásledování nepovstalo od Synedria, ani od lidu, nébrž od samého krále Herodesa Agrippy za času císaře Klaudia v roce 42. po Kristu. Jakožto první obět toho pronásledování padl sv. Jakob Starší; po něm měla řada přijíti na sv. Petra. Aby sobě přízeň a chválu lidu židovského získal, vsadil Herodes také knížete apoštolského sv. Petra do žaláře, chtěje ho na konec svátků velikonočních odsouditi a takto lidu židovskému milé divadlo připraviti.

Sv. Petr ostříhán jsa silnou stráží vojenskou úpěl v žaláři; mezi tím vysílala církev shromážděná úpěnlivé prosby za něho k Bohu.

Již přiblížila se poslední noc před oním dnem, ve kterýžto měl lidu předveden a k smrti odsouzen býti; a aj! modlitba věřících byla vyslyšána a sv. Apoštol Petr byl zázračně od anděla ze žaláře vysvobozen.

Zázračným přispěním Božím z vězení vyproštěný Petr *„rozjímaje přišel k domu Marie, matky Janovy, jenž měl přijmí Marek, kdež se byli mnozí sešli a modlili se.“* — Rozjímajícímu Petrovi napadla myšlenka, aby před úklady Herodesovými utekl se do Říma. Sv. Lukáš dí: *„vyšed (z domu Marie) odešel na jiné místo“* *„abiit in alium locum“* sc. Romam. Všeobecná tradice jest, že sv. Petr již za času Klaudia v roce 42. po Kr. do Říma se odebral, církev římskou založil a tuto církev (ač tam ustavičně nebyl přítomen, viz k. 15.) pět a dvacet let až do skonání svého v roce 67. po Kr. spravoval. Svědkové této staré tradice jsou Dionysius z Korintu ap. Euseb. 2, 25; Irenaeus ap. Euseb. 5, 6; Eusebius, svědek z Palaestiny Chron. ad a. II. Claudii; Jeronym, svědek z Itálie de vir. illustr. c. 1.; Orosius, svědek z Hispanie Histor. 7, 6; a j. Tito tak od sebe vzdálení, vážní a hodnověrní svědkové ztvrzují jednohlasně, že sv. Petr v svrchu dotčeném čase do Říma se odebral a pět a dvacet let církev

římskou spravoval. Proto praví *Döllinger* (pag. 313:) „Že sv. Petr v Římě působil, jest úplně osvědčená, v nejstarší křesťanský dějepis hluboce zasahující událost, tak že ten, kdož to upírá, také celý nejstarší dějepis církve upírati musí.“ Divná to věc, že nyní i nestranní protestanté přebývání Petrovo v Římě sami uznávají.

Ale proč pak zahaluje spisovatel *Skutků apoštolských* nové sídlo vznešené katedry Petrovy tajemnou rouškou slov: „abit in alium locum?“ proč nejmenuje určitými a zřejmými slovy to místo „Řím?“ Žeby svatopisec Lukáš o tom místě, kamž se Petr odebral, sám nic nevěděl (*Mayer* p. 251.), to by byla přenáhlená a neoprávněná domněnka; neboť sv. Lukáš často také jiné věci zamlčuje, ačkoliv o nich dobře věděl a očitým svědkem jich byl. Tak na př. nic nevypravuje o tom, že sv. Pavel pětkrát ve sbornici byl mrskán 2. Kor. 11, 24., že tonul třikrát na moři 2. Kor. 11, 27. Když ale o tom místě dobře věděl a přece je zamlčuje; tedy tím tajemím předpokládá, že Theofilovi, Římanu, jemuž knihu *Skutků Apoštolských* věnoval, to místo dosti známo jest.

Rozjímajícimu Petrovi snadno mohla napadnouti myšlénka, aby se před úklady Herodesovými odebral do Říma; neboť símě víry křesťanské bylo v Římě již položeno. Židé a proselyté z Říma byli v Jerusalemě přítomni při zázračné události svatodušní k. 2, 10.; příchozí Římané byli posluchači první veřejné řeči Petrovy a mnozí z nich přijavše víru Kristovu, přinesli ji do Říma. V Cesarei získal Petr římského setníka Kornelia s příbuznými a přátely jeho pro víru Kristovu. Přátelé Korneliovi byli mocní i šlechtní Římané, jenž se často u Kornelia v Cesarei zdržovali a byvše pokřtěni opět do Říma se navrátili. Tak byly první zárodky víry křesťanské v Římě vštípeny. Tito věrní křesťané římtí, s nimiž Petr ve vzájemném a přátelském poměru žil, mohli v Pe-

trovi, ne-li dříve, tedy aspoň nyní, když mu nebezpečí hrozilo, ještě více onu myšlénku rozšířiti, aby se do Říma přesídlil. V celé Palestyně, ana tehdáž vládě Herodesa Agrippy poddána byla, nejsa životem svým jist, musí Petr do cizí daleké země utíkati. Proč by neměl nyní u svých římských přátel hledati útulek? proč by neměl do Říma se ubírat, an mu právě to město nejlepší ochranu proti útokům Herodesovým poskytovalo a spolu též rozsáhlé pole činnosti v tamním židovstvu se mu otvíralo?

Sv. Petr musel nahlížeti, i kdybychom nebrali zřetel na *zvláštní poučení a rozkaz Boží*, že nevěrný a nehodný Jerusaleým nemůže déle metropolí křestanstva zůstat, a proto musela mu na mysli tanouti myšlénka, aby kathedru svou z hlavního města židovstva přenesl do hlavního města pohanského světa a to tím více, an sobě dobře vědom byl povolání svého, že musí také pohanům víru Kristovu zvěstovati. Ovšem jmenuje se Petr apoštolem židovstva „*Apostolus circumcisionis*“; avšak ne výhradně a výhradně, jakož i Pavel jmenuje se Apoštolem pohanův „*Apostolus gentium*“, avšak také ne výhradně. Dobrý jest tedy výklad exegetů katolických, že ono neznámé místo jest Řím. Ano i to velmi pravdě podobno, což mnozí sv. otcové tvrdí, že sv. Petru v tak důležité, všeho rozvážení hodné otázce (v. 12.), kam by se měl obrátiti a přesídliti, *zvláštní poučení a rozkaz Boží* udělen byl. Z té příčiny již nyní (v roce 42. po Kr.) Petr kroky svoje zamířil do Říma, onoho města, jež sobě prozřetelnost Boží vyvolila, aby v dědictví nehodného a nevěrného Jerusaleýa vstupivši, trvajícím střediskem veškerého světa křestanského se stalo.

Na každý způsob mluví zde sv. Lukáš k svým bližším čtenářům, zejména k římskému Theofilovi dosti srozumitelně a neuznává toho potřebu, aby dotýčné místo určitějšími slovy poznamenal. A proč to činí? proč za-

haluje město Řím slovy: *abiit in alium locum?* — Nečiní toho bez příčiny; chce tím patrně naznačiti proměněné postavení, v jakém se nevěrný a nehodný Jerusálém k Apoštolovi Petrovi nalezal. I také osnova celé knihy Skutků Apoštolských nedovoluje mu, aby již nyní zde zřejmě Řím jmenoval; neboť Jerusálém měl býti počátkem ve vyvinování se církve apoštolské, a pak teprv měl následovati Řím, kdež se měla historie církve ukončiti. Proto naznačuje sv. Lukáš jenom slabě, tiše a tajemně onen nový obrat času, že totiž těžiště všech osudů pokolení lidského od nevěrné metropole východu do metropole západu přeloženo jest.

Jiní nalézají příčinu toho zamlčení našeho svatopisce v následujícím: Sv. Lukáš končí knihu Skutků Apoštolských se zjetím sv. Pavla v Římě, očekáváje šťastný výsledek přelíčení proti Pavlovi, a proto nečiní žádnou zmínku o církvi římské a jen mimochodem o ní mluví, a také zde nečiní zřejmou zmínku o cestě Petrově do Říma pro ten případ, kdyby přelíčení proti Pavlovi nešťastně dopadlo, aby sv. Petr a jiné křesťanské osoby nebyly vyzrazeny.

Že sv. Lukáš to neznámé místo schválně zamlčel, jest patrné. Náš svatopisec užívá zde tajné, jenom čtenářům svým známé řeči (I. Petr 5, 13 jmenuje se Řím mystickým jménem „Babylon“), aby knihou svou za času ukrutného Nerona (v roce 54—68.) ukončenou nevyzradil, k jaké znamenitosti církev římská téhož času již dospěla.

Jisto tedy jest, že přišel sv. Petr již v roce 42. po Kr. za času císaře Klaudia do sídla imperátorů římských, přeloživ katedru svou z Jerusálema do Říma. Založil církev římskou a spravoval ji skrze pět a dvacet let až do roku 67. po Kr., v kterémžto za ukrutného císaře Nerona spolu se svatým Pavlem korunu mučenicou

dosáhl. Tuto osmnáctistoletou památku umučení svatého Petra slavili jsme letos 29ho června 1867.

Dr. Jan Turner.

Kronika.

Oprava některých článků „Naučného Slovníka.“

(Pokračování.)

Papež.

9. *Volba nového papeže a obyčeje před volbou a při volbě se v celku dosti dobře vypisují v „N. Sl.“ až na některé podrobnosti chybné.*

Nejprv se praví: „Pokud není papeže, vládnu *hlavy tři tříd* kardinalských, děkan, biskup a jahen.“ V této větě jsou následující chyby:

a) Papežskou stolicí zastupuje od úmrtí papežova až do zvolení nového papeže *kardinal komoří* (Cardinalis Camerarius, Camerlengo), jež také kdekoli se veřejně objeví, provází garda švýcarská. Jemu *ku pomoci* dáni jsou tři kardinálové, jež se nazývají „capita ordinum,“ a to z té příčiny, že jsou to nejstarší údové ze tří oddělení sboru kardinalského.

b) Tato oddělení však nejsou dle mínění „N. Sl.“: děkan, biskup a jahen, — nýbrž: nejstarší z kardinálů - *biskupův* (tím bývá kardinál-děkan biskup z Ostie), nejstarší z kardinálů - *kněží* a nejstarší z kardinálů - *jahnův*.

c) Tato tři „capita ordinum“ nezůstávají při kardinálu-komořím ustavičně; když započalo konklave a po *třech dnech* volba nového papeže ještě dokonána není, odstupují tito tři nejstarší kardinálové, a na jejich místo nastoupí *jiní tři kardinálové* a sice onen kardinál-biskup, kardinál-kněz a kardinál-jahen, kteříž *po* oněch „hlavách“ nejdéle důstojnosti kardinalské požívají. Trvá-li konklave déle, odstupují i tito tři kardinálové vždy po *třech dnech* a zase se zvolí jiní podle stáří.

10. K volbě nesejdou se kardinálové v „*kapli Svatéhořské* kostela Petrského,“ jak se „N. Sl.“ domnívá. Vždyť pak asi po 12 řádcích podivnou spleteností myšlenek se onen „na slovo vzatý“ pán sám poopravuje řka: „že se kardinálové berou do Vatikánu, *řídčeji* do Kviri-

nalu, kdež jsou zavřené místnosti (*conclave*) pro voliče zřízeny, ježto před dokonáním volby opustiti nesmějí.“

Kde se tedy, na slovo vzatý pane, vlastně ta volba odbyvá? jestli už zvolili papeže v kapli Svatořehořské, proč pak se dávají ještě zavíratí do konklave? Vidíte, že jste ani sám nevěděl, co píšete, a tomu má čtenář na slepo uvěřiti?

Volba se ovšem toliko v *konklave* děje, a to bývá obyčejně v Kvirinálu (tedy zas jinak, než „N. Sl.“ se domnívá), zřídka kde jinde. Další popis konklave je dosti dobrý.

11. „N. Sl.“ praví: „*Voliti* smějí toliko ti z přítomných kardinalů, kteří mají *vyšší svěcení* aneb *zvláštní breve dispensační*.“

Zase *error calami maximus!* *Vyšší svěcení* jsou v katolické církvi: podjahanství, jahanství, kněžství. Každý kardinal však, není-li biskupem neb knězem, musí aspoň jahnem býti; t. j. každý kardinal má vyšší svěcení a proto žádný nepotřebuje „*breve dispensační*.“ — Něco jiného však měl „na slovo vzatý“ pán podotknouti, a sice: že voliti může i ten kardinal, jenž církevní censurou neb trestem stížen jest aneb irregularitu jakoukoli na sobě má.

12. Dle „N. Sl.“ žádá prý se obyčejně „národnost *vlašská*, *stáří 55 roků*, taktéž aby nenáležel ani do žádné *zámožné* rodiny ani do příbuzenstva kteréhokoli panujícího rodu.“

Není nám povědomo, žeby v některé bulle předepsáno bylo, že papež musí rozeným Vlachem býti; ano máme nejeden příklad, že i kardinal jiné národnosti byl zvolen za papeže, tak Klement V., Jan XXII., Innocenc VI., Urban V. Jelikož ale většina kardinalů bývá národnosti *vlašské*, snadnose ovšem vysvětliti dá úkaz ten, že obyčejně Vlach za papeže zvolen bývá. — Nikdy se ale *nežádá určité stáří*, a proto také není pravda, žeby papež musel býti 55 let star; byli papežové, kteříž teprv co osmdesátiletí starcové dosedli na stolicí apoštolskou, ale byli též takoví, jenž v mladším věku dosáhli této nejvyšší důstojnosti; tak na př. slavný Innocenc III. byl teprv 37 let star, když za papeže zvolen jest; Pius IX. byl star 54 let, když r. 1846 na stolec sv. Petra dosednul. — Konečně ani to není pravda, že by papež nesměl náležeti do „*zámožné*“ rodiny ani do příbuzenstva

„kteréhokoli *panujícího* rodu;“ my jsme pro takovou domněnku nikde nenalezli právního důvodu.

13. V „N. Sl.“ čteme dále, že po tak nazvané adoraci „nesen jest (vlastně by se muselo říci: nesen bývá) papež „do Sixtinské kaple, kdež se *na oltář posadí*, aby se mu opět noha políbila.“

Jak si to asi náš „na slovo vzatý“ v duchu představuje, že papež sedí na oltáři? Což se nebojí o něho, že snad spadnouti může? Nebo je to snad také jedno privilegium papeže, že on jediný smí *na oltáři posedávati*? A není to neuctivost, jakou tudy nejvyšší hlava církve proukazuje ostatkům sv. mučovníků, an přec povědomo býti musí onomu „na slovo etc. knězi,“ že na každém oltáři spočívají svaté ostatky mučovníků? — Iterum error calami! Papež přijímá od kardinálů políbení nohy, ruky i úst svých sedě *na trůnu před oltářem*, a nikoli na oltáři.

14. „Za několik dní“ — praví na slovo vzatý dále — „*konsekruje* jej (papeže) děkan kardinálů, biskup z Ostie.“

Mělo se přidati, že se papeži jen tehdaž uděluje konsekrace biskupská, pakli nebyl dříve již biskupem; jakož se papežům, jenž toliko kardinály-jahny byli, kněžské svěcení nejprv a po něm teprv konsekrace biskupská udílela.

II. Papeženci.

V tomto článku se zdá, že onen „na slovo vzatý“ byl trochu pomatené mysle; neboť tu jeví nehoráznou nevědomost, jakéž bychom se od žádného kněze nenadáli, a již dokonce ne od onoho „na slovo vzatého.“

1. „Papeženci praví“ — tak dí „N. Sl.“ — „že má papež *privilej neomylnosti* v učení a právo *vyhlášení svatých*.“

Připouštíme, že o první z těchto dvou zde jmenovaných věcí zabíhá jakási nesnáž, jelikož jedni theologové (ale nejsou to titěž, jimž se papeženci — papalistsae přezdíle) učí, že papež jest u věcech víry vůbec neomylný, jiní zase praví, že každý katolík jest povinen uposlechnouti výroku papežova, kdykoli mluví *ex cathedra*.

Nikterak ale připustiti nemůžeme, že *právo vyhlášení svatých* jest dle domněni na slovo vzatého pána „přehnaným a bludným náhledem o hlavě církve.“ Li-

tujeme, že hrubá nevědomost onoho pisálka tak daleko sahá, že smí jednohlasné učení dogmatikův i kanonistů za „přehnaný“ náhled prohlašovati. Žádný bohoslovec neupírá papeži právo vyhlášení svatých; celá církev jednosvorně ponechává rozhodování o ctnostech zemřelých spoluúdu svých nejvyšší hlavě církve a kdo s nepředpojatou myslí rozváží, jak obezřele si římská Stolica při kanonisaci počíná, jak to často nejen dlouhá léta, ale celá stáletí trvá, nežli ten onen blahoslavenec za Svátého prohlášen býti může, ten také uzná, že se tak snadno nemůže přihoditi omyl vzhledem kanonisace; ačkoli uznáváme, že ani tato neomylnost circa beatificationem et canonisationem Sanctorum od církve za článek víry křesťanské posud prohlášena nebyla.

2. Narážejí bezpochyby na nynější poměry státu církevního chce „na slovo vzatý“ obhájití své jméno před všelikým osočováním, jakoby on snad byl reakcionářem a nehověl všestrannému pokroku u věcech církevních; pročež praví to přehnaným a bludným býti náhledem „že světská moc a pozemský statek k papežství jsou potřebny.“

Tím „na slovo vzatý“ kněz dává na jevo, že se jeho náhledy o světské vládě papežově úplně srovnávají s míněním Garibaldiho a krále poctivce, kteřížto oba zajisté ze žádné jiné příčiny se neujali tří čtvrtin území papežského, nežli proto, že i oni se domnívají, že světská moc se spojovati nemá s úřadem duchovním, ježž papež co hlava církve obecné konati povinen. Tak to činil od jakživa každý lupič; každý bral jen proto, že si myslil, že sousedovi není prospěšné jmění jeho. Ovšem bychom se nebyli nikdy nadáli, že „na slovo vzatý“ *katolický* kněz v té věci souhlasí s panem Garibaldim, kdežto biskupové co *representanti církve* r. 1862 shromáždění jsouce v Římě vyslovili přesvědčení své, že pro zachování neodvislosti, jakáž papeži u vykonávání předůležitého úřadu jeho přísluší, světská moc neboli časné panování jest neodbytnou podmínkou, a že tedy obzvláštnímu řízení Prozřetelnosti Božské přičítati sluší vznik a vzrůst Dědictví sv. Petra.

Praví arci „N. Sl.“ že světská moc není „*nevyhnutně*“ potřebna k papežství; ale pokud se pojem tohoto slova „*nevyhnutně*“ ničím jasněji nevysvětlil, musíme dle toho, co předchází i dle toho, co pak ještě následuje, domnívati se, že to slovo jen pro lichou okrasu přidáno. Sic jinak i katolická církev byla vždy přesvědčena, že trvání víry Kristovy nezávisí

na té náhodné okolnosti, má-li papež 811 čtverečných mil s 3 miliony obyvatelů, jako mívával dříve, aneb má-li toliko 215 čtverečných mil se 700.000 obyvateli, nad nimiž vládne nyní. Církev sv. si dobře vědoma jest, že byla vždy *toutéž* církví i za Petra, jenž neměl žádného území, i za papežů středověkých, kteříž žezlem svým nad celou Evropou vládli; ale z toho nedá se vyvoditi právo olupovati papeže o majetek, jež plným právem historickým dosáhli předkové jeho!

3. „N. Sl.“ praví také to bludným býti náhledem, „že každý katolík neobmezenou *poslušností* papeži jest povinován.“

Jestli tím vyrozumívá spisovatel článku tolik, že tato jako všeliká jiná poslušnost nalezá svoje meze v zákoně *Božském*, protože proti přikázáním Božím žádný představený — byt to i biskup a papež sám byl — ničeho rozkazovati nesmí — pak ovšem s těmi slovy dokona souhlasíme. Pakli však se tomu jinak vyrozuměti má, a sice v ten smysl: že ani u věcech křesťanské víry a mravů není povinností všech katolíkův papeže poslouchati — pak upřímně litujeme spisovatele článku „papeženci“ pro neobyčejnou nevědomost jeho a radíme mu přátelsky, aby si ještě dnes koupil katechismus a přiučil se aspoň nejdůležitějším dogmatům katolické církve, nežli opět začne psáti o věcech, jimž rozumí asi tak, jako slepý barvám.

III. Pastorálka.

Článek ten v celku dosti dobře podán jest až na tři věci, jež tuto vytknouti zapotřebí uznáváme:

1. „N. Sl.“ praví: „*Pastorálka* jakožto *vědecké navedení* nastávajících duchovních k povinnostem úřadu jich budoucího *není ještě stará přes sto let.*“

Smutně by to bylo vyhlíželo s úřadem pastýřů duchovních v katolické církvi, pakli by tato věta právě tak, jak zde položena jest, v pravdě se zakládala. Což od prvního až do osmnáctého století se nedostávalo kandidátům duchovního stavu *prazádného* navedení k předležitému úřadu jejich? aneb snad navedení to až do 18. století bylo *nevědecké*? — Ani jedno ani druhé připustiti nemůžeme. Kdo zejména četl sv. Řehoře Velkého památný spis: „*Regulae pastorales*,“ uznati musí, že i v předešlých stoletích se čekatelům stavu kněžského vždycky

udělovalo vědecké navedení k pastýřskému úřadu, at se to již dělo na školách biskupských neb kapitolních aneb na universitách.

Mělo se tedy lépe v „N. Sl.“ říci tolik: že v 18. století teprv byla u nás v Rakousku pastorálka *oddělena, odloučena* co zvláštní věda od morálky a práva církevního, kdežto dříve s oběma ve spojení se přednášela, jakož až dosavad na některých ústavech bohoslovných, obzvláště při soukromých studiích, jež se v několika řeholích konají, pastorálka spolu s morálkou se přednáší.

2. *Literatura* pastorálky je velmi neúplně naznačena; z předešlého století měla se uvésti aspoň pražského profesora *Pittroffa* „Anleitung zur praktischen Gottesgelahrtheit“ 1778—79, a z novějších vedle *Sailera* měl pojmenován býti *Powondra*, *Widmer* a výtečný *Amberger*, at o nejnovějších spisech nic nedáme.

3. O pastorálce co „ústavě či škole, v níž se duchovní správě učí“ praví „N. Sl.“: „Učilot se jí latinsky, teprv od r. 1848 českým jazykem se přednášela Čechům, německým Němcům. *Na ten čas jest stolice pastorálky uprázdněna* po zemřelém *Fabianovi*, a prozatímním *docentem* jest *Reinhard* Němec.“

Jak z obálky tohoto sešitu (105ho) vysvítá, byl zmíněný článek „Pastorálka“ roku 1866 v Praze vytištěn, ač bychom se dle znění těchto výše položených řádků domýšleti museli, že článek onen byl psán již asi před 4—5 lety a že byl psán někde ve Španělsku aneb až za Oceánem. Ozračujet se v něm tak hrubá nevědomost (*ignorantia crassa*), že ji nikterak nemůžeme v souhlas uvésti s onou slovitností, jakouž p. *Jakub Malý* svému spolupracovníku in theologicis plnými ústy přiřiká.

Kterak bychom také se domýšleti mohli, že onen „na slovo vzatý“ spolupracovník, an přece v Praze bydlí, by se nezeptal některého posluchače pastorálky at české, at německé, jak to s přednáškami téhož předmětu stojí, kdo a v jaké řeči přednáší?

Tu by se byl dozvěděl:

a) Že stolice pastorálky roku 1866 *nebyla více uprázdněna*, neboť již na začátku r. 1865 byl od J. Vel. císaře pána jmenován řádný profesor téhož předmětu na Pražské universitě. Jmenování to nebylo žádným tajemstvím, byvši uveřejněno ve všech politických listech v baze vycházejících a pročež také „na slovo vzatému“ Bylo možno vědomosti v té věci nabyti.

b) Po zemřelém profesoru pastorálky v jazyku českém, dr. Janu Fabianovi nebyl nikdy docentem Němec; neboť německým jazykem již za živobytí prof. Fabiana přednášel pastorálku prozatímní docent Němec, a týž ovšem i po smrti Fabianově ve svých přednáškách pokračoval. Pastorálce české však od úmrtí prof. Fabiana († 3. června 1861) až do konce listopadu 1866 učil nynější kanovník u sv. Víta, dr. Eduard Tersch; pročež se *ustavičně* učilo pastorálce obojím jazykem a nelze tedy slovům „N. Sl.“ rozuměti v ten smysl, jakoby po úmrtí prof. Fabiana se byla pastorálka *jedinně* německým jazykem přednášela.

c) „Prozatímním docentem jest Reinhart Němec“ tak se domýšlí N. Sl. Naproti tomu pravíme předně, že ten, koho zde „N. Sl.“ myslí, jest od r. 1865 řádným profesorem, a za druhé že se nejmenuje Reinhart, nýbrž Antonín Reinwarth; na to by se byl „na slovo vzatý“ snadno u theologického pedella mohl pozeptati a pak by byl ne-napsal nesmysl a nepravdu.

IV. Pastorální konference.

Proti výměru těchto konferencí nemáme co namítati, ovšem pak proti *tendenci* tohoto článku se co nejslavněji ohraditi musíme.

1. „N. Sl.“ pravi: „Přálit takovým rokům“ (tímto názvem zčeštil (??) „N. Sl.“ slovo „konference“) „nejhorlivější a nejnadanější biskupové, Karel Boromejský, Sailer, Wessenberg a j.“

Jsme tu opět na váhách, zdali toto originální sestavení „nejhorlivějších a nejnadanějších“ biskupů máme zodpověděti útrpným pohledem na nevědomce, který zde do extraktu své hlouposti péro namočil, — či snad zúmýslná nestoudnost onoho pisálka vedle jména svatého biskupa Mediolánského, Karla Bor., a vedle jména právě apoštolského biskupa Řezenského Sailera odvážila se připsati jméno *Wessenberga*, onoho pověstného muže, který, byv dříve koadjutorem v Kostnici, vždy a všude co zarytý Josefínista rozšiřoval necírkevní zásady své, z kteréhožto příčiny papež Pius VII. r. 1817 mu odepřel konfirmaci na biskupství Kostnické!

2. „Poněvadž ale“ — tak pokračuje „N. S.“ — „jednávalo se v poradách takových i o otázkách biskupům nemilých a samo do sebe choulostivých, ku př. o zrušení *celibátu*, o změnách *hierarchického řádu*, opravách *liturgie*

těž i mešní, o *volbách biskupů* a jich zástupců, o změnách v zaměstnání *klášterníků* a p. v., — potlačovali je biskupové . . . buď že se báli, aneb že byly jim nepohodlné.“

Nyní teprv víme, kde onoho „na slovo vzatého“ pána bota tlačí! On tedy se těšil, že pastorální konference přece jednou zrušíjí jednohlasným dekretem svým (bude-li to bulla cum plumbo — anebo jen breve?) — *celibát!* A ono se nestalo tak; hinc illae lacrymae!

Kdybychom se nemuseli obávat, že paměť onoho „na slovo vzatého“ těmi nesmysly všelikého druhu do ní vštípenými už příliš otupěla, než aby se do ní vpraviti daly aspoň některé zásady církevního práva, — dovolili bychom si jej upozorniti na to, že celibát jest zákon vydaný od *obecné církve* (jus commune) a že tedy zase jen obecná Církev — *papež* aneb *ekumenický koncil* — s to jest zákon tento zrušiti. Faráři na pastorální konferenci shromáždění ale nemají *pražádného* zákonodárného práva, ani obecného ani částečného, a laikům (jež „N. Sl.“ chce zváti do konferencí) vůbec zapovězeno jest míchat se v záležitosti církevního řízení, jimž oni nerozumí. Totéž řici dlužno i vzhledem ostatních „oprav,“ jež „na slovo vzatý“ očekával od konferencí pastorálních. *Hierarchický* řád, pokud na Božském ustanovení se zakládá (jure divino), nikdy se nezmění; pokud ale závisí od církve (jure ecclesiastico), byly v něm již často učiněny prospěšné změny, jak historie církevní dosvědčuje. Tak též se opravy *liturgické* dějí každý den — ovšem musejí i tyto vycházeti od kompetentní autority, od kurie Římské, nikoli od „Naučného Slovníka.“ *Volba* biskupa nepřináležela nikdy vikariátním konferencím, a nebude jim nikdy přináležeti, k tomu jsou jiné korporace, kapitoly katedrál, — pokud právo jmenování biskupů není přenecháno vladařům katolickým, jako zejména i králi českému. Pročby se konečně vikariátní konference měla ujímati kázně *řeholníků*, toho pražádnou příčinu neznáme, aniž nám jí „N. Sl.“ sděluje. Nechat se *pastorální* konference stará o to, od čeho jí jmeno dáno, at si všimá prospěšného konání úřadu pastýřského, správy duchovní a čeho k ní zapotřebí jest, a pak zajisté jí ani času nezbyde, aby přemýšlela o „změnách v zaměstnání klášterníků.“

3. V Čechách a v Linecku začaly se odbyvati záhy konference, ale dle „N. Sl.“ je prý „úzkostlivost biskupův brzy zakázala a zarazila.“

Že pak ti pp. biskupové jsou tak příliš úzkostliví a zakazují věci, jichž — *nikdy nestávalo!* Nám aspoň jen tolik povědomo, že sice před rokem 1860 (před sněmem provincialním) se konaly pastýřské porady v Budějovicku, ale víme, že se konaly se schválením biskupovým a není nám známo, žeby Budějovický neb některý jiný biskup byl zakázal odbývání porad těchto. Zde se tedy „na slovo vzatý“ dopustil opět lže — což u něho jest vrozeným neduhem, jak jsme již častěji seznali.

4. „N. Sl.“ ukončuje článek „pastorální konference“ těmito slovy: „Konečně *koncil* r. 1860 a *synoda* Pražská r. 1863 zavázal kněžstvo k poradám, jimž jméno dáno *Collationes*. Než v těch mezích a v tom spůsobě, které vykázaly se řečeným kollacím, *lze se čilého účastenství, trvání a blahého účinku sotvy nadíti.*“

Věříme vám, na slovo vzatý pane, že vás při pohledu na *tyto* pastorální konference, jak se u nás konají, opouští všechna naděje, že ten celibát bude jednou zrušen a že se stanete zvoleným biskupem in partibus infidelium! Ale což na plat? vzdejte se raději s křesťanskou resignací do svého osudu a přečtěte si v posledních ročnících tohoto „Časopisu“ a „Blahověsta“ autentické zprávy o pastýřských poradách, tu a tam odbývaných, a seznáte, že navzdor vašim slovům účastenství duchovenstva jest při nich nad míru čilé, a že již mnohý blahý účinek přinesly i bohda příště přinesou. — Pročez nemůžeme o článku „pastorální konference“ vynesti úsudek jiný leč ten, že se tu jeví známky broukavého, na nynější řád církevní rozmrzelého ducha; to však špatně sluší mužů, jenž se od redakce „N. Sl.“ dal najmouti co zodpovědný pořadatel všech theologických článků, a jejíž řečená redakce za největší a neomylnou autoritu in theologis považuje.

Dr. Borový.

Filologie mocným jest odpůrcem materialismu.

Proslulý znatel jazyků slovanských a věhlasný téhož předmětu učitel na universitě Pražské, profesor *Martin Hattala* vydal před nedávnem (r. 1865) nákladem král. učené společnosti spis v jazyku latinském psaný pod názvem: „De contiguarum consonantium mutatione in linguis slaviciis.“ (Pragae, typis Ed. Grégr.)

Ocenění tohoto spisu se stanoviska filologického ponechati musíme mužům jiným, těm totiž, kteříž zpytování

jazyků — zvláště slovanských — za hlavní obor vědecké činnosti svoji sobě zvolili. A tu nás ovšem tajno není, že s té strany jmenovaný spis již zaslouženého povšimnutí a uznání došel; pročež tím spíše za povinnost si klademe upozorniti též na *apologetickou* cenu a důležitost některých částí spisu Hattalova.

Již na str. 3. praví spisovatel, že se o jazyku slovanském vším právem upotřebiti může slovo výtečného zpytatele německých nářečí J. *Grimma*, kterýž dí, že souhlásky možná nazvati kostmi a svaly řeči, samohlásky pak že jsou jako duch a krev celým tělem probíhající a je obživující; souhlásky poskytují tělo, samohlásky duši.

Mnohem důležitější však výsledek filologického bádání prof. Hattaly se nám podává na str 44—48.

Počínaje slovem *Cicerovým*: „Hoc uno praestamus vel maxime feris, quod colloquimur inter nos et quod exprimere dicendo sensa possumus“ — ukazuje spisovatel, kterak veškeré člověčenstvo od časů Cicerona veliký učinilo pokrok ve vědách a uměních, kterýžto pokrok především jest zásluhou církve křesťanské; zpytování přírody a v novější době i jazykozpyt dostoupily výše podivuhodné. Nicméně se ani zpytatelům nového věku ještě nepodařilo, aby lepším a jemnějším způsobem naznačili rozdíl mezi člověkem a zvířetem, než jak to Ciceró již před 2000 lety projádlil.

Mezi jinými uvádí p. spisovatel světoznámého učence *Humboldta*, jenž dí: „Der Mensch nöthigt den artikulirten Laut, die Grundlage und das Wesen alles Sprechens, seinen körperlichen Werkzeugen durch den Drang seiner Seele ab; und das Thier würde das nämliche zu thun vermögen, wenn es von dem gleichen Drange beseelt wäre. So ganz und ausschliesslich ist die Sprache schon in ihrem ersten und unentbehrlichsten Elemente in der geistigen Natur des Menschen gegründet, dass ihre Durchdringung hinreichend, aber nothwendig ist, den thierischen Laut in den artikulirten zu verwandeln.“ A na jiném místě též zpytatel vyjádřuje se takto: „Die Sprache ist gleichsam die äusserliche Erscheinung des Geistes der Völker ... man kann sich beide nie identisch genug denken. Die Sprache selbst ist kein Werk (*ἔργον*), sondern eine Thätigkeit (*ἐνέργεια*). Ihre wahre Definition kann daher nur eine genetische sein. Sie ist nämlich die sich

ewig (?) *) wiederholende Arbeit des Geistes, den artikulirten Laut zum Ausdruck der Gedanken fähig zu machen.“

V týž rozum di také neocenitelný slavista Pavel J. Šafařík: „Jazyk jest oblesk *ducha*, jest duch sám konavě živý (?). Bez jazyka byl by člověk na zemi této málem více než zvíře **), nebo vždy týž a týž, zbaven jsa hlavního nástroje k založení občanské společnosti a ke všestrannému sebe v ní zdokonalování, což jest cíl člověčenstva. Jazyk jest, mluv co mluv, v prvotním tajemství plněm zárodu svém dar Boží, neprostředný výprysk čili promyk (?) duše nadsmyslné.“

Jiný důkaz o tom uvádí svrchu jmenovaný J. Grimm, an sanskritské jméno člověka *manusja*, německé *Mensch* odvozuje z kořene *man*, cogitare, mysliti. „Der Mensch,“ praví Grimm, „heisst nicht nur so, weil er denkt, sondern ist auch Mensch, weil er denkt und *spricht*, weil er denkt. Die Thiere reden nicht, weil sie nicht denken, und heissen darum die unredenden, altnordisch: *omaelandi*, wie die unvernünftigen, *mutae bestiae*, *mutum et turpe pecus*. Das Kind beginnt zu reden, wie es anhebt zu denken und die Rede wächst ihm, wie ihm der Gedanke wächst. Menschen mit den tiefsten Gedanken haben auch die grösste Sprachgewalt. Der *Schöpfer* hat die *Seele*, d. h. die Kraft zu denken, er hat die *Sprachwerkzeuge*, d. h. die Kraft zu reden *in uns beides als kostbare Gaben gelegt*, aber wir denken erst, indem wir jenes Vermögen üben, wir sprechen erst, indem wir die Sprache lernen. Gedanke wie Sprache sind unser Eigenthum, auf beiden beruht unsrer Natur sich aufwindende *Freiheit*, das sentire quae velis et quae sentias dicere; ohne sie würden wir Thieren gleich baarer Nothwendigkeit hingegeben sein und mit ihr sind wir empor geklommen. Die Sprache erscheint als eine fortschreitende Arbeit, ein Werk, eine zugleich rasche und langsame Errungenschaft der Menschen, die sie der freien Entfaltung ihres Denkens verdanken, wodurch sie zugleich getrennt und geeint werden. Alles was die Menschen sind, haben sie *Gott*, alles

*) Znameními otázky k citátům přidanými vyznačil prof. Hattala výrazy temné anebo pochybné.

***) Tedy i *bez jazyka* byl by dle Šafaříkova domnění člověk přece ještě o něco, ač jen o málo více než zvíře! co tomu řeknou ti, kdož, ačkoli člověka jazykem obdařeného spatřují, nicméně se neostýchají jej s opicemi, houbami a pěnou mořskou na jeden stupeň klásti!

Pozn. Red.

was sie überhaupt erringen in gutem und bösem, haben sie sich selbst zu danken.“ Rovněž i nejlepší gramatikové odvozují bulharské *maž-b*, zendské *mašja* a podobné (latinské *mas*) od kořene *man*, mysliti, cogitare; tak činí Bopp, Pott, Miklosich. — S tím souhlasí také armenský název zvířete: *anamin*, bestia, od slove *an* = negace a kořene *as* (ve slově *as-ěl*), mluviti, tvor, který nemluví. Taktéž se dít v češtině o hovadech: „hloupá a nemá tvář“ jako v latině: *mutum et turpe pecus*, jelikož zvíře nemá rozumu aniž mluvití může. Srovnává se s tím i lat. *infans*, české *ne-mluvně*, polské *nie-movle*, bulharské *ot-rokz*, *puer*, *mancipium* — — což vše vlastně naznačuje toho, kdo mluvití nemůže.

Z toho všeho — praví prof. Hattala dále — jesti na jevě, že lidský rozum a řeč lidská mezi sebou spojeny jsou nejužšími svazky příbuzenství a tak od sebe závisí, že staří Řekové, národ to bystrostí ducha jakož i uvažováním věcí Božských i lidských nad jiné vynikající jediným slovcem: *lógos* naznačili to, co Latincí nazývali *verbum*, slovo, a tímž slovem pojmenovali i to, co Latincí *ratio*, rozum nazývají. Podobně *álogos*; znamená člověka, jenž nemluví, i onoho, jenž nemyslí.

Avšak ihned se slavně ohraňuje prof. Hattala proti všelikému nepravému výkladu těchto slov, řka: Že on tyto svrchudotčené příčiny nikterak se nemůže přidati k k náhledu materialistů, kteříž veškeren rozdíl mezi rozumem a řečí lidskou zavrhuji, oba pojmy tyto zcela stožňující. On naopak tvrdí, že řeč lidská na dvojím základě spočívá; základem prvním jest *duch* nesmrtelný, rozumem a svobodnou vůlí obdařený, základem druhým jesti *tělo* spůsobilé k mluvení, ač podrobeno jsouc zákonu nutnosti a smrti. Kterak ale obě tyto příčiny ve skutečné mluvě lidské v jedno splývají, to rozumem svým nikterak pochopiti nemůžeme. Sám Humboldt praví: „Die unzertrennliche Verbindung des Gedankens, der Stimmwerkzeuge und des Gehörs zur Sprache liegt unabänderlich in der ursprünglichen, nicht weiter zu erklärenden Einrichtung der menschlichen Natur.“

Nemůže ani býti jinak, leč že tajemství řeči lidské ještě na dlouho — a snad na vždy — rozumu našemu skryto a nepochopitelné zůstane; neboť celé ústrojí těla našeho vůbec tak jest nad míru jemné a umělé, že mysl naše sotva kdy bude s to, jemu dokonale porozuměti.

Tak se i německý linguista *Schleicher* vyjádřuje o tělesných či hmotných základech řeči, an praví, že není pravdě podobno, aby základové tyto mohli úplně vyzpytováni býti. „Allerdings,“ tak píše *Schleicher*, „ist die materielle Grundlage der Sprache und ihrer Verschiedenheiten noch nicht anatomisch nachgewiesen, meines Wissens ist aber auch eine comparative Untersuchung der Sprachorgane verschiedensprachiger Völker noch gar nicht unternommen worden. Es ist möglich, vielleicht sogar wahrscheinlich, dass eine solche Untersuchung zu keinen irgend wie genügenden Ergebnissen führt; dennoch würde dies keineswegs die Überzeugung von dem Vorhandensein materiell-körperlicher Bedingungen der Sprache zu erschüttern vermögen.“

Ovšem chybuje *Schleicher* velice, když tento hmotný, tělesný základ řeči nad míru přeceňuje, tak sice, že se snaží dokázati, jakoby řeč výhradně jen na tělesných základech organismu lidského spočívala; ano *Schleicher* v této zaslepenosti své postoupil až do řady nejhrubších materialistů, jsoucnost ducha lidského zcela upírajících; i jemu se zdá, že člověk někdy býval opicí aneb jiným nerozumným a mluvití nemohoucím zvířetem. — Načež mu pan *Hattala* odpovídá slovy *Cobet*-ovými, jenž dí: „Kéžby všickni se usnesli na tom, že přestanou klamati se zdáním, jakoby byli našli to, co nikdy vyzpytovatí nemůže. Ti zajisté vydali v opovržení sebe i bádání svoje, kdož způsobiti chtěje, aby jim nic neznámo neb temno nezůstalo, raději mluví nesmysl než aby uznali nevědomost svou. My se jejich chyby musíme vystřihati v té míře, abychom raději mlčeli než mluvili nesmysl, abychom vše kusé zavrhli a jen toho co dobré a dokonalé jest se přidrželi.“

Z pastorální konference vikariatu Ledecského.

Dne 22. května r. t. konala se v Ledči (diecése kralohradecké) pastýřská porada duchovenstva za předsednictví veledúst. p. vikáře a děkana Ledecského, *Antonína Štíky*. Mimo jiné byla též v přetřes vzata úvaha vyučovací rady ve spojení s výnosem c. kr. státního ministeria ze dne 29. prosince 1866 č. 10162 C. U. o *katechetickém a metodickém vzdělání kněžstva*. Konečně usnešeno se na tom, že jedině vzhledem na článek v „*Časopise Duchovenstva*“ (1867, II. str. 138—146) o té věci uveřejněný upou-

ští konference od zjevného *protestu*, jež proti dotčenému výnosu na vyšším místě ohlásiti chtěla. Toto usnešení bylo ihned do protokollu vepsáno.*) V. K.

Kam směřují „Národní Noviny“?

Nemáme posud bezpečných zpráv o tom, zdali pravdivé jest domnění, že papežem sněm oekumenický bude svolán; tím méně věděti můžeme, kdy a k jakému účeli má svolán býti. Zatím i „Nár. N.“ uchopily se pověsti o tom kolující a vysvětlily makavým způsobem stanovisko, s jakéhož ony se na svolání církevního sněmu dívají.

„Hierarchie římská, jež nyní v Římě v neobyčejném počtu je shromážděna (do 29. června bude v Římě asi 350 kardinálů a biskupův pohromadě) hodlá učiniti apelaci k panovníkům“ atd. Tak píše „N. N.“

K poučení redakce „Nár. Novin“ musíme podotknouti, že *hierarchie* katolické církve (sešlit se zajisté do Říma biskupové a kněží ze všech dílů světa — a ti se nenazývají hierarchií římskou, ovšem pak hierarchií církve římsko-katolické) nezáleží pouze z kardinálů a biskupů, ale i z *kněží* a *jahnův*; nebo pravi církevní sněm Tridentský: „Si quis dixerit, in ecclesia catholica non esse hierarchiam divina ordinatione institutam, quae constat ex *episcopis, presbyteris et ministris*, anathema sit.“ (sess. XXIII. can. 6.) Měly tedy „Nár. N.“ přidati, že se do Říma dostavilo asi 30.000 kněží; taková suma by přec činila efekt! Ale jen 350 hierarchů? tolik a víc jest jich v Římě ustavičně, aniž by se teprv z celého světa museli scházeti.

Účel příštího koncilu dle „Nár. N.“ bude trojí: 1. „Aby odsoudil bludy naší doby; 2. aby učinil v církevní kázni změny, jimiž tato by uvedena byla v souhlas s ideami a požadavky nynějších časův; a 3. aby rozhodl na určito záležitost světské moci papežovy.“

Čtouce *druhý* z puntíkův tuto naznačených domnívali jsme se, že všickni liberálníci té třídy, k níž se také „Nár. N.“ hlásí, zplesají plesáním velikým: neboť oni doposud jen stále na to naříkali, že prý nynější řád a kážeň církevní se nenalézá v „souhlasu s ideami ny-

*) Jest nám to milým důkazem, že jsme tehdež nepronesli toliko jednostranné subjektivní mínění, ale že jsme psali v souhlase s naším vel. duchovenstvem. Redakce.

nějších časův.“ Nyní ale samy Nár. N. přinášejí zprávu, že církev chce kázeň svou uvést v souhlas s požadavky našeho věku, — a nicméně „Nár. N.“ ani jediným slovem svou radost z takového pokroku na jevo nedávají? Jejich mlčení nedůvěru v nás budí, jest nám nad míru podezřelé.

A že podezření naše není liché, toho důkazem jsou další slova „Nár. N.“, jež tuto klademe: „Z rozličných těchto záměrů hierarchie katolické a papeže *) jde patrně na jevo, že hodlají celým úsilím svým pustiti se v zápas za zásady, od nichž arci *světská osvěta odbočila* a vůči-hledě vždy více odbočuje. Není ovšem pochyby, že boj týž bude tuhý, an osvěta *světská majíc se již za úplně vítěznou* novým odporem taktéž k napínání veškerých svých sil bude doháněna.“

To je přece upřímné credo aneb lépe freimaurovské non credo, kteréž „Nár. N.“ zde hlásají! O pouhé opravy se vám tedy nejednalo? a také už nechcete kázeň církevní uvést v souhlas s ideami nynějších časů? — Ovšem; vždyt vám nešlo ani tak o opravu, jako spíše o *záhubu* církve katolické.

Vy se domníváte, že „světská osvěta odbočila a vůči-hledě vždy více odbočuje“ od zásad církve katolické? Rozumíte-li tím osvětu *lichou*, pravdu díte; ta nikdy se v souhlase s církví katolickou nenalezala, a proto nebylo ani zapotřebí, aby od ní teprv „odbočila.“ Osvěta však *pravá*, ku blahu člověčenstva směřující, ta nikdy s církví ve spor nepřišla; kdokoli historii lépe zná, než redakce „N. N.“, zajisté nám přisvědčí, díme-li, že církev katolická to byla, kteráž osvětu mezi národy Evropejskými založila, kteráž vědy a umění od prvopočátku svého až do naší doby vždy pěstovala a všude pěstuje.

S *osvětou lichou*, — s níž se identifikují „Nár. Noviny“ — zápasiti nezačne církev katolická teprv nyní, onať proti této k neznabožství, k indifferentismu nejhroššímu vedoucí osvětě bojovala vždy a bojovati nepřestane nikdy. Osvěta *lichá* se již několikráte považovala za „úplně vítěznou,“ když začala válčiti s církví, ale pokaždé podlehla v boji tom. Poptáťme jen na ono vítězství,

*) „Hierarchie katolická a papež“ je zrovna tak nelogické, jako kdybychom řekli: „Národní Noviny a jejich redakce;“ papež jest hlavou hierarchie; bez papeže nestává v církvi katolické žádné hierarchie; a proto jen nevědomost může psáti o záměrech „hierarchie a papeže.“

kteřž před 300 lety slavila církev na sněmu *Tridentském* shromážděná nad bludařtvím tehďž vzniklým. A táž neviditelná moc Ducha sv. i nyní — pakli se sejde oekumenická synoda — zjedná církvi katolické vítězství. — Ale není nám zapotřebí uváděti teprv doklady z minulosti tu, kdež nepopíratelné svědectví slovům našim dává čas přítomný. V Anglicku, ve Francouzsku a v Americe dostoupila zajisté lichá osvěta nového věku na stupeň nejvyšší. Ale co tam spatřujeme nyní? Totěž Francouzsko, které na konci 17. století Boha se úplně odřeklo, které zabíjelo tehďž katolické kněze, totěž Francouzsko jest nyní opět naskrz katolické. V Anglicku, kdež Hobbesova theorie tak úrodné půdy nalezla, vůči hledě zmahá se počet vyznavačů katolické víry, a totěž dlužno říci o soustátí Americkém. Toť jasné jsou tuším důkazy, že lichá osvěta nikterak se vítěznou býti neproказuje v boji s církvi katolickou, ale že po zoufalém napínání posledních sil svých konečně ustupuje kmitavá bludice osvěty této jasnému, vše neodolatelnou silou pronikajícímu světlu víry Kristovy.

Tudíž nás ani dost málo polekati s to není otázka: která z obou stran vespolek zápasících dobyde vítězství? Tam kde rámě lidské se proti dílu *Božímu* rouhavě pozdvihuje, konec předvidati snadno. Avšak velice litujeme, že „*Národní Noviny*“, jenž se tak ukázale za tlumočnicka smýšlení našeho lidu česko-slovanského prohlašují, přece tak nestoudně urážejí náboženské přesvědčení tohoto povýtečně *katolického lidu*, že se neostýchají odchýlení se osvěty světské od náboženských pravd za nutné a vítězství liché osvěty nad církvi za možné prohlašovati. Několikrátě již dal „*Časopis Duchovenstva*“ upřímnou výstrahu proti počínání tak záhubnému, směřujícímu nikoli ku pravé osvětě, ale k hnusné nevěře a tudíž k záhubě našeho lidu. Odejmete-li českému lidu víru, uvalíte naň nejen věčnou, ale již i zde časnou, hmotnou bídu — toť ovoce *vaší* osvěty. *Discite sapientiam moniti!*

Dr. Borový.

XXXVI. Seznam

vkladů do Dědictví svatého Prokopa.

(Vklady od 26. března do 15. června 1867.)

P. T. pánové:

Jan Novotný, kaplan v Německým na Mor. 10 zl.

Jan Havránek, děkan v Jim ramově n. M. 5 zl.

P. T. pánové:

- Ondřej Haas, kooperator v Jimramově n. M. 5 zl.
 Jan Chvátal, kooper. v Jaroměřicích n. M. 20 zl.
 Vilém Thomas, děkan v Kožlanech 10 zl.
 Florian Petr, bohoslovec v Olomouci 10 zl.
 Josef Karhánek, bohoslovec v Olomouci 5 zl.
 Engelbert Janeček, bohoslovec v Olomouci 10 zl.
 Antonín Jiroš, kaplan v Přichovicích 10 zl.
 Josef Mařík, kaplan v Bošilci 10 zl.
 Gotthard Tesař, kněz ř. kapuc. v Sušici 40 zl.
 Václav Tejkl, kaplan v Nekoři 10 zl.
 Ant. Kebrle, kaplan v Netvořicích 10 zl.
 Ig. Vojt. Sauer, kooper. v Napajedlich 10 zl.
 Josef Klein, fundatista v Cerekvici 10 zl.
 Jan Rajský, farář ve Svojičicích 20 zl.
 Josef Král, arcib. vikář a far. v Lužci 10 zl.
 Ferd. Plachý, kaplan v Lužci 5 zl.
 Adolf Straka, kooper. v Oubislavicích 10 zl.
 Josef Kašpar, bohoslovec v Hradci Král. 10 zl.
 Josef Pchořelý, arc. notář, far. v Nové vsi 10 zl.
 Josef Droběna, koop. v Dörfu na Mor. 10 zl.
 Tomáš Šmýd, kaplan v Nové vsi n. M. 5 zl.
 Ignác Jelínek, kaplan v Plzenci 10 zl.
 Jan Brdlík, farář v Hosticích u Volyně 10 zl.
 Josef Dyškant, kaplan v Litni 5 zl.
 Viktorin Foytik, farář v Hlavatcích 10 zl.
 Josef Ferd. Benda, katecheta v Opavě 20 zl.
 Pavel Krupka, klerik v Báňské Bystřici 40 zl.
 Josef Baar, katecheta v Písku 5 zl.
 Antonín Vrána, kooper. v Prostějově 10 zl.
 Vincenc Humplík, kaplan ve Frídku v Slez. *) 5 zl.
 Bohumil Haki, katech. na gym. v Hradci Král. 10 zl.
 Ferd. Kment, kaplan na Petrově u Brna 5 zl.
 Jan Křivý, kněz diecése Brněnské 5 zl.
 Maurice Dohnal, farář v Star. Rousínově 10 zl.
 Cyrill Mačkal, rolník v Drnovicích 10 zl.
 Jana Vyhliďal, kaplan v Příboře 10 zl.
 Leopold Borya, kanovník ve Vyškově 10 zl.
 Jan Seget, kooperator v Holešově 5 zl.
 Bernard Regner, farář v Bystřici 10 zl.
 Augustin Rusck, soukeník ve Vyškově 15 zl.
 Frant. Beránek, kaplan v Oslavanech, 5 zl.
 Karcl Vojtěch, kaplan v Jedovnicích 10 zl.
 Antonín Horák, kaplan v Buchlovicích 5 zl.
 Adolf Mica, kaplan v Tišnově 5 zl.
 Josef Spáčil, administr. v Sebranicích 15 zl.
 Josef Kříž, kooperator v Olešnici 5 zl.
 Bedřich Češka, měšťan v Bystrém 5 zl.
 Jan Havránek, děkan v Jimramově 5 zl.
 Ondřej Haas, kooperator v Jimramově 5 zl.
 Josef Hrazdira, kooper. v Židlochovicích 5 zl.
 Antonín Šimeček, farář v Moutnicích 10 zl.
 Václav Šula, farář v Šitbořicích 10 zl.

*) Složeno 30 zl.

P. T. páňové:

- Antonin Vogt, duch, správce v Divácích 5 zl.
 Ignác Stříbrnský, farář v Némčičkách 5 zl.
 Leopold Palla, administr. ve Velkých Pavlovicích 15 zl.
 Antonín Gottwald farář v Drnovicích 5 zl.
 Martin Novotný, farář ve Velké 10 zl.
 Ignác Konečný, duchovní správce v Žilošicích 5 zl.
 Frant. Špidlo, kaplan v Boskovicích 10 zl.
 Jakub Polášek, rolník v Miloticích 5 zl.
 František Hynek, kooper. v Hranicích 5 zl.
 Antonín Vrána, kooper. v Prostějově 10 zl.
 Karel Ambros, kaplan v Bojkovicích 5 zl.
 Jan Doležal, kaplan ve Fryštáku 5 zl.
 Frant. Toufer, kaplan ve Vyzovicích 5 zl.
 Ignác Sauer, kooper. v Napajedlích 5 zl.
 Tomáš Šmýd, kapl. v Nové vsi u Hradiště 5 zl.
 Josef Dvořák, katecheta v Hradišti 5 zl.
 Josef Baďura, kooper. v Znorovech 10 zl.
 Ludmila hraběnka Bertholdova na Buchlově 5 zl.
 Frant. Šamánek, administr. ve Lhotce 5 zl.
 Karel Škopálik, kaplan ve Velk. Ořechovím 10 zl.
- (Vklady 31 posledně jmenovaných úřů úhrnem 300 zl. zaslal Šeb. Kubínek).

V Praze 20. června 1867.

Fr. Srdínko,
 pokladník.

Literární Oznamovatel.

Missale Romanum.

Dle ohlášení vys. důst. konsistoře Pražské (Ord.-Bl. 1867 č. 6.) *snížena* jest cena římského Misálu, jenž u synů Bohumila Haase pro Pražskou církevní provincii byl r. 1865 vydán s připojeným *Proprium Bohemiae*. — V kanceláři kn. arcib. konsistoře prodává se řečený Misál na lepším papíru velinovém za 12 zl. r. č., na obyčejném papíru velinovém za 10 zl. r. č. (U nakladatele jest obojí vydání Misálu o 2 zl. dražší.)

Missae propriae Sanctorum in Provincia Pragensi celebrandae.

Bedřich Pustet, papežský kněhtlačitel v Řezně, již dne 23. června 1864 obdržel povolení papežské, aby mohl ve zvláštním přídavku otisknouti formuláře těch mší, které pro Čechy obzvláště povoleny jsou. Přídavek ten právě nyní tiskem vyšel pod názvem nahoře uvedeným

a opatřen jest schválením J. Eminence kardinála-arcibiskupa i všech biskupův českých. Tyto „*Missae propriae*“ hodí se především k misálům Římským u Pusteta v posledních letech vydaným; prodává se přídavek tento v *kn. arcib. kněhtiskárně* v seminári a v *Teresiánském ústavě* pro šlechtičny na Hradčanech (prostřednictvím tamějšího spolku stálého klanění se nejsv. Svátosti) za 80 kr. r. m.

Posvátná kazatelna. Časopis kazatelský. Vydává Beneš M. *Kulda*, farář Chlumský, kn. arcib. vikář s mnohými spolupracovníky. V Olomouci; sklad Bedřicha Grosse. 1867. Svazek 7. (červen) a 8. (červenec.)

Tyto dva svazky zahrnují v sobě posvátné řeči na neděle počínaje od *Ned. VI. po Velkonoci* až do *Ned. VII. po sv. Duchu*. Řeči *sváteční* jsou tyto: Na sv. Norberta; v pondělí Svatodušní; s. Víta; Božího Těla; sv. Petra a Pavla; sv. Cyrilla a Methodia; Navštívení bl. Marie P.; sv. Jakoba. Řeči *příležitostné*: Promluva při první pastorační konferenci ve vikariatu Sedlčanském; Slovo k raněným vojínům téhož okresu. Řeči při pohřbu děkana Maršálka a při pohřbu správce duchovního v čas cholery; řeč při svěcení školy. Příspěvky k oběma svazkům těmto podali důst. kněží: pp. katech. Tom. *Blažek*; kapl. Václ. *Brůha*; katech. Jos. *Bumba*; kapl. Fr. *Franěk*; děk. Gotth. *Holubář*; kapl. Ant. *Krejčířík*; vydavatel vikář B. M. *Kulda*; děk. Prok. *Ondrák*; farář *Podlaha* (11 řečí); řed. Frant. *Rychlík*; děk. Kar. *Seifert*; kapl. Jos. *Souhrada*. Za příležitostí řeči na slavnost sv. Petra a Pavla neradi polířšili jsme zmínku o centenarium, které se 29. června konati mělo a konalo v Římě. Na den sv. věrozvěstů Cyrilla a Methodia položena jsou troje rozjímání: 1. Kaply a studánky co posvátné památky po obou apoštolech; 2. Řeč v den slavnosti tisícileté památky příchodu ss. Cyr. a Meth. na Moravu (obě od vydavatele vikáře B. M. Kuldy); 3. Sv. Cyrill a Method konali vznešený úřad a poctění jsou velikou slávou (od kapl. Krejčíříka). Též o slavnosti sv. Jakoba (25. července) dvě řeči pojednávají.

Jednání a dopisy konsistoře katolické i utraquistické. K vydání upravil Dr. *Klement Borový*. Dílu. I. sešit druhý. V Praze nákladem I. L. Kobra; tiskem kn. arcib. kněhtiskárny.

Pokračujice tímto sešitem druhým v aktech *utraquistické konsistoře* té jsme naděje, že listiny tuto uve-

řejněně s to jsou ještě zvýšiti účastenství, s jakýmž se potkal sešit první. Na pěti arších sešitu druhého od str. 81—160 vytištěno jest nových 170 listin (číslo 112—281) z větší části jazykem českým. — Obzvláště upozorňujeme na důležitou listinu pod názvem „*Articuli sacerdotum sub utraque communicantium*“ (str. 130 č. 227), kterážto v sobě zavírá usnošení sněmovni z r. 1539 o učení, obřadech a kázni kališníkuv. Rovněž poučná jest listina č. 261 (str. 148.) „Nařízení konsistoře, jak *faráři a kaplani* k sobě vespolek se chovati, čemu kněží se učiti, jak v obřadech a obleku si počínati mají.“ Mimo to dočítáme se zde, jak často posílala konsistoř bohoslovce utraquistické do *Italie* pro dosažení úřadu kněžského; několik případů z práva manželského; příklady *kšaftů* kněžských; zprávy o *Mikulášencích* a *Píkhartech* atd. — Tolik, co se všeobecně zajímavých částí řečeného sešitu dotýče. Jednotlivá místa země České a Moravské, o kterých listiny ty zahrnující dobu od r. 1533—1540 jednájí, jsou následující: Benešov, Beroun, Bezno, Boleslav Mladá, Borotín, Borovnice, Brandejs u Mýta, Brod Český, Bříství, Budeč, Bydžov, Chotěboř, Chotíněves, Chrudim, Chuchle, Chvatlín, Citov, Čáslav, Čestín, Divišov, Domažlice, Fulnek, Hořepník, Hostivice, Hradešín, Janovice Uhlířské, Jezno, Jičín, Jilovi, Kadaň, Kamenice, Kaňk, Karlštejn, Klatovy, Klumín, Knín Starý, Kojetice, Kolin, Koři, Kouřim, Kozohlody, Králové Hradec, Křtěnov, Kruty, Kutná Hora, Landov, Ledec, Líbeznice, Liblice, Liboc, Lidice, Lysá, Litoměřice, Lochenice, Louny, Mělník, Modřany, Mýto Vysoké, Námět, Nedvědice, Nepomuk, Netvořice, Nová Ves, Nymburk, Olomúc, Ouhersko, Ounětice, Ouříněves, Oustí, Ovčáry, Pchery, Pecinov, Pelhřimov, Petrovice, Pisek, Postupice, Praha (chrámy a kaple: 1. sv. Apolinářiše; 2. v Betlémě; 3. sv. Haštala; 4. sv. Havla; 5. sv. Jiljí; 6. sv. Jindřicha; 7. sv. Klementa na Poříčí; 8. sv. Kříže na Star. M.; 9. sv. Lazara; 10. sv. Linharta; 11. na Lúži; 12. sv. Martina; 13. sv. Michala na Starém M.; 14. sv. Michala v Opatovicích; 15. sv. Mikuláše na St. M. 16. sv. Mikuláše na malé Straně; 17. sv. Petra na Poříčí, 18. na Slovanech; 19. sv. Štěpána; 20. v Týně [laeta Curia]; 21. sv. Václava na Zderaze; 22. sv. Valentina; 23. sv. Vojtěcha v Smrdařích; 24. Xenodochium [ve špitále]), Příbram, Račice Radonice, Radotín, Rakovník, Roudnice, Říčany, Řisuty, Sázava, Sejčín, Senožatné, Sevička, Skuteč, Slané, Smol-

nice, Srbeč, Stolmír, Strašecí, Střebenice, Štěpánov, Tábor, Tejnec, Telč, Tochov, Tohovice, Týn nad Vltavou, Velvary, Vlašim, Vodňany, Vořech, Vraný, Vrbová, Vřetovice, Vysoká, Zbraslav, Zlatníky, Zvolíněves, Žatec, Žirovnice, Žlutice (ouhrnem 117 míst). — Třetí svazek již se tiskne.

Škola a Život. Pedagogický časopis. S přílohou *Štěpnice*, k užítku mládeži česko-slovanské. — Redaktor: Jan *Šťastný*, profesor na c. kr. vyšších reálních školách. V Praze, tisk a náklad Rohlíčka i Sieverse v arcib. semináři. 1867. sv. 1. 2. 3.

V sešitu prvním se nalezá „první slovo nového redaktora k čtenářům;“ slibuje v něm, že tento třináctý ročník jmenovaného časopisu tohotěž programu a směru se přidrží, jakž v předešlých 12 ročnicích vyložen jest. — Radíme ctěné redakci, aby v listu svém nedávala místa podobným dedukcím, jakáž se naskytuje v sešitu 3. (str. 110) pod názvem: „*Jazykozpytné drobnosti.*“ Tam čteme: „A pokolení lidské, které první si řeč tvořilo, nebylo na duchu zralejší a dospělejší nežli dítě; jeho dětská mysl tušila a poznávala Boha (není nám povědomo, proč spisovatel v časopise určeném pro katolické učitelstvo české, píše boha), ale jen co bytost smyslnou jej mohla pojmenovati.“ To jest názor racionalistický; zjevení křesťanské nás učí, že první lidé ovšem nevinností svou se dětkám podobali, nikoli však nevědomostí; od Boha samého poučení byvše prvotním zjevením o nejdůležitějších zájmech svých nemuseli teprv „tušiti“ aniž cestou chybných názorů Boha hledati.

Co ozdoby příbytků křesťanských doporučujeme:
Vyobrazení svatě tváře Marie matky Boží.

Zdařilý obraz tento vyveden jest ve velkém olejovém barvotisku, 18 palců z výši a 14½ z šíří, na plátně natažen a pokostem natřen, v ceně 6 zl. r. m. Original obrazu toho jest malba výtečného umělce, Josefa z Führichu. Podnikavý kněhkupec a obchodník ve výrobcích uměleckých Mikuláš *Lehmann*, jehož nákladem řečený obraz barvotiskový poprvé ve formě poněkud nedokonalé vydán byl, obstaral nyní druhé, mnohem lepší vydání, jenž se co pobočný kus zcela přiměřeně hodí k obrazu přesvatě tváře Kristovy, před několika lety od téhož kněhkupce vydanému a s velkou oblibou vůbec přijatému.

ČASOPIS

katolického duchovenstva.

Ročník VIII.

1867.

Svazek V.

O katechismu.

Podává prof. Ant. Skočdopole.

Dávno již ozývají se také u nás vážní hlasové o *nový katechismus*, kterýž by nejen více, nežli náš nynější, přiměřen byl časovým potřebám, ale i lépe vyznamenával se těmi vlastnostmi, kteréž má a musí veždy, bez ohledu na poměry časové, ona kniha míti, jsouc rukověť a vodítkem katechety u vážném a důležitém povolání jeho, a spolu souborem učení křesťanského nejen mládeži, ale i dospělým předkládaného. Nedostatečnost obyčejného našeho katechismu ve školách národních uznávali a uznávají katechetové úřadu svého dbali (srovn. tento Časopis r. 1860 str. 458 a násl. a staršího běhu r. 1849 sv. 1. str. 113 a násl.), ano i sám církevní sněm provincie české vyslovuje totéž přesvědčení, připovídaje (Acta et decreta concilii provinciae Pragensis Tit. II. cp. VI. str. 59.) vydání *opraveného* katechismu; sněmem tímto tedy jest nedostatečnost našeho katechismu úředně uznána. Nový a důležitý krok v otázce katechismové učiněn vloni Jeho Excellencí nejd. p. biskupem *Budějovickým*, kterýž předložiti dal pastorálním konferencím otázku, co by soudily o katechismu až posud ve školách užívaném? Znění otázky této: „Které náhledy má konference o obyčejném katechismu ve školách národních, a sice: A) stran toho, co obsahuje, a B) stran toho, co by ještě obsahovati měl?“

— znění toto již samo ukazuje, že učený biskup Jan Valerian nepovažuje katechismus tento za dostatečný ve všech věcech.

Věstník ordinariatu Budějovického (1867, č. 7.) oznamuje, že v 32 vikariátech činěna porada o té otázce, a sice dle lonského ustanovení vždy v několika o jedné kapitole, tak že každá kapitola až i na šesti konferencích byla předmětem porady. Písemných prací, jednajících dílem o celém katechismu, dílem o jedné z pěti kapitol, zasláno k ordinariatu 45; tyto pak skoro vesměs uznávají nedostatečnost posavadního katechismu a pilnou potřebu nového, důkladnějšího. Tak výdatný hlas dojísta velmi na váhu padá, i lze na jisto souditi, že skutečně málo jest u nás katechetův, kteří by pokládali za zbytečnou věc, pomýšleti na nový katechismus; nebo beze snadu lze tvrditi, že by duchovenstvo každé jiné diecése tentýž úsudek a totéž přání proneslo, kdyby se mu předložila táž otázka.

Prislíbiv již lonského roku, že o důležité otázce katechismové pojednám v tomto časopise, podnikám nyní tuto práci nesnadnou a chci nejprvé pronésti úsudek o katechismu až posud v národních školách užívaném, a potom skromné náhledy své o tom, jak by nový katechismus měl zřízen býti, aby úloze svojí co nejlépe dostál.

I. Úvahy o nynějším katechismu.

Povaha katechismu našeho nejlépe se ukáže, zříme-li 1. k jeho řeči, 2. k pořádku, kterým se tu náboženské pravdy přednášejí, a 3. k obsahu jeho.

Netajím, že to, co přednesu z trojího tohoto hledišť, není pouze můj osobný úsudek, ale že skoro všecko vysloveno jest v písemných pracích *porad pastordlných diecése Budějovické*; ty jsem já všechny prvé bedlivě přečetl, nežli jsem pojednání toto psáti počal, za to máje, že lépe

učiním, když použiju tak vzácného materiálu, nežli když bych jenom svému náhledu chtěl důvěřovati.

1. Co se týká *řeči* našeho katechismu, přizvukují zcela staršímu „Časopisu“ našemu (1849, sv. 1. str. 122 B. 1.), kterýž dí, že „spůsob mluvení větším dílem v něm jest zřetelný, určitý a prostý“ a že „pro toto určité, světlé a mocné přednášení věci katechismus náš velmi chválen býti zasluhuje. Avšak tato chvála nemíni se o jedné každé větě a musíme jí znamenitě umenšiti, hledíme-li k novému vydání („Veliký katechismus“ z r. 1865), kteréž liší se velmi, a to veskrze na škodu správné a důstojné češtiny od vydání starších („Veliká kniha k čtení“). Pastorální konference Budějovické udávají počet odchylek nového vydání na 857, z nichžto *ani jedna není skutečnou věcní nebo jazykovou opravou*, ovšem pak přemnohé jsou hrubými hříchy proti duchu a mluvnicki jazyka českého. Povážíme-li pak, že obě ta vydání nalezají se v rukou žákův a že nedá se nižádným povelím dosíci toho, aby aspoň v několika málo letech zcela vymizelo ze škol vydání starší: tož porozumíme snadno, že zmatkův nemálo tím se plodí a že vyučování náboženské a snad i úcta k náboženství samému nenepatrnou béře škodu.

Máme-li tedy na mysli toto *vydání nové* (a musíme je míti na mysli, poněvadž starší text už se nevydává), bude náš úsudek o správnosti řeči v našem katechismu mnohem *nepříznivější* teď, nežli před rokem 1865 býti mohl. Co vadného bylo v katechismu starším, toho nic neopraveno ve vydání novém a ještě mnoho vad nových mu přibylo, tak že skoro říci lze: kolik proměn, tolik zhoršení. Netřeba dlouho porovnávat, abychom nabyli přesvědčení, že nové vydání toto jest doslovný, místem až otrocký překlad *textu německého*, a že překlad tento pochází od člověka, který ducha správné češtiny nebyl tolik znalý

abychom jemu za opovázlivost počítati nemuseli podniknutí práce, s kterou patrně nebyl.

Na příklad uvedu jenom něco málo míst, o kterých ale platí právem ono staré slovo: „ex ungue leonem.“ Hned na listu prvném čteme výměru víry: „a co církve katolická k věření představuje“ (něm. vorstellt); dále „víra jest každému člověku *potřebná*, neboť bez víry *nemožné jest* libiti se Bohu“ (něm. der Glaube ist einem jeden Menschen nothwendig, denn ohne den Glauben ist es unmöglich, Gott zu gefallen). A hned potom čteme: „Každý člověk musí, *když k užívání rozumu přijde*, aby byl spasen“ atd. (něm. Jeder Mensch muss, wenn er zum Gebrauche der Vernunft kommt). Staré, vůbec každému známé a v theologické literatuře úplně udomácnělé *vtěliti* mění se tu ve „*člověkem učiněn býti*“, změna to u věcech tak velmi vážných dojistá velmi opovázlivá. Všimněme si ještě v 2. kap. slov „Modlíme se, abychom Boha . . . *nejpovinněji* ctili“ (něm. schuldigst), a v 3. kap. „Boha nade všecko milovati jest: Boha všem tvorům *představovati*“ (něm. Gott allen Geschöpfen vorziehen) „a více sobě jej *vážiti*“ (und höher schätzen), — a nabudeme z několika těchto ukázek jasného přesvědčení, jak lehkomyšlně zachází „c. k. školní kněhosklad“ s věcí tak vážnou, jako jest vydávání katechismu. Pochybuji velice, že by se byl nový tento text úsudku některého ordinariátu předložil, *) aby tu přehlédnut byl a schválen; a stalo-li se tak přece, byl by ten nejd. ordinariát důvěru svoji vložil na muže ješ ě méně svědomitého, nežli byl neznámý nám překladatel. Co křiku nadělají liberální nedoukové o „výsa-

*) Pokud nám povědomo, nesmí si c. kr. školní kněhosklad ani té nejmenší změny dovoliti *bes* vědomí c. kr. *místodržitelství* (kdež jest referentem v té věci c. kr. školní rada); toto pak o všeliké změně náboženských kněh povinno dorozuměti se s kn. arcibiskupskou *konsistencí*.

Redakce.

dách“ katolické církve v Rakousích a co povyku o rakouském konkordátě; a tuto vidíme, že při všech „výsadách“ a při celém konkordátě může se státi, aby se libovolně kazil text knihy v národních školách nejdůležitější a nejmouchlostivější. Židům anebo nekatolíkům sotva by směl kdo učiniti podobně; liberalismus ztropil by z toho nehorázný povyk, a žaloval by na utlačování svobody náboženské. — Avšak i když mimo sebe pustíme zvláštní vady a nedostatky nového vydání, můžeme přece ještě katechismu našemu vytýkati, že řeč jeho místy jest dosti nepopulární a nedětská, že vazba mnohých vět velmi nespřávná a těžká jest, že výměry mnohé jsou tuze odtaziť a nejasné, mnohé pojmy zcela obecné a neurčité, zvláště pak že duchamorné jest ono schematické vyčítání povinností a hříchův, jakž je nalézáme v kapitolách 3. a 5. a výčet nejpřednějších událostí ze života Páně v 3. článku víry. Snáze jest nářky tyto četnými doklady dotvrditi, nežli v dokladech takových slušné míry šetřiti, aby čtenář věcmi vůbec povědomými nuděn nebyl. Tak n. p. celá částka I. „Nejobyčejnější a nejhlavnější učení křesťansko-katolického náboženství“ (kteráž ostatně v novém vydání zcela jest vypuštěna), prozrazuje i formou i obsahem převelikou neznalost i počátečných pravidel naučných. Těžké a nesrozumitelné jsou dále a přemnohé ale i neužitečné vykládání, nekonečných zacházek a předjemův (anticipatio) potřebují výměrové víry, naděje, lásky, milosti Boží; totéž platí o odpovědích na otázky: kdo jest Bůh, proč Bůh anděly, proč lidi stvořil, o výkladu vlastností Božích, téměř o celém učení o modlitbě, o výkladu druhé prosby Otčenáše. Sem náleží dále: výměr svátostí vůbec, svátostí pokání, lítosti nadpřirozené, ctností a hříchův v páté kapitole, svátosti svěcení kněžstva, třetí článek víry. Výměr lítosti může až i za mylný a nebezpečný vyhlášen býti pro slova „ale i nitř v srdci lítost cítí,“ a pro znění

své jest výměr ten pravé mučidlo jazyka. Ale vždy přece ochoten jsem vyznati, že starší náš katechismus poskytuje na přemnohých místech skutečné vzory jasné, krátké a důstojné mluvy a přál bych velice, aby co největší zřetel brán byl ke staršímu vydání, až dojde na opravu Kanišiova anebo na zdělání nového katechismu.

2. Hledíme-li k *pořádku*, kterým se v posavadném katechismu našem pravdy náboženské přednášejí, zdá se mi, že právě pořádek tento jest *nejslabší stránka našeho katechismu*. Rozdělením ve *pět kapitol* rozdrobuje se učení křesťanské na velikou škodu jasného přehledu, mocného dojmu a užitečného zažití. Následek nutný zajisté jest, že nepředkládá se ni jedno učení v pořádku tom, kteréhož by žádaly rozumné didaktické zásady, ale pouze v takovém, jakýž se mechanicky naskýtá formulemi, ku kterým se zavěšuje celý obsah katechismu. Protož i muselo se státi, že *nepředcházejí* ty vědomosti, kterých třeba jest, aby každá věta naučná pochopena býti mohla; a tato vada jest velice škodná, nutíc katechetu velmi často, aby *daleké zacházky* činil, čehož následek jest, že vyučování katechetické velmi se prodlužuje, aniž by čas vynaložený také přiměřený užitek přinášel. Podobně pocházejí z rozdělení našeho katechismu *častá opakování* a ta nejhorší vada, že důležité věci nejen se trhají od sebe, ale ani toho místa nezaujímají, kteréž, by váze a důležitosti jejich odpovídalo.

Úsudek tuto pronešený odůvodní se nejlépe, když povšimneme sobě pořádku, jak se nám nejen v oněch pěti kapitolách vůbec, ale jak se v podrobnu jeví. Nebo zvláště tu jasně se ukazuje, k jakým neshodám vésti musí nedostatek všeho plánu, kterýž se stanoviti má ohledem na povahu a podstatu věci ne méně, nežli ohledem na *žáky*. Můžeme směle říci, že katechismus náš *žádného plánu nemá*; nikde tu neshledáváme pořadu vniterného.

ani jaké vniterné, logické vazby; pouze slova biblických, církevních a scholastických formulí rozhodují o tom, co se na každém místě vykládá, beze všeho ohledu, zdali učení jedno s druhým souvisí, zdali následné vyplývá z předchozího, a zdali co celého a dostatečného na svém místě pověděno.

Uvažme některé menší částky našeho katechismu. Celé tři první listy (co jest víra až k rozdílu II. „O Bohu“) obsahují pravdy, kteréž na místě tomto ničím oprávněny nejsou, leda prvním slovem apoštolského vyznání víry. Rozumným pravidlům didaktickým zcela odporuje umístění nauky *o víře*; nebo hned na počátku vyučování unavují se i katecheta i děti, a unavují se bez užitku; přičiň se katecheta sebe více, přece nikdá toho nedovede, aby se dítky nemusely učití pouze prázdným slovům. *Hirscher* praví o této věci ve své *Katechetice* vyd. 4. str. 157. „Es ist fast unmöglich, eine zweckwidrigere Anordnung zu erdenken, als die gleich auf dem ersten Blatte des *Canisius* befolgte ist. Mag sich der Katechet noch so sehr abmühen, durch allerlei Vorerklärungen einiges Verständniss dieser Fragen zu erzielen, es ist umsonst. Wenn man freilich die betreffenden Lehrsätze und geschichtlichen Thatsachen (wie solches bei dem Katecheten der Fall ist) schon kennt, so überredet man sich durch einige vorgreifliche Erläuterungen die Zöglinge bald zu einem Verständnisse solcher Fragen und ihrer Antworten bringen zu können oder gebracht zu haben. Diese Überredung ist aber nur möglich, weil wir in jene vorgreiflichen Erläuterungen gutmüthig auch für unsere Zöglinge das hineinlegen, was wir (die Unterrichteten) bei denselben denken, und weil wir wähnen, indem bei unseren allgemeinen Andeutungen die Detail-Erkenntnisse der Gelehrten im Hintergrunde steht, sei solches auch bei unserer Jugend der Fall. In Wahrheit aber ist es gerade

umgekehrt. Wir, die Gebildeten, legen stillschweigend das Ausführliche unserer Erkenntniss als Fülle in die mageren Formeln unseres anticipirenden Unterrichtes; den Kindern dagegen fehlt diese Fülle ganz, und sie sagen uns daher nur unsere Formeln wieder, *ohne das Geringste dabei zu denken*, oder zum *Verständniss des eigentlichen Gegenstandes* einen Hilfsbegriff empfangen zu haben. Letzteren bringt man wahrhaft nur dann bei, wenn er als Hauptbegriff an seinem Orte mit gebührender Genauigkeit abgehandelt worden. Möchten doch alle Katecheten von den diesfälligen groben Täuschungen zurückkommen!“

Učení o Bohu Otci jest roztrhané a veškerá náuka o Bohu neprozrazuje ani stopy naučných zásad; druhý článek vykládá, že Pán Ježíš jest náš Pán, ustanovitel zákona i učitel, na místě takovém, kdež učení a výklady předchodné ještě nijakého základu nepoložily k pochopení a ocenění vážných a velebných těch výrazův; jak mnohem lépe, snáze a s větším prospěchem dala by se řeč vésti o tom až po článku sedmém!

O hříchu prvotném mluví katechismus náš na dvou místech (v kap. 1. a 5.); podobně rozstrkáno jest na několika různých místech učení o Svatých, o Panně Marii a andělich; o pekle a očistci jedná se také na dvou místech (1. kap. a přídavek). Obcování Svatých vykládá se dříve, nežli všecky ty duchovní poklady, jichžto „všickni údové církve užívají,“ a v předchodném učení o církvi ani zmínky není, že by také svatí v nebi a duše v očistci náleželi k církvi Boží; také jest v této náuce řeč o nebi a očistci, kdežto vlastní učení o nebi teprvé ve článku 12. a v přídavku něco se vykládá. Nikde nenacházíme, co by vlastně byl hřích dědičný a které jeho následky; a přece mělo vše to předcházeti prvé, nežli o vykoupění řeč nastane.

Považme dále, že důležité učení o *mši svaté* vtěsňalo

se ve výklad 2. přikázání církevního a že dříve se o nej-
světější oběti jedná, nežli o její podstatě, o svátosti oltářní
promluveno; že do nekonečna již najmenováno hříchův,
povinností a ctností, prvé nežli pověděno, *co hřích jest a*
co se ctností rozuměti má; že kapitola 5. jest pouhý měch,
do něhož naházeno scholastických a biblických formulí,
jak pod ruku přišly a beze vši organické souvislosti: a
doufám, že se nijak nebude zdáti nespravedlivým onen
úsudek, ježto jsem prvé pronesl, že totiž pořádek, kterým
se v našem katechismu pravdy náboženské přednášejí,
za nejslabší stránku jeho vyhlásiti sluší. A nerciž nikdo,
že by na dobrém pořádku nemnoho záleželo; kdyby
tento neměl jiné výhody, leč tu, že by nekonečnými před-
jemy se netratilo nadarmo tolik času, co nyní se ztratiti
musí, již tato jediná stála by za to, abychom lepšího ka-
techismu sobě přáli.

3. Vzhledem *k obsahu* vytýká starší Časopis náš
(1849, sv. 1. str. 120) katechismu obyčejnému mnohé
nedostatky; uvádíme slova jeho z té příčiny, abychom
na jednom místě měli co možná úplný obraz o knize,
která posud jest u nás rukověti náboženského vyučování,
spolu pak též příručná kniha pro lidi dospělé, kteří ob-
širnějších spisův o náuce víry a mravův čísti nemohou
anebo nedbají. „Již to při něm patrně chybně jest“ dí
Časopis l. c., „žeť v něm o zásadě či *základu celé víry*
křesťanské málo jest oznámeno, neb nic. Předkládá se
v něm katolická víra jakožto božské zjevení, avšak *o zje-*
vení Božím vůbec, a že by náboženství katolické v skut-
ku na slovu Božím spoléhalo, žádná se tam zmínka ne-
děje. V prvních dvou řádcích předběžných listův se
toliko vykládá, co by se slovem náboženství vůbec mí-
nilo, ale mlčením se pomíjí rozdíl mezi přirozeným a
zjeveným, a neukazuje se také nedostatečnost přirozeného.
O bůhu, jakožto psaném slovu Božím, se též tam nic ne

praví, a tím méně se tam jaká zmínka činí, že by biblií v skutku výpovědi Boží v sobě zdržovala. Je tam sice několikráte řeč o *církví*, neukazuje se ale, že církev jest v skutku neomylnou učitelkyní víry, a kterak by každý poznati mohl, co církev k věření předkládá. I to se mi nelíbí, že se zázrakové ku potvrzení křesťanské víry stali, a proroctví co druhé značné znamení pravého zjevení Božího tam nevyčítají, a že to, což se ze života Pána našeho Ježíše Krista navrhuje, tak příliš kusé, necelé a roztrhané jest. Proč by toliko *katolická víra* z těch, ježto se křesťanskými zovou, pravým byla křesťanstvím, od Ježíše Krista štípeným, o tom není tam ani zmínky. — Podobně o *prameních*, z kterých se známost katolické víry váží, a o *pravidlu*; jimž se katolík u víře spravuje, též se nic nepředkládá a protož nelze, by kdo z tohoto katechismu poznati mohl, jaké by hvězdy k držení se pravé cesty katolíku vůbec svítily.“

„Dogmatické *pravdy* v něm obsaženy jsou v hojném sice počtu, nikoli však v dostatečném. O některých pře-utěšených věcech, u příkladu o tom, že *Bůh* jest Otec lidí, že Duch svatý rozličně v nás působí, že se na obecném soudu zvláště na laskavá dobrodiní lidem činěná hleděti bude, žádná zmínka v něm se neděje. O ctění a vzývání *Svatých*, o podstatných stránkách lidského spasení, o očištění, o pobožných *řádech* a *obyčejích* katolických křesťanů nápadně se málo v něm předkládá, anebo dokonce nic. Co by *milost* Boží byla, není tam ani vyloženo, nerci-li aby toto utěšené a krásné učení se tam náležitě předkládalo. Podobně ono krásné, bohaté a utěšené učení o *anjelích* tak jest předloženo, jakoby jedno z chudých a méně utěšených bylo. Konečně o Duchu svatém, o člověku, o jeho stavu na věčnosti, o posledním soudu a o jiných velmi spasitelných stránkách víry málo se v něm předstírá. Učení ctných a dobrých *mravů*

obsahuje sice náš katechismus v plnějším počtu, alespoň se tam o nejhlavnějších mravních pravdách nějaká zmínka činí; než ale učení to není přece úplné, an se v něm lecos pohřešuje, jako k. p. povinnosti ke zvířatům.“

Avšak dá se katechismu našemu ještě více nedostatků právem vyčítati. Pohřešujeme v něm *biblický základ*, spojovací svazek posvátných dějin; odtud pochodí náramný ten skok ze stvoření světa k Vykupiteli, při čemž pomínuto mlčením vše to, na čem zakládá se budova celého náboženství křesťanského, celé církve Kristovy; nikde nevyloženo, kde království Boží počíná, a že církev katolická ve svých počátcích sahá až k Adamovi a Evě, když jim dáno zaslíbení o tom, kterýž potříti má hlavu hadovu; nikde dotknuto není, že již v lidu židovském byla církev pravá i božská, ač nedokonalá ještě a neopatřená všemi prostředky, kterýmiž v dokonalé církvi bezpečně dojíti lze spásy. Toto zdá mi se býti nedostatek, jenž učení křesťanskému odnímá jednu ze stránek nejvíce úchvatných a povznášivých.

Dále musíme za velký nedostatek považovati, že naprosto žádná zmínka se neděje o posvátném *roku církevním*, o významu a cíli jeho v celku i v nejdůležitějších a největších dobách i slavnostech jeho; že ničeho téměř nepodává se o *liturgii* vůbec, o svěceninách, o procesích, poutích, bratrstvech a jednotách nábožných, o uctění nejsv. svátosti a t. d.

Budějovické konference pronášejí úsudek svůj o obsahu našeho katechismu nejprve všeobecně, že mnohé důležité učení schází zcela, přemnohá pak že odbyta jsou jen povrchně a podána kuse i necele. Potom pak zejména poukazují na věci následující: Nedostatečné a ne celé jest učení o naději, ano tu nic není o mravném stavu, v kterém naděje oprávněna jest i možna, nic o účincích a blahém ovoci naděje, nic o jejích vlastnostech ani o hří-

šich proti naději. Učení o *modlitbě* jest dílem nejasné, dílem neúplné, ničeho neobsahující o tom, že a proč máme se modlití; to zajisté, co v katechismu stojí o naší povinnosti v této příčině, jest důvod předpojatý (*petitio principii*). V důležitém učení o modlitbě nic nedí se o modlitbě soukromé a veřejné, o užitečnosti a mocnosti modlitby, o čase a místě, kdy a kde se máme modlití; dále by žádoucnou bylo krátké poučení, jakých *modlitebních kněh* užívati má katolický křesťan, co jest modlití se ustavičně či bez přestání, proč neobdržujeme vždy zač prosíme, co smýšleti a činiti máme, když naše modlitby nedocházejí u Boha vyslyšení žádoucího. Učení o *postu* nic neobsahuje o původu, cíli, užitečnosti a potřebnosti postu, nic o rozličném způsobu postu, aniž lze tu nalézti poučení, v čem by pravý a bohumilý půst záležel.

Učení o *Bohu* vůbec, o božství Ježíše Krista, o podstatě a významu Kristem dokonaného vykoupení jest neurovnané, necelé a místy nejasné. *Hřích prvotný* a jeho následky tak nedostatečně se vykládají, že ani podstata a celá tíha hříchu toho nevysvitá, z čehož nutně pochodí, že velikost a všecken význam vykoupení Kristova nemůže poznati se a oceniti. Co by *ospravedlnění* bylo, nikde v katechismu našem vyloženo není. Co se tu předkládá o lidské duši, o silách i mohútnostech jejích a o cíli člověka, rovně nevyhovuje slušným požadavkům, jakož i to ne, co katechismus náš z učení katolického o Panně Marii obsahuje. Učení o *církvi* jest neúplné a chudé příliš, nepodávajíc ničeho o cíli a působení svaté církve, nic o její samospasitelnosti, o jejím poměru k Pánu Ježíši a Duchu svatému, nic o tom, kterak Pán Ježíš v církvi a skrze ni pořáde působí ku spáse všeho lidstva i jednoho každého člověka zvláště. Zřízení její, rozdíly církve učící a poslouchající, primát, nikde vytknuty nejsou. Lze právem říci, že učení našeho katechismu o

církvi náramně nuzné jest, zvláště když povážíme, jaká jest nauka této vůbec, ale zvláště za dob našich důležitost.

Velmi nedostatečna jest nauka o *pokoušení*, nepodávajíc ani dobrého výkladu, nemluvic o tom, jak pokoušením odporovati máme, co jest příležitost a jaké povinnosti křestan z této strany má. O svěcení dnův *posvátných* nejasně a neúplně se jedná. *Příkázání čtvrté* jedná o povinnostech k duchovní a světské vrchnosti, ale nikde nepraví, kdo by ta vrchnost byla, jaký by základ a význam měla. O sebevraždě, o šetrnosti a útlocitnosti ke zvířatům, o tom, kdy a komu lze bez hříchu zabiti člověka, smíme-li sobě smrti žádati a mnohých jiných pro život obecný veledůležitých věcech nižádného naučení neposkytuje katechismus náš. Vůbec mluvíce o části *mravo-učné*, musíme ji za velmi chatrnou vyhlásiti, daleko chatrnější, nežli jest kapitola 1. a 4. Obmezujet se kapitola třetí a pátá na pouhé, suchopárné *vyčítání* povinností, hříchův a ctností, neudávajíc nikde, co by *mravné dobré* bylo a co *mravný život*, jaký jeho původ, základ a vývin. Z celého katechismu nedozvídáme se, co jsou božské ctnosti v duchovním životě křestana, že pokora jest základem všeho života křestanského a přemáhání samého sebe že podporou jeho jest a zbrání. Život křestanský neukazuje se nám v nižádné vniterné a přirozené souvislosti s naukou církve a s veškerým křestanstvím; život ten jest v katechismu našem něco zcela odtazitého, ano nikde neřku řádně provedeno, ale ani podotknuto není, že ctnost, že křestanská spravedlnost zakládá se v duchu a *smýšlení* a z něho se co z pramene nějakého prýští a na venek vystupuje. Všecky povinnosti křestanské jeví se nám tu jako věc od jinud příšlá, vedle víry naší postavená a nikoli se neukazuje, že povinnosti ty s věrou jsou srostlé a z ní se pučí, co ratolesti a kvítiky z kořene v půdě dobré.

Dále může právem vytýkati se našemu katechismu, že mnohých výkladův a výměřův naprosto nepodává a mnohých neúplně a nejasně. Poukazují jenom na desatero přikázání a na schemata v 5. kapitole. Co starší „Časopis“ (1. c.) vytýká posavadnímu katechismu našemu, že „při dogmatických pravdách neukazuje, jak mocně ctnost a blaho naše rozmáhají, a jak by jich každý užívati a ke svému spasení obracetí měl,“ to zasluhuje nejbudlivějšího uvážení. I konference Budějovické ztěžují sobě, že katechismus náš nic nedbá o vzbuzování nábožných pocitův, o náboženské *vzdělání srdce*, o posvěcení a povznešení ducha vůbec a zvláště vůle; nejvážnější a nejužitečnější pravdy dogmatické zůstávají tedy jalovy a neplodny. — Nedostatek praktického směru jeví se také v učení o mravech. Starší „Časopis“ poukazuje již na tu vadu, řka, že náš katechismus „nepředkládá ovoce, kteréž z ostříhání nebo přestupování povinností vyplývá a vyrůstá. Neukazuje se v něm, jak by se každý hříchu vystříhati a ku potřebné ctnosti dospěti mohl, slovem nenavrhují se nám v našem katechismu prostředkové, jak bychom zlého se uvarovati a dobře činiti měli, aniž z něho úplného přesvědčení nabyti lze, že ten o vlastní dobré své nejvlastněji pečuje, kdož věrně stojí ku povinnostem svým a s celou duší oddán jest ctnosti.“

Ještě pak musí se vytýkati našemu katechismu, že nikdež nezakládá učení mravné v dogmatických větách a je takto zbavuje té nejsilnější podpory a váhy, která se učení mravnému dáti může.

Konečně ještě krátce dotknouti sluší, že posavadní náš katechismus (máme na mysli „Veliký katechismus“ či „Velikou knihu k čtení“) nejedny věci předkládá, kteréž *dobře vypuštěny býti mohou*, aniž by z toho vyučování náboženskému škoda vzešla. Sem náležejí přede vším tuze četné a nezřídka i velmi těžké *citáty* z písem svatých.

Každý znalec vyučování školského ví dobře, že děti jen slabě chápou poměr položky k důvodu, záleží-li tento v pouhém výroku; a protož i ony citáty, neposkytující pro děti výdatného důkazu, uskrovniti se mohou.

V učení o postu zbytečna je zmínka o pokrmech z vajec a z mléka. Snad též částka o „kázání“ dala by se zkrátiti a povinnosti, které k náboženskému vyučování církevnímu vůbec máme, na jiném místě a praktičněji položiti. Podobně dalo by se zjednodušiti a zřetelněji, konkrétněji pověditi, co *před* svatým přijímáním, co *při* něm a *po* něm činiti máme. Zmínka o vině, které se někdy po přijímání podává, zcela zbytečna jest. O pekle a očistci netřeba mluviti na dvou místech; podobně netřeba dvojího znění desatera Božích přikázání. Vzbuzení dokonalé a nedokonalé lítosti, *formule* před zpovědi a po zpovědi, vzbuzení třech božských ctností — to vše nijak nenáleží do textu katechismového. Mimo to netěžko dá se dokázati, že lecos dalo by se zjednodušiti a zkrátiti, kdyby o ctnostech a hříších pouze v jednom a ne ve dvou odděleních jednáno bylo.

Myslím tedy, že nedostatečnost našeho katechismu dosti patrna jest a že nikoho nebude, kdož by ji chtěl popírati. Odtud plyne vývodek nutný, že *katechišmu nového, lepšího* pilně potřebujeme a že přáti jest, abychom jej *co nejdříve možná* měli.

Avšak právě tu rozcházejí se mínění a náhledy; pokud se mluví o nedostatečnosti posavadního katechismu, jsou téměř úsudky všecky, aspoň v principu, svorny; řekne-li se však, že nový katechismus mítí máme a musíme, tu již není té předešlé svornosti, anto nejedni bojí se takovéto reformy a rozličnými námitkami ji zahánávají.

Povšimněme sobě některých důvodův, kterýmiž se opírají ti, kdož by za lepší věc považovali, aby se při posavadném, za nedostatečný vůbec uznaném katechismu i na budoucí časy *zůstalo*. Myslím, že ty důvody nejsou tak vážné, aby se jimi dokázala zbytečnost péče o katechismus jiný.

Namítá se, že *těžko jest* udělati katechismus, který by všem požadavkům vyhověl, a že dobrý katecheta i s méně dobrým katechismem úřadu svému stačí, daremnému pak a nepilnému že ani nejlepší katechismus nebude platen. — Co se týká prvního dílu námítky, že totiž nesnadno jest, udělati katechismus, který by všem požadavkům vyhověl, tomu rád a úplně přisvědčuji; avšak tím ještě dokázáno není, že by se nedal složití katechismus mnohem lepší, nežli ten jest, jehož posud ve školách národních užíváme. Nám pak především třeba jest katechismu lepšího nad nynější a nikoli takového, který by všem, a snad i neskrupulným a z neznalosti pochodicím požadavkům vyhověl; na takovýto zajisté katechismus čekati bychom musili marně až do konce světa. Dí-li se však, že dobrý katecheta i s nynějším katechismem dobře stačiti může svojí úloze, a že daremnému ani nejlepší katechismus nic nebude platen: tož zdá mi se výrok tento býti mělký, ano i nepravdivý a úplně křivý. Má-li zajisté pilný a svědomitý katecheta dobrý katechismus v rukou, pořídí mnohem více a s menším namaháním bude pracovati; uspořít sobě přede vším dalekých zacházek a častých opakování. Jest-li ale katecheta málo schopný anebo až i nedbalý: tu při lepším katechismu nezůstanou děti ve mnohých věcech beze všeho světla i poučení, jakož při katechismu nedostatečném býti musí. Dále sluší povážiti, že ne každý katecheta doplňuje to, čeho se v katechismu nedostává, na jednom a témž místě, ano při nynějším pořádku jest přípojných stránek (Anknüpfungspunkt) pro

nutné doplňky velmi mnoho; z této příčiny musí se státi při změně katechetův během roku nastoupilé, že mnohé předůležité učení doplněno nikým nebývá, poněvadž jeden uvykl doplňovati na místě zcela jiném, nežli druhý, a takto nástupce může dle své metody mysliti, že jisté věci již doplněny jsou, kteréž by předešlý katecheta jinde a později teprva byl doplnil. Konečně sluší uvážiti, že nekaždému jest dáno, aby *dokonalým* katechetou býti mohl, a kdy by snad i to bylo vůbec možné, tolik přece vždy a všudy pravda bude, že *žádný začátečník není dokonalým* a že musí několik let uplynouti, nežli se jeden každý katecheta tolik obloří a zdokonalí, aby nedostatky posavadního katechismu nebyly celému vyučování na škodu a on aby jasně byl sobě vědom, co, kde a jak by měl doplniti. Takto se přirozeným během stává, že každý mladý katecheta, i když dosti schopen jest a pilen, přece aspoň dvou i tří let potřebuje, nežli nedostatky a vady našeho katechismu sezná, nežli onyno doplniti a těmto vyhověti dovede, a že tedy aspoň dvě i tři léta *nepostačuje* předůležitému povolání svému, jakž by náleželo. A již tento následek, nutně vyšlý z nedostatečného katechismu, jest tak vážný, že by pro něj neměly se odkládati ač nepříjemné a obtížné přece nad míru prospěšné práce, jenž s vydáním a zavedením nového katechismu spojeny budou.

Proti hlasům nového katechismu se dovolávajícím dále se namítá, že *prý mnozí křesťané na vzdor nynějšímu katechismu dobře umějí náboženství*. — Ano *navzdor* jemu, ale zdali také *jeho* zásluhou? Ostatně by touto námitkou každý katechismus mohl býti poražen, poněvadž jisté jest, že mnozí křesťané již tehdy dobře uměli náboženství, když ještě vůbec nebylo katechismův.

Jiní považují všelikou změnu v katechismu za věc velmi choulostivou, ano snad až i za nebezpečnou, po-

něvadž prý tento náš posavadný katechismus v *obecném lidu* se již takořka zažil. — Avšak já myslím, že toho zažití tak mnoho není, aby stálo za řeč, anebo aby odtud pohoršení v lidu pošlo; vždy zajisté jenom přeskrovný počet dospělých se nalezne, kteří by znění katechismu a snad i veškeré jeho kapitoly a rozdíly v paměti chovali. Vímet, že nemnoho jest lidí dospělých, kteří by formule před zpovědi a po zpovědi nazpamět uměli, ač tyto také jsou v katechismu a každý žák jim se učí, ano je i umí lépe, nežli cokoli jiného z katechismu. A potkává-li už tyto formule osud všeobecného téměř zapomenutí, kdo může domnívati se, že by ostatnímu obsahu lépe se vedlo?

Uvedené námitky, ač posavadného katechismu našeho hájí, přece zároveň připouštějí nedokonalost jeho. Ale jsou, ač velmi řídcí, *laudatores temporis acti*, kteří katechismus náš venkoncem zastávají a *úplnou dostatečnost* jeho dotvrzenou spatřují těmi *dlouhými léty*, po která již u nás v *užívání obecném jest*. — Avšak ti dobří lidé nevzpomínají, že převeliká část těchto let padá v doby, kdy náboženský život hněten a mořen byl rationalismem a josefinismem, a kdy na všecky možné věci snáze pomýšleno bylo, nežli na nejpříhodnější a nejlepší katechismus; nevzpomínají, že hlasové dovolávající se oprav katechismu školského zároveň s obnovou a osvěžováním ducha i smyslu *katolického* začínali ozývati se. Dlouhé trvání našeho katechismu nemůže tedy nijak býti důkazem jeho důkladnosti; ono nijak neopravňuje, abychom za všetečné novotáře vyhlásili ty muže, kteří opravy v katechismu žádají.

II. Zřízení katechismu nového.

Stará ona zkušenost a pravda, že snáze jest, vyhledati vady díla, nežli dílo lepší způsobiti, potvrzuje se v naší otázce o katechismu více, nežli kde jinde; vady na-

šeho katechismu, ano i kteréhokoli jiného, snáze jest udati, nežli sepsati katechismus lepší anebo snad i dokonce takový, který by se všechněm líbil.

Důkaz toho na nejbližších sousedech *Němcích* dosti patrný máme. Ti zajisté během jednoho půlstaletí sepsali nepřehledné množství katechismův více méně odchylných od katechismu Kanisiova; nejedna z těchto prací vzbuzuje až i podivení nad tou smělostí, kteráž i úplně nepovolané lidi vedla k dílu za těžké vůbec uznanému. Trochu zvláštními, avšak nikoli nepravdivými slovy pronáší se o tom Fr. Busz ve knize: „Die nothwendige Reform des Unterrichtes und der Erziehung der katholischen Weltgeistlichkeit Deutschlands“ na str. 359.: „Wie die nationale Liturgie unendlich die Kirchen einzelner Nationen geschädigt hat, Schädigungen, welchen sie sich erst jetzt zu entziehen vermögen, so hat noch unendlich mehr die Überschwängerung mit Katechismen unser Teutschland heimgesucht. Jeder glaubte sich zum Katechismusschöpfer berufen. Die armen Kinder, noch seufzen sie unter dieser Landplage. Man hat die Folter für Inquisiten abgeschafft; aber die katechetische Folter hat man gelassen — der Katechismus wurde für die Kinder ein neuer Herodes und die Katechese ganzer Bisthümer hat ihren bethlehemitischen Kindermord.“ A jako mají Němci celou literaturu katechismův, tak zase jinou celou literaturu kritik o rozličných těch na světlo vydaných katechismech napsali. Kdo by to všecko přečetl, sotva by k úsudku konečnému a ustálenému dojíti mohl, sotva by z toho všeho seznal, kterému z četných katechismův německých palmu přířknouti sluší. U nás ovšem ani v menším poměru není tolik katechismův a kritik o katechismech, ač nemyslím, že by toho příčina byl zdravý takt raději, nežli ta okoličnost, že u nás život a ruch náboženský déle nežli v Němcích zůstával mdlý a že sbory nekato-

lické u nás neměly na literaturu náboženskou ani zdaleka tolik vlivu jako v Němcích. Protestanti němečtí zajisté neustáli se tolik na jednom katechismu, jako katolíci na Kanisiově, a protož i více katechismův vydávali, z čehož nutným skoro během se stalo, že také katolíci podobně činili, zvláště ana scholastická forma katechismu Kanisiova přechasté útoky se strany protestantské trpěti musela. Nicméně však i u nás několik pokusův stalo se; pomíjeje starších buď ještě do minulého anebo do prvých třiceti let nynějšího věku sáhajících katechismův (viz Jungm. Hist. lit. čes. II. vyd. str. 490 násl.), nalézám z novějších dob katechismy *Hýnovy* (a. „Malý katechismus“ v Praze 1835; b. *Katechismus pro obecní lid a odrostlou i dospělou školní mládež*,“ v Praze 1839); *Bečákovy* (a. „Katolický katechismus pro městské a venkovské školy, s připojeným krátkým nákresem historie náboženské od počátku světa až na naše časy.“ V Holomouci 1849; b. *výtah z něho pod názvem: „Malý katolický katechismus*,“ v Holomouci 1850) a „*Učení křestansko-katolického náboženství pro hlavní školy od Jana Hulakovského*“ V Táboře 1864.

Žádnému z těchto katechismův nepoštěstilo se, aby zjednal sobě obecného uznání; starý katechismus Kanisiovův podržel předešlou svoji vládu. Příčiny toho leží částečně v povaze těchto nových katechismův a částečně snad i v tom, že od starého návyku nerado se upouští. Katechismův Hýnových neznám blíže; o Bečákových a o knížce p. Hulakovského dovoluji sobě pronésti skromný náhled, že nezavedení jich nemusíme tuze litovati. Uznávám sice rád, že lepší jsou, nežli u nás užívání, ale nepřikládám jim té ceny, kteráž by úplně vyvážila obtíže s uváděním nového katechismu nezbytně spojené. Pronesu se o tom určitěji, až vykládati budu, jakou bych sobě přál disposici v novém katechismu.

Letošním rokem ujal se obecně toužené reformy ka-

teohismu Jeho Excellencí, nejd. p. biskup *Budějovický*. Nejen že, předloživ otázku výše dotčenou pastorálním konferencím na rok minulý, dal podnět vel. duchovenstvu, aby náhledy a přání své vůbec projevilo, ale ještě nad to vyzval letos některé výborné správce duchovní, aby jednotlivé části vypracovali a jemu zaslali. Hodlá pak Jeho Excellencí práce tyto, až hotovy budou, dáti zrale prozkoumati, a nepochybně postará se i o konečnou redakci celého díla, aby materiál podaný a prozkoumaný dostal formy veskrze správné a řeči jednostejné.

Myslím, že tato jest jediné pravá cesta, po kteréž se konečně řádného katechismu dodělati můžeme; *spojit* se tu práce *cvičených katechetův* s prací a úsudkem mužův *theologie a didaktické theorie znalých*, a dá-li Pán Bůh požehnání své, dojdou tužby horlivých katechetův konečného vyplnění.

A poněvadž tedy již započata jest ta důležitá práce, račiž velebné duchovenstvo české za její zdar prositi Pána Boha společně. Ještě pak tu prosbu mám k vel. pp. bratřím, aby zvláště nyní své náhledy v *Časopise tomto* pronášeli; nepochybujit, že každé pokynutí vděčně přijato a zrale uváženo bude. Pravdivét je slovo, kteréž pronesl starší „*Časopis*“ náš, že „kdo by pro mladý a sprostý lid dokonalý katechismus vyhotovil, největší by sobě získal zásluhy.“ (r. 1849 sv. 1. str. 124.)

Zkušenosti posavadné, cizé i domácí, dosvědčily nade vše pochybnost, že člověk *jeden*, byť i sebe více učený byl, dokonalého katechismu podati nedovede; *spojmež se tedy všickni*, a pouštějíce všelikých ohledův, všeho přeceňování a nedoceňování mimo sebe, snášejme cihly a kamení, aby důležitá společná budova vystavena býti mohla, radme, která by uvnitř ustrojena a jakou by zevnější tvářnost míti měla. — Pakli já tuto náhledy své o budoucím katechismu pronesu, nepodnikám té práce snad v tom domnění, že bych je za jediné pravé považoval; musel

bych nemíti pojmu o velikých obtížích a nesnáziích, jakéž zavaluje sepsání nového katechismu. Činím tak, abych sám také působil v tom, k čemu jiných snažně prosím.

1. Nechci se šířiti o řeči a obsahu nového katechismu; dát se tato věc odbyti málem slov, a vytknutí vad i nedostatkův posavadního katechismu jest zároveň pokynutí, ano více nežli pokynutí, jaký by budoucí katechismus mluvou a obsahem býti měl.

Mluva či řeč jeho musí býti *populární, živá, konkrétná* co nejvíce možno; obsahem svým musí býti *úplný*, aby žádné důležité učení v něm nescházelo, ale zároveň i *krátký*, aby v něm tak říkáje ani písmene marného a zbytečného nebylo. Tyto věci jsou samy sebou jasny a dlouhé jich vykládání ani za mák by nepomohlo, kdy by ten, kdož uváže se v práci tu, sám jich nenablížel a jim dokonale nerozuměl. Že pak posavadný katechismus na přemnohých listech jest až i vzorem řeči správné, mocné, jasné a úsečné: můžeme tvrditi, že nový katechismus *musí z něho podržeti, co se podržeti dá*. Jiný důvod, aby se řeči našeho katechismu co možná šetřilo (myslíme na vydání před r. 1865), jest ten, že i katechetům, staršímu katechismu navyklým, nepřidělá se nad potřebu práce a že i ti z lidu nebudou mateni, kteří něco z posavadního katechismu v paměti chovají.

Ve kterých věcech by obsah nového katechismu, v porovnání s posavadním, obohacen býti měl, vysvítá dostatečně z nedostatkův a neúplností nahoře vyčtených. Ale namítne snad někdo, že katechismus, kterýž by téměř všecko z nynějšího měl podržeti a čeho se tu nedostává, doplniti, tuze obšírný a veliký bude, a proto i nepraktický. Na to dá se odpověditi, že katechismus nový nijak *nemusí* objemem svým *větší býti nad nynější*, třeba by se vše doplnilo, co posaváde schází. Nebot dobrou disposicí možné bude vyhnouti se všemu opakování, jehož dosti

četné příklady dají se v nynějším katechismu najíti. Pominěme dále, že skoro polovice toho, což nynější katechismus obsahuje, jsou texty z písem svatých (některé citáty též ze sněmu tridentského); že pak tyto texty nemají v katechetickém vyučování té důležitosti, aby se i v novém katechismu všechny podržeti musely, podotknul jsem již výše. Souhlasím úplně a zcela s Hirschere, an dří: „In unseren Katechismen werden die verschiedenen Lehrensätze insgemein durch einzelne, bald da bald dort genomene Gründe erhärtet. Irgend ein Vernunftsatz, ein Erfahrungssatz, ein biblischer Ausdruck wird als Beleg angeführt. Dadurch nun gewinnt man zwar wohl Stützpunkte für die betreffende Wahrheit, aber schwerlich eine erleuchtete, gründliche und freudig-sichere *Uebersetzung*.“ (Katechetik 4. Aufl. pg. 310.)

Dokazování pravd náboženských děje se s větším prospěchem, když se pravdy náboženské dokazují ne tak jednotlivými větami, jako raději a) ze souvislosti jedné pravdy s celkem náboženství zjeveného, b) z povahy či podstaty věci samé a c) chodem vznikoslovným, jmenovitě tu, kdež vlastnosti jisté věci, jistého stavu vniterného, jisté ctnosti a t. d. doličiti se mají. Spůsob takového dokazování však nemůže vykládán býti v katechismu, ale musel by na svých místech nastiněn býti ve knihách pomocných a zvláště v methodové knize pro katechety, o kteréž níže některé myšlenky pronesu.

Uvážíme-li ještě, že mnohem jednodušeji dá se veškeré mravo-učení přednésti, bude-li se o něm ne na dvou rozličných místech, jako nyní (3. a 5. kapitola), ale pouze na jednom jednati: tož mám za to, že úplný katechismus nemusí objemem svým větší býti nad posavadný. A kdyby na krásně ; větší byl, nebude tak veliká škoda. Na penězích bude rozdíl o nějaký krejcar, ano i třeba nebude rozdílu žádného; a nedá-li se na školách venkovských všecko přednésti, bude vždy

i začátečníkovi snáze vynechati, než nyní jest doplňovati.

Katechismus musí býti úplný, žádné důležité učení nesmí v něm scházeti už i z té příčiny, že on není a nemá býti jenom knihou pro školu, ale i pro dům, pro lid, a protož i při skládání nového katechismu třeba hleděti též ku potřebám obecného lidu. Nad to i dosti potvrzeno jest obecnou zkušeností, že při neúplném katechismu na zmar přichází všecko, co by katecheta přednášel, není-li to aspoň krátce v katechismu dotknuto, a každý katecheta předobře ví, že i ti nejlepší ze žákův konečně přece nic více neumějí z náboženství, leč co v katechismu stojí. A chceme-li zlé následky neúplného katechismu v celé jejich váze postihnouti, vzpomeňme ještě, že dodatky katechetovy na zmar přicházejí pro nepozornost a plachost přemnohých žákův a pro nepravidelné navštěvování školy. Jestli tedy některé důležité učení zcela pomínuto v katechismu anebo necele, neúplně a nejasně podáno, musí odtud pochoditi, že učení to přemnohým dětem neznámo zůstává a zůstane po celý jejich život. Bude-li ale katechismus úplný, bude také snáze vyhověti tomuto zlu aspoň částečně.

K úplnosti katechismu náleží také, aby při pravdách dogmatických krátce bylo podotknuto, jak spasitelné jest každé učení víry, a jak by ho každý k ctnostnému a blabému životu měl obracet. Nový katechismus tedy má obsahovati krátce, co by ke vzbuzování nábožných pocitův, ku vzdělání srdce, k posvěcení a povznešení ducha vůbec a zvláště vůle sloužiti mohlo. Hirscher pronáší touž věc ve spisu všeho uvážení hodném „Besorgnisse hinsichtlich der Zweckmässigkeit unseres Religionsunterrichtes,“ Freiburg 1863, následujícími slovy: „Bei jeder einzelnen Glaubenslehre muss sich der Lehrer“ (a tím více skladatel katechismu) „selbst fragen, was darin für

das religiöse und sittliche Leben des Menschen das eigentlich Gewichtige und Fruchtbare sei. Dieses muss er vorzugsweise hervorheben und zur Geltung bringen“ (str. 81.) A ve své katechetice praví: „Der Katechet“ (rovně i katechismus) „hebe in dem, was an sich wirklich zum christlich-katholischen Lehrbegriffe gehört, immer mit Sorgfalt jene Punkte aus, in denen die Bedeutsamkeit und Wirksamkeit der betreffenden Materie für's *christliche Leben* liegt.“

Podobně musí se díti v *učení o mravech*; „hlavní účinkové, jenž z ostříhání a z nezachování jich vyplývají, mají se vyčistiti.“ (Časopis 1849. l. c.) Vše, co křestan poznává za pravidlo života svého a mravův svých, musí jemu předkládáno býti jakožto věc, kteráž rovně tak zří a pomáhá k jeho vlastnímu štěstí a blahu, jako ke cti a chvále jména Božího. Katechetický úřad zajisté má nejenom učiti, ale i *vychovávatí*; a když učí povinnostem, má o to pečovatí, aby plnění jich bylo vždy ochotné a radostné. Že ale k plnění takovému znamenitě pomáhá, jmenovitě u lidí smyslných a v dobrém ještě nedokonalých, jasný náhled o účincích ctnosti a hříchu, svatosti a zlosti, to z přirozenosti lidské samo plyne.

Ale mohl by snad někdo namítnouti, že tato vzdělávací a praktická stránka u vět dogmatických a mravoučných ne tak do katechismu, jako raději do *katechese* náleží, an katechismus není kniha vzdělávací, ale náučná? — Tomu odpovídám: Uznáváme-li toho slušnost a potřebu, aby každá pravda náboženská, když ji učitel vyložil a odůvodnil, také k duchovnímu vzdělání posluchačův obrácena byla: musí katechismus, jakožto příručná kniha učitelův svatého náboženství, dáti těmto samým na ruku, co by k duchovnímu vzdělání vybrati a přednésti mohli. Nemůžet se jednomu každému péče o to zanechati, co by k tomuto důležitému cíli sám vybrati uměl a chtěl; začátečník a skrovnějšího nadání učitel snadno by v tom

za svojí povinností zůstatí mohl. Ale nejen pro katechety žádáme naznačení těch věcí, které by ku vzdělání srdce a vůle sloužití mohly; jest toho třeba i dětem. Budou-li *krátce* mítí v katechismu podotknuto, čím *katecheta* myslí jejich dojímal, upamatují se na tyto dojmy *také později ještě* a čtouce ono jádro, obnoví v sobě snad ještě v pozdějším věku ony pomysly a city, kteréž katechetovým slovem byly v nich vyvolány. Jistá věc jest, že obyčejně rychle z paměti vymizí to, s čím se oko nemůže už setkati. Mají-li tedy dojmy, úmyslové a t. d. v srdci zůstatí, musejí zrovna tak ve přiměřených slovech katechismu obsaženy býti, jako věty naučné. A proto každý dobrý katechismus jest ovšem za jedno kniha naučná, ale i kniha pro vzdělání a povzbuzení. A snad i bez nepravdy se dá říci, že katechismus, v kterém stránka vzdělávací a prostocitná zanedbána byla, považován bude za knihu, které se každý rád co možná brzy zbaví a v pozdějších létech už nikdá ji do ruky nevezme. (Srov. Hirscher „Besorgnisse,“ str. 11.)

2. Jako nejslabší stránka posavadného katechismu našeho jest jeho spořádání či dispoice: tak musí nový katechismus, aby lepší onoho byl, *zvláště dobrou dispoicí se vyznamenávati*; sic jinak přihodí se opět, že důležitá učení budou pominuta a místo jejich zajmou věci nedůležité, a že nebudou stezejné pravdy státi tam, kdež důležitost jejich v oko padá a kdež přirozeným během dají se s nich jako z pramene vyvozovati pravdy příbuzné, v pravdách stezejných založené a v nich i nejmocněji odůvodněné.

Pokud já věci rozumím, dobrá dispoice katechismu nedá se nijak dociliti leč odstoupíme-li od posavadného obyčeje, vedle něhož celé učení náboženské savěšuje se k biblickým, církevním a scholastickým formulím. Při metodě této zajisté ony vady, kteréž jsme vytkli dispo-

ajci katechismu Kanisiova, nedají se odstraniti, ať už dělíme katechismus ve tři, čtvero anebo patero kapitol.

Důkaz toho dá se snadno vésti, pakli zrale uvážíme ten neb onen novější od Kanisiova odchylný katechismus. Chci dotknouti krátce katechismu *Deharbe-ova*, poněvadž ten mezi všemi novými v Němcích nejvíce jest rozšířen a poněvadž i v české literatuře ho máme v překladu pro reálné školy a přepracování Bečákově, zřízeném pro školy nižší. Nedívím se hrubě, ozývají-li se také u nás nejedni hlasové, kteříž mají za to, že vyhoví se slušným přáním úplně, zavedou-li nejd. pp. biskupové *Deharbe-ův* katechismus do nižších škol; líbít se ta kniha na prvý pohled rozdělením prostým a svojí úplností.

Zkoumáme-li ji však blížeji, změníme úsudek svůj znamenitě. Pravdy náboženské předkládají se tu pořádkem vlastně tímtož, kterým v katechismu Kanisiově; slova obvyklých formulí rozhodují o místě, kteréhož jednotlivé naučné věty zaujímají. Odtud pochodí ta ohromná, všem didaktickým zákonům odporná vada, že ani v *Deharbe-ovi* nepředchází všude to, čehož třeba jest, aby bez dlouhých zacházek a předejmův každá pravda snadně vyložena, a nejen sama o sobě, ale i v souvislosti své a jinými pochopena býti mohla. Tak jest k prvému slovu apoštolského snešení („věřím“) zavěšeno učení o víře (pojmem a předmět víry, víra ku spasení potřebná, jakož víry — dle překladu pro reálnky vydaného), ač nepřirozenější pořádek ani se mysliti nedá. Už výměr či definice víry požaduje, aby učení rozuměl, co by ctnost byla, co církev a že ta jest povolána i oprávněna, aby učila a že čisté učení Boží církev katolická věrně chová; ale všechny tyto věci následují teprvé později. Tuto velikou vadu vytýká *olomúckému* katechismu také starší náš *Časopis* (1850 sv. 1. str. 137—140).

Dále vytýkati se musí katechismu *Deharbe-ovu*, že

nejdůležitější pravdy náboženské nejeví se tu v celé svojí váze a důležitosti. Uvažme jenom článek o Duchu svatém; jak nedostatečně a chudobně vykládá se tu o posvětiteli našem a dokonavateli vykupitelského díla Kristova! Duch svatý jest dárce milosti, působitel všeho bohumilého života, duše a správce církve svaté, jeho dech oživuje, posvěcuje a řídí veškeru církev a duši jednotlivých členův jejích oživuje a vede milostí svou; a vzdor tomu všemu neděje se ve článku 8. skoro ani zmínky o *milosti*. Takto i učení o Duchu svatém i učení o milosti ublíženo jest, a jednomu i druhému nedostává se toho významu, kterýž mu náleží, aby v náboženský život katechumenův mohlo působiti. Rozdělení Deharbem oblíbené žádá, aby se o milosti jednalo tam, kde stojí nadpis „O prostředcích milosti;“ ale nauka o Duchu svatém ztratila takto téměř všecku váhu, a působení téhož Ducha v království Božím nijak nevysvětluje, jakž by mělo. — Také učení o *modlitbě* trpí postavením svým mezi „prostředky milosti;“ modlitba chvály a děkův zmizí co vedlejší věc a žákům sotva více v paměti a v myslí utkví kromě modlitby prosebné. Modlitbě náleží místo mezi povinnostmi k Bohu. Že ostatně pod rubriku „prostředkové milosti“ nehrubě dobře spadají *svátosti*, leží na bíledni, uvážíme-li přesné učení svaté církve o svátostech, kteráž je nazývá „instrumenta,“ „canales gratiae.“

Má-li kapitola prvá název „o víře,“ tož nesnadno jest naleznouti toho důvod. Či učení o milosti a svátostech, o mši svaté, o modlitbě, ano i o mravech křesťanských nenáleží k „víře?“ Myslím, že obmezení „víry“ na ony články, kteréž se v apoštolském symbolu vměstnati dají, může až i nebezpečné býti všemu směru života náboženského; neboť co v kapitole „o víře“ nestojí, zdaž nebude dítěti a později člověku dospělému přicházeti tak, jako by mimo „víru“ bylo a k ní teprvé se jako podří-

zené družilo? Mám za to, že v katechismu ani neměla dogmatika od učení mravův dělití se; dělením takovým dojista nic se nezíská.

Ačkoli pak Deharbe učení o *mravech* srazil v jednu kapitolu, přece tato část jeho knihy proto o nic lepší není, nežli třetí a pátá kapitola Kanisiova. Nemyslím tu na jednotlivé doplňky a lepší urovnání; ale necením této mravouky nad Kanisiovu za jedno z té příčiny, že od víry se úplně dělí, nikde ku článkům dogmatickým nepřiblížejíc, a za druhé proto, že díky zase tu seznají jenom nepřehledné množství povinností, hříchův a ctností, ale nemůže jim k poznání uvedeno býti, kterak se dobré i zlé v člověku počíná, vyvinuje a dokonává. Celá váha tří božských ctností, a že by pokora i sebe zapírání byly podmínky a strážné života ctnostného, nevysvitne z katechismu toho. Druhá kapitola Deharbova není ani záživnější ani k mravnému vzdělání užitečnější, nežli třetí a pátá Kanisiova; ano z didaktických ohledův snad bychom i dvěma Kanisiovým dali přednost, poněvadž věci ty suchopárné aspoň v jednom tahu se od něho nevykládají a protož i tolik neunavují, jako ta nepřehledná řada rubrik, kategorií a schemat Deharbových na jednom místě snešená. To vše pak jest nevyhnutelný následek toho, že nad pořádkem rozhodla biblická formule desatera Božích přikázání. Dispoice taková musí míti za následek, že nelze postihnouti, kterak život mravný jeden jest, organický a nedílný, kterak výjevy zevnější pochodí ze vnitra. Mýlí pak se velmi, kdož by za to měl, že ona vniternost a jednota mravného žití bude k poznání přivedena přece, když se o ní v katechisaci výslovná zmínka učiní; neboť věci té nelze vštípiti pouze a krátce tím, když ji tvrdíme, ale tím pouze, když mravné vyučování v takovém organickém postupu přednášíme, aby se v něm

ústrojnost bohoduchého života již sama sebou a veskrze odrážela. (Srov. Hirscher Katechetik str. 123; a téhož Besorgnisse str. 61—78).

Patrně tedy jest, že nijak nelze vyhnouti se vadám mnohým, vadám velikým a životu náboženskému škodlivým, pakli se v katechismu vykládá učení křesťanské na základě obvyklých formulí a rubrik.

Máme se tedy formulí těchto zbaviti a tak zavrhnouti to, což dlouhá léta se drželo, v knihy modlitebné, částečně i v řeč lidu přešlo a v nábožném čtení zhusta se nahazuje? — To není můj náhled. Já jenom myslím, že by se formule ty *neměly učiniti základem, thesemi náboženského vyučování*, že by neměly stanoviti pořádek, jímžto se učení křesťanské v katechismu předkládá — ostatně pak že by se v katechismu přece nalezati měly. Vyslovím to určitěji a šířeji.

Při žádném učebním předmětu nedá se spořádání — ač má-li toho jména zasloužiti — libovolně smysliti, ale podáno již jest předmětem samým, jakožto živým celkem; učitel (a spisovatel) má jenom ten úkol, aby pořádek či chod přirozený pochopil a provedl. Rovněž tak jest u předmětu vyučování katechetického. První tedy zákon pro spořádání katechismu jest předmět jeho, totiž *celek náboženství křesťanského*. — A poněvadž učňové chápou a oceňují podávané jim učení vždy dle zákonův a dle míry duchovních sil svých, nemůže jim nic býti vštípeno a na srdce vloženo v jiném pořádku a postupu, leč v takovém, který odpovídá oné míře a oněm zákonům. Zásady *didaktické* jsou tedy druhý zákon pro spořádání či disposici katechismu.

V celotě náboženství křesťanského a tedy i v katechetickém vyučování jsou dva čelné předměty. Prvý jest: učení o *Bohu* a o tom, co učinil a ještě činí Bůh pro

vykoupení naše; druhý jest život bohumilý a protiva jeho, či mravné dobré a zlé.

a) Prvý ten předmět nemá předkládati se, jak naskytají formule a rubriky, kteréž nepovstaly z ohledův a dle zákonův didaktických; ale poněvadž úrada Boží o vykoupení a posvěcení člověčenstva uskutečňovala se *posloupným pořadem souvislých a postupných nauk a zřízení*: musí též vylíčení té úrady v katechetickém vyučování — a protož i v katechismu — povlovně se rozvinouti tak, jakož ve skutku se dalo. A protož i nemůže učení těchto jiné spořádání přirozené býti, leč *historické*. To ale nemíni se tak, jakoby událost za události, zákon za zákonem předkládati se měly v tom pořadu, v kterém je bibli svatá obsahuje; *cíl všeho zjevení a všech úrad Božích o vykoupení člověčenstva musí býti to slunce, kolem něhož se slova i skutky Boží řadí, a kteréž rozhoduje konečně o pořádku, v jakém jednotlivé nauky na půdě historické sice, ale ne chronologicky, za sebou následují*; musí se jednotlivým větám naučným dostati toho místa, kteréž jim vykazuje jich organická souvislost s celkem a cílem úrad Božích, tak aby v celé váze a důležitosti své se objevily, Ke článkům stežejným přiřadí se takové, ježto z oněch nenuceně vyplývají a s nimi přirozeně souvisí. Tak n. p. musí o poslání a působení Ducha svatého dostisvětla podáno býti, prvé nežli se o nástroji a služebnici téhož Ducha, o církvi katolické jednati může; a zase jenom ve spojení s Duchem svatým a jeho působením ukáže se v pravém světle a v celé velikosti úrad, důstojenství a působení katolické církve.

b) Druhý předmět vyučování katechetického jest život křesťanský a protiva jeho, či mravné dobré a zlé. O tom mají a musejí katechumenové poznati nejprvé, jak se počíná, jak se vyvinuje i jak postoupá. A poněvadž mravnost křesťanská jest něco vniterného, ježto se vně mravnými skutky jeví:

má učení o mravném životě v takovém pořádku předkládati se, aby všude a vždy nutné pochodění křesťanského života ze *smyslu a ducha křesťanského* vysvítalo. Jinak učí se katechumenové jednostranně patřiti na zevnějšek a při tom zanedbává se zcela i nenáležitě to, proč a odkud tento zevnějšek jest. A poněvadž dále všechna křesťanská mravnost jedna jest a nedílná, kteráž proniká, pakli se v něm skutečně nachází, celého člověka, a neproniká-li, tedy jí v něm ani není: musí náuka o mravnosti křesťanské v takovém pořádku a takovým během předkládati se, aby vždy patrna byla ona *jednota* i nedílnost, anáž přechází v rozmanitost mravného života, mravných skutkův. Jen takto se stane, že učeň navykne záhy a ustavičně zírati onu jednotu v rozmanitosti výjevův jejích, kdežto nyní navyká mravnost křesťanskou skládati z jednotlivých kusův, z mravných činův totiž.

Jiný požadavek nutný jest, aby se učení mravně stavělo na učení *dogmatické*, jakožto na svůj nejpevnější základ a s ním aby orgánicky spojené se objevovalo; bez dogmatu zajisté všechno učení mravné ve vzduchu visí a postrádá své posvátnosti a váhy, ba ani náležitě pochopeno býti nemůže.

Dobré vyličení mravouky křesťanské žádá konečně, aby se o jednotlivých nepravostech a *hříších* nejednalo o sobě, ale aby představovány byly ve *spojení s ctnostmi*, jako protivy jejich; a poněvadž jako protivy, tedy musí důkladné učení o dobrém předcházeti, aby protiva jeho, zlé, mohlo vysvitnouti v ohyzdnosti celé. Činí-li se ale jako posud, že se učení o dobrém a o zlém rozlučuje, a obé že se ličí jenom v jednotlivých zjevech svých na základě obvyklých formulí a rubrik: pochodí odtud ono číslované, holé, mravný cit urážející vyčítání hříchův a nepravostí lidských, kterýmžto způsobem ště-

puje se hřích v nevinná srdce, jakž dí v poznámce jedné v Časopisu tomto r. 1863 str. 274 velevážený pan red. Vinařický.

Avšak tyto dva čelné předměty nejsou takové dva díly náboženství, aby se od sebe děliti musely, či aby se v katechismu *napřed* odbyla dogmatika a *potom* část mravo-učná. *Dělení toto* zajisté mohlo by až i *nebezpečné býti*, ano se jím snadno ten blud vychová, jako by věření a činění nebyly věci vniterně, organicky spojené, jednou dobou povstalé a sebe vzájemně podmiňující, nýbrž jako by věření mělo pro sebe svou cenu a činění také svou; jako by byl jistý počet theoretických vět, jejichž ochotným za pravdu přijetím Bohu s jedné strany sloužíme a jemu se líbíme, a s druhé strany zase jistý počet zákonův, jichž plnění Bůh *také* žádá. Nemíním ale nikoli, že by se obé tak mělo spojití, aby mravoučení na pouhé aplikace při pravdách dogmatických se obmezovalo; tuť by právě nebylo možné ono vyličení mravného života, mravného dobra i zla, jakž jsem je výšeji naznačil. Ano já nahlížím toho býti potřebu, aby se v souvislosti o něm jednalo, jen když nebude tak, aby skutkem tímto se řeklo: až potud jde učení víry, a odtud až potud učení mravův. Dát se najíti páska, kteráž by mravoučení spojovala s ostatním v jeden organický celek úžeji, nežli ta, která záleží ve slovech: „není dosti na tom, aby člověk všecko věřil, což Bůh zjevil; on musí také Boží přikázání zachovávat.“ A Deharbe jiné pásky nenalezl. —

Hledíme-li k učňům a tedy ku zásadám *didaktickým*, naskytá se nám pro dispoici katechismu pravidlo, že musí se veskrze o to dbáti, aby veždy předcházelo, bez čehož by učení následné pochopeno býti nemohlo; potom, aby veždy jednotlivé nauky to místo měly, odkudž jejich souvislost s předměty bezprostředně předcházejícími u-

snadňuje mocný a překonaný důkaz neméně nežli úrodný vliv na smýšlení a na život katechumenův. —

Uznáme-li (jakož asi nemůže jinak býti) tyto zásady za pravé, musíme odstoupiti od posavadného návyku, dle něhož vyučování katechetické či katechismus sám nemá žádné dispozice, ale jest jenom výkladem formulí v nižším vniterném a organickém spojení vespolek nestojících. Proto však nikoli nemíním a neradím, aby se ty formule odstranily a z vyučování katechetického zcela vymýtily; mámtě za to, že se jich také při pořádku historickém a organickém dobře užití dá, ač jinak nežli posaváde. Nyní jsou biblické, církevní a scholastické ty formule vlastně thesemi a učení křesťanské řadí se k nim nezřídka i dosti nuceně a nepřírozeně; kdybychom ale vykládali v katechismu celek učení křesťanského *historickým a organickým chodem*, užilo by se obvyklých formulí na vhodných místech za přehledný soubor, za *shrnutí* tu částek celých, tu zase buďto větších buďto menších odstavců. Nyní zachováváme u vyučování katechetickém ze stran formulí těchto cestu rozbornou, *analytickou*, potom pak byla by cesta souborná, *synthetická*; a o cestě synthetické přece uznává se vůbec mezi pedagogy, že ona snadší jest a že také vyučování lépe se daří, nežli na cestě analytické. Nový katechismus tedy, užívaje formulí raději za shrnutí věci předešlých, nežli za položky, vyhověl by také tímto během důležité zásadě didaktické.

Ale snad někomu zdáti se bude, že odchylka od posavadného způsobu a posavadné formy katechismu byla by krok tuze smělý a bezmála nebezpečný. Já však prosím každého, jenž by takto smýšlel, aby neposuzoval mého návrhu pouze a jedině dle obyčeje; nebo učiníme-li posavadný obyčej soudcem jediným, bude marná věc, o lepším katechismu psáti a mluvíti. Usus tyrannus. Já dojista vážím sobě obvyklých a částečně až i v lidu zakře-

nělých formulí, z nichžto náš katechismus je složen; ale přece nemyslím, že bychom v nich spásy hledati měli a ji v nich najítí mohli. Formule církevní, n. p. apoštolské vyznání víry, nebyly k účelům didaktickým složeny; povstaly co krátké shrnutí nebo snešení obšírnějšího vyučování, aby prostředkem jich snáze zachováno bylo v paměti a snáze aby duchem přehlédnouti se mohlo vše, což obšírněji předkládáno, čemu do podrobná učeno bylo. Scholastika milovala předkládati krátké these, číslovati a rozdělovati do nekonečna: ale *scholastikové nepsali* učenných děl svých *pro děti*, oni neměli na očích školu národní. Právem honosí se novější věkové, že didaktiku postavili na základech přirozených, a sotva se najde rozumný muž, který by toho chtěl popírati. Proč by jedině ten nejdůležitější předmět vyučování počátkového či elementárního měl ustavičně bráti se cestou jinde již úplně opuštěnou pro to, že našla se cesta, anaž jistěji a v kratší době k cíli vede? Vyučování na základě formulí bylo nutné, *pokud nebylo katechismův*; nyní pak nedá se to již omluviti, nezavede-li se ve vyučování náboženské ten způsob, kterýž podává možnost větší důkladnosti a úplnosti, aniž by žádal více času anebo předpokládal většího stupně duchovního vývinu, nežli způsob až posud obyčejný.

Kdybychom se my všem novotám vyhýbali úzkostlivě a jako ze zásady, aniž bychom prvé chladně a obezřele zpytovali, zda ty novoty nemají značných *předností* před obyčeji a způsoby věkův dávných: tož velmi pochybuji, že bychom dosti moudře a opatrně sobě počínali a že bychom jmenovitě potřebám a oprávněným požadavkům přítomné doby na službu hleděti s to byli tak, abychom za přesvědčeny se míti mohli, že celou úlohu svoji plníme. Nám katolíkům svato jest učení staré, v tom nepřipouštíme novot; ale to bylo by přílišné a hanlivé, kdy

bychom chtěli také jistou formu a jistý způsob vyučování vyhlásiti za neomylný a samospasitelný. Tak daleko nejde a nemůže jíti rozumná úcta ku tradici; a proto i není to nešetrnost ku předchozím věkům, ani všetečnost nějaká anebo nerozváživé, plaché novotářství, pakli někdo pomýšlí, zdali by se přirozenější chod a správnější vniterná forma katechismu naleznouti daly.

Kde by však bylo nějaké nebezpečí, pustíme-li posavadné kapitoly o „víře,“ „o naději“ atd. mimo sebe, toho nijak nemohu pochopiti ani nahlédnouti. Již prvé dotknul jsem, že nemáme sníti o nějakém přejití posavadného katechismu v život lidu obecného, ani domnívati se, že by někdejší žáci ještě i v dospělém věku katechismus nazpaměť uměli. A protož i nelze mluvit o tom, že lid se bude novým, svojí formou od bývalého zcela rozdílným katechismem velice másti. Nesnáze, kterým se vyhnouti možno nebude, obmezí se konečně a vlastně jenom na školu, a tu potrvají asi dvě, tři léta. Z lidí dospělých všimnou sobě té změny jenom ti, kteří dětem svým nové katechismy jednati budou; a vyjde-li katechismus jménem nejd. *episkopátu* a bude-li v čele míti osvědčení, že „nic neobsahuje, co by učení katolické církve na odpor bylo,“ rozumní z lidu nebudou se báti změny u víře, na nerozumné pak nesluší ohlížeti se příliš a na ujmu dobré věci. Však po dvou až třech létech nikdo více nevzpomene, že nový katechismus ve školy uveden byl.

Nemohu zbýti toho podezření, že nejhorlivější těch obtíží a strašákův vyhledavatelé jsou někteří pohodlní katechetové sami. Ti obávají se, že by novému katechismu také oni učiti se museli, a tento jejich „strach má veliké oči.“ Ale ti měli by slušně povážiti, že pohodlí a nepohodlí kněze nesmí na váhu se klásti tu, kdež o duchovní prospěch lidu věřícího jde, a že tedy z nepo-

hodlí knězi odněkud pochodícího nesluší vybíratí důvodův a námitek proti obnovám nutným a s prací spojeným. Časové, v kterých my žijeme, jsou nebezpečni svaté víře a církvi, nevěře a bludům vyučuje se na všech rozích ulic a ve všech koutech s vytrvalostí velikou a způsobem pochopným a příjemným; a protož i každým dnem více ukazuje se potřeba, aby se vyučování náboženské vůbec a počátečné zvláště tak dělo, že by vědomí katolické a vzdělání nejen rozumu, ale i srdce a mysli co nejvíce možna se rozmáhalo. Tomu však posavadný katechismus vniterným uspořádáním velice vadí, ano bude vaditi každý jiný, pokud nebude ustrojen vedle zákonův, kteréž diktuje obsah jeho a svědomité přihlížení k zásadám didaktickým.

Nechci popírati a neuznávati, že i s nynějším katechismem mnozí svého úřadu hodní katechetové dobře vyučují křesťanskou mládež; ale musejí se překonávati veliké obtíže. A kdo má o sobě to vědomí, že on je šťastně přemáhá, ten nechtěj domnívati se, že je rovně překonati může každý bez rozdílu. Ne každému dáno jest patero hřiven; začátečník a kdo jenom jednu hřivnu obdržel, nemůže na základě nynějšího katechismu vyučovati svatému náboženství tak, jakž toho žádají jmenovitě časové poměry. Mimo to musíme uvážiti, že, jak již svrchu zmíněno, katechismus není jenom příručná kniha pro katechety, ale i náučná kniha pro děti a jádro čisté víry pro lidi dospělé; protož i musí v něm nalézati se krátce vše, což křestanu věděti třeba jest a to tak, aby váha jednotlivých učení a jejich praktická stránka na jevu byly a také prostému čtenáři se naskýtaly. Nikdo zajisté nemůže v paměti své zachovati všeho, což byl někdy sluchem pojal a protož i doplňky katechetovy, nejsou-li v katechismu nijak naznačeny, nemají té ceny, kteréž jim mnozí přikládají. Kdo nevidí, že nám půdy pod nohama pořádě ubývá? A kdo by nevěděl, že utvr-

zení mládeže v učení a smýšlení křesťanském jest jeden z nejvýdatnějších prostředkův, kterými církev sebe a pokladu jí svěřeného hájí? Musí se tedy ono učení a vzdělání ducha dobrým katechismem usnadniti, aby u větší míře a obecněji děti se mohlo, nežli posud. Přejde-li nám s tím na počátku něco nepohodlí, pomněme, že až i svůj život dává za ovce dobrý pastýř.

(Dokončení budoucně.)

Materialismus a křesťanství s ohledem na přírodovědecké časopisectví české.

Podává Matěj Procházka, prof. gymn. v Brně.

IV.

Pravili jsme v pojednání předešlém, že chceme k dovršení průkazu svého *o nevěčnosti čili časnosti světa* podle Quenstedta podati geologický obrys vývoje hmoty v běhu relativně nekonečného času. Aby se však obrysu tomu lépe porozumělo, uznáváme zapotřebí předeslati jakýsi přehled obrysu toho, a připojiti hned doplňky odjinud vzaté. Obrys ten dokáže, že všickni výtečnější přírodopytcové odvozují nynější stav přírody od takových začátků hmoty, že si jí nemůžeme už více jednoduchou a méně vyvinutou mysliti; i dokládají spolu, že o nejprvnějším vzniku této jednoduché hmoty přírodopyt sám nic říci nemůže. „Všeliký přírodopyt,“ dí Cotta (ve svém nejnovějším spise „Geologie der Gegenwart“ 1866 str. 228) „vidí se přinucena, před prazákladem neb počátkem jemu (přírodopytu) nepřístupným zastaviti kroky své a vyznati, že dále začátek a příčinu všech věcí poznati nemůže.“ Tím pak sami vyznávají, že svět není věčen nýbrž časem, bytby i periody vývinu jeho nekoneč-

nými se býti zdály. Spolu viděti v obrysu tom, že vše to, co přírodopytcové o prvním vývoji hmoty tvrdí, jsou jenom nejisté hypotézy, vždy novým domněnkám ustupující. Litovati toliko neskromnost, s kterouž někteří přírodopytci vystoupili a vystupují, domněnky své za pravdy nepochybné vydávající a s imperatorskou téměř mocí žádající, aby se jich domněnkám co neomylným dogmatům přiložila víra.

Tak to jmenovitě činil *Buffon*, jehož vývin země a libovolný letopočet jednotlivých period vývoje toho skutečně po dlouhý čas za věci zcela nepochybné, za dogmy jsou považovány. Nejinak se dělo s hypotézou *Laplacovou*, která až do nejnovějších časů ve všech svých částech za čirou pravdu pokládána byvši, nyní už také mnoho oprávců ba odpůrců nalézá, kteří právě v opak toho tvrdí, že země původně nebyla koule žhavá, nýbrž velmi studená, složená z malých prášků, ač nejnověji i *Cotta* ve spisu svrchu uvedeném a francouzští přírodopytcové veskrze jí podnes přisvědčují.

Z obrysu *Quenstedtova* učíme se nejprvé, že *Vinc. Heršiel* vystavil *theorii mlhovin kosmických*, v nichžto prý začátek vší hmoty vůbec a okrouhlých těles světových zvláště hledati dlužno. *Quenstedt* lituje toho, že *theorie* tato se neudržela; nebo (dokládáme) většina hvězdářův má tyto mlhoviny, světlé to obláčky maličké, jen mocnými hledidly viditelné, za soustavy hvězd nesmírně vzdálené. Za to však tuší *Quenstedt*, že původně *naplňoval snad jen temný éter prostoru vesmíra* a éter ten že pohnáním zhrustl ve *mlhy svítící* i *nesvítící*, a poněvadž zhrustnutím hmoty uvolňuje se teplo, které až zářivě svítí, tedy se prý odtud dá také vysvětliti záhřevná i světelná síla stálic, ku kterým i naše slunce náleží, majíc kolem sebe oběžnice, točící se všechny od západu k východu.

Ač *theorie Heršelova* o mlhovinách kosmických co o

prvních látkách hvězd se neudržela (jak dí Quenstedt), přece v Cottově díle „Geologie der Gegenwart“ (str. 269 a 270) čteme, že proslulý francouzský astronom *Faye*, jenž r. 1843 objevil novou kometu podle něho nazvanou, v nejnovějším čase v pojednání svém „o prvému stavu slunce a jeho dalším vývoji“ (Compt. rend. 1865 č. 3 a 4.) považuje slunce prvotně za *kouli mlhovou*, která ani intenzivního světla ani intenzivního tepla nevyzařovala, nicméně však přece nesmírnou teplotu měla; nebo v této první periodě slunce našeho spojily se prý látky v prostře rozptýlené kolem jednoho středu; ruch tohoto spojení proměněn nutně v teplo, a sice tak náramně, že hmota místně nahromaděná ani ještě v molekuly (spojení několik atomů čili prvků) se sloučiti nemohla. V druhé periodě přešla prvotná úplná dissociace atomův v *plynové* jejich spojení čili v molekuly. Až posud jest slunce v tomto stavu a vyzařuje přemnoho tepla a nepolarizovaného světla (kteréž co bezprostředně ve všech polohách se odráží a láme). Nesmírná zásoba tepla, ve slunci nahromaděná, vystačuje pro neurčitelný počet milionův let k zachování nynějšího stavu, a ačkoli zásoba ta se ustavičně ztenčuje, bývá přece ztráta tepla na povrchu nahrazována toky vzhůru a dolů se nesoucími, jimiž i skvrny a pochodně na slunci vznikají. Až konečně zásoba tepla i pro tento *plynový stav slunce* vyčerpána bude, pak nastoupí na jeho místo v periodě třetí *stav tekutosti*, v němž slunce vždy více bude hustnouti, až se konečně úplně *pevným* tělesem stane. I v tomto stavu bude slunko ještě dlouho vyzařovati světlo a teplo. Ale světlo od okrajů slunečných šikmo k zemi padající už bude světlem *polarizovaným* (kteréž co odražené a lomené jen v jistých polohách se odráží a láme, majíc na rozličných stranách rozličné vlastnosti čili *póly*); bude ho více a více ubývat, až naposledy bude i slunce *temným tělesem světovým* s po-

vrchem zimou zkřehlým. Co potom?“ táže se Cotta dále podle Faye. „Soustava naše slunečná zapadla v noc; život organický na zemi vezme konec. Stává-li pak už takových temných soustav? Zdali nové rozptýlení a přetvoření hmoty jejich možno? Na to prozatím zůstává nám věda odpověď dlužna, jako vůbec na každou poslední otázku. Ale bytby i jednotlivé soustavy slunečné zhasly, přece by tím jen nekonečně malá částka světového prostoru pozbyla svého zvláštního osvětlení. Kdyby mimo to nebylo žádné ustavičné obnovy, pakby jednou i poslední slunko zhaslo a toliko temné soustavy těles kolovaly by v prostoru. Taková představa však překročuje naprosto hranice vědění našeho a zkušenosti naší; jenom obrazovnost sahá něco dále nežli věda exaktná.“

Co si podobného čteme i ve znamenitém díle „Gehler's Physikalisches Wörterbuch“ (X. sv. str. 1405 a n. V Lipsku 1842), — kde se spolu velmi světle potvrzuje, že jako svět *nejsa věčen* měl *začátek*, tak vzítí musí i *konec*, kterýž vlastně jest přetvořením jeho. „Zařízení, že centrálná tělesa (planety) naší soustavy převažnou hmotu (nad hmotu lun svých) mají, pak že pohyby planet všech kolem slunce a rovněž tak všech satellitů (souputníků) okolo jejich hlavních planet v témž směru před se jdou, dále že dráhy všech těles těchto téměř kruhovkami jsou a takovými také zůstati musejí a že konečně časové doby jejich oběhu vespolečně nesouměřitelné jsou, všechna tato podivuhodná zařízení naší slunečné soustavy dosvědčují, že živlové její vyšší (Božskou) moudrostí k jistému účelu uspořádání byli, z něhož se na velkou stálost a předlouhé trvání soustavy té souditi dá, a že aspoň v ní samé nic se nenalezá, z čeho by se příčina příštího rozpadnutí jejího odvoditi dala. — Ale byt i trvání mnoha milionů let bylo úplně zaručeno a pojištěno, přece trvání takové, byt sebe delší, není ještě *trváním věčným*, a trvání toto

není ničím zaručeno; stojí aspoň mimo obor všeho poznání lidského. *) *Konečné zrušení* anebo aspoň *úplné přetvoření* nynější soustavy slunečné může rovněž tak jako její ustavičné zachování v neznámém nám úradku Toho obsaženo býti, před nímž tisícové věkův jen okamžením jsou.

Aspoň na zemi, kteráž nám ještě nejméně neznáma jest, neshledáváme nic, coby nás k naději věčného trvání oprávniti mohlo. Tolikero čeledí zvířat a bylin, jejichžto zbytky v četných ložiskách skaměnělin poznáváme, a které nyní docela ze země zmizely a tolikero památek dalekosáhlého spustošení, jehož země v dávnověkosti zakusila, nedosvědčují-li náchylnost přírody ku změňování všeho i toho, jemuž, jak se zdá, pečet nejdějšího trvání vtiskla? Že slunce se všemi planetami a kometami se nám větší a důležitější býti zdá, nežli země, to nepohne původce přírody, jenž docela podle jiného měřítka měří, k tomu, aby u těchto těles učinil výjimku ze zákonů všeobecných. Tělesa ta jsou jen proto velká, že my sami jsme tak malí, a celá soustava planet, porovnáme-li ji s ostatním světem, jest jen nepatrnou tečkou (bodem). Vždyť známe hvězdy, jejichžto barva a jasnost se periodicky (občasně) mění; jiné hvězdy, plápolavše, jak se zdálo zrakům lidským, po delší čas jasným plamenem, náhle naprosto zmizely. Jaké ohromné mimořádné změny musely se medle na těchto velikých tělesech udati, že v tak náramných dálkách ještě nám takové divadlo poskytují?

Tedy i tam na hoře, ve vysokých prostorách nebes vidíme přírodu prohlídati sice k zachování všech stvořených bytostí, ale vidíme spolu také, že tytéž bytosti, jak

---

*) Vyznání toto výtečných přírodozpytcův není bez ceny ve věroslaví, zvláště v eschatologii, kde se jedná o konci světa, jenž vlastně není jeho zničením, nýbrž přetvořením a uvedením ve stav rajský, aby i poslední následky hříchu silou vykoupení Kristova zahlazeny byly.

mile svého určení dosáhly, opouštějí dějiště, aby svým nástupcům místa opuštěného ponechaly. Tytéž změny a tytéž vracující se obrazy narození a smrti, jakéž nás zde na zemi obkličují, vyskytují se všady v nedoměrných prostorách všehomíra. Kdekoliv v nesmírném oboru tvorstva zrůst a přebývání pozorujeme, tam viděti také ubývání a smrt; kdekoli v obměně věci pokrok místo má, tam jest i zahynutí, a cokoliv vzalo počátek, musí dle vědných zákonův přírody během času také konec míti. Všecko, cokoli tělem a tudíž smrtelno jest, kráčí, jak mile svůj čas potrválo a svého účelu dosáhlo, svému rozpadnutí vstříc, od něhož žádnou silou uchráněno býti nemůže.

Jako na vrcholích hor našich a ve propastech země zkameněliny a zbytkové zvířat i bylin z dávnověkosti rozptýleni leží, tak budou druhy zetlelé zříceniny oné velkolepé budovy nebeské nad námi se pnoucí v prostore světové rozptýleny ležeti. *Slunce toto zhasne a nesčíslné hvězdy nebes zajdou* a na jejich místě jiné se pozvednou, které však zase odkvetnuvše, spadnou jako svadlé listy, s nimiž větrové hrají, a tatáž vlna, která je tak dlouho nesla a posléze dolů stáhla do hlubiny moře světův, tatáž vlna vyvede z propasti věčné noci jiná slunce a jiné hvězdy, vždy nová tvorstva u věčné obměně, sprovázené vždy s novým zahynutím. *Jeden* toliko, jehož žádné jméno nevysloví, stojí vysoko a bez proměny nad tímto světův oceánem, jenž u podnoží trůnu jeho se vlní, *On* jediný nezná žádné proměny, žádné velikosti kromě sebe, a *On*, před nímž smrt jednoho celého světa tolik jest co smrt mole, *jediný* ze všeho, cokoli bylo a bude, zůstane *neproměněn a v pravdě věčen.*“

V opak toho, co Faye, Cotta a L. v Gehler's „*Physikalisches Wörterbuch*“ tvrdí, čteme v „*Náučném Slovníku*“ (I. díl str. 366, *Astronomie*): „*Sem* náleží též otáz-

ka o *stálosti* či *stabilitě* celé soustavy sluneční; neboť nejen možné, nýbrž *takořka* přirozené by bylo očekávat, že následkem nesčíslných poruch rovnováha celé soustavy planetární konečně by se zrušila a soustava sama rozpadla; hlubší bádání však ukazuje takové spořádání těl a sil, že — pokud lidský um stačí — *věčné trvání* soustavy tím pojištěno.“ Zřejmo zde, že přírodozpytcové v takovýchto otázkách, které poněkud i náboženství se dotýkají, se neshodují; porovnáme-li však výroky jejich i důvody k nim připojené, nebude nám nesnadno rozhodnouti se, ku které straně státi chceme; i nepodáme se nikterak výrokům třebaš imperatorským, kde důvodův takových ani neudáno.

Co Faye o třech periodách slunce tvrdí to přenáší i Cotta na těleso *země* naší i na měsíc a na všechny planety, domnívaje se, že též byly z počátku svítící koule mlhové, pak žhavo-tekutá tělesa, nejprvé jasně ještě zářící, pak temná a toliko od slunce světla beroucí. Vnitro země jest prý ještě žhavo-tekuté, vnitro měsíce snad už takovým není. Až k samému prvému začátku vývoje zemského, di Cotta, nemůže geologie proniknouti. Toliko spekulativná fysika či kosmologie domnívá se, že země byla původně mlhová či plynová koule, v nížto nejprvé gravitace, chemická příbuznost a ochlazení vyzářováním tepla přetvořivě působily. Teprv od doby, co zpousta hmoty zemské byla ve stavu vřelé tekutosti, obdaná plynovou obálkou čili atmosférou, počíná vývoj její býti předmětem geologie, kteráž ve vývoji tom rozeznává co počátky velkých period tyto momenty: 1. Ztuhnutí země bez vody, 2. utvoření-se vody, 3. život organický, 4. tvoření se ledu. (Geol. d. Gegenw. 1866 str. 178. 186. a n.)

Nejhůře se přírodozpytcům při hádání o prvých počátcích vývoje země a celé soustavy slunečné vedlo s *kometami* (vlasaticemi). An totiž planety veskrze se po-

hybují od západu k východu a téměř v kruhu kolem slunce obíhají, nechtěly se komety přírodozpytcům nikterak do tohoto pořádku vpraviti; nebo „dráhy jejich liší se od dráh planet netoliko svou znamenitou výstředností, ale i sklonem k ekliptice, který jest rozmanitý až k 90°, a směrem běhu, jenž jest při některých jako při planetách, od západu jihem k východu, při jiných ale opačný od východu jihem k západu.“ (Náuč. Slov. I. díl str. 774.) Nedomnívajíce se, jako novější přírodozpytcové, žeby komety snad byly „zpousty drobninkého prachu ve skupenství pevném“ (Náuč. Slov. IV. díl str. 794), aneb jak dí Quenstedt, žeby „se skládaly z řídkých mračivých mhel,“ nýbrž majíce je za sraženiny stálic a věstitele velikých pohrom báli se jich velmi, strachujíce se, že mohou snad veliký kus slunce neb země odervati a úžasné převraty v přírodě způsobiti. Sám Buffon a Laplace († 1827) strašili takovými obavami jak sebe tak jiné. Ano *Buffon* († 1788) vystavil na tomto odervání kusův slunce kometou theorii svou o vzniku planet a jejich měsíců, maje za to, že z odervaných takovýchto kusův slunce povstala země a ostatní planety, a že země naše v sedmi epochách se vyvinula, v nichž 60.000 let prý k vývoji svému potřebovala a že už 76.000 let stáří svého počítá a že za opětých 76.000 let teplo z ní se tak vytratí, že země úplně vystydne a zkřehne.

Proti němu povstali *Werner* a *Gustav Bischoff*, aby tvrzení jeho (zvláště o ubývání tepla) vyvrátili. Rodák *Buffonův* pak, *Laplace*, vystavil novou hypotésu o vzniku a vývoji nynější soustavy slunečné a tudyž i země naší, domnívaje se, že jestli jsou hvězdy, které nenadále vzplápolají a po nějakém čase plápolání svého v temnu mizejí, že snad i slunce naše původně ve způsobu ohromné koule plynové všecken nynější prostor planet zaujímajíc, nějakým vniterným převratem následkem tepla zplápolalo

a že při tom plynové se otáčející, zvláště blízko rovníku slunce, hustly, až se z nich samostatná, od ostatní zpousty plynové odtržená tělesa — planety — utvořila, která z počátku sama sebou jako slunce svítila, potom ale v temnost zapadla, potřebující světla slunečního. Co do komet, které se z této hypotézy vyložiti nedaly, domýšlel se Laplace, že v čas nadmutí či vzplápolání slunce, obdaného ohromnou tekutou atmosférou, všechny vniterné (za Neptuna nevykročující) komety s malou výstředností (Excentricitou) byly mlhami světelnými zničeny a že jen komety se znamenitou výstředností, které mimo tuto katastrofu od slunečné koule náramně vzdáleny byly (zevnější komety) tomuto osudu ušly. Avšak Enkova kometa, která jen malou výstřednost má, podryla nemálo pravděpodobnost hypotézy Laplaceovy. I dokázáno tím, že jak dí Quenstedt, lidský vtip k vysvětlení prvního vývoje naší soustavy slunečné nikterak nestačí a že vyznati dlužno, že *vlastně ruka Páně hvězdám strk dala*. Než slyšme už vlastní slova Quenstedtova: „Jako astronom rád *snívá* o nekonečnosti prostoru, tak *snívá* geolog o věčném běhu časů, poněvadž žádný z nich pochopiti nemůže, jakby časové a prostory začátek vzítí mohly. Zde však myslitelé postavena jest hranice, kterou toliko ten s blažným sebecitem přeskochí, kdo prvnímú verši biblickému věří:

Na počátku stvořil Bůh nebe i zemi.

Hmota

jest tedy jistě pro nás zde, a nám jedině ještě přísluší stopovati vývoj její v běhu nekonečného času. Hmota nedá se bez síly mysliti. V tom tuším všickni se shodují. Zdali ale síla ta vždy v sobě stejnou ostává, jest otázka, k jejímuž rozřešení samá spekulace jen bázlivě přikročuje. Musímeť zde nutně k embryonickým prapočátkům světův zpět se ohlednouti, až

pozemským slunečným a kosmickým

stanoviskem k oné příhradě se dostaneme, kterouž nám dále překročiti nelze. Staří, jimž země byla klidným (nepohybným) středem, neměli tu ovšem žádných neshod, avšak zřejmo také, že bloudili. Čím exaktnější jest skoumání, tím temnějšími se ukazují začátkové, anobrž praplán Tvůrcův tím více se zdá unikati našeho zraku, čím hlouběji myslíme že jsme jednotlivosti pojali. Bytbychom na pozemském (*geocentrickém*) stanovisku šťastně pronikli až k začátkům našeho zemského tělesa, přece jest zase země sama oběžnice či planeta od slunce odvislá, a toho třeba opět z jiného stanoviska, totiž slunečného (*heliocentrického*) zpytovati. Ale jak málo bohužel víme o podstatě slunce! A přece i slunce se všemi četnými trabanty (soputníky) opět jen malou část všehomíra tvoří. Teprv na tomto

kosmickém (kosmocentrickém) stanovisku mohloby se dostatečného světla o hmotě nabyti. Jakmile však dalekohled za naši soustavou slunečnou těká, ukazuje se mu náramná práznota: onyno kmitavé stálice ač nesčíslné proměňují se v mdle světelné body, a jenom když ve větší skupiny hvězd se sdružují, dorážejí silněji na oko naše. Mezi těmito světelnými body potkává se zpytné sklo s matnými „*mlhovinami*“ a se skvoucími-se „*mlhami světelnými*“, kterých nelze více v jednotlivé hvězdy rozlišiti. Vilém *Heršhel* (otec) domníval se, že světlo, kteréž za jednu vteřinu vykoná cestu 41500 mil, asi dvou milionů let potřebovalo, aby se odtud až k nám dostalo. (*Philos. Transact.* 1802 pag. 498.) Kdožby pak o hmotě od nás na dva i tři miliony mil vzdálené něco určitého pronesti chtěl! Nejméně se dokázati dá, žeby už zde chemické živly naší země vytvořeny byly. A přece lze s jakousi věrojatností (pravděpodobností) se domnívati, že zde jest začátek okrouhlých těles světových. Známa mlhovina v závěsníku Orionovu, 4° pod střednou hvězdou holi *Jakobovy*

jest od r. 1659, co Huygen ji vyobrazil, předmětem mnohonásobného skoumání. V. Heršel domníval se, že v lesku a obrysech jejich pozoruje proměny, ano Struve odkryl v ní l. 1825 hvězdu, jižto nikdo dříve nezpozoroval. Ale žeby hvězdy na útraty mlhoviny té se zvětšovaly, toho nebylo lze zřejmě dokázati, ano ve velikánském dalekohledu Angličana Rosse-a neukazuje se mlhovina ta veskrze co mlhovina, tak že v novějším čase celá theorie mlhovin (z nichž prý světy vznikají) v pochybnost se bře. Litujeme toho; nebo velikost těchto mlhovin jest tak ohromná, žeby při nejvyšš možné řídkosti ještě přehojnost podstaty čili bytnosti podávaly. — Slunce majíc v průměru 192700 mil má asi specifickou či poměrnou váhu pšenice (1, 25). Nejbližší stálice α) Centauri na jižním nebi, s $0'',913$ parallaxy (mimohledu) jest zajisté přes čtyry billiony mil vzdálena. Kdyby kosmické mlhoviny naší soustavy slunečné tento prostor vyplňovaly, bylyby 8000 trillionkrát řídkší bývaly nežli dnešní podstata čili bytnost slunečná. Prostor ten připouštělby takovou řídkost hmoty, která všechny naše obyčejné představy o hmotě přesahá. Nebo hmota 500000 billionkrát řídkší nežli vodík pro naše surové čidla téměř neexistuje a poněvadž rozšiřování-se světla nelze bez záchvějů „éteru“ si pomysli, tedy dovoluje velikost prostoru ještě za Heršlovu theorii mlhovin zajíti. *Pakby původně temný éter byl vesmír naplňoval a éter ten bylby zhustl ve mlhy svítící i nsvítící, a tímby světové se byli v koule stáčeli a až posavád nepřetržitě by se v koule stočovali.* Nebo běh ten může jen nekonečný býti, tak že světové zanikají a světové vznikají. Také Im. Kant l. 1755 k tomuto náhledu ve svém spisu „Allgemeine Naturgeschichte und Theorie des Himmels“ dospěl. Zárodek náhledu toho vlastně už tkví v nauce Leukippově o atomech (500 př. Chr.), čímž zjevno, že myslnost lidská nikdy nevykročuje z mezi jistých představ.“

„Podle všeobecného fyzikálního zákona zhutnutím hmoty uvolňuje se teplo, které až svíticím se stává. Tímby zářivná a světelná síla stálic našich vysvětlena byla. Na slunečném (heolicentrickém) stanovisku přibývajícím naskytají se nám komety (vlasatice), měsíkové a planety (oběžnice). Všecko se točí od západu k východu: slunce točí se okolo své osy, oběžnice okolo své osy a okolo slunce, měsíkové okolo oběžnic svých a okolo slunce. Dráhy jejich vůbec se podobají kruhu a v harmonické vzdálenosti od sebe odestávající, jen málo od ekliptiky (dráhy země) se odchylují. Bytby i počet malých oběžnic mezi Martem a Jupiterem coročně netušeným způsobem rostl (22. září 1859 odkryta 57. oběžnice malá) a bytby za Neptunem a Martem ještě jich několik se ukrývalo, přece budou zajisté všechny běžeti „v pravo.“ Jinak se to má s kometami čili vlasaticemi, které čas po čase nepředvídaným sebe objevením smrtelníkům strachu naháněly. Bytby je i tíže slunce v pořádku udržovala, mají přece předlouhé výstředné dráhy se všemi možnými sklony k ekliptice anobrž i s pohyby zpátečnými. I jest snad mezi nimi mnoho takových, které se nikdy nevracejí (ke slunci) anebo které aspoň cestu svou ještě okolo jiné hvězdy v druhém ohnisku konají, dříve nežli se ku slunci navrátí. Při všem velikém pokroku u vy počítání běhu hvězd nedaly se vlasatice jediné v obyčejný pořádek vpraviti. Nejlépe určená vlasatice Enkova s krátkým oběhovým časem ($3\frac{1}{3}$ let) pravidelně o dvě hodiny dříve dochází, protože velká osa dráhy její se zkracuje, což astronomové vysvětlují z odporu éteru (vzduchu světového). Vlasatice *Bielova**) se $6\frac{3}{5}$ letým časem

*) Biela Vil. baron, výtečný astronom, pocházel původně ze staro-českého rodu pánův z *Bílé*, kteří se v třicetileté válce z Čech vystěhovali. Měl za manželku Češku a před svou smrtí (1856) stal se katolíkem. Kometa od něho odkrytá nese jeho jméno.

oběhovým (dne 27. února 1826 v Josefově v Čechách odkrytá) ukázala se při třetím objevení svém v lednu 1846 na dvě rozdělenou, kteréž na 33.500 mil od sebe odloučeny byly. Když l. 1852 v září se vrátily, vzrostla vzdálenost jejich vespolečná dle Struva už na 300.000 mil. R. 1832 dne 29. října přiblížila se vlasatice ta dráze zemské na 3.000 mil, tak že ji při jistých okolnostech i protinatí mohla, a kdyby náhodou země v témž bodu dráhy své byla, byloby sražení obou nevyhnutelno. Nyní víme sice, že se vlasatice jen z řídkých mračivých mhel skládají, kteréž světla svého od slunce dostávají. Avšak nesoudili tak vždycky lidé o vlasaticích, ba ještě Laplace (1808 Exposition du système du monde) maluje strašně následky sražení země s vlasaticí nevelkou řka: Osa i otáčení se promění: všechna moře opustí své posavadné lože, aby se řítla k novému rovníku: veliká část lidí i zvířat utopí se v této všeobecné potopě aneb zničena bude ohromným otřesem: celé rody zmizí: všechny památky lidské promyslivosti budou zahlazeny. (Že se v tom Laplace náramně zmýlil, netřeba dokládati a protož netřeba také všem výmyslům a domyslům přírodopyscův, byt sebe genialnějším, hned slepě věřiti.) —

Náhoda tomu chtěla, že právě za času Newtonova nejvýstřednější ze všech vypočítaných vlasatic l. 1680 se povrchu slunce na 34000 mil přiblížila, a že ohon její 70°—90° na nebi zaujímal a že hlava její byla čtyřkráte větší nežli Venušina. Newton sám proneal domněnku, žeby snad vlasatice ta při návratu příštím (podle Enka asi po 8500 letech) o slunce zavaditi mohla. Domněnka tato přivedla *Buffona* (*Histoire naturelle. Paris 1749. Théorie de la terre*) na myšlénku proslulé *theorie o troření se planet*. Tenkrát nevědělo se ještě nic o Uranovi, Neptunovi a o malých planetách; toliko se tvrdilo, že to nemůže nic náhodného býti, že šestero planet, (jež tenkrát znali.)

v témž směru od západu k východu se točí, a že jejich dráhy na nejvýš 7° od ekliptiky se odkloňují. Massa čili hmotnost oběžnic obnášela dle tehdejšího počtu $\frac{1}{650}$ hmotnosti slunečné, a pravilo se, že hutnost jejich tím menší býti musí, čím méně světla slunečného planety dostávají. Podle toho souzeno, že vlasatice z roku 1680 hlavu 28000 hutnější měla nežli jest země naše, a kdyby hlava ta jen $\frac{1}{100}$ její velikosti dosáhla, obnášelo by to už $\frac{1}{900}$ hmotnosti slunečné. Zavadilo-li pak velikanské těleso takové o povrch slunce, mohlo snadně $\frac{1}{650}$ z něho odervati a část odervanou v dlouhém žhavém toku do prostoru světového vyhoditi. Pak musela lehčejší massa při tom nutně předbíhati massu těžší a tudíž musely se zevně (za zemí naší) utvořiti poměrně lehčejší oběžnice, Saturn a Jupiter, uvnitř před zemí naší pak těžší planety, Merkur a Venuše. (Tot theorie Buffonova o tvoření se planet). Proti tomu namítalo se, žeby takové oběžnice při svém oběhu k východišti, opět ku povrchu slunce (odkud vyšly) se vrátiti musely. Námitku takovou snažil se Buffon tím poraziti, že při ohromně silném rázu čili strku i samé centralné těleso značně dále se pošinouci muselo, a vůbec že mnohé vedlejší okolnosti k tomu přispěly, aby se kruhové dráhy utvořily.“

„Tato hypotéza však neuspokojila *Laplaca* (*Expos. du monde* pag. 389); nebo ze strku ještě prý nenásleduje, žeby i otáčení osy v témž směru jíti muselo, a bytbychom i toho půjčili, že dráhy nemusejí o slunce zaváditi, přece by musely velmi excentrické býti. Celá prý věc ta dá se jedině vyložiti, položí-li se za pravdu jsoucnost hvězdy se otáčející, která od nějaké tekutiny (nějakého fluida) jako od ohromné atmosféry obdána byla. Jako Heršiel mněl, že v kosmických mlhách odkryl pravý světový éther, rovněž tak měl Laplace za to, že nalezl potřebnou vysvětlivku v oněch podivných hvězdách,

které nenadále na nebi vzplanuvše po několika měsících zase zhasínají. Tak n. př. už nejslovutnější astronom starého věku, *Hipparch* Nicejský (140 a. Chr.) spatřil v Alexandrii takovou novou stálici, což jej k sestavení seznamu hvězd přimělo. Ale nade všechny památnější byla nová hvězda 1572 v Kassiopeji, která tak jasně zářila, že i sedlácký lid astronomy na ni upozorňoval. *Tycho Brahe* spatřil ji nenadále blízko zenitu (nadhlavníku) večer dne 11. listop., ona zářila tak jasně jako Venuše, když se zemi blíží. Na sklonu téhož roku světla jejího ubývalo a po 17 měsících v březnu 1574 hvězda ta oku neozbrojenému docela zmizela. Tehdáž bohužel ještě dalekohledu nebylo. Z toho Laplace takto soudil: Kdyby slunce naše také (jsouc ohromnou plynovou koulí) druhdy nějakým vnitřným převratem se bylo podobně nadmulo a kdyby otáčející se plyny až přes nejzazší sféry (nynějších) planet se byly táhly, tedy musely (plynové ti) ochlazující se v rovníku slunce zhustnouti. Oběžnice tím vzniklé musely též zase se otáčeti, ješto atomy od slunce vzdálenější rychleji běžely nežli atomy jemu bližší. Co o planetách ke slunci, to platí o měsících ku planetám, anobř Saturn má tři koncentrické (soustředné) mlhové kruhy, které neutvářily se v měsíce a snad i světlo zodiakalné jest starým zbytkem onoho prasnětloukruhu (prafotosféry), který zhustnouti nemohl.“ (Ku světlejšímu ponětí této theorie Laplacovy přidáváme zde vystavení její podle geologie *) p. Krejčího. I. sv. str. 9. 10) :

*) „Geologie čili náuka o útvech zemských se zvláštním ohledem na krajiny československé.“ Sepsal Jan Krejčí, učitel přírodopisu v c. k. vyšší reální škole v Praze. V Litomyšli nákladem Antonína Augusty. 1860. Výborného díla toho pro znalství země vůbec a země české zvlášť velmi důležitého vyšel r. 1863 sešit čtvrtý. Litujeme toho srdečně, že dílo to jenom až k silurskému útvaru dospělo.

„Laplace, nejznamenitější z francouzských hvězdářů († 1827), představoval si nejenom zem, nýbrž i slunce se všemi planetami původně ve stavu plynném a sice tak, že celá sluneční soustava byla jedinou koulí ohromnou; co příčinu plynného skupenství této koule považoval *teplo*. Dle toho byla celá sluneční soustava původně žhoucí plynnou koulí, která teprva zponenáhlým ochlazováním v *kapalné* a *pevné* skupenství přecházela a v jednotlivé menší koule planetární se shlukovala. — Důvody této domněnky shledával ve stejném směru všech planet a v pravidelném jich uspořádání. Žhoucí ohromná koule původní kolotala se dle mínění jeho již původně od západu k východu; silou odběžnou, na tak ohromné kouli nad míru mohútnou, shromážděovala se stýdnoucí a hustnoucí hmota v kruzích kolem rovníka kolotající koule a tyto kruhy, nemajíce hmotu všude v rovnováze rozdělenou, konečně se trhaly a v koule stáčely. Jelikož zevnitřní kraj kruhů větší rychlost měl, nežli vnitřní, musilo na nově povstalé kouli totéž kolotavé pohybování od západu k východu povstati, jako na původní kouli. Toto tvoření-se kruhů, trhání jich a stáčení v koule opakovalo se tolikráte, kolik jest planet, i kolem planet povstávaly podobné kruhy a z nich pak lundy, ba kolem jedné planety, totiž Saturna, pozorujeme podnes dva kruhy dokonale uzavřené (Quenstedt mluví o *třech* kruzích soustředných). Země naše byla tedy dle domněnky této původně žhoucí koulí opásanou kruhem, z něhož později luna povstala.“ (Tak p. Krejčí. Vracejíce se k líčení vývoje slunečné soustavy naší uvádíme dále slova Quenstedtova):

„Lehčejší a spolu větší tělesa (Jupiter, Saturn, Uran, Neptun) *zvně*, menší a spol u těžší tělesa (planety) *uvnitř* jsoucí (Merkur, Venuše, Země a Mars), všecko výborně se hodilo k této theorii. I *vlasťice* ještě na začátku tohoto století zdály se jí nasvědčovati: nebo všecky ukazovaly

se s ohony „košťatům“ podobnými co strašidla nenadále blízko slunce, aby zdánlivě na vždy v temném prostoru světovém zmizely, protože jich matně odražené světlo nestačí oku pozorovacímu, aby i při nejsilnějším zvětšení je až na konec cesty sledovalo. Veliká *Halleyská vlasatice*, kterou prý podle historických tradic až do roku 130 př. Chr. sledovati lze, byla v létech 1456, 1531, 1607 určitěji pozorována, ale čas jejího oběhu kolem slunce teprva l. 1682 na 75—76 let vypočítán. Vlasatice ta ukázala se potom opět r. 1759 a 1835; blíže se slunci prochází kometata tato mezi Merkurem a Venuší, ve slunovzdálení však jde daleko za Neptunem. Pročež domníval se Laplace, že původně tékaly kolem slunce vlasatice všeho druhu, kteréž prý nějakou náhodou v obor jeho přitaženy byly. Za času vzplanutí slunce byly prý všecky *vniterné vlasatice* (kteréž i v největší dálce dráhu Neptunovu nepřekročují) s malou výstředností (excentricitou) mlhami světelnými zničeny, toliko *zevnější*, vlasatice se silnou výstředností, kteréž (onu dráhu překročujícíce) náhodou mimo katastrofu se nacházely, jen málo z dráh svých jsou vytrhovány. Odkrytím (dne 26. listop. 1818) a vypočítáním vlasatice Enkovy s krátkým oběhem (3 let a 115 dní), jejížto odslunnost (aphelium) daleko ještě před Jupitera padá (a kteráž tudyž jen malou výstřednost má), pozbyla tato domněnka Laplacova mnoho ze své pravděpodobnosti.

Musímeť tedy i zde (při skoumání vývoje soustavy slunečné) vyznati, že ostrotip náš k jeho vysvětlení nestačí. „Ruka Tvůrcova dala zajisté hvězdám ráz (strk).“ Došedše na stanovisko

tellurické (geocentrické) můžeme ovšem předměty už na dile chápati, ale pod povrchem zůstává vždy ještě tak mnoho oku našemu nepřístupno, že vlastně jen nejmenší část toho, co nám u nohou leží, poznáváme. Z toho že hvězdy vzpláňují a zhasínají, soudilo se, že i matka naše země

se od nich v tom nelišila. Už veliký Leibnitz († 1716) s podivuhodnou jasností vykládal, že také země naše jako druhy slunce a jiné hvězdy planula čili že byla původně samo sebou svítící slunce, kteréž všecko světlo své vyzářivší konečně zbládnělo v temnou hvězdu, jež teď na sporných paprscích hvězd jiných přestávati musí. Trusky co pěny na povrchu země pozůstalé prý toho dosvědčují. Ale *vulkány* uvnitř země ještě veliký poklad samočinného ohně do sebe chovají a oheň ten snad někdy opět propukne. Duchaplný *Buffon* hleděl skvělou hypotézu Leibnitzovu více odůvodniti a vystavil *sedm epoch* země naší. V první prý stočila se země naše jako ostatní planety z podstaty slunce. Byla tekoucím sklem, obdaným hustou atmosférou, v nížto ještě všecka voda se vznášela. Tok tento sklový potřeboval prý 2936 let, aby až do středu svého sestýdnu. V druhé epoše, která prý 34.270 let trvala, utvořily se skály uvnitř a ochladila se kůra země. Na začátku třetí epochy přikrývalo prý moře ještě veškerou zemi a jen nejvyšší vrcholy hor co jednotlivé ostrovy vyčnívaly. Teprva po 15—20.000 letech ustupovalo moře, vynikala suchá země s tropickou vegetací, která nám v kamenném uhlí nevyčerpitelnou zásobu paliva zůstavila. Ve čtvrté epoše velkou činností vulkanickou vyznačené zuřily na zemi 5000 let dva rozkacení živlové, oheň a voda. V páté epoše, asi před 15.000 léty, objevila se na pólích, tropické teplo majících, veliká zvířata zemská, slonové, opřecové a mastodonti. Na jihu země bylo prý velmi palčivo a pusto. Po 5000 letech prý musela zvířata ta do mírného podnebí se stěhovati a po 5000 letech zase prý se odstěhovala k rovníku starého světa, kdež nynější sídla zaujala. Aby i člověk na zemi bydleti mohl, musila předcházeti epocha šestá, v nížto se kontinenty vodou od sebe oddělily: vlny od jihu se valící oddělily Evropu a Asii od

Ameriky. Konečně v sedmé epoše objevil se člověk na vysočině Tatarska v prabídném stavu. 60.000 let prý potřebovala příroda, nežli země nabyla klidného stavu. Nyní prý země 76.000 let stáří svého počítá, za opětých 76.000 let prý země 25krát studenější bude než nyní, t. j. všecko tekoucí zmrzne, voda, štáva a krev nebudou více moci obíhati. K takovému prý smutnému konci běře se tvorstvo.“

„Myšlénky tyto hluboce v mysli vzdělancův se zakořenivše, nedaly se tak snadno odkliditi. Ač *Werner* všemožně teoriemi opačnými posluchače své poutati se snažil, přece vždy vraceno se k ohni centralnému. I geologové naší doby nenalezli jiné výsvětlivky.“

Toliko mimochodem podotýkáme, že proti náhledům Buffonovým o ubývání tepla zemského uvádí Quenstedt nejprve *Gustava Bischoffa*, kterýž z experimentu na koulích čedičových učiněného dovedil, že země 353 milionův let potřebuje, aby od $+ 230^{\circ}$ až na $0^{\circ},01$ přes temperaturu prostoru světového se ochladila, že však počet ten není spolehliv; pak vypravuje Quenstedt, že Laplace s matematickou jistotou dokázal, že od Hipparcha, tedy ode 2000 let den ani o stý díl vteřiny se nezměnil, z čehož *Arago* velmi vtípně dovedil, že od toho času také teplota země ani o desítinu stupně se nezměnila, protože s umenšením tepla musilaby koule zemská se stáhnouti a otáčení osy se urychlití, t. j. den musilby se zkrátiti. Dále poukazuje Quenstedt k tomu, kterak už jesuita *Kircher* (1678) uherskými horníky se dozvěděl, že v hloubi suchých dolů větší teplo panuje nežli na povrchu, a až ještě na konci minulého století *Alex. v. Humboldt* přibývání tepla do vnitřku země popíral, přece nyní někdo o tom více co o věci zcela dokázané nepochybuje. Toto ustavičné přibývání tepla do vnitřku země, jakož i ponímání sopek co souvislých komínův ohnivé prostory ve středu země utvrdilo Laplace v domněnce o žhoucím stavu jejím, ješto p.

Krejčí s jinými zemězpytci ve své geologii (str. 9. a 190) dovozuje, že země jest uvnitř koule dutá a vznikla z hmoty studené. „Země naše,“ dí p. Krejčí ve své geologii (str. 10—13), „byla dle domněnky této (Laplacovy) původně žhoucí koulí opásanou kruhem, z něhož později luna povstala. Zponenáhlym ochlazováním ustydl u povrch její v pevnou kůru, voda zprvu co parný obor kolem země rozředěná, srazila se a naplnila moře, a tak ustálil se konečně dnešní stav její. Ještě podnes chová země ve svých útrobách velikou zásobu tepla a pevná kůra její jest prý jen tenkou skořápkou na mohutném žhoucím jádru.“ — Proti této domněnce velmi dlouho oblíbené a téměř za dogmu považované vystavuje p. Krejčí s jinými zemězpytci právě opačnou domněnku o *původně nad ponětí naše studené hmotě*, z nížto vznikla slunečná soustava i země naše s lunou, řka:

„Vysvětlujíce původní stav země, nemusíme útočiště bráti k domněnce o původní plynosti její následkem tepla, nýbrž naopak vysvětlíme nynější teplo v jejím lůně hustnutím bývalé řídké hmoty její. Země naše, planety, slunce a všechny hvězdy, tak se domýšlíme, byly původně látkou velmi jemně ve světové prostora roztroušenou, snad asi tak, jako jest látka komet, o níž, poněvadž světlo neláme, soudíme, že není ani plyná, ani kapalná, nýbrž z malých pevných prášků, řídkce rozdělených, složená. V látce tak jemně rozdělené mohlyby panovati jen pod tou výminkou rovnováha, kdyby všechny její částky byly stejné a stejně rozdělené. Pod tou výminkou nenastaloby žádného hnutí a nynější svět nebylby stvořen. Avšak jestli jen dvě částky hmotné blíž se stály, nežli jiné, musil nastati pohyb, jelikož se objevilo středíště tíže, od kteréhož se přitažlivost dále a dále rozšiřovala. Ne-pochybně povstalo více takových středí a také ty se buď v rovnováze udržovaly, buď se vzájemně přitahovaly. Zá-

roveň se silou dostředivou, která menší částky k větším v přímé čáře zrychleným pohybem táhne, objevila se též síla odběžná, která ty částky následkem přitažlivosti jiných hmot od střediště odtahuje. Spojením obou sil povstal středoběžný pohyb částek světových kolem sebe, a tento pohyb, nynější způsob pohybu světového to ukazuje, míří od západu k východu. Tak vznikaly a snad vznikají světy, tak se shlukla naše sluneční soustava a naše země s lunou, nikoliv tedy z hmoty žhoucí a plynné, nýbrž snad z hmoty nad ponětí naše studené.“ — Rovněž tak se rozcházejí domněnky přírodovědcův o vnitru země naší; ješto jedni střed země ve žhavotekutosti se býti domnívají, tvrdí jiní, že střed ten jest zase chladný a hustý ba i dutý.

Končíme tento obraz theorii o vzniku těles nebeských vůbec a země naší zvláště slovy Quenstedtovými: „Jak a kdekoli tu věc (skoumání těchto věcí) chytíme, nahromadují se hned neshodnosti tou měrou, že jen hypotésami lze temno dějův těchto nejistě vysvětliti. Avšak v jednom článku zdají se všickni shodovati se, totiž v tomto:

Původně skládala se země ze hmoty podácné bytí i ne tekuté, jinakby nebyly mohly ani póly otáčením se splaniti ani krajiny na rovníku se zvýšiti.“

To vše platí však toliko o začátcích země naší, jinak musela matka naše země ještě mnoho ohromných převratů a proměn podstoupiti, nežli nynější tvárnosti nabyla. Nejprve byla souostrovím, z něhož vždy větší a větší pevniny a vždy jiné a vyšší hory se vyvínovaly, až nynější podoba země se dovršila. Epochy vývoje zemského naznačují se nejlépe postupem hor, jak jej geologická díla novější vystavují. Dle vývinu útvarů t. j. soujemů vrstev zemských, kteréž svým uložením a svými zkamenělými zbytky rostlin a zvířat na to ukazují, že pocházejí z jediné doby, dle vývoje útvarů těchto jest pořádek hor zemských zdola na horu následující: A. Pražory, obsahující rozličné útvary, které se

od sebe ostře dělití nedají, poněvadž jim chybějí zkamenělé zbytky ústrojných tvorův. B. *Hory vrstevnaté* čili neptunské, z moře usazené. V nich dle rázu zkamenělin liší se od sebe I. *prvohory* s útvarem silurským, devonským, kamenouhelným a permským; II. *druhohory* s útvarem triasovým, jurovým a křídovým; III. *třetihory* s útvarem eocénovým, miocénovým a pliocénovým. Nad posledním útvarem třetihorním leží na mnohých místech ještě všelijaké novější útvary, které se obyčejně zahrnují jmenem náplavů, a sice rozeznávají se a) staré náplavy čili *diluvium* a b) nové náplavy čili *alluvium*. Oba tyto náplavy naznačují se též jmenem *čtvrtohor*. (Viz geolog. p. Krejčího str. 223 a 224.)

Nemůžeme tu mlčením pominouti pokynutí, kteréž slovník Quenstedt (na str. 28. Epochen der Natur) bohoslovcům dává. „Mezi horami se zkamenělými zbytky a mezi horami bez zbytků těch panuje náramná rozdílnost. Učíme se zde zem v takovém stavu znáti, kde ještě nebylo na ní ani živočicha, ani rostliny, ačkoli kůra její už tak pevná byla jako teď. Pohřichu nemůžet geologie o způsobu tvoření živoucích bytostí ani toho nejmenšího pokynutí dáti; jí možná toliko dokázati, že byly. I lze říci, že historie stvoření pokrokem vědy neusnadněna, anobř znesnadněna: nebo dříve smělo se prostě za pravdu klásti, že těleso zemské v nynějším stavu z ruky Tvůrcovy vyšlo a hned bezprostředně se vším ústrojenstvem opatřeno bylo, jakéž nyní na něm spatřujeme. Takový úkon zůstával sice také nepojemným, ale o všem ostatním zdálo se, že se to může rukama makati. Teď víme s takovou jistotou, s jakouž sami existujeme, že tomu tak býti nemůže; nebo první tvorové byli zcela jiní nežli pozdější a dnešní. Tím tedy potvrzuje se, že i země naše jako vůbec vša pomějejně prodělala historii vývoje, ale zcela v jiném smyslu, nežli staří vzdělaní národové se toho

domýšleli. Byť i také nitka stvoření od svého začátku nebyla opět přetržena, přece v ni jistý počet *epoch* (vývoje) tak zřejmě vystupuje, že jich přehlednouti nelze. Znalost těchto epoch, byť ještě posud velmi lokálná (na Evropu a severnou Ameriku obmezená), už hojného ovoce vydala a povede druhdy k dějepisu přírody v nejuplnějším smyslu slova, v němž každá proměna v běhu minulých tisíciletí dostatečného světla nabude.“

Ajhle! jak ohromnými oklikami nesčíslných proměn vede nás přírodopyt k začátkům světa vůbec a naší země zvlášt; kterak při takovém začátku a při tak četných a náramných proměnách osměluje se tentýž přírodopyt tvrditi, že svět jest věčný? Ano kdyby svět byl *neproměnný*, pakby *snad*, pravíme „snad,“ se tvrditi mohlo, že jest věčen; vedou-li však nás přírodopytci nepřehlednými řadami vývojných dob až k takovému stavu všehomíra, že nelze si ho méně vyvinutým mysliti, pak buďtež řady proměn těchto sebe četnější, přece musí *prvního* stávatí *členu*; nebo řadová posloupnost vývoju předpokládá nutně nějaké východiště, nějaký *začátek*. Touž měrou, kterouž jisto, že v nějaké řadě vývojně vše následující ze zákona vývoje se vysvětliti dá, touž měrou také jisto, že počátek se z téhož zákona vyložití nedá. Máť tedy svět jiný zákon, ne zákon přirozené proměny pochodící z něčeho předěšlého, nýbrž zákon rozdílu mezi nebytím a bytím, zákon (ať tak díme) *stvoření z ničeho*, čímž tak nazvaná hmota světová spolu s nutným svým vývojem a se zákony pro běh tohoto vývoje do ní vloženými v jsoucnost vešla, t. j. svět není věčný, nýbrž jest časový, svět jest stvořen.

Z toho hned také zřejmo, co nám odpověděti jest na tvrzení: „*Otázka, kdy porstal svět, jest marnou, an víření směn a výjevů, jež svým světem nazýváme, jest výsledkem předcházející řady jiných změn a výjevů, jejichž počátek do pojmu obmezeného času vtěsnati se nedá.*“

(Živa. str. 2. sv. 1. 1866.) Arcit, mám-li za to, že Bůh a svět vlastně jest jedno, a že tudyž svět jest *věčen* čili že řada proměn a výjevů přírodných jest bezpočátečná a absolutně nekonečná, pak skutečně otázka, kdy svět povstal, jest marnou; avšak nechápeme spolu, kterak pantheisté a materialisté naši přece se namáhají, nynější stav vývoje světového až k takovým počátkům přivoditi, že z nich právě na opak jejich tvrzení, totiž na *časnost* a ne na věčnost světa souditi musíme.

Spolu jde z toho na rozum, proč jsme tvrzení, žeby „otázka, kdy svět povstal, byla *marnou*,“ nazvali *nefilosofickým*, důstojnosti lidské nehodným tvrzením. Míni-li se tím, že žádný přírodozpyt nemůže určití, před kolika miliony neb kvadriliony (atd.) let svět povstal, pak přisvědčujeme i my takovému tvrzení, jakož to vůbec každý rozumný člověk učiní. Ale v ústech pantheistův a materialistův, kteří místo *Boha věčného* za pravdu kladou *věčnost* t. j. bezpočátečnost a bezkonečnost *světa*, znamená ono tvrzení docela něco jiného. Ono znamená, že vlastně svět *nikdy* nepovstal a že tudyž otázka po Bohu co původu a tvůrci světa jest marna. Ať nic nedíme o tom, kterak bezbožečtí přírodozpytci tím sami sobě odporují, an přes to vše řadu proměn a výjevů přírodných přece k jakýmsi začátkům přivozují, podotýkáme toliko ještě, že co stává pokolení lidského „nebylo, jak dí Cicero, národa tak surového a divokého, žeby se nebyl po Bohu, tvůrci všehomíra, ptal a třebaš pravého ponětí o Bohu neměl, přece žeby nebyl choval přesvědčení, že nutno věřiti v Boha.“ Tušili zajisté všickni národové (byť si toho také úplně a jasně povědomi nebyli), že důstojnost člověka vlastně v myšlence jeho o Bohu tkví a že myšlénka ta spolu dosvědčuje, že sám v sobě nesmrtelného ducha má. Tušili dále (což právě teprv křestanstvím nejsvětější poznali), že právě touto myšlénkou o Bohu člo-

věk nesmírně se povznáší nade vše tvory zemské a není pouhou věcí, která se dá kupovati a prodávati, s kterou lze libovolně nakládati. I naše československé slovo „náboženství“ překrásně k tomu poukazuje, že člověk celou povahou duchovní jest *na Boha vázán*, že celou svou povahou duchovou jest otázkou po Bohu, co počátku a tvůrci všech věcí.

Neřilosořické jest ono tvrzení, které nic o počátku světa skrze osobného Boha věděti nechce a na místo věčného Boha věčný svět klade, poněvadž tvrzení takové se zakládá na *pověře*, že hmota byla před duchem, a tak nazvaný duch lidský vlastně že jest *výkvět* hmoty. Pravíme: na pověře, nebo jak jsme už v předěšlém článku dokázali, hmota co sama o sobě líná, mohla jen strkem bytosti samohybné neb samoruché, jížto jest duch (duch absolutný) v pohyb uvedena býti, což ostatně i polo-materialista Cotta ve svém nejnovějším díle uznává, an (na str. 321. *Geologie der Gegenwart* 1866) dí: „Sama gravitace pro sebe nevystačuje k vyložení dráh těles světových, protože mimo ni (gravitaci) ještě zapotřebí jest také pohybu čili ruchu od ni neodvislého, který jest jako *prvním strkem*.“ Anebo kterak chtějí materialisté z pouhých zákonův chemie a fysiky vyložiti *sebevědomí lidské*, které nad veškerým vyšším životem člověka vládne? Sám fyziolog Virchow, ač ostatně náboženství málo přízniv, v řeči držané ve Stětíně dne 22. září 1862 ve schůzce přírodopytcův tuto nemožnost uznal a přisnal, že vším právem sebevědomí lidské se uvádí ve spojitost se samostatnou duší, s neodvislou duchovou mocí (neodvislou od hmoty). Anebo kterak chtějí materialisté z pouhé chemie a fysiky vyložiti všecko to, co duch lidský ve vědě náboženské, v oboru mravosloví, v poesii, řečnictví, právoovědě a vůbec ve všech vědách a umách provedl? Ba kterak chtějí jen z pouhé chemie a fysiky vyložiti vznešenost a velebnost hor, krásu utěšených údolí,

nádheru lesů, vznešenost i děsnost moře a významnost jeho pro osudy lidské, hrůzu a poetickou vznešenost bouřky ve vzduchu, krásu, spanilost a libovonnost květin z půdy špinavé i smrduté vyrostlých, kterak chtějí z pouhé chemie a fysiky vyložití „podivné zasahování jedné věci do druhé a vzájemné podmiňování jedné věci druhou,“ které i Cotta v dotčeném dile (str. 322) uznává, aneb kterak chtějí ze slepé, bezúčelné náhody, čili jak Cotta tomu chce, ze slepé nutnosti fysické (nevědomé) vyložití účelnost a velkolepý plán, který se ve všemmíru zračí a uskutečňuje? Skutečně také Darviniani toho velikého nesmyslu se dopouštějí, že z bezúčelnosti vyvozují účelnost.

Dost malý experiment z fysiky neb chemie před. pokládá svobodného ducha, bez něhož ani ho vymyslíti ani provésti nelze. Tak na př. obdivují se lidé krásnému experimentu, jež sobě vymyslíl *Plateau*, aby hypotésu Laplacovu znázornil. Vzal dvě tekutiny, které se spolu nesmíchají, ale stejnou poměrnou či vztažitou (specifickou) váhu mají; vzal totiž *vodu a lih* a smísil je tak, aby dohromady úplně tutěž tíži měla, co druhá tekutina, *olej z olivy*. S prvou směsí naplnil skleničku a vlil do ní maličko oleje, jenž ihned dle zákona přitažlivosti podobu *koule* na se vzal, protože stejná tíže poměrná pojišťuje oleji neodvislost v tekutině druhé. Pak postavil kolmou osu, na níž malý kruh byl, tak do nádoby, že kruh ten přišel v prostředek koule olejové. Na nádobě byl apparatus (přístroj), jímž se osa i kruh s rychlostí libovolnou otáčeti daly. Otáčením tím sploštila se koule olejová, na jejím okraji odloučil se kroužek, roztrhl se a stal se zase sám koulí, kteráž kruhem obíhala okolo koule první. Tak prý se to dalo i při utvoření-se světa. Nejprve naplňoval velmi tený plyn veškeru prostorů světa. Původná nesmírná teplota jeho se v dlouhé periodě ve chladném prostoru světovém ochlazovala a tím se také plyny ty stahovaly, po-

hybující se spolu kolem několika středů. Ustavičným stahováním hustly tyto tené hmoty a přetvořily se v koule mlhové, co v soustavy slunečné, jichž právě tolik bylo, kolik svrchu dotčených středů. Při rostoucím hustnutí a jejich otáčení-se kolem osy utvořil se z koule mlhové *terč kulatý*, na jehož okraji při rostoucím hustnutí a při nestejně rychlosti (na rovníku jest rychlost ta větší než na pólech) se odtrhl *kruh*, pak zase jiný *kruh* a opět jiný *kruh* a tak dále, až tělesa ta dosáhla hustoty, která takové odtrhování činila nemožným. Kruhové tyto měli tentýž osud, t. j. kolovali kolem tělesa, od něhož se byli odtrhli, zhustli, stočili se v koule, z nichžto zase jeden neb více kruhů se odtrhlo a tytéž stupně vývoje prodělalo. Jednou takovou koulí mlhovou byla také naše soustava slunečná. Z původné tekuté zponusty její vytrhly a odrůznily se otáčením, povlovným odlučováním a hustnutím planety, které kolem slunce obíhají; nejprve odrůznila se nejzazší oběžnice Neptun, pak Uran, Saturn, Jupiter, Asteroidy, Mars, země, Venuše, Merkur. Největší část tekutiny kolem slunečného středu zhustla v samém slunci. Od naší země odtrhl se jen jeden *kruh*, kterýž zhustnutím se přetvořil v měsíc; od Jupitera odtrhly se čtyry *kruhy*, pročež kolem Jupitera čtyry měsíce obíhají; od Urana odtrhlo se osm *kruhů*, kterýž tedy osm družic čili měsíců má (Viz stručný světopis F. J. Studničky. V Jindř. Hradci 1862); od Saturna odtrhlo se též osm *kruhů* čili prstenců, kteří co měsíce kolem něho se otáčejí a nad to obdávají planetu tuto ještě tři *kruhy* čili prstence, které nezhuřtly a v měsíce se nepřetvořily, jsouce jako zbytky prvé ohromné žhavé tekutiny (prásvětlokruhu) slunečné, která se kolem středu svého otáčela, a zůstávající jako svědky podobných pochodů při odlučování jiných družic (měsíců) jakož i oběžnic.

Nuže dejme tomu, žeby se při utvoření světa podo-

bně bylo dálo, jak Plateau to vysvětlil experimentem svým, při němž dvě tekutiny smíchav, v pravý poměr je uvedl a pak postaviv osu s kruhem, všemu dal potřebný pohyb, zdali nemáme práva tázati se, ano zdali nejsme rozumem, jenž dostatečných příčin ke všem zjevům vyhledává, nuceni se ptáti: A odkud ten tený plyn, jenž veškeru světovou prostoru naplňoval? Kdo odvážil tekutiny a uvedl je v pravý poměr? Kdo postavil osu, spravil kruh a celý nesmírný stroj ten uvedl v pohyb? Aneb, abychom s písmem sv. (Isai. 40, 12.) mluvili, „kdo změnil hrstí vody a vážil nebesa dlani? Kdož zavěsil třemi prsty zpoustu země a zvážil na váze hory a pahrbky na závaží?“ Hle! ku tak malému experimentu, jako jest onen Plateau-ův, už velikého důvtipu a pečlivé pozornosti jest potřebí, už tak malý experiment předpokládá bystrého, volného ducha a vesmír s nesmírnými prostorami a nesčíslnými světy i s podivuhodným pořádkem a harmonií nepředpokládá žádného ducha, který ten pořádek, tu harmonii nejprvé myslil a pak svou myšlenku také provedl? Čili se smí vypočítání celého vývoje světového pouhému tenému plynu připisovati, jenž původně prý veškeru prostoru všehomíra naplňoval, anebo slepé, bezrozumné náhodě? Nebylo-liby to právě vrch všeho nerozumy, něco takového tvrditi?

A přece to tvrditi musejí všickni materialisté, jenž na místo věčného Boha kladou svět věčný a popírajíce ducha jen hmotu uznávají. Nepovažujít ve své krátkozrakosti, že tím ničí důstojnost člověka a s ní i všechna práva a povinnosti jeho. Nebo je-li člověk pouhá hmota a nikoli obraz Boží (Boha materialisté neuznávají), proč by se neměl (člověk) prodávati a kupovati, pročby se neměl jako hovada zabíjeti, pročby se nemělo s ním zacházeti jako s každou hmotnou věcí? Žádná hmotná věc nemá sama o sobě nějakého práva, jí se nestává

žádná křivda, děj se s ni cokoli se děj. A tak i mezi lidmi, jsou-li jen pouhou hmotou a svět jen dílem slepé náhody neb železné a slepé nutnosti, přestává všeliké právo, panuje jenom právo silnějšího, toliko moc jest právo a bellum omnium contra omnes vstoupá na místo náboženství, práva a mravnosti, jsouc jediným zákonem života lidského. To jest ta krásná budoucnost, kterou materialisté chystají pokolení lidskému. Toť ta pěkná poesie, kterou oblažovati chtějí člověčenstvo, an mu co thema, poesie ponechávají, jak jeden druhého co dravec dravce rozsápává, sežírá, jak jen lest, schytralost, nevědomitost a krutost ve světě panují, až od větší ještě krutosti, schytralosti a krutosti přemoženy bývají, jak vlastně svět není nic jiného, nežli Saturn, jenž vyplozuje děti, aby je zase požral.

Je-li posléz otázka o původu světa marná, poněvadž svět jest věčný, pak jest vesmír se všemi nesčíslnými světy, se všemi nesčetnými výjevy a se vším podivuhodným zasahováním jedné věci do druhé i vespolečném sebe podmiňováním *docela bez účelu*, pak ale také nevíme, k čemu si tak ohromné práce děláme, abychom si na př. počátky organického života na zemi vysvětlili, k čemu tak namahavě pátráme po příčinách všech zjevů v přírodě, proč dnem i nocí o tom přemýšlíme, proč lidé na vyskoumání nějakého zjevu i život nasazují, jako n. p. Romas, jenž chtěje skoumati podobnost blesku s elektrickou jiskrou, pustil do výšky papírového draka, jehlami posázeného a sváděl elektřinu z oblak po šňůře do lahve lajdenské a tím zabit (1756) dočínal se smrti. Nač všechny tyto práce a namahání, nač všecko to klopotné i životu nebezpečné skoumání v přírodě, nač všechny ty trudy a úmorné napínání sil našich ve všech oborech věd a umění? Nač všechny ty oběti sebezapíravosti, jež nejušlechtlejší lidé přinesli vlasti, církvi, člověčenstvu, vyna-

kládajice na blaho jiných nejen své pohodlí, svůj poklid duše, své statky, své síly, nýbrž nejednou i své životy? Však jsme jen bublina, která z víru časového na povrch vyplynula, maličko se třpytí a pak opět se rozplizne a zmizí. Jakýsi temný, ukrutný a nezbytný osud provádí s námi své rejdy a šmejdy, všepožiravá propast holého „nic“ otvírá proti nám svůj bezedný jícen, aby nás nemilosrdně pohltila a na vždy zničila. Nezbyvá nám leč filosofie Schoppenhauerova, filosofie zoufalosti, která se samovraždy pranic neostýchá. Běda nám, že jsme se narodili. Točíme se, vrtíme se nějaký čas ve víru ustavičných proměn, až na vždy v něm utoneme. Nikde není nic pevného, nikde nic stálého a bezpečného, čehož bychom se drželi; dnové naši prudce letí jako střela z lučiště a my sami jako stínové míváme. Nejlépe tedy „jezme a pijme, nebo zítra musíme umřítí.“ Toť útěcha kterou náuka materialistická podává člověčenstvu.

Tak bíledně zjevno, že *bez Boha* nemá srdce lidské nikde pevného bodu, na němžby pevně stálo, nemá žádné kotvy, kteroužby vlnobitím rozličných strastí bez zoufání odolalo, nemá žádného klidu, jenžby mu život osladil a oblažil, nemá žádného odpočívadla, v němžby ze mnohých svírajících úzkostí a z nepokojů sužujících opět se zotavilo. A tu už chápeme hluboký význam slov sv. Augustina: „Tys, Bože, stvořil nás pro sebe a srdce naše nemá žádného odpočinku, dokud neodpočívá v Tobě!“

Společnost statků v prvotní Církvi.

(Sk. Ap. k. 2, 44. — k. 4, 32—35.)

První věřící v Jerusalemě shromáždžovali se pilně a bedlivě k službám Božím, totiž ku poslouchání kázání apoštolského, k modlitbám společným a k slavení večeře Páně. Všickni byli věrou a láskou úzce spojeni tvořice

vespolek jednu velikou rodinu, „množství věřících bylo jedno srdce a jedna duše.“ A tato vnitřní jednota u víře a lásky objevila se také vněšně v sociálním, společenském jejich životě. Jako láska Duchem svatým v srdce prvních věřících vylitá zázračným darem jazyků o slavnosti svatodušní rozličné jazyky národův v jednotu spojivší, onen neblahý z hříchu pýchy povstalý zmatek jazykův na čas přerušila: takéť láska Duchem svatým vylitá v prvním rozdělení svém to způsobila, že příkré rozdělení statků, kteréž rovně z hříchu a sobětnosti povstalo, v malém kruhu prvních věřících na nějaký čas přerušeno bylo, a že tímto způsobem obnoven byl onen původní stav, v němžto mezera mezi bohatým a chudým panovati neměla. Z lásky křesťanské tedy povstala v mladistvé církvi Jerusalemské „společnost statků.“ Sv. Lukáš popisuje nám tento nejvyšší ideál sociálního štěstí lidského, tento výkvět nového křesťanského ducha následujícími slovy: „*Všickni také, kteříž věřili, byli pospolu a měli všechny věci společně; prodávali majetky a statky a dělili je mezi všechny, jakož komu potřebí bylo.*“ A ještě jednou (v kapitole 4, 32. nn.) uvádí nám na pamět onen milý, utěšený obraz společenského života prvních věřících v Jerusalemě těmito slovy: „*Množství pak věřících bylo jedno srdce a jedna duše; aniž kdo něco z toho co měl, svým nazýval, ale všechny věci byly jim společné.*“ — „*Aniž pak byl mezi nimi kdo nuzný. Nebo kolikkoli bylo těch (nedí: „všickni“, nébrž: „kolikkoli“ srovnej Mt. 7, 12), kteříž měli pole nebo domy, prodávajice přinášeli peníze za ty věci, kteréž prodávali a kladli je k nohám apoštolů. I rozdělovalo se jednomu každému, jakž komu potřebí bylo.*“ Svatý Lukáš chce zde v k. 4. říci, že věřící v Jerusalemě, ačkoli se ustavičně množili, ještě posud onen nejvyšší ideál společenského života uskutečniti se snažili; pak jest zde další vývin organisace v pečování o chudé, kdežto v k. 2. nebyla zmínka o tom, že

věřící dárky své kladli k nohám apoštolův. Kladení dárků k *nohám apoštolů* znamená jednak výsost úřadu apoštolského, jednak že ty dárky od apoštolů byly požehnané a posvěcené, a tím objevuje se pečování o chudé co původní a nezadatné právo církve, srovnej II. Kor. 8, 1 nn.

Pravili jsme nahoře, že společnost majetku v časech apoštolských výkvětem jest křesťanské lásky a nového křesťanského ducha. Proto společnost majetku prvních křesťanů velice se liší *od ideální republiky Plátonovy*, ježto jest pouhý phantom, pouhý výtvar obraznosti jeho, a rovněž velice se liší *od moderního socialismu*, jemuž majetek za krádež platí (Proudhon). *Duo dum faciunt idem, non est idem.*

Co jest tedy společnost majetku prvních věřících? — Není to pouze *znamenitá dobročinnost a výtečná štědrost* aneb pouhá ochotnost osobním majetkem přispívati k obecnému dobru a blahu (de Wette, Baumg. Lange), takový výklad čelil by proti jasným a zřejmým slovům k. 2, 44 a k. 4, 32. 34; nébrž jest zde *skutečná společnost majetku*, tak že rozdíl mezi bohatým a chudým zrušen býti se zdál (Chrysost. Cornel. a Lap.); avšak nebylo tu zrušení *všeho soukromého majetku se strany všech věřících*, nebylo tu *sloučení všeho osobního majetku v jednu společnou massu*; neboť čteme v k. 12, 12. že Maria, matka Jana Marka vlastní dům svůj měla. Ovšem něco později k. 4, 34 zřízena byla společná pokladnice a k tomu zřízení byli správcové, aby o chudé pečovali; správu tu vedli z počátku svatí apoštolové sami, pak ji vložili do rukou diakonů k. 6. 1. Dále nebylo zde *mechanické rovnostejné rozdělování mezi všechny věřící*; neboť rozdělovali jenom těm, kterým toho potřebí bylo, a sice napřed rozdělovali *sami dřívější majitelé* k. 2, 45., pak *sv. apoštolé* k. 4, 35. a později k tomu *ustanovení diakonové* (k. 6, 1.) Konečně

nebyl to *vynucený nějaký ústav*, jemuž by se každý podrobil musel, neboť takového nucení nebylo zapotřebí při první horlivé lásce křesťanské, nebylo to *de praecepto*, nýbrž toliko *de consilio*; obecnost statků nebyla žádnému za povinnost uložena, nýbrž toliko raděna, což vysvítá z k. 5., kdežto se vypravuje, že Ananiáš a Safira nebyli proto trestáni, že sobě nějaký díl peněz ze statku svého ujali, nýbrž pro lež: „*Neselhal jsi lidem ale Bohu*“; a dále praví zřejmě sv. Petr: „*Nonne manens tibi manebat et venumdatum in tua erat potestate?*“ Kdyby to byla bývala povinnost zřeknutí se majetku svého, musel by sv. Petr takto k Ananiášovi promluvit: Jakmile jsi se stal křesťanem, nenáleželo jmění tvé tobě, nýbrž nám; a byvši prodáno, bylo v moci naší (*in nostram cessit potestate*, ne pak: „*in tua erat potestate.*“) Byl to tedy *ústav dobrovolný z lásky křesťanské vzniklý*, láskou křesťanskou pěstovaný; byl to ústav takový, k jakémuž již dříve sám Kristus Pán s učeníky svými příklad dal, maje společnou pokladnici, do níž dárky přijímal, a sebe i učeníky své takto živil; tuto společnou schránku na dárky nosil učeník, jenž nápotom Pána zradil (Jan 12, 6.). Byl to *ústav* v němž se *ideální směr mravní* uskutečnil dle slov Páně (Mat. 19, 21): „*Chceš-li dokonalým býti, jdi, prodej co máš, a rozdej chudým a budeš míti poklad v nebi.*“

Znamenito jest, že *jedině v církvi mateřinské, v Jerusalemě*, a v nížádné církvi filialní společnost statků nezavládla. To se dá vysvětliti z následujících příčin: Obecnost statků prvotní církve Jerusalemské měla základ svůj v rodinné povaze této církve; všickni věřící tvořili jednu rodinu a tato rodina nebyla nic jiného, než další vývin a vývoj onoho kruhu, v němžto Pán Ježíš sám s učeníky svými ve společnosti majetku žil. Mimo to byla milost Boží v hojné míře na první věřící vylita a panoval tam v církvi Jerusalemské nový duch křesťanský a život

svatý, život nebeský. Také tu okolnost uvážiti dlužno, že prvotní církev Jerusalemská ryze židokřesťanskou byla, nechovajíc v sobě odporne, protivné živly, kteréž se později mezi žido- a pohano-křesťany objevovaly. Že apoštolové společnost statků jiným církvím neodporučovali, to se nestalo z té příčiny, že církev Jerusalemská následkem společnosti statků velmi schudla, (— do chudoby upadla pro utlačování a pronásledování se strany zuřivých židů —), nébrž pro tu jedinou příčinu, že sv. apoštolé dobře nahlíželi, že se obecnost majetku nedá všeobecně zavésti.

Avšak duch, kterýž se ve společnosti statků tehdaž objevoval, v církvi katolické nikdy nezaniknul, nevyhynul; neboť v tétéž zevnější formě a tvářnosti naskytá se až posud v řádech církevních; v těchto řádech zajisté až dosud panuje společnost života, κοινότητα. Společnost statků prvních věřících jest historickým počátkem tak zvané „vitas religiosae.“ Tudiž praví sv. Jeronym de vir. illust. c. 8: „*Talis primo credentium fuit ecclesia, quales nunc monachi esse nituntur et cupiunt, ut nihil usquam proprium sit, nullus inter eos dives, nullus pauper, patrimonia egentibus dividantur, orationi vacetur et psalmis, doctrinaeque et continentiae, quales et Lucas refert primum Hierosolymis fuisse credentes.*“ Podobně sv. Augustin a Basil Veliký odvozují život klášterní z příkladu apoštolů a prvních křesťanů. Kláštery uskutečňují v malém kruhu onen ideál, jehožto uskutečnění ve všeobecnosti docíliti nelze. —

Společnost majetku v apoštolské církvi a v klášterních má docela jiný základ, než moderní *kommunismus*. *Kommunismus* moderní vychází z abstraktného, hrubého, materialistického stanovíště, a má na zřeteli pouze materiální zájmy člověka, předpokládaje abstraktné učení o rovnosti, dle něhož všickni lidé od přirozenosti rovné a stejně oprávnění jsou a tudíž také k rovnému a stej-

nému rozdělení všeho majetku právo mají. Na takovémto základu spočívající kommunismus neuznává žádné právo soukromého či osobného majetku (*jus proprii*), a nespátřuje v násilném zrušení osobného majetku žádné bezprávi, žádný zločin, nébrž navrácení práva původního (Rousseau). Naproti tomu objevuje se nám právě v klášterní společnosti majetku co nejzřetelněji a nejostřeji právo osobného majetku; neboť zřeknutí se soukromého majetku (v klášteře) neobjevuje se co zákon, nébrž *co rada*, ne co vynucená věc, nébrž co skutek svobodné lásky. Každý křesťan může s dobrým právem majetek jemu od Boha propůjčený sobě ponechat; avšak může ho také z vyšších ohledů k prospěchu království Božího darovati a obětovati. Takovým obětováním neruší se pořádek sociální, nébrž tím právě odstraňuje se nejmírnivějším způsobem onen v sociálním životě často se naskytující neduh, janz se nazývá *pauperismus* — jest to sice jméno nové, avšak věc stará, úkaz starý zvláště v dobách velikých převratů. Tak zaznívají k nám již za časů úpadku říše římské žalostné hlasy a naříkání na velikou nerovnost mezi boháčem a chudasem, na bohatství nahromaděné s jedné strany a na zmáhající se chudobu a proletariát bez práce se strany druhé. Římští básníci vyličují nám barvami živými pokaženost, všecky vrstvy společenstva pronikající. Lakota a tvrdost boháčů, bída a zoufalost chudých, sločiny hrozně se množící na jedné i druhé straně tot jest předmět, o němž Horác a Juvenal pojednávají ve spisech svých.

Neutěšený tento stav odvozují nadřečení básníci z jednoho pramene, z panování peněz (z plutokratie) aneb poeticky dle Horáce „*aurum summa materies mali*.“

Ale jakým způsobem má tento neduh v sociálním životě zhojen býti? jak se má vyrovnati veliká mezera mezi bohatstvím a chudobou? Básníci římské udávali pro-

středek tento: aby lidé sebezapřením, sebeobmezováním, střídmostí a spořivostí navrátili se k původnímu přirozenému stavu, v němž by žádných boháčů a žádných chudých nebylo. Na takové asi prostředky mysleli onino básníci. A kdož by jim to za zlé pokládal? oni to mysleli dobře, avšak mluvili k hluchým uším. Teprvé křesťanským principem vstoupila na svět smiřující a vyrovnávající moc mezi bohatstvím a chudobou, a tato moc jest — křesťanská láska. Láska křesťanská pohnula a roznítla jednotlivce k dobrovolnému zřeknutí se soukromého, osobného majetku ve prospěch chudých; láska křesťanská roznítla jednotlivce i spolky, tak že péči o chudé na sebe vzali. Tím bylo na mnoze chudým ulehčeno a příklad jednotlivců a spolků křesťanských, *příklad dobrovolné chudoby* mohutně působil na jiné. Největší sebezapírání, kteréž sobě křesťanští asketové a mniši uložili, bylo pro chudé a nuzné ustavičným poučením a stálým kázáním, aby se v chudobě a nouzi své do vůle Boží ode vzdávali. Z křesťanského hledišťe objevila se chudoba v jiném rouše, ona se objevila co s nebe seslaná, co stupeň k nebi, ona se objevila co roucho člověčenství Syna Božího, co počestná ozdoba a dědictví těch, kteří Synu Božímu úplně a dokonale náležejí. S chudým životem Ježíše stala se chudoba předmětem lásky; chudým se evangelium zvěstovalo a boháčům se kázalo, že nevejdou do království Božího, nebudou-li chudými duchem. Nevyhnutelnou podmínkou blaženého života jest *chudoba v duchu* t. j. oddělení srdce od zemského majetku a ochotnost přispívati majetkem svým k zájmům říše nebeské. Není bohatství samo v sobě hříšné, nejsou peníze a statky samy o sobě v křesťanství za hřích prohlášeny, nejsou původem mravného zla „*materies mali*,” nébrž sobětné lpění srdce na statku zemském, ztotožňování sebe s majetkem a penězi, to rozdvouje srdce lidské, to působí sváry a

hádky mezi lidmi. Křesťanství nedává chudým žádného práva na statky a majetek boháčů. Křesťanství učí, že osobní majetek svatý a nedotknutelný jest. Křesťanství však vzbuzuje a mocně napomíná boháče ke skutkům milosrdenství a tyto klade jim za podmínku k dosažení života věčného. Křesťanství poukazuje chudým na věčnost; tam bude nerovnost mezi boháčem a chudásem úplně vyrovnána, tam nebude více příkré oddělení statků „*non erit frigidum meum et frigidum tuum.*“ Takovýmto učením svým jest křesťanství nejlepším základem sociálního pořádku ve světě, nejlepší hrází proti zmáhajícímu se pauperismu.

Dr. Jan Turner.

Kronika.

O úpravě seznamů duchovenstva.

Hned v prvním ročníku našeho Časopisu (1860. sv. 6. str. 494) projeveno bylo „skromné přání vzhledem seznamů duchovenstva,“ kteréž pod názvem „Catalogus Cleri“ se v diecésích české provincie církevní každoročně tiskem vydávají.

Tehdáž se ono přání především vztahovalo na udání *poslední pošty*. I bylo skutečně dle příkladu Pražského katalogu též v seznamech duchovenstva diecése Litoměřické a Kralohradecké učiněno opatření, že při každé faře též poslední pošta jest naznačena. Jedině v katalogu *Budějovické* diecése doposud marně se po tomto žádoucím doplňku ohlížíme.

Za to však pochvalně zmíniti se dlužno o přednosti, kterouž sdílí katalog *Budějovického* biskupství s oním *Pražské* i *Kralohradecké* diecése naproti biskupství *Litoměřickému*.

Všecky katalogy udávají vedle latinského neb německého též *české* jméno osady zvláště tam, kde pojmenování české od německého valně se liší. Jediný katalog diecése *Litoměřické* nevšimnul si posud zákona

rovnoprávnosti. Pročež vyslovujeme tuto oprávněně přání, aby se také české pojmenování jednotlivých far vytisklo, což s pomocí „Popisu království Českého“ od Fr. Palackého zajisté snadno se docílí.

Po našem zdání mohou se tyto dvě důležité změny v katalogu Budějovickém a Litoměřickém již na rok 1868 zavést. Pro pozdější dobu bychom ovšem snažně přáli, aby se katalogy všech tří diecésí českých dokonalostí svého uspořádání vůbec podobaly katalogu arcidiecése Pražské.

Boj říšské rady proti Církvi.

Doslýcháme, že v některých vikariátech českých i německých církevní provincie české chystá katolické učitelstvo národních škol *protesty*, v nichž se co nejslavněji ohraditi chce proti onomu oddělení školy od církve, jakéž říšská rada v letošním zasedání svém provésti usiluje. Těmito protesty vyjde konečně také na jevo, že nikterak pravdivé není nadýmavé se vychloubání některých poslanců, jakoby „celé obyvatelstvo“ rovného s nimi bylo smýšlení.

My sice doufáme, že i tuto o skálu Petrovu opět se rozrazí hrozivá vlna nepřátelská, avšak spolu vyzýváme velebné duchovenstvo, aby k dosažení tohoto vítězství všemi silami svými napomáhalo. Jestliže v říšské radě mezi velkým množstvím tak nazvaných křesťanů se bohužel toliko dva řečníci ujali osočované církve katolické, necht' aspoň sluhové církve této dokáží, že posud platí slovo apoštola: „*Verbum Dei non est alligatum*“; necht' *poučují věřící lid* o významu nešťastného boje, jež nepřátelé s neovou vzteklostí započali proti církvi Kristově; necht' poučejí věrných křesťanů o následcích oddělení školy od církve (viz Badensko), o následcích civilního manželství (viz Itálii a Ameriku), o následcích násilného odloučení církve od hlavy její, papeže Římského (srovnej Rusko). Pevně doufáme, že když náležitě o těchto věcech poučen bude lid náš křesťanský, že se nedá více másti nesmyslným žvástáním těch, kdož pod pláštíkem osvěty svými denníky a časopisy — k nimž posvátného jazyka našeho zneužívají — mezi lid náš vtřoují podobnou k církvi nenávisť, jakou také od nich samých nenáviděná říšská rada hlásá.

Zpráva o XX. schůzi výboru Dědictví svatého Prokopa dne 2. srpna 1867.

I.

Pan pokladník, ředitel *Fr. Srdínko*, podal zprávu o vzrůstu jmění; počet úďů Dědictví obnáší 862.

II.

K návrhu vědeckého odboru ustanovil výbor, aby se co podíl úďů na rok 1867 nákladem sv. Prokopského Dědictví tiskem vydal „Výklad Evangelia sv. *Jana* od prof. *Dr. Františka Sušila*“; kniha ta vyjde tiskem Karla Bellmanna; náklad od výboru ustanoven na 1050 exemplářů.

III.

Na dotaz z jednoho biskupského semináře došlý: Zdali by výbor bohoslovcům ponechati chtěl „Katechismus Římský“ r. 1866 nákladem Dědictví vydaný v nižší nežli krámské ceně? ustanoveno jest, že se bohoslovcům všech seminářů česko-slovanských týž katechismus přepustí v ceně *1 zl. r. m.* s tou však výminkou, pakli se pokaždé nejméně *20 odběratelů* najednou přihlásí (u jednatele Dědictví).

Literární Oznamovatel.

Balthasar Hubmaier a počátkové *novokřesťanstva na Moravě*. Historie novokřesťenců na Moravě. Část prvá. Sepsal *Dr. Frant. Xaver Hošek*, kněz diecése Brněnské. V Brně 1867. Nákladem vlastním a spolu pomocí slavného výboru zemského. V komisi národního kněhkupectví (Pustovky).

Spis tento, druhé to spisovné dílo *Dr. Hoška* (první jeho dílo jest životopis sv. Augustina a jeho spisové), byl velmi chvalně již v německých literárních listech posouzen, jako n. p. v „*Allgemeine Literatur-Zeitung für das kathol. Deutschland*, Wien Nro. 17, 1867.“ a v „*Mittheilungen der k. k. mähr. sch. Gesellschaft für Ackerbau Natur- und Landeskunde*, Nro. 20. 1867.“ Čím více slušno

abychom díla toho povšimli si my, ano psáno jest jazykem českým a k dějinám Moravy, země to koruny české, znamenitý a velevzácný doplněk poskytuje a poněvadž čerpáno ponejvíce z pramenů posud nepoužitých, spolu literaturu naši obohacuje a jí ku cti slouží.

Osvědčil-li se Dr. Hošek v životopisu sv. Augustina a líčení jeho spisů výborným býti znatelem sv. Otců, ukázal se ve spisu svrchu jmenovaném (Balt. Hubmaier) neméně důkladným býti znatelem nekatolické theologie a jejích náčelníků. Bez takové důkladné známosti dogmatické nemožno dějepisci psáti zdarilou historii nějaké sekty křesťanské. Dotčené dílo jest monografie takové sekty, vyličující hlavně život Balt. Hubmaiera, jednoho z „náčelníků“ kacírův 16. století, jak jej nazývá „Index.“ Psalť sice o něm německy také Dr. Schreiber delší pojednání, ale toto nesahá dále nežli k útěku Hubmaierovu z Němce a o jeho dálejších osudech, zvláště o jeho činnosti na Moravě nevypravuje. To činí poprvé a obšírně podle původních pramenů Dr. Hošek v nadřečeném díle, podává nám tudyž *prvou* úplnou biografii Hubmaierovu podle původních historických zdrojů. Ze při tom také líčí dřívější činnost Hubmaierovu ve Švýcarsku a Německu a jeho styk s ostatními náčelníky nekatolíkův, tomu nelze se diviti, anby bez takového vyličení nebyl obraz ten úplný a jasný. Z téhož nákresu dovidáme se poprvé, že Tomáš Münzer, saský kazatel a náčelník novokřesťenců ve Zvikavě a Mühlhausách, přibyl také do Prahy a tam učinil svolání k obyvatelům, aby se přidali k jeho náuce. Svolání to podle celého obsahu se tu podává. Podobně uvádějí se tuto dvě až posud nevydané listiny o bývalém Olomouckém světícím biskupovi a proboštovi Kounickém, Martinovi Göschlovi, rodáku Jihlavském, jenž vedle dvou pánů z Lichtenšteina bohužel náležel mezi hlavní příznivce a podporovatele Hubmaierovy a protož i se své důstojnosti od biskupa Olomouckého složen byl. Největší pak zásluha Dr. Hoška jest, že nám z původních pramenů podává zde věrný a úplný obrys nauky novokřesťencův. Velmi zajímavo jest líčení spisův Hubmaierových, zvláště spisu „o volnosti vůle lidské“ proti Lutherovi, jenž volnost tuto popíral, z čehož nutně i potřebnost dobrých skutků ku spáse duše popírali musel. An Hubmaier potřebnost dobrých skutků rovněž tak jako katolíci zastává, ukazuje, že novokřesťanství Hubmaierovo bylo jako mravnou reakcí proti volnomyšlným, ba nemravným

zásadám Lutherovým, kteráž reakce z lůna samého nekatolicтва vyšla, ježto samo strašných následků nemravných zásad oněch se hrozilo. Ku konci ličen Hubmaier co básník německý a na ukázkou podána také jedna píseň jeho pod nápisem: Gottes Wort bleibt ewig b'stan.

Podáme příště stručný obsah veškerého díla toho.

M. Procházka.

Jednání a dopisy konsistoře katolické i utraquistické. K vydání upravil Dr. *Klement Borový*. Dílu I. sešit třetí. V Praze nákladem I. L. Kobra, tiskem knížecí arcib. kněhtiskárny. 1867.

Nový tento sešit obsahuje rovněž jako oba předcházející akta konsistoře *utraquistické* a sice v celku 128 listin 282—410 (stránka 161—240.) Vedle mnohých případů, kde bohoslovci pod obojí ve Vlaších, zvláště v *Benátkách* svěceni jsou, nalezáme také listiny č. 385 a 407, kdežto konsistoř žádá proslulého biskupa *Vídeňského*, Bedřicha Nauseu, aby mládence pod obojí světil; spolu však prosí konsistoř, aby biskup nenutil tyto mládence k přijímání pod *jednou* způsobou. Ohledem věci této převzácná jest pro nás listina č. 326, kdež novosvěcenci utraquističtí před konsistoří *odvolávají závazek, biskupu ve Vlaších učiněný*, na kterýžto (závazek) pod *jednou* způsobou přijímali Tělo Páně. Tato listina jest z té příčiny důležitá, jelikož svědčí o tom, kterak utraquisté vlastního biskupa nemajíce jedinou touto okolností k velké nedůslednosti poháněni byli, ješto museli neomysty své *přinucovati k zrušení slova*, biskupu je vysvětlivšímu daného. — Dále obsahuje sešit tento několik listin, kdež osadníci bohoslovcům do Vlach jdoucím *půjčili peníze* na cestu s tím závazkem, aby po návratu svém na té osadě co kaplani setrvali (č. 353, 355). Rovněž zde nalezáme příklady *konvokací* kněžstva Pražského (č. 299, 304, 329); faráři někteří *odvolávají bludy své* (č. 337, 356.); konsistoř trestá kněze *suspensí* (č. 312, 322) a sesazením s *farářství* (č. 337.); nekneží jednomu pro rouhavé mluvení ustanoven trest, aby po čtvrt leta v *kládě* seděl (č. 403). Instrukce Kadaňským zasláná (č. 395) ukazuje, které *svátky* kališníci slavili a jaké *posty* zachovávali. Mimo osady farní, o nichž jsme již při ohlášení obou předešlých sešitů zmínku učinili, jsou v tomto třetím svazku obsažena místa následující: Bělá, Binice, Brod německý, Brtnice, Břežnice, Bučice, Budějovice Moravské, Bydžín, Chlumeck, Chotusice, Chržín, Čelákovice, Česlice, Čihošť, Dobruška, Dou-

bravnice na Mor., Dřevohostice n. M., Dub, Habr, Heřmanův Městec, Hodkovice, Holice, Hořice, Hořovice, Hraběšín, Jaroměř, Jindřichův Hradec, Jistebnice, Kamenice na Mor., Klecany, Klivice (u Opavy), Králové Dvůr, Litomyšl, Lomnice, Mirovice, Náchod, Nehvizdy, Nupaře, Pacov, Pardubice, Pečňov, Počepice, Popovice, Prostějov n. Mor., Ronov, Šazaná, Stříbro, Trnice na Mor., Třebíč na Mor., Turnov, Veselí na Mor., Vinoř, Vyšehrad, Zápy, Zdice, Žebrák. — Častěji také o pravomocnosti utraquistických *děkanů* (tolik co vikářů) se řeč činí, k. př. v listinách č. 322, 369, 380, 410; zejména podotknouti sluší, že Kutná Hora měla zvláštní svoji *kon-sistoř* (viz č. 290.), kteráž ale ve všem byla konsistoří Pražské podřízena.

Zeměpis pro vlasteneckou mládež v Čechách od Jana Poklopa, nár. učitele v Praze. Druhé vydání. — Nákladem kněhkupectví I. L. Kober 1867.

Ve svazku II. těchto listů (str. 160) ohlásily jsme ctěnému čtenářstvu *první* vydání toho spisku. Tehdáž byl vydán s názvem: „Zeměpis pro mládež národních škol“ a tu jsme pravili, že z leckterých důvodů se nám nevidí, aby zeměpis p. Poklopův se spíše než jiné podobné spisy do národních škol hoditi měl. Tím více povděční jsme p. spisovateli, že v opravdových zájmech mládeže naší druhým vydáním spisu svého se všemožně snažil vyhověti přání tehdáž od nás projevenému a odstranil nedostatky, jenž se ve vydání prvním nalezaly. — Záležit „zeměpis pro vlasteneckou mládež“ z těchto oddílů: 1. Známost obce, okolí, osady, okresu; 2. Čechy; 3. Morava; 4. Slezsko; 5. Rakousko; 6. Díly světa; 7. Pohyb nebeských těl; 8. Dodatky. — Hned první přídavek o *obci* atd. (jehož není v I. vydání) schvalujeme; neboť tudy se učí dítě analytickým způsobem znáti zprvu nejbližší své vůkolí, a pak vždy dál a dále se po oboru zemském rozhlíží; tato metoda vyučování zeměpisu jest zcela přiměřená. Jako na str. 4. popsána jest *farní* osada, tak i na str. 37. o *církevní* správě Čech a o *náboženském* vyznání obyvatelstva zmínka se činí. — Popis *Erropy* a jednotlivých zemí jejich mnohem jest obšírnější (str. 57 — 63) než v I. vydání. *) V Dodatku se nalézá „*Praha*“ se svými zvlá-

*) Jsou-li v skutku Rusové „vřelými milovníky našeho národa,“ jak se tou nadějí p. spisovatel kojí, to asi ukáže teprv budoucnost.

žtnostmi, pak (od str. 74 — 83) dějepisný přídavek, kterýž mládeži zajisté duchovní potěšení způsobí, ant obsahuje krátké vypravování o sv. *patronech* našich: Sv. Cyrillu a Methoději, s. Ludmile, s. Ivanu, s. Václavu, s. Vojtěchu a s. Prokopu. Jelikož tudy spisovatel nejen chybné věty a výrazy vynechal neb změnil, ale spis svůj ještě přídavky prospěšnými obohatil, nemůžeme jinak leč odporučiti opravené toto vydání zeměpisu jeho.

Živé stíny. Dárek mládeži slovanské. Vydal Jos. R. Vilímek. V Praze, tiskem Ed. Gregra, 1867.

V předmluvě pravi vydavatel: „Následující příkladu Angličanů, Francouzů a Němců, odhodlali jsme se i my, podati mládeži slovanské řadu *stínových obrázků*, objevujících se na bílé stěně neb též takové zásloně, jakmile mezi touto a nějakým světlem sestaví kdos svoje prsty a případně i ruce, šat a tělo tak, jak následující zde výkresy naznačují.“ Výkresů jest 29 a to věru velmi zdařilých, za 28 kr. r. m.; každý obrázek stínový opatřen jest názvem českým, bulharským, polským, ruským a srbskohorvatským. Hodí se zvláště za odměnu dítkám školním.

Seznam všech r. 1866 v Rakousku vydaných kněh a časopisův v jazyku česko-slovenském. Sestavil Frant. A. Urbánek. Kněhkupectví I. L. Kober 1867.

Pilný bibliograf p. Fr. Urbánek, jenž již několika pracemi podobnými vítanou službu obecenstvu prokázal, sestavil počátkem t. r. všechny knihy a časopisy v česko-slovenském a polském jazyku během r. 1866 v Rakousku vydané. Od str. VIII—XV. nalézáme „vědecký přehled“ podle rozličných odvětví sestavený, načež od str. 1—76 v *alfabetickém* pořádku dle jmen spisovatelů (neb časopisů atd.) za sebou následují jednotlivé spisy a časopisy, jichžto názvy spolu v německém překladu p. pořadatel na každém místě připojil. Čím namáhavější jest práce taková, tím více zasluhuje pořadatel chvály. Literatura theologická zastoupena jest 77 spisy a 7 časopisy.

ČASOPIS

katolického duchovenstva.

Ročník VIII.

1867.

Svazek VI.

○ násilí a strachu co překážce manželství.

Od Dr. Františka Laurina,

cís. král. dvorního kaplana a profesora kanonického práva na vysokých školách ve Vídni.

Násilím (vis, violentia, coactio) se tuto míní útok na člověka učiněný k tomu cíli a konci, aby předsevzal nějaké jednání, ježto dobrovolně předsevzítí nechce.

Rozeznává se násilí *nepřemožitelné* (vis insuperabilis, absoluta, totalis), jemuž totiž dotčený člověk při všem namáhání odolati nemůže, a násilí *přemožitelné* (vis superabilis, relativa, partialis, conditionalis), jemužto dotčený člověk, opravdu-li jen chce, odolati může. „Vis autem,“ tak násilí nepřemožitelné vyměřuje l. 2. Dig. Quod metus causa. IV. 2., est majoris rei impetus, qui repelli non potest.“

Že pak na člověku násilím jedině skutek *zevnitřný*, nikoliv ale i skutek *vnitřný*, t. j. svolení samo, vynutiti lze, toho zde není třeba širě dokazovati. „Torqueri,“ tak v té příčině o člověku dí sv. Anselm (de lib ero arbitrio, cap. 5., Opp. ed. Maurin., Venet. 1721, str. 119), „torqueri potest invitus, quia nolens potest torqueri; occidi potest invitus, quia nolens potest occidi; velle autem non potest invitus, quia velle non potest, nolens velle; nam volens ipsum suum velle vult.“

Co člověk učinil následkem násilí nepřemožitelného,

toho mu nelze nikterak přičítati ani za zásluhu, ani za provinění. Ano vlastně ani nemůže se říci, že to dotčený člověk jest učinil; jelikož v tom jeho vůle žádného podílu neměla. Tudiž také *sv. Augustin* (*De civitate Dei*, lib. I. cap. 16; Opp. ed. Maurin., Venet. 1729 sled., tom. VII. col. 16.) dí bez viny býti ony panny a ženy, ježto byly takovéto násilí utrpěly. Což staří kanonisté a bohoslovci vyznačují slovy: „*Violentia absoluta tollit voluntarium.*“

Co však člověk učinil následkem násilí přemožitelného, to nelze pokládati za zcela nevolné, nýbrž to musí dotčenému člověku buď za zásluhu aneb za provinění se přičítati potud, pokud řečenému násilí vůli svou se podrobil, moha se mu ubrániti, by jen byl chtěl. Jediné potud se mu dotčený skutek přičítati nemůže, pokud mu vůli svou odporoval. Jest tudíž takovýto skutek jeho vlastní; jediné v menší míře, než by byl, kdyby jej byl beze všeho násilí, sám od sebe vykonal. To se u starých bohoslovcův naznačuje slovy: „*Violentia relativa non tollit voluntarium, solummodo minuit.*“

Strach (*metus*) jest ouzkořt mysli, způsobená v člověku důmínkou, že mu hrozí nějaká nehoda. *L. I. Dig. Quod metus causa IV. 2.* dí, že strach jest „*instantis vel futuri periculi causa mentis trepidatio.*“ Když již člověk, chtěje dotčené nehody se uchrániti, k něčemu přivolil, k čemu by byl jinak nikterak nepřivolil, dí se o něm, že jednal ze strachu.

Povstává pak v člověku strach tehda, když vidí, kterak mu samo sebou něco zlého nastává, aneb když mu někdo jiný zúmyslně něčím zlým hrozí. Tou měrou i přemožitelné násilí působí v člověku, jemužto se čini strach. „*Quodcumque,*“ tak o tom dí *l. 1. Dig. eod.*, „*vi atroci fit, id metu quoque fieri videtur (censetur).*“ A *Schulte* (*Handbuch des kath. Eherechtes*, str. 121.) do-

kládá takto: „Zwang und Furcht fallen, sofern die Gewalt keine directe, absolute ist, zusammen, indem die Drohung, resp. Setzung eines Uebels seitens des Handelnden sich als *Zwang* —, deren unmittelbare Folge in dem Leidenden als *Furcht* — heraus stellt.“

Tudíž také církevní zákony obyčejně násilí a strach pospolu uvádějí, a co o násilí nařizují, to i ku strachu vztahují, a naopak. Což nejenom z cap. 2. 5. X. de his, quae vi metusve. I. 40., nýbrž již z pouhého nápisu téhož titulu vysvitá. Tou měrou i §. 18 Instr. pro Jud. eccl. Imp. austr. *) nadepsán jest: „Vis et metus.“ Srv. *Schmalzgrueber*, Jus eccl. univ. lib. IV. tit. I. n. 384.

Staří kanonisté a bohoslovci rozeznávají :

1. *metus reverentialis*, a míní tím strach, zakládající se na řádné poddanosti. Za takovýto strach považují úctu a vážnost, kterou mají děti ke svým rodičům, a poddaní vůbec ke svým představeným, a pro kterou se ostýchají, vůli jejich se protiviti. (Srv. *Sanchez*, De s. Matrim. Sacram. lib. IV. disp. 1. n. 8.; disp. 6. n.24—34.).

2. *Metus extrinsecus*, čili ab extrinseco proveniens, čímž vyrozumívají strach, nahnaný člověku zúmyslným působením člověka jiného; a *metus intrinsecus* čili ab intrinseco proveniens, čímž vyznačují strach, povstalý v člověku pouhým působením jeho duševních mohútností, beze všeho zúmyslného působení se strany člověka jiného. Takovýto metus intrinsecus k. př. jest strach smrti, jenž povstává v člověku, když upadl do těžké nemoci, aneb v čas silné bouřky atd. Jinak nazývají tento vnitřný (intrinsecus) strach též — metus proveniens a causa naturali, necessaria (bez svobodné vůle); strach zevnitřný (extrinsecus) pak — metus proveniens a causa libera, t. j. strach

*) K vůli krátkosti budeme tuto Instrukci dále uváděti pouze sloven: „Instr.“

spůsobený od tvora, nadaného rozumem a svobodnou vůlí. Srv. *Sanchez* lib. IV. disp. 12. n. 2.

3. *Metus justus*, čímž rozumějí strach, nahnáný člověku z příčiny spravedlivé a způsobem spravedlivým, t. j. vyhrůžkami, činěnými mocí a v mezích práva, k. př. když někdo člověku, přistihnuv jej na krádeži, hrozí, že jej udá k soudu, aneb když soudce hrozí člověku zákonitým trestem; a *metus injustus*, čímž vyznačují strach, nahnáný člověku proti zákonu neb právu, t. j. vyhrůžkami, zákonem zapovězenými, k. p. když jinoch hrozí dívce, že ji usmrtí, jestli si ho nevezme. Strach nahnáný člověku pouze proti *lascie* k bližnímu, nikoli pak proti právu a spravedlnosti, jest zajisté hříšný (*immoralis*), avšak za nespravedlivý (*metus injustus*) ho v této příčině pokládati nelze; k. př. když bohatý věřitel chudému, avšak šlechtnému dlužníkovi svému hrozí, že jej, nezaplatí-li dluh v určitý čas, dá stíhati právní exekucí. (Srv. *Schmalzgrueber* lib. I. tit. 40. n. 2.)

4. Rozeznávají řečení staří bohoslovci a kanonisté *metus gravis*, a *levis*, strach veliký a malý. Strachem velikým (*metus gravis*) vůbec míní onen strach, jenž jest s to, i člověka pevné povahy k nějakému činu přiměti, ku kterému by též člověk jinak nebyl nikterak se odhodlal. Naopak onen strach, jenž do sebe takovéto moci a váhy nemá, jmenují strachem malým (*metus levis*). Jinak *metus gravis* se vyznačuje slovy: „*metus, qui cadit in constantem virum (hominem)*“, *metus levis* pak slovy: „*metus vani hominis*“, t. j. strach, jímžto by jedině člověk lehkomyšlný k nějakému jednání přiměti se dal. (Srv. l. 6. Dig. Quod *metus causa*. IV. 2.; cap. 4. 6. X. de his, quae vi *metusve* I. 40.) — Ano mnozí staří církevní spisovatelé tu a tam pojem: *metus gravis* vyznačují též slovy: *metus justus*, tolik co: *metus rationalis* aneb *sufficiens*, totiž dostatečný k tomu, aby dotčeného člověka přiměl k onomu

činu, jehož na něm vyhrožující žádá. (Srv. o tom *Sanchez* lib. IV. disp. 5. n. 3.; *Schmalzgrueber* lib. I. tit. 40. n. 2.)

Aby pak strach mohl se považovati za veliký, *gravis*, k tomu třeba

I. aby to zlé, jenž dotčenému člověku nastává aneb jímžto mu někdo hrozí, samo bylo *veliké*; jest-li toto malé, nemůže nikterak strachu velikému za základ sloužiti. „*Metum*,“ tak o tom dí l. 6. Dig. eod., „*accipiendum Labeo* (římský právník z první polovice druhého století) *dicit non quemlibet timorem, sed majoris malitatis.*“

Není ale v té příčině potřebí, aby řečené zlé bylo veliké samo sebou, t. j. takové, které každý člověk za veliké považuje; nýbrž postačuje, byť i veliké bylo jedině vzhledem k *dotčenému člověku*, o jehožto strach jde. Tou měrou může se státi, že nehoda, jížto by si jiný hrubě ani nevšimal, pro dotčeného člověka veliké váhy do sebe má, k. př. tělesné rány. Třeba tudíž v této příčině v jednom každém případě bedlivě uvážiti nejenom povahu oné nehody, jížto se vyhrožuje, nýbrž i povahu a okolnosti oné osoby, kteréžto řečenou nehodou se vyhrožuje, a podlé toho rozhodnouti, zdali dotčená nehoda v onom zvláštním případě ze veliké zlé, *malum magnum*, pokládati se může, čili nic. (Srv. *Sanchez* lib. IV. disp. 5. n. 1.; *Knopp*, *Vollständiges kath. Ehe-recht*. III. Aufl. Regensburg 1864, str. 45.)

Naprosto pak v tom ohledu za veliké zlé pokládati nutno smrt (l. 3. Dig. eod.; l. 7. Cod. de his, quae vi metusve. II. 20.; cap. 1. 6. X. eod. I. 40.); trýznění na těle (l. 7. Cod. eod.; cap. 6. X. eod.); jmenovitě zmrzačení na těle (*Reiffenstuel*, *Jus can. univ. lib. I. tit. 40. n. 20.*), uvěznění (l. 7. 22. Dig. Quod metus causa. IV. 2.), zprýznění (l. 8. Dig. eod.), ztrátu občanské cti (*infamia*; srv. Gl. (ossu): *Metum mortis* ku cap. 6. X. de his quae vi metusve. I. 40.), ztrátu jmění (cap. 2. X. eod.), úřadu, aneb vůbec potřebné výživy, jakož i jiné těm podobné nehody;

o čemž důkladně a do podrobná jedná *Sanchez* lib. IV. disp. 5. n. 1—29., a disp. 8. n. 1—6.

Aniž pak v té příčině jest nevyhnutelně třeba, aby dotčeným zlem vyhrožovalo se přímě oné osobě, jenž má tímto vyhrožováním k zmíněnému jednání se přinutiti; postačuje, když se jím vyhrožuje i jiným osobám, pokud jen tyto s dotčenou osobou *úzce spojeny jsou*. Za takovéto osoby pak dlužno považovati děti a rodiče, muže a ženu, bratří a sestry, ano, aspoň v jistých případnostech, vůbec osoby sobě pokrevné aneb s sebou sešvakřené potud, pokud řečené pokrevství a švakrovství činí překážku platného manželství. (Srv. o tom *Sanchez* lib. IV. disp. 4. n. 1—12). Tudíž v tom ohledu postačuje, když kdo k. př. Sempronii vyhrožuje, že, nevezme-li si ho, jejího otce přivede do vězení.

Avšak aby strach považovati se mohl za veliký, k tomu nepostačuje, že dotčené zlé, jímžto se hrozí, jest veliké; nýbrž k tomu ještě třeba

II. aby ten, jemužto se vyhrožuje, pokládal to i za *pravdě podobné*, že jej řečené zlé i skutečně stihne, neučinil-li by, čeho na něm vyhrožující žádá. „*Secunda conditio*,“ tak o tom dí *Reiffenstuel* (lib. I. tit. 40 n. 19.), „ad metum gravem requisita est, quod ejusmodi grave malum certo immineat, hoc est, ut non levi aestimatione, sed certitudinaliter, saltem certitudine morali seu sufficiente in actibus humanis, judicetur eventurum. Quodsi alterutra harum conditionum desit, censebitur metus levis.“ Tou měrou o strachu velikém řeči býti nemůže, když k. př. ten, jemuž se hrozí, ví, že se mu jen žertem hrozí, aneb že vyhrožující není s to, vyhrůžky své uskutečniti, aneb že on sám může dotčených vyhrůžek se uchrániti buďto pomocí přátel svých aneb soudu atp.

Ostatně ale, že vyhrožující v skutku a pravdě s to nebyl, vyhrůžky své provésti, a že ten, jemuž onen vy-

hrožoval, jen omylem za to měl, jakoby s to byl, v té příčině rozdílu nečiní. „Non tamen,“ tak v tom ohledu dí *Sanchez* (lib. IV. disp. l. n. 19.), „ita hoc accipiendum est, ut minans vere de facto possit implere (totiž: minas suas), sed ut timens rationabiliter existimet, posse eum implere, quamvis de facto vere non possit, ob aliquam rationem, timenti incognitam.“ Kdoby ale k takovémuuto omylu se táhl, musil by úplně prokázati, že v něm skutečně se nacházel, t. j. že důvodně za to měl, že dotčený vyhrožovatel vyhrůžky své uskutečniti může. (Srv. l. 23 Dig. Quod metus causa. IV. 2. ; *Knopp* na dotč. m. str. 44.)

Metus reverentialis sám o sobě za strach veliký se pokládati nemůže, nýbrž jedině tehda, když s ním jsou spojeny vyhrůžky nějaké veliké nehody. „Sententia,“ tak v té příčině připomíná *Sanchez* (lib. IV. disp. 6. n. 7.), „quam multo veriore (totiž: quam sententiam contrariam) reputo, docet, solum metum reverentialem, nisi minae aut verbera aut alius metus gravis illi adjungatur, non cadere in virum constantem, — quia metus reverentialis non videtur tantam vim habere ad cogendam voluntatem, ut vir constans eo terreri debeat.“ (Srv. *Knopp* na dotč. m. str. 55.)

Z toho všeho patrně vysvítá, že v případě, když se kdo velikého strachu dovolává, nutno, bedlivě uvážiti nejenom povahu onoho *zla*, jímžto se vyhrožovalo, nýbrž i povahu a všechny okolnosti jak toho, *jenž* vyhrožoval, tak i onoho, *jemuž* vyhrožoval. Srv. *Sanchez* lib. IV. disp. 5. n. 3.

Co člověk učinil ze strachu, byť i velikého, to nelze *nikterak* pokládati za zcela nevolné, jelikož v řečeném činu vůle dotčeného člověka skutečně podíl měla, ačkoli ne tak veliký, jako kdyby byl týž člověk jednal zcela beze strachu. Tou měrou dí *sv. Augustin* (*De spiritu et littera*, cap. 31. ; *Opp.* ed *Maurin*. Venet. 1721 sqq. tom. X. col.

115.): „Si subtilius advertamus, etiam quod quisque invitus facere dicitur, si facit, voluntate facit; sed quia mallet aliud, ideo invitus, hoc est, nolens facere dicitur.“ Tudíž strach v této příčině jen tolik působí, že skutek, mocí jeho vykonaný, nemůže dotčenému konateli v tak veliké míře se přičítati, v jaké by se mu přičítati musil, kdyby jej byl zcela beze strachu vykonal. V tom ohledu o strachu se dí: „Metus non tollit, sed tantummodo minuit voluntarium.“

Jediné v tom případě by skutek, následkem strachu vykonaný, musil se pokládati za zcela nevolný, kdyžby řečený strach dotčeného člověka *smyslů zbavil*, tak že tento by o sobě ani nevěděl. (Srv. *Scavini*, Theolog. moral. univ. ed. Mediolan. 1857, sv. I. str. 29.) Avšak v tomto případě řečený skutek není vlastně nevolný za příčinou strachu, nýbrž za příčinou omámení, týmž strachem způsobeného.

Z toho všeho následuje, že právní jednání, následkem strachu předsevzaté, samo sebou čili po právu přirozeném (*jure naturali*) není ničemné, ačkoli s druhé strany nedá se upřítí, že slušno a záhodno jest, aby příslušná právomocnost takovéto jednání v oboru svém za *neplatné* považovala a takou měrou zameziti hleděla, aby lidé nešlechtní přepychem svým neukládali lidem bezbranným závazkův. „Sententia est tenenda,“ tak v tom ohledu dí *Sanchez* (lib. IV. disp. 8. n. 4.), „valere contractus, metu intos, esse tamen rescindendos.“ K čemuž *Knopp* (na dotč. m. str. 41. sld.) dokládá řka: „Wenn es auch auf der einen Seite unbezweifelt feststeht, dass nichts dem innersten Wesen einer Einwilligung so diametral entgegensteht, als Furcht und Gewalt, so ist es andererseits ebenso gewiss, dass auch derjenige, welcher aus compulsivem Zwange oder aus Furcht seine Einwilligung zu etwas gibt, darein einwilligt, indem diese seine Einwilligung doch immer, wie

gross auch die in ihm erregte Furcht sein möge, der Ausfluss eines, auf einer gewissen Ueberlegung beruhenden Willensactes ist. Denn gerade dadurch, dass der Einwilligende vorzieht, den von ihm geforderten Consens eher zu geben als sich dem ihm drohenden oder bereits wirklich für ihn eingetretenen Uebel zu unterziehen oder länger darin auszuhalten, bestimmt er sich ja mit Ueberlegung zum Einwilligen, *willigt also in der That ein*; obgleich diese seine Einwilligung, eben weil sie durch Furcht erzwungen ist, nur als sehr *mangelhaft* angesehen werden kann, und es somit, nach den Umständen, als eine nicht zu rechtfertigende Härte, ja als Ungerechtigkeit erscheinen müsste, den also Einwilligenden für alle Consequenzen einer solchen Einwilligung ebenso verantwortlich zu erklären, als wenn er dabei mit voller Freiheit gehandelt hätte.“ (Srv. §. 1. Inst. de except. IV. 13. ; l. 12. Cod. de his quae vi metusve. II. 20. ; cap. 20. X. eod. I. 40.)

Pokud tedy právní jednání, předsevzatá ze strachu, za neplatná se považují, nezakládá se to na právu přirozeném, nýbrž na právu *positivním*. (Srv. *Sanchez* lib. IV. disp. 8. n. 1—4.)

Mezi všemi spolky, v něžto lidé zde na zemi mezi sebou vejíti mohou, není spolku užšího a útlejšího nad spolek *manželský*. „Nuptiae,“ tak již právo římské (l. 1. Dig. de ritu nupt. XXIII. 2.) vyměřuje manželství, „nuptiae sunt conjunctio maris et feminae, consortium omnis vitae, divini (veřejného) et humani (soukromého) juris communicatio.“ Proinciální pak sněm vídeňský od r. 1858 (tit. III. cap. 11.) o manželství takto dí: „Virum mulieremque Deus ipse in paradiso conjunxit, conjunctosque mutua sibi charitate adhaerere voluit, qua major non esset praeter amorem Ejus, in quo diligimus, quaecumque recto servato ordine diliguntur.“ „Sie (die Ehe) ist“ tak dokládá *Walter* (Lehrbuch des Kirchenrechts.

13. Ausg. Bonn 1861 str. 624), „für den Mann und das Weib durch die Einheit, welche sie unter ihnen begründet, die Ergänzung ihrer selbst, durch die innige, auf Liebe und Achtung gegründete Gemeinschaft ein Antrieb zur fortdauernden gegenseitigen Veredlung, durch die Prüfungen, die sie ihnen auferlegt, die tägliche Schule der Hingebung und Selbstverläugnung.“

Již z toho patrno jest, že bez *svolení* dotčených dvou osob spolek manželský nikterak k mistu přijíti nemůže. „Sufficiat,“ tak o tom r. 866 Bulharům odpověděl papež *Mikoláš I.*, „sufficiat secundum leges solus eorum consensus, de quorum conjunctionibus agitur. Qui consensus si in nuptiis solus forte defuerit, cetera omnia etiam cum ipso coitu celebrata frustrantur.“ (Srv. can. 2. C. XXVII. qu. 2.) A jelikož, jak dí l. 116. Dig. de div. R. J. (L. 17.), nic tak velice neodporuje skutečnému *svolení*, jako *násilí a strach*, tudíž zřejmé jest, že tam, kde se jedná o uzavření sňatku manželského, *násilí* aneb *strach* místa míti nesmí. „Quum“ tak v té příčině nařizuje cap. 14. X. de spons. et matrim. IV. 1., „locum non habeat consensus, ubi metus vel coactio intercedit, necesse est, ut, ubi assensus cujusquam requiritur, coactionis materia repellatur. Matrimonium autem solo consensu contrahitur, et ubi de ipso quaeritur, plena debet securitate ille gaudere, cujus est animus indagandus.“

Z toho jde, že manželství, *moci nepřemožitelného násilí* uzavřené, jest samo sebou, jure naturali seu divino, neplatné a ničemné. „Denn,“ tak v tom ohledu dí *Knopp* (na dotč. m. str. 40), „der Wille des also Gezwungenen tritt dabei ganz zurück, und es kann der auf Grund eines solchen Zwanges vorgekommene rein äussere Act für denselben ebenso wenig irgend eine Verpflichtung involviren, als die Schuldverschreibung für denjenigen, dessen Hand als willenloses Werkzeug einer überwiegen-

den physischen Gewalt nur die Namenschiffre gezeichnet hat. Es ist klar, dass bei solcher Ermangelung jedes Willensactes von Seiten des Gezwungenen keine Ehe entstehen kann, eben weil der beiderseitige Consens in die Ehe — die Grundbedingung für jedes eheliche Verhältniss bildet, und dieser hier offenbar gänzlich fehlt.“

Avšak netoliko manželství, následkem násilí nepřemožitelného uzavřené a tou měrou již samo sebou ničemné, považuje církev svatá za neplatné; nýbrž ona za neplatné považuje i ono manželství, jenž bylo mocí násilí *přemožitelného* aneb mocí strachu uzavřeno, ač je-li potud nevolné, pokud jest se co obávati, žeby dotčení manželé povinnosti stavu manželského plniti se zdráhali. Uvažujíc totiž církev svatá jednak bezpráví, jenž takovýmto nucením k manželství dotčené osobě se činí, jednak neblahé a zkázyplné následky, jenž z manželství takou měrou vynuceného nejenom pro dotyčné manžely a jich dítky, nýbrž i pro celou společnost občanskou ano i pro církev samu pocházejí: užila mocí sobě od Krista Pána propůjčené (Mat. 16, 18. 19.; 18, 18.; srv. Trid. sess. XXI. de Commun. sub utraque, cap. 2), a prohlásila manželství, následkem přemožitelného násilí aneb strachu uzavřené, v řečené míře nevolná, pro svůj obor za neplatná a ničemná. „Matrimonium“, tak v té příčině dí cap. 14. X. de spons. et matrim. IV. 1., solo consensu contrahitur, et ubi de ipso quaeritur, plena debet securitate ille gaudere, cujus est animus indagandus; ne per timorem dicat, sibi placere, quod odit, et sequatur exitus, qui de invitis solet nuptiis provenire.“ Srv. can. 3. C. XXXI. qu. 2.; *Knopp* na dotč. m. str. 40, 42.

Tážeme-li se ale, pro kterýžte stupeň nevolnosti církev svatá považuje manželství za neplatné čili jinými slovy, *kterýžte strach* z nařízení církevního činí manželství neplatným, tož jisto jest, že

1. strach *malý*, *metus levis*, platnosti sňatku manželského nikterak nepřekáží. Vždyť strach tento po právu římském i kanonickém vůbec žádnému právnímu jednání moci a váhy ubíratí nemá. „*Vani timoris*“, tak nařizuje l. 184. Dig. de div. R. J. (L. 17.), „*justa excusatio non est.*“ (Srv. l. 6. Dig. Quod metus causa. IV. 2.) „*Quia constitit nobis,*“ tak zní rozhodnutí papežské, dané v příčině žádosti za zrušení slibu, učiněného z donucení (uvedené v cap. 6. X. de his quae vi metusve. I. 40.), „*quia constitit nobis de voto emisso, — non obstante violentia, quae proponebatur illata, quum neque metum mortis, neque cruciatum corporis contineret, et ideo non debuerat cadere in constantes, — super restitutione petita silentium eis duximus sententialiter imponendum.*“ Čím méně lze, aby řečený strach rušil platnost spolku manželského, spolku to tak vážného a zároveň tak obtížného, že se nedá nikterak mysliti, žeby kdo v něj vešel pouze následkem strachu malého! „*Wenn zwar,*“ tak o tom důkladně dí *Knopp* (na dotč. m. str. 54), „*auf der einen Seite nicht in Abrede gestellt werden kann, dass die Ehe nothwendig die Willensfreiheit der Contrahenten in einem so hohen Grade erheische, wie dies bei sonst keinem andern Contracte der Fall ist, weil die Contrahenten hier nicht etwa blos einen Theil ihres Vermögens, oder selbst ihr ganzes Vermögen, sondern sich selbst einander gegenseitig hingeben: so ist aber auch andererseits wohl in Anschlag zu bringen, dass gerade diese hervorgehobene höhere objectiwe Bedeutsamkeit der Einwilligung in eine Ehe schlechtthin zur Annahme nöthigt, dass nur unter dem Eindrucke einer absolut oder relativ grossen Furcht eine erzwungene Einwilligung in dieselbe vernünftiger Weise angenommen werden kann.*“ To ztvrzují i pozitivní zákonové církevní, jenž tu, kde jde o neplatnost sňatku manželského za příčinou stra-

chu, vždy jen strach veliký jmenují, čímž patrně strach malý vylučují. Stážíž zde na důkaz toho cap. 15. X. de spons. et matrim. IV. I., jenž uvádí reskript, papežem Alexandrem III. (1159 — 1181) k jistému biskupu daný, následujícího znění: „Veniens ad nos G. sua nobis relatione monstravit, quod in domo sua mulierem quandam recepit, de qua prolem habuit, et cui fidem coram pluribus praestitit, quod eam duceret in uxorem. Interim autem, quum apud domum vicini sui pernoctaverit, ejus filia nocte illa secum concubuit, quos pater puellae simul inveniens ipsum eam per verba de praesenti desponsare coegit. Ideoque mandamus, quatenus, si inveneris, quod primam post fidem praestitam cognoverit, ipsum cum ea facias remanere; *) alioquin secundae, nisi metu coactus, qui posset in virum constantem cadere, eam desponsaverit, adhaerere facias ut uxori.“ K čemuž Gl.: *In constantem* dokládá řkouc: „Vanus (tolik co: levis) timor non excusat.“ Téhož mínění jest Gl.: *Metus*, anaž k slovům, uvedeným v cap. 14. X. eod. „Quum locum non habeat consensus, ubi metus — intercedit“ připomíná řkouc: „Metus, qui possit cadere in constantem virum.“

Mimo to musí řečený strach, ač má-li sňatku manželskému překážeti,

2. býti *zevnitřný*, extrinsecus. Dít o tom Reiffenstuel (lib. IV. tit. 1. n. 325 sled.): „Si a causa naturali vel ab intrinseco proveniat timor gravis, — et eo timore percussus quis matrimonium contrahat, validum est, juxta Communem et certam (totiž: canonistarum sententiam). — Ratio est, quia tunc non impellitur homo ab homine, sede

---

*) Dle práva *tehdaž* stávajícího nabývalo zasnoubení (sponsalia de futuro) tím, že dotčení zasnoubenci spolu tělesně obcovali, moci a váhy skutečného manželství, jakož jde z cap. 30, 31 X. de spons. et matrim. IV. I.

a se ipso, qui matrimonium, nemine urgente, voluntarie eligit ad evadendum periculum.“ (Srv. *Sanchez* lib. IV. disp. 12. n. 3. 4.)

Ostatně způsobila-li dotčený strach ona osoba, s kterou řečené manželství se uzavřelo, aneb osoba jiná, to v této příčině rozdílů nečiní. „Nihil autem,“ tak o tom dí *Sanchez* (lib. IV. disp. 12. n. 19.), „refert, ut matrimonium, metu initum, irritum sit, sive metus inferatur per contrahentem, sive, absque ejus culpa et scientia, per quemcumque alium. Et ratio est, quia metus irritat matrimonium eo, quod tollit libertatem consensus. — Sed non minus tollit, sive per contrahentem, sive per alium inferatur; ergo non minus irritat.“ To ztvrzuje cap. 15. X. de spons. et matrim. IV. 1., jímžto manželství, v jistém případě mocí strachu uzavřené, prohlašuje se za neplatné, ačkoli dotyčný strach nebyl způsoben snoubencem samým, nýbrž jeho otcem.

Dále musí strach, má-li za překážku platného manželství se považovati, býti

3. *nespravedlivý*, injustus, t. j. způsoben proti právu a spravedlnosti. Byl-li způsoben pouze proti lásce k bližnímu, tož jest zajisté hříšný, avšak překážky manželství nepůsobí. „Sententia“, tak o tom dí *Sanchez* (lib. IV. disp. 13. n. 3.), „cui tanquam probabiliori adhaereo, docet, metum minime irritum reddere matrimonium, quando juste incutitur.“ Příčina toho jest patrná. Církev svatá totiž manželství, následkem násilí a strachu uzavřené, považuje za neplatné pro bezprávi, týmž strachem učiněné dotčené osobě. Již ale o tom, kdo nejedná proti právu a spravedlnosti, byť i jednal proti lásce k bližnímu, nemůže v pravdě se říci, že by tím komu činil bezprávi. Platí v tom ohledu pravidlo: „Qui jure suo utitur, nemini facit injuriam“, t. j. kdo jediné práva svého, a to v mezích zákonem vyměřených, užívá, není

práv ze škody, ježto byla z toho snad někomu vzešla. (Srv. l. 55. 119. Dig. de div. R. J. (L. 17.); Obec. zákon. obč. cis. rak. §. 1305.) „Qui jure suo utitur“, tak v té příčině dí list J. Em. nejdůstojnějšího arcibiskupa Vídeňského, dne 21. února 1857 k nejdůst. biskupovi Sedmihradskému daný, „nemini facit injuriam; quocirca valori (totiž: matrimonii) non obest, si quem *beneficium* subtrahendi, sive mali *juste* infligendi metus ad matrimonio consentiendum perpulit.“ (viz: Acta et Decreta Conc. prov. Vienn. od r. 1858, str. 301.) Tou měrou není za příčinou strachu neplatné ono manželství, ježto uzavřela Sempronia s Lukullem, hrozivším jí, že, nevezme-li si ho, jejímu otci, postavenému v nouzi, jistinu vypoví, a nebude-li jinak moci zaplatiti, jemu jeho příbytek soudně do prodeje dá. (Srv. *Kutschker*, das Eherecht der kath. Kirche, sv. IV. str. 265.) To platí též o onom manželství, jež někdo s osobou, s nížto se byl zasnoubil a již učinil těhotnou, uzavřel, maje strach z trestu, jemužto by jinak byl propadl. (Srv. *Sanchez* lib. IV. disp. 13. n. 6.; lib. I. disp. 29. n. 4.) Což ztvrzují i četná rozhodnutí, sborem kardinálů, sněmu Tridentského vykladatelů (S. C. C.) v té příčině vynesená, ježto uvádí *Kutschker* na dotč. m. str. 223—264; srv. *Schulte* na dotč. m. str. 126.

Na základě toho, co svrchu o násilí a strachu řečeno, snadno jest rozhodnouti, platné-li aneb neplatné jest ono manželství, ježto Cajus, neprávě utiskovaný od Sempronia, uzavřel s Cecilíí, dcerou Tita, jenž se mu byl uvolil, zmíněného utiskování jej zbaviti, avšak ne jinak, než když řečenou jeho dceru za manželku pojme.

Manželství to musí považovati se za neplatné, byl-li řečený Titus po právu či zákonu povinen, Caja se ujmouti a jej chrániti, k. př. co jeho poručník anebo opatrovník (srv. obec. zákon. obč. §§. 205, 216, 270, 282); jelikož v tom případě zmíněný Titus Cajovi, žádaje na něm za

to, k čemuž byl právem zavázán, uzavření sňatku manželského s jeho dcerou co mzdu či odměnu, učinil bezprávi.

Nebyl-li ale řečený Titus k ochraně a zastání se Caja po právu zavázán, tož dotčené manželství jest platné, jelikož v tom případě Titus Cajovi, žádaje na něm za ochranu, ku které nebyl po právu zavázán, pojmutí jeho dcery za manželku, co mzdu aneb odměnu, žádného bezprávi, žádné křivdy neučinil. (Šrv. *Schmalzgrueber* lib. IV. tit. 1. 402—404.)

Konečně musí strach, má-li za překážku platného manželství se pokládati,

4. způsoben býti přímo k tomu cíli a konci, aby jím dotčené manželství k místu přišlo. Byl-li způsoben k jinému cíli a konci, aneb za jinou příčinou, k. př. z nenávisti, a jestli dotčená osoba, aby téhož strachu se zbavila, v manželství vešla, manželství to za příčinou řečeného strachu není neplatné. „Hac ergo in re,“ tak o tom dí *Sanchez* (lib. IV. disp. 12. n. 3.), „est quaedam conclusio certissima apud omnes, nempe, quoties metus non est incussus ad extorquendum matrimonium, sive proveniat a causa naturali sive libera, quantumvis gravissimus sit, non reddit irritum matrimonium; — quia tunc non impellitur homo ab alio ad matrimonium, sed a se ipso, cum nullus tunc exigat matrimonium, sed voluntarie id contrahens eligit tanquam medium ad evadendum periculum animae vel corporis.“

To vysvětluje již zmíněný list J. Em. nejd. arcibiskupa Vídeňského (viz cit. *Acta et Decreta Conc. prov. Vienn.* str. 300 sl.) následujícím příkladem:

„Ponamus casum, puellam quandam a noverca, quae liberis suis augendis studeat ac ad iracundiam prona sit, pessime haberi, nec auxilium ferre patrem, uxoris amore devinctum. Hanc desponsaturus est vir dives, attamen aetate proventus. Durissimum ipsi, sub novercae legibus vivere,

sed et durum, nubere viro, quem non amat. Dum inter duo mala dubia haeret, novercae artibus magno quodam damno injuste afficitur. Ea de re expostulat; attamen nihil proficit, imo mulier, in furem acta, verberibus eam ultra modum contundit. Hisce permota cum sene contrahit: etenim licet conjugale ejus consortium declinare velit, novercae tamen contumeliis liberari mavult. Virginis voluntas ad consensum praestandum determinata est malo magno et injuste ipsi inficto; nihilominus validum est matrimonium; nam nihil omnium, quae perpessa, ipsi ad consensum extorquendum illatum est. Igitur quamvis impedimentum vis et metus nullatenus habeatur, nisi adsit libertatis coarctatio, quam necessitas, ex duobus malis unum seligendi, infert, ea tamen per se non sufficit, sed insuper requiritur, ut coarctationis hujus causa in injuria, consensum extorquendi ergo illata, reposita sit.“

Ostatně ale jest lhostejno, směřovalo-li se dotčeným násilím aneb strachem k uzavření sňatku manželského s osobou *určitou*, aneb s *kteroukoli* osobou vůbec, jelikož i v tomto posledním případě manželství za nevolné se pokládati musí. (Srv. *Sanchez* lib. IV. disp. 12. n. 20.)

Z toho všeho patrně jest, že *metus reverentialis* sám o sobě, nejsou-li s ním spojeny nespravedlivé vyhrůžky nějakého velikého zla se strany dotčených rodičů aneb vrchních, sňatku manželskému nepřekáží, jelikož sám o sobě ani za strach veliký, ani za strach nespravedlivý se pokládati nemůže. „Sententia,“ tak o tom dí *Sanchez* (lib. IV. disp. 6. n. 7.), „quam multo veriore reputo, docet, solum metum reverentialem, nisi minae aut verbera aut alius metus gravis illi adjungatur, non cadere in virum constantem, ac proinde nec annullare matrimonium, nec alios contractus rescindere.“ K čemuž *Knopp* (na dotč. m. str. 55) dokládá, řka: „Es ist klar, dass diese Furcht im eigentlichen Sinne des Wortes als Ehehinderniss nicht in

Betracht kommen könne, indem dieselbe nur als das Erzeugniss reinen Pflichtgefühls, auf der den Eltern oder den Vorgesetzten geschuldeten Pietät im weitesten Sinne beruhend, betrachtet werden kann, und also in keinerlei Hinsicht irgend ein Unrecht in sich schliesst. Wo dagegen die Einwilligung des Kindes, resp. des Untergebenen, einzig von wahrer Furcht vor dem eisernen, gewisses Unheil drohenden Willen der Eltern oder der Vorgesetzten getragen wird, da kann keine Rede mehr von in reiner Pietät wurzelnder Ehrfurcht, von *metus reverentialis*, sein, sondern in allen solchen Fällen liegen Furcht und Zwang im gemeinen Sinne des Wortes vor, und sind diese demnach auch nach den allgemeinen Rechtsregeln zu beurtheilen, nur dass hierbei dem ganz besonderen, wichtigen Umstande Rechnung zu tragen ist, dass der Furchtleidende gerade durch seine Lage unausgesetzt und meist schutzlos den körperlichen und geistigen Peinigungen von Seiten des Drängers anheimgegeben ist, — ein Umstand, der bei Abwägung, ob das angedrohte oder wirklich zugefügte Uebel als grosses rechtlich in Betracht kommen könne, ein sehr schweres Gewicht in die richterliche Wagschaale werfen wird.“

Vše to, co posud v příčině násilí a strachu co překážky manželství řečeno bylo, v krátkosti se obsahuje v §. 18 Instr., jenž zní takto: „Consensus, ad quem exprimentum quis a quocumque per malum magnum et inevitabile injuste ipsi vel illatum vel intentatum compellitur, ad matrimonii vinculum nectendum haud sufficit.“

Jest pak, jak již svrchu podotknuto bylo, manželství násilím nepřemožitelným uzavřené, neplatné po právu *přirozeném* čili *božském* (jure naturali seu divino); neplatnost pak manželství, uzavřeného následkem násilí přemožitelného aneb strachu, pouze na právu *církevním pozitivním* čili *lidském* (jure ecclesiastico positivo seu humano) se zakládá.

(Srv. o tom *Sanchez* lib. IV. disp. 14. n. 2.; *Reiffenstuel* lib. IV. tit. 1. n. 335; *Schmalzgrueber* lib. IV. tit. 1. n. 405—407; *Schambogen*, Praelectiones in Justiniani Institutiones Juris. Lovan. 1715, sv. I. str. 106.)

Jelikož z manželství vynuceného vůbec u velikém rozměru následky neblahé pocházejí, zakazuje církev svatá všem, jenž nad jinými nějakou mocí vládnou, velmi přísně, aby těch, ježto ve své moci mají, k manželství nenutili. To již papež *Urban II.* (1088—1099) naznačil v listu svém, k Sankciovi králi aragonskému daném, uvedeném v can. 3. C. XXXI. qu. 2., jenž zní takto: „De neptis tuae conjugio, quam te cuidam militi (rytíři) datum necessitatis instante articulo sub fidei pollicitatione firmasti, hoc aequitate dictante decernimus, ut, si illa virum illum omnino, ut dicitur, renuit, et in eadem voluntatis auctoritate persistit, ut viro illi prorsus se deneget nupturam, nequaquam eam invitam et renitentem ejusdem viri cogas conjugio sociari. Quorum enim unum corpus est, unus debet esse et animus, ne forte virgo, quum fuerit alicui invita copulata, contra Domini Apostolique praeceptum aut reatum dissidii (srv. I. Kor. 7, 10. 11.) aut crimen fornicationis incurrat. Cujus videlicet peccati malum in eum redundare constat, qui eam conjunxit invitam. Quod pari tenore de viro etiam est sentiendum.“ Sněm *Tridentský* pak (sess. XXIV. de Ref. Matrim. cap. 9.) v té příčině nařídil, jak následuje: „Ita plerumque temporalium dominorum ac magistratuum mentis oculos terreni affectus atque cupiditates excaecant, ut viros et mulieres, sub eorum jurisdictione degentes, maxime divites vel spem magnae haereditatis habentes, minis et poenis adigant, cum iis matrimonium invitos contrahere, quos ipsi domini vel magistratus illis praescripserint. Quare, quum maxime nefarium sit, matrimonii libertatem violare, et ab eis injurias nasci, a quibus jura exspectantur, praecipit Sancta Synodus omnibus, cujus-

cunque gradus, dignitatis et conditionis existant, sub *anathematis* poena, quam ipso facto incurrant, *ne quovis modo*, directe vel indirecte, subditos suos vel quoscunque alios *cogant*, quominus *libere* matrimonia contrahant.“ — Toho nechat si povšimnou všickni ti, kdož církvi svaté vytykají, že nepřeje — *svobodě!*

Co potud o násilí a strachu řečeno bylo vzhledem k manželství, totéž o něm platí i vzhledem k *zasnoubení*, sponsalia de futuro. (Srv. §. 3. Instr., *Schmalzgrueber* lib. IV. tit. 1. n. 19.) Ano k zrušení pouhého zasnoubení i nižší stupeň násilí a strachu postačuje, jak již z povahy řečeného zasnoubení jde, ježto není ani tak vážné, ani tak nerozlučitelné, jako manželství samo, čímž se stává, že člověk k pouhému zasnoubení i menším násilím a strachem přiměti se dá, nežli by k manželství přiměti se dal. Srv. *Schulte*, Handbuch des kath. Eher. str. 289; též §. 108 Instr.

Z manželství, jakož i ze zasnoubení, neplatného za příčinou *násilí a strachu*, překážka manželství, *zřetel k veřejné počestnosti* (*justitia publicae honestatis*) řečená, v §§. 34. a 35. Instr. naznačená, *nikterak* nepochází, aniž kdy pocházela; jelikož takovéto manželství aneb zasnoubení jest neplatné z nedostatku svolení, consensus, jenž dle can. 2. C. XXVII. qu. 2., jakož i cap. 14. X. de spons. et matrim. IV. 1. jest podstatou sňatku manželského a tudíž i zasnoubení. To dokazuje mezi jinými cap. 4. X. eod., jakož i cap. un. eod. in Sexto. IV. 1. (Srv. *Schmalzgrueber* lib. IV. tit. 1. n. 101—104.; Trid. sess. XXIV. de Ref. Matrim. cap. 3.)

Napravení manželství, pro násilí a strach neplatného, *convalidatio*, děje se co do podstaty touž měrou, jako napravení manželství, pro kteroukoli jinou překážku neplatného, totiž odstraněním dotčené překážky a novým pro-

jevením manželského svolení (*consensus conjugalis.*) Srv. o tom §§. 88—92 Instr.

Jelikož ale překážka násilí a strachu dle své zvláštní povahy pouze vůlí dotčeného snoubence, jenž řečenému násilí aneb strachu podléhal, odstraniti se dá, tudíž v tomto případě se děje i odstranění téže překážky i nové projevení svolení manželského jednou a touže dobou. Tou měrou se říká, že manželství, za příčinou násilí aneb strachu neplatné, stává se platné čili napravuje se, když osoba, jenž při prvním uzavření téhož manželství podléhala násilí aneb strachu, *svolení své opravdově projeví*, čili jinak doplní. Srv. §. 93. Instr. Rozumí se ale samo sebou, že musí prvé dotčené násilí aneb řečený strach *pominouti*, neboť dokavadž jedno neb druhé trvá, pravé svolení se strany dotčené osoby, jak výslovně dle svrchu uvedená cap. 14. X. de spons. et matrim. IV. 1., místa nemá a míti nemůže, byť i tato říkala, že svoluje.

Může pak dotčené svolení se znovu projevit čili doplniti buď *výslovně* aneb *mlčky*, t. j. nějakým skutkem, jenž řečené svolení v sobě zavírá. „*Quamprimum,*“ tak dle již zmíněný §. 93 Instr., „*pars, — quae violentiae injustae suberat, — libertate plene recuperata verbo factove assensum suppleverit.*“

Za takovýto skutek především se považuje, když dotčená strana straně druhé vědomě a dobrovolně *povinnost manželskou* splnila. To vysvitá z cap. 28. X. de spons. et matrim. IV. 1., kdežto se nařizuje, kterak ony ženy, jenž hned po oddávkách od mužů svých utekly, a nyní u soudu za zrušení sňatku svého žádají, udávajice, že k němu byly přinuceny, nemají s touto žádostí svou zhola se odmrštiti, nýbrž že má tato jejich žádost vzíti se v bedlivé uvážení. „*Sane illis,*“ tak zní řečené nařízení, „*quae benedictione accepta mox a sponsis aufugiunt ante carnis copulam subsecutam, asserentes, se nunquam in*

illos veraciter consensisse, sed metu illato compulsas verba protulisse consensus, licet animo dissentirent, non statim est audientia deneganda, sed de illato metu est cum diligentia inquirendum, et si talis metus inveniatur illatus, qui potuit cadere in constantem virum, erunt non immerito audiendae.“ Z čehož následuje, že, kdyby s dotčenou žádostí byly přišly teprv po splnění povinnosti manželské, musily by se s ní zkrátka odmrštit, jakož dokládá Gl.: *Ante carnis copulam*, řkouc: „Secus si post, quia tunc consensisse videntur, ita quod postea in contrarium clamantes non audiantur.“ Totéž ztvrzuje i cap. 4. X. Qui matrim. accus. poss. IV. 18., uvádějic list papeže *Celestina III.* (1191–1198) k arcibiskupovi Senonskému ve Francii daný, v němžto se přikazuje, že manželka, násilím aneb strachem k manželství přinucená, pakli dospělého věku dosáhši v obcování manželské i jen jednou svolila, za rozloučení téhož manželství z příčiny násilí a strachu více žádati nemůže. „Postquam,“ tak zní zmíněné papežské nařízení, „legitimo tempore accedente semel etiam copulae carnali consensit, ex rati habitione sibi super hoc silentium non ambigitur indixisse.“ K čemuž dokládá Gl.: *Copulae carnali*, řkouc: „Ex quo enim carnali copulae consensit, omnis violentia sublata intelligitur, et matrimonium tenet.“

Byla-li ale dotčená strana ku *splnění povinnosti manželské* násilím aneb velikým strachem přinucena, tož se samo sebou rozumí, že takovéto splnění povinnosti manželské nemůže nikterak za projevení čili doplnění manželského svolení (consensus conjugalis) se považovati. To dosvědčuje též Gl. marginalis Glossy: *Ante carnis copulam* ku cap. 28. X. de spons. et matrim. IV. 1. řkouc: „Nisi appareat, eas invitas detentas et cognitatas (fuisse).“ (Srv. *Reiffenstuel* lib. IV. tit. 1. n. 334.; *Schmalzgrueber* lib. IV. tit. 1. n. 414–418.)

Mimo to může svolení manželské se doplniti i pouze tím, když dotčená strana s týmže manželem svým po delší čas dobrovolně bydlí. Dí pak se tu: „dobrovolně;“ nebo bydlí-li s ním z donucení, tož patrné je, že takovéto společné bydlení nelze nikterak za výjev manželského svolení pokládati. Což ztvrzuje i Gl.: „*Quum potuit*“ ku cap. 4. X. Qui matrim. accus. poss. IV. 18., dokládajíc ku slovům řečené kapitoly: „*adversus matrimonium audiri non debet, quae, — quum potuit, minime reclamavit*“ — jak následuje: „*Si enim semper invita detenta fuisset et verbo et facto contradixisset, audiretur quandocumque postea.*“ (Srv. *Sanchez* lib. IV. disp. 18. n. 7.; *Schmalzgrueber* lib. IV. tit. 1. n. 419.)

Za dobrovolné spolubydlení ale se pokládá, když dotčená strana, mohouc snadno utéci aneb pomoci veřejné právomocnosti aneb jiných lidí se dovolati, ničeho takového nečiníc u téhož manžela zůstala. (Srv. *Sanchez* lib. IV. disp. 18. n. 7. 8.)

Čas pak, po který řečené společné bydlení trvati musí, aby mohlo za dostatečné projevení manželského svolení se pokládati, nedá se všeobecně určití; přijdeť tu v jednom každém případě na to, jaké povahy jest dotčená osoba, jaké byly tehdaž její okolnosti, kdy a pokud mohla utéci aneb jiné pomoci se dodělati atd.; což v jednom každém případě zvlášt bedlivě vyšetřiti a důkladně uvážiti se musí. (Srv. *Sanchez* lib. IV. disp. 18. n. 6.; *Reiffenstuel* lib. IV. tit. 1. n. 339 sqq.) Dle Glossy ku can. 111. C. I. qu. 1. v té příčině již jeden měsíc postačuje. Řečený kánon totiž dí, že o těch pravověřících, jenž byli od kacířů chyceni a na kněžství posvěceni, dali-li jsou se hned, jak mile mohli, na outěk a do lůna církve své se navrátili, že o těch má se za to, že byli od kacířů posvěceni proti své vůli; jestli ale teprv po uplynutí jednoho měsíce anebo ještě později do

cirkve své se navrátili, tož že o nich za to se pokládá, že byli dotčené posvěcení přijali dobrovolně. Zní pak zmíněný kánon doslovně takto: „*Constat, multos vim passos atque invitos attractos repugnantesque ab haereticis ordinatos; sed hujusmodi aliquis, — si statim discedentibus illis pessimo conciliabulo eorum abrenuntiavit et ad Ecclesiam rediit, iste talis potest habere colorem aliquem excusationis. Ceterum qui post mensem aut amplius redierunt, quum se considerarent ab haereticis ordinatos, quamvis nihil ab eis acceperunt, rei sunt usurpatae dignitatis.*“ Již ale řečená Glossa ku slovům: *Si statim* uvedeného kánonu dokládá, řkouc: „*Argumentum (sc. est), quod si aliqua alicui traditur invita et pro viribus renuens, si statim post traditionem fugerit, non tenet illud matrimonium*“ (t. j. non reputatur matrimonium illud pro valido). — Dále ku slovu: *Amplius* zmíněného kánonu dí takto: „*Argumentum ad probandum, consensum interfuisse matrimonio, si non statim divertit, dum poterit.*“ K slovům: *Post mensem* téhož kánonu připomíná pak dotčená Gl. jak následuje: „*Argumentum, quod, si aliqua alicui invita tradita fuerit et aliquanto tempore cum eo in domo manserit, et cum potuerit, non effugerit: si postea virum dimiserit (t. j. kdyby potom muže svého opustila), poterit revocari ab eo, quia ex tanto tempore consensu ratum fuit matrimonium.*“ Že Glossa zde slovy „*aliquanto tempore*“ a „*tanto tempore*“ zajisté i jen jediný měsíc za dostatečný pokládá, není třeba zvláště dokazovati; vysvětlit to samo sebou z textu řečeného kánonu, ku kterému dotčená Glossa se vztahuje.

Ano Gl.: *Per annum et dimidium* ku cap. 21. X. de spons. et matrim. IV. 1., připomíná manželce, jenž byla k manželství donucena, aby jak mile může, hned utekla, jinak že by za řádnou manželku dotčeného člověka se považovala. Díť pak řečená Glossa takto: „*Effuge, cum po-*

teris, ne consensisse puteris; nam si perstiteris, illius uxor eris.“

Tolik ale jisto jest, že k dotčenému cíli postačuje, když řečené společné bydlení trvalo *šest měsíců*. To dokazuje cap. 21. X. de spons. et matrim. IV. 1., jenž uvádí odpověď, papežem Klementem III. (1187 – 1191) danou jistému biskupu v příčině následující rozepře manželské. Jistý otčím nevlastní dceru svou, teprv *jedenctiletou*, přinutil k uzavření manželství, v kterémžto ona po jeden rok a šest měsíců setrvavši od dotčeného muže utekla a o prohlášení téhož manželství za neplatné žádajíc, chtěla hodnověrnými svědky prokázati, že byla k uzavření dotčeného sňatku manželského přinucena. Jsa v této příčině o radu tázán, papež Klement III. řečenému biskupovi odpověděl, že následkem tak dlouhého společného bydlení zmíněné manželství se musí pokládati za platné, a tudíž že dotčené osobě se ani nemá přivoliti, aby zmíněný průkaz nastoupila. Zní pak táž odpověď papežská doslovně takto: „Ad id, quod per tuas litteras intimasti de quadam parochiana (tolik co: dioecesana; srv. cap. 3. X. de parochis III, 29.) tua, quam suus vitricus cuidam Teutonico matrimonialiter copulavit, taliter respondemus, quod, quamvis undecim annos habens, ab initio invita fuisset ei tradita et renitens, tamen, quia postmodum per *annum et dimidium* sibi (tolik co: illi) cohabitans consensisse videtur (tolik co: censetur), ad ipsum est cogenda redire. Nec de cetero recipiendi sunt testes, si quos memorata mulier ad probandum, quod non consenserit in eundem, nominaverit producendos, quum mora *tanti temporis* hujusmodi probationem excludat. Mandamus igitur, ut propter hoc non omittas, quominus utrumque compellas ad alterum maritali affectione tractandum.“

V tomto papežském reskriptu ovšem řeč jest o *půl-druhém roku*, ježto slovy: „quum mora tanti temporis“

se hledí k slovům výše uvedeným: „per annum et dimidium,“ po který čas v onom případě dotčené společné bydlení skutečně trvalo. Z čehož zdá se následovati, jakoby dotčené společné obcování musilo trvati *jeden rok a šest měsíců.*

Avšak třeba tuto povážiti, že dotčená ženská, když v řečené manželství vcházela, byla teprv 11 let stará, a tudíž ještě *nedospělá*, impuber, jakož následuje z pr. Inst. Quib. mod. tutel. fin. I. 23., kdež takto čteme: „Nostra sancta constitutione promulgata pubertatem in masculis post decimum quartum annum completum illico initium accipere disposuimus, antiquitatis normam in foeminis bene positam in suo ordine relinquentes, ut post *duodecim* annos completos viripotentes (tolik co: puberes) esse credantur.“ (Srv. l. 3. Cod. Quando tut. vel curator. esse desin. V. 60.)

Již ale po právu římském osoby nedospělé platný sňatek manželský nikterak uzavřítí nemohly. „Justas autem nuptias,“ tak nařizuje pr. Inst. de nupt. I. 10., „cives Romani contrahunt, qui secundum praecepta legum coeunt, masculi quidem puberes, feminae autem viripotentes.“ Byla-li osoba ženská ještě nedospělá, byť i s zákonnými formálnostmi v manželství vešla, v příbytek ženichův se odstěhovala, a zde s ním společně bydlela, platilo dotčené manželství za řádné a zákonné manželství teprv od té doby, když byla řečená osoba u téhož muže dospělosti dosáhla. „Minorem,“ tak o tom nařizuje l. 4. Dig. de ritu nupt. XXIII. 2., „minorem annis duodecim nuptam tunc legitimam uxorem fore, cum apud virum explesset duodecim annos.“

Příčina toho zajisté v tom se zakládala, že ono svolení manželské, dané či projevené od osoby nedospělé po právu se považovalo za neúplné a ku způsobení právého a řádného manželství za nedostatečné.

Tato ustanovení práva římského v příčině nedospělosti snoubencův i církev svatá přijala, s tím jediným rozdílem, že v jistém případě i manželství, od osob věkem nedospělých uzavřené, považuje za platné, totiž tehda, když dotčené osoby, v ono manželství vcházejíce, byly již nejenom *duševně* tak spůsobilé a vzdělané, že moc a váhu manželství úplně znaly, nýbrž i *tělesně* tak zrostlé, že povinnost manželskou náležitě konati mohly, čili jinými slovy, když v nich byla nedospělost věku nahražena dospělostí jak rozumu tak i těla, si *malitia* (*prudentia*) in eis aetatem supplebat. *Srv. cap. 3. 9. 14. X. de despons. impub. IV. 2.; §§. 17. Instr. Schulte na dotč. m. str. 80.*

Kterak církev svatá v oboru práva za nedostatečné považuje svolení manželské, od osob nedospělých projevené, to dokazuje *cap. 25. X. de spons. et matrim. IV. 1.*, kdežto se dí, že osoby nedospělé, byť i užívaly slov, jimiž se obyčejně manželství uzavírá, nicméně řečenými slovy manželství v skutku a pravdě neuzavírají, jelikož po právu *nemohou* v manželství platně *svolití*. „Nam,“ tak zní dotčené nařízení, „*pueri ante annos legitimos* (t. j. *ante annos pubertatis*) *per verba sola non contrahunt, quum intelligentur minime consentire.*“ Ještě jasněji to vysvítá z *cap. 4. X. Qui matrim. accus. poss. IV. 18.*, kdežto se dí, že svolení manželské, dané od osoby nedospělé, po právu ani za manželské svolení se nepokládá; teprv od té doby, když byla táž osoba dosáhla dospělosti, že její svolení v sňatek manželský za řádné a skutečné svolení manželské se považuje. „*Insuper,*“ tak zní zmíněný církevní zákon, „*adjecisti, quod aliquis cum quadam in-nubili puella contraxit, quae tandem, aetatis metas attingens, ab illo pluries cognita, contra matrimonium proclamavit, asserens, se semper ab initio dissensisse, quod per testes probat, fama et conversatione praeclaros. In hoc itaque casu*

sentimus, quod adversus matrimonium audiri non debet, quae ante cognitionem sui legitimum annum attingens, quum potuit, minime reclamavit. Sicut enim ante legitimum consensum, qui in duodecimo anno spectatur, potuit dissentire, sic postquam legitimo tempore accedente semel etiam copulae carnali consensit, ex ratihabitione sibi super hoc silentium non ambigitur indixisse.“

Jelikož tedy z onoho půldruhého roku, o němž v cap. 21. X. de spons. et matrim. IV. 1. řeč jest, jeden celý rok musí se odraziti, jelikož padá v dobu nedospělosti dotčené osoby, patrnó jest, že skutečně po právu církevním k napravení sňatku manželského, původně pro násilí aneb strach neplatného, postačuje, když onen manžel, jenž tehdáž řečenému násilí aneb strachu podléhal, s dotčeným spoluzemanželem svým aspoň po šest měsíců společně bydlel. Tudiž o tom právě smýšlí §. 116. Instr., jenž o osobě, k manželskému sňatku přinucené, co se týče práva jejího, žádati za zrušení řečeného sňatku, připomíná, jak následuje: „Jure suo excidit, quando, postquam — metus, qualis ad matrimonium irritandum sufficiat, cessavisset, debitum conjugale voluntarie ac scienter praestiterit, vel etiam, quin circumstantia ista probari possit, conjugale vitae consortium per sex menses voluntarie continuaverit.“

Kdyby dotčený manžel po uplynutí patřičného času, k násilí a strachu se táhna, za rozloučení sňatku svého žádal, musil by s touto žádostí se odmrštiti, byť i tvrdil, že dříve nevěděl, že by mohl na základě téhož násilí a strachu za prohlášení svého sňatku manželského za neplatný žádati. Nebo ať nic nedíme o pravidle, ve všem právu vůbec uznaném: „Ignorantia facti, non juris, excusat,“ — o tom ví zajisté každý rozumný tvor, že, když se mu bezprávi aneb křivda děje, smí právní pomoci se dovolávat. Když již ten a taký toho nečinil, patrně tím na jevo dal, buď že se mu žádná křivda neděla, aneb,

děla-li se mu jaká, že ji odpustil a práva svého, žádati pro ni za rozloučení sňatku svého, se vzdal. (Srv. o tom již zmíněný list JEm. nejdůst. arcibiskupa Vídeňského v Acta et Decreta Conc. prov. Vienn. str. 303. sl.)

Že pak právo, na základě násilí aneb strachu o prohlášení sňatku manželského za neplatný žádati, nikterak nepřisluší onomu manželu, jenž buď sám dotčené násilí a strach způsobil, aneb o tom, že je někdo jiný působí, vědomost měl, rozumí se samo sebou. Nebo již ohledně *klamu a podvodu* platí v právu jak římském tak i kano-nickém pravidlo: „Nemini sua fraus vel dolus patrocine-tur,“ t. j. nelze toho připustiti, aby kdo ze svého podvodu aneb klamu užitek bral. Viz: l. 12. Dig. de dolo malo, IV. 3.; can. 4. XXX. qu. 1.; cap. 1. X. de cognat. spirit. IV. 11. — Čím více řečené pravidlo vztahovati dlužno k *násilí* a *strachu*, jímžto mnohem větší bezprávi se činí než klamem neb podvodem! Dít o tom již častěji uvedené pojednání JEm. nejdůst. arcibiskupa Vídeňského (Acta et Decreta Conc. prov. Vienn. od r. 1858 str. 297.) doslovně takto: „De contractibus generatim constat, metu gravi et injusto extortos in conscientia obligare eum, qui metum intulit, si metum passus stare eodem velit. Ut hoc idem de contractu *matrimoniali* teneatur, commendat aequitas; nam iniquissimum foret, virum, qui mulierem auxilii inopem gravi et injusta vi ad matrimonio consen-tiendum coëgerit, eam, libidine expleta, repellere posse, quamvis (eadem) consensum suppleverit. Consentit finis, legi propositus. Impedimentum vis et metus institutum est, ut vis injusta, ad animum expugnandum adhibita, effectu quoad obligationem, conscientiae imponendam, careat; minime autem patrocinator ei, qui ipse in plena libertate constitutus alterius libertatem gravissima illata injuria vio-lavit. Accedit expressa legis declaratio: quippe Decretal. IV. 7, 1. de viro, qui uxore vivente aliam, rei insciam,

sibi copulaverat et, prima mortua, a secunda recedere nitebatur, haec constituta sunt: „Quia praefata mulier erat inscia, quod ille aliam haberet uxorem viventem, nec dignum est, ut praedictus vir, qui scienter contra canones venerat, lucrum de suo dolo reportet, consultationi tuae taliter respondemus, quod, nisi *mulier* divortium petat, ad petitionem *vir*i non sunt aliquatenus separandi.“ — Injusta vi oppresso major quam falsis assertionibus deluso injuria irrogatur; igitur neque, qui metum incussit, de suo facto lucrum reportet!“

„*Ei, qui metum incussit*, quoad resiliendi facultatem aequiparandus est, *quo conscio* metus incussus est; etenim injuriae inferendae consensit et fructus ejus percepit.“ (Srv. §§. 116 Instr.)

Formy tridentské při napravování manželství, neplatného pro násilí aneb strach, vůbec nevyhnutelně třeba není, pokud jen řečené formy při původním uzavírání téhož manželství šetřeno bylo. (Srv. §§. 88. a 93. Instr.) Příčina záleží v tom, že (opětné) užívání řečené formy při napravování sňatku manželského proto hlavně se požaduje, aby takto zmíněné napravení sňatku manželského pro *obor práva* se pojistilo a tím i platnost téhož sňatku nade vši důvodnou pochybnost se postavila. Této opatrnosti ale v příčině napravení sňatku manželského, pro násilí aneb strach neplatného, tak nutně třeba není. Neboť po právu církevním každé manželství, uzavřené v dotčené formě, potud za pravé a platné manželství se pokládá, pokud úplně se neprokáže, že mu brání nějaká rozlučující překážka (srv. §. 147 Instr.). Již ale překážka z násilí a strachu jest taková, že k ní mimo onoho manžela, jenž témuž násilí aneb strachu podléhal, žádný jiný táhnouti se nemůže. (Srv. §§. 116 Instr.) Ješto ale týž takto oprávněný manžel, své původní nedostatečné svolení doplniv, řečeného práva svého se vzdal,

není tudíž co se obávati, žeby mohla náprava a s ní platnost dotčeného manželství kdy v pochybnost uvedena býti. Kdyby se ale státi mělo, žeby týž manžel sám později tvrditi chtěl, že nikdy v řečené manželství nesvolil, čili svolení své nedoplnil, nenalezlby žádné víry; musiloby se mu říci, že dle zákonů církevních (cap. 21. X. de spons. et matrim. IV. 1.) právo své promlčel. Nelze nám tuto mlčením pominouti, co o té věci dí JEm. nejdůstojnější arcibiskup Vídeňský v právě uvedeném pojednání svém říká: „Hoc idem (totiž: opominutí formy tridentské) multo magis valet de conjugis, quibus, debita forma contractis, impedimentum, partium consensu tollendum, obest. Legi Tridentinae satisfactum est, quia solemnisatio matrimonii, rite peracta, prohibet, quominus conjuges absque iudicio Ecclesiae ad nova convolent vota. Porro haec impedimenta non propter bonum publicum, sed privatorum in favorem statuta sunt; unde neque ex officio ad ipsa irritanda procedere licet, neque dispensationi concedendae locus est. Igitur non est, cur conjux praepediatur, ne aliter quam in forma Tridentina juri suo renuntiet et consensum suppleat; imo, ut contrarium teneatur, ea ipsa, quae Patrum Tridentinorum animos permovet, peccati ratio evidenter postulat. An, si quis in persona futuri conjugis erraverit, errore cognito liberum ei erit, muliere, quamdiu placuerit, abuti, eamque repellere, quamprimum aliud consortium plus oblectet? Absit hoc ab institutionum catholicarum sanctitate! Si autem consensus efficacia legi Tridentinae subjiceretur, iudici ecclesiastico dura imponeretur necessitas, hominem, decennio et amplius cum uxore exacto, a foederis, quod libido ejus spernit, vinculo liberandi. Majora longe abusus pericula ex impedimento vis et metus imminerent; etenim an quis, Rachel ducturus, ipsam Liamve habuerit, res est, de qua ambigi vix potest; sed vis metusque speciem

aliquam obtendere, ad pravas artes confugienti non ita difficile. Quamobrem communis est canonistarum sententia, ad convalidandum matrimonium, quod vis metusque, sive aliud impedimentum, partium consensu tollendum vitiaverat, necessarium non esse, ut consensus coram parochio et testibus renovetur; et ipsa S. Congregatio Cardinalium Concilii Tridentini interpretum in causis matrimonialibus judicandis hanc regulam tenet.“ (Acta et Decreta Conc. prov. Vienn. str. 299 sled.; srv. §. 93. Instr.)

Ostatně řečenou překážku nejenom nynější rakouské manželské právo občanské uznává, jak vysvítá z §. 3. zákona manželského od 8. října 1856 (Zákonn. říš. čís. 185), nýbrž již i staré dotčené právo rakouské uznávalo, jakož vysvítá z §. 27. zákona manželského, vydaného císařem Josefem II. dne 16. ledna 1783, a z §. 55. obec. zákonn. obč. cis. rak. od 1. června 1811.

○ Katechismu.

Podává prof. Ant. Skočdopole.

(Dokončení.)

Kolik katechismův potřebujeme? Naskýtá se ještě důležitá otázka, kolik asi katechismův by třeba bylo, aby všem třídám katechumenův dostávalo se vyučování přiměřeného jich potřebám i schopnostem? Nedá se popírat, že by mnohé obtíže nastaly, pakli by se dva nebo až tři katechismy do škol zavedly. Již samy výlohy peněžité odtud nastalé byly by obtíž, na kterou musí se klásti váha veliká. Víme zajisté, kterak nyní častou změnou knih školských se v lidu budí nevole proti školám a proti školskému vyučování. Kdyby tedy pro venkovské školy byly katechismy dva a pro hlavní školy snad až tři, tož nepochybuji, že by se tím proti katechismu a vyučování náboženskému vyvolávala u rodičů nepřiznání a že by právě z této příčiny nejvíce a snad jedině na

nový katechismus se reptalo. Jiná vada při zavedení dvou až tří katechismův skoro nevyhnutelná jest ta, že se i žáci i katechetové matou. Katechismus má býti, ač ne kniha symbolická, však přece *knize symbolické* svou vážností u lidu *podobna i blízka*. Jsou-li ale katechismy zároveň dva nebo tři, tu potom již katechismus nemá potřebné váhy. A že děti učí se ve formě katechismu každý rok jináče, stává se konečně, že ani podle jednoho ani podle druhého neznají dokonale těch náuk, ježto se na každém žádati musejí. Ten katechismus, z něhož se učily nejdříve, bývá jim milejší už proto, že ho znají a umějí, když druhý jim do rukou přichází; protož i zanevrou na tento nový, těžší katechismus, a spolu snad i na to učení, kteréž tu nalezejí nad ono v katechismu prvním. Takto děje se již, když katechismy oba (nebo všechny tři) budou tak uspořádány, že se plánem a mluvou nic neliší od sebe, a když beze změny nalézá se v katechismu větším to, což v něj bylo pojato z menšího. Nesnáze však rozmnoží se znamenitě, pakli se katechismy rozličných škol úplně nesrovnávají a jeden z nich nejen pořádkem od druhého se liší, ale i to, což má s menším katechismem společného, jinak pronáší. Doklad toho máme na *školách reálných*, kdežto se po dvě prvá léta učí žákové z katechismu Deharbe-ova, učivše se prvé na hlavní škole z katechismu Kanisiova. Katechetové reálek spojených se školou hlavní nařikají sobě na obtíže, kteréž jim samým působí dvojí katechismus nejvíce v těch částkách, kteréž pronášejí naučné věty obsažené v jednom i druhém; obtíže ty ovšem jsou nade vše porovnání větší u žákův a z nich rodí se nechuť k náboženství. Žák zajisté znaje katechismus Kanisiův, velmi těžko učí se známým věcem z katechismu Deharbeova, jelikož se slova dříve už ve paměť vštípená ustavičně namítají na místě slov, kterými totéž učení pronáší katechismus Deharbeův. A na reálkách

českých přibývá obtíží ještě z bídného překladu, v kterém katechismus Deharbeuv pro žáky české vydán jest.

Kdyby k věci náleželo, troufal bych sobě dokázati, že nešťastný jest to plán vyučovací, dle něhož u nás po katechismu Kanisiově zaveden ještě na dvě léta jiný katechismus. Nebylo by důležitých věcí dosti, kteréby k náboženskému vzdělání lépe přispěly a mládež i více zajímaly, nežli katechismus? Nepochopitelné zůstane dojista každému znalci, kterak se mohlo státi, že v plánu vyučovacím pro reálky (nižší i úplné) žádného místa nenalezl *církevní dějepis*. Nebyl by tento, kdyby se jeden rok a nebo dvě léta přednášel, nebyl by daleko důležitější pro utvrzení se u vážnosti k církvi a pro přípravu k soustavné dogmatice a mravovědě, nežli katechismus Deharbeuv býti může? Avšak rozjímání takové nenáležel k úkolu pojednání tohoto; já tedy jen krátce opakuji, co jsem již obsírněji pověděl, že nikdá bych za to nehlasoval, aby se dva nebo až tři katechismy do škol zavedly; má-li katechismus požívati náležitě vážnosti, musí býti *jenom jeden*; na otázku: Jak to a ono nalezá se v katechismu? nesmí na místě odpovědi dána býti otázka: V kterém katechismu?

Myslím tedy, že více katechismův, nežli jeden, ani nepotřebujeme a tímto jedním že úplně vystačíme; avšak musí tento katechismus krátce obsahovati dostatečnou hojnost látky náboženské v pořádku logickém a přirozeném; řeč jeho musí býti určitá, jasná, ušlechtilá i prostá, věty naučné a praktické musejí se dle možnosti k sobě družiti tak, aby rozum žákův se bystřil a zároveň aby se pořáde srdce a mysl pěstovaly, či aby skutečný a dosti široký základ nábožensky mravného života mohl s rukověti tou položit každý příčinlivý katecheta. Katechismus tento jeden musí proniknut býti duchem katolickým, musí buditi a pěstovati smysl pro věci svaté a

božské; on musí tak býti zařízen, aby ne pouze mládeži sloužil, ale i dospělým čtenářům aby průzračen byl a užitečen. Jediný tento katechismus obsahoval by tedy vše, což každému křestanu věděti třeba. Měřítkem i obsahu i formy musela by se, dle zdání mého, učiniti *druhá třída* venkovských, či *třetí třída* hlavních škol; v těchto školách při dobré návštěvě ze strany žákův a při náležité svědomitosti ze strany katechetův možno jest učiti a naučiti se, to by obsahem katechismu býti muselo, a snad mohlo by se v něj pojmouti i něco více, pakli by pro to nevzrostl jeho objem; vždy mohlo by to, čeho již nelze zmoci v druhé třídě škol venkovských či triviálních, nějak poznamenáno a při vyučování přeskočeno býti. Avšak vezdy přál bych raději, aby takových na vynechání ve škole triviálně odsouzených míst velmi málo bylo v katechismu a pokládal bych i za věc dobrou, aby takových míst vůbec ani nebylo; malí žákové matou se všelijak, nemají-li toho, čemu se z paměti učiti mají, v nepřetržitém a nerušeném pořadu jedno za druhým, aniž by se jim třeba bylo ptáti, které věty jsou jim dány za úlohu a které nic.

Nejpřednější důvod pro svůj náhled, že bychom s jedním katechismem dobře vystačiti mohli, jest vážná ona zásada, že *potřebám a schopnostem jednotlivých tříd katechumenův má se vyhověti ne tak menším a větším objemem knihy, ale vždy důkladnějším rozvinem jednotlivých a zvláště oněch pravd, které pro náboženský život křestana velikou důležitost mají.* Kterak jediným katechismem lze všecko náboženské vyučování na školách národních (triviálních, hlavních a opakovacích či nedělních) dobře opatřiti, to myslím nebude těžko ukázati. Každý katecheta přisvědčí nám, že pro nejnižší třídy se žáky šesti- až osmiletými bez katechismu nejen dobře, ale i mnohem lépe vyučovati se může, nežli na základě katechismu, třeba i tento byl

mnohem lépe zřízen, nežli býval nejmenší náš katechismus, nyní už ani nevydávány. Věku těchto dítek a povaze náboženství křesťanského, historickou cestou na zemi založeného, jest docela přiměřeno, aby se počátečné vyučování udělovalo ve formě *historie*, a tedy vypravováním. Svátý *Augustin* ve zlatém spisu svém „*de catechisandis rudibus*“ (o vyučování počátečném) jmenuje katechetické vyučování *narratio* (vypravování) a chce tomu, aby začátečníci poučovani byli počínaje ode slov písma: „Na počátku stvořil Bůh nebe a zemi“ až po nynější doby církve (cp. 3.); takto bude, dí ten učený světec „*narratio plena*“, vyučování úplné. Myslím, že až podnes zůstává pravdou, co tehdy pravdou bylo; a proto mám za věc veleužitečnou, aby dítky od šesti až do sedmi neb osmi let vyučovány byly *vypravováním* katechetovým. Vypravování či vyučování toto musilo by jednati o stvoření světa, o zaslíbení Vykupitele, o přípravách na jeho příchod, o jeho skutečném přístí, působení, smrti, nanebevstoupení, o seslání Ducha svatého, založení a upravení svaté církve a na konec kratičce o rozšíření křesťanského náboženství po všem světě a do vlastí našich. Při tom formulovaly by se na vhodných místech stežejně *pravdy* dogmatické i mravoučné a tyto vštípily by se v prosté a jednoduché formě žákům v paměť. Musil by však i v tom vypravování i v tom naučných vět odvozování ten plán býti, aby se budoucímu katechismu připravila pevná půda, potom aby se podal *celek nauky křesťanské*, ovšem do podrobná jen tak provedený, jak i věku i duchovní vyvinulosti žákův přiměřeno jest, a konečně, aby celé zjevení Boží od počátku světa až do založení svaté církve katolické v jednotě se ukázalo a skutky i zaslíbení Boží aby se v křesťanství objevily co zakončení, velebné stavby započaté se stvořením všehomíra.

Abý se ale vyučování takové všude jednorostejně dále

musel by se nástin jeho a celý chod, a v obtížnějších částech také obsah dáti katechetům do rukou. *A tak měli bychom v nejmenších školách (1. třída triviálních, pak 1. a 2. třída hlavních škol) knihu ne pro žáky, ale pro katechety*; tito našli by ve „*příručné knize počátečného vyučování náboženského*“ cestu vydlážděnou a pohodlnou, po kteréž by krácejíce a malé žáčky vedouce vstípati mohli v rozum a srdce mládeže tolik náboženství, co by třeba bylo, aby tento útlý věk Boha milovati a Jemu sloužiti uměl, a co by jej zároveň schopným činilo k budoucímu v ostatních školských létech důkladnějšímu seznání a pojmutí veškeré svaté víry.

Žáci *druhé třídy* škol triviálních a *třetí třídy* škol hlavních učili by se nápotom velmi snadno katechismu, na který by už připraveni byli, a sám katecheta měl by práci příjemnější a mnohem snadnější, poněvadž by katechismus tak byl zřízen, že by vyučování počátečné tvořilo bránu k němu, a že by mnohé naučné věty z biblického vypravování odvozované v něm se nalezaly; v druhé (třetí) třídě znovu se v paměti obnovily a s podrobnějším učením v úzký svazek uvedly. —

Příručná kniha taková dojistá by větší užitek musila způsobiti, nežli malý katechismus dětem do rukou daný; útlé děti zajisté nemohou se doma učiti nazpaměť, a který katecheta chce toho dovésti, aby malé dívky malý katechismus uměly, musí jim jej ve škole ustavičným opakováním vštěpovati. A toto vštěpování dalo by se na základě oné příručné knihy zrovna tak jistě, poněvadž by v ní naučné věty v příhodné formě vysloveny byly, a vedle toho byl by ten znamenitý prospěch, že by celé vyučování děti bavilo, že by na všech místech jednostejně se vyučovalo a že by celé vyučování, jsouc dle dobrého plánu provedeno, mnohem radostnějších výsledkův docílilo i tam, kdež katecheta začátečník jest, ano i tam,

kde pro zvláštní poměry, jakož při školách filiálních bývají, musí na světského učitele spoleháno býti; co ale může na školách filiálních spůsobiti nyní učitel s dětmi nejmenšími, třeba by měl i tu nejlepší vůli, to bezpochyby každému jasno jest.

Ale což ani pro čtvrtou třídu hlavních škol a pro nedělní školu nemá býti zvláštního katechismu, který by učení katolické obšírněji předkládal? — Myslím, že nejen ho nepotřebujeme, ale že by až pochybeno bylo, kdyby se pro tyto třídy zvláštní a obšírnější katechismus zavedl. Táhnou se tuto zase k oné zásadě svrchu vyložené, že totiž potřebám a schopnostem jednotlivých tříd katechumenův má se vyhověti ne tak menším a větším objemem knihy, ale *postupujícím důkladnějším rozvinem* jednotlivých a zvláště oněch pravd, které pro náboženský život křesťana velikou důležitost mají.

Pro školy *opakovací* či nedělní nevím, kterak by kdo na zvláštní katechismus pomysleti mohl; jestiť tu tak málo času, že bychom na řádné probrání obšírnějšího katechismu několik let potřebovali; a kdo může očekávatí anebo i jen žádati, aby se žáci a žákyně škol těchto učili doma, co by se jim z katechismu uložilo? A nemá-li se jim nic ukládati, nač teprvé zvláštní katechismus? Žáci opakovacích škol mají v paměti zachovati, čemu se posud naučili a dle duchovních potřeb dospívajícího věku svého mají dále poučování, u víře a smýšlení křesťanském utvrzování býti. Obého dosáhne se zároveň, když se na opakovacích hodinách stezejně pravdy dogmatické i mravoučné v paměti obnovují, jak je známý už dětem katechismus vyslovuje, a když katecheta tyto pravdy hlouběji odůvodňuje a jich váhu, význam a působnost tak vykládá, aby se srdce a mysl žákův pozdvíhovaly a posvěcovaly. Objasňování a vykládání ustoupiti má ve školách nedělních do pozadí, a za to převládá tu řeč a zvuk,

jimižto se duch povznáší a srdce rozehřívá. Mimo to musí ve školách nedělních stránka *apologetická*, přímé a nepřímé vyvrácení bludův, námitek, omluv a výmluv čelících proti theoretickým a praktickým naukám svatého náboženství takového povšimnutí dosahovati a důležitým těmto věcem nutno jest tolik času obětovati, že nijak nemohu nahlédnouti, k čemu by tu zvláštní a obšírnější katechismus býti měl, an právě tyto věci, jichžto výběr i od zvláštních poměrův místa závisí, do katechismu aneb naprosto nedají se vměstnati, anebo tu jen suchými větami budou.

Podobně říci lze o *čtvrté třídě škol hlavních*. Tuto by ovšem od domácí pilnosti *žákův* více očekávati se dalo a nebylo by nemožné, že by tito naučiti se mohli za rok druhému, obšírnějšímu katechismu. Ale uvažme, zda se jinou cestou *žákům* těmto a jejich duchovním potřebám lépe posloužiti moci nebude. Poněvadž ve třídě této má katecheta mnohem více času, nežli ve školách nedělních, bude moci celý katechismus opakovati a největší část jednotlivých učení, jmenovitě ta stežejná a pro náboženský život důležitá propracovati tak, aby důkazy byly hlubší, nežli ve třídě třetí mohly býti, aby se všude k dogmatickým a zvláště k takovým bludům, námítkám, omluvám a výmluvám dostatečně přihlíželo, kteréž buďto již jsou známy *žákům*, anebo jim dojistá brzy ve známost přijdou a s probudilou brzy žádostivostí a smyslností v rozumu a srdci jejich samy se roditi a jejich mravnost a zbožnost podkopávati budou. „Tela praevisa minus nocent.“ Seznají-li *žáci* ve 4. třídě již dosti všestranně pokušení a nebezpečí, kteréž odevšad dokračuje zvláště na člověka mladého a již dospělosti blízkého, a ukáže-li jim zbožný a horlivý katecheta, kterými zbraněmi a kterým bojem by toho všeho uniknouti, Bohu, sobě a vlasti se zachovati mohli; bu-

de-li katecheta spolu živým a vřelým slovem častěji líčiti krásu a blahé následky *ctnosti*, bezpečnost a potěšnou sílu *víry* a naopak zase trudné ovoce vlažnosti, hříchu a života bohopustého: jsem přesvědčen, že takovýmto opakováním, hlubším a převahou paraenetickým propracováním katechismu žákům již známého daleko větších prospěchův se dosáhne, nežli by možno bylo dosáhnouti, když by katecheta vykládati měl a žáci v paměť sobě vštěpovati musili nový, obsírnější katechismus. Vzdělávání *srdce* a mysli převládalo by takto a to právě u žákův, kterým toho nejvíce potřebí jest.

Posaváde měli a mají nejedni za to, že úlohu svou cele vyplnili, když katechismus větu za větou a list za listem vykládali a přísně na tom stáli, aby žáci *nazpaměť se učili*. Toho jest ovšem třeba; ale myslíme-li, že by se tím náboženské vyučování odbylo, že v každé třídě zase tak dítí se musí, a že knihy objem vždy dle věku a pokročilosti katechumenův růsti má: tu jsme pak jen školmistři a školometi, ne pak poslové Boží a nástrojové církve svaté, kterých úloha jest připravovati Hospodinu lid dokonalý, lid, kterýž by k Bohu a ctnosti jinak se měl, nežli ti, o nichž psáno, že jen ústy Boha ctí, náboženství jen v mozku mají — ale srdce jejich daleko jest od Něho.

A toto vyučování, jakéž mi se pro 4. třídu hlavních škol a pro nedělní školu nejvhodnějším zdá býti, mělo by také tu výhodu, že by žáky tyto, z nichž nemnozí ještě dále ve školách potrvají, k užitečnému *poslouchání slova Božího* ve chrámech připravovalo; bylot by, jak já si je představuji, střed mezi vyučováním školským a mezi kázáním a protož i nejpřirozenější přechod z jednoho ke druhému.

Ale jak můžeme nadíti se, že by jedenkaždý katecheta tímto směrem bráti se uměl? — Vim dobře, že

praktické provádění toho plánu není snadné, zvláště mladým katechetům, a že tedy nepostačí náhled pouze vysloviti; musilo by se každému katechetovi učiniti možné, aby takto vyučovati s to byl. A možné by se to učinilo každému a vesměs, když by se pod egidou nejd. episkopátu vydala vědle katechismu „*Methodická kniha pro katechety.*“ Na této záleželo by mnoho, snad všecko. Tuto methodickou knihu představuji sobě tak, že by krok za krokem ukazovala katechetovi, která jest úloha jeho při každé náučné větě katechismu a spolu by naznačila materiál a chod, kterak jednotlivé náučné věty objasňovati, dokazovati, jak při nich na srdce, mysl a praktický život katechumenův působiti, před čím tu a onde varovati, co vyvrátiti, před čím mládež ohraditi má. Nebyly by to katechese, ale právě jenom methodná kniha. A aby se jedním katechismem vystačiti mohlo pro všechny třídy škol venkovských a hlavních, musila by methodná ta kniha všude dáti pokynuti, jak sobě počínati a jak daleko sáhati má při jednotlivých, zvláště při stežejných a nejdůležitějších větách katechismových ve *třídě nižší* se žáky mladšími a jak zase tytéž věty s jiné stránky, hlouběji a přesvědčivěji dokazovati se mohou ve *třídách vyšších* se žáky staršími a v náboženství již lépe vyučenými, jak a kterým materiálem se tuto působiti může na srdce a mysl starších žákův, které výstrahy se jim dávati mají a jakým během se obsah zjeveného náboženství, žákům již valně známý, také v duši jejich vtiskovati a záležitostí jejich života činiti musí. Methodická kniha tato byla by pravým *vůdcem katechetův* a jen s touto rukovětí bylo by možné dosíci toho, aby se duchovním potřebám jednotlivých tříd katechumenův raději důkladnějším jich uváděním v jádro křestanské pravdy vyhovovalo, nežli rozmnožováním objemu čili stránek učebné knihy. Nemyslím pak, že by složení a vydání takovéto knihy methodné

tuze obtížné bylo anebo snad až nemožné; pomůcek našlo by se k ní dosti a až by dobrý katechismus byl hotov, brzy by se ku konci přivésti dala; *dříve* však o ní řeči býti nemůže, poněvadž ona list za listem katechismus sledovati, k jeho obsahu a formě co nejpřísněji patřiti musí.

Zdálo-li by se někomu, že by takovýto způsob vyučování, jakž jsem ho nastíniti se snažil, přece buď nevystačil pro 4. třídu hlavních škol anebo se pro ni jinak nehodil: tož bych já i pro tento případ ještě nehlasoval o zvláštní katechismus pro tuto třídu. Rozumně a ve směru dojemném a povzbudivém sepsaný *dějepis církevní* anebo pragmatický *dějepis biblický* dojista by náboženskému vzdělání těchto žákův mnohem více prospěl, nežli obšírnější katechismus; *dějepis* ten pak poskytoval by nejedné příležitosti k důkladnějšímu probrání mnohých vět dogmatických, mravoučných ano i liturgie, a vedle něho vždy by katechismus opakován býti mohl. Jestli kde, tož jistě při náboženském vyučování platí zásada: non multa, sed multum. V theology nikdá se nevyučí školská mládež, a také toho třeba není; bude-li náboženské vyučování tak upraveno, aby náboženství mohlo s pokračujícím věkem vždy více vzrůstat se v celém člověku raději, nežli aby jenom v paměti ho přibývalo: tu jistotně mládež dobře opatřena bude. A k tomuto cíli, aspoň dle mého přesvědčení, jediný katechismus, bude-li k němu dána katechetům dobrá methodická kniha, lépe povede, nežli bude-li katechismův více; methodná kniha učila by pak také, jak by ve 4. třídě postupovati měl, kdyby se snad nejd. episkopát pro církevní anebo pro pragmatický, místem snad i apologetický *dějepis biblický* rozhodnul. Na školách dvě- a třetřídnych nemůže ovšem o církevním *dějepisu* ani řeči býti, a kdyby se do 4. třídy hlavních škol zavésti měl, nevydal by se zároveň při katechismu, ale byl by knížečkou zvláštní.

Měli bychom tedy pro vyučování náboženství na školách venkovských a hlavních *tři knihy*; ale z těch byla by *pro žáky* určena jenom jedna, a dvě z nich, totiž „příručná kniha počátečního vyučování náboženského“ a „methodická kniha pro katechety“ byly by vlastně pomůcky a vůdkyně *katechetův*. Kdyby se podařilo, tyto tři knihy dobře sestaviti, kdyby je nápotom nejd. episkopát vydal pod svojí aegidou: tož mám silnou naději, že by o důkladné vyučování katechetické bylo tak postaráno, jakž toho vůbec a zvláště v našich dobách třeba. Já dovoluji sobě, při vší úctě k velebnému duchovenstvu českému, pronéstí náhled, že se počátečné vyučování ve svatém náboženství neděje tak, jakž by mohlo a mělo býti. A příčinu toho hledám nejvíce v tom, že není dosti postaráno, aby se katechetické vyučování dalo všude jednotejně, a aby katechetové neměli tolik obtíží přemáhati. Obtíže zdárného vyučování náboženského budou i tehdaž veliké, kdyby se podařilo, velmi dobrý katechismus sestaviti. Zdárné vyučování katechetické žádá a vždy žádáti bude mnoho přípravy se strany katechetovy; a tato příprava žádá mnoho času a nevšedního vzdělání theologického. Přemnohým katechetům nedostává se času na důkladnou a pracnou přípravu, některým snad také nedostává se dobré vůle a aspoň začátečnickům není ještě všechno jasno a průzračno, oni ještě nemohli dokonale zažiti všeho, čemu se učili. Samé to příčiny, aby se úsilně o to pečovalo, kterak by se usnadniti dal důležitý a těžký úřad katechetický, kterak by jmenovitě docíliti se dalo, aby každý brzy vědom sobě byl určitě a jasně, v čem asi záleží podrobná úloha jeho vůbec a v jednotlivých třídách obzvláště, a aby potřebného materiálu nemusel pracně a s velikým nákladem drahého času shledávati ze mnohých spisův. *Katechetika* vždy jenom více formou vyučování katechetického se zabývá i zabývati bude; a

protož i ona nemůže považovati se za dostatečný návod k zastávání úřadu katechetického. Teprve *příručnou knihou* počátečního vyučování náboženského a knihou *methodickou* dalo by se dosáhnouti, že by každý katecheta, i začátečník a muž méně pilný, dobře opatřiti mohl duchovní potřeby křesťanské mládeže.

Na konec ještě o *přídavku* nebo *přípojku ke katechismu* krátce promluvíme. Že by nějaký přídavek býti mohl a měl, kterýž by, ne sice ještě nějaké naučné věty katechismové obsahoval, ale některé *formule modliteb*: to téměř vůbec uznává se za věc, ne-li potřebnou, jistě užitečnou. Avšak ne tak svorně pronášejí se hlasové o tom, které by se tu formule nalezati měly. Aby přípojek obsahoval krátké modlitby před jídlem a po jídle, před vyučováním a po vyučování, co říci má křesťan, když do chrámu Páně vstoupí, když okolo kostela, hřbitova, kaple a t. d. kráčí, způsob obnovy slibu křesťanského, vzbuzení božských ctností, litosti a úmyslu, formule při zpovědi, — toho přemnozí katechetové žádají. Myslím pak, že žádostem těmto vždy se vyhověti může, poněvadž to vše na dvou listech vytisknouti lze, těchto formulí také při katechetickém vyučování dobře užívati lze obzvláště tu, kdež katecheta vzbuzuje náboženské city a kdež učí žáky vzbuzovati osvědčování (*actus*) víry, naděje, lásky, litosti, úmyslu, chvály Boží. Nad to jest i věc užitečná, ano potřebná, aby mladý křesťan přinesl s sebou ze školy jistou známost příležitostných modlitbiček, jimiž častěji za den sebe duchovně občerstviti a Boha pochváliti může. Mám za to, že právě takového *vademecum* nyní málo se lidu křesťanskému poskytuje a zajisté se v starších dobách více k tomu od kněžstva přihlíželo. Nalezat se mezi lidem, zvláště na vesnicích od hluku světa více vzdálených, přemnoho nábožných formulí vyslovovaných při vkročení do chrámu, při bouři, při pojmenování Boha,

při vzpomínce na zemřelé, při pojmenování ďábla, při chůzi okolo chrámův a hřbitovův a t. d.; sama se naskytá myšlénka, že tomu všemu lid býval učen od nábožného kněžstva svého, jakož vůbec nedá se pochybovati, že starobylá duchovní správa nebyla tolik úradnická, jako nyní jest a že více měla rázu paedagogického, nežli nyní má, jmenovitě u nás, kdež posud ještě dosti vane duch neblahých ukazův in publico-ecclesiasticis.

Jakkoli tedy cele souhlasím, aby se vhodným a zvláště příležitostným formulím dopřálo místa při katechismu: přece nemohu nijak přesvědčiti se, že by „přídavek“ obsahovati měl také modlitby ke mši svaté, zpovědní zrcadlo, pravidla i závazky nábožných bratrstev, návod k ministrování, některé písně, skoro „všecky možné a ještě některé jiné věci.“ Nejen proto, že by se tím katechismus nenáležitě zveličil a zdrazil, považoval bych přidání tolika rozmanitých věcí za nevhodné, ale mám je i za zbytečné z té příčiny, že každý, kdož jen čísti umí, má svoji modlitebnou knížku; že každý ministrant přesnadno si návod k ministrování koupí; že zrcadlo zpovědní z důležitých příčin ani do rukou nemá dětem přijíti; že pravidla i závazky náboženských bratrstev jinde dosti ve známost vejdou těm poměrně vždy nemnohým, kteříž členy jejich jsou a že i tato pravidla a tyto závazky vezdy skoro se aspoň v některých věcech mají poměrně místa přispůsobiti a tedy pozměniti; že konečně i formát a vněšná úprava katechismu skoro nutně musí jiné býti, nežli jaké se hodí a jakých lid žádá při knihách, ježto s sebou do kostela brává. Nesmí se zapomenouti, že katechismus jest přede vším naučná a *školská* kniha; pro tento nejprřednější účel nikdá nemůže s prospěchem a bez nenepatrných nehod činiti se jakousi universálnou knihou náboženskou.

Vyslovil jsem náhledy své o posavadném i novém katechismu a také o tom, kterak by se vyučování kate-

chetickému jinak většího úspěchu přičiniti mohlo. Učinil jsem tak, té naděje jsa, že každý ctěný čtenář bez předpojatosti a z lásky k dobré věci klidně uváží, což jsem já z lásky k předmětu tak důležitému napsal. Nemyslím, že by mé náhledy veskrze neomylné byly a že by všecko tak býti muselo a jinak býti nemohlo. Protož ještě obnovuji prosbu, aby se líbilo vel. pp. bratřím, obrátiti pozor a nějakou práci ku předmětu tak vážnému, o němž každé pokynuti, pakli na důvodech a zdravých zásadách spočívá, všem přátelům dobré věci vzácné bude a vítané.

Kterak může duchovní pastýř působiti na zbožnost a mravnost osob služebných?

(Z konferenčních otázek diecése Budějovické.)

Podává *Josef Hausmann*, farář v Dešenících.

Že tato otázka na potřebách časových se zakládá, vysloveno veřejně v Praze u příležitosti XII. generální schůze jednot katolických, a všeobecně uznáno, anižby sebe menší odpor se byl ozval. Taktéž nepodléhá nižádné pochybnosti, že povzbuzení nábožnosti a mravnosti *osob služebných* jest nevyhnutelnou úlohou každého duchovního pastýře, jenž o všecky své ovečky pečovati povinen. Otázka jest, které jsou prostředky, jichž mu použití třeba, aby této své povinnosti s požehnaným výsledkem zadost učiniti mohl. Uvádíme tedy následujících prostředků:

1. Především starěji se každý pastýř, aby *křesťanskou mysl* a pravou dětenskou bázeň *Boží* ve všech rodinách své osady rozšiřoval, a tyto hlavní základy zbožnosti a mravnosti povždy chránil a živoucí udržel. Necht se často a horlivě modlí o ducha tohoto pro své ovčičky. Napomínejž *rodiče, vychovatele, mistry a hospodáře* v kázáních, v křesťanských cvičeních, při sv. zpovědi, v důvěrném obcování, a vůbec při každé se naskytující

příležitosti, aby svědomitě a věrně plnili těžkou povinnost, dítky sobě svěřené křestansky vychovávat; ukaž důrazně v příkladech na pravdě se zakládajících následky dobrého a špatného vychování; mluv o způsobu, jak sluší nad dítkami moudrým způsobem bdíti, jich trestati, a upozorniti na obyčejné chyby, které se při vychování naskýtají. Takto působí duchovní správce *nepřímě* či prostředně na lepší potomstvo ve své osadě. Třída služebných vychází namnoze z chudších rodin; panuje-li horlivým působením kněze v nich pravá mysl křestanská a bázeň Boží, vystoupí z nich také v pravdě zbožná a mravopěštná čeleď. Pakli naopak v osadě Kristus a jeho učení, jeho zaslíbení a hrozby známy nejsou, panuje-li v osadě bezbožnost, lhostejnost a nevázanost: pak také na jisto jest očekávati, že i mládež, kteráž se tam nalezá, na zkaženosti svých vychovatelů podílu bere.

2. Bezprostředně či *přímě* může duchovní pastýř oučinkovati na *mládež všední a nedělní školy* pečlivým vyučováním a moudrým použitím potřebné kázně. Maje zde příležitost, s výsledkem na měkké srdce školáků působiti, neopomine nikdy zvláště ty k nábožnosti a ku každé ctnosti napomínati, jenž ve službě vezdejšího chleba sobě vydobývati mají. Zvláště dá se mnoho v tomto oboru u příležitosti svaté zpovědi docíliti, když kněz neopomine ze srdce maličkých pučící koukol zatvrzelosti, pýchy, nečistoty, mlánsnosti atd. atd. vykliditi, a za to semeno ctností žádoucích zasíti. Zvláště použije horlivý duchovní správce *opakující* školu, aby u mládeže sobě svěřené v letech rozhodujících, kde boj mezi ctností a hříchem rozhodný se bojuje, láskou otcovskou, však i pravou přisností veškerá nebezpečí ctnosti její hrozící (ku př. tanec, noční toulky, opilství, karban atd.) odstranil, zvláště umožněním vyšších a ušlechtlejších zábav, což ovšem nejlépe vykonati se dá zavedením spolků mezi mládenci a pannami, které

ovšem také moudře vedeny býti mají. — On musí žáky nedělní školy přivykat *vyptáváním* se na obsah kázání a křesťanských cvičení, aby pilně a pozorně jim přítomni byli, a musí jim ukázati, jak to, co slyšeli, ve skutečném životě upotřebiti mají. On musí o mládež pečovat, aby romány nečtla a v městech divadla nenavštívovala, a protož v pravdě vzdělávajícími a mravy šlechtícími *spisy*, jež jí do rukou dá, postará se o lepší zábavu její. — Jeden okamžik jest zvláště výhodný, který duchovní správce nikdy nepřehlédne, aby na budoucí život svých učňů blahodějně působil, a to jest *konec školního roku*, když někteří ze žáků z opakující školy vystupují. V tomto okamžiku, kde z jeho bližší péče se vybavují, použije veškerou svou horlivost a lásku, aby jejich srdce ku zbožným citům rozplamenil, a pevný úmysl na vždy udržel, že chtí veškeré své živobyti dle učení a příkladu Spasitele našeho Ježíše Krista zaříditi. Tu vyvolá při poslední školní hodině aneb po ukončení křesťanského cvičení veškeré žáky, jenž vystoupiti mají, aneb pozve jich do svého obydlí, podá jim nějakou upomínku na nastávající pouť skrze život vezdejší, a osloví je z útrob srdce svého. Za předmět vyvolí rozjímání: o lásce Ježíše Krista, — o poslušnosti, — o ceně nevinnosti a nebezpečnostech, jež jí hrozí, o pomiječnosti let mladistvých, — o krátkosti našeho života atd. Konečně je prosí pro vlastní jejich spasení, aby zásadám sv. víry vždy věrni ostali, sobě samým, svým rodičům a příbuzným, duchovnímu správci a celé osadě ku cti prospívali, a žádá jich, aby rukou dáním a svým slovem se k tomu zavázali; konečně je propustí pomodliv se s nimi krátce a poprosiv o milost Boží, a každému ještě ruce na hlavu položiv udělením kněžského požehnání.

3. Prostředně či *nepřímě* působí duchovní pastýř na osoby služebné již dospělé skrze domácí *hospodáře* a

hospodyně. Těm domluví při každé příležitosti, aby svých povinností bedlivě konali nejenom co se týče tělesného blahobytu poddaných, nýbrž i blahobytu jejich duchovního. Poukáže na velkou odpovědnost, která na jejich svědomí leží, když žádnou kázeň křestanskou nezachovávají a nad životem svých podřízených pečlivě nebdí, a když jejich vinou aneb nedbalostí někteří z nich v osidla hříchu a zkázy klesají. Musí jich napomínati, aby čeled k pilné návštěvě služeb Božích, k častému přijímání svátosti pokání a nejsvětější svátosti oltární přidržovali, aby také sami v domácnosti pobožnost pravou pěstovali, nebezpečné schůzky a známosti v domě netrpěli, a veškeré toulky čeledě v noci přísně zapověděli a pečlivě zamezili.

Necht pastýř duchovní častěji kázání koná aneb alespoň jednou v roce schválně řeční o péči, s jakouž se mají starati hospodářové o duchovní blahobyt své čeledi, a při jiných příležitostech také vždy podotkniž tyto důležité povinnosti hospodářů a hospodyň; domácím pánům odporoučej, aby všemožné ostražitými byli u přijímání čeládky, a dejž jim radu, aby nikdy zlé osoby do domu nebrali. Příležitost k tomu se naskytá u poučování snoubenců. Ukaž jim nutnost, bezbožné a nemravné čelediny neb služky v nejkratší době z domu vypuditi, jelikož jeden bezbožný v domě moru se podobá, kterým se dítky a ostatní služebné osoby nakazí, a veškeré požehnání Boží z domu se vyklízí.

Když hospodářové opatrní budou u volbě a prozřetelní v dohlídce nad svou čeledí, a když jí sami dobrým příkladem budou předcházeti, pak zajisté bude čím dále tím více řádných čeledinů a osob služebných.

4. Pro mravní stav každého čeledína jest lépe, když *ve svém rodišti* slouží, než když v cizině se má zdržovati; doma zajisté stojí vždy pod dohlídkou rodičů, a ro-

dinný mrav na něj působí; zůstává zde více v koleji, v kterém co žák choditi se naučil; on má více úcty a studia před svým duchovním správcem, který jej od mladosti cvičil a vedl, a jemu se vždy co otcovský přítel osvědčil. Taktéž jest pro mravní stav celé osady prospěšnější, když třída služebných z domácích pozůstává, nežli z cizích, kteří často přicházejí z osad, kde duchovní správa a škola jsou zanedbány, kde nemravnost a náboženská lhostejnost panuje, a takto do osady se přivádí duchorovosti a nevěry, který na mládež domácí velmi škodlivě působí. Jest-li osada tak nešťastna, že v též době několikero takových nevázaných, bezbožných čeledinů ve svém středu má, proukáží tito zajisté velmi neblahý vliv na celou mládež této osady svými nevázanými řečmi a špatnými příklady. Často nakazí jediný zlý výrostek z ciziny veškerou mládež celé osady neřestí, kterou i nejhorlivější duchovní pastýř více vypleniti nemůže a následky její pak od pokolení k pokolení dále neblahým způsobem se rozprostírají. Protož tehdy duchovní správce veškerý svůj vliv u rodičů a hospodářů vynalož k tomu, aby při volbě potřebných cizích čeledinů a služek se zvláštní obezřetností si počínali; jinak ale aby domácím hodným jinochům neb dívkám přednost před cizími dávali.

5. Poněvadž se však často stává, že mladík domov opustiti musí, aby v cizině sobě chleba vydobýval, aneb patričních vědomostí ku svému povolání získal, aneb získaných zdokonalil, nepropustiž ho správce duchovní bez dobrého *napomenutí*. Necht se přičiní, zavéstí mrav, aby každý osadník prvé nežli svou domácnost opustí, k němu přišel a s ním se rozloučil. Při této příležitosti uděliž mu v otcovské lásce dobré naučení, jak se má v cizině chovati; řci, že se po něm častěji budeš vyptávati, a že doufáš, že nikdy nic zlého o něm neuslyšíš; dejž mu dle okolností list odporučující na faráře oné osady, a je-li

chudý, poskytni mu malý dárek na cestu, a na upomínku nějaký obrázek aneb knížku; konečně uděliž mu na cestu požehnání.

6. Mnohý *svátek* v církevním roce, mnohé evangelium nedělní poskytne správci duchovnímu příležitost, mládeži vůbec a čeledi zvláště jejich povinnosti na srdce klásti, a jim dobré příklady představit. Duchovní pastýř nesmí nikdy takové příležitosti opominouti. To samé platí o křesťanských *cvičeních*, a zvláště v postním čase, kde se ku zpovědi příprava koná s jinochy a s pannami zvláště. — Další vliv použití může při velikonoční *zповědi* a svatém *přijímání*. Aby zde blaho čeledinů a služek upevnil, vyvoliš sobě zvláštní dni ku zpovědi a ku svatému přijímání pro dospělé mužské a ženské osoby. Jak v předvečer tak i ráno budiž hotov vyslyšeti jejich zpověď a vynasnaž se, aby dle stavu svědomí jednotlivce poučil, a předpisem léků záhodných vyhojil. Když veškeré zpovědi ukončeny jsou a shromáždění se chystají, tělo Páně přijmouti, v tomto svatém okamžiku, když srdce mladistvá každému slovu spasitelnému se ochotně otevrou, obrátí se k nim duchovní pastýř, než jim ještě tělo Páně podá, a osloví jich pln lásky a zanícenosti, ukáže jim svatost celého úkonu, — velikost milostí, vysvětlí potřebu čistoty srdce a blahé ovoce hodného přijímání, a slova v této roznícenosti na svatém místě pronesená zajisté hluboký a stálý dojem učiní!

7. Avšak jedna výminka, kteráž napřed vyplněna býti musí, pakli uvedené napominání se za marné pokládati nemá, jest následující: Duchovní správce hled si všemožně *důvěru a lásku* čeledi získati. Protož nesmí nikdy lidem služebným lhostejně aneb opovržlivě vstříc jíti, nýbrž on musí při každé příležitosti ukazovati, že mu na jejich časném a věčném blahobytu záleží. Musí s nimi zacházeti laskavě, anižby své důstojnosti co zadal.

Nestraniž hospodářům naproti čeledínům, nýbrž vyslov veřejně a upřímně, co pán služebníku a co služebník pánovi povinován jest. Ukaž soustrast s čeledínem, když se mu zle vede, a ujímej se zvláště opuštěných sirotků mezi nimi.

Nechť přichází v čas *nemoci* duchovní pastýř k jejich lůžku co strážný anjel, a pečuje nejenom o blaho duševní nemocného, nýbrž také o to, aby řádně ošetřován byl, a pakli potřeba káže, posilniž ho pokrmem z vlastní kuchyně, dejž mu léků, ustanoviž někoho ku posluze a t. d. Pakli knězi možno, necht se postará o *jednotu* mezi čeledíny, v kteréž každý spoluoud ročně něco málo přispívá, aby nemocní aneb neštěstím sklíčení chasníci podporováni býti mohli, a v kteréž se každý zavazuje, dle pořádku, jak na něj dojde, nemocnému posluhovati. Umře-li chudý, avšak nábožný chasník, vystrojí mu duchovní pastýř zdarma slušný pohřeb. Několik srdečných *slov* nad hrobem vyslovených od kněze u přítomnosti ostatních spolučeledínů působí často mocněji než nejdlejší řeči mravokárné, kterým se ucho jen tak dle obyčeje trochu nakloní.

Z lásky pastýře nesmí býti ani ony osoby služebné vyloučeny, kteréž se *proti dobrým mravům* prohřešily, aneb docela pokaženy jsou. Necht jich laskavostí k sobě poutá; nikdy se jim nevyhýbej, když jej hledají, a hledejž jich, když oni jemu se vyhýbají; vyslov nad nimi svou lítost, avšak varuj se, abys nikdy jich netupil. Modli se zvláště za ty, jenž v mravopočestnosti poklesly. Pakli to duchovního otce bolí, že u mnohých srdce kamenné vidí a žádné ovoce polepšení nenalezá, nesmí proto zoufati, a nesmí se nakloniti k nevrlosti a hořkosti. — Necht pomyslí, jak těžko pokleslému jest ze hříchů, jenž se mu druhou přírodou stal, vybřednouti a že ten, jenž dnes ještě pro pokání zralý není, snad zítra milosti Boží dotknut hojně ovoce pokání vydávati bude.

8. Pakli *čeledinstvo ve faře* horlivou péčí duchovního hospodáře v každém ohledu se stalo dobrým vzorem pro ostatní chasníky v osadě farní, učiní to velký dojem a usnadní se tudy znamenitě působení duchovního pastýře na čeledíny a služky v osadě jeho přebývajících. Protož necht duchovní správce u volbě vlastních čeledínů a služek s největší pozorností a opatrností sobě počíná, a nad jich chováním co nejbedlivěji bdí, aby každé pohoršení zamezil.

9. Opatrný duchovní správce spojí se s císařským úřadem a domácím představenstvem a laskavým jich spolumozuměním zamezí aneb docela odstraní noční toulky, karbany, necudné tance a t. d., vypoví nebezpečné aneb polepšení neschopné osoby a takto zavede spasitelnou hrázu mezi ostatními.

10. Konečně by mohla *missie* v tomto oboru nesmírně dobře působiti, ješto domácímu duchovnímu pastýři nesnadno vše se podaří, i kdyby sebe horlivějším byl; o tom blahodějný účinek misii všade, kde už od-
bývány byly, jasné svědectví vydává.

Balthasar Hubmaier.

Ohlásivše v předešlém sešitu dílo pro církevní historii Moravskou nad míru důležité, podáváme tuto stručný obsah jeho, abychom laskavé čtenářstvo s celou osnovou spisu poněkud obeznámili a záslužné práci p. dra Hoška tudy mezi vel. duhovenstvem naším přístupů zjednali.

Hubmaier narozen ku konci 15. století v bavorském městysi Fridberku, navštěvoval nejprvé školu Fridberskou, pak byl přijat do počtu kleriků diecése Augšpurkové, kdež spolu s ním studoval nápotom proslavený *Jan Faber*, posléze biskup Vídeňský. Učitelem jejich byl věhlasný *Jan Eck*, jehož působením Hubmaier výhradně se oddal vědám theologickým, a pod jehož ochranou dokonál

studia theologická v Ingolstadtě, kdež již r. 1512 stal se farářem a skutečným profesorem, pak byl povýšen na hodnost doktora theologie; 1515 místorektorem university zvolen a r. 1516 přijal povolání na faru při stoličném chrámu v Řezně. V témže pak čase, když s jedné strany horlil pro církev katolickou, byl se strany druhé spisy Luterovými tak dojat, že počal straniti novým ideám reformace, Řezno opustil a konečně faru ve Valdshutě (městě to bližie hranic švýcarských, tehdáž k předním zemím rakouským přináležejícím) přijal.

Zde z jedné strany hrál si na horlivého katolika, z druhé pak konal cesty po Švýcařích, hledaje přátelství tamějších reformátorů, a r. 1523 navštívil též O. *Zvinglia* v Curychu, a naukou o křestu maličkých reformátora toho tak pomátl, že se mu konečně přiznal, „že se nemá dítkám křestu udělovati, leč by byly prvé náležitě u víře vycvičeny.“ Taktéž měl valnou účast v druhé rozmluvě Curyšské, kdež horlil proti účtě svatých a obrazů, a proti mši sv., která prý není obětí, čím ovšem veřejně vyznal, že se vzdal nauky církve katolické. Hned na to vydal reformatorské provolání ku kněžstvu děkanství Valdshutského, počal přetvořovati bohoslužbu katolickou a přemluvil velkou část měšťanstva ku své straně, tak že se mohl veřejně úřadu farářského vzdáti, a od obce jej pak na novo přijíti.

Současně pak vypukly nepokoje mezi stavem sedlským; vláda rakouská a většina spojencův Švýcarských vyslovila se proti všelikým novotám, tak že Hubmaier z Valdshutu utekl do Šafhaus, kdež vydal spisek „o kacířech a těch, kteříž je páli.“ Marně se vláda rakouská mezi tím časem pokoušela, aby Valdshutské od reformace odvrátila, tito rozhodně odporovali; podněcování jsouce od Hubmaiera, chopili se zbraně a přidali se „k velkému

spolku evangelického,“ jehož účelem bylo zrušení poddanstva a osvobození stavu sedlského po celém Německu.

V tom čase Hubmaier opět se vrátil do Valdshutu, mluvil veřejně proti papeži, císaři, králům a vrchnostem vůbec a hlásal, „že lid má plné právo, vrchnost svou ustanoviti a ji opět ssaditi.“ Výstředným zásadám těm politickým a sociálním rovnaly se fantastické „propovědi,“ které současně proti mistru J. Eckovi vydal. Když totiž vznikne rozepře, víry se týkající, má ji rozsouditi církev, t. j. obec shromážděná, aneb zvolení od ní rozsudí; tito pak mají býti *θεοδιδάκτοι καὶ θεοπνεύστοι*; mimo to však má každý člen obce právo mluvití a rozsuzovati, jestli mu *zjeveno* bylo, ano každý se má přičiniti, aby mohl prorokovati, opatřen jsa zbraní Ducha sv., anobřz konečně mohou i *ženy* mluvití.

Nelze sice na jisto dosvědčiti, zdali se Hubmaier osobně s Tomášem Münzerem setkal, ačkoliv se tomu velmi podobá; to však jisto jest, že co do nauky o „působení Ducha Božího na člověka“ úplně s ním se shodoval.

Mezi tím časem bylo se novokřesťenstvo ve Švýcařích, rozniceno duchem Münzerovým, již sestředilo, a počalo boj svůj proti reformatorům na mnoha místech, obzvláště pak v Basileji a v Curychu, kdež obzvláště Zvingliovi a Melanchthonovi působilo velkých nesnází. Hubmaier dal se na novo *pokřestiti*, v čemž ho velká část Valdshutských následovala, a jakož se účastnil v povstání sedlákův odbojných, tak se i postavil k boku „bratří“ bojujících proti reformatorům Švýcarským. Nejprve vydal „*vyzodní*“ ke všem křesťanům, že se uvoluje dokázati, že křest maličkých není křestem, pak obšírný spis o *křesťanském křestu věřících*; hned na to odpověděl na Oekolampadiův spis o veřejné hádce v Basileji 5. června 1525 odbývané a již 3. listopadu ukončil svou pětidílnou *odpověď* na spis Zvingliův o křestu. Tuto však vydal teprv

na Moravě, poněvadž Švýcarským tiskařům bylo zakázáno, tisknouti spisy novokřesťenské.

Z veřejných rozmluv činěných mezi reformatory Švýcarskými a vůdci novokřesťenců zřejmě vysvítá, v jaké to nesnázi tonula nová reformace tenkrát, když se novokřesťanstvo proti ní pozdvihlo. Před sedmi lety veškerou tradici zavrhla i ztratila, nyní pak v nesnázi své k ní se utíkala. „Ó vy bídníci,“ tak volal Oekolampad, „tož by tedy Kristus vám teprv byl zjevil tajemství víry své a byl by ji po tolik set let zatajil před tolika výtečnými muži, a před tolika vznešenými biskupy?“ Činí to podivný dojem naslouchati vůdcům nové reformace, s jakou to horlivostí se dovolávají svědectví sv. Otců a sněmů církevních, „svědectví všech učitelů a jednomyslné víry církve!“

Samojediné písmo sv. čisté a neporušené mělo býti výhradním zdrojem nauky a víry; naproti tomu však vytýkají si reformatoři vzájemně, že falšují písmo, tak sice, že na př. Hubmaier Zvingliovi do očí praví: „Tolikráte bychom se museli učití nové víře, kolikráte ty Nový Zákon tiskem vydáváš.“ Proti *dogmatické nadvládě*, kterou reformace provozovati chtěla, odvolávali se k tomu, „že mají slovo Boží,“ „že vůdcem jejich jest Duch sv.“ a že On mluví skrze ně; aneb jak Hubmaier praví: „Theodidacti (od Boha učení) máme býti, nikoliv Zvinglodidacti.“

Byloby tuto od místa šířeji pojednati o Luterově spisu „De servo arbitrio,“ to se však nedá nikterak popírati, že velmi nešetrně mluvíval o volnosti vůle lidské, tvrdě, „že hřích trvá a zůstává i v člověku již ospravedlněném, že nemožno konati skutky čisté a Bohu milé, ano že i nejlepší skutek lidský jest hříchem všedním.“ Naproti tomu hájili novokřesťenci s největší úsilovností článku „že víra, která nás činí spravedlivými před Bohem,

nesmí nikterak zaháletí, nýbrž že se musí prokazovati *skutky dobrými*“ (str. 25.), a s jakousi hrдостí odvolávali se „k čistotě života svého“ (str. 69.) Slovy: „To jest tak lstivý, zlý a rouhavý ďábel, že nevím zda-li možno, aby byl zhoubnější satan mezi křestany povstati mohl ku zkáze všeliké nábožnosti a mravnosti“ (str. 26.) dotýká se Hubmaier zřejmě *Lutera*, a Münzer vytýká mu: „Ty jsi pomátl křestanstvo falešnou věrou svou, a když jsi všecko ve zmatek přivedl, nejsi nikterak s to, abys je opět v pořádek uvedl“ (str. 38.). Proto také kladli nejvyšší váhu na článek „o bratrském kárání a o klatbě církevní.“ Vůbec pak mají oni bojové mezi reformací a novokřestanstvem mnoho zajímavého do sebe. Zásada „svobodného skoumání“ a „vymaňování rozumu od autority“ (str. 48. a d.) dala podnět k nesčíslným bouřím; ze samého středu reformace německé a švýcarské bylo novokřestěnstvo povstalo, a záhy si osobovalo *božské povolání* k provedení pravé reformace a vybudování pravé církve. Má-li se kdy rozvoj novokřestěnstva v pravém světle objasnití, aneb má-li se mu jen vůbec rozumětí, nutno jest, též reformaci samu v úvahu vzítí a ukázati, jak se novokřestěnstvo z jedné strany z reformace vyvinulo, z druhé pak, kterak a jak velice se od ní odchýlilo. Již tedy řád a osnova dějin velely vypravovati o rozvoji tom, a to tím více, poněvadž se o to jednalo, aby spolu položen byl nejenom *historický*, nýbrž i *dogmatický* základ dalšího rozvinutí sekty té, kteráž přes sto let na Moravě se rozkládala.

V tom čase, kdy se novokřestěnstvo ve Švýcařích na všech stranách šířilo a kdy v Němcích vřela válka selská, v kteréž novokřestěnstenci velkou účast měli, dostoupily bouře politické ve Valdshutě vrchu svého. Když byly totiž tlupy sedláků v jižním Německu poraženy, vzdalo se konečně i město Valdshut vládě rakouské a Hubmaier

dal se na útěk. Bral se odtud zpřímá do *Curychu*, zde však byl „návodem bratra Zvinglia“ uvězněn a na skřipci mučen, tak že konečně „volně (!) bludy své o křestu odvolal“ a z „milosti rady městské na svobodu propuštěn byl.“ Krátce jen pozdržel se v Němcích, a v měsíci červnu r. 1526 přibyl do Moravy a sice do *Mikulova*, kdež rozvíjel činnost skutečně podivuhodnou. Jeho působením stali se pánové Linhart a Jan z Lichtenšteina „bratřími“ a v Mikulově shromáždila se záhy četná obec novokřesťenská. Na tom však nebylo dosti. Hubmaier chopil se též péra, a poznav mocný vliv šlechty moravské, připisoval četné spisy své pánům buď politickou mocí věhlasným, neb těm, kdož novotám vůbec přáli, aby tím sobě a sektě své přátely činil. S pověstným Martinem *Göšlem*, bývalým to světicím biskupem Olomouckým a proboštem Kounickým učinil přátelství velké. (2 listiny *Göšla* se týkající n. str. 87 a 88.)

Na Moravě vydal Hubmaier četnou řadu spisů, při čemž mu hlavně prospělo to, že curyšský tiskař *Simprecht Sorg*, novokřesťenec, spolu s ním na Moravu přibyl a v Mikulově tiskárnu zařídil. Největší dílo jeho *dogmatické* jestit pojednání *o volnosti vůle*, vydané proti těm, kteříž popírali volnost vůle lidské a tím nejohavnějšího rouhání se dopouštěli. Hubmaier přiznává se k *trichotomii*, a kde čerpal z pramenů katolických, vyniká dosti značnou obratností dialektickou, ačkoliv se mu ostatně původnosti a hlubších vědomostí nedostává, ba naopak co do mnohých článků nauky katolické projevuje podivuhodnou nevědomost, což o studiích jeho theologických nikterak chvalné svědectví nevydává. V ohledu tom jest zajímavé vyznání jeho, „že se stal doktorem písmá, ačkoliv ani jediného evangelisty ani jediné epístoly Pavlovy od začátku až do konce nepřčetl“ (str. 113.). *O křestu* vydal tři spisy, jichžto hlavní obsah ovšem v tom

se zahrnuje, že křest maličkých neplatný jest. Ve spisu *o svátosti oltářní* snaží se ač chatrnými důvody ukázati, že chléb jest tělo Kristovo v památce a že taktéž kalich jesti krev Kristova v památce;“ neb má za to, že slova Páně: *Toto čiňte na mou památku*, ke všem předešlým slovům Jeho vztahovati se musí. (str. 97.) „Die 12 artickel des christenlichen glaubens“ podávají jen stručný výklad apoštolského snešení víry. Ve spisech: „*forma křestu*“ a „*večeře Kristovy*“ podává *liturgii* křestu a večeře Páně, kteréž se ve sborech novokřesťenských užívalo. Spisové o bratrském kárání a klatbě církevní dotýkají se jak *mra-
vovědy* tak i *církevní správy*. Z oboru *katechetiky* konečně též vydal spis nadepsaný „*eine christennliche Leertafel*,“ kterýž jest nezdařený pokus *nápodobení* katolického katechismu.

Působením Hubmaierovým bylo se novokřesťenstvo v Mikulově a v okolí valně rozšířilo, tak že vedle Hubmaiera ještě jiní „*služebníci slova*“ ustanoveni byli. Záhy však vznikly velké různice v nové církvi té. Z Rakous a z Německa přibyli četní přistěhovalci do Mikulova, mezi nimiž přede všemi vynikal *Jan Huk*, ztržený to prorok ve smyslu tehdejšího věku, který s neklamnou jistotou předpovídal, že na den letnic r. 1529 nastane soudný den, a s Hubmaierem nesouhlasil především co do článku „*dovoleno-li užívati a nositi meče a dávatí daně k účelům válečným*.“ To přimělo Hubmaiera k tomu, že vydal spis „*o meči*,“ v kterémž dovozuje, že vrchnost od Boha přijala meč a že mezi křestany může býti vrchnosti. Článek ten přináleží zajisté k nejzajímavějším v náuce novokřesťenské. Ačkoliv ale Hubmaier hájil právo meče a vrchnosti, neváhal přece následující *záady* ve spisu tom položit: „*Poddaní mají nejprvé dacha (smýšlení) vrchnosti své náležitě skoumati, zdali ji snad neovládá hrdost, pýcha, lakomství, závist, nanávist*

neb soběctví více, než láska k obecnému prospěchu a pokoji.“ A opět: „Kdyby vrchnost nějaká byla buď dětinská neb hloupá, ba snad k vládě docela neschopná, lze jí vším právem odstraniti a jinou přijmouti.“

Byltě to poslední spis Hubmaierův. Neb záhy na to byl z rozkazu krále Ferdinanda vydán, nejprv do Vídně a pak na hrad Graicenstein odvezen. Tuto žádal na králi, aby mu rozmluva s Janem Fabrem povolena byla, což se i stalo. Bylot to zajisté smutné shledání se bývalých spolužáků. O rozmluvě té vydal Faber obšírné dílo. Po rozmluvě byl Hubmaier do Vídně před soud postaven a k smrti na hranici odsouzen, hlavně proto, jak se sám Dr. Herzog přiznává, že obyvatele Valdshutu svedl k odboji a podnět zavládl ku vzpouře stavu selského. Dne 10. března 1528 skončil na hranici a po třech dnech na to byla žena jeho v Dunaji utopena.

Tot obsah veškerého spisu. Přeje toliko, aby brzo i druhá část díla toho vyšla, což ovšem předně hojným odbíráním první části, pak vydáním četných pramenů, jež sebral již a sbírá ještě Dr. Beck, se umožní. *M. Pr.*

Kronika.

O právech nekneží v církvi katolické.

Oběžník uherského ministra osvěty, svob. p. Eötvösa, na počátku srpna t. r. zasláný primasovi arcibiskupu Ostrihomskému, jakož i arcibiskupům Jagerskému a Kolockému v Uhrách, nedal ani v naší vlasti některým o církevní záležitosti nad míru pečlivým lidem pokojně spáti. Ministr Eötvös vyslovil v listu svém důmínku, že prý příčinu lhostejnosti u věcech víry čili *indifferentismu* mnohých křesťanů hlavně hledati sluší v samém zřízení či *organismu církve*, kteráž prý *nekneže* (laiky) ze všech církevních a školských záležitostí vylučuje; proto prý

každý katolík uvykl považovati věci církevní za takové, do kterých mu nic není, a tudy ona lhostejnost u víře! Pročež vybízí p. ministr biskupy uherské, aby předložili své návrhy o tom, kterak by se nekněžím větší vliv přiděliti měl v záležitostech církevních a školských. Docházejí nyní zprávy, že episkopát uherský hotoví se vyhověti přání ministrův, ač posud neznáme dosah a obsah těch práv, jenž laikům přiřknuta býti mají; tolik jisto, že biskupové uherští nekněžím jen taková práva přireknou, kteráž se jim dle stávajících zákonů církevních uděliti mohou.

Jaká však jsou ta práva, jež církev katolická *nekněžím* propůjčuje? Užívá-li jich církev opravdu jediné k tomu, aby v den Božího Těla nesli baldachyn a jindy aby u dveří chrámových almužnu sbírali? (viz „Bohemia“ 1867. č. 19.) My ovšem s politováním hledíme na toho křesťana, jenž si za nečest klade sprovázeti na několik kroků nejsv. Tělo Páně, an se jinak milerád plahočí za světskou zábavou, byt i na hodinu a míli daleko byla; my pranic nezavidíme nahromaděných pokladů boháči, který se oštidá bližnímu z lásky k Bohu dáti, a kde třeba, proň sbírali almužnu; — avšak spolu uznáváme, že práva, jichž křestem svatým se dostává každému údu církve katolické, mnohem větší a důležitější býti musejí. Ovšem ale práva ta vyměřovati nelze podle analogie poměrů politických aneb státoprávnických, jelikož *církev* jest společnost k jinému účeli směřující a jinak zorganizovaná nežli *stát*.

Nicméně jsou práva všem údům církve katolické příslušná větší i rozsáhlejší, než jak si je „Bohemia“ a s ní mnozí jiní představují. Sama Bohemie připouští, že u věcech *víry, liturgie* a církevní *kázně* laikové nemají žádného práva, nýbrž že církvi „vyučující“ příleži právo stanoviti, čeho potřebí v onom trojím ohledu. „Das Gebiet des Dogma, des Ritus, des kirchlichen Lehramtes und der kirchlichen Disciplin bliebe dabei unangetastet und ausschliesslich der lehrenden Kirche vorbehalten; in dieses Gebiet übergreifen wird den Laien nicht beifallen.“

V tom se však „Bohemia“ mylí a ukazuje, že jí, at nedím o církevním právu, ale ani o církevním životě mnoho povědomo není. Nebo jestli nekněží — a ti ovšem činí co do počtu velkou většinu věřících naproti malému počtu kněží a biskupův — jestli nekněží ve věcech víry, obřadů a kázně zcela žádných práv nepožívají, tu arci se

musíme tázati : Zdali Spasitel náš přišel na svět jedině proto, aby založil hierarchii a postaral se o věčné spasení duchovenstva? a každé dítko, jež se poněkud katechismu učilo, nám odpoví, že Kristus přišel spasit veškeru všech věků člověčenstvo, a že tedy veškerí lidé, kněží i nekneží, mají podílu v ovoci, jež nám božský Mistr trojím svým úřadem : učitelským, kněžským a královským získal.

Podle učení katolické církve skutečně vzhledem dotčeného trojího úřadu přísluší laikům toto trojnásobné právo :

1. Každý věřící má právo žádati, aby jej duchovní pastýř ve věcech katolické *víry* a mravů náležitě a důkladně vyučil a správcové duchovní povinni jsou ve škole a na kazatelně víru Kristovu hlásati lidem každého věku a povolání.

2. Všickni, kdož křestem sv. přijati jsou do církve katolické, dosahují právo přistoupení i k *ostatním svátostem* : bířmování, přijímání nejsv. Těla Kristova, pokání, poslední pomazání a stav manželský (proto se křest nazývá „*janua sacramentorum*.“) Nač ale tuto obzvláštní důraz klademe, jest svátost svěcení *kněžstva*; touto svátostí přechází katolický křesťan z církve „*elyšiči*“ do církve „*vyučující*“; a právě v tom spočívá — at tak díme — jakýsi demokratický ráz organisace církevní, že *každému* mužského pohlaví *křesťanu*, schopnostmi jak tělesnými tak i duchovními opatřenému, volno jest, *do stavu kněžského vstoupiti*, a tudíž se *přiučastniti* i těch práv, jež výhradně církvi „*vyučující*“ od Krista udělena byla. S tohoto stanoviska jsme nuceni za malichernou, ano směšnou prohlásiti onu řevnivost, s kterouž „*Bohemie*“ za příkladem barona Eötvösa pohlíží na hierarchii katolickou, že tato většího než laikové vlivu u věcech církevních požívá. Pripadá nám to tak, jako když by někdo maje vlastní peníze na 5 procent půjčené, se zlobil, slyše, že akcionářům severní dráhy bylo 10 neb 12 procent vyplaceno; zajisté bychom takovému řekli: Kdybys byl, příteli milý, též několik akcií severní dráhy zakoupil, bylo by tě oněch 12 procent neminulo. Tak i tuto; nařiká-li kdo, že nemá rovného s kněžími vlivu u věcech církevních, odpovíme jemu: Proč i ty jsi nepřijal kněžské svěcení? Hierarchie katolická nebyla nikdy a není kastou ostatnímu světu nepřístupnou, údem jejím se státi *každému křesťanu* volno.

Ješto pak Eucharistii nejen co svátost, ale také co *obět* ceny nesmírné božský Mistr nám zanechatí ráčil, spa-

třujeme tu opět jiná předůležitá práva, jenž vzhledem této oběti přesvaté všem věřícím společně přináležejí. Osadníci každé katolické fary mají právo žádati, aby duchovní pastýř častěji, obzvláště pak v každou *neděli* a zasvěcený *svátek*, ano také v některé jiné všední dny (svátky vyzdvížené) sloužil mši sv. za *všecky osadníky* živé i zemřelé; proto uložila církev sv. duchovním pastýřům povinnost, kteráž se nazývá „applicatio pro populo.“ A nejen z těchto aplikovaných mši sv., ale z každé mše sv. plyne hojný prospěch duchovní na všechny, kdož *přítomni* jsou té oběti předrahé. — K oběti eucharistické pak co k centrálnímu zřídлу družejí se i jiné výkony bohoslužebné, jichžto význam a cena se v této oběti zakládá, a jenž s obětí mešnou obyčejně i dle zevnějšíku spojeny bývají, jako: žehnáni osob, věcí, místností; průvody prosebné, kajicné i slavnostné a podobné *svátostniny*, k nimž co výkonům bohoslužebným všickni věřící pod jistými výminkami a v jistých života potřebách se připouštějí.

3. Co se *kázně* církevní dotýče, již z pouhého pojmenování „vyučující“ církve plyne, že ovšem u věcech disciplinárních nemohou biskupové a kněží souzeni býti od nekněží, ale naopak. V každé zajisté společnosti jest jedna část těch, kdož rozkazují, kdož nad zachováváním zákona bdějí a vinných přestupníkův trestají; druhá a větší část bývá těch, kdož poslouchají a od oněch říditi se dávají. V obci rozeznáváme „obecný výbor“ čili zastupitelstvo s purkmistrem nebo představeným v čele; v okresu zase „okresní výbor“ s přednostou; v zemi „zemský výbor.“ Rozeznáváme dále zákonodárny sbor („sněm“), administrativní vládu (místodržitelství a t. d.), a soudy zákonné. Representantům této trojí — zákonodárné, administrativní a soudcovské — moci všickni ostatní údové společnosti lidské v témže státu poslušenstvím zavázáni jsou v mezích zákona. — Což tu divu, že také *Církev*, tato společnost na celém světě nejrozsáhlejší, ustanovila representanty této moci vládní, že zřídila hierarchii a ji v tolika a takových stupněch rozdílných zorganizovala, jak se jednak dle vůle Kristovy, jednak dle časových potřeb nutné vidělo (tudíž hierarchia *juris divini* et *juris humani*). Jako pak nikomu posud na mysl nepřišlo žádati, aby se všecken řád ve světě převrátil, aby ku př. vojsko smělo rozkazovati vůdci, učeník mistrovi, dítko otcí, tak ani

rozumné by nebylo ponavrhovati, aby dítky duchovní — věřící mohli u věcech náboženských poroučeti duchovním otcům — pastýřům svým.

Tím však není řečeno, žeby nekneží vzhledem kázně církevní všech práv úplně prosti byli. Nebo jako obyvatelé státu mají právo od vlády ochranu své osoby, cti, svého majetku a t. d. žádati, tak i údové církve katolické mají jakási práva ohledem kázně církevní. Jim zajisté přísluší právo žádati, aby biskup pro diecési, metropolita pro celou provincii (na sněmu provincialném), papež pro veškerou církev (sám aneb na sněmu ekumenickém) přiměřené *zákony* vydali; aby se biskup při *visitaci* přesvědčil, zdali se nařízení od něho vynesena a zákony církevní vůbec zachovávají čili nic; aby biskup každé osadě dal *pastýře* duchovního, jenžby schopným byl starati se o blaho duchovní lidu svěřeného sobě; aby tam, kde toho káže nevyhnutelná potřeba, biskup o zřízení nové fary se postaral; aby rozepře o věcech duchovních, především pak o záležitostech manželských vzniklé mezi věřícími biskup spravedlivě *soudil*; chybných sám aneb skrze *pastýře* duchovní napomínal, káral a zatvrzelých trestal. —

Nikdy však zapomenouti při tom nesmíme, že jako všady i tuto s právem co nejúžeji ano nerozlučně *povinnost* souvisí; a patříme-li na trojí od církve jmenem Kristovým zřízený úřad (učitelský, kněžský a královský), připomenouti ovšem musíme, že *všechněch věřících* svatou jest povinností, aby viru svou všady a neohroženě *vyznávali*, proti útokům nepřátel zmužile ji obhajující; aby dle víry té živi byli a prostředků k etnostnému životu, zvláště mše sv. a sv. svátostí hojně užívali; konečně pak aby *pastýřů svých* duchovních ve všech věcech náboženství se týkajících vždy poslušni byli.

Tat jsou *všeobecná* práva a povinnosti každého křesťana bez rozdílu. — Jsou ale ještě leckterá jiná práva, jichž laikové účastnými se stávají ve *zvláštních poměrech*, jimiž se jakýsi užší svazek mezi těmi a oněmi údy církve poutá, a to jest především

4. *Poměr muže k manželce*. Nejinak leč okem bolesti zaroseným lze se dívati na neblahé počínání některých vášnivých zaslepenců, jenž uzavření sňatku za výkon občanský toliko prohlašující usilují o to, aby manželství všelikého světějšího rázu zbavivše nejhorší zlovášni a zhovadilosti dvěře dokořán otevřeli. Zdaž v těchto dnech

opět neozývá se hlas nevěrců týmž záhubným rykem, jenž otrásl Francii a slavnou monarchii v několika dnech v ssutinu zvrátil na konci minulého století? A kdo má nyní ještě tolik zmužilosti, aby pozdvihl hlasu svého proti válečnému pokřiku těch, kteří boj na život a na smrt církvi vypovídajice především usilují ze *stavu manželského* setřítí onen svátostný charakter, ježž mu vtiskla víra Kristova? Kdo jiný mimo církev katolickou vždy hájil a bohdá i nyní uhájí manželství před pohromou jemu hrozící? Církev katolická prohlašuje a) svazek manželský za *nerozlučný* a tudy *každému z obou* manželů uděluje právo žádati na spoluzmanželi, aby po čas života s ním společně přebýval, věrnost manželskou zachoval, všelikou radost i starost s ním vždy sdílel; b) *manželovi* dává církev nadvládu nad ženou a *ženě* ukládá, aby poslušna byla chotě svého. Tato práva církev katolická manželům přiríkává v té míře, že ani jednostranně ani společným snešením se vyjmouti z nich a je bez trestu porušiti nemohou; tím se manželství co *svátost* liší od pouhé *smlouvy* manželské (manželství občanské), kteráž jen potud obě části zavazuje, pokud se oběma líbí a pokud jeden neb oba smlouvu nezruší.

5. Církev katolická uděluje také *rodičům* důležitá práva vzhledem *dítěk*; ona prohlašuje rodiče za zástupce Boha samého a zavazuje tedy ditky, aby z lásky k Bohu rodičů svých ctíli a poslouchali i tehdaž ještě, když zákon občanský za „plnoleté“ je byl vyhlásil; — spolu však i *dítěkám* náleží právo žádati od rodičů jak výživu časnou, tak i křesťanské vychování a opatření potřeb duchovních.

6. Jako otcovství tělesné, tak i *otcovství duchovní*, jež vzniká ze svátosti *křtu* a *biřmování*, zahrnuje v sobě práva *kmotrů* ku křtěncům a biřmovancům; kmotři jsou oprávněni bdíti nad vychováním dítek, nad nimiž při křtu neb biřmování duchovní otcovství přejali; kdyžby rodičové dítek oněch buď zemřeli aneb křesťanské vychování svých dítek z nevědomosti neb i zlomyslně zanedbávali, mají kmotrové právo i povinnost, vychování to sami převzítí a co strážní andělové bdíti nad ctnostným životem svojich svěřenců.

7. Kde to starobylý zvyk ssebou přináší, mohou i nekneží povolávání býti ku *sněmům církevním*, diecésním, provincialným i oekumenickým, ač jim ovšem decisivní votum na sněmech těchto nepřináleží, nébrž toliko hlas poradný, votum consultativum. Víme z dějepisu, že v

středověku téměř při každém církevním sněmu byli též laikové přítomni, jakož i v posledním sněmu oekumenickém v Tridentu laikové se účastnili. Bude-li poměr nekneží k vyučující církvi zase jednou tak přátelský, jakým v předešlých stoletích býval, pak zajisté jim hierarchie mileráda opět většího než nyní účastenství při sněmech církevních dopřeje.

8. Pakli by někdo ani s těmito posud vyčtenými právy spokojen nebyl, uvádíme nyní právo laiků tak veledůležité, že po našem zdání sami biskupové jim je záviděti mohou. Míníme tím právo *patronátní*. Mocí práva tohoto ponavrhne patron biskupovi kandidáta na uprázdněnou faru aneb jiné jakékoli beneficium a biskup vázán jest uděliti titulum beneficii těmuž a ne jinému kandidátovi, pod tou jediné výminkou, pakli praesentovaný od patrona kandidát má na sobě všechny k zastávání dotyčného úřadu potřebné vlastnosti. Povážíme-li, že zvláště u nás v Čechách velká většina beneficií tomuto patronátu podléhá; povážíme-li dále, jak od ustanovení toho neb onoho faráře blaho celé osady, často několik tisíc duší čítající, závisí; povážíme-li konečně, že každá jiná — ať absolutní nebo konstitucionelní vláda — sama úředníky administrativní v celé zemi dosazuje, nikým se u vykonávání práva tohoto obmezovati nedopouštějíc, to-li vše na mysl zrale uvážíme, nemůžeme zajisté s „Bohemii“ a soudruhů jejími nařikati sobě, jakoby se neknežím v záležitostech církevních všeliké působení zamezovalo.

9. Ještě závažnější po našem zdání než právo patronátní při menších beneficiích jest tak řečené právo *nominationis regiae*. Všem téměř vladařům katolickým, a v popředí mezi nimi císaři a králi našemu, udělila apoštolská Stolica privilegium předůležité, že mohou praesentovati či jmenovati (*nominatio*) papeži kandidáty na uprázdněné *prestoly biskupské* a papež praesentovaného kandidáta, pokud mu kanonické překážky nevádí, také pokazdě za biskupa stvrzuje či *konfirmuje*. Zdaž i teď se ještě odváží tvrditi někdo, že hierarchie neknežím pražádného vlivu u věcech církevních nepřeje? Po našem přesvědčení jest právo patronátní a právo *nominationis regiae* tak důležité, že je za jedno z nejpřednějších práv v katolické církvi prohlásiti neváháme; a přece ponechává obojí to právo církev katolická laikům, neknežím, ačby nikdo jí brániti nemohl, kdyby dnes neb zítra obojí právo k sobě potáhla; avšak církev svatá sama dobrovolně ta práva

nekněžím udělila, a proto nyní zajisté jich tak snadno nezruší, byť by jí i sebe větší výhody kynuly z toho, kdyby sama biskupy a jiné pastýře ustanovovati mohla.

10. Ještě jedna věc zbývá, na kterou, jak se zdá, „Bohemie“ nejpředněji pozornost obecnstva obrátiti chtěla svým článkem: „Die Laien in der Kirche.“ Mí-
níme tu *jmění církevní*. Ale i tuto o jakémsi zkracování nekněží jen ten mluvití může, kdo o nynějších poměrech v Rakousku ani poněti nemá. Ať nic nedíme o tom, že u nás nekněží, státní úředníci, spravují největší část církevního jmění, totiž náboženský a studijní fond; ať pomlčíme i o tom, že proti všelikým zásadám církevního práva byla v našich zemích správa zádušního jmění ode-
vzdána světským patronům kostelním a úředníkům od nich ustanoveným: tuto jen to jediné připomínáme, že před několika lety náš nejdůst. episkopát český samochtě nabídnul nekněžím velmi důležité účastenství ve správě církevního jmění, ješto dle instrukce již r. 1862 pro českou církevní provincii vydané mimo faráře ještě *dua zádušníci* ku správě kostelního neb zádušního jmění měli býti v každé osadě povoláni; leč tehdejší ministr p. Schmerling nepřipustil, aby ten od cirkve vydaný zákon v skutečnost byl uveden a proto se u nás až podnes správa církevního jmění nenalezá v rukou osob církevních, nébrž výhradně v rukou patronů — a tedy z větší části *nekněží*, jelikož počet duchovních patronů zmizí u přirovnání k velkému počtu beneficií patronátu svět-
ského.

Ze všeho, co posud řečeno, seznaní lze, že nekněžím velká a rozsáhlá práva uprostřed cirkve přináležejí a že buď netečnost aneb překážky se strany právě těchto nekněží samých kladené bývají toho příčinou, pakli se všechna ta od cirkve laikům ponechaná práva neplní a jich se nepoužívá tak jakby náleželo.

A tudíž jen o jediné věc nám ještě zmíniti se zbývá. „Bohemie“ domýšlí se spolu s panem Eötvösem, že ona *netečnost* čili *indifferentism*, jenž se u mnohých lidí našeho věku spatřuje, jediné v *organismu katolické cirkve* svůj základ a příčinu má. (Die Ursache des Indifferentismus findet Baron Eötvös hauptsächlich in der *Organisation* der Kirche, welche die Laien von jedem Einfluss auf die kirchlichen Angelegenheiten ausschliesst, und dieselben daran gewöhnt hat, diese Angelegenheiten als solche zu betrachten, die sie nichts angehen.) Jest tomu skutečně tak, jak p. Eötvös

se domnívá? — Dvoji odpověď na tuto otázku dáváme. Nejprve se místo odpovědi tážeme, zdali skutečně *jen* u katolíků se ona netečnost a vlažnost u víře spatřuje? Načež nám *protestanté* i *židé* dosvědčí, že mezi nimi to mnohem hůře vyhlíží. U katolíků jeden, druhý nevšímá se náboženských povinností svých, ale většina osadníků přece věrně stojí k církvi co materi své; avšak u protestantů celé osady i s pastorem odpadávají od učení původních reformátorů a rozpadávají se na sta a tisíce maličkých sekt aneb církviček; nejinak v židovstvu, kde se plnitelé zákona Mojžíšova jen již po různu počítají. Druhé, nač upozorňujeme, jest samo *učení a zřízení církve katolické*, různící se od učení a zřízení všech jiných náboženských spolků a to bytelně. Protestantism nezná svěcení kněžského, nezná tudy a neuznává nižádného rozdílu mezi duchovenstvem a ostatními věřícími. V církvi katolické však vyrůstá charakteristický rozdíl mezi laiky a kněžími ze *svátosti svěcení kněžstva*, kteráž vtiskuje nezrušitelné znamení, tak že kněz od nekněze vždy se liší a lišiti musí podobně, jako pokřtěný se liší vezdy od nekřtěného. Proto také nemají kněží katoličtí své poslání od *lidu*, jako protestanté, ale od *Boha*, Krista Ježíše, ustanovitele svátosti. A ještě moci své od Boha dosahují, tudíž se také u vykonávání moci této nemohou řídití libovůli lidskou, ale především zjevenou vůlí Boží; ta pak vůle nezměnitelná jest a proto se také organismus církevní v základních rysech svých změnití a podle časových poměrů přistřihovati nemůže.

Četli jsme kdysi ve výtečném spise tato slova: „Děje se nejednou, že právě ti, co *žádné víry nemají*, církev učiti a mistrovati se podjímají.“ Slova ta nám čtoucím článek onen Bohemie opět připadla. *Žurnalistika* česká i německá (s řídkými výminkami) bez ustání se pachtí a hmoždí s podkopáváním víry katolické a všude rozsévá záhubné sítě indifferentismu a nevěry nejhorší. A nyní, když se sítě to ujalo a bohužel hojného ovoce přináseti počíná, nyní táž *žurnalistika* vylévá slzy krokodilovy a s polibkem jidašským tulí se k církvi tážíc se a volajíc: „Odkudž ten koukol“? (Mat. 13, 27.) Když katolíci plnice povinnosti své ukazují značnou horlivost u víře, když se zastávají církve své, tu jim vyčítáte *intoleranci*, *nesnášlivost*; a když se církvi své posmívají a ji hanobí, tu opět je viníte z *indifferentismu*, z *netečnosti*; ať tak neb jinak jednají, nikdy se vám nezachovají; pročez povězte raději zjevně, že se vám nelíbí celá katolická cír-

kev s kněžími i nekněžími; že nechcete žádnou křesťanskou víru, ale jen holé rozumářství, v němž se vrcholí vaše osvěta. Církev nechovala nikdy samých toliko světců v lůně svém, ona i hříšníků přijímala na milost, ona i netečných napravovati neustávala a neustane nikdy, anižby k napravení netečnosti té teprv několik žurnalistů z podružství „Bohemie“ musela najímati sobě ku pomoci. Netupte celou církev pro netečnost, již nalezáte a to z velké části vaší vlastní vinou u některých údů jejích, ale zvolte raději: *Mea culpa*, moje velká a největší vina; bijte se v prsa a vzlikejte: „Zhřešili jsme, nepravost jsme činili, bezbožnost jsme páchali“ (Dan. 9, 5.) a církev utvrdí vás v kajicnosti vaší slovy proroka: „Zahabětež se a zastyďte za cesty své, dome Israelský!“ (Ezech. 36, 32.)

Dr Borovj.

Oddavky na smrtelném loži.

(Z konferencí pastorálních.)

Pro první poradou pastorální v střidnictví *Vrchlabském* byla od nejdůst. ordinariatu podána také otázka: „Čeho při oddavkách na smrtelném loži šetřiti dlužno?“ Nižepsaný podal písemně tento pád, událost příhodnou pp. poradníkům k pojednání a posuzování; an se mu však posavad nižádné vědomosti žádoucího rozluštění nedostalo, osměluje se veřejnosti podati, prose za laskavou odpověď.

Jest v obci *konkubinát*; obě strany dle vlastního domova přísluší rozličným okresům. *A.* jest provaznický z P. okresu Novopackého, *B.* jest rodilá v T. okresu Semilského a oba bytují nyní v J. téhož okresu. Konkubina porodila již dvě dítky, druhé teprv o několika nedělích po svém příchodu do J.; — *A.* churaví na tuberkule plicní dle vysvědčení lékařského velmi nebezpečně; to zvěděvší příběhne souložnice *B.* v kvapném spěchu do fary, prosíc, žeby rádi byli na smrtelné posteli oddáni. —

Vyšetřiv dle možnosti, jak se věc má, *odepřel* nižepsaný oddavky a myslí, že právě jednal, z těchto příčin:

1. Proč se nedomáhala *B.* žádoucího sňatku již za dnů, pokud byl ještě *zdráv* milenec její *A.*? — První nemanželský porod podal jí příčinu dosti vážnou, aby na oddavky naléhala; jest tedy druhý porod lože hanebného patrným důkazem trestuhodné její lenosti a zpuštění mravů.

2. Bylotě nebezpečí smrti lékařem konstatováno; kde se mělo tedy na rychlo objednat *opovědění* sňatku? Kdo měl převzít odpovědnost z toho, kdyžby k chudobnému, umírajícímu do vzdálené obce příslušníku žena a dvě děti připutovaly a takto oné obci k *budoucímu opatrování* se odkázaly? — Událo se totiž ve farnosti sousední, že představený obce ženichovy u c. k. okr. úřadu slavně se prohlásil *proti* vydání opovědního listu, poněvadž ku běhá s několika dětmi obci ženichově zá břemeno by připadla; — petent byl zdrav, ale nedbalý chudás, — a list se mu od úřadu nevydal. — Nezdálo se tedy býti rádné, aby cizé obci na ujmu, anižby se prvé její hlas mohl slyšeti, farář důležitou na sebe odpovědnost uvalil.

3. Co soudí o tom *mravouka*? nepodporovaloby se takto nestoudné se povalování svobodných osob? Kdyžby se leckterý ničema až na lože smrtelné kalu nemravnosti do syta nabažil, fysická síla konečně člověka opustivší dalšímu pokračování v hanebném smilstvu meze klade, pak v rychlosti se posílá pro kněze k oddávkám? Tuť by poznenáhla v mysli mnohých ta se uhnízdila domněnka: Však to kněz vše urovná a před smrtí mou ještě napraví! — Dosti se pracuje s mnoha míst o to, aby se svátostný charakter setřel z manželství; má snad také kněz co rozdávač tajemství Božích pomáhati k vystavení mravního Babylóna?
Fr. B.

Odpoověď.

K náhledu velectěného p. tazatele my nikterak se přidružití s to nejsme, ač ovšem připustiti musíme, že důvody od něho pod číslem 1—3 uvedené na první pohled lákati a klamati mohou.

Instrukce v §. 83 a k ní připojený císařský patent v §. 39 zmiňují se o oddávkách na *smrtném loži* čili in mortis periculo a dopřávají těmto oddávkám zvláštní beneficium juris, kteréž v tom záleží, že se v takovém případě ode všech *tří ohlášek* dispensuje k tomu cíli, aby snoubencové bez dalších odkladů svátost manželství přijmouti mohli. — Tu již se tážeme: *Proč* asi bývá někdy žádoucné, aby se oddávky na smrtném loži vykonaly? Snad se tu a tam stává, že bohatý ženich navštíven jsa těžkou nemocí, si žádá před smrtí viděti chudou, ale milovanou nevěstu svou časnými věcmi zaopatřenou, a tudý se s ní oddati chce, aby ona nároků právních na *jmění*

jeho nabyla. Avšak sotva se pravdy chybíme, díme-li, že cosi podobného zřídka se v skutečném životě udá. Mnohem častěji a snad pravidelně si snoubencové přejí oddavek na loži smrtelném z té příčiny, že byli spolu tělesně obcovali, a že by v případě smrti ženichovy *dítka* (buď v životě matky jsoucí aneb již narozené) bezejmenným sirotkem státi se muselo. Povážíme-li, že dle statistických zpráv počet dítek nemanželských bohužel víc a více vzrůstá, uznáme zajisté, že církvi katolické nad míru mnoho na tom záležitosti musí, aby počet těchto nazvíce nešťastných stvoření raději menším se stával. Budmež tedy povděční církvi svaté za ono dobrodiní, že oddavky na loži smrtelném dovoluje a budme pamětlivi regule juris, kteráž zní: „*Indultum a jure beneficium non est alicui auferendum.*“

V přítomném pádu ani to nečiní rozdíl, že jest zde konkubinát. Ano my si naopak dovolujeme tvrditi, že o vyzdvižení konkubinátu farář tím úsilovněji se zasaditi povinen, jelikož pohoršení z nemravného poměru souložníků plynoucí jinak se ani napraviti nedá, leč *sňatkem*, byt i sňatek ten teprv na loži smrtelném uzavřen byl.

Důvody od p. zasýlatele uvedené nemohou nikterak oddávkám in articulo mortis býti na závadu; neboť:

ad 1. Kdyby se výhradně *jen zdraví snoubencové* k oddávkám připouštěti měli, tuť by zajisté církev katolická byla nedovolila oddavky na smrtelném loži. Ješto pak církev sňatek takový dovoluje, nesmí jednotlivý pastýř duchovní nikterak obmezovati ono beneficium juris tím způsobem, aby se tuď napravení konkubinátu nemožným stalo; favores convenit ampliari.

ad 2. Zde uvedl p. zasýlatel dvojí věc: a) se táže, kde se má objednati na rychlo *opovědění sňatku*? Načež odpovídáme poukazující na §. 39. patentu, že sňatek opověděn býti měl u *okresního úřadu*, a sice ješto nevěsta neměla v J. ani řádné ani mimořádné bydlení, u *obojího úřadu* okresního, jak Novopackého tak i Semilského. — b) Poukazuje se k tomu, že prý nespravedливо jest uvalovati břemeno *časného zaopatření* pozůstalé manželky a dítek na dotyčnou obec, a že se tedy pro tuto příčinu nemají připustiti oddavky na smrtelném loži. — Pominouce toho, že o důvodu takovém se ani jediného paragrafu, ani jedině zmínky v celém *církevním právu* nedočítáme, upřímně vyznati musíme, že za jedno z největších zblouznění ohledem manželského stavu

považujeme onu theorii, která jen zámožným lidem dovoluje uzavírání sňatku, a tudy ipso facto odsuzuje četnou chudinu k ustavičným konkubinátům. *Chudoba* není ani překážkou (*impedimentum dirimens*) ani závadou (*imp. prohibens*) manželství a mezi chudým lidem zajisté spatřujeme často větší lásku a svornost manželů nežli u největších boháčů. Zdali *obec* o časné zaopatření vdov a sirotků se postará, toť otázka, která de občanského zákonníka náleží; ale není to otázka tak důležitá, aby v církevní právo zasahovala, tím méně, aby zamýšlenému sňatku na loži smrtelném k platné závadě býti mohla. Nemůže-li obec o chudinu svou se postarati, nikdo ji k tomu nutiti nebude. Má-li však na věky pravdivé zůstatí slovo Páně: „*Chudým* se evangelium zvěstuje,“ musejí se ovšem i nejchudším udělovati sv. svátosti, a tedy i svátost manželství.

ad 3. Co tomu *mravouka* křesťanská říká? tak se p. zasytatel táže a domnívá se, že oddavkami na smrtelném loži se podporuje hříšné společenství osob svobodných čili konkubináty. — Kdyby to pravda bylo, pak bychom rovněž museli říci, že se *svátostí pokání* podporuje každý hřích a každá nepravost. Či snad uděluje církev svátostné rozhřešení jen takovým lidem, kteříž jsou tělesně *zdraví*? Vždyť pak právě v okamžení smrti největší pokušení a největší nebezpečí spásy člověku hrozí a proto právě u *lože nemocných* vylévá církev celou hojnost milosti od Krista jí svěřených; ona uděluje nemocným svátost pokání, nejsv. svátost oltářní a poslední pomazání; a nemůže jim tedy ani svátosti manželství odepřítí. Vždyť pak ani zpovědník nemohl onoho nemocného souložníka *jinak rozhřešiti*, leč pakli se uvolil, dané pohoršení napravití; ale náprava se nemohla v přítomném pádu státi jinak leč oddavkami *na smrtelném loži*; pročež svědomitý zpovědník musel onomu nemocnému *naříditi*, aby se oddati nechal s osobou, s níž byl zhřešil, a proto hlavně neměl a nemohl farář odepřítí sňatku in articulo mortis, a velice chybil, pakli jej opravdu odepřel. „Non veni vocare justos, sed *peccatores*,“ praví Pán; to slovo musí zůstatí heslem každému pastýři ovcí Kristových.

Dr. Borový.

Dopis od Šumavy, z okresu Nýrského.

Podává *Josef Hausmann*, farář v Dešenících.

[Porada duchovenská a učitelská. — Protest proti odtržení školy od církve.]

Dne 29. srpna b. r. konala se porada pastýřů duchovních střidnictví Dešenického, a zároveň též porada učitelská. Obé na jeden den určeno bylo z té příčiny, že se společně rozebírali měly mnohé předněty, o jejichž důležitosti duchovenstvo i učitelstvo rovně přesvědčeno jest.

Počátek konference duchovenské zahájen jest vzýváním Ducha Svatého a slavnou mší svatou v chrámě Dešenickém, při kteréž veškeré učitelstvo v provozování hudby se účastnilo.

Předsedou byl arcikněz a střidník kněz Václav Pavlovič. Nejdříve čteno a pojednáno o třech otázkách, které od J. biskupské Milosti na letošní rok vydány jsou:

První otázka byla: *Proč se má také oněm dítkám, které ještě nejsou připraveny ku sv. zpovědi, avšak již k rozumu dospěly, svatými svátostmi přísluhovati, když nebezpečně onemocní?*

Odpověď vypracoval důkladnou a obšírnou p. Josef Kank, spiritual v klášteře školních sester v Bystřici. Že veškerou péči o dotčené dítky katechetům a duchovním správcům na srdce kladl, rozumí se samo sebou, a že sv. zpovědi, nejsv. Svátostí oltářní a svátostí posledního pomazání oněm dítkám přísluhovati náleží, opodstatnil výrok nejvážnějších bohoslovců.

Druhá otázka byla: *„Co může a co má duchovní pastýř v oboru svého povolání působiti, aby lid sobě svěřený od hříšných radovánek v posledních dnech masopustních odvrátil?“*

Pojednání o tom podal kaplan Nýrský p. Karel Florian, který rovněž svou úlohu zdařile provedl. Vytkneme z práce té jen 2 stránky, totiž aby duchovní pastýř sv. Evangelia na neděli „Devítník“ a další 2 týdny svědomitě použil, a výmluvným hlásáním slova *Božího* srdce svých ovčiček ku pravé pobožnosti roznil; — dále pak aby 3 posledních dní použil k *výstavě Nejsvětější Svátosti* oltářní a dle možnosti aby 40hodinnou pobožnost ve své osadě zavedl; tyto dva prostředky že zajisté dobré ovoce u osadníků ponesou a to tím více, an řečená

pobožnost hojnými odpustky od papežův Benedikta XIV. a Klementa XIII. jest nadána.

Třetí otázka jest: „*Jaký způsob ukládání a zacházení se svatými oleji vůbec a olejem pro nemocné zvláště jest nedovolený a účte těchto svatých předmětův nepřiměřený?*“

Vypracování podal dobré p. Jan Šmrha, kaplan na Červeném Dřevě.

Mezi *tužby* zdejšího střidnictví posléze zapsáno jest:

a) Za příčinou nového vojenského zákona o *reservistech*, kteří nyní docela světské jurisdikci přináležejí, vyslovena prosba, aby budoucně podobné změny hned také v našich *církevních listech* oznámeny byly, by přemnohým zmatkům, jak se nyní po osm měsících dály, se předešlo.

b) Stran *legitimace dítek nemanželských* nynější způsob za velmi obšírný a obtížný uznán, a vyjádřeno přání, aby vše zjednodušeno, a raději jakási mírná taxa od politických úřadů požadována byla, jen kdyžby ostatní psaní a chůze lidem se uspořily.

c) Způsob vybírání *školního platu*, jak se na faráře od 1. ledna 1867 zákonem v pražské arcidiecési vydaným vzkládá, nevede k cíli, protož se snažně prosí, aby odstoupeno od něho bylo, a přísnější prostředky u *politických úřadů* se vyhledávaly. —

Tím ukončena porada duchovenská a spěcháno společně do *školy* Dešenické. Zde bylo uvítáno kněžstvo krásným čtvero zpěvem od učitelů četně shromážděných, načež bez prodlení p. vikář nařízení běžná nejdůst. konsistoře Budějovické přečetl a vyložil.

Po tom upozornil pp. učitele shromážděné na nekalé řádění ve Vidni, kde se neustále o *odtržení školy od církve* jedná, což jak zkušenost učí, mnohé nemoudré svádí. V *tomto okrese* však všickni *jednohlasně se vyjádřili*, že o podobné „*emancipaci*“ *nic věděti nechťi*, ano jestli v nynějších poměrech posud nějaká podpora *pro učitele* se nalezá, že jest to *církev katolická*. Na to čten článek z vídeňského dobrého časopisu „*Pilger*“ č. 17. „*O věcném vyučování*“ co předmět ku poradě se hodící. Práví se zde, ačkoliv ve slohu trochu přemrštěným, že na věcném vyučování dokonalost nespočívá, pakli se s *mravným a náboženským* vychováním nespojí.

Nebylo možno všecky zaslané od pp. učitelů práce čísti a rozebíratí. Protož ustanoveno, jest, aby práce ty po okrese kolovaly, by každý důkladně se s náhledy

v té oné věci od svého spolubratra pronešenými obeznámil.

Hlavní část porady tvořila společná rozmlouvání kněžstva a učitelstva stran *školního platu*, jelikož schodky bez viny obou stavů (duchovenského a učitelského) hrůzných rozměrů nabývají*), a všeliké upominání zcela marné jest, tak že tudy nejeden učitel nucen jest sebe a rodinu svou v největší bidě jen na dluh živiti, ač najde-li ještě dobrých lidí, kteří mu úvěr poskytují.

Výsledek porady jest do protokolu zanešen a bude nejdůstojnější konsistoři předložen.

Nesvorní manželé.

(Případ z manželského práva.)

Jistí manželé žili po mnoha let v Rakousích, než povždy u velkém rozbroji. Manželka jest rozená Rakušanka, manžel Čech, a povolení k ženění dala obec česká. Stalo se již, že *třikráte* se rozešli manželé a po velkém namáhání úřadu farního v Rakousích opět spojeni jsou. Než po *čtvrté* již opět se rozkmotřili, a následkem toho, že prý rodiče manželčini neustálé rozbroje mezi oběma roznécovali, odešel manžel nazpět do Čech do svého rodného místa a vzal sebou dvě dítky v manželství tomto zplomené.

Přišel k domácímu duchovnímu pastýři, — který ovšem člověka toho ani neznal, — prose, aby manželka *do Čech* předvolána a ku smírnému spojení opět přivedena byla, a pakli se toho nedocílí, aby se o rozvod od lože manželského zakročilo, an vzhledem tohoto posledního kroku od úřadů duchovních i politických v Rakousích na *zdejší* farní úřad byl poukázán. — Farář manželův psal tedy na farní úřad v Rakousích, kde se manželka posud zdržuje; než marná práce, manželka na domluvy a hrozby domácího faráře nedbá a do Čech přijíti se zpěčuje.

Konečně an veškeré lhůty jí kladené vypršely, naléhal manžel na to, aby skrze četnictvo odvedena byla; i obráceno se prosebně na domácí úřad politický — než zde prosba farního úřadu naprosto odmrštěna jest.

*) Stížnosti mnohé toho způsobu bohužel i s arcidiecése Pražské se osývají; s druhé strany chvalofečníci zákona o školním patronátu *obcí* vždy více se odmlčují. A čeho se teprv dočká učitelstvo, provedou-li se návrhy říšské rady!

Otázka: Co dále činiti —

I. Aby se manželé opět *smířiti* mohli?

II. aneb aby se *rozvedení manželů* ve skutek uvéstí mohlo?

J. H.

Odpověď.

Kdyby manželka přebývala na té osadě co manžel, a byvši *předvolána od faráře* poslechnouti by nechtěla a na faru přijiti by se zpěchovala, tu ovšem mohlby dle zákonů rakouských farář naléhati na to, aby skrze *policií* — buď okresní anebo obecní — na farní úřad přivedena byla. Nyní se ale manželka nalezá v Rakousích, a byvši od tamějšího faráře předvolána, dostavila se sice, vyslechla domluvy jeho, ale k muži svému do Čech se navrátiti nechce. — Tu přestává všeliká intervence politických úřadů; pročež c. kr. *okresní úřad* v Čechách jednal úplně ve smyslu nejen občanského, ale též církevního práva, an odmrštil žádost duchovního správce, kterýž jmenem manžela žádal, aby neposlušná choť c. kr. četnictvem byla do Čech k manželci přivedena.

To předeslavše ke dvěma od velectěného p. zasy-latele svrchu položeným dotazům takto odpovídáme:

ad I. Velké naděje smíření u těchto manželů není, jelikož už po *čtvrté* se opět rozešli a ješto manželka ukazuje patrnou nechuť k dalšímu spolubydlení s chotěm svým. Oba farářové — ten v Čechách i onen v Rakousku — učinili již pokusy všelikeré, jen aby smíření se docílilo, a přece vše bylo marné. Zde již nezbývá nic jiného, leč aby domácí farář odkázal manžela k *biskupskému soudu manželskému* v Čechách, aby tam svou stížnost proti manželce zadal. Stížnost ta se musí předložiti manželskému soudu v Čechách, a nikoliv v Rakousích, jelikož manželka podle práva má svoje domicilium tam, kde manžel její přebývá. — Farář pak musí čekati, co mu manželský soud v té věci dále nařídí.

ad II. Církev katolická vždy a všude hájí nerozlučnost stavu manželského a proto jen v takových případech, kde žádné lásky a svornosti mezi manžely očekávati nelze, pro odvrácení *většího zla* někdy dovoluje *rozvedení* od stolu a lože. Odtud plyne pro každého duchovního *pastýře* nutná povinnost, aby ani v nejmenším *nepřispíval* svou *vtastné radou* neb *pomocí* k rozvedení manželů od stolu a lože. Povinnost správce duchovního jest naopak, aby s vynaložením všeliké výmluvnosti své se snažil

obapolný mír a lásku zachovati mezi manžely; a teprv když veškerá jeho snaha bez výsledku zůstala, tu odkáže nesvorných k soudům církevním, aniž by jim však na ruku dával, čeho by především piletí a jakby si počínati měli, aby snáze rozvedeni byli. Pán náš zanechal nám závět svoji slovy: „*Pacem meam relinquo vobis, pacem meam do vobis.*“ K porušení míru, obzvláště pak k zrušení míru manželského, pastýř duchovní nikdy pomocné ruky nepřikládej. Uzná-li manželský soud, že tu důležitých příčin stává, pro které se rozvedení od stolu a lože právem připustiti může, zajisté tak učiní a platným ortelem soudným rozvedení ono nařídí.

Jesti tedy práce duchovního pastýře ve svrchu zmíněném případě zcela jednoduchá, v tom záležející, aby nespokojeného žalujícího manžela odkázal k *manželskému soudu*.

Dr. Borový.

Literární Oznamovatel.

Amalie aneb: *kdo pravdu hledá, také ji nalezá*. Vypravuje (volně dle německého od kn. Alf. Ig. Stelziga) kn. Karel Hložek. — V Praze nákladem B. Stýbla 1867. (S ocelorytinou.)

Kněz Stelzig, kterýž před dvěma roky co spolupracovník katolického denníku „Oesterr. Volksfreund“ ve Vídni zemřel, byl vedle Albana Stolze jedním z nejnaděnějších novellistů německých, a již leckterý spis jeho byl v jazyku našem mateřském na světlo vydán, jako zejména „Bětuška“ obraz smíšeného manželství a „Mlynář Suchomel.“ Stelzig byl několik let živ v Americe co misionář a tudíž se naučil znáti dobré i chybné stránky života, jakýž v novém světě onom panuje. Uvádí nás tuto do amerického ústavu pro dívky, kdež tiché děvče protestantské, jmenem *Amalie*, naučilo se znáti a milovati dívku katolickou Julii. Přátelství mezi oběma stalo se počátkem obrácení Amalie na víru katolickou. Veliké překážky hrozily zvrátiti úmysl její; rodiče protestantští, bratr její Abner, vyhlášený kazatel presbyterianský v New-Yorku, všemi prostředky se snažili zoškliviti jí církev katolickou. Avšak milost všemohoucího Boha zvítězila

nad láskou ku krvi; Amalie stala se katoličkou a za jejím příkladem i ženich, i otec její sám navrátili se do lůna církve svaté. — V nynější době, kdež i mezi mládeží lhostejnost ku sv. víře se zmahá, buďtež záhy podávány dítkám spisy podobného směru, jakým se nese „Amalie.“ Pročež zvláště co dar pro dítky školní knížku tuto všemožně schvalujeme.

Dr. Borový.

Topograficko-Statistický Slovník Čech. Sestavil Jan Orth a Frant. Sládek. V Praze nákladem kněhkupectví I. L. Kober. 1867. Sešit 11tý.

Již ve svazku třetím jsme na toto dílo upozornili. Nalezá se v něm podrobný popis všech měst, městysů, vesnic, zámků, dvorů, továren, mlýnů a podobných o samotě ležících stavení, jakož i zpusťlých hradů a zaniklých osad království Českého. V sešitu *jedenáctém* jest ukončen výčet míst písmenou *P* začínajících, načež následuje *Q* a celé *R* i *Ř*, pak *S* (poslední jméno: Sedloňov).

Z německé literatury povšimnutí zasluhují spisy:

Die katholische Welt. Friedliche Blätter für Unterhaltung, Belehrung und öffentl. Leben. Mit Bildern. — Redigirt von L. v. Heemstede. — Aachen 1867. Jacobi et C.

Mezi illustrovanými listy německými jest bohužel většina takových, jenž rouškou zábavného vypravování a bystrého vtípu jen špatně zahalují svou nenávisť proti církvi katolické; za nejhorší pak ze všech těchto listů ale spolu za nejnebezpečnější pro velké rozšíření své pravem počtena jest „Gartenlaube“, kteráž ve 200.000 exemplářích (jak aspoň sama rozhlašuje) roznáší jed nevěry a nemravnosti mezi svoje čtenářstvo. Pročež se valné schůze jednot katolických častěji o to zasadily, aby illustrovanými listy katolickými o ušlechťení mravného i náboženského citu bylo pečováno, aby se tudíž lidé sami zřekli té hnusné potrawy, kterouž jim zlopověstná „Gartenlaube“ podávala. — Bohudík nezůstala ona snaha bez výsledku; máť německá literatura již čtvero dobrých obrázkových časopisů pro lid katolický, a mezi těmi čestné místo přirknouti sluší svrchujmenovaným listům „Die katholische Welt.“ Časopis ten od lonska vychází v Cáchách; a sice vždy za měsíc po jednom sešitu o 40 stránkách ve formátu velkého lexika; za jeden sešit platí se 4 groše stř. m. Ze spolupracovníků uvádíme jména n. př.: svob. p. Andlav, kanovník Fr. Bock, Ludvík Clarus,

Jan Clericus, Holzwarth, Hülskamp, Mettenleiter, Molitor, Proschko, Stifter, Zingerle atd., kteřížto mužové již předtím čestného jména v literatuře sobě získali. Máme před sebou šest sešitů jmenovaného časopisu, a vyznáváme, že jsme mnoho prospěšného v něm shledali. Zdařilé dřevotisky napomáhají zevnější ozdobě díla. Doposud čítá časopis ten nad 10.000 odběratelů v Německu i v Americe.

Maria unsere liebe Frau. Gebetbuch von W. A. Ahne, Weltpriester und Seelsorger in Töschchen. Mit Gutheissung des hochw. Leitmeritzer bisch. Consistoriums. Prag, N. Lehmann, 1867.

Schválení biskupské jest nám dostatečným rukojemstvím, že knížka ta nic neobsahuje, coby na škodu bylo zbožným křesťanům. Z větší části setkáváme se zde s výroky, jimiž *Svatí* buď sami ctili rodičku Boží, aneb úctu její doporučovali křesťanům. Neradi pohřešili jsme aspoň krátké modlitby ke mši sv. a litanii loretanskou, jejíž místo zaujímá litanie k sv. srdci Marie Panny. — Knížka ta věnována p. hraběnce Waldsteinové, rozené kněžně ze Schwarzenberků. Úprava zevnější jest sličná.

Witterungen der Seele von Alban Stolz. Freiburg in Breisgau 1867. Sklad Herderův.

Světznámý spisovatel prstonárodních kněh poučných podává tuto v obvyklé formě plně zajímavosti obraz svého vlastního žití jak zevnějšího, tak především vnitřního duševního od r. 1842 až do r. 1848, kdež se stal profesorem theologie ve Frýburku.

Péči veledůst. p. kanovníka Vinc. *Bradáče* bude v kněhtiskárně p. Karla *Bellmanna* do konce t. r. vytištěna nová kniha Evangelii pod názvem: *Mešní Perikopy čili Epištoly a Evangelia* na celý církevní rok pro potřebu bohoslužebnou, vydány z rozkazu Nejdůstojnějšího kn. arcib. ordinariátu.

Z ohlášení právě rozesýlaného vyjímáme tato slova: Od mnoha let projevuje se potřeba knihy, kterážby zahrnovala všechny perikopy mešní, jakéž správce duchovní při službách Božích křesťanskému lidu předčítá a kterážby též důstojnou formou od obyčejné knihy se lišila. Musí

kazatelové sahati po knize určené vlastně pro školy národní pod názvem: „Řeči, Epištoly a Evangelia na všechny neděle a svátky a t. d. vydané od c. kr. říditelstva skladu knih školních.“ Abychom nemluvili o sprostém papíru a tisku této ovšem laciné a vlastně mládeži věnované knihy, poukazujeme toliko na tu vadu, že kniha ta nezahrnuje *postní* perikopy, jež lidu předčítati duchovní správcové církevním ustanovením zavázáni jsou. Nad to *změněny* jsou v posledních letech z rozkazu sv. Stolice Římské perikopy na některé svátky Svätých, na př. na den neposkrvněného Početí Panny Marie, sv. Vojtěcha, sv. Cyrilla a Methodia a t. d., tak že ony „Epištoly a Evangelia“ staršího vydání s Missalem nové doby se úplně nesrovnávají.

Aby tyto vady odstraněny byly, postarala se Nejdůstojnější kn. arcib. *konsistoř* o dokonalou revisi starých Epištol a Evangelii, též i kázala položití příslušné texty z posledně approbovaného vydání Písma svatého od Dr. Frencla a Prof. Jana Desoldy.

Dle předchozího rozpočtu bude kniha státi nejvýše 1. zl. 20 kr., s vazbou 2 zl. 30 až 2 zl. 70 kr.

Přehled literatury v obvodu bývalé německé říše a korunních zemí rakouských, jindy k Německu čítaných, vykazuje za rok 1866 celkem 8699 nových spisů; mezi nimi zastoupeno jest bohosloví 1250 spisy; právnictví 830; lékařství 437; filosofie 71; pedagogika 760; dějepis 534; krásná literatura 704 spisy. — Roku 1865 bylo 9661 spisů vydáno, mezi nimi theologických 1411.

ČASOPIS

katolického duchovenstva.

Ročník VIII.

1867.

Svazek VII.

○ irvingianismu.

Irvingianismus vzal své jméno od Irvinga. *Irving* narodil se v srpnu 1792 v Annaně, studoval v Edinburgu, a stal se po skončených studiích profesorem matematiky v Haddingtonu a pak v Kirkcaldy, nápotom kazatelem v Glasgově, a v roce 1822 v národním chrámu Páně skotském v Londýně. Irving byl muž postavy ušlechtilé, horlivý a energický, ku každému upřímný, písmo sv. dobře znalý, nábožný až ku výstřednosti a nad obyčej výmluvný. Řeči jeho byly tendence přísné, a však právě rigorismus jeho lákal náramné množství lidu do chrámu skotského. Nejprve nelišily se náhledy jeho od učení církve skotské, a zejména od principu ospravedlnění (*sola fide*) v protestantismu zobecnělého. Avšak poznenáhla počal se viklati, náuka o ospravedlnění „*sola fide*“ zdála se mu býti chybnou, jakož i učení u luteránův, helvetův, puritanův čili independentův běžné, že církev není viditelná, a že dostačuje bezprostředné spojení člověka s Bohem, zvláště však horlil naproti hroznému učení kalvínskému o absolutním předurčení ku životu a nebo k zatracení. Z té příčiny nepřestával na ospravedlnění pouhou věrou, nýbrž usiloval, že jest potřebno i skutky dobré konati a jimi se posvěcovati; a žádal, aby všickni následovali Krista ve všem, i v zázracích jeho. Zde již první zárodek jeho učení o

divotvorném apostolátu, a zároveň vidno, kterak těžký jest ten krok, od zastaralého předsudku de „sola fide“ a o církvi pouze neviditelné se naprosto odtrhnouti a ku katolické víře cele se navrátiti. Mnoho mužů celou svou silou pravdy se dopídati žádalo, jelikož ale svou záležitost málo snad Bohu odporoučeli, anebo na svůj rozum příliš se spolehali, nedospěli ku pravdě, zůstavše buď na své pouti státi, anebo pominuvše hranic pravdy od jedné výstřednosti k druhé se nachýlili. A tak se dělo i s Irvingem. Pojem protestantův o ospravedlnění byl po jeho přesvědčení bludným, a taktéž i křivá soustava jejich o církvi neviditelné, neboť toho si byl vědom, že Kristem samým byl základ její položen (Mat. kap. 16. a 18.); ale že by ta Kristem Pánem zřízená a na skále vybudovaná církev všecky bouře během 18. století neporušeně byla přestála, a své učení, svůj apoštolát, svou vládu a celou svou vnitřní úpravu byla zachovala, jako tomu chtěl Pán, vidělo se mu nemožno. K tomu ke všemu vida, že i v katolické církvi četných se nalezá zlořádův čili spíše v údech jejich, nemohl nikterak velikolepý obraz o ní v písmě nakreslený spojití se stávající bídou, jaká v křesťanských církvích vůbec se nalezala a která i v katolické nechyběla. Nad to nenacházel nikde těch úradův církve prvotní, jež že by v pravé církvi býti měly se domníval. Nadarmo se ohlížel po apoštolech, prorocích, pastýřech a anjelích, jakými prvotní církev oplývala, a proto nebylo mu lze za pravdu přijmouti, žeby katolická církev, která má pouze biskupy, kněze a jáhny, a které papež vévodí, aniž anglikánská, tím méně puritánská tou pravou byla, již chotí svou zove v písmě Pán. Kromě toho byla veliká část kněží anglikánských a puritánských toho nezvratného přesvědčení, že se stávající pořádek věcí na dobro zruší, antikrist že jest už za dveřmi, papežství že pomine, ale i protestantismu že již odzvoněno, a vše že

k tomu směřuje, že Pán brzo přijde podle zaslíbení svého. K tomu účeli často o zjevení sv. Jana rozjímali, a skutečně tam našli, čeho si přáli a co mítí žádali, brzký převrat všeho společenského řádu, hrozná bouře a příchod Páně, aby kraloval se svými po tisíc let.

Přede vším se těmi proroctvími zabýval jistý pan *Drummond*, který již v roce 1827 na svém statku „Albury Park“ v hrabství Surrey se žáky prorokův čili s přívrženci prorockého směru se scházival. Tuto často rozjímali o proroctvích písma sv., která prý dosud se nenaplnila, při tom konali horlivé a snažné modlitby, aby Duch sv. poznovu sestoupil a je osvětil, jako druhdy apoštoly. Tu najednou v lednu 1830 se rozšířila zpráva, že vyslyšel Bůh v Skotsku křik a volání svých věrných, a je naplnil milou přítomností svou a sice nejprvé v Port-Glasgově; příští jeho prý bylo oslaveno těmitěž zjevy, jako za časů apoštolských; mluví prý se jazyky cizými a ději se divná proroctví. Tato pověst působila magicky na shromážděné modliče v domě Irvingově, i netrvalo to dlouho, a události skotské opětovaly se též u Irvinga v Londýně. Irving ale tajil co se událo, a bál se dáti průchodu působení duchovému. Ješto však přesvědčen byl, že konání toto se děje vlivem třetí božské osoby, činil si nejednou výčitky, že hlasu Božihu sobě nevěšmá a neposlouchá, aby, což se posud tajilo, všem lidem zjeveno bylo. Až konečně 16. října 1831, když Irving právě jednu ze svých nejvřeřejších řečí byl činil, počala jedna přítomná dáma z čista jasna „duchem Božím“ naplněna strašlivým rykem rozličnými jazyky ne tak mluvití jako ječeti. Přítomní posluchači pekelným řváním tímto nad míru zděšení čekali, jak asi Irving sobě počínati bude. Snad napadl velmi mnohým při nemilé výtržnosti této výrok Hospodinův: „Non in commotione Dominus.“ Ale ku podivení veliké části posluchačstva jal se Irving vykládati, že tento kosti a morek

pronikající jekot jest skutkem samého Ducha sv., a vyznával s velikým nářkem, na sebe žaluje, kterak prý hříšně otálel, o tomto účinkování Ducha sv. veřejně hlásati, a dokládal u velikém rozčilení, že písmo sv. pravdu a božský původ tohoto zjevu dokazuje v prvním listu sv. Pavla ku Korintským v 14. kap.: „Žádejte horlivě duchovních darů, zvláště abyste prorokovali. Nebo, kdo mluví (cizým) jazykem, nemluví lidem ale Bohu; nebo žádný neposlouchá, duch pak mluví tajemství. Ale kdo prorokuje, mluví lidem ku vzdělání i napominání a potěšení. Kdo mluví jazykem, sám sebe vzdělává, ale kdo prorokuje, vzdělává církev Boží. Chtělbych pak, abyste všickni mluvili, ale raději abyste prorokovali, nebo větší jest, kdo prorokuje, než kdo mluví jazyky, leč by to také vykládal.“ (I. Cor. 14, 1—5.) Od této doby stal se chrám, kde Irving kázal, jevištěm třeštvých prorokyň a šilených prorokův, tak že kazatel, aby řeč jeho neustále přerušována nebyla, nucen jest jisté přestávky činiti, ve kterých by volno bylo duchu dáti průchodu. Za příčinou výtržností těchto, které posedlost dábelkou mimoděk na paměť přiváděly, menšil se počet posluchačů Irvingových víc a více, tak že konečně chrám druhdy přeplněný zůstával téměř prázdný. Událost tato ale nebyla s to Irvinga od blouznivého směru, za jakým se pustil, odvrátiti, ba ani tím se odstrašiti nedal, když i jedna z prorokyň ho opustila a veřejně vyznala, že mluvení jazyky cizými, které se u ní dělo, bylo pouhým přeludem.

Očekávalo se, že následkem toho, co se v Londýně událo, bude Irving s úřadu svého složen. A skutečně potáhlo ho presbyterium, jemuž byl podřízen, k zodpovídání. Irving však byl dalek toho, aby se vyznal, že bloudí, an ve své duši neměl pochybnosti, že konečně pravdu našel, a proto také neohroženě tvrdil, že denominace protestantské tak dobře jsou v babylónském zmatení, jako

církev papeženctv. Když neustál v počínání svém a vždy nápadněji od ostatních presbyteriánův se dělil, vyobcovala ho generální synoda 13. března 1833 v Annaně shromážděná. Vyobcování toto se nedotklo Irvinga příliš bolestně, jelikož v srdci svém dávno presbyteriánem býti přestal, zvláště od oné doby, kdež mu přátelé jeho v Londýně, jakmile byl s úřadu složen, zvláštní kostelíček upravili, aby sobě služby Boží podlé zdání svého zařídil. Tou dobou se ukázalo, že směr Irvingův mimo jeho vůli byl katolicismu příznivý, neboť co jest puritánovi a presbyteriánu ohavností spuštění, to zaváděl Irving v chrámečku svém, obřady totiž skorem vesměs katolické.

Namáhání Irvingovo, s kterým hlásával všady blouznivé přesvědčení své, a veliká trýzeň, jaké podléhal neustálým obcováním s duchovou říší, podkopala zdraví jeho a učinila konec jeho životu. Zemřel 7. prosince 1834 v dvačtyřicátém roce věku svého a jak tehdejší časopisové tvrdili, puklým srdcem. Snad se nemýlili. Organismus silného těla jeho musel nesmírně trpěti fantastickými náhledy neuspokojené duše, tak že se stala mysl jeho smutnou, truchlivou a snivou, náležející více říši duchův nežli zemi, i chřádl očividně, chodě jako stín, až úplně dochřádl.

Irving neuvedl svého učení v žádnou soustavu, hlavní však nástin nové stavby a základ její zanechal v domněnkách svých a snech eschatologických, nebo ty jsou úhelným kamenem nového shromáždění svatých. Taktéž i začátek ku celé budově položen vyprošeným „novým dnem svatodušním,“ jako ondy za dnův apoštolských. Toho ale bylo želeť, že účinkové tohoto dne irvingianismu se podstatně lišili od účinkův, které působili ohniví jazykové v době apoštolské. Neboť duchem naplněné dřevočky a děti běhaly nyní jako zběsilé ulicemi londýnskými a volaly: „Běda Babylónu,“ tak že vřeskot a jekot ženštin a hořekování, že zlí duchové nápodobňují hlas parakletův,

ohlušoval hluk prodavačův a kupcův světového města na Temži. Nejvyššího stupně hierarchického neměl Irving, neboť byl pouze za anjela posvěcen dne 5. dubna 1833.

Učení Irvingiánů vrcholí v pojmu o *církví*, a proto na jeho základě možno celou soustavu irvingianismu přehlédnouti. Že Kristus Pán církev ustanovil a sice *jednu* uznávají Irvingiané jednohlasně, ano oni pravi docela určitě, že by ta Kristem ustanovená církev dosud trvala, kdyby se nebyla od hlavního článku učení Páně odchýlila, od onoho článku totiž, že Kristus Pán přijde, aby kraloval se svými svatými a vyvolenými *tisíc let*. Ano právě prý proto, že církev za milé a brzké příští Páně nežádala, opustil ji duch Boží, tak že již od časův apoštolských přestala býti církví Kristovou. Či snad, táží se Irvingiáni, o tom pochybovati lze, že mezi stávajícími církvemi není žádné, která by právem slouiti mohla církví Kristovou? Či má snad některá z nich ony úřady, o kterých se zmiňuje apoštol I. Kor. 12, 28. a Efes. 4, 11. a Jan Zjev. 2, 1.? Tudíž prý jest na jevě, že cirkve Kristovy od času sv. apoštolů, tedy po celých 1800 let, nebylo více na zemi.

Irvingiáné spojují s výrazem cirkve pojem trojí. Především učí, že jest církev *viditelným shromážděním* všech pokřtěných, a církev v tomto smyslu že jest 1800 let zříceninou, anebo podlé dogmatického výrazu, že jest „*Babylónem*.“

Za druhé pravi býti církví onu společnost náboženskou a viditelnou, která v roce 1820 v *Skotsku* a v *Londoně* novým sesláním ducha Božího byla zřízena; ta prý jest jako ona první Bohem ustanovenou, s nebe danou, ne snad z věřících teprv složenou, nýbrž Bohem samým zbudovanou, ku které kdož uvěřili, připojeni byli (Act. 2, 41.). Že čehož patrně, že názor Irvingiánův jest dokona

rozdílný od názoru reformátorův, kteřížto hlásali učení o církvi neviditelné, ze samých svatých a světic prý složené. Tím více liší se církev Irvingiánův od církve důslednějších a logičtějších, nežli byl Lutr sám, luteránů, totiž od baptistů, novobaptistů, kvakerů, methodistů a jim podobných blouznivců. Jestliže bychom na tomto pouhém pojmu o církvi irvingiánské chtěli přestat, dále nepátrajíce, můžeme směle tvrditi, že jest *více katolický* nežli protestantský; neboť dle katolického pojmu jest církev taktéž ústav viditelný Bohem daný. Liší se však irvingianism od učení katolické církve v dalším rozvoji svém. Katolík zná výrok Kristův, že nezanechá apoštolův svých sirotkův, a že chce zůstat se svými až do skonání světa, že jim pošle Ducha sv., aby je naučil všem věcem; Kristus trvá skrze Ducha sv. ustavičně v církvi své; proto nemohla církev zajíti nikdy, ona chová posud veškerý poklad učení Páně neposkvrněný, čistý a úplný.

O této své z mrtvých vzkříšené církvi vyučují Irvingiáni, že prý není zde k tomu účeli, aby potrvala, nýbrž že jest pouhou *přípravou*, a veškerá její úprava hlavně prý k tomu směřuje, aby věřící ku příští Páně náležitě se připravili. Poněvadž jest tato církev Irvingiánův nové vydání té staré zaniklé, apoštolské církve, nebude zajisté žádnému divno, že obnovila opět staré řády a zřízení církve prvotní.

Úřady tyto dělí se na dvě hlavní třídy, a sice:

a) k hierarchii třídy *první* čítají úřady, jimž jest se zabývati s celou církví, a ty jsou: úřad apoštolský, úřad evangelistův, prorokův a pastýřův;

b) k hierarchii třídy *druhé* čítají ty, jež víže povolání k jednotlivým obcím, a ty jsou: úřad anjelův, kněží a jáhnův.

První místo zaujímají tedy *apoštolé*. Povolání jich děje se přímo Bohem, avšak ne bezprostředně, nýbrž skrze

proroky. Tímto povoláním stávají se, aniž by se vkládaly na ně ruce, apoštolů, a naplňují se plností Ducha sv., aby z hojnosti své jiným udělovali skrze vkládání rukou svých. Sbor apoštolův jest číslem 12 obmezen, a právem jeho a povinností jest, veškerou církev *sborně* řídit, učení víry *neomylně* podávati, Ducha sv. udělovati a předními svědky příští Páně býti. Jejich volbou s nebes církev na novo se upravila, tak že opět napravena spousta první církve a její úpadek, pro který neměli apoštolové nižádných nástupcův více, an oněměla ústa prorokův, skrze které sobě povolává Bůh apoštolů své. (Charles Boehm, p. 111—114).

Namítát se ovšem Irvingiánům, že ti pouze měli právo slouti apoštolů, kdož povolání byvše od Krista samého s ním obcovali, jiným že jméno to nepřisluší. Irvingiáné však nedají se tak snadno odbyti, pravíce, že sv. Pavel byl apoštolem, anižby byl s Kristem obcoval, tak že sbor apoštolský vlastně 13 apoštolů čítal. Než, jakým právem obmezuje Irving a jeho stoupenkové apoštolát na 12 mužů, ješto Bůh povolav Pavla neobmezil ho na počet tento? (Edmund Jörg Geschichte des Protestantismus pag. 164.)

Druhý stupeň hierarchický náleží *prorokům*, jež sobě Duch sv. přímo a bezprostředně volí. Ačkoliv pak Bohem samým k úřadu svému povolání jsou, není jejich věci rozeznávati dar prorokování, nýbrž privilej tato náleží apoštolům. Prorokové vykládají temná místa písma sv., předpovídají budoucí věci, trestají, napomínají a těší, jmenují a naznačují ty, na které má apoštol ruce vkládati, aby je uvedl do úřadu hierarchického. Jaké však a kde jest ono přísné kritérium, z kterého by poznati lze bylo, že prorok skutečně jest od Boha poslán, to těžko se domakati v pokladu učení Irvingiánského. Irving sám dovolával se písma sv. 1. Jan. 4, 2. Mýlili bychom se však, kdybychom za to měli, že prorocké důstoj-

nosti se uděluje a dostává pouze mužům, právě naopak, *ženské* přede všemi sobě volí duch, aby zvěstoval ústy jejich, co by činiti náleželo.

V důstojnosti třetí jsou *evangelistové*, Bohem skrze proroky povoláni a od apoštolů proto posvěceni, aby, pokud možná, irvingianismem oblažili svět. Aby pak slovům jejich se uvěřilo, mají prý moc, divy a zázraky činiti, nemocné uzdravovati, mrtvé vzkřísiti, zkrátka tutéž moc, kterou dal Kristus apoštolům rozeseilaje jich do šířého světa. Ačkoliv irvingiáné o těchto divech a zázracích dosti se namluvili; přece až posud žádných důkazův k osvědčení svého božského poslání nepodali. Však oni nadpřirozených důvodův se vůbec ani mnoho nedovolávají, ani prý hlavním důkazem irvingianismu jest pravda jeho sama o sobě, pak prorokování a mluvení jazyky. A tu bychom se nadáli, že snad proroci irvingiánští svým předpovídáním budoucích věcí obdivem uchvátili svět; ale chyba lávky! Prorokové předpovídali, avšak nic toho, co předpověděli, nikdá naplniti se nechtělo! Ano i samé úhlavní proroctví, o němž blouznilo množství irvingiánův, proroctví týkající se příští Páně, selhalo. Den 14. července 1835 měl býti onou blaženou dobou, kde měla ta svatá obec příštím Páně překvapena a omilostněna býti. I sešli se s zářícím okem obstaravše dříve veškeré záležitosti světské, jako by byli v posledním tažení, apoštolové, prorokové, evangelistové a všickni hierarchičtí řádové, a ten hlouček věřících (v Londýně) a nazírali toužebně, brzo-li přijde spasitel. Ale den se nachýlil, a uplynula noc, a spasitele nikde. Z toho měli sice irvingiáné poznati, že buď je celá naděje jejich v příští Páně a celé náboženství jejich klamem a podvodem, anebo že aspoň prorokové jejich je šálí a podvádějí, neboť v Starém zákoně zřejmě řekl Pán: „Cožby ve jmenu Hospodinovu prorok ten předpověděl a *nestalo se*: toho Hospodin ne-

mluvil, ale z pýchy myslí své to prorok smyslí.“ (Deut. 18, 22). Irvingiané ale si otálení spasitelovo jinak vyložili, pravice, že prý „pro nepravosti naše prodlévá.“

Neméně prý zle dopadají věci, přihlédnem-li k daru jazyků. Jeden očitý svědek, švýcarský lékař Hohl, byl na podzim roku 1831 u Irvinga návštěvou. I přihodilo se, že modlitbu Irvingovu náhle přetrhl jakýsi Taplin zvuky cizými a nesrozumitelnými, jež vyhrkly s takovou silou a pronikavostí, že Hohlovi vlasy vzhůru vstávaly, a hrůza že ho obešla a zděšení takové, že posud nikdy takovým strachem naplněn nebyl jako při výjevu tomto. Irving ale porovnával děj tento s oním, který se stal za časů Petrových v domě Korneliově. — Takovými dokumenty, jež jsme doposud uvedli, bude asi těžko dokázati národu našemu pravdivost irvingianismu, ač jestli tomu tak, že i irvingiané se o ubohý lid náš pokoušejí.

Na čtvrtém místě sluší jmenovati *pastýře*; úřad jejich neliší se podstatně ničím od evangelistů, neboť, kdežto evangelistové mají hlásati učení irvingianismu nevěřícím, káží je pastýřové *věřícím*.

Andělové jsou vlastně irvingiánští biskupové, a jejich jakož i kněžím úlohou jest, aby služby Boží ráno a u večer obstarávali. Kněžím však právo toto přísluší pouze tam, kdež není žádného anděla.

Jahnové starají se jako za dnův svatých apoštolů o věci vezdejší a přísluhují při oltáři, mohou ale též křtiti v nepřítomnosti andělův a kněžím. Zvláštní však povinnosti jejich jest, *desátky* vybírat, které prý jsou podle dogmatiky irvingiánské původu božského.

Taková jest tedy úprava a soustava té církve, která podle irvingiánů není nic jiného než přípravným ústavem k příští Páně. Její úlohou není, aby snad kleslou víru v Pána občerstvila, rodinné a socialné poměry na-

pravila a človēctvo znovu zrodila, nýbrž aby co nový Jan na poušti volala: Připravujte cesty Páně, přímé čiňte stezky jeho. Právem však se tázati můžeme Irvingiánů: K čemu tedy vlastně ty nové dni svatodušní, k čemu to nové vydání katolické církve?

Z tohoto pojmu irvingiánův o církvi a celém ústrojí jejím jde na jevo, že úprava církve irvingiánské se *liš* podstatně od protestantské, a tou měrou že se *blíží* ku katolické. Nebot irvingiáni mají kněžstvo čili spíše hierarchii co prostřednici mezi Bohem a věřícím lidem; u protestantův je však každý sám sobě knězem a jenom k vůli *pořádku* přiřkli reformátorové *obcím* právo, aby některé muže volily k církevním anebo kněžským úkonům jako ku př. aby křtili a večeři Páně slavili, a nám věru není povědomo, žeby nynější Luterané anebo Helveté starověrci tomu náhledu se byli odcizili. Ústava církevní je podle irvingiánův *Bohem* samým danou a s církvi podstatně sloučenou, tak že pojem její by byl neúplným ano bludným na čisto, leč by zahrnoval stupně hierarchické: u protestantův ale jest celý řád církevní a celá vláda výsledkem vůle a despotismu *knížat*, a celé ústrojí hierarchické vzalo počátek svůj z vůle *lidské* a nikoliv není božského původu, čehož upírati posud ani žádnému luteránovi ani helvetovi nenašlo. Z toho též na jevu jest, že irvingiáni jsou sobě vědomi rozdilu mezi církví, která *vládne* a vyučuje, a tou, která *poslouchá* a poučení bere; kdežto u protestantů rozdilu toho býti nemůže, jelikož písmo podle náhledu jejich jest zdrojem víry jediným, jasno a srozumitelné jsouc a dostatečno, tak že možno každému odtud vážiti svého náboženského přesvědčení. Naproti tomu irvingiáné tvrdí s největším důrazem, že ten *špatně* písmo svaté zná, kdo onen rozdíl mezi církví *vyučující* a *slyšící* savorhuje. Nebot takto dí irvingián Charles Boehm: Freilich denken sich viele Christen, und namentlich unter denen, die sich am

meisten ihrer *Bibelkenntniss* rühmen, die Kirche im apostolischen Zeitalter als so ein freundliches Chaos von frommen Menschen, das nach dem Zufall des Augenblickes bald diese bald jene, bald gar keine Gestalt und Form annahm, wo jedes Glied dem *subjektiven* Triebe seines Herzens folgte, wo *jeglicher Unterschied in Stellung und Thätigkeit* entweder ganz ausgeschlossen, oder höchstens Sache menschlicher Wahl und menschlicher Übereinkunft war, wo von einem Auftrag von Oben, von Amt, von Verschiedenheit des Berufes, von *organischer Gliederung*, von *Gehorsam* und *Unterwerfung*, von Geben und Hinnehmen, von Leitung und Nachfolge gar nicht die Rede sein konnte. Aber solche Gedanken beweisen nur, dass man bei aller Berufung auf das göttliche Wort doch nur *wenig davon gelernt hat.*" (pag. 118.)

Z té příčiny také učí irvingiané o církvi své, že jest jedna, že jest svatá, ale ne proto, že svými prostředky k svatosti vede, nýbrž proto, že článek víry o příští Páně jest jako kouzelná dílna, z které svatost pochází; oni praví o církvi své, že jest apoštolskou, ale ne proto žeby měli biskupové jejich anebo apoštolové poslušnost apoštolskou, nýbrž z té příčiny, že mají v čase přítomném sbor apoštolův čili apostolát. Tomuto apostolátu bez apoštolské poslušnosti smějí se i *mormonové*. Orson Pratt, dogmatikář mormonů, táže se (Divine authority pag. 5): „Tvrдили kdy apoštolové Irvingovi, anebo jiní svědčové z dlouhé temnosti, že jejich apostolát jim těmi podán jest, kteří poprvé zaujímali jej? Anebo ujišťovali kdy, že jim byl od andělů obětován? A proto nejsou žádní apoštolové. Smith prý, první prorok mormonův, obdržel poslušnost prorockou a apoštolskou, a sice když byl po druhé křtěn 15. května 1529. Kmotrové prý byli: anjel anebo duch Mojžíšův a Eliášův, nápotom apoštolové Petr, Jakub a Jan, a sice ti dva poslední ne jako du-

chové, nýbrž s tělem a s duší, jelikož prý nezemřeli, a to jen z té příčiny, aby mohli kmotry Smithovými býti a posloupnost apoštolskou na Smitha přenést. (srv. Ed. Jörg Protest. pag. 157.)

Jelikož irvingiané mají viditelnou církev, souhlasají též s katolíky v učení o potřebě svátostí a jejich působení. Co do počtu však liší se od Církve katolické, pravíce, že pouze *křest* a *eucharistie* jsou pravými od Krista ustanovenými svátostmi; přisluhují však i *biřmováním*, *posledním pomazáním*, svěcením *kněžstva*, jakož i *zpovědi* a sice tajnou, nikoliv co svátostnými úkony, nýbrž pouze co posvátnými obřady čili svátostninami. Podobně tvrdí Dr. Pusey, že *anglická církev* věří, že jsou dvě svátosti, křest a eucharistie, aniž by však upírala, že stává i jiných božských ustanovení, jež mohou v jistém způsobu *svátostmi*, potoky milosti, *canales gratiae*, slouiti, ne však v témž smyslu, v jakém křest a svátost oltářní svátostmi se zovou. O působení svátostí učí irvingiané, že účinkují mocí úkonu svátostného (*ex opere operato*), a pravi býti holou lží, že se stáváme účastnými habitualné milosti ve svátostech pouhou věrou, odvracující se s ošklivostí od protestantů, kteříž učí, že působí svátosti toliko věrou (*sola fide*) těch, kdož je přijímají. Irvingiáni tvrdí, že k odpuštění hříchův jest nevyhnutelně zapotřebí vnitřního obnovení, a že tudíž se dobří skutkové k dosažení věčné spásy nezbytně vyhledávají. Z působení svátostí *ex opere operato* dovozují Irvingiáni možnost i nutnost *křtu nemluvňátek*, kdežto u luteránů a helvetův křest dítek, jenž úkonův víry jsou neschopny (*qui actum credendi non habent*), principu o ospravedlnění na dobro odporuje. Z toho působení svátostného neméně Irvingiáni dovodí, že i útlým dítkám *eucharistií* dáti povinno. O svátosti oltářní pravi, že v ní Kristus Pán v pravdě skutečně, podstatně a trvale přítomen; tímto učením o *trvalé* přítomnosti Kristově ve velebné svátosti

Irvingiáni se liší se od luteránův, kteří sice neupírají, žeby Kristus v této svátosti přítomen byl, avšak za to mají, že jenom v okamžení skutečného požívání, nikoliv ale před anebo po přijímání. Nicméně není irvingiánské učení o eucharistii s katolickým totožné, neboť upírá přítomnost Páně na oltáři skrze přepodstatnění (*transsubstantiatio*), nýbrž dí, že jest tamtéž přítomen pouze *soupodstatněním* (*consubstantiatione*) t. j. že se neděje na oltáři proměna *podstaty* chleba a vína v *podstatu* těla a krve Páně (Trid. sess. XIII. can. 2), nýbrž že trvá s podstatou těla a krve Páně podstata chleba a vína.

I oběť mají irvingiáné. A o té vyučují, že prý jest obětí díků a chvály, nikoliv ale obětí za hříchy (*sacrificium propitiatorium*), jak sněm Tridentský v sezení XXII. can. 3. zřejmě vyslovuje; tím Irvingiáné opět se různí od katolíkův. Ačkoliv pak svým náhledem o oběti se zdají příbuznými býti domněnce luteránův, nesnášejí se s nimi přece nižádnou měrou, nýbrž liší se od nich neméně, než od katolíkův. Neboť eucharistie jest dle pojmu irvingiánův chvalou Hospodinovou a díkem *sama o sobě*, svou mocí a tím, co se v oběti podává čili „*re ipsa*,” tak že by Pána Boha chválila a díky činila, i kdyby obětníci a přístojící měli srdce dřevěné a kamenné; u luteránův tomu není tak, neboť oni nevěří v trvalou přítomnost Páně na oltáři. A to jim také Irvingiáné na zlou stránku vykládají a jim předhazují, že křesťanské služby Boží o podstatu jejich olupují, odvozujíce úctu Hospodinovu a díky toliko z nábožnosti přítomných, ne ale ze samé oltářní oběti. Že eucharistie obětí za *hříchy* býti nemůže — praví irvingiáné — to snadně prý pochopiti lze, poněvadž obět kříže nižádným způsobem opětovati se nemůže.

Oběť tedy jest hlavní částkou služeb božích irvingiánův. Naproti tomu apoštolové jejich o *kázání* se domnívají, že ono není nijakou částkou posvátných úkonův.

Poněvadž irvingiáné obět mají, proto i toho jsou pečliví, aby se s velkolepými *obřady* slavila. Před nedávnem vystavěli sobě v Londýně nádhernou *kathedrátku* ve slohu gothickém, a slaví v ní služby Boží s obřady, které jsou katolickým nápodobněny, anebo spíše církvi katolické odcizeny. Mešní kniha jejich obsahuje skorem vše, co římský misál, s přidavkem tužeb za brzké příští Páně. Modlitby své odřikávají buď klečíce anebo stojíce, s rukama brzo sepiatýma, brzo roztaženýma, a poklon jest během aktův obětních veliké množství. Roucho jáhnův jest *černé*, přes kteréž berou na sebe dlouhou bílou rochetku; pastýř má taktéž při ranních službách Božích roucho černé, albu, bílý škapulíř a na něm čtyry kříže červené, na prsou zlatý kříž; odpoledne má ale roucho *fialové*. Ornátu užívají barvy *bílé*, kromě velkého pátku, kdež jest *černý*; mimo to užívají štóly (anjel má purpurovou, prorok modrou, evangelista šarlachovou a kněz bílou), dalmatiky a pluvíálu.

Takové tedy prostředky má církev irvingiánův, aby co nevěsta okrášlená čekala na příští ženicha svého Krista. A to příští Páně, tak blouzni irvingiáné, jest prý nutné podle smyslu prorokův dobře pochopených. Či snad se srovnává nynější stav církve křesťanské s předpovídáním prorokův o budoucí říši Mesiášově? Jako na př. slova: „I bude v nejposlednějších dnech připravena hora domu Hospodinova na vrchu hor, a bude vyzdvížena nad pahrbky, i pohnou se k ní všickni národové?“ (Is. 2, 2.). Či hrnou se k Jerusalemu, této kněžně krajin, všickni národové? Či se naplnilo, co předpověděl prorok: „Bydliti bude vlk s beránkem: a rys s kozlátkem bude ležeti; tele a lev a ovce spolu přebývati budou, a malé pacholátko poháněti je bude. Tele a medvěd (spolu) pásati se budou: spolu odpočívati budou mladé jejich: a lev jako vůl jísti bude plevy. A bude se kochati dítě od

prů nad děrou slepejše: a do jeskyně baziliškovy sáhne rukou svou, kterýž odstaven bude.“ Is. 11, 6 seq. A zase: „A bude v ten den, že přičiní Pán podruhé ruku svou, aby vládl ostatkem lidu svého — a vyzdvihne znamení v národech, a shromáždí poběhlé israelské, a rozptýlené judské sběře od čtyr stran země.“ (Is. 11, 11. 12.) Či bydlel již vlk s beránken, ležel rys s kozlátkem, přebývalo tele, lev a ovce spolu, aneb se tele páslo s medvědem, a jedl již lev plevy jako vůl? Či snad shromáždění jsou již podle slova Hospodinova synové israelští v Chananejsku? A nebo naplnilo se snad proroctví Joe-lovo: „Vyleji ducha svého na všeliké tělo: a prorokovati budou synové vaši a dcery vaše: starci vaši sny míti budou a mládenci vaši vidění vídati budou?“ 2, 28. Či dospělo již svého splnění proroctví Mariino: „Od této chvíle blahoslavenou mne nazývati budou všickni národové?“ Či děje se pocta všady ode všech národů matce Páně? — Z těchto prý a nesčíslných jiných textů, jichž se na každé stránce písmá sv. dočísti lze, na výsost jest dokázáno, že novým přístím Páně musí se splniti vše, co posud naplněno není, neboť Bůh lháti nemůže. Irvingiáné čerpají dogma své z písmá s jistotou tím větší, poněvadž se přidržují výkladu úplně doslovného, jakož toho několik příkladů svrchu položeno. Proto se také protestantští bohoslovcové marně namáhali, aby blouznění jejich vyvrátili. Irvingiáné je porazili vlastní jejich zbraní řkouce, že protestanté sami učí o písmu, že jest zcela jasno, srozumitelné a dostatečné ve věcech víry; oni že sice v tom nesouhlasí s protestanty, jelikož písmo samo sebou se nevyvětluje, nýbrž vykladačem vyloženo býti musí, ale že mají Bohem povolané proroky, a ti že písmo neomylně vykládají. Z toho patrné, že se katolické církvi od sekt protestantských v tom jakéhosi zadostučinění dostává, že učení o nezbytnosti *neomylné autority* vzhledem

k výkladu písem sv. a k věcem náboženství vůbec všade konečně vítězí a vrch obdrží. Nejvíce však dokladův k svému základnému článku víry berou irvingiáné ze Zjevení sv. Jana. Apokalypse byla povždy knihou, k níž se třeštiví blouznivci náboženští utíkali, aby své domněnky prorockým rouchem zahalili. Staří millenaristé či chiliasté našli tam své sny o tisíciletém králování Kristovu na zemi; středověcí prorokové hledali tamtéž dokladův pro svoje tři epochy, ve kterých prý svět trvati má; epochu první božské osoby v zákonu starém, epochu Kristovu, a epochu Ducha Božího, v které prý nebude potřebí ani symbolických znamení, ani obětí, ani svátostí. A ačkoliv prorokování všech těch a jiných podobných sekt, jako novokřtěncůs králem Leydenem se pravdou býti neosvědčilo, nýbrž tolikráte lid již oklamalo: přece tím porocká vášeň odštěpencův neochladla, nýbrž, pokud možná, ještě dáleji pokročila.

Tak Irvingiáné své *millenium* či tisíciletí z tohotéž Zjevení váží. Kristus prý přijde a založí království církve nebeské na zemi, a v této jisté naději a v tomto článku víry leží třetí pojem o církvi, jakýž mají vyznavačové Irvingovi. O naději té svědčí, jak dí Charles Boehm, celé písmo, a kdo prý je za pramen zjevení považuje, nemůže ani na okamžik v pochybnosti býti. Mnozí prý čekají, že bude na světě pokoj vedle slov prorokův a blaženost rajs- ská, ale bláhovci ti se domýšlejí, že se to stane prostředky obyčejnými a přirozenými, an přece písmo pokoj ten pravi býti následkem druhého příští a soudu Páně. Toto příští stane prý se náhle, aniž by se ho kdo nadál. Když totiž nebude moci odolati prosbám svých věrných, přijde Hospodin a uchvátí věrné své do oblak, a promění tělo jejich okamžitě. O tom prý zřejmě mluví sv. Apoštol I. Thess. 4, 14. 16. „Nebo toto pravím vám slovem Páně, mrtví, kteříž jsou v Kristu, vstanou první. Potom my,

kteříž pozůstaveni jsme, spolu s nimi uchvácení budeme do oblaku vstříc Kristu v povětrí a tak vždycky s Pánem budeme.“ — Sv. Apoštol však napsal tato slova z té příčiny, poněvadž se Thesalonicenští mylili, domnívajíce se, že ti, kteří se příští Páně dočkají *za živa*, většího blahoslavenství účastni budou, nežli ti, kteří v *hrobě* odpočívají; a proto truchlili a oplakávali všechny ty, kteří již byli zemřeli. Odtud dí Apoštol: „Mrtví, kteří jsou v Kristu, vstanou první“ (*Πρῶτον, πρώτοι*, primi, podle vulg. a italy). Ačkoliv ale mrtví vstanou první, nebudou míti žádné přednosti před těmi, kdož za příchodu Páně budou na živě, a toho se dokládá Apoštol „slovem Páně“ čili zvláštním zjevením (tak sv. Jan Zlatoustý), jakého se mu dostalo od Krista Pána. Snad sv. Apoštol doufal, že tohoto příští Páně, o němž neměli apoštolé vůbec určitého zjevení (Marc. 13, 32) se sám ještě dočeká, ať praví: *ἡμεῖς οἱ ζῶντες*, my, kteří živi jsme. Více ale nežli *naději* nevyslovil, neboť praví určitě, že jest den příští Páně nejistý. „O časích pak a chvílech bratři nepotřebujete, abychom vám psali, nebo vy sami výborně víte, že den Páně tak přijde, jako zloděj.“ 1. Thes. 5, 1. A proto také nejsou slova Apoštolova nikterak na úkor neomylnosti jeho. *Πρῶτοι* první neznamená nikoliv vzkříšení spravedlivých v ten smysl, že bude po něm následovati vzkříšení všech bez rozdílu, jsou-li dobří anebo zlí, a sice po tisíciletém kralování; neboť o takovém rozdělování není u sv. Pavla nikde zmínky. (Srv. I. Kor. 15, 23 seq.) Z té příčiny nutno brát *Πρῶτοι* za první akt světového dramatu, kterým spravedliví vyvoláni budou z hrobů, a s kterým bude spojená proměna těch, kdož budou na živu, (1. Kor. 15, 52). Po něm následovati bude a sice okamžitě druhý akt, uchvácení totiž vzkříšených s těmi, kdož budou na živu spravedlivými. (Venite benedicti Patris mei etc.) Sv. apoštol dí „*ἐν νεφελαις*“ do oblak, neboť i Kristus vzat jest v oblaku do nebe; budou

tedy vyvolení vzati do oblak, nikoli však v tom způsobu, aby v oblaku, v povětrí povždy zůstali. „Hoc non sic accipiendum, tamquam in aëre nos dixerit semper cum Domino mansuros, quia nec ipse utique ibi manebit, quia veniens transiturus est. Venienti enim ibitur obviam, non manenti. (Aug. de civit. Dei XX. 20, 2. Allioli-Bisping.)

Když tedy budou Irvingiáné do oblak uchvázeni, pak počne prý *antichrist* své rejdy prováděti. Církev Irvingiánů nepustí se tedy v nižádný zápas s antikristem, nýbrž usadí se pohodlně v oblacích, a bude se odtamtud jako z nějaké lóže dolů dívati, kterak celé to poslední drama světové před se půjde. Spolu s žijícími do oblak uchvácenými irvingiány spojí se i zesnulí spravedliví v jedno mystické tělo.

Mezi tím, co svatí do povětrí uchvázeni budou, zůstanou prý *židé* (neboť veškeré křesťanstvo bude nesmírným Bábelem) co jediní svědkové Boží na zemi; byvše pak antikristem všelijak souženi konečně do Palestiny zahrání budou. Tam prý uzří Pána se svými přicházeti na bílém oři, jako psáno stojí Apoc. 19, 21. Když přijde Spasitel se svými svatými, bude antikrist k soudu jeho státi, a překonán a odsouzen jsa uvržen bude do věčné vazby, jakož dí písmo: „A uchopil draka, starého hada, kterýž jest ďábel a satanáš, a svázal jej na tisíc let. I uvrhl jej do propasti a zavřel a svrchu nad ním zapečetil, aby nesvodil více národů, ažby se vyplnilo tisíc let: a potom má býti rozvázán na malý čas.“ Apoc. 20, 2. 3. Po vítězství tomto začne millenium. *Millenium* Irvingiánův jest spirituální, a proto se ku stvrzení těchto článkův svých dovolávají i mužův v katolické církvi proslulých, jako Papii Hieropolitánského, sv. Justina, Irenei, milenaristů to taktéž spirituálních, ano i samé římské církve, která tělesný, hrubý millenarism sice zavrhla, nikoliv ale duchovný.

Této církvi v Jerusalémě se ale nepodaří, aby znovu-zrodila člověčenstvo, neboť prý satan působí, že národové od Hospodina odpadnou, a moc jeho takového stupně dosáhne, že přívrženci ďáblovi oblehnou sv. město *Jerusalém*, budou ale všickni zničeni; neboť tak píše Jan Miláček Páně: „A když se dokoná tisíc let, propuštěn bude satanáš z žaláře svého: a vyjde a bude sváděti národy . . . . I vstoupili . . . . a obcházeli vojska svatých i město milé. Ale sestoupil oheň od Boha s nebe a spálil je.“ Apoc. 20, 7. 8. 9. Potom bude následovati *soud*, odsouzení nešlechetných do pekla na věky a přijetí spravedlivých do nebeských bezkonečných radostí. (Apoc. 20, 11 seq. et 21, 1 seq.)

Irvingiáné podle svrchu vylíčených dogmat značně se liší od jiných milenaristův věku našeho. Tak ku příkladu Shakerové severoamerikánští začali své millenium již roku 1747, od doby nového prý vtělení Krista Pána v životě Anny Leeové, manželky jistého kováře; neboť prý od té chvíle dokonáno vykoupení i *ženského* pohlaví a tudíž veškerého člověčenstva. Lidé tito žijí Wittenbergskému reformátorovi Martinu Lutherovi jako na vzdory v úplném *bezženství* a mají takové učení o *očistci*, *zповědi* a *ospravedlnění*, jež se velice blíží učení katolickému. I *mormoné* začali své millenium, ale úplně tělesné, majíce služby Boží bálům evropským podobné, a držíce háremy, jako mahomedané.

V církvi katolické nenalézají irvingiáné mnoho přívržencův, za to ale tím více u *protestantů*, zvláště mezi vykladači písma, kteříž se drží směru blouznivě prorockého. Majíť církve své v Berlíně, v Pomořanech a v Pruském Slezsku sem tam roztroušené, taktéž i v Poziňansku a ve Švýcarech a sice úhlavně v Basileji. V Bavořích se k nim přidalo šest kněží katolických, kteříž také zavedli značný počet laikův, z nichžto však

velký díl do lůna katolické církve se opět navrátil. Irvingiáni dovolují svým neofytům, aby na pohled v do-
savádní církvi zůstali, i úkonův náboženských se účast-
ňovali, pokudžby veřejně a beze škody se k nové víře
své přihlásiti nemohli; taktéž nejsou příliš úzkostlivi
u volbě svých duchovních, neboť lze u nich býti jáhnem,
knězem, anjelem, ano i vyšším hodnostářem beze všech
předchozích studií. Tak ve Slezsku vládnul jistý krejčí
co anjel, a v Královci opět jest jistý švec knězem; samé
to krásné naděje pro ty, kteří bez velkého namáhání
hierarchických důstojenství dosíci chtějí.

Dr. Antonín Lenz,
profesor bohosloví.

Církevní žehnání sňatku manželského.

(Z *pastorální konference Budějovické.*)

Sděluje *Fr. Janský*, vicarektor bisk. semináře v Č. Budějovicích.

Slovem: „*církevní žehnání sňatku manželského*“ nevy-
rozumíváme tuto uzavření sňatku (oddavky, celebratio ma-
trimonii) t. j. projevení obapolného svolení v manželství,
kteréž se od snoubenců děje u přítomnosti faráře a svědků;
nýbrž tím naznačujeme ony žehnačí modlitby, kteréž jsou
obsaženy ve *votivní mši* za ženicha a nevěstu, a kteréž kněz
nad novými manžely říká při svatební po oddavkách ná-
sledující mši po „*Pater noster*“ a po „*Benedicamus Domino*“
anebo „*Ite missa est.*“ Oddavky a žehnání sňatku jsou
dva rozdílné, ačkoli k sobě náležející výkony (Conc. Trid.
sess. 24. cap. 1. de reform. matr., *Rituale rom. de celebr.*
matr., rubr. *missalis ante missam vot. pro sp. et sp.*); od-
davky předcházejí a po nich následuje žehnání, kterýžto
pořádek se nikdy převrátiti nesmí, a jen v nepravém
smyslu říká se také někdy oddavkám, poněvadž kněz při
nich též žehná, žehnání sňatku.

I.

V tomto jediném pravém smyslu pojaté žehnání sňatku *může se pouze mezi mši sv. díti*, i není dovoleno, ony žehnačí modlitby z votivní mše pro sponso et sponsa říkati nad snoubenci mimo mši. Tak rozhodla sv. kongregace obřadů dekretem z 23. června 1853: „In ea (t. j. in missa votiva pro sponso et sponsa) vero assignata benedictio iusta rubricas non est impertienda nisi in missa,“ kterýmžto dekretem dřívější dekret od 1. září 1838, domněnku, že se žehnání může ode mše též odloučiti, zdánlivě podporující, moci své pozbyl. Totéž vysvětává z rubriky římského rituálu (de sacram. matr.), kteráž zní „benedictionem illis conferat *celebrata missa*.“ „His expletis, si benedicendae sint nuptiae, parochus missam pro sponso et sponsa, ut in missali romano, celebret, *servatis omnibus, quae ibi praescribuntur*.“ Tuto ale právě jest předepsáno, aby byly žehnačí modlitby říkány post Pater noster a po Benedicamus Domino anebo Ite missa est, tudíž mezi mši svatou.

Žehnání tohoto nebývají všickni novomanželé oučastni, jelikož jest žehnání to v některých pádech *zapovězeno*, t. j. kněz nesmí žehnačí modlitby říkati nad novými manželi, a sice:

1. V *zapovězený čas* (tempore clauso). Sem náleží čas od první neděle adventní incl. až do svátku Zjevení Páně incl., a od popeleční středy incl. až do neděle provední incl. (Rit. rom. de sacr. matr., Conc. Trid. sess. 24. c. 10. de reform. matr., S. R. C. 31. Aug. 1839, 23. Jun. 1853.); v církevní *provincii české* sem též náleží poslední tři dny před svátkem Nanebevstoupení Páně, pak všechny postní dny (omnes dies jejunii et abstinentiae), také mimo advent a půst (Conc. Prag. 1863, pag. 159. 160.).

2. V čas *interdiktu* smějí se sice oddavky konati, žehnání sňatku ale dovoleno není (Gury Theol. mor. n. 1672, Aichner Compend. juris eccl. p. 606.). Je-li interdikt osobní, nesmí se požehnání udělití snoubencům, jsoucím v interdiktu; je-li místní, nesmí se žehnání manželského sňatku dítí v kostele, jenž interdiktem stížen jest ani tehdáž, když jest pod jistými podmínkami dovoleno, aby v něm někdy byla mše sv. sloužena; snoubenci ale, chtějí-li církevního žehnání oučastni býti, mohou za tou příčinou jítí do jiného kostela, jenž interdiktu nepodlehá; je-li však interdikt smíšený, nemůže po celý čas trvání jeho vůbec místa míti snubní žehnání.

3. Mezi mši sv., kteráž se slaví *před vystavenou Nejsvětější Světostí* (Kutschker's Eherecht Bd. 4. p. 604).

4. Při mši *zádušní* (S. C. Inquis. 1. Sept. 1841).

5. Poněvadž se žehnání, jakž z obsahu žehnacích modliteb vysvitá, více vztahuje na nevěstu, než na zeni-cha (Barufaldus Commentaria ad rituale rom. tit. 41. n. 164), tudíž se neopakuje a udělití se nesmí, *když je byla nevěsta již jednou obdržela*. Ku potvrzení výroku tohoto praví římský ritual (rubr. de sacr. matr.): „Caveat etiam parochus, ne, quando conjuges in primis nuptiis benedictionem acceperint, eos in secundis benedicat, sive mulier sive etiam vir ad secundas nuptias transeat. Sed ubi ea viget consuetudo, ut, si mulier nemini unquam nupserit, etiamsi vir aliam uxorem habuerit, nuptiae benedicantur, ea servanda est.“ Žehnání toto není tudíž dovoleno v těchto případech:

a) když jest nevěsta vdova a při prvních oddavkách požehnání obdržela (Rit. rom. de sacr. matr., S. R. C. 3. Mart. 1761);

b) když nevěsta, všedší dříve v *neplatné manželství*, při kterémž požehnání obdržela, nyní v jiné manželství vstupuje (Sanchez lib. 7. disp. 28., Kutschker's Eherecht. Bd. 4. p. 610);

c) když se neplatné manželství, při jehož uzavírání nevěsta požehnání obdržela, nyní *napravuje* či konvaliduje (Ibidem).

6. Při *smíšeném manželství*, i tenkrát, když se uzavírá s církevní dispensací (S. C. Inq. 31. Jun. 1842, Aichner Compend. jur. eccl. p. 588, Kutschker's Eherecht Bd. 4. p. 605).

Naproti tomu se žehnání sňatku *připouští*:

1. Když se manželství uzavírá *mimo zapovězený čas a mimo čas interdiktu*.

2. Při mši, při níž *není vystavena velebná Svátost*, pak při mši, *quae non est de Requiem*.

3. Když nevěstě *nebylo ještě snubní požehnutí dáno* (Rit. rom. de sacr. matr.), totiž:

a) Když jsou oba snoubenci *svobodní* (ne ovdověli). Zdali je nevěsta ještě panna čili nic (corrupta), na věci nic nemění (S. C. Conc. 2. Oct. 1593., De Herdt editio 4. tom. 3. p. 309, Hartmann Bd. 3. p. 1433, Probst's Benediktionen p. 164).

b) Když je *nevěsta svobodná* (ne ovdovělá), byť by i *ženich* byl *vdovec* (Rit. rom. de celebr. matr., S. C. Conc. 3. Mart. 1761).

c) Jestliže *ovdovělá nevěsta při uzavírání svého prvního manželského sňatku snubní požehnutí neobdržela*, necht byl její předešlý manžel katolík čili nekatolík (Sanchez lib. 7. disp. 28., S. Alph. theol. mor. lib. 6. tr. 6. n. 988, Kutschker's Eherecht Bd. 4. p. 608, Hartmann Bd. 3. p. 1433., De Herdt tom. 3. p. 309). Ku potvrzení výroku tohoto sloužení může mimo již uvedené auktory též následující citát z římského ritualu (rubr. de sacr. matr.): „Caveat etiam parochus, ne, quando conjuges in primis nuptiis benedictionem *acceperint*, eos in secundis benedictat . . . .“ Slova: „quando in primis nuptiis benedictionem *acceperint*“ oprávnějí k úsudku, že, jestli snou-

benci a jmenovitě ovdovělá nevěsta in primis nuptiis benedictionem *non acceperit*, žehnání při uzavírání nového manželského sňatku vdovy ovšem dovoleno jest, jinak by slova ta neměla smyslu, a byla by tudíž zbytečná.

4. Když oba snoubenci jsou *katolického náboženství*.

Naznačivše tuto, v kterých pádech se církevní žehnání sňatku manželského zapovídá a v kterých se dovoluje, přistupujeme nyní k rozluštění otázky důležité, totiž: Zdali udělení a přijetí *onoho žehnutí* (předpokládajíc, že se dle pravidel posud naznačených vůbec udělití může) jest *od církve zůstaveno libovůli kněze a novomanželů*, anebo zdaž jak *udělení* tak i *přijetí* požehnání tohoto jest *povinností*?

Že se na druhý díl otázky zde předložené musí přisvědčující odpověď dáti, uzná každý, kdož dotyčné rubriky římského rituálu pozorně a s rozmyslem přečetl. Jasně na otázku tu odpovídá sv. Alfons ve své mravouce; pravít zajisté: „Sine hac (t. j. benedictione), etsi valide, *illicite* tamen contrahitur matrimonium (lib. 6. tr. 6. n. 988). Conveniunt tamen omnes, quod omissio absoluta benedictionis non excusatur saltem a veniali (ibidem n. 984); per accidens ratione praecepti particularis, scandali vel contemptus, ut si omittant (t. j. benedictionem) nihil faciendo, ac si esset res vana, vel vile ac puerile haberent, ei se subdicere, posse esse mortale (ibidem n. 988).“ Se sv. Alfonsem souhlasí v ohledu tomto naprosto větší díl theologů. *Snoubenci* jsou tudíž zavázáni, aby požehnání přijali, a *farář* jest zavázán, je snoubencům, když se tomu zřejmě neprotiví, udělití.

Žehnání děje se, slavi-li se oddavky dopoledne, *při mši svaté, bezprostředně po oddavkách následující*. Někdy ale se stává, že *nemůže* žehnání místa míti *hned po oddavkách*, n. p. jestliže se konají oddavky v příbytku snoubenců, anebo při odpoledních oddavkách, anebo když

se po oddávkách slouží mše zádušní, a druhého kněze zde není, anebo když se sňatek manželský uzavírá v zapovězený čas. V těchto a podobných případech nemá se žehnání zcela opominouti, nýbrž má se diti *později*, když už překážky oné více nestává (Cavalieri t. 4. c. 15. d. 254. n. 7., Bouvry t. II. 513, De Herdt tom. 3. p. 312, Hartmann Bd. 3. p. 1432, 1433). Že se výrok tento zakládá na pravdě, vysvítá z rubriky římského rituálu (de sacr. matr.), kteráž takto zní: „Moneat parochus conjuges, ut ante benedictionem sacerdotalem in templo suscipiendam in eadem domo non cohabitent, neque matrimonium consumment, nec etiam simul maneant, nisi aliquibus propinquis vel aliis praesentibus.“ „Matrimonium in ecclesia maxime celebrari decet: sed si domi celebratum fuerit, praesente parochi et testibus, sponsi veniant ad ecclesiam benedictionem accepturi.“ Tyto citáty vztahují se, jak patrně, k oněm pádům, když oddávky a žehnání sňatku nemají místa tohotéž dne, a mezi oběma výkony buď kratší, buď delší čas uplyne, v kterýchžto pádech se žehnání podle smyslu církevního zákonodárství nemá zcela opominouti, nýbrž *později* státi se má. (Že výše uvedený citát neobsahuje v sobě přísný zákon ohledně zdržení se tělesného obcování, nýbrž pouhá toliko se v něm uděluje *rada*, jde ze slova „moneat,“ kteréhož rituál užívá. Rituál nezapovídá tělesné obcování, poněvadž manželé co tací mají k němu právo; zrazuje ale z něho, poněvadž je předcházetí má žehnání, jestliže je manželé přijmouti chtějí. (Probst's Benediktionen p. 161). Tak rozhodla též S. C. Inquis. 1. Sept. 1841: „Non licet sponsos benedicere in missa pro defunctis, sed potius *transferenda* est benedictio in aliam diem.“

Někteří auktorové tvrdí neprávě, že se, byl-li sňatek uzavřen v zapovězeném času, nesmí požehnání manželům potom *později* po uplynutí zapovězeného času udělit, ku

kterému mínění je svedl mylný výklad následujícího rozhodnutí sv. kongregace obřadů ze dne 31. srpna 1839: „Ad dubium: 1. Quando nuptiae celebrantur tempore Adventus vel Quadragesimae, debent fieri commemoratio Missae pro sponso et sponsa per collectam, secretam et postcommunione? 2. Licetne recitare supra sponso preces seu orationes in missali positas post orationem Dominicam et Ite Missa est? 3. Quando praedictae orationes non sunt recitatae in missa nuptiarum, debentne recitari *extra missam* elapso tempore prohibito? *Responsum*: Serventur rubricae missalis ac generalia memorata decreta, quibus edicitur, ut, quoniam temporibus ab ecclesia vetitis locum habere nequit solemnis benedictio nuptiarum, ita pariter inhibetur commemoratio pro sponso et sponsa in missa occurrente, neque orationes resumendae *extra missam* tempore prohibito jam elapso.“ Ohledejmež nyní, co je zde předmět otázky, a tudíž také odpovědi. Není zde předmětem otázky, zdali se požehnání, *děje-li se dle pravidla mezi mší sv.* (intra missam), později, až po uplynutí zapovězeného času udělití může; nýbrž předmětem otázky jest, zdali se žehnací modlitby mají po uplynutí zapovězeného času říkati *mimo mši* (extra missam). Proto také neodpověděla sv. kongregace na to první, nýbrž na to druhé, a jistě by byla sv. kongregace na to první dala přisvědčující odpověď, kdežto musela na to druhé záporně odpověditi, protože může snubní požehnání, jak již nahoře bylo ukázáno, místa míti jediné mezi mší sv. Z toho ale, že snubní požehnání vůbec nikdy a proto též po uplynutí zapovězeného času nemůže *extra missam* udělováno býti, ještě nenásleduje, žeby se, když byly oddavky slaveny v zapovězený čas, nemohlo požehnání později až po uplynutí zapovězeného času udělití *intra missam*. Ostatně nestává žádné příčiny, pročby zrovna v tomto pádu pozdější jeho udělení místa míti nemohlo, když se

jak jest výše dokázáno, pozdější jeho udělení netoliko vůbec dovoluje, nýbrž v rituálu bezvýminečně i žádá. Ze všeho jde na jevo, že se tohoto rozhodnutí sv. kongregace nemůže užívati co důkazu pro mínění výše naznačených auktorů, a že mínění to, poněvadž je nelze ničím jiným odůvodniti, jest nepravé.

Když se žehnání později děje, netratí svatební mše, o kteréž později promluvíme, své privileje, ale stává se při ní všecko dokona tak, jako když se žehnání děje bezprostředně po oddavkách (De Herdt tom. 3. p. 312, Hartmann Bd. 3. p. 1432, 1433). Jen výkon uzavírání sňatku se vynechá, i musí se tedy kněz varovati, aby snad při této příležitosti od manželů nežádal podruhé obapolné jich svolení k manželství, již dříve uzavřenému. (Rit. rom. de sacr. matrim.)

Poznamenati též sluší, že někdy *opominutí žehnání zaslужuje omluvy*, stane-li se totiž z příčin rozumných a nikoli vymyšlených. Tak se může také žehnání vynechati vším právem ve všech oněch případech, když se žehnací modlitby co patrně nemístné prokáží, n. p. jsou-li snoubenci příliš vysokého stáří.

Kdyby se snoubenci v kterémkoli pádu *zdráhali svatební požehnaní přijmouti*, může, ano má je farář na jejich povinnost, pak na duchovní z toho žehnání se prýstící výhody upozorniti; není ale ani on, ani Ordinarius oprávněn k tomu, aby je ku přijetí téhož požehnaní nutil (S. R. C. 1. Sept. 1838), anebo jim ohledně oddavek nějaké překážky činil.

K výkonu svatebního žehnání jest *jedinež farář snoubenců oprávněn*; kdyby se jiný kněz, aniž by byl od faráře anebo biskupa k tomu delegován, výkonu toho odvážil, upadl by v suspensi na tak dlouho, až by jej Ordinarius od ní zprostil (Conc. Trid. sess. 24. cap. 1. de reformat. matr.). K věci, o níž jednáme, vztahuje se též de-

kret sv. kongregace Conc. ze dne 22. července 1581: „Capellani vel vicarii parochiae temporanei, qui commissionem generalem ad omnium sacramentorum administrationem in parochia a parochis habent, non indigent expressa licentia ad valide assistendum matrimoniis, nisi expresse parochus contradixerit.“

Nemusi jeden a tentýž kněz před se vzíti i oddavky a žehnání, můžet jiný kněz oddavky mít i jiný zase se svatební mší spojené požehnání udělit (S. C. Inquis. 1. Sept. 1841).

Některé diecesální rituály mají ještě *zvláštní žehnací modlitby*, které se buď nad oběma snoubenci, anebo toliko nad nevěstou říkají způsobem v rituálu udaným. Že to dovoleno jest, vysvitá ze slov rubriky římského rituálu (de sacram. matrim.), kteráž zní: „Ceterum, si quae provinciae aliis, ultra praedictas, laudabilibus consuetudinibus et caeremoniis in celebrando matrimonio sacramento utantur, eas sancta Tridentina Synodus optat retineri.“ (Viz Conc. Trid. sess. 24. cap. 1. de reform. matrim.). Tyto žehnací modlitby mohou i tenkrát býti říkány, když ve votivní mši za ženicha a nevěsta obsažené žehnání není dovoleno, kteréžto žehnání ale se v tom pádu, když jest dovoleno, nesmí opominouti k vůli oněm zvláštním žehnacím modlitbám; v případě tomto děje se oboje žehnání (De Herdt tom. 3. p. 310, 311). Ony zvláštní modlitby nesmějí se ale říkati mezi mší sv., nýbrž dle toho, jak to dotýčný ritual nařizuje — buď hned po oddavkách anebo až po mši sv.; neboť na začátku misálu otisknutá bulla papeže Pia V. mimo jiné praví: „Neque in missae celebratione alias caeremonias vel preces, quam quae hoc missali continentur, addere vel recitare praesumant.“ Že takovéto zvláštní žehnací modlitby jsou dovolené, když následkem v diecési panujícího obyčeje byly přijaty do diecesálního rituálu, a že zde veškeré choutky a všeliká libovůle jednotlivcův

úplně vyloučeny jsou, netřeba dokazovati. Náš starý, velký rituál pražský též v sobě obsahuje dva formuláře svatebního žehnání; v malém rituálu, kteréhož se nejvíce užívá, ale obsaženy nejsou, protož panuje též u nás v ohledu tomto veliká nesjednocenost, někde se toto zvláštní požehnání uděluje, jinde nic. Doufáme, že nový rituál, jehož brzké vydání toužebně očekáváme, i o tuto věc se postará; buď at se toto požehnání dává všude, anebo nikde.

II.

Bylo již nahoře praveno a důkazy ztvrzeno, že se církevní žehnání sňatku manželského státi smí toliko *mezi mši sv.*, ku kteréžto mši se vezme formulář votivní mše za ženicha a nevěstu, anebo alespoň *kommemorace* (*oratio, secreta, postcommunio*) z této votivní mše. Ohledně této záležitosti platí následující pravidlo: Když jest snubní *žehnutí* dovoleno a když se skutečně koná, jest též jmenovaná votivní mše anebo *alespoň commemorace* z ní dovolena; není-li ale žehnání dovoleno, anebo jestliže se, byť by i dovoleno bylo, z jakýchkoli příčin nekoná, není ani votivní mše, ani *kommemorace* z ní dovolena (S. R. C. 31. Aug. 1839, 23. Junii 1853, Kutschker's *Eherecht* Bd. 4. p. 605, De Herdt tom. 3. p. 312, 313. Schuster *Manuale sacerdot.* edit. 3. p. 261. a jiní). *Tato votivní mše anebo commemorace* z ní může se tudíž vzíti *toliko vs spojení se žehnáním*. Kdyby tedy novomanželé, kteří žehnání přijmouti buď nesmějí, buď nemohou, v dovolený den žádali nějakou votivní mši, může se vzíti kterákoli, jen ne votivní mše pro sponso et sponsa. Rovněž se nemůže v tomto pádu přibrati *ex devotione* *kommemorace* z této mše k jiné mši.

Votivní mše za ženicha a nevěstu, kteráž jest poslední mezi votivními, v misálu jsoucimi mšemi, jest jak z ná-

sledujícího poznati lze, obdařena mnohými privilejemi, které ostatní votivní mše soukromé nemají. Jsou ale přece některé dny, v kteréž *není dovolena*, a sice :

1. když (jak svrchu již praveno) se *nekoná* žehnání sňatku ;

2. v *neděli* a zasvěcený *svátek* (S. R. C. 20. Dec. 1783, 23. Jun. 1853) ;

3. kdykoli připadá *Duplex I. a II. cl.* (S. R. C. idem decr.) ;

4. v ony dny, kteréž nepřipouštějí festum duplex *II. cl.* (S. R. C. 20. April. 1822), a tím více v ty dny, kteréž duplex *I. cl.* vylučují (nota Gardellini ad citatum decr.) ; sem náleží mimo dny, jenž připadají v zapovězený čas a které sub n. 2. zahrnuty jsou :

a) celý oktáv Zjevení Páně (excludit dupl. *II. cl. et dies octava etiam dupl. I. cl.*) ;

b) vigilie a celý oktáv svatodušní (excludit dupl. *I. cl.*),

c) poslední den oktávu Božího Těla (excludit dupl. *II. cl.*, S. R. C. 30. Maji 1699) ; sem náleží též celý oktáv Božího Těla v těch diecésích, v kterýchž obdařen jest toutéž privilejí (excludendi dupl. *II. cl.*), jakou má oktáv Zjevení Páně (S. R. C. 20. April. 1822) ; kterážto privilej ale v *české* církevní provincii není řečené oktávě udělena (pražský ordinariátní věstník od. r. 1865 str. 101.) ; proto se může votivní mše pro sponso et sponsa vzíti po celý oktáv Božího Těla, vyjímaje pouze poslední den oktávu tohoto.

Jmenovaná votivní mše *jest dovolena* na všechny výše nejmenované dny, i tenkrát když připadá duplex majus (S. R. C. 20. Dec. 1783), ano i na den všech věrných dušiček (S. R. C. 7. Sept. 1850.).

Nyní se však namítá otázka, *zda-li se musí formulář této votivní mše* v těch pádech, když jest dovolena, *nutně czítí čili nic?* Někteří liturgisté jsou toho mínění, že se

jen tehdáž vzítí, když snoubenci dají knězi stipendium, v opačném pádu ale že má kněz úplnou volnost a že může vzítí buď tuto votivní mši, anebo mši, která jest v direktáři předepsána, do níž se vloží toliko kómmemorace z votivní mše pro sponso et sponsa. Mínění tomuto se naprosto nedostává důvodů. — Jistější jest mínění opačné, dle něhož se má řečená *votivní mše vždy vzítí, kdykoli jest dovolena*, beze všeho rozdílu, zdali snoubenci dali stipendium, čili nic. Myslím, že se s pravdou neminu, nazvu-li mínění toto netoliko jistější, nýbrž zcela jisté, opíraje se o následující důvody: Římský ritual (ritus celebr. matrim.) praví ohledně této mše: „Si benedicendae sint nuptiae, parochus *missam pro sponso et sponsa, ut in missali romano, celebret.*“ V tomtéž smyslu mluví rubrika misálu (ante missam pro sponso et sponsa): „Si autem benedictio nuptiarum facienda sit, *dicatur sequens missa votiva.*“ Rubriky tyto, v nichž se jeví vůle sv. církve, nařizují, aby se v příčině žehnání sňatku v dny církevně dovolené vůbec vzala jmenovaná votivní mše, aniž zde jest připojena podmínka: „si sponsi stipendium dederint.“ Všecku pochybnost v ohledu tomto zapuzuje následující rozhodnutí sv. kongregace obřadů ze dne 23. června 1853: „Missae in nuptiis *semper* debet esse votiva pro sponso et sponsa, ut in missali; praeterquam in festis de praecepto.“

Ovšem se může někdy státi, že se z rozumných a odůvodněných příčin formulář této votivní mše, i když jest dovolena, vzítí nesmí; n. p. když jest kněz povinen nějakou jinou, fundýrovanou votivní mši sloužiti; aneb když se musí v příčině nějaké slavnosti sloužiti mše slavnosti této přiměřená; anebo když se konají oddavky na den všech věrných dušiček tam, kde jest jen jediný kněz, který k vůli snubnímu žehnání nesmí na ten den zanedbati mši zádušní (kde jest více kněží, slouží jeden svatební mši) a t. d.

Nebude od místa, když ohledně této votivní mše zde též promluvíme o třech *prosebných dnech* před svátkem Nanebevstoupení Páně, berouce při tom ohled výhradně na ty diecése, kde tyto dni nenáleží do zapovězeného času. Tam, kde jest jen jeden kněz, nemůže se vzítí votivní mše pro sponso et sponsa, nýbrž musí se vzítí missa rogationum, do níž se vloží kommemorace z řečené votivní mše; kde jest více kněží, má jeden mši prosební a jiný mši svatební, ku které se vezme formulář mše votivní za ženicha a nevěstu. Ovšem jest nejlépe, když se, pokud možno, v tyto dny oddavky vůbec ani neslaví.

Kněz jest jenom tehdaž povinen, *užitky svatební mše přivlastniti snoubencům*, anebo jak se obyčejně říká: tuto mši za snoubence *applikovati*, když dají stipendium (S. C. Inquis. 1. Sept. 1841). Nedají-li stipendium, může mši sv. sloužiti na *oumysl jakýkoli*, při čemž se nesmí nechat másti tou okolností, že se vezme formulář votivní mše pro sp. et sp.; neboť přivlastnění nejsvětější oběti nezávisí od mešního formuláře.

Žehná-li se *více novomanželů*, může kněz svatební mši za všechny dohromady jen s jejich svolením čísti, nesmí ale za tuto jednu mši žádati větší stipendium obyčejného; podává-li se mu však dobrovolně stipendium větší, může je vzítí. Dá-li každý jednotlivý pár novomanželů zvláštní stipendium, musí též za každý jednotlivý pár zvláštní mše sv. býti sloužena, což se pak dle úmluvy s nimi učiněné o nejbližše následujících dnech vykoná.

Ritus této votivní mše řídí se následujícími pravidly:

1. Barva mešního roucha jest *bílá* (Rub. gener. miss. XVIII. 2.).

2. Mše ta jest *votivní soukromá*, nemá tudíž ani Gloria ani Credo, má vždy tři orace, *Benedicamus Domino* a poslední evangelium sv. Jana (S. R. C. 28. Febr. 1818, 31. Aug. 1831).

3. Dále sluší toto poznamenati: V čase *velkonočním* od neděle provodní excl. až do vigilie svatodušní excl. přidají se v Introitu před žalmem dvě „alleluja,“ Offertorium a Communio obdrží na konci jedno „alleluja,“ a místo Graduale říkají se dva verše se čtyřmi „alleluja.“ Od neděle Septuagesima excl. až do popeleční středy excl. se po Graduale a následujícím verši s opominutím těch „alleluja“ a druhého verše říká „Tractus.“

4. Jak bylo již praveno, musí tato mše vždy míti při nejmenším *tři orace*, z nichžto se první vždy bere s votivní mše, druhá jest oratio missae diei, třetí orace jest ta, kteráž v direktáři předepsána jest na druhém místě, a potom následují všechny v direktáři předepsané orationes speciales, at je jich kolik chce, z nichž se žádná vynechati nesmí (Rubr. gener. miss. VII. 3., IV. 3., S. R. C. 28. Febr. 1818), též oratio imperata, je-li nějaká nařízena, se vzíti musí. Není-li v direktáři žádná druhá oratio specialis poznamenána, vezme se co třetí orace první času přiměřená oratio communis (Rubr. gener. miss. IX. 14. 12. 2—7. 9.), totiž: a) od 7. ledna incl. až do 2. února excl.: „Deus, qui salutis“ (naléztí ji lze v misálu Dom. III. post Epiph.); b) od 3. února incl. až do popeleční středy excl.: „A cunctis;“ c) od neděle provodní excl. až do vigilie svatodušní excl.: „Concede“ (naléztí ji lze v misálu feria 2. post Dom. in Albis); d) od svátku nejsvětější Trojice excl. až do Adventu: „A cunctis;“ e) mezi oktávem a na dny vigilií vezme se v tomto naznačeném pádu za třetí oraci vždy času přiměřená (Hartmann Bd. 2. p. 736, De Herdt tom. 1. p. 105) oratio communis de Beata, totiž: od 7. ledna incl. až do 2. února excl.: „Deus qui salutis“ (orace ta jest pro tuto dobu bez toho, předepsána) a v jinou dobu roku církevního: „Concede;“ f) na dny sobotní, když na ně připadá officium de immacul. concept. B. V. M. (Rubrica miss.

post missas votivas de Beata), potom na svátky nejblahosl. Panny Marie a v jich oktávech, jakož i na vigilií a po celý oktáv svátku všech Svátých jest, když není v direktáři druhá oratio specialis, třetí orace de Spiritu Sancto ze stejnojmenné votivní mše (De Herdt tom. 1. p. 48, Hartmann Bd. 2. p. 798, 799).

Ve votivní mši pro sponso et sponsa musejí se, jak nahoře bylo praveno, vzítí všechny v direktáři předepsané orationes *speciales*, *nikoliv ale všechny* tam udané orationes *communes*. Orationes communes jsou tyto: de Spiritu Sancto, Deus qui de Beata, Deus qui salutis, Concede, A cunctis, contra persecutores ecclesiae, pro Papa, pro vivis et defunctis, ad libitum, a jejich účel jest, aby ve mši de non duplici v nedostatku orac zvláštních doplnily potřebný počet tří orac. Může se zajisté státi, že jsou v direktáři udány jedna oratio de die, a dvě orationes communes; v tomto pádu zajme ve votivní mši pro sponso et sponsa první oratio communis nutně třetí místo, a druhá oratio communis se vynechá. Celebrantovi jest ale dovoleno, aby v této mši, tak jako v každé jiné votivní, vzal mimo předepsané tři orace ještě jiné, které dle své libosti, však ale jen z misálu vyvoliti může (nesmí to ale býti orace z takové mše, jižto za votivní mši upotřebiti nelze, jako: ze mše de dominica, feria, vigilia, de Beatis non canonizatis a t. d. S. R. C. 2. Sept. 1741, rovněž ne orace ku Svatému, který již v některé z předcházejících orací jmenován byl), a kteréž „votivní orace“ slovou (Rubr. gen. miss. IX. 12. 14). Tyto orace se při mši položí až za zvláštní a obecné orace, kteréžto poslední se nikdy nesmí nahraditi oracemi votivními; nebo obecné orace, když jest jich třeba, se vzítí musí, votivní ale nemusí, nýbrž toliko mohou vzítí se. Vezme-li celebrant orace votivní, mějž o to péči, aby počet všech orac dohromady byl lichý, tudíž pět anebo sedm (Rubr. ea-

dem), více at jich ani nebere, aby se za příčinou dlouho trvajících odřkávání příliš četných orací přítomných věřících nezmocnila netrpělivost.

Pořádek orací řídí se dle jejich důstojnosti; co se dotýče votivních orací de Sanctis, budiž zachován pořádek litanie ku všem Svatým, a vezmou-li se ex orationibus diversis, říkají se v témž pořádku, v kterém jsou v misálu (De Herdt tom. 1. p. 93). Je-li předepsána oratio imperata, připočte se k druhým a předchází v pořádku oracem votivním (De Herdt tom. 1. p. 96). Pořádek všech orací jest tudíž tento: orace ze mše votivní pro sp. et sp., orace specialní, obecná, imperata, votivní. Nepřiberou-li se orace votivní, není třeba se o to starati, zdali počet orací jest sudý anebo lichý (De Herdt tom. 1. p. 107). Budiž ještě podotknuto, že se nikdy nesmí oratio imperata vzíti místo předepsané orace obecné; musít se říkati i obecná orace i oratio imperata.

5. Co se dotýče *preface*, sluší toto věděti: Slouží-li se mše votivní v některém oktávu, kterýž má svou zvláštní prefaci, musí se vzíti tato; jindy budiž vzata preface k času příhodná (praefatio de tempore), a nemá-li doba církevního roku svou prefaci zvláštní, vezme se preface obecná (Rubr. gen. miss. XII. 4.). Má-li připadající svátek svou zvláštní prefaci, nemá-li ale oktávu, nesmí se vzíti preface tohoto svátku (De Herdt tom. 1. p. 52.).

6. V oktávu Zjevení a Nanebevstoupení Páně musí se těchto oktáv vlastní „*Communicantes*“ vzíti též při votivní mši za ženicha a nevěstu (S. R. C. 16. Jun. 1663).

7. Mezi mši sv. at zůstanou novomanželé blízko oltáře. Celebrant po „*Pater noster*,“ a sice před čistěním pateny, poklekne a odstoupí na stranu epištoly, dáváje při tom dobrý pozor, aby se zády neobrátil k nejsvětější Svátosti; stojí pak na nejvyšším stupni oltáře a obrácen jako k novým manželům, modlí se na hlas z misálu, který

před ním buď kostelník, buď někdo jiný drží, ve votivní mši pro sp. et. sp. obsažené *žehnací modlitby* „Propitiare Domine“ a „Deus qui potestate,“ před nimiž řekne „Oremus.“ Říkáje „Oremus“ a orace má kněz ruce sepjaté a nikoliv roztažené (Rubr. missal. feria IV. cinerum, De Herdt tom. 3. p. 315) a když vysloví nejsvětější jméno Ježíš, hluboce hlavu nakloní k velebné, na oltáři položené Svátosti. Snoubenci, ženich v pravo a nevěsta v levo, klečí při tom buď na nejnižším stupni oltáře, buď na klekátku, před stupni oltářovými postaveném. Když byl celebrant *žehnací modlitby* dokonal, odeberou se manželé na předešlé místo své, kněz jde opět do prostřed oltáře, poklekne, vyndá pod korporalem uloženou patenu, očistí ji a modlí se „Libera nos“ atd.

8. Kde to jest v obyčeji, může se po ukončené modlitbě „Domine Jesu Christe, qui dixisti apostolis tuis“ dáti novým manželům *pax*, podá se jim totiž k políbení instrumentum pacis (S. R. C. 10. Januar. 1852). U nás obyčej ten není.

9. Rubrika votivní mše činí zmínku o tom, aby šli manželé při této mši *k sv. přijímání*, což není přísně nařízeno, ovšem ale chvalitebno (Kutschker's Eherecht Bd. 3. p. 590).

10. Po „Benedicamus Domino“ nakloní celebrant hluboce hlavu ku kříži, jde opět na stranu epištoly (Gavantus pars 4. tit. 17. n. 25, De Herdt tom. 3. p. 315) a říká týmž způsobem jako dříve nad manžely, před oltářem klečícími, *žehnací modlitbu* „Deus Abraham,“ před níž se „Oremus“ neříká. Po té pokropí nové manžely svčenuou vodou, nic při tom neříkáje, a sice nejprve v prostředku, pak ženicha a potom nevěstu, anebo oba zároveň ve způsobu kříže. Nyní se opět obrátí ku středu oltáře a modlí se „Placeat.“

11. Rubrika ve votivní mši praví též, aby kněz před

pokropením manželů činil jim řeč o tom, kterak se mají v stavu manželském chovati. Ohledně toho praví Hnojek ve své liturgice (Bd. 2. p. 521), aby se dle té rubriky jednalo tehdy, jestliže již dříve nebyli manželé o svých povinnostech poučeni.

12. Při jedné a téže mši sv. může se také více snubním pářím požehnutí dáti (S. C. Inquis. 1. Sept. 1841), při čemž se žehnací modlitby říkají jenom jednou nade všemi páry dohromady, a nikoliv nad každým jednotlivým párem zvlášť; v modlitbách se nic nemění, místo singuláru se tedy neklade plurál, ješto modlitby v singuláru říkané vztahují se na každý jednotlivý pár (De Herdt tom. 3. p. 317, Schuster p. 531). Též se pokropí žehnanou vodou všechny páry dohromady, a ne každý pár zvlášť, a sice napřed v prostředku, potom v pravo, konečně v levo.

13. Tato mše může se, jako každá jiná votivní, též *spívatí*. Zdali se ale může též slavně s assistencí a kadidlem konati, o tom mají auktorové rozličné mínění a církevním zákonodárstvím to není rozhodnuto. Buď si jak buď, mše ta jest v každém pádu jen soukromá votivní, a ritus její jest vždy tentýž, jak jsme jej výše naznačili; neboť zevnější slávou a leskem nenabude nikdy votivní mše privileje slavné mše votivní; privileje této účastnou se stává votivní mše jediné pro *příčinu*, za kterou se slaví, a ta musí býti „res gravis“ anebo „publica ecclesiae causa,“ kterýchž příčin ale v pádu jmenovaném nestává (S. R. C. 28. Febr. 1818, 31. Aug. 1839).

Jestliže se žehnutí sňatka děje, votivní mše pro *sp. et sp.* ale dovolena není, anebo se z podstatných příčin, jak již nahoře bylo praveno, nevezme; budiž sloužena mše sv. podle direktáře, do kteréž se ale vždy musí vložití *kommemorace z votivní mše za ženicha a nevěstu* (S. R. C. 23. Jun. 1853).

Tato kommemorace položil se na *posledním* místě za všemi v direktáři předepsanými oracemi, z nichž se nesmí žádná vynehati, ani oratio communis nevyjímaje; oratio *imperata* ale a *votivní* orace říkají se až za řečenou kommemorací (S. R. C. 20. April. 1822, nota Gardellini ad hoc decret.). Nikdy se nesmí kommemorace tato, ani když jest dupl. I. cl., říkati s orací připadajícího svátku sub *una* conclusione, i když žádná jiná kommemorace nepřipadá, máť zajisté vždy zvláštní závěrek (S. R. C. idem decret.).

Žehnání sňatku se při této mši děje zcela tak jako při mši votivní (Rubr. ante missam votiv. pro sp. et sp.). To jediné sluší poznamenati, že se kněz, když byl řekl „Ite missa est,“ neobráti k oltáři, nýbrž jde hned na stranu epištoly, aby zde nad novomanžely říkal žehnací modlitbu „Deus Abraham.“

Budiž nám dovoleno, abychom směli ku konci na to upozorniti, že, nehledíc ani k povinnosti, již sám prospěch žádoucí jednoty nutně velí, aby se svatební mše slavila dle stávajících církevních nařízení všude jednotejně.

Budoucnost našich škol.

Pozorujeme-li ruch doby nynější, vidíme, že nutno jest nám bojovati proti oné moci, kterou Spasitel náš branami pekelnými nazval. Aby nikdo na omylu nebyl, že snad tomu tak není, veřejné listy samy rozhlašují, že nyní i s Belzebubem se spojití třeba, aby stav věci nynější, to jest vliv *círky* na člověčenstvo, konečně odstraněn byl. K tomu má býti upraveno všeliké zákonodárství u nás — v Rakousku katolickém. Snahám těm zhoubným poněkud přítrž učiniti chtěje sešli se *biskupové* rakouští a bez obalu vyslovili svůj náhled před trůnem císařským, upozorňujice vladaře samého na následky ta-

kového počínání. Jaký účinek krok jejich měl, známo celému světu. Jak noviny dobře podotkly, otevřena tím brána ku všemožným nájezdům na církev i osoby, jenž nejvznešenější úřady v církvi zastávají.

Nastává nám tudíž tuhý boj. Co tu? Máme snad složití ruce v klín a pokojně čekati, až nad námi od nepovolaných pronešen bude soud? Počínání takové byloby nás nehodné, nečinnost u věci tak důležité jest nemožná. Proud času ovšem zastaviti nelze; ale proto přece nemusíme v něm utonouti. Naopak i tu můžeme světu okázati, že dílo církve sv. jest dílo všemocné ruky Boží, nikoli však dílo malomocných rukou lidských.

„Ven ze škol vyženou vás,“ proroctví toto Páně plní se nyní opět ač ve smyslu jiném za dob našich. Škola má býti matce své, církvi, vyrvána a má býti dána v otroctví odrodilců. Ó proč není ona raděj dcerou rodičů židovských, snad by se jí pak mnozí ujali, ale že jest dcerou království Božího na zemi, nikdo se jí ujmouti nechce! Škola buď vyrvána církvi — tak volají hlasatelé nevěry; jen tím způsobem zkvétou opět školy vaše! Školy nyní stávající nám tedy odcizí. Ale tím nám přece nikterak práva upřítí nemohou, jiné školy zřizovati a mládež rukoum našim svěřenou v duchu Kristově odchovávatí. A jaké školy měli bychom zarážeti?

Všeliké pokusy nynější rady říšské v novém dílu světa Cislajtánském směřují ovšem k tomu, aby církvi i školu národní vyrvali. Možno, že se jim to podaří, alespoň jsou páni tito pevně přesvědčeni, že se tak stane. Než doufáme, že do těch škol aspoň duchovnímu přístupu zabráněn nebude. Či snad by byli ti páni horšími, než někdejší konventníci francouzští? Ti přece aspoň se báli lidu bezbožného a pozorujíce zkázu, jakou lid bez Boha béře, ihned obrátili jinam, a sám Robespierre nikdy o bezbožných náhledech před svým sluhou rozmlou-

vati nechtěl, obávaje se, aby od něho mimo nadání zavražděn nebyl. Lid bez Boha sotva ti páni as míti chtějí. Ale na to se připravití musíme, že nás všelijak obmezi, méně času náboženskému vyučování vyměří a obor působení našeho zoužjí. A tu třeba v čas připravití se na věci tyto. Byť pak obmezení ono i mnohem horší bylo, než tuto naznačeno, neztrácejme myslí. Naopak upotřebme každé sebe menší příležitosti, abychom světu okázali, že jest nás ve škole na nejvš *potřebí*, že bez vedení náboženského, bez ducha Kristova škola hyne a zachází. Ano shromáždíme pak i *mimo světnici školní* kolem sebe *mládež* a rozmlouvejme s ní o věcech Božských vštěpujice v outlé srdce její lásku k Bohu, církvi, vlasti a králi, povzbuzujice ji k víře živé a ku ctnostem křesťanským. Vždyť jen v mládeži kyne nám čaka lepší doby a šťastnější budoucnosti, jak jeden slavný vychovávatel pravil: „Má-li neřádům lidským nějak bráněno býti, to skrze rozumné a prozřetelné mládeže vedení díti se musí, tak jako kdo zahradu pěkně obnoviti chce, mladistvých plání nasázeti a naštěpovati musí, a ty, kteréž rostou, uměle vésti; staré stromy předělávati a přeštěpovávati nemožno jest aneb alespoň nesnadno a nevelmi užitečno. Naprosto nejlépe Bohu sejde to, co světa nezná.“ A proto o něco níže volá: „A protož mládež, mládež, mládež k Otci vedena býti má.“

Slova tato vážná opakována jsou již mnohokrát v listech pastýřských našich biskupův i ústně pronešena při rozličných příležitostech. A přece bohužel slyšeti posud, že tu a tam katecheta po celý rok ve škole ani se spatřiti nedá, a že učitel z ochoty katechismus s dítkami probíral, ano je i k zpovědi a k sv. přijímání připravoval! Žaloby a nářky podobné slyšeti nejen na kněze stářím stíženém, ale též o mladých a statečných se tu a tam cosi podobného dokládá. Ó kéž uváží tito, kterak velice se na ubohých dítkách prohřešují! Kterak nápotom, až vzrostou

budou rádi choditi na kázání, ješto se ani nenaučili rozuměti slovu Božímu? Slova sebe lepšího kazatele padnou u lidí těchto namnoze na půdu ušlapanou, kdež jem těžko a s mnohým namáháním zrno se ujímá a vzbývá a malého užitku přináší. Který však katecheta s radostí a s mnohým úsilím pracuje ve škole, ten i co kněz na vinici Páně mnohých zajisté radostí svým časem se dočká na svých osadnicích. Protož pryč se vším pohodlím, nedejme se ničím v plnění své povinnosti zdržovati a pamatujeme, že, jestli kdy, především nyní třeba světu dokázati, že jest nás pro školu a ve škole na nejvyšší potřebí.

Než dejme tomu, že by snad kněžím časem svým pro rozličné vymyšlené příčiny i do národních škol byl přístup zabráněn, co pak počíti? Aj což nemáme *kostelů*? Nebývá tu dosti lavic pro děti? Horlivý pastýř dovede si pomoci. Z chrámu Páně učiní pravou školu, kde nejen vzrostlé k dobrému a ku ctnosti povzbuzuje, ale i mládež Boha znáti a milovati učí. Vždyť pak i v jiných zemích si správce duchovní, zvláště misionáři, takto pomáhati musejí; proč bychom my nemohli následovati jejich příkladu?

Na venkovských osadách a v menších městech se tu snadno pomoc nalezne, hůře však bude ve městech *veřejších*, kde ani řeči takřka o správě duchovní není a kde kněz více méně pouhým jest toliko úředníkem. Tu věru nám nezbyde nic jiného než *zakládati školy* co *ústavy soukromé, privátní*, jimž dle možnosti a potřeby by se mohlo opatřiti právo veřejnosti. Pravím co *ústavy privátní*; nebo velmi pochybovati musíme, že by obce, nuceny jsouce vydržovati nynější školy veřejné, ještě školy výhradně katolické zakládati a podporovati chtěly. Mimo to ústav soukromý vždy jest samostatnější, než každá jiná škola veřejná. Necht se toho nestrachují a nelekají, kdo snad čosi podobného nikdy nespatrili a neslyšeli. Museli

bychom postaviti se na stanoviště každé jiné od vlády uznané společnosti, která si osobiti může právo odrůstající údy své dle vlastních svých zásad vychovávat. Jest pak záhodno již před časem na vše se připravovati. „Tela praevisa minus feriunt.“

Stalo-li se všelicos ve Vlačích, tím spíše u nás se státi může. Zdali věci pak potrvají anebo brzy zase převrat nastane, o tom nikdo napřed souditi nemůže; to však jisto, že se snadněji boří, než staví, snadněji bere, než dává, obzvláště není-li odkud. Lépe tedy neoddáme-li se naději, jakoby nám nával nynější neuškodil, ale dobře učiníme, pakli nepřestaneme na pouhém nařikání, když na nás Bůh zkoušku trpkou sešle, nýbrž mužně všemu zlému v cestu se postavíme. Že se nám pak všemožné příkoří dítí bude, snadno každý pochopí, kdo si povšimnul těch věcí, kteréž na Moravě se dějí. Zdá se nám, že to teprv počátek bolestí, které přijíti mají.

Větší však záhuba hrozila a doposud hrozi mládeži naší na *středních* a *vysokých* školách. A tu nastává otázka: kterak zde možno zachovati mládež studující před nákazou něvěry a nemravnosti?

Příčiny zkázy u mnohých mladíků jsou rozdílné. Mimo jiné bývá tu na prvním místě špatný *byt*. Dostati pro mladíka „dobrý byt,“ jest životnou jeho otázkou. Domácnost opravdu křesťanská, rodinná, před mnohým neštěstím ho ochráníti dovede. Tu se hledí na život společenský, nábožný a mravný; tu považují studenta za oudu své rodiny, na jehož prospěchu a zdaru jim rovněž tak záleží, jako by to byl syn jejich vlastní. Než mnoho-li jest rodin takových? Nesmírná většina jest těch, kteří si berou studenty, aby od nich živi byli. Zdali na duchu prospívají, zdali si hledí ctnosti a pobožnost domáci vykonávají; toť u nich věci vedlejší. Ano zkusil jsem i též, že se pan stravovatel chlapci hlavní školu

navštěvujícímu vysmíval, pakli se tento kdy modlil aneb do kostela šel! Přišel-li a řekl, že byl v chrámu Páně, ihned se ho tázával, co prý mu tam dali a zdali jest nyní bohatším? Podle bezbožnosti vštěpována v srdce jeho i nemravnost, k čemuž domácnost hojně poskytovala příležitosti. Chlapec byl také za rok úplně duchu Kristovu odcizen. Nerad chodil do kostela a kde jen mohl, jemu se uhnul, k čemu mu stravovač jeho dosti příležitosti poskytoval. A takových bytů nemálo se v Praze i v jiných městech nalezá, kde mladík brzy na mravech a zbožnosti zkázu běře a nezřídka k dalším studiím záhy zcela neschopným se stává.

Zlu tomuto se nedá tak snadno odpomoci, poněkud by se to však přece státi mohlo. Což kdyby se utvořil za tím účelem nějaký *spolek* mužů mládeže a Boha milovních, a kdyby údové spolku toho si umínili ohlížeti se po rodinách křesťanských, které by ne tak ze zisku, jako spíše z lásky k Pánu Bohu mladíků se ujímaly, je v rodinu svou přijímaly, nad nimi v duchu Kristově bděly a jich vychovávaly? A takových mužů se snad přece několik v každém čelnějším městě nalezne. Nuže hleďme tedy i tu práci katechetův usnadniti a jim v díle jejich nápomocni býti. *)

Hůře však než byt působivají v tom ohledu *školy* samy. Kdo neví, že tu mladík nazvíce svého smýšlení křesťanského naprosto pozbaven bývá? I nemůžeme se tomu diviti, povážíme-li, kolik hodin vyučování náboženskému vyměřeno jest a jakou uctivost k sv. náboženství namnoze projevují ostatní páni učitelé na ústavě působící.

Vinu toho nese nazvíce náš *vyučovací plán* sám, na nějž v listech těchto i jinde dosti si ztěžováno. Nechceme z mladíků našich míti pobožnůstkáře ani pietisty, ale

---

*) Viz dodatek Redakce k této úvaze.

lidi, kteří z přesvědčeností věří a hotovi jsou povždy víru svou hájiti a jí se zastati proti odpůrcům. A dle toho přáli bychom si zařízené míti vyučování. Bytby i vyučování náboženskému bylo popřáno málo času, máť ono zajisté jinými předměty podporováno a doplňováno býti. Tu nám přede vším na myslí tanou řeči *klassické*, latina a řečtina. Má se všeobecně za to, že se jim naučí mladík pouze ze spisů *pohanských* autorů. Tu pomněme však na vážná v tom ohledu slova Komenského, jenž praví: „Důstojnost nás křestanů a dítek našich nedopouští nám tak se opomínati, abychom s nečistou *pohanskou* zběří tovaryšiti se měli. Nebo co? Však pak dítkám knížecím za učitele nedávají fatkářů, šašků, kratochvilníků a podobných lehkých lidí; ale osoby vážné a vzácné, moudré a ctnostné. A máme my dědicům výsosti, Kristovým bratříčkům za vůdce dávatí oplzlého šaška Plauta? nečistého sodomáře Ovidia? Bezbožného neznaboha Luciana? Žertovného kejklíře Diogena? Slepého šermíře Aristotelesa? Básnivého rapsoda Plinia? Chlubného Cicerona? Ach dosti jsme bláznili, již přestaňme. — Daleko odtud, daleko buďte pohané! Bůh dítkám svým dokonalou v domě svém (v církvi) otevřel školu; kdež ředitelem a vrchním správcem jest *Duch jeho svatý*, učitelové a mistři patriarchové a proroci a apoštolé, všickni pravou moudrostí osvícení, všickni neméně příkladem než slovem svítící muži, kdež učedníci jsou toliko vyvolení Boží, vybrané prvotiny ze země Bohu a Beránkovi.“

Myšlenku zde pronešenou snažili se již mnozí usku-tečniti, toužíce uvésti do škol *katolické autory klasické* latinsky píšící a mluvící a to neméně čistou mluvou nežli Cicero a Horác, Caesar a Ovid i jiní. Z mnohých stran však dáno jim za odpověď: „Knihy nejsou modly.“ — To ovšem pravda; avšak jsou knihy ty pozůstalostí po-

hanť, kteréž vyhladil Bůh před tváří lidu svého křesťanského, a jsou to *pozůstatky nebezpečné velmi*. — A proto záhodno, aby se spisy pohanské do rukou mladíků nezkušených a posud nezkažených nedávaly, alebrž jim neškodné, pro mládež záživnější a pro život praktičtější knihy se předkládaly. Někteří sice se domnívají, že se všemu nebezpečí předejde, pakli se dle náhledu mužů zkušených do rukou mládeže pouhý toliko výňatek toho neb onoho klassika vloží, tak že ve výňatku či excerptu onom nic nemravného obsaženo není. Takovou radu dává též spisovatel didaktiky, ale zkušenost opět okazuje, že všeliké výňatky nejsou s to zameziti, aby se do výkladů jejich opět nevloudily věci, jichž se právě pomínouti mělo. Ovšem, že tu mnoho ano vše téměř závisí od učitele a vykladatele, který mládeži auktora vysvětluje. Ale kterak můžeme doufati, že učitelové ti podají výklad všech věcí v auktoru obsažených ze stanoviska křesťanského? Zdaž mezi učitelstvem středních škol nenalezáme dosti velký počet takových, kteří do starožitností pohanského Říma a Řecka více než do Krista zamilováni jsou? Jim jest „Olymp, Parnass a Helikon“ milejší než Sinai, Sion, Hermon, Tabor a hora Olivetská! Jim znějí Orfeovy, Homerovy a Virgilovy husle nad Davidovu harfu liběji; jim zachutnává nektar, ambrosia a zdroje kastalské nad mannu nebeskou; jich srdce se kají více jmény Jupitera, četných bohů a bohyň, nežli jménem Hospodina zástupů; oni hledají spásu a uzkoš na lučinách Elisejských raději než v ráji Kristově a proto se honívají raději za pohádkami, bájemi, za stínem pravdy, než aby čerpali ze zdroje pravdy neomylné. Jsouť tito páni začasté odchovanci filosofie neznabožské, protikřesťanské; tuť nemůžeme se diviti, že sobě takto počínají. Ani jich tu nechceme zatracovati vědouce předobře, že „discit a bove majori arare minor,“ „jak staří zpívali, mladí hu-

dou.⁴ — Zkrátka říci musíme, že školy naše střední nemají na sobě rázu opravdu katolického. Jsouce přistříhnuty dle plánu cizáckého, jsou půl toho, půl onoho a proto také vychovávají polovičatě, vychovávají mládež bez Boha, bez náboženství.

Co tu řečeno vzhledem klasických řečí na gymnasiích, to platí na všech podobných učelištích o jiných předmětech. Zpomeňme na to, kterak na mnohých školách zpotvořen bývá *dějepis*! Kde se hodně mnoho lže na ujmu cti a slávy církve katolické, kde se pravda zamlčuje a staré lživé pohádky znovu ohřívají, dějepisc takový se považuje za „svobodomyšlný“ a jedině ten, kdo dějepisc takovýmto způsobem přednáší, učitelem svobodomyšlným sluje; na něho pohlíží nezkušená mládež jako na nějakou vyšší bytost a každé slovo jeho hluboko si do paměti vštěpuje. At pak přijde katecheta a řekne: „Událost tato se tak a tak sběhla, ty a ty byly příčiny a takové musely býti následky;“ — marná zůstane řeč jeho; onť u mládeže nenalezá sluchu. Odřikají mu žáci časem svým ovšem slova jeho, na obsah jejich zcela nedbajíce; vždyť prý katecheta tak *musí* přednášeti! Nemíníme tu nikterakž, aby se pravda zamlčovala, aby se chyby a křehkosti jednotlivých osob přikrývaly aneb docela za ctnosti vyhlášovaly; jednání takové odsuzovalo by se samo sebou. Avšak rovněž se velké křivdy ten dopouští, kdo překrucuje a chvalitebné činy haní jen z té jediné příčiny, aby potupil a před žáky svými všelijak snížil církev katolickou a její učení. Jako dějepisc sám o sobě, tak poskytuje i *zeměpis* podobně mnoho příležitostí buď k haně a potupě svatého náboženství našeho aneb k jeho oslavě. S místy spojeny jsou události, dějiny, a tu platí totéž, co jsme o dějepisu vůbec byli pravili.

A co máme říci o vědách *přírodních*? Mnozí hoví náhledům materialistickým, vnášejí tedy do vyučování

svého vše, co se s náhledy těmito srovnává. Kdož se tu diviti může, že lidem těm knihy Mojžíšovy ničím nejsou, že veliké zázraky jsou jim toliko bajkou a pohádkou, že dle jejich učení vše od věčnosti trvá, že se jedno z druhého samo sebou nutně vyvinuje, že tedy Boha osobného nejsvrchovanějšího Pána, tvůrce nebes a země ani nestává? A bytby ihned tací učitelové náhledy své jasně nepronášeli, aspoň ku potvrzení víry ani jediným slovem zajisté nepřispějí; onit před žáky se nikdy nezmíní: „Viztež, tak a onak to zařídil Bůh, tuť se musíme věru diviti moci a moudrosti Jeho atd.“ Tou měrou znenáhla žáky své připravují k lhostejnosti, tak že jako učitel podobně i žáci nic nedbají na Boha a svatě náboženství křesťanské.

Při takových poměrech nám nikdo nezazlí, pakli se po něčem ohlédneme, co by alespoň poněkud proud časový upravilo. Za podobných okolností v stoletích minulých zařizovali nábožní mužové školy, buď sami je vedouce aneb jinými je spravující a takto se starali, aby mládež zachována byla církvi, aby vedena byla opravdu v duchu Kristově. Prostředek podobný pomohl by i u nás. Leckdo snad mi odpoví, že již máme v Praze kongregaci kněží, která nejspíše tužbě zde vyslovené vyhověti může, snad i vyhovuje. Dejž Bůh, aby se tak dělo; avšak spolu povážiti dlužno, že tato kongregace drží se úplně státního plánu vyučovacího a jak dalece známo i v duchu jeho pracuje, kdežto Jezuité vyučovací plán tento co polovičatý zavrhlí, zcela jinaký vládě naší předloživše. Mimo to ona výše zmíněná kongregace spravuje téměř výhradně jen gymnasia německá. Kdož však může míti rodičům za zlé, pakli si přeji, by synové jejich v řeči mateřské vychováni byli? A gymnasium české jest posud v Praze toliko jediné, kteréž za příčinou paralelek brzy téměř na dvě vzroste a přece jen nepostačuje

návalu mladíků vzdělání svého hledajících. A kterak to vypadá se školami realnými? Tuť teprv pravá bída a zvláště letošní rok školní volá o pomoc pro jinochy naše studující. Tuť patrně se jeví potřeba učeliště podobného jako v Táboře, kde by se mladíci v gymnasiálních i realních předmětech vzdělali a pak s prospěchem na vysoké naše školy přestoupiti mohli. Obec Pražská zařídila sice gymnasium realné na Malé straně; ale i tu se již jeví potřeba parallelky; zdali Praha cosi podobného také na Novém neb Starém městě podnikne, nyní ještě určití se nedá.

Proto volám ke všem pánům bratrům stejně smýšlejícím: Zařídme si sami *katolické* realní gymnasium, kde by se mládež pomocí mateřského jazyka v duchu křesťanském vzdělávala a k životu praktickému odchovala. — Mnohý sice namítne: Snadno jest udělití takovou radu, ale odkud máme vzítí peníze k takovému podniknutí? Odkud síly učebné? Načež odpovídám, že neptal se tak úzkostlivě po penězích onen již v Pánu zesnulý kněz, který k nám i do jiných měst uvedl řád školských sester. A zdaž nebyla hojně odměněna důvěra jeho v Boha, tak že dokázal malými prostředky věci převeliké? Myslím, že bychom za krátký čas dobrovolnou sbírkou brzy nabyli peněz, bychom si mohli koupiti dům a když ten bude majetkem ústavu, ústav sám tak mnoho již vyžadovati nebude, aby dokonale zařízen a vším potřebným opatřen byl. Také učebných sil by se u nás v Praze brzy tolik našlo, které by ne tak za plat, jako spíše pro dobrou věc na ústavu onom v duchu Kristově působily a účinkovaly. O žáky netřeba se příliš starati. Mají-li ústavy, které jsou pouze jen na výdělek zařízeny, dosti žáků, čím více by jich měl ústav takový? Neбудme tedy v této věci příliš úzkostliví.

Kdo však má v té věci počátek učiniti? Jako vše,

co opravdu katolického, přede vším od biskupů se podpory nadíti může a od nich ne-li pomoci alespoň rady a požeňání očekává; podobně se musí státi i tuto.

Jeho Eminenci nejdůst. náš p. kardinal zajisté myšlence tuto naznačené schválení svého neodepře; on jediný také ji uskutečniti může. Mohl by ovšem k tomu povolati ten onen řád a snad by leckterá kongregace s ochotou v úlohu tuto se uvázala; než domníváme se, že by ani toho třeba nebylo. Vždyť se i mezi světským duchovenstvem naleznou bohdá mužové učeností a láskou k mládeži proslulí, kteří by s ochotou úlohu tuto na se vzali a Jeho Eminence by měl tu výhodu, že by si učitele tyto od ředitele počínaje sám jmenovati a ustanovovati mohl. Ústav ten by byl ovšem ústavem soukromým, pokud by sobě práva veřejnosti nevydobył; avšak což více váží, ústav onen by byl vždy a ve všem majetkem církve katolické, jí toliko podrobeným, jí samé zodpovědným, od ní závislým; byl by to ústav duchem církve vedený a řízený. S ním by se mohl spojit i *pensionát*, kdež by rodičové bez mnohé starosti našli dobrý byt pro dítky své, v němž by se podávala jinochům příležitost, aby v hodinách mimořádných i jiným dobrým a pro život prospěšným věcem vedle předmětů předepsaných se přiučili.

Poslední Concilium Pražské r. 1860 mělo zajisté školy podobné na mysli (Srv. tit. II. cap. 8.), ale až posud nikdo nepovážil, že potřeba jejich na nejvyšš nutná a že by zařízení jejich nebylo snad tak příliš těžké. Především jest tu vůle dobré zapotřebí. I naději se v Boha všemohoucího, že myšlence této zdaru popřeje, aby se brzy skutečností stala. Upřímné bych zajisté byl potěšen, vznikne-li ústav tak blahodárný, pro církev naši svatou i národ na nejvyšš potřebný.

Karel Hložek, katecheta.

Dodatek Redakce. Neupírajíce nikterak obtíže, jenž podniknutí v poslední části pojednání tohoto naznačenému u nás se v cestu staví, shodujeme se s velectěným p. spisovatelem úplně v náhledu o prospěšnosti takového výhradně pod správou církevní stojícího ústavu, ať jest to gymnasium nebo reálka. O blahodárném ovoci, jež ústavy podobné přinášejí, hluboce přesvědčeni byli Otcové na sněmu Tridentském shromáždění, když vydali zákon o zřízení *seminářů* chlapeckých i klerikálních (sess. XXIII. cap. 18. ref.). Semináře pro studující tříd gymnasiálních doposud postrádá arcidiecése naše Pražská; i zdá se nám, že by přání v tomto pojednání vyslovenému nejsnadněji se vyhovělo tím způsobem, kdyžby se zřídil *chlapecký seminář*, jehožto chovancům by se ovšem — jak to i jinde — nikterak neobmezoval přístup k jiným studiím, pakliby se bohosloví věnovati neobmýšleli. Seminář ten by arci musel býti zcela dle předpisu sněmu Tridentského zřízen, tak žeby v něm výhradně kněží církevní mládež vyučovali a vychovávali.

Že to, co p. katecheta Hložek ponavrhuje, není něco zcela nového a neobyčejného, toho důkaz nám dávají tak nazvaná „*Pro-Gymnasia*“ v Prusku a Slezsku; v ústavech těchto kněží katoličtí buď sami aneb s pomocí světských, církvi katolické věrně oddaných učitelů starají se o vědecké vzdělání mládeže katolické. Ovšem pak tato progymnasia (pokud nám o některých zejména vědomo) se považují za ústavy soukromé a tudíž žáci musejí odbývati zkoušky na učelištích veřejných. Toť jest nesnáz, která by tuším i u nás z počátku vadila zdaru církevního gymnasia. Ješto ale v posledních letech vláda několika soukromým osobám propůjčila právo, že vysvědčení od nich podepsaná mají platnost veřejnou, doufáme, že by této výhody kněžím katolickým snad též neodepřela.

Vzhledem toho, co svrchu (str. 523) o příbytech studentů povědino, také nám přečasto na mysl tanula ona hříšná netečnost, s jakouž nejen stravovatelé o mravnost mládeže jim svěřené pranic se nestarají, ale i bohužel rodičové sami ne tak po spolehlivých, křesťanských stravovatelích, jako spíše po laciných bytech se shánívají, byť ta láce i s nebezpečím duševní záhuby synovy byla spojena. — V minulých stoletích lépe tomu rozuměli než nyní, že mládež na vyšších školách bez náležitého dohledu prospěti nemůže. Vzpomeňme zde na *bursy* čili *collegia*, v nichž mládež universitní přebývala pod správou *praesesa*, na pořádek domácí jsouc vázaná s rovnou přísností, jak to podnes v seminářích klerikalních spatřujeme. Bydleli v těchto Bursách studující university buď za darmo (požívajíce *stipendia*) aneb proti skrovnému platu, přidržování jsouce k pilnému studium a k mravnému, křesťanskému životu. Autorita orgánův universitních těmito bursami prazádné ujmy neutrpěla: neboť mohla universita vesměs aneb každá fakulta zvlášť ustanovovati dozorce, tak zvaného *provisora*, kterýž visitoval *bursy* a přihlížel k tomu, aby se stanovy každého takového *kollegia* zachovávaly; jak o tom svědčí proslulý kanonista *Van Espen* řka: „*Praeter Praesidem sive Regentem, penes quem studiorum et morum directio et correctio totiusque familiae cura immediate residet, habent singula Collegia suos particulares Provisores, vel ab ipsis fundatoribus designatos, vel ab Universitate aut certis Facultatibus pro tempore eligendos. Horum munus est, statis anni temporibus Collegia visitare, in mores ac studia bursariorum inquirere, imo et horum adversus Praesidem querelas audire, examinare casus difficiliores, rationes administrati Collegii quotannis exigere et audire.*“ (*Jus eccl. univ. pars II. tit. XI. cap. 4.*) — Zařízení takových *kollegií* by zajisté i nyní pro vědecké vzdělání a mravní zúšlechtění naší mládeže na školách

vyšších i středních přineslo prospěch neméně utěšený nežli tehdáž v 17. století. Tím ovšem nehodláme nikterak odporučovati buršensáfty, jaké nyní na některých universitách nalezáme, jichžto studium v pivě hledá kámen mudrců a jichžto mravnost v souboji vrcholí. Tot jest karrikatura, kteráž nikdy není s to, zmenšiti cenu obrazu původního.

O farách náboženského fondu v poměru k starým farám.

Že fary náboženského fondu jsou zajisté nejchudší jak ohledně výstavnosti, tak též příjmů, může se úplně tvrditi; a kdo jest farářem nějaké takové farky, tomu žádný snad nemá příčiny jeho postavení záviděti; nebo často nemá nic jiného, nežli těch holých 400 zl. konv. m., z nichž si má všecky potřeby zaopatřiti a všem povinnostem jako farář zadost učiniti. Mimo to při mnohých farách těchto nejsou žádná farní pole, a z té příčiny nebývá také u fary žádného hospodářského stavení. — Nucen-li jest farář nějaké pole k snadnější výživě své najmouti, musí sobě sám chlév vystavěti a na své útraty mlat a skrovnou stodůlku zaříditi, neb žádný mu na to nic nedá, *proto prý* — že není při faře žádných polí. Že ale nejméně 10 měr pozemků se má přenechati každému faráři z náboženského fondu placenému, a že tudy i hospodářských stavení potřebuje, aby mohl tyto pozemky vzdělávati, na to nižádný se ohled nebéře.

Toto postavení farářů z náboženského fondu placených ještě obtížnějším se stává za příčinou poměrů patronátních, jakéž u nás v Čechách panují.

Chtěl-li by farář z náboženského fondu žádati na privátní patronát, tu zní hnedky odpověď: Že nesmí býti zastrčeni ti, jenž na tom patronátu privátním pracují. A

tato výlučnost zasahuje tak daleko, že se považuje za *přestupek* žádati z náboženského fondu o beneficium privátního patronátu. Ale však není jedině toto, čímž se farářům náboženského fondu křivda děje; skracování to jeví se i ve věcech jiných, jak hned tuto uvážíme.

Suum cuique, tak zní výrok spravedlnosti ústně i písemně dosti často opakovaný.

Platí-li slovo to vůbec, má platnost svou podržeti také tam, kde se jedná o *zlepšení* čtyřstových far náboženského fondu, které povstaly z bývalých lokalit. Jak vědomo povstaly tyto lokality vyfašením jednotlivých osad od bývalého mateřského kostela proto, že nevyhnutelná potřeba těchto osadníků to požadovala, aby byli opatřeni samostatným duchovním správcem, který by mohl jejich náboženským potřebám snáze vyhověti, nežli při bývalém mateřském chrámě se to státi mohlo. Spolu to byla často věc spravedlnosti, jelikož mnohý filiální chrám nyní tak nazvaný byl dříve farním chrámem, při němž zvláštění farář se nacházel; ale per injuriam temporis stal se filiálním chrámem nejbližšího kostela farního. V tom pádu zřízením lokality nestalo se nic jiného, než že navraceno bylo onomu kostelu to, což mu již dříve právem patřilo.

Při zakládání far vůbec platil zajisté výrok Páně: „Dignus est operarius mercede sua“ za pravidlo, a příslušní osadníci též nahlíželi, že mají k výživě svého duchovního pastýře přispěti. Protož nalezáme rozličné dávky, které svému duchovnímu správci odváděti se zavazovali, z té *jediné* příčiny, že jeho osadníky byli, pro něž pracoval. Neboť „propter officium datur beneficium.“ Dávky ty svým časem přešly do farní fáse. *Přestal-li ale farář* jistého kostela býti *pastýřem* takových *jemu poplatných osadníků*, a byli-li tito na základě církevního a státního rozhodnutí pro nutnou potřebu svých náboženských záležitostí dle svého přání *přivtěleni jinému kostelu*, a ji-

němu duchovnímu správci tak, že se stali osadníky nové duchovní správy, — následuje z toho nutně, že právo, požadovati dávky od poplatných osadníků, mělo přejíti na jejich *nynějšího* duchovního správce, který pro ně pracuje, a nemělo zůstati u bývalého, který přestal býti jejich správcem duchovním, pro ně nepracuje, aniž jemu jaká práva aneb povinnosti vzhledem oněch osadníků příslušejí. Když ale pro nic za nic, co za práci bylo věnováno, přece jiný užívá, a ne vlastní farář, zdaliž pak se tudy nejedná přímo proti oumyslu původních zakladatelů těchto dávek a zdaž se neděje křivda nynějšímu vlastnímu faráři oněch osadníků? A bohužel tak se to zhusta stávalo. Ovšem se říkalo, že dokud ty ony nově zřízené samostatné duchovní správy jen pouhé lokalie jsou, nemůže to jinak býti; kdyby ale z nich se staly fary, pak prý by to ovšem jinak vypadati mohlo. A mnohý starý pan farář mateřského kostela, který požíval po mnohá léta takové požitky vyfařených osadníků, ač bez toho dostatečnou kongruu měl, říkával: Po smrti mé případnou tyto požitky z těch vyfařených osad tomu, jenž jest nyní farářem mých bývalých osadníků.

Konečně přišla doba, kdež ubozí lokalisté sprostěni jsou svého zcela necírkevního názvu (kterýž se v době Josefínské na svět zrodil jen proto, aby za mnoho práce samostatným duchovním správcům jen skrovný obroček se vykázati mohl) a stali se skutečnými faráři dle jména a práva (třebať ne dle výstavnosti fary, ani dle majetnosti) a dosavadní jejich plat (300 zl. konv. m.) zvýšen jest tak, aby fáse každého faráře (při čemž všecky dávky se důkladně spočítaly) obnášela 400 zl. CM. Nyní se to snad zjinačilo — nyní se snad přičkly faráři ony požitky, které z jeho osady jiný farář po mnohá léta požíval, ač ani právo ani povinnost neměl, pracovati pro jeho osadníky? Aj chyba lávky, dřívější lokalista, nyní fará-

řem nčiněný, ač stejný v důstojnosti s každým jiným farářem sebe starší fary — a práci snad zahrnut více nežli onen, byl a jest doposud odkázán na svých 400 zl. CM., které se mu, pakli neměl ničeho jiného — z náboženského fondu vykážaly; měl-li ale kousek zahrádky, která mu třeba ani 1 zl. 50 kr. ročně čistého užitku nevynášela — bylot i to na odrážku vzato; jestli mu osadníci ročně nějakou kopy vajec dávali a tyto ve fasy stály, bylot i ty odrazeny, jen aby náboženský fond se ušetřil. Nic nejde v pravdě nad takovou šetrnost — jenom ať se nenazývá spravedlností. Stává-li takové spravedlnosti zákonné, že farář nemá míti více, než 400 zl. CM. — musí se ten zákon nazvati pro naši dobu zcela nepřiměřeným — a kdo ho doposud zastává, ten ať nyní na sebe vezme tu péči dodávati veškeré potřeby k výživě farářově za ty ceny, které tehdaž platily, když 400 zl. CM. byly snad dosti obstojný peníz pro beneficiáta.

Že plat 400 zl. CM. pro naše časy v skutku příliš malý jest, než aby farář s tím vyjítí mohl, a že má nejméně na 600 zl. postaven býti, to uznalo i *provinciální Concilium* pražské r. 1860, kteréž spolu nařídilo, že se žádný rozdíl nemá činiti mezi novězřízenými a starými farami, jakož tit. VIII. Cap. III. de Congrua benefic. čteme:

„Etiam a discrimine faciendo inter parochias *antiquae* et *recentioris* foundationis, quod in dimetienda congrua hucusque servari dolemus, recedendum esse, mutatae ex integro temporum et imputationis rationes effatim docent. Episcopi maximam curam adhibebunt, ut servatis, quae de non imputandis e jure stolae et piarum foundationum proventibus in usum deducta sunt, et detractis oneribus a beneficiatis singulis annis ferendis, quae pridem defalcari solita sunt, congrua Parochorum portio canonica *saltem ad sexcentos florenos monetae austriacae* . . . assurgat,

habita utique ratione locorum, quae portionem etiam majorem exposcit.“

Tažme se ale : Co se posud stalo a co se stává, když čtyrstový farář náboženského fondu má něco získati, co jemu jakožto faráři filialního kostela v jeho farnosti ležícího připadnouti má — a což posud farář bývalého ondy mateřského kostela z jeho osady požívá.

Hlásí-li se tu čtyrstový farář náboženského fondu o takové požitky, aby jemu přiřknuty byly, anť pro něho jakožto vlastního faráře dle určení svého ustanoveny jsou, na př. jakožto tak nazvaný servitut, užívání pozemků a lesů kostela filialního, jelikož užívání jich vždy připadalo faráři vlastnímu, kam přiřaženost oněch osadníků zněla, a změnou přiřažení tedy žeby mělo toto užívání připadnouti nyní jemu, jakožto vlastnímu faráři osadníků a kostela, od něhož tyto požitky se dávají. Co tu vidíváme? Bytby se i uznalo, že má farář náboženského fondu právo na své straně, že by měly tyto dávky a požitky jemu připadnouti, anť vlastně pro něho určeny jsou — přece se hnedky připomíná, že mnoho-li by mu těmito dávkami a požitky přibylo, právě tolik se jemu z jeho peněžitě kongruy, kterou z náboženského fondu dostává, odejme, aby zase seděl na holičkách co věčně čtyrstový farář.

Ale slyším, že ze strany církevní se praví: Není vrchnost církevní toho vinna, že se tak jedná s čtyrstovými faráři; toho příčinou jest vláda světská, která nechce upustiti od svého pravidla, že každý přírůstek nad 400 zl. se faráři náboženského fondu musí odraziti, tak aby nikdy více než 400 zl. neměl. My proti tomu pranic nenamítáme, když vláda světská dbá o to, aby se z náboženského fondu uspořilo, kdykoli příjmy beneficiáta se znamenitě zvětšily; avšak nemůžeme spořivost tuto za ospravedlněnou uznati v takovém případě, kde čtyrstový farář o *sto* aneb *půl druhého* sta zlatých více dostati

má. Spolu však také vědomo jest, že mnohý farář raději ten přírůstek by sobě v *naturalích* vybíral místo hotových peněz z náboženského fondu, když by požitky jemu připadnout mající v té samé ceně jemu nyní byly počítány, v jaké je požíval farář ondy mateřského kostela. Ješto se v posledních letech veškeré věci k výživě potřebné nad míru zdražily, jest to zajisté mnohem větší výhoda pro faráře, když k. př. několik sáhů dříví in natura dostává, nežli když se mu dříví v staré ceně re-luiruje na penězích.

Konečně tuto na mysli uvážiti sluší důležitou otázku : kterak a kdy pak může něco na svých příjmech získati čtyřstový farář, když congrua se mu počítá stále jen na 400 zl. ? Může-li se to považovati za přiměřenou congruu farářskou nyní, kdežto se uznalo zapotřebí, zvýšiti plat pp. *kaplanů Pražských* na 450—500 zl. a kdežto se i na *venkově* místa kaplanská se 300 zl. r. č. zakládají ? Budiž tedy od nynějška základem, jak nejdůstojnější biskupové v concilium pražském uznali, aby congrua faráře počítána byla nejméně na 600 zl. r. č. a teprv to, co farář přes 600 zl. požívá, budiž jako přebytek congruy považováno, a jistě pak mnohé faře náboženského fondu bude pomozeno, byť-by i hned všem farářům se nevykázalo celých 600 zl. z fondu náboženského ; vždyť by se i odjinud, n. př. ze záduše filialního kostela jemu congrua doplniti mohla. Pak by alespoň patrno bylo, že má býti učiněn začátek se zlepšením malých beneficií a že jak církevní tak i světská vláda konečně uznává, — což nyní dokazovati zhola zbytečno — že za nynějších poměrů žádný farář s pouhými 400 zl. se slušně vyživiti nemůže.

K. K.

Kronika.

Konkordát a nepřátelé jeho.

Sotva se před 12 lety ve státech Rakouských ozývati počalo slovo „Konkordát,“ již také ze všech stran jako na dané znamení sbíhali se nepřátelé všelikého druhu vzbuzující pokřik válečný proti církvi i proti nejvyšším orgánům vlády světské. Tehdáž nebylo se co diviti; vždyť pak celých téměř 70 let se vydávaly zákony „in publico-ecclesiasticis,“ kdežto církev považováno za skromnou popelku, u kteréž o nějaké autonomii ani řeč býti nemůže. Pročež postrach nemalý zmocnil se ležení nepřátelského, když tu najednou prohlášena jest smlouva, uzavřená mezi nejvyšší samostatnou mocí církevní s jedné a nejvyšší autoritou státní s druhé strany. Byloť r. 1855 a 1856 psáno mnoho pro konkordát i proti němu, až konečně utichli a se schoulili protivníci církve, ješto proti pevnému štítu vůle mocnářovy marným se ukázalo všecko šermování jejich.

Uplynulo 10 let ač ne zcela pokojných, přece takových, že církev volně mohla se oddávati pracem k všestrannému použití svobody jí udělené směřujícím. Mnohá věc ovšem, která současného spolupůsobení státu s církví vyžadovala, nedošla — ač přirknuta byvši konkordátem — svého uskutečnění. Tak abychom jen něčeho již tuto dotknuli, slíbila vláda císařská v 33. článku, že kněžstvu poskytnuta bude náhrada za bývalý *desátek*, a sice buď v nemovitých statcích aneb v státních dlužích pojištěná náhrada. Avšak dobře každému vědomo, že netoliko náhrady úplné za *desátek* již před konkordátem zrušený dosavad poskytnuto není, ale že naopak náš sněm český i těm obcím, které ještě odváděly *desátek*, dovolení dal, aby *desátek* ten a veškeré jiné dávky vykoupiti směly. Jiné články, jenž úplného provedení nedošly, jsou n. př. pátý (že vyučování na všech ústavech bude se srovnávati s učením katol. církve); sedmý (o gymnasiích a školách středních vůbec); šestnáctý (o knihách víře a mravům škodlivých); šestnáctý (non patietur, ut Ecclesia catholica ejusque fides, liturgia, institutiones sive verbis sive factis sive scriptis contemnantur: — teď se děje vše právě jako na vzdory článku

tomuto); devatenáctý (o jmenování biskupův); třiadvacatý (canonicus poenitentiarius et theologalis); dvacátý šestý (o zvýšení kongruy farářův); třicátý prvý (o fondu studijním a náboženském). — V ostatních věcech, tu kde církev sama o sobě jednati mohla, velký pokrok jest učiněn. Převrácené zásady josefinismu tu onde ještě k dennímu světlu deroucí se poznenáhla ustoupiti musely ryznému povědomí o církevní *neodvislosti a jednotě*, v jakéž všickni údové církve k sobě vespolek, k pastýřům duchovním, k biskupům a k papeži co hlavě celé církve upoutáni jsou. Se vším důrazem apoštolského úřadu svého naléhali nyní biskupové na uveřejnění a provedení církevních *zkonů*, z nichž přemnohé doposud se ani prohlásiti nesmívaly. Co ale obzvláště pro naši českou provincii církevní z doby této věčně památným zůstane dějem, jest slavné zahájení *sněmu provincialního* r. 1860 a synod *diecesálních* r. 1863. Pravda sice, že přemnohá prospěšná nařízení obou synod těchto skutečněna doposud nejsou; nicméně již to, že po 250 letech se zase jednou *směly* zahájit sněmy církevní v Čechách a že konání sněmů těch tak mnohonásobný prospěch církvi přineslo, již to pravíme, jest výsledek konkordátu nad míru skvělý a výsledek ten potrvá i tehdáž, kdyžby konkordát měl změněn býti.

Nejskvělejší však důkaz, jak důležitý obrat ve vědomí a životě církevním se u nás za posledních let vykonal, podává zajisté nejdůstojnější náš *episkopát*. Kdyby to byli ještě hierarchové epochy josefinské, tutby ovšem se byli měli na pozor, aby ani jediným slovem se na odpor nepostavili intencím orgánů vlády světské. Ale naši pp. biskupové přestali býti pouhými dvořeníny; oni jsou apoštolové a proto s apoštolskou neohrožeností vyslovili své: „Non licet!“ naproti nepřátelům o zrušení konkordátu usilujícím; do rukou mocnáře samého vložili biskupové *adresu*, v nížto jasně dovozují, že plachý a bezdůvodný jest pokřik nepřátel, jakoby konkordátem svrchovaná práva světského vladaře byla utrpěla nějakého skrácení.

Nad adresou touto povstalo ovšem všeobecné zděšení v Israeli! Kdožby také, jsa uvyklý na poslušné mlčení, s jakýmž biskupové Josefinští přijímali všeliké výslipky a křivdy církvi činěné, kdožby se byl nadál, že biskupové se osměli opřít se co mocná hráz záhubnému proudu nevěreckého liberalismu, nic na to nedbajíce, že liberalismus onen na podporu a ochranu vlády spoléhá! — Jako

před 10 lety, když prohlášen jest konkordát, tak i nyní po uveřejnění adresy biskupské vytasili se nepřátelé s velikou zbraní lži, hany, potupy, osočování, úsměšků a podezírání proti církvi, nohama šlapající po nejsvětějších zájmech člověčenstva pod záštitou klamavého hesla o „svobodě svědomí.“

Svoboda svědomí se hlásá všem evangelíkům augspurského i helvetského vyznání, svoboda svědomí židům a mahomedánům, irvingiánům a mormonům; ale svobody svědomí nemají požívati *katolíci!* Katolíci jedině at neposlouchají hlasu svědomí svého, kterýž jest hlas Boží a hlas církve Jeho neomylné. Katolíkům se musí toto svědomí vyrvati z útroby a musí se jim oktroyovati svědomí jiné, svědomí pohanské, nevěrecké; katolíkům budiž přána svoboda, ale nikoli *ve* svědomí a *podle* svědomí, nébrž nevázanost a svoboda *proti* jejich svědomí, proti učení svaté víry katolické. Jiným přána buď svoboda, katolíci v pouta buďtež jímání co otroci!

Do otroctví toho uvrhnouti chtějí nevěrci a údové tajných spolků všecky vyznavače víry katolcké za tou příčinou, aby pak sami na ssutinách církve svůj „chrám Šalomounův“ zbudovati a odtud celému světu vévoditi mohli. Domnějíce se pak v nynějších jim příznivých okolnostech časových cíle svého zcela bezpečně dosáhnouti, rozestavili nepřátelé ti najaté voje své ze *tří stran* najednou proti církvi katolické, aby již nikterak drápům jejich uniknouti nemohla:

1. První šermoviště vyhlídnucli sobě na onom místě, odkudž zvuky válečné trouby jejich do veškerých částí rakouské říše se rozléhají a tudíž nejrychleji poplach spůsobiti mohou. Liberálníci, kteříž v ten čas tvoří vydatnou většinu zákonodárného sboru zemí cislajtanských, umínili si stůj co stůj oblažiti svět celou řadou „svobodomyšlných“ institucí, jimiž by pro všecku budoucnost pojistili slávu jména svého. Zkusili to nejdříve v oboru *státních* zařízení, ale narazivše na odpor vlády, kteráž se jim nechtěla zholat v šanc vydati, v brzku opět utichnouti museli. I vzpomněli sobě, že se svými svobodomyšlnými plány lépe pochodí, když se odvázejí na pole *církevní*, když namířejí lučičtě svá proti bezbranné choti Kristově, kteráž nemůže mečem hmotným brániti se proti škůdcům svým, kteréž ani s úradu ssaditi ani uvězniti nelze toho, kdo na ni hanu kydá.

A ejhle! sotva že znovu poohrát byl pověstný edikt

páně Mühlfeldův, sotva že pronešeno jest heslo: „Pryč s konkordátem! tu nejen mnozí pokřtění údové církve katolické, ač ani obecného katechismu neznajíce, jali se onomu sboru předkládati svoje návrhy k „opravám“ církve, ale i protestanté ano židé sami na soudnou stolicí zasednuvše podle zásad svého vyznání přikrajovati se odvážili dogmatiku katolickou. A to se nazývá u těch pánů „svobodou“ svědomí? Tuším že dosti jest jiných potřeb týkajících se především *časného blaha* občanů říše rakouské; o blahobyť lidu, o zmenšení daní a všelikých břemen tížících náš ubohý lid, o bezpečnost života a majetku ať se ti pánové starají především a zajisté jim nebude pak zapotřebí, aby pro nedostatek látky jiné se pouštěli do dogmatiky a církevního práva, kteréžto věci jediné před sněmy *církevní* náležejí. Kdežto ale naopak zmínění pánové podkopávají svatou víru v srdcích křesťanů katolických, tím netoliko nepřispívají k časnému blahu lidu, ale blaho to spíše kazí, ješto, jak dí nejdůst. p. biskup Budějovický v pastýřském listu svém, „bez náboženství křesťanského není pokoje a blaha v lidské společnosti a člověk zraky své obraceti má také do věčnosti a k Bohu, nemá-li konečně zkázu vzíti *časné i věčné* blaho jednotlivých lidí a celých národův.“

2. Upravenou půdu k šermovišti druhému, pokud možná ještě rozsáhlejšímu, podaly *noviny*, denníky to politické a plátky humoristické. Mezi těmi na prvním místě stojí židovské novinářstvo německé ve *Vídni*. Zuřivost listů *Videnských* naproti církvi katolické jest sice od mnohých let známa, ale nikdy nedosáhla onoho stupně slepé vášnivosti jako nyní. Nezbyvá snad už ani jediné nadávky, jižto by listy *Videnské* nebyly pojmenovaly 25 oněch apoštolských biskupův, jenž podepsali adresu k císaři pánu. Nejprve podezříváno některé z nich, jakoby proti vlastní vůli, jsouce toliko donuceni od ostatních byli podpis svůj přidali; to se osvědčilo býti hanebnou, lži, ješto jeden biskup za druhým nyní vydává listy pastýřské, v nichž tytéž zásady jako v adrese vysloveny jsou. — Tu opět všemi novinami roztrušovány přehrozné pověsti o násilí, jakého prý se použilo proti dceři žida *Radamskiho*, kteráž do kláštera panen se uchýlivši nyní od abatyše násilně ku přijetí křtu nucena bude. Novináři ihned vyhledali ze starých románů oblíbené fráse o španělské inkvisici, plakaly nad otcem zrádně opuštěným; matku, prý z leknutí ranila mrtvice! Když ale podal mi-

nistr autentickou zprávu, že Radamski dceru trýznil, sekerou po ní hodil, že dcera k otcí navrátiti se nechce — bylo po hřmotu. — Teď opět tytéž noviny, které tak udatně hájily svobodu svědomí židovského, v nestoudném přepychu svém vyzývaly vládu, aby obmezila svobodu slova Božího, o němž praví samo písmo: „Verbum Dei non est alligatum;“ tytéž noviny, které každý den z plné tlamy chrlejí hanu a potupu proti církvi, ano rouhají se Bohu samému, ty chtěly nyní poučovati faráře a kaplany, o čem by kázati a o čem mlčeti měli. Zdali pak za pohanských Neronů a Diokleciánů nepožívala církev větší svobody, než jaké jí přejí nevěrcové nynější? Tehdáž sice pronásledování bývali vyznavači víry Kristovy, a trápení všemi mukami až k smrti, ale ani pohané nepřikazovali kněžím, co by kázati měli. Jestli již nyní liberálníci naší doby si tak nestoudně počínají, co se teprv dítí bude tehdáž, kdyžby se lidé ti úplně vesla státního uchopili?

Jindy pokud nájezdy novinářů Videňských se jen národnosti české dotýkaly, bojovaly proti nim také „*Národní Listy*“ v Praze vydávané. Od té doby však, co německé listy ve Vídni si obraly církev katolickou jakožto terč, do kteréž metají střely hnusných vtipů svých, naplnilo se slovo: „*Et facti sunt amici Herodes et Pilatus in die illa.*“ Kdežto na Moravě „*Olomoucké Noviny*“ se rázně ujaly zájmů církevních a v mužném boji proti nepřátelům víry i národa zápasily, podaly „*Národní Listy*“ přátelskou ruku Bohemii a Tagesbotovi a daly se od nich uvéstí v kruh přátel rovného smýšlení ve Vídni; ony ponechaly konkordát a co s nimi souvisí, „vyšší hierarchii,“ té samé hierarchii, kterou nedávno s jásotem vychvalovaly pro politické smýšlení její, jenž se tehdáž náhodou srovnávalo se smýšlením „*Nár. Listův.*“ Nedbajíce na to, že milionové národa českého náležejí církvi katolické a jen 100.000 obyvatelů k vyznání evangelickému a 90.000 k židovstvu se čítá, ukazovaly nicméně „*Nár. Listy*“ od jakživa větší náklonnost k oběma těmto minoritám, ale velká majorita katolíků naučila se bohužel „*Nár. Listy*“ znáti jen co nepřátely své. Toť opravdu věc nad míru žalostná; nebo víra katolická se ze srdcí českých vyrvati nedá a proto zachování víry té jest rovněž důležitá ano mnohem důležitější otázka životní pro náš národ nežli samo zachování národnosti. Kdo ale v životní otázce víry národ

svůj zrazuje, ten není věrným přítelem národa, byt by se za takového stokrát vyhlášoval. Že to není pouze osobný náš náhled, toho důkazem buďtež následující slova z přátelského dopisu nám z Moravy zaslaného vyňatá: „Že Národní Listy se vyjádřily proti konkordátu, bolelo nás na Moravě více nežli rány nám od nepřátel zadané. Veřejně se u nás mluví, že Národní Listy jsou od našich nepřátelů podplaceny.“

3. Ještě s jiné strany si někteří údové říšské rady objednali sukkurs ve svém proti církvi započatém boji. Mírně tu *zástupitelstva* měst a vesnic, jenž buď žádosti o zrušení konkordátu aneb protesty proti biskupské adrese poslaly do sněmovny poslanecké ve Vídni. Především si pospíšilo zástupitelstvo města Vídně, kteréž vždy o jiné záležitosti se stará více než o vlastní domácí záležitosti města Vídně, a za tou příčinou také již kdysi od samého císaře pána přísnou důtku dostalo. Za příkladem hlavního města brzy i leckterá městečka a vesnice prohlásily, že nespokojena jsou s konkordátem, o němž ku podivu! dříve po celých 10 let ničeho nezvěděly. Jestli si některé zástupitelstvo nepřispíšilo samo, tu hned dotyčný pan poslanec dal ve Vídni na poštu psaníčko drobnou literou, v němž purkmistrovi rozkázal, aby honem zástupitelstvo svolal a adresu proti konkordátu do Vídně zaslal. Zástupitelstev těchto použili pak páni poslancové, aby v říšské radě se na to odvolali, že za nimi stojí „veskeré“ obyvatelstvo a že tedy — konkordát se zrušiti musí.

My však s církevního stanoviska ani výrokům těchto zástupitelstev *žádné váhy přiložiti nemůžeme* a to ze tří příčin: a) konkordát se záležitosti obecného lidu věřícího čili *nekněži přímo ani nedotýká*; neboť tři poslední články jeho jsou pouze formální; článek první obecně se dotýká celé církve, články 5. 7. a 10.ý se jen částečně na některé třídy věřících vztahují; zbývá tedy ještě devěťadvacet článků, v kterých řeč jest o papeži, biskupech, farách, o patronátu a jmění církevním, zkrátka o věcech, v nichž (jak to platí též o 5. 7. a 10. článku) jedině hlas církve *vyučující* rozhoduje, ne pak vůle lidu. — b) Vezmeme-li ohled na *okolnosti*, za jakými povstala větší část peticií o zrušení konkordátu, seznáme brzy, že se obyčejně touha po svobodomyšlnosti spojila s hrubou *nevědomostí* a takto peticií splodila. Pokud věci známe ze zkušenosti a z dokladů jiných listův církevních, jsme přesvědčeni, že mezi všemi

zástupitelstvy, kteréž podaly petice o zrušení konkordatu, není zástupitelstva *ani jediného*, jehožto údové *všickni* bez výminky by byli aspoň jednou v životě svém přečetli *celý konkordát*. Vždyť pak v nejednom místě údové zástupitelstva sami vyznali obmezenost ducha svého řkouce: Nikdy jsme konkordát nečtli a nevíme co v něm jest; ale proto přece musí zrušen býti. Jinde opět hrozilo se tím, že nastane opět robota a desátek, nebude-li zrušen konkordát; ze strachu před robotou mnohý rolník podepsal petici. — c) Konečně se tážeme: kterak se má rozuměti oněm podpisům zástupitelstva některého města neb vesnice? Jestli to neznamená nic jiného leč tolik, že *občané X. Y. Z. atd.*, kteří teď jsou náhodou výbory obecnými, se nesrovnávají s konkordátem a žádají aby zrušen byl, pak proti oprávněnosti takových petic ničeho nenamítáme; v konstitučním státě se podobná práva petiční všady vykonávati mohou. Pakli ale tito údové výboru nikoli co jednotlivci, ale co *zástupitelstvo obce*, co sbor a ve jmenu *všech údu této obce* zadali petici o zrušení konkordátu, tu již se tázati musíme: *S jakým právem* zástupitelstvo obecné se smí považovati za *representanta náboženského smýšlení* všech jednotlivých občanů? Kdo mu dal k tomu plnomocenství? Kdo mu mandát propůjčil? Smýšlení nebo přesvědčení náboženské jest záležitost, která se přímo dotýká církve a v její obor náleží. „Výbor“ některého města neb vesnice ale není prazádným úřadem církevním, an žádné právomoci od církve neobdržel. Tak jako představený obce nejde za celou obec ku sv. zpovědi, jen sám za sebe, a jako nemusejí ještě nábožni býti všickni osadníci proto, že náhodou výbor sestává ze samých mužů zbožných, tak i s druhé strany snadno se může přihoditi, že celý výbor i s panem představeným jsou lidé bohapustí, kteříž o sv. náboženství pranic nedbají, kdežto většina obyvatelů věrně se k církvi hlásí a povinnosti náboženské svědomitě plní. — *Církev* tedy nemůže nikdy usnešení výboru obecného považovati za výraz smýšlení celé osady u věcech náboženství se týkajících. — Ale ani *světská vláda*, chce-li jednati důsledně, adresám protikonkordátním žádné váhy přikládati nemůže. Neboť jak profesor církevního práva ve Vídni dr. Pachmann trefně dokládá, vyměřeny jsou *císařským patentem ze dne 24. dubna 1859* (Říšský Zákoník 1859. č. 58) všechny obecní záležitosti, o kterých zástupitelstvo obce se raditi a platně uzavirati smí. *Záležitosti tyto* jsou dle

§. 195, 196 a 197: Volba představenstva, úředníkův, udílení práva občanského, právo presentační, správa jmění obci přínaležejícího, ustanovení obecních přírážek, péče o stavby obecní, pronajímání obecních pozemků a stavení, přehlížení účtů a co s těmito předměty souvisí. Načež §. 198 praví: „Obecní zástupitelstvo nesmí žádné jiné předměty v poradu bráti a o nich uzavření činiti, leč o těch, jenž v §§. 195, 196, 197 naznačeny jsou. Každé usnešení, které se ustanovení tomuto protíví, jest *neplatné* („Der Gemeinderath darf *keine anderen* als die mit den §§. 195, 196, 197 bezeichneten Geschäfte seiner Berathung und Schlussfassung unterziehen. Jede dieser Bestimmung zuwiderlaufende Schlussfassung ist *nichtig*.“) Z čehož nutně následuje, že *adresy proti konkordátu*, an o takovém předmětu v §. 195, 196 a 197. žádná zmínka se nečiní, jsou *neplatné* a podle zákona za takové považovati se musejí.

Ku chvále našeho lidu českého ostatně slouží to, že z ryze českých obcí žádné adresy proti konkordátu nevyšly; bytby se to nebylo všude stalo pouze z přesvědčení náboženského, tolik přece každý uznati musí, že naše obce lepší takt v té věci projevíly než „Nár. Listy.“

Naproti tolika nepřátelům netratí církev katolická v Rakousku oné zmužilé myslí, kterou jí vstěpuje živé vědomí o přítomnosti Ducha sv. s ní a za ni bojujícího. Věrní synové kněží i nekněží rozpomínajíce se na slova Kristova: „Kdo není se mnou, proti mně jest“ (Luk. 11, 23) na jevo dávají souhlas s adresou biskupů a slavně se okražují proti zrušení konkordátu, této císařským slovem zaručené smlouvy; kněžstvo, učitelstvo i věřící lid protestují proti zavedení občanského manželství (o němž srv. Čas. Duch. 1867. sv. 2. pg. 147.) a proti odtržení školy od církve. Zdá se nám, že tuhý boj, jež nyní církvi podniknouti jest proti nepřátelům, přispěje k tomu, aby se svůj k svému přihlásil, aby s jedné strany se postavili nepřátelé kříže Kristova, a na druhé straně aby seřadili se učenci Božského Mistra. Mnohé zajisté ze sna duchovního probudí válečný pokřik, jenž nyní obě strany volá do boje. Jest to ovšem boj nerovný, boj klamu a lži proti pravdě, boj podvodu proti upřímnosti, boj moci násilné proti právu potlačovanému, boj tajných spolků světla denního se štítících proti zjevenému Evangeliiu, které církev hlásá veřejně před tváří celého světa. My

se nestrachujeme nikterak boje toho, pokud budeme na jedné straně státi my a na straně druhé *toliko* nepřátelé naši ale *nikdo jiný*, t. j. když nebude nepřátelům našim pomáhati a je chrániti — *rakouský stát*.

Za našich časů, kde všeliká moudrost politická vrchuje „ve svobodě svědomí“ a v „suverénní vůli lidu,“ nestarají se světské vlády příliš o náboženské vyznání svých poddaných, každému na vůli ponechávajíce, co a jak věřiti chce. Dle obyčejného u kanonistů výrazu jest nynější stát *indifferentní*, zcela lhostejný vzhledem náboženského vyznání svých poddaných; Žid a turek jest mu rovně milý jako katolík nebo protestant; nynější stát vyměřuje cenu občana podle daně, kterou tento platí. Víme sice, že tento indifferentismus se s ideou státu podle názoru křesťanského nikterak nesrovnává. Avšak nic by to na plat nebylo, bychom na tomto místě sebe šířeji křesťanskou ideou státu vypisovali a ji důvody nejvážnějšími, jak ze staré historie tak i ze zkušenosti nejnovější vzatými podporovali chtěli; zajisté bychom nikde nenalezli sluchu; neboť jedinou zemičku sv. Otce vyjímaje nedochází ona idea v žádné zemi Evropejské náležitěho uznání. Nicméně dopuštěním Božím i tento indifferentismus se strany státu, ač z počátku hrozil církvi těžkými pohromami, v mnohém přec ohledu ku prospěchu jí sloužil, jakož vůbec to pozorujeme v dějinách člověčenstva po všecka staletí aery křesťanské, že se církev každé státní ústavě akkomodovati uměla; onať s toutéž dogmatikou a s toutéž kázní a tímtež hierarchickým zřízením svým ob stojí v republice tak dobře jako v monarchii. A tudíž řečený indifferentismus tak málo byl a jest na překážku církvi, že ona právě tam, kde indifferentism největší panuje, nejvolněji se rozšiřuje a uprostřed nevěrců a bezčetných sekt jinověreckých k utěšenému rozkvětu dospívá, jak toho v Anglicku a Americe očividné důkazy spatřujeme.

I u nás v Rakousku se onen indifferentism brzy zmocnil všech občanských a státních poměrů. Stát náš popřál v nejnovější době vyznavačům všelikých vyznání náboženských (zákonitě dovolených) rovná práva jako údům katolické církve, a tedy náleží mezi státy *paritae-tické*, jenž žádného rozdílu mezi katolíky, jinověrci a nevěrci nečiníce církev katolickou považují za společnou, již tatáž práva přísluší jako každému jinému sboru neb společnosti státem uznané. Že rakouský stát mezi tyto indifferentní říše náleží, toho nejjasnějším důkazem jest

uzavření konkordátu r. 1855; neboť potřeba a nevyhnutelnost takovéto státoprávní smlouvy objevila se nejen v Rakousku, ale i v jiných zemích všude, kdekoli následkem změněných názorů politických také poměr církve ku státu se změnil a pročež nového upravení vyžadoval, mělo-li se jinak předejít nekonečným třenicem a sporům z obou stran povstati mohoucím.

Co tedy žádáme od státu rakouského a jeho vlády? Nic jiného nežádáme, leč aby vláda v onom boji, jež nyní církev proti nepřátelům podstoupá, zůstala *indifferentní, paritaetická*, aby se držela věrně principu *de non interveniendo*, jehož se většina států nyní přidržuje také v politickém a mezinárodním ohledu. Mý žádáme a plným právem žádati musíme *autonomii* církve; pakli nyní každé město ano ta nejmenší vesnice požívá autonomii v tom smyslu, že do záležitostí pouze jí samé se týkajících nikdo nepovolaný míchati se nesmí, tož zajisté církev, kteráž v Rakouských zemích tolik milionů vyznavačů čítá, aspoň na stejnou autonomii nárok činiti smí. Vímeť, že protestantům císařskými patenty ze dne 8. dubna 1861 a 23. ledna 1866 u věcech víry přífknta byla taková samostatnost, jakéz nikdy neměla a posud (ani konkordátem) nenabyla katolická církev v Rakousku. (Srv. past. list. p. bisk. Buděj.) Vímeť, že i židům v záležitostech kultu jejich a správy jmění úplná svoboda se ponechává. Jakým právem se za takových okolností žádati smí od církve katolické, aby ona lidem nepovolaným dopustila svatokrádežnou rukou zasahovati v rozdávaní svátostí, od Krista sluhům církve svěřených? Jakým právem smí někdo nutiti katolíka, aby považoval manželství toliko za smlouvu občanskou, kdežto přece víra jeho učí, že manželství jest svátost? Takového něco ani stát, ani sama vláda naříditi a zákonem předpisovati nemůže. Srovnává-li se něco takového s učením protestantů, nuže ať se toho drzejí; oni uznávají mocnáře světského také za nejvyšší hlavu církve své, a proto ovšem i ve věcech náboženství se týkajících od něho zákony přijímati musejí. Katolíci ve všech občanských poměrech poslušni jsou vrchnosti své a zeměpánu; kdyžby jim ale vláda světská rozkazovala něco, cožby směřovalo proti vůli Boží, proti zjevenému učení od církve sv. hlásanému, tu by poslechnouti nemohli; církev jest v učení svém neomylná, vláda světská se mýliti může.

Nechat tedy vláda se vystiihá všeho, čím by rušila

svobodu svědomí katolického; byt by nám přímo nepomáhala, ut také nepomáhá nepřátelům našim, jinak bychom o nestrannosti její pochybovati museli. Zachová-li vláda naše — a jinak ani se mysliti nedá — tuto neutrálnost, zdrží-li se všeliké intervence, bude-li si počínati úplně paritéticky, nenadržujíc ani jedné ani druhé straně, pak se bohdá jasný vladař naší říše v krátkém čase přesvědčí, že věrní synové *církvě* katolické jsou také nejvěrnějšími syny a poddanými *jeho*, věrnějšími a oddanějšími nežli jiní, kteří potlačením *církvě* se domnívají státu dobře sloužiti a zásluh o vládu si vydobývati. Nám pak v boji nyní nastávajícím budiž útěchou božská pomoc, kterou Kristus *církvi* své nikdy neodpírá; doufejme, že Bůh všeliké milosti nás, když maličko potrpite, dokonale učiní, utvrdí a upevní (I. Petr. 5, 10.), abychom se opět lepších časů dočkali stanouce se svědky triumfu *církvě* nad nepřátely jejími.

Dr. Borový.

Jaké požadavky vznášá doba nynější na katolického duchovního správce ?

(Z konferenčních otázek diecése Budějovické).

Podává Josef Hausmann, farář v Dešenicích.

Abychom ku poznání požadavků dospěli, které právě nynější doba na duchovního pastýře činí, musí každý kněz čas, v kterémž žije, beze všech předsudků zpytovati a alespoň ve hlavních rysech pravdivě posuzovati. Každá doba se charakterisuje intelektuálním a mravním stupněm povšechného vzdělání a jakýmiisi panujícími náklonnostmi a vášněmi člověčenstva. Aby duchovní správce v pochybnosti nezůstal o požadavcích, které nynější doba na něj klade, musí sobě především za úlohu vytknouti důkladné poznání lidí, s kterými a mezi kterými žije, a na které působiti má. — Panujícího ducha času tudý zevrubně seznati musí.

Pakli skoumavým zrakem na člověčenstvo doby nynější popatříme a po jeho náklonnostech a vášních se tážeme, pakli jeho duševní směr a jeho mravní stav sledujeme, kterak se vše toto před naším vnitřním okem objevuje? Vděčně ovšem uznáváme, že intelektuální vzdělanost v novější době velkých pokroků učinila, avšak také nalezneme, že náboženská a mravní vzdělanost stej-

ným krokem za onou nepokračovala, nýbrž daleko za ní pokulhávala; ukáže se, že tužby nynějšího pokolení hlavně na *časný zisk a smyslný požitek* obráceny jsou; že vše nad svůj stav se povznáší, že lidé nejprepíatějšímu přepychu se oddávají, a že lidé naší doby s oným povoláním, které jim prozřetelnost Božská vykávala, nikdež spokojeni nebývají. Čím více však se člověk do časných věcí zabere, čím více se rozkošemi a smyslností zaslepití dává, tím lhostejněji si počíná u věcech svého věčného spasení a hluchým se stává naproti hlasu katolické církve, kterouž Spasitel co božský ústav k vykoupení lidského pokolení ustanovil. A když v dalším postupu života duchovně zakrsalého a také časný blahobyť ničícího svazky *rodinné* se trhají a vychovávání *dítek* zvláště v náboženském ohledu se zanedbává, tu již nelze se diviti, že křesťanské zvyky a dobré mravy čím dále tím více mizí, a nám pokolení lidské dorůstá, od kterého se zármutkem se odvrací oko každého, jemuž pravý blahobyť člověčenstva na srdci leží.

Vedle onoho množství lidu, které v dobývání časných statků zcela pohrouženo jest a v rozmařilostech tone, a následkem toho u věcech spásy duševní a neomylného učení božské církve zcela lhostejným se osvědčuje, nalézá duchovní správce znamenání času pečlivě stopující ještě jinou třídu lidu, kteráž nejvíce vtisknula době naší smutný onen ráz, jímž se tato honosí; míníme zde onu třídu lidí, kteráž se vším úsilím k tomu pracuje, aby vlastní *nevěru* všemi možnými prostředky — sloven a písmem — všady rozšířila, a takto propagandu na nejvýš nebezpečnou utvořila.

Taktéž důmyslnému duchovnímu pastýři neujde, že v době všeobecné vzpoury žijeme, kteráž myslami neustále zmitá a je bouří, naproti každé autoritě bojuje, a protož své pekelné zbraně zvláště naproti katolické církvi obrací, poněvadž tato na božské autoritě jsoucí založena jest základ a ochrana každé jiné světské autority.

Z tohoto nástinu doby nynější pozná každý, že požadavky mnohonásobné a předléžité to jsou, jež nynější doba katolickému pastýři duchovnímu ukládá, a nebylo by se co diviti, kdyby ouzkostranně s apoštolem Petrem zvolal: „Pane pomoz, jinak zahynu!“ — Nechat ale každý pln důvěry k Bohu rukou svých k nebesům povznáší, a Pán jej ve vlnách doby strastiplné a rozbourané nijak zahynouti nenechá.

Požadavky, jež doba nynější na duchovního pastýře vznáší, podle trojího směru snadno roztrfíditi lze. Vznášejíť se naň požadavky tyto se stanoviska :

- a) vědeckého,
- b) mravného,
- c) politického.

a) Doba nynější u každého kněze *vzdělanost* předpokládá a sice jak ve společenském jednání jeho s lidmi, tak i ve vědeckém ohledu. Svět posuzuje každého podle zevnějšího lesku. Nikdy sobě duchovní správce důvěry nezíská, když naproti obyčejným způsobům zdvořilosti se prohřeší. Vzdělanec se s opovržením od něho odvrátí, ale ani surovec se neupokojí, když jeho duchovní vůdce v rovné míře nevzdělaným jest jako on sám. Jako tehdy u kněze jakýsi stupeň vzdělanosti vůbec se předpokládáti musí, tak především *vědeckého* vzdělání se mu nikdy nedostávati nesmí. Nynější doba chce pokládána býti za dobu vědy, osvěty a pokroku, a ovšem také upíratí nelze, že od několika desetiletí věda zvláště v některých odvětvích nesmírného postupu učinila. An povolání duchovního pastýře v něčem zcela jiném pozůstává nežli v zaměstnání světském, nemůže se na něm nijak žádati, aby se výhradně se světskou vědou a uměním zaměstnával, ovšem ale od něho očekávati lze, že o všeobecném pokroku věd těchto aspoň povšechných známostí si zaopatří. Chce-li kněz svou důstojnost a svůj vliv udržeti, musí i světské vědy a umění ve všech pokrocích stopovati a se na rovné výši s jinými vědami udržeti, aby sobě, k čemuž jej ostatní jeho studie zúplna opravňují, ve všech věcech jasný a pravý úsudek utvořil, a to u míře mnohem větší než tak zvaní osvícenci, v jeho osadě, aby takto s to byl, jim svou převahou v otázkách vědeckých imponovati; z druhé strany pak aby na nevzdělanou část své osady ponaučováním a opravováním působil. Abychom to jedním slovem vytkli: Duchovní správce musí se vynasnažiti, aby ve vědeckém směru lidem nejvzdělanějším se vyrovnal, nad ostatní pak méně vzdělané aby úplně vynikal. Když naše časy, co se týče vědeckého vzdělání vůbec, takové nároky na kněze činí, kterým se vyhnouti nemůže, nemá-li sám sebe připraviti o všecken vliv a vážnost u osadníků, na bludní jest, že nijakž a nikdy bez důkladných theologických vědomostí požadavkům časovým zadost neučiní.

Osvěta, kterou se nynější doba honosí, nevztahuje se bohužel v rovné míře také na záležitosti *náboženské*. Právě

v těchto jest osvěta nepostačitelná a jednostranná a rozchází se v náboženské pochybování, lhostejnost u víře, nevěru a nenávisť naproti náboženství. Již tehdy jméno: „*katolický duchovní správce*“ ukazuje knězi postavení, které jemu naproti těmto chorobám časovým vytknuto jest. Kněz jest záštitou víry, záštitou zjeveného křesťanství. Dle svého povolání jest zavázán, tomuto chybnému směru se opříti, a veškeré pohromy vyléčiti. K tomu nedostačí jeho osobné přesvědčení o pravdivosti vlastní víry, ale jesti povinností jeho, aby také jiné o tom přesvědčil a u víře jich utužil, a aby toto dokázal, má zapotřebí důkladných *bohosloveckých* vědomostí, aby vždy připravené měl důvody, na kterých zjevené křesťanství vůbec a katolická pravda zvláště spočívá, aby mohl neodolatelnou mocí těchto důvodů obrátiti jednostrannou osvětu v pravou, odstraniti pochybnosti, vyvrátiti důvody zdánlivé a nevěru s výsledkem poraziti. Jenom důkladné vzdělání u vědě náboženské jej, an jest učitelem a vůdcem lidí nejrozličnějších, schopným k tomu učiní, aby pro každého to vyvolil, co jemu přiměřeno jest, aby všem dle jejich potřeb posloužil, aby i lidem vzdělaným a učeným zadost učinil, zkrátka aby všem byl všecko. Má-li pastýř duchovní osadu svou uchrániti před lhostejností u věcech víry, musí lásku k církvi v srdcích ovčiček jemu svěřených rozněcovati, musí učení víry katolické církve jazykem výmluvným a přesvědčeností plným přednáseti, musí vylíčiti souzvuk a krásu veškerých ustanovení církve sv., bohatství jejich pokladů duchovních, vznešenost jejich obyčejů, velebnost a užitečnost jejich svátků; vše to musí důkladně vysvětliti posluchačům, aby v církvi nejen úžasu hodnou nevěstu Ježíše Krista, ale i svou laskavou duchovní matku poznali, jí láskou a věčností naklonění byli, aby v tom vědomí, že k takové církvi náležejí a katolíky jsou, největší čest a blaženost pocítili. — Jest tehdy nevyhnutelným požadavkem časovým, aby duchovní pastýřové zvláště v městech své práce kazatelské s velkou pilností a důkladností sestavovali; neboť vzdělané posluchačstvo žádá přesvědčení a jedině důkladnými přednáškami je do chrámu Páně přilákati lze, jak se to osvědčuje při misiích, ačkoliv se proti nim se všech stran předsudky ozývají. — Zvláště pak zřetel svůj obrať duchovní pastýř na školní mládež a vyučujž ji důkladně nejenom u víře, nýbrž vychovejji se vší možnou péčí ku křesťanské dokonalosti, abys takto základ položil

pro budoucí pokolení, jenžby u víře a v životě blahodějnějšího vydávalo ovoce.

b) Katolický kněz, třebaš obohacen jsa všemi vědomostmi, jenž se v oboru jeho povolání vyžadují, neučiní zadost nárokům doby nynější, pakli vedle intelektuální vzdělanosti nevěnuje též zvláštní svou pozornost nábožensko-mravné stránce naší doby. Jednostranná osvěta, lhobejnost a nevěra zrodily ještě jinou chorobu v době naší: jest to materialismus a spojená s ním bezmírná touha po ukojení žádostí smyslných. Jsouť to přirozené následky a ovoce choroby na prvním místě jmenované. „Kde poklad váš, tam bude i srdce vaše“ praví Spasitel. Když srdce lidské vzhůru se nenese, a po nebeských věcech nezatouží, hledá svého nasycení ve věcech pozemských, v přepychu a ve smyslnosti.

Avšak v duchovním pastýři jest právě opačný směr znázorněn. Duch času jest nakažen materialismem, u něho váhu mají pouze věci pozemské smyslné, požitky jsou mu cílem. Kněz naopak znázorňuje idey duševní, vyšší, neviditelné, ideu mravného dobra, a jeho úřadem jest, aby ideám těmto mezi lidem platnost vyžískal.

A jakým způsobem to vykoná? On ukáže svým duchovním svěřencům především marnost a pomíjitelnost všech věcí pozemských. On poukáže na krátkost života a na bláznovství oněch, kteří jsouce hojně opatřeni věcmi pozemskými v jejich požívání se radují, a přece v krátké době hlas uslyší: „Ty blázne, ještě dnešního dne musíš zemřít!“ — On jim připomene a v paměť vštíplí, že ku konci života člověku nic neprospěje, kdyby i celým světem vládl, na své duši ale ztrátu utrpěl; že nám jenom dobré skutky tam na věčnost následovati budou, a že ctnost jedinká jest, která nás na pozemské pouti potěší a na věčnosti oblažiti může. Tyto pravdy duchovní pastýř se vši mocí hlásej, chce-li v pravdě o blahobyť své osady se postarati.

Avšak na tom ještě přestatí nesmí. Veškeré jeho práce bylyby marné, kdyby tyto vyšší statky, které on svým jazykem vyhláší a schvaluje, u něho samého a v jeho srdci první místo nezaujímal, kdyby na něm samým se nezrcadlilo, že prázděn jest náklonnosti k pozemskému zisku a k nectné samolásce, a že co pravý duchovní pastýř jen duše vyhledává, aby mohl se sv. Pavlem říci: „Nehledám co vašeho jest, nýbrž vás;“ musí se tedy kněz řídit podle rozkazu téhož apoštola, jenž praví: „Ve všech věcech osvědč sebe samého co vzor dobrých skutků.“

V naší době obzvláště musí duchovní pastýř v každém spůsobu bez poskvrny býti a jeho *dům* dobře zařízen, aby mohl celé osadě za zrcadlo a příklad sloužiti. „Nic není,“ tak nás učí sněm Tridentický, „coby jiné více ku pobožnosti a ke službě Boží vyučovalo, než život a příklad oněch, jenž se bohoslužbě byli věnovali.“ Dobrý příklad se strany duchovního pastýře jest tím potřebnější v době nynější, jelikož tato nepřátelsky smýšlející naproti církvi katolické, také její služebníky nenávidí, přísně jich pozoruje, jejich chyby u veřejnost vynáší a na náboženství samé potahuje, aby toto tím spíše podkopati mohla.

Jak ale, když toto vše nedostačí, když slovo a příklad duchovního pastýře bez značného výsledku zůstává? V takových pádech musí mocnější páky býti upotřebeny, a k těmto náleží na prvním místě *misie*. Ať se proti nim namítá cokoliv, jedna věc jistá jest, že jejich výsledek vždy spásonosný byl. Třeba bychom jich bouřce přirovnati, která rychle zaniká, nicméně přece zarytými srdciemi zatřese, a je pro símě všeho dobrého schopná a úrodná učiní.

Panující přepych a rozkošnictví vyvolaly také rozličné spolky, které více méně směru materialistickému doby nynější slouží. Těmto na odpor založí duchovní správce *církevní spolky*; při tom ale budiž pamětliv, že na tom nezáleží, kolikerých zakládá, nýbrž jak dobře a opatrně jeden aneb druhý řídí, když jej byl pro svou osadu za příhodný uznal.

Všeobecně by se měly odporučovati *spolky pro jednotlivé stavy*. Neboť když se povinnosti každého stavu svědomitě a v duchu církevním plní, povzbuzuje se tím také smysl pro rodinu a vychování dítek, a tím se položí základ ku křesťanskému rodinnému životu. Spolky *spěvácké* v nynější době tak oblíbené mohly a měly by dle možnosti ke službě církevní a ku povznesení služeb Božích ušlechťením kostelního zpěvu býti vedeny.

(Dokončení budoucně).

XXXVII. Seznam

údu a účastníků Dědictví svatého Prokopa.

(Vklady od 23. června do 16. listopadu 1887.)

P. T. páni:

Ignác Hradil, kapl. v Tekové v Uhrách 5 sl.
Stanislav Škarda, dr. a prof. bohosloví v Teplé 10 sl.

P. T. páni:

- Frant. Satora, kapl. v Velkých Němčicích 10 zl.
 Christian Jos. Kaplan, premonstr. Strahovský, kooper. na Sv. Hoře u Olomouce 40 zl.
 Frant. Veselý, kooper. v Karlíně 5 zl.
 Frant. Florian, bohoslovec v Brně 10 zl.
 Josef Javůrek, kaplan v Tachlovicích 5 zl.
 Method Nývlt, z řádu premonstr. v Želivě 5 zl.
 Ludolf Pejčoch, z ř. prem. v Želivě 5 zl.
 Ferdinand Lehner, kapl. v Karlíně 10 zl.
 Jan Tyrichter, kaplan v Držkově 10 zl.
 Tomáš Sedláček, admin. v Pačlavicích 5 zl.
 Václav Čejka, kaplan v Benátkách 10 zl.
 Josef Kolář, farář v Slavětíně 20 zl.
 Frant. Hoppe, křiž., kapl. v Dobřichovicích 10 zl.
 Karel Řehák, alum. IV. r. v Praze 5 zl.
 Josef Hanek, bohoslovec v Látaněvčicích 15 zl.
 Jan Eybl, kaplan v Přibrami 10 zl.
 Ignác Kubasta, farář v Bechlíně 5 zl.
 Frant. Rožický, kaplan v Roudnici 5 zl.
 Ignác Entler, duch. v Kravsku u Znojma 10 zl.
 Josef Menal, farář v Bubenči 10 zl.
 Ant. Buchtel, b. vikář a děk. v Kyšperku 10 zl.
 Frant. Horáček, kaplan v Kyšperku 10 zl.
 Klement Borový, dr., vicerektor sem. a prof. 10 zl.
 Jan Pavla, probošt v Roudnici 10 zl.
 Frant. Pek, kapl. v Liběchově 10 zl.
 Matěj Dušek, kapl. v Charvátcích 5 zl.
 Frant. Krása, farář v Obříství 10 zl.
 Josef Dostal, koop. v Plesně v Slezsku 15 zl.
 Aug. Kleveta, koop. v Podivíně 15 zl.
 Karel Ambros, kapl. v Bojkovislah 10 zl.
 Jan Dolina, farář v Pitíně 10 zl.
 Josef Dvořák, kaplan v Čibasi 10 zl.
 Vincenc Humplík, kapl. ve Frydku 10 zl.
 Bedřich Krejčí, farář v Orlovicích 10 zl.
 Petr Janek, kaplan v Holešově 10 zl.
 Michael Hrachovina, far. v Žeramevicích 10 zl.
 Jan Kroumal, rolník v Rychtářově 5 zl.
 Mikuláš Frank v Zábrdovicích 5 zl.
 Jiří Mlejnek, farář v Jenešově 10 zl.
 Frant. Čermák, far. v Přibislavicích 5 zl.
 Frant. Mlčoch, kapl. v Otnicích 5 zl.
 Valentin Šiler, kapl. v Drahněch 5 zl.
 Frant. Černíček, kapl. v Boskovicích 10 zl.
 Jakub Neukil v Mokré 10 zl.
 Frant. Hamerník, láník v Opatovicích 10 zl.
 Ondřej Metelka, domkář v Šyrovicích 5 zl.
 Dominik Cetl, rolník ve Vojkovicích 5 zl.
 Frant. Lojkásek, vikář v Mikulově 5 zl.
 Alois Šilbert, farář v Paclavicích 10 zl.
 Osvald Nyklas, farář v Žaročicích 5 zl.
 Florian Duša, farář v Litenčicích 20 zl.
 Frant. Čermák, kaplan v Hodoníně 5 zl.

P. T. páni:

Frant. Panáček, rolník v Grunvří 5 zl.
 Frant. Petržel, kaplan v Miloticích 5 zl.
 Šimon Koupa, kaplan ve Velké Mezeříči 5 zl.
 Ondřej Hanák, farář v Deblíně 5 zl.
 Josefa Dvořáková, mlynářka v Tišnově 5 zl.
 Tomáš Váňa, kaplan v Ivančicích 5 zl.
 Štěpán Něníčka, kaplan v Mohelně 5 zl.
 Jan Prchlý, administr. v Bobrově 5 zl.
 Matěj Havlíček, farář v Sulíkově n. M. 5 zl.
 Rafael Hák, koop. v Doubravici 5 zl.
 Jan Žaloudek, koop. v Lulči 5 zl.
 Ant. Štěpánek, obyvatel v Blažvicích 5 zl.
 Frant. Šuster, rolník v Holáškách 5 zl.
 Šebestian Kubínek, sběratel údů 5 zl.
 Václav Šnajdr, rolník v Skoronicích 10 zl.
 Martin Zeman, fšrář v Koryčanech 10 zl.
 Josef Nováček, správce v Hvězdlicích 5 zl.
 Petr Helebrant, koop. v Milonicích 10 zl.
 Marie Příborská, občanka v Slávkově 5 zl.
 Albert Vodička, kaplan v Pozořicích 5 zl.
 Mikuláš Frank, obchodník v Zábrdovicích 5 zl.
 Jan Křížek, koop. v Troubsku 5 zl.
 Anežka Španek, služka v Rajhradě 5 zl.
 Ondřej Brázdil, farář v Hradšovicích 25 zl.
 Antonín Černý, rolník v Holubicích 5 zl.
 Bernardin Vávra, koop. u s. Tomáše v Brně 5 zl.
 Jan Mach, soukeník v Brně 5 zl.
 Theodor Vymetal, kaplan v Bzenci 10 zl.
 Tomáš Čáslava, chalupník v Holavkách 5 zl.
 Jan Mik. Pavlíček, farář v Štěpánově 5 zl.
 Václ. Novotný, učitel v Ivančicích 5 zl.
 Eduard Svoboda, koop. v Ivančicích 10 zl.
 Julius Šmatera, kaplan v Křižanově 5 zl.
 Jan Říha, kaplan v Bystřici b z.
 Ant. Koptiva, obuvník ve Žďárci 5 zl.
 Anna Volavka, hospodyně v Tišnově 10 zl.
 Václav Blažek, administr. v Lažankách 5 zl.
 Frant. Straka, koop. v Lišicích 10 zl.
 Frant. Svoboda, kaplan v Kuřimě 10 zl.
 Emanuel Selner, farář a děkan v Kuřimě 10 zl.
 Frant. Špaček, koop. v Bystřci 5 zl.
 Tomáš Kříž, rolník v Jinačovicích 5 zl.
 Václav Slavík, kaplan na Smolnici, 5 zl.
 Frant. Pomajsl, farář v Duclovicích, 10 zl.
 Jiří Šhivának, farář v Kosové hoře, 10 zl.
 Frant. Barták, farář ve Skryšově, 10 zl.
 Antonín Prokeš, zámecký kaplan ve Vosečanech 10 zl.
 Beneš Method Kulda, vikář na Chlumu 10 zl.

V Praze dne 16. listopadu 1867.

Fr. Srdínko,
pokladník.

Literární Oznamovatel.

Cesta do svaté země, již vykonal a sepsal dr. *Jos. Chmelíček*, profesor pastorálky v Brně. — Díl II. V Brně 1867. — Nákladem Dědictví sv. Cyrilla a Methodia.

Čtoucím před dvěma lety první díl téhož cestopisu, vydaný co podíl údů na r. 1865, mimoděk zdálo se nám, jakoby proslulý *Alban Stolz* nám tuto podruhé líčil a sice česky svoji pout do svaté země, učiniv to poprvé v německém spise: „Besuch bei Sem, Cham und Japhet. Freiburg 1864.“ Nedočkavě jsme tudy pohlíželi vstří vyjití II. dílu, nadějíce se, že se vzhledem důkladnosti vypravování jakož i živosti a srozumitelnosti prvnímu dílu úplně vyrovná. A v této naději nebyli jsme sklamáni. — Počínaje s Betlémem vede důst. p. spisovatel čtenáře na všechna památná místa svaté země, a všady uvádí — pokud možná slovy *ptšma sv.* — všechny důležitější události Starého i Nového Zákona, kteráž se onoho místa týkají; tak o Betlemě (str. 5.), Jerichu (115), Emausích (170), Naim (304), Nazaretu (312, 337), Káně Galilejské (370), o hoře Tábor (450), o Karmélu (470) atd. Živými slovy líčena s jedné strany krása *přírody* na východě, se strany druhé posvátné hnutí *srdce křesťanského*, an jak spisovatel trefně dokládá (str. 380) „křesťanský poutník má téměř na každém místě země Palestínské příležitost k rozjímání o životě, o kázáních a o smrti Božského Spasitele svého.“ K poučení čtenáře velmi dobře prospívá popsání *obyčejů východních*, jakéž n. př. nalezáme str. 45, 50, 98, 119 (o bradě), 198 (dragon), 205 (bakšiš), 222, 262, 321 (beduin), 351, (kroj), 421, 465, 467 (pomníky). Na mnohých místech cestopis protkán jest zajímavými případnostmi, jež p. spisovatel aneb sám zkusil aneb od jiných vyprávěné sem vložil, tak str. 327, 329, 345, 355, 368, 430, 496, 510, 516, a j.; také o životě některých svatých obšírná zmínka se děje; tak str. 21. o sv. Jeronymu, sv. Paule a sv. Eustochium; str. 75. o sv. Sabasovi atd. Z jiných spisovatelů zvláště z *Haranta*, *Stolze* a *Seppa* tu a tam něčeho se použilo. Podobnost s vypravováním *Albana Stolze* nám tanula na mysli obzvláště v oněch částkách, kde dr. *Chmelíček žertovným*, někdy sarkastickým způsobem líčí co viděl a slyšel na cestách svých, nemilosrdně při tom tepaje leckteré nemravy *Orientalův* i *Occidentu*; poukážeme laskavého

čtenáře zvláště ku stránkám 34, 38, 138, 140, 155, 156, 161, 184, 256, 261, 278, 282, 303, 403, 419. — Ještě-li jednu výtečnou stránku jmenovaného spisku vytknouti máme, jest to ona zbožná resignace, s jakouž důst. poutník uměl se vpraviti do všech i nemilých příhod potkavších jej na cestě jeho; na každé téměř stránce rozpomíná se na slova pisma sv., kteráž nejvíce v přítomném okamžiku mysl jeho povznéstí a potěšiti mohou: ve dvojí nesnázi obzvláště patrně zakusil poutník náš ochrany nebeské; jednou když u Ain el Tinu (str. 430) a podruhé když na moři (str. 539 na.) velké nebezpečí jemu hrozilo. — V „přídavku“ podán jest stručný přehled dějin Palestiny, což hlavně čtenářům v dějepisu méně zběhlým dobře poslouží. — Vítanou ozdobou druhého dílu toho jsou četné dřevotisky (v počtu 11) představující posvátný Betlem, mrtvé moře, Jordán u Jericha, horu Karantanii, Nazaret, pyramidu, Parthenon, Erechtsam, město Tiberias a horu Tábor.

Dr. Borový.

Jednání a dopisy konsistoře katolické i utraquistické.

K vydání upravil Dr. Klement Borový. Dílu I. sešit čtvrtý. V Praze nákladem I. L. Kobra, tiskem kn. arcibiskupské kněhtiskárny 1867.

Veliké nesnáze, v jakých se konsistoř utraquistická ocitla pokaždé, kdykoliv bohoslovcům svým kněžského svěcení zjednatí chtěla, v tomto sešitu čtvrtém několika zvláštními ilustracemi objasněné spatřujeme. Čteme zde čtvero dopisů konsistoře k biskupovi Titu Cheronenskému v Benátkách Vlašských, z nichž vysvítá, že chtíce od něho konsistoř obdržeti sv. oleje musela mu posílati dary; jednou odesláno jemu 12 českých nožů, podruhé 6 dukátův (viz listiny č. 419, 477); ano týž biskup zdráhal se také světití bohoslovce utraquistické, pakli by mu konsistoř krásného komoně neposlala (č. 461); to ovšem pro konsistoriány na příjmy ne příliš bohaté byla věc nesnadná; pročez žádají, aby biskup o jiný dar požádal, že mile rádí učiní, seč jsou síly jejich. Čtouce takové pro naši dobu arci neobyčejné požadavky nezapomeňme, že to vše se dalo před ukončením sněmu Tridentského, kdežto ještě simonie všelikého druhu byla na denním pořádku. — Z jiných částí upozorňujeme především na č. 431, kdež se kněžstvo Pražské prosebně obrací k císaři Ferdinandovi I., aby nebyl méněn bez svolení stavův artikul de *communione parvulorum*; v jiných opět dvou listinách

(č. 438 a 439) vysvětluje totéž kněžstvo Pražské k rozkazu císařovu utraquistické učení o svátostech, o mši sv., o slavnostech a postních dnech roku církevního; přitom kněžstvo si ztěžuje, že *kompaktata* se náležitě nezachovávají; kněží sami uznávají, „*quantum aliqua ex parte tum clerus, tum communis populus partis nostrae a multis annis in essentialibus Ceremoniis atque aliis constitutionibus ecclesiasticis ab eis (compactatis) deviarunt.*“ Mezi listinami sešitu tohoto poprvé také několik v *německém* jazyku sepsaných nalezáme, zejména č. 449, 452, 464. Zprvní z jmenovaných listin jakož i z č. 450 seznáváme, jak velice již tehdá (svazek 4. sahá od r. 1549—1553) se zmáhal počet *nepořádných* a ženatých kněží v Čechách. V psaní č. 452 rozkazuje král Ferdinand Ferdinandu arcivévodovi, aby utraquistickým *farářům Pražským* jiné fary na venkově ujmáti a se tam stěhovati nedovoloval. Vzhledem *intestátu* kněží poukazujeme k č. 444. V č. 470 čteme předlohu učiněnou od shromážděných nejvyšších úředníků, *soudců zemských* a *rad královských* stran toho, kterak by se proti neřádným kněžím vystoupiti a jakých prostředků k zavedení křesťanského řádu použití mělo; bylot sice rozkázáno kollátorům, aby toliko svěcených kněží od Pražské konsistoře přijímali; ti však opět a opět si rozkazů vlády nevěšovali; a tato zdá se s nevelkým důrazem na vyplnění daných předpisův naléhala. — Jelikož na konci 5. sešitu také *alfabetický* rejstřík připojiti hodláme, opomijme tutu šířeji podotýkati o místech jednotlivých, ve 4. sešitu pojednávaných. — Po ukončení třetího svazku dostalo se nám vítaných příspěvků k našemu dílu laskavou péčí důst. p. Jana Karla Rojka, děkana v Budyni, kterýž nám některé vzácné listiny sdělil, jež později na svém místě uveřejníme.

Moravan. Kalendář na r. 1868. Nákladem Dědictví sv. Cyrilla a Methodia. Pořadatel Jan Kř. Vojtěch, prof. theologie. V Brně.

Výboru Dědictví sv. Cyrillského k nemalé to zásluze přičítáme, že věrně zachovává obyčej vydávati vedle knihy za podíl údův určené ještě kalendář, o němž zbytečno doložiti, že to kalendář ve smyslu církevním, v duchu katolické sepsaný a redigovaný. Velmi litujeme, že rodný soudruh Moravanův na luhách českých, od jednoty katolické po mnoho let vydávaný „Poutník“ (redakci

kan. V. Štulce) zcela zaniknul; neboť nevíme ani o jednom kalendáři českém, jenž by úplně sto byl nahraditi „Poutníka.“ Kalendář Moravského Dědictví na r. 1868 vyniká dvěma částěma: Poučným životopisem *Jindřicha Ždika*, biskupu Olomúckého, zakladatele řádu premonstrátského na Strahově v Praze; tuto velmi zajímavou biografii sepsal s obvyklou důkladností prof. Matěj Procházka; — dále pak následuje obšírná povídka „*Tricet let v Rážově*“ od našeho křesťanského novellisty Fr. Pravdy. Mimo to dialog „o včelařství,“ poučení „o závětech“ či testamentech a některé básně (od J. Soukupa a M. Procházky) zvyšují rozmanitost jmenovaného kalendáře.

Dodatek ku Katechismu pro obecné školy. Podává *Frant. Bezloja*, kněz církevní. S povolením nejdůst. konsistoře Olomúcké. V Olomouci 1865. U F. Slavíka.

Knižka ta 115 stránek čítající věnována jest od spisovatele „pilnějším a schopnějším žákům jak všedních tak i opakovacích škol venkovských;“ pokračujíc v pěti hlavních částkách docela dle obyčejného katechismu objasňuje knižka ta mnohé pojmy dogmatické světleji, a učení církevní poněkud šířeji než se to v katechismu děje, vykládá zvláště s poukázáním na příběhy *biblické*. Zdá se, že ku vzdělání tohoto spisku vedla podobná idea, jakouž v těchto listech nedávno vyslovil prof. Skočdopole, an učinil návrh, aby vedle katechismu se vydala „*Methodická kniha pro katechety*“ (Čas. Duch. sv. VI. pg. 441). Ovšem pak tento „Dodatek ku katechismu“ toliko pro jednu třídu dítek sloužiti může, pro dítky s obsahem katechismu již úplně obeznámené, kdežto kniha *methodická* by musila dávatí katechetovi pokynutí, kterak by v nižších třídách základ položiti a na něm ve třídách vyšších učení víry a mravů vždy dokonaleji zbudovati mohl.

Ohlášení.

Tisk knihy ustanovené co podíl údům Dědictví sv. Prokopa za rok 1867 již tak daleko dospěl, že celý výklad *Evangelia sv. Jana* od prof. *Sušila* úplně jest dohotoven. Rozeslání řečené knihy se ale poněkud ještě zdrží a to jedině z té příčiny, že se vidělo Výboru zapotřebí připojití *alfabetický seznam* všech pp. zakladatelů, údů a účastníků Dědictví. *O vánocích* t. r. počne se kniha pp. údům vydávati. *Od výboru Dědictví sv. Prokopa.*

ČASOPIS

katolického duchovenstva.

Ročník VIII.

1867.

Svazek VIII.

Katéchon v druhé epístole k Tessaloničským.

(Kap. 2, 3—8.)

Sv. Apoštol Pavel přichází (k Tessel. k. 2, 3.) na otázku o času, kdy Kristus k poslednímu soudu přijde. Především dává Tessaloničským výstrahu, aby falešným brzkého příchodu Páně předpovídáním nedali se kormoutiti (v. 1. 2.). Než přijde Kristus k soudnému dnu, nastane prvé odstoupení od víry Kristovy, a pak zjeven bude člověk hřicha, protivník Kristův (v. 3—5.). Tomuto objevení se člověka veskrze hříšného a zavržení hodného stojí v cestě až posud *moc, kteráž ho zdržuje* (*τὸ κατέχον*) v. 6. a *repraesentant této moci, kterýž ho zdržuje* (*ὁ κατέχων*) v. 7; teprvé až tato překážející moc odstraněna bude, objeví se člověk hřicha a bude prováděti nepravosti své; když pak bezbožnost jeho nejvyššího dosáhne vrchole, pak přijde v slávě své Pán Ježíš a zahubí duchem úst svých nešlechetníka toho (v. 6—8.).

Verš 3. udává historické známky slavného příchodu Páně: „*Nesvodíš vás nikdo nižádným spůsobem; neboť nastane den Páně, leč prvé přijde odstoupení a zjeven bude člověk hřicha, syn zatracení, jenž se protiví a povyšuje nade všechno, což slove Bůh, anebo čemu se děje pocta, tak*

že se posadí v chrámě Božím, ukazuje se, jakoby byl bohem — — což se nepamatujete“ atd. Co jest zde ono odstoupení (*ἀποστασία*)? Někteří brali ten výraz ve smyslu politickém a rozuměli jej o odstoupení, odpadnutí Židů od Římanů čili od říše římské vůbec (Tertull. Jarolím. Ambrož. Corn. a Lap.). Avšak dle celé souvislosti a dle obvyklého biblického způsobu mluvení (Sk. Ap. [21, 21.]) musíme toto odstoupení (*ἡ ἀποστασία*) v smyslu náboženském bráti a odpadnutí od Boha a pravé víry (I. Tim. 4, 1.) slovem tím rozuměti. Všeobecné odpadnutí od Boha a pravé víry bude předcházeti, pak se zjeví člověk hřicha, v němžto odpadnutí nejvyššího dosáhne stupně. Proto pokračuje dále sv. Pavel: „a zjeven bude člověk hřicha.“ Poněvadž člověk hřicha, kterýž se na konec světa objeví, dle svatého Pavla jakožto přímá protiva Krista se zde popisuje, tehdy mluví svatý apoštol také o jeho zjevení (*ἀποκάλυψις*). Výraz „člověk hřicha“ znamená člověka, v němžto hřích principem a kterýž sám veskrze hříšný jest, v němžto se hřích takofka vtělil. Hřích má za následek zavržení, proto se jmenuje člověk hřicha též „synem zatracení,“ tak jako se zrádce Jidáš Iškariotský, předchůdce tohoto člověka hřicha, u sv. Jana 17, 12 *synem zavržení* jmenuje. — V. 4. Když takto osobu odpůrce Kristova dle vnitřní podstaty jakožto „člověka hřicha“ a jakožto „syna zatracení,“ sv. apoštol naznačil, popisuje nyní způsob jeho veřejného vystoupení a působení: „jenž se protiví a povyšuje nade všecko . . .“ Objeví se a vystoupí především jakožto „protivník“ v nejvyšším toho slova smyslu; a tážeme-li se, či protivník? odpovídá na to celá souvislost, že se zjeví jakožto protivník Kristův. Objeví se jakožto předchůdce Kristův, před Jeho slavným příchodem v den nejposlednější a bude co protiva Kristova míti též své příští a zjevení; on přivede všecko zlo, veškerý hřích v boj proti Kristu a království Jeho; působení toho protivníka bude v úplné protivě

proti dílu Kristovu, a zjevení Krista to bude, kteréž ho zahubí. Tento protivník (*ἀντικρίστος*) jest tentýž, jehož sv. Jan ve svých listech „antikristem“ jmenuje (I. Jana 2, 18. 22. 4, 3. II Jan. 7.), v němž se veškerý odpor proti Kristu soustředí a k nejvyššímu stupni dospěje, a tento odpor proti Kristu brzo prudčeji brzo méně prudce všemi dějinami světa jako nějaká červená nit se táhne. Připomínáme, že dle učení všech skoro svatých otcův antikrist „*in persona*“ se ukáže. — Další známka antikristova jest: „*jenž se povyšuje nade všechno, což slove Bůh, anebo čemu děje se pocta.*“ Výraz „*nade všechno což slove Bůh*“ upomíná na I. Kor. 8, 5. a obsahuje netoliko pravého Boha, nébrž také zdánlivé bohy pohanské. Apoštol praví: „*což slove,*“ poněvadž to nesmysl a rouhání jest o mnohých bozích mluvíti. „*Aneb čemu se děje pocta*“ snad tím míní sv. Apoštol nesčíslné podřizené bůžky v pohanském bájesloví. Dle toho nebude, jak podotýká sv. Chrysostom, antikrist k modloslužbě sváděti, nébrž k odpadnutí od pravého Boha i také k odpadnutí ode všech bůžků a sebe samého za jediný předmět božské pocty považovati bude. Tyto zde udané známky antikrista byly u příčině, že mnozí vykladači tímto „*člověkem hřicha*“ některého římského císaře sobě myslili. Tak vykládal Grotius ten výraz o císaři Cajovi Caligulovi, jenž svou nešlechetností a bezbožností před jinými se vyznačil a dle Josefa Flavia (*antiqq.* 18, 8.) svou převelikou sochu v chrámě Jerusalemském postaviti dal. Katéchon = *kte-ryž ho ještě zdržoval* (v. 7.), byl prý L. Vitellius prokonsul syrský a judský, jenž mu postavení té sochy srazoval; „*nešlechetník*“ ve v. 8. byl prý svatokupec a kacíř Šimon Magus. Avšak nesmíme zde „*nešlechetníka*“ od „*člověku hřicha*“ co zvláštní osobu rozdělovati; neboť jest to jedna a táž osoba. Mimo to Caligula umřel v roce 41. po Kr., asi 12 let dříve, než sv. Pavel ponejprv k Tessalonickým při-

šel, Caligula tedy dříve umřel, než sv. apoštol tento list psal. Ostatně bylo zbožňování římských panovníků jenom maličkostí a skromností proti zbožňování se antikrista, jakéž sv. Pavel popisuje; neboť císařové římští nepovyšovali se nad ostatní bohy, nébrž chtěli toliko vedle nich místo míti a vedle nich postaveni býti. Antikrist ale chce sám jediný za pravého Boha držán býti, nechťe žádné vedle sebe trpěti. Pravdě podobno jest, že sv. Pavel zde při popisování antikrista na ono místo u Dan. 11, 36. naráží, kdežto prorok o bezbožném králi Antiochovi Epifanovi takto praví: „*I král . . . pozdvihne se a postaví pyšně proti všelikému bohu, a proti Bohu bohů mluvíti bude veliké věci (rouhavě); a na boha otců svých nebude dbáti . . . ani na kterého z bohů dbáti bude, nebo proti všemu povstane.*“ — Přirozený následek zbožňování se antikrista bude, že pro sebe božské pocty požádá: „*tak že se posadí v chrámě Božím.*“ „*Chrást Boží*“ rozličně se vykládá. Oni vykladači, jenž myslí, že se toto apoštolské proroctví již vyplnilo, rozumějí výrazem „*chrám Boží*“ = chrám Jerusalemský. Poněvadž první křesťané tehdy za času sv. Pavla ještě žádných chrámů neměli, tehdy se domnívají, že výrazem „*chrám Boží*“ toliko chrám Jerusalemský jmin jest. Jelikož ale tento chrám před příchodem antikrista zbořen byl a dle slov Páně (sv. Mat. 24, 2. sv. Jana 4, 21.) nikdy více vystaven nebude, rozumějí jiní vykladači, jenž toto apoštolské proroctví ještě za nevyplněné považují, tím výrazem *všec každý Bohu zasvěcený chrám*. Uvážíme-li však, že sv. apoštol častokrát (II Kor. 6, 16. Efes. 2, 21.) církev neb shromáždění věřících, v nichžto Bůh skrze Ducba sv. přebývá, „*chrámem Božím, chrámem svatým*“ jmenuje; tedy učiníme nejlépe, když ten výraz se sv. Chrysostomem, Theodoretom, Estiem v smyslu *obrazném o křesťanské církvi* rozuměti budeme. Pak jest smysl svrchu dotčených

slov: Antikrist vynasnaží se, aby pravého Boha, jediný předmět klanění z církve vyhostil a sebe samého na jeho místo posadil, jelikož se na základě lživých zázraků za pravého Boha vydávati bude (v. 9.).

V. 5. Přešlou myšlenku přetrhuje sv. apoštol najednou, aniž by ji ukončil a to proto, aby zde mimochodem totožnost svých nynějších slov s prvnějším kázáním o známkách slavného příští Páně naznačil a dokázal: „*Což se nepamatujete, že jsem toto pravil vdm, když jsem ještě byl u vás?*“ — Smysl jest: Sv. Pavel přešlými slovy Tessalonickým nic nového neřekl, nýbrž totéž, co již prvé byli ústně od něho slyšeli, avšak již skoro zapoměli, pročež dí: „*Což se nepamatujete?*“

V. 6. Zde jest řeč o tom, co příští a zjevení se antikrista ještě zdržuje (*τὸ νῦν κατέχον*). Poněvadž sv. Pavel z ústného učení svého předpokládá, že to čtenářům jeho známo jest, vyjádřuje se zde krátce a tudíž pro nás temně. „*A nyní, co jej zdržuje (τὸ νῦν κατέχον), víte . . .*“ Smysl jest: I také to víte, co ho nyní zdržuje, aby zjeven byl časem svým. Jest tu tedy řeč o moci, kteráž antikristu ještě překáží a tímto překážením protahuje se také slavné příští Páně, slavná parusie Kristova. „*Aby zjeven byl časem svým;*“ v těchto slovech vyjádřuje se úchvala Boží při tom překážení antikristu, tak že smysl jest: I také to, co antikrista nyní ještě zdržuje, víte, víte totiž, v čem to záleží, že tedy proto příchod antikristův se prodlužuje, aby (dle úchvaly Boží) v čase od Boha jemu určeném se objevil ze skrytosti své, v nížto se ideálně již nachází (v. 7.).

Nejtěžší jest zde otázka, jakou asi osobu sv. apoštol v této zdržující moci (*τὸ κατέχον*) sobě myslil? O tom nyní promluveno budiž.

Verš 7. „*Nebo tajemství nepravosti již působí, toliko až zdržující ho nyní (ὁ κατέχων) bude odstraněn;*

a tehdaž bude zjeven ten nešlechtník, kteréhož Pán Ježíš zabije duchem úst svých a zkazí ho jasností přístí svého.“ „Tajemství nepravosti již působí.“ Výraz „nepravost“ jest tolik co „odstoupení,“ „odpadnutí“ (*ἀποστασία*) v. 3. Nebo jako tam apostasie předchází „člověka hřichu“ a nejvyššího stupně v něm dosáhne, tak také jest zde „nepravost“ předchůdkyní antikrista. *Nepravostí* rozumí sv. apoštol bez pochyby jednotlivé roztroušené zjevy nepravosti a bezbožnosti, které již nyní zde a onde se ukazují („*již působí*“), kteréž ale co předchůdcové antikristovi od málo koho poznány bývají, mnohému tedy ještě tajemstvím (*μυστήριον*) jsou. Tyto jednotlivé zjevy soustředí se v antikristu a dosáhnou v něm nejvyššího vrchole a pak budou všem patrný a zjevný. „Etsi nondum venerit antichristus in persona, jam tamen adest in emissariis et praecursoribus suis.“ (Estius). Můžeme zde mezi příchodem antikrista a mezi slavným příchodem Páně srovnání učiniti. Slavný příchod Kristův k soudu a k dokonání všech věcí nestojí tu co jednotlivé faktum; každé působení Syna Božího, jenž sedí na pravici Otce svého, jenž řídí a souditi bude veškerý svět, každé Jeho působení, každé prospívání a zvelebení Jeho království, Jeho církve, každé vítězství a pokoření nepřátel Jeho jest přípravou k osobnímu příchodu Krista. Co se v den nejposlednější osobným přítím Páně úplně dokoná, to se nyní již připravuje a rozvíjí postupem všech století, v jichžto běhu se Pán více a více blíží. Nanebevstoupením Páně započal tento příchod, a posledním soudem se dokoná. Toto postupné přicházení Páně rozeznávati sluší od konečného posledního příchodu; ono přicházení jest více neviditelné, tajemné působení, toliko oku věřícímu viditelné (tedy *μυστήριον*), tento pak příchod bude zjevný, celému světu patrný; ono jest přípravné a zdá se nepatrné býti; tento naplní se v den posledního

soudu a bude jasný a slavný. (Kurz Lehrb. der h. Gesch. S. 310.).

Těchto slov může se užíti také naopak o protivníku Kristově, o antikristu. Také tento má příchod svůj po všecka století. Každá přílišně vzrůstající spustlost a skleslost mravů, jako k. p. když ve francouzské revoluci křesťanství bylo zapovězeno a bohaspustlé nevěstky na oltářích postaveny byly, každý útok a boj kacířstva a lži proti božské pravdě, jakož církevní historie skoro na každém listu svém útoky podobné vypravuje, každá křesťanské víře odporující a po nějaký čas panující zásada, každé proticírkevní bohaprázdňé smýšlení, jakéž se za našich dnů ve filosofii, obzvláště pak v socialním komunismu a hrubém materialismu objevuje, vše to jest příchod antikrista, avšak tajemný, skrytý, věřícímu oku toliko viditelný. Jednou ale, až onen od Boha ustanovený čas vyprší a odstraněna bude moc, která ho zdržuje, pak teprva všecka lež a zlost v jedné osobě se soustředí a ta poslední boj proti Kristu a Jeho království bojovati bude; ale také spolu na vždy a na věky zahyne a antikrist bude přemožen. — „*Tajemství nepravosti již působí, toliko až zdržující ho nyní (ò κατέχων) bude odstraněn.*“ — Smysl jest: Ve skrytosti již všelikou nepravost působí, toliko dříve než antikrist veřejně se zjeví, musí se čekati až zdržující ho (κατέχων) bude odstraněn. Vulgata přidává ke slovu „*tantum*“ (toliko) imperativ: „*teneat.*“ Dle toho vykládá Estius následovně: *Quicumque tenet Christum et veram ejus religionem firmiter retineat, donec de medio ecclesiae fiat apostasia, de qua supra locutus sum.* Dle našeho výkladu musí i osoba i moc zdržující (ò κατέχων v. 6.) podstatně jedno a totéž znamenati; neboť oběma se totéž působení totiž zdržování antikrista připisuje. Moc, anaž ho zdržuje, musí tedy netoliko co věc, nébrž také co osoba se považovati. V dalším výkladu obou těchto

výrazů rozcházejí se však vykladači. Ti, jenž myslí, že se toto apoštolské proroctví již vyplnilo a onoho člověka hřicha mezi prvními římskými císaři hledají, rozumějí slovem *τὸ κατέχων* *tehdejší poměry světové* a slovem *ὁ κατέχων* rozumějí *některou vynikající historickou osobnost, k. p. L. Vitellia, Vespasiana, Tita atd.* Poněvadž ale ono proroctví není ještě vyplněno, tedy musí ona zdržující moc ještě trvati. Na církev tu mysliti nelze; neboť se samo sebou rozumí, že církev, jižto antikrist zničiti chce, jemu odporuje a ho zdržuje; proto musí katéchon něco od církve rozdílného býti. Nejobyčejnější výklad, jehož přemnozí sv. Otcové užívali, jest, že výrazem *τὸ κατέχων* naznačena jest *římská říše* a výrazem *ὁ κατέχων* *repraesentant její, římský císař.* Výklad tento trval po celý středověk, jenom že po Karlu Velikém tyto výrazy přeneseny byly na *římsko-německé císařství*, kteréž právě za obnovení a omládnutí starého římského císařství považováno bylo. Teprve v roce 1806, když německé císařství zcela zaniklo, muselo se upustiti od tohoto výkladu. Avšak my se musíme přece v podstatě starého výkladu držeti; jenom nesmíme dotčené výrazy konkrétně o určitých osobách a určitých poměrech vykládati, nébrž jak to zde proroctví požaduje, ideálně bráti. I jest zde na jevě, že sv. Pavel patrně na proroctví Danielovo naráží. Dle Dan. 2, 40 seqq. má se veškerá historie světa ve čtyřech královstvích neb monarchiích ukončiti; za čtvrté království bylo obyčejně římské císařství považováno „*království čtvrté bude jako železo;*“ toto království bylo pak na dvě rozděleno, totiž na západní a východní císařství „*a žes viděl nohy a prsty, s částky z hlíny hrnčářské a s částky železné, znamená, že to království rozděleno bude.*“ To znamenalo také další rozdělení v evropejské státy. Snad že měl sv. apoštol při tom výrazu *τὸ κατέχων* především *římské císařství* na mysli, avšak jen potud, pokud se v této říši nejpevnější a nejspořádanější orga-

nismus státní nacházel. Dále měl sv. apoštol se svým prorockým zrakem, kterýž mu celou budoucnost církve, tohoto království Božího zde na zemi otvíral, na zřeteli vůbec *veškerý právně spořádaný stav politický*, jakýž se v středověku v římsko-německém císařství objevoval a za našich dnů ve státech na křesťanských zásadách spočívajících se na mnoze objevuje.

Křesťanský stát jest to tedy, kterýž co katéchon, co zdržující moc, všeobecnému odpadnutí od pravého Boha a všeobecnému odpadnutí od základních zásad mravnosti odporuje, a takto příchod člověka hříchu ještě zdržuje. A protož každá revoluce proti stávajícímu (k Řím. 13, 1.) politickému řádu připravuje příchod antikristův, jakož i u sv. Matouše 24, 7. povstání národu proti národu a království proti království co znamení poslední soud předcházející zřejmě se jmenují. Kdyby se podařilo za našich dnů materialismu a socialismu bezbožnými zásadami o emancipaci těla, o společném užívání žen a majetku právně spořádaný stát a základ státní, rodinu totiž v nejhlubších základech zrušiti, byla by tu hodina, v nížto by se tajemství nepravosti úplně ukázalo a člověk hřícha, antikrist, úplně zjeven byl (viz Bisping str. 23.)

Dr. Jan Turner.

○ svátostí birmování.

Ze sedmera svátostí, které ustanovil Pán, nelze jmenovati ani jednu, proti které by se nebyly námitky činily od lidí u víře pobloudilých. Křest se nezdál býti potřebným (aspoň takový ne, jakého užívala katolická církev) vzdělancům století prvního a druhého, neboť ti pravili, že ve vědě (*γνωση*) záleží spasení; avět tyto světlonoše nazval gnostiky. Manichaeům se nechtělo líbiti, aby manželství křesťanův před tvářící církve

uzavřené sloulo svátostí; velebnou svátost nechtěli míti dokétové, neboť prý Kristus neměl tělo pravé, nýbrž toliko napohledné a proto prý podstaty téhož těla ani na oltáři stávati nemůže; svátost pokání rušili Novatiané a Montanisté, neboť moc kněžskou, hřichy odpouštěti, obmezovali nechtějíce, aby hřichové cizoložství, odpadlictví a těm podobní se svátostně promíjeli; Valdenští a Albigenští povrhli svátostí posledního pomazání, Katarové svátosti svěcení kněžstva. A tuť zajisté nebude žádnému s podivením, že ani svátosti bířmování odpůrců nechybělo. Reformátorové ve Wittenberku, v Ženevě, v Curichu a jinde, kam se dostalo „neporušené a čisté“ evangelium, vynikli v tomto oboru nade všechny předchůdce své. Ze všech ale nejvíce naproti bířmování horlil zarytý, neustupný a despotický Kalvín. Po jeho zdání byl prý pojem sv. bířmování staré církvi úplně neznámý, a papež Melchiades, mučeník, teprv prý svátost tu křesťanskému přesvědčení podstrčil. Přivaščivý tento, zpupný a nestoudný člověk odvažuje se svaté Otce, sněmy církevní, celé sbory proslulých bohoslovců z bludu viniti a oslovuje sv. papeže Melchiada, jehož odpověď byl dříve uvedl, že bířmování velikou svátostí jest jako křest, následujícími v pravdě kalvinskými slovy: „Ústa svatokrádežná opovažujete se zápachem dechu svého znečištěnou a mumláním slov očarovanou tučnost svátosti Kristově (křtu) připojiti, a jí přísluhovati spolu s vodou slovem Božím posvěcenou? Takové jsou odpovědi sv. stolice, takové věštby apoštolské třínožky!“ (Calv. I. IV. inst.) Vyslovil se sice reformátor z Ženevy ještě daleko hnusněji o úkonu, jež celá církev za svatý a svátostný pokládá; ale pomíjíme šfíiti slov o surovosti jeho, anť známo jest, že sobě pranic nevážil starobylých obyčejů křesťanských. Taktěž i Wittenberský patriarcha Lutr a četní stoupencové jeho bířmo-

vání zavrhuje, pravice, že bylo za starodávna jakýmsi obřadem, kterým děti k rozumu dospěvše před biskupem úcty kladly z víry své. Divno jest ovšem, že se reformátorové aspoň k tomu odhodlali, aby věřili, že jest biřmování starobylým obřadem, neboť touto věcí vložili do rukou katolíků nebezpečnou zbraň proti sobě samým; avšak nemohli jinak, jelikož nebyli s to upříti, že na pokřtěné bývaly podle písma sv. ruce vzkládány, a že účinkem toho úkonu bylo udělení Ducha svatého. Přiházelo se ale nezřídka, že ti, na které byly ruce vloženy, činili divy a zázraky, rozličnými jazyky mluvili, budoucí věci předpovídali a písmo důmyslně vykládali; a protož sobě jinověrci zamilovali tu domněnku, že prý vzkládání rukou dělo se za tou pouze příčinou, aby se udělovaly milodary, jako dar divy činiti a. t. d., nikoliv ale proto, aby habituální milost udělena byla.

Reformátorové šestnáctého věku, kterých prý povolal Bůh, „aby rozřídili starou loďku Petrovu,“ vyznali bez obalu, že Ducha svatého ve smyslu katolickém nejsou potřebni, tudíž uskrovnili počet svátostí až na dvě; první, kterou nabýváme nadpřirozeného života (*Esse supranaturale*), a druhou, která k nadpřirozenému životu i nadpřirozený pokrm a nápoj nám podává. Tito důmyslní pracovníci na novém vydání názorův prvokřesťanských neměli arci ani zdání o tom, že vlastně ani tyto dvě svátosti ve vyznání protestantském místa míti nemohou. Či nehlásali lidé tito, kterak prý se stáváme účastnými ospravedlňující milosti Boží pouze vírou a zásluhami Páně, kterými se přikrývají poklesky a viny naše, aby zhoucí oko Hospodinovo sebe jako oklamalo, a hříchy naše přehlédlo? Vírou-li se děje ospravedlnění, k čemu tedy křest? A vírou-li se udržuje stav milosti Boží, a nerozmáhá-li se eucharistií, k čemu požívati tohoto nadpřirozeného pokrmu? O nyníjším pak protestantismu, pokud stojí v jakémsi poměru

k zjevenému náboženství, co zbývá nám vzhledem otázky této říci? Přiznáváme se ochotně, že jest velmi nesnadno podati učení protestantismu o kterémkoliv článku víry, neboť protestantismus co celek nemá nijakého vyznání společného; nemá ho ani luteranismus, ani helvetismus, (vzdor augsburské confessí) a jak se koliv zovou všechna ta vyznání protestantská. A nemohou ona míti vyznání společného. Či by na základě dogmatismu čili neodvolatelně stanovených článkův víry mohl ještě potrvati úplně svobodný výklad písma, právo, sobě z něho vážití subjektivné náboženství? mohlo by potrvati pravidlo protestantismu základné, že jest písmo samo v sobě důstatečno i jasno? *Protestantismu* tedy není, *protestantův* ale u množství velikém. Poněvadž však výtečný dogmatista protestantský Haase ve své knize „Handbuch der protestantischen Polemik gegen die römisch-katholische Kirche“ na dobro sobě svědom jest, že tamtéž podává názory protestantismu jakožto celku, a si osobuje právo, mluvití jmenem všech církví protestantských: tož jeho náhled tím pouze naznačujeme, že také on biřmování zamítá, a praví se starými luterány a helvety, že ono není samostatným úkonem svátostním, ode křtu různým, nýbrž pouhým obřadem. A aby svůj náhled stvrdil, dovolává se jednoho bohoslovce scholastického, ukázati chtěje, že v středověku nebylo v církvi katolické o svátosti biřmování žádného souhlasu mezi učitelý církevními. Bohoslovec ten, kterého ku pomoci volá Haase, jest *Alexandr Halesský*. Haase však přehlédnul, že Alexandr nepraví, žeby biřmování ani Kristem ani Jeho apoštoly nebylo ustanoveno, nýbrž že spůsob a hmotnost, jakou se za jeho času udělovalo, jest původu pozdnějšího, neboť prý synoda v Meauxu (17. června 845) a Pařížská (14. února 846, pokračování předešlé) obřad takový přikázala. Synoda tato však zakázala: 1. venkovským biskupům (chorepis-

copi) birmovati, jelikož právo toto přísluší jedině biskupům diecése (ordinariis); 2. zakázala za svaté křížmo dary přijímati a 3. křížmo jindy než na zelený čtvrtek světití. Alexandr podlé výroku synody svrchu uvedené i v tom se tedy minul s pravdou, že křížmo v Meauxu ustanoveným býti soudil, nebo o tom se v synodě té ani zmínky nečiní. A bytby i Alexandr svátost birmování byl zamítl, souhlas všeobecné církve by tím zajisté praničeho neutrpěl na váze své, katolická církev a její učení nespolehá toliko na základě jednoho bohoslovce. Důvod tedy Haaseův, jakoby středověká církev a její theologové o svátosti birmování nebyli souhlasně učili, rozpadá se v nivec.

Důslednější nobsledové protestantských velikánů z času reformace nepřestávají na tom, aby uvěřili, že birmováním lze dosíci sedmera darův Ducha sv., oni chtějí mítí příchodu jeho důkazy makavé. Podle přesvědčení jejich jest katolická církev Bábelem a nevěstkou satanovou, a podobněji veškerá luteránská, helvetská a anglikánská vyznání; s těmi tedy není Duch svatý, a proto nejsou schopna toho, aby poměry náboženské, občanské a politické obnovila, zušlechtila a znovuzrodila. A proto věří oni v nové přístí a nové vylití Ducha svatého, jako Mormoné a Irvingiáné, Shakerové a nesčíslné sekty svobodné půdy americké; a v tom po našem přesvědčení skryta jest pevná víra, že není možná, aby byl Duch sv. církev opustil, a že tato dobře učí, že zejména birmováním a svěcením kněžstva se církvi přispění Ducha Božího dostává, aby se zachovalo učení víry a mravů v prvotné ryzotě, a aby lze bylo k víře se znáti s celou duší i tenkrát, když hrozí svízele, soudy, žaláře, mučeníctví.

Že birmování jest svátostí, to neupírá z katolíkův nikdo, a proto také nepopsali bohoslovcové žádných foliantů za tou příčinou, aby souvěrcům svým dokázali, že

jest bířmování dojistá svátostí. Katolík má o tom pevné přesvědčení, bera svátost tuto z rukou neomylné církve své. Není ho zajisté tajno, že z vůle Kristovy povstal obyčej církve, dávati křížmo, a přijímá ochotně svátosti, jichž církev mu podává. Jelikož ale mezi církev o poklad učení Páně oloupiti anebo poklad ten porušiti usilují, sluší dbalým a pečlivým býti toho, aby se pravost článkův víry katolické, pokud možno, důkladně ukázala. Důkazy tyto mohou postupem času světleji a snad i také lépe býti podány, než se dělo za věkův prvnějších, neboť na tom spočívá pokrok nauky křesťanské, aby náboženské pravdy jsouce dobře podány a pojaty života nabyly, nikoliv pak nezáleží pokrok onen v tom, aby církev sama v sobě podlé míry a vzoru měnivé kultury se zdokonalovala, ana z rukou Kristových vyšla hotová, dokonalá, nemající poskvrny ani vrásky. Jinak, kdyby se připustilo pokroku u věcech víry co do podstaty její, tuť by víra v obsahu a objemu svém poškozena nebyla více vírou křesťanskou. Z té příčiny nemohl se sv. Otec nijakž spřáteliti s větou následující: „Divina revelatio est imperfecta, et ideo subjecta continuo et indefinito progressui, qui humanae rationis progressui respondeat.“ (Syll. §. 1. n. 5.). O pouhé tedy ujištění, že by bířmování bylo svátostí, nejde nám nikterak, neboť pravda ta nade všecku pochybnost postavena jest. (Trid. sess. VII. can. I. de sacram. Sess. VII. can. I. de sacram. conf.).

Aby se ale i z písma patrně dolíčilo, že bířmování jest skutečně svátostí, bude dobře, když ukážeme

α) že Duch svatý všem věřícím bez rozdílu byl Kristem Pánem přislíben ;

β) že milost tato ducha Božího měla apóstoly a věřící působiti k tomu, aby hlásali a vyznávali neohroženě víru Kristovu ; — když ukážeme dále

γ) že to, co Kristem bylo přislíbeno, na *apoštolech* splněno, ano

δ) i *věřícím* skrze apoštoly jest udělováno.

Především potřebno podotknouti, že apoštolům Duch sv. zaslíben za trojí příčinou, a sice

1. proto, aby jako poslancové Hospodinovi všem věcem byli naučeni, a u věcech víry a mravův byli *neomylní*, netoliko *sborně*, nýbrž i *jednotlivě*;

2. aby byli uschopněni a uspůsobněni k výkonům *trojího úřadu* svého, kněžského, královského a prorockého;

3. aby mohli *víru* svatou vzdor protiventstvím před celým světem *vyznávatí* a všemu stvoření hlásati.

Milost Hospodinova *sub* 1., kterou apoštolové duchem Božím nadchnutí náuku Kristovu nejenom hlásali neomylně, nýbrž příležitostně i psali, nebyla po umrtí jejich *žádnému* více udělena. — Dar milosti *sub* 2. přešel na *apostolát* církve Boží, který u věcech víry a mravů nepodléhá omylu *žádnému* *sborně*, úkony kněžského úřadu platně vykonává, vyučuje a církev spravuje. — Milost Ducha svatého *sub* 3. přislíbil ale Pán *všem věřícím* bez rozdílu, aby je posilnil u víře. Tuto milost spojil s viditelným znamením mazání křížem, a to zde dokázati máme.

ad α) Že Kristus Pán *svátost biřmování* skutečně přislíbil, jde z evangelia sv. Jana 7, 37—39. Kristus stojí ve chrámu v poslední den velký svátku, kdežto se z rybníka Siloe voda vážila a slavně do chrámu nosila, volá a praví: „Žizní-li kdo, pojd' ke mně a napí se. Kdo věří ve mne, tomu, jakož dí písmo, poplynou z těla řeky vody živé. A to řekl o Duchu (svatém), kteréhož měli věřící v něho přijíti: nebo ještě nebyl dán duch, protože Ježíš nebyl oslaven.“ *Sv. Jan vykládá tedy sám* slova Kristova na ten smysl o Duchu svatém, že ho měli býti účastni *ne snad jenom apoštolé, nýbrž také ti,*

kdožby v Krista uvěřili. A proto také nelze slova svrchu položená v ten rozum vykládati, jakoby se tu děla pouze zmínka o milodarech (de gratiis gratis datis); nebo těch se dojistá všem věřícím nedostalo. Či snad všickni, kdož víru přijali, prorokovali, rozličnými jazyky mluvili, divy činili a zázraky? Či neupírá toho zjevně apoštol národů? „Někomu zajisté dána bývá,“ tak on svědčí, „skrze Ducha řeč moudrosti, jinému pak řeč umění podle téhož Ducha; jinému víra skrze téhož Ducha, jinému dar uzdravování skrze jednoho Ducha; někomu divučinění, jinému prorokování, jinému rozeznání duchův, jinému rozličnost jazyků, jinému vykládání řečí.“ (I. Cor. 12, 8 seq.) A tamtéž: „Některé zajisté postavil Bůh v církvi nejprv apoštoly, druhé proroky, třetí učitele, potom moci (zázraky činiti), potom ty, kteří mají dar uzdravování . . . rozličnost jazyků, a vykládání řečí. Zdali jsou všickni apoštolé? zdali všickni proroci? zdali všickni učitelé? zdali všickni činí divy? zdali všickni mají dar uzdravování? zdali všickni mluví jazyky? zdali všickni vykládají?“ (1. Cor. 12, 28 seq.) Apoštolovými slovy, jakož vidno, na jisto jest postaveno, že mnoho jich věřilo v Krista, ale ne všem, kdož uvěřili, se dostalo daru, činiti divy a zázraky, čili nadpřirozenými milodary vůbec vynikati. Za tou příčinou tvrdíme, že i Kristus Pán na místě svrchu udaném nemluví o milodarech čili tak zvaných gratiis gratis datis, nýbrž o jiném daru a milosti jiné. A touto milostí nemůže býti jiná leč milost habituální čili posvěcující. Vždyť pak srovnává Spasitel milost tuto s vodou živou, ana plyne, ne spoře nýbrž u veliké hojnosti jako řeka, ano Spasitel užívá počtu množného „řeky vody živé.“ Živou ale vodou, proskakující k životu věčnému, nemohou nijakž jmíny býti milodary, jež svatý apoštol charismata zove. Na doklad toho mohli bychom sv. Pavla uvést, an ujišťuje

že kdyby měl proroctví, a znal všeliké umění i všechna tajemství — neměl-li by však bohoslovné lásky čili posvěcující milosti Boží, že nic není (1. Kor. 13, 2); ale přestáváme na slovech Kristových, jenž zřejmě dí, že mnozí budou zavrženi, kdož se stali zde na světě účastnými milodarů. „Mnozí řeknou mi v onen den,“ di Pán, „Pane, Pane: zdali jsme ve jménu tvém neprorokovali, a ve jménu tvém zlých duchů nevymítali, a v tvém jménu divů mnohých nečinili? A tehdy vyznám jim: Nikdy jsem vás neznal, odejděte ode mne, kteříž činíte nepravost.“ Mat. 7, 22.

I toho nelze mlčením pominouti, že vykladač slov Páně (Jan. 7, 37.) zřejmě praví, že, co mluvil Pán, o *Duchu sv.* řekl. Výrazu však „Duch svatý“ neužívá se v písmě souborně o milodarech, aniž se čte tamtéž, žeby za příčinou těchto darův v duši lidské přebýval, neboť přebývání Hospodinovo v nás děje se pouze posvěcující milostí Jeho. „Miluje-li kdo mne, řeč mou zachovávati bude, a Otec můj bude ho milovati, a k němu přijdeme, a přibytěk u něho učiníme.“ Jan. 14, 23. A opět dí sv. Apoštol. k ospravedlněným skrze křest Korintanům: „Nevíte-liž, že chrám Boží jste, a Duch Boží přebývá ve vás?“ 1. Kor. 3, 16.

ad β) Z důvodův předeslaných seznati lze, že lhou ti, kdož se domnívají a učí, že za staré církve byl udělován Duch svatý vzkládáním rukou za tou pouze příčinou, aby se dostalo věřícím nadpřirozených darů, činili totiž divy a zázraky, budoucí věci předpovídati, písmo důmyslně vykládati atd.; neboť kromě mimořádné moci divů a zázraků slíbil Pán Ducha svatého čili milost posvěcující věřícím, aby je oblažil nadpřirozeným životem, aneb život ten v nich rozmnožil.

Avšak tou měrou není nikoliv ještě dokázáno, že Kristus přislíbil Ducha svatého všem věřícím, *svátost birmování přislíbil*. Neboť veškeré svátosti to mají spo-

lečné, že se jimí uděluje milost duchovně obživující, aneb její rozmnožení působící. A proto nám bude dále v písmě pátrati, kterého to daru Ducha sv. se mělo věřícím dostati dle slibu Kristova. Jakost ale tohoto daru Božího naznačuje Pán (Luc. 24, 49), když praví: „A já pošlu zaslíbení Otce svého na vás, vy pak zůstaňte v městě, dokudž nebudete oblečeni mocí s výsosti.“ Této moci s výsosti mělo se dostati apoštolům, „aby byli svědkové těch věcí, které se udály.“ Anebo, jak dí ve Skutcích apoštolských 1, 8. „Přijmete Ducha sv., přicházejícího na vás a budete mi svědkové v Jerusalémě a ve všem Judsku a Samársku, a až do posledních končin země.“ Milost tedy čili moc Ducha sv., ana měla býti údělem apoštolův, byla posilující u víře, aby mohli býti důstojnými svědky Páně o věcech, které činil, a o slovech, které mluvil, aby se nebáli toho, co jim předpověděl (Mat. 10), když budou v nenávisti všechněm pro jméno Jeho, když je budou ze škol vyháněti, bičovati, před vladaře a krále voditi, a na smrt vydávati. Proto také výraz „budete oblečeni mocí s výsosti“ nedá se vyložit v ten způsob, jakoby Pán apoštolům sliboval, že budou *pouze* obdařeni mimořádnou mocí činiti zázraky; neboť zázrakové přesvědčují působením účinnivé milosti Boží ty, jimž se evangelium hlásalo, aby věřili, ale nedávají sami o sobě síly a neohroženosti hlasatelům víry, aby evangelium bez bázně zvěstovali. Ostatně apoštolové již dříve od Krista Pána moc divy konati obdrželi a protož slušno víru přiložiti tomu, že zaslíbením svým *pouhou* moc divů a zázraků Kristus Pán nikterak nemínil.

ad γ) Zaslíbení ono se naplnilo, jakož vypravuje sv. Lukáš (Act. 2, 2—4) na apoštolech v den svatodušní: „I stal se rychle zvuk s nebe, jako přicházejícího prudkého větru, a naplnil všecken dům, kdež byli sedíce. I ukázali se jim rozdělení jazykové, jako oheň, a posadil se na

každém z nich: a naplnění jsou všickni Duchem sv., a počali mluvíti rozličnými jazyky, jakž Duch sv. dával jim vymlouvati.“ Že ale působení Ducha sv. na apoštolů nebylo omezeno tím, že mluvili rozličnými jazyky, vypravují Skutkové apoštolští. Neboť tentýž den sv. Petr neohroženě hlásá lidu shromážděnému Krista ukřižovaného, vytýkáje, Židům že usmrtili muže mocmi, zázraky a znameními osvědčeného (2, 23), a tentýž Petr a Jan vyslovují před knížaty kněžskými bez bázně, že ve jménu Pána Ježíše Krista, kteréhož ukřižovali, stojí chromý ze života matky mezi nimi zdráv (Act. ap. 4, 10), ano veškerí apoštolé se radují z toho, že hodni učiněni jsou trpěti pro jméno Ježíše (5, 26), kdežto dříve bojácně se před židy uzavírali. Milosti posilující tedy stali se apoštolé účastnými skrze Ducha sv. bezprostředně, čili kromě svátosti bířmování, s nebe.

ad 8) *Této milosti však se mělo dostati všem věřícím bez rozdílu. A proto musí se přijmouti, buď že podobným způsobem všickni věřící s nebes obdržovali a obdržují posilu u víře, anebo že naporučil Pán, aby se svátostně udělovala.* Či by snad klamati mohl Kristus Pán, když v tak vážném okamžení sliboval, že Ducha svatého se dostane všem, kdožby byli uvěřili? Že by Pravda Věčná mohla klamati nás, to nepřipustí zajisté ani luterané pravověrní ani helveté. A proto nezbyvá nic jiného, leč víru přiložiti tomu, že apoštolové věřícím skrze viditelné znamení Ducha svatého ku posile u víře a sice po příkazu Páně udělovali; jeli-kož jisto jest, že ohnivými jazyky nesestoupil na všechny věřící Duch svatý. A skutečně čteme v Skutcích apoštol-ských, že, když uslyšeli apoštolé, kteří byli v Jerusalemě, že Samaría přijala slovo Boží, poslali k nim Petra a Jana. Kteríž přišedše modlili se za ně, aby přijali Ducha sv.; nebo ještě byl na žádného z nich nepřišel, ale byli toliko ve jménu Pána Ježíše pokřtěni. Tedy vzkládali na ně ruce, a oni přijali Ducha svatého. (Act. 8, 15 seq.) A

taktéž se čte Act. ap. 19, 1. seq., že ti, kdož byli pokřtění křtem Janovým, pokřtění jsou v Efezu ve jménu Pána Ježíše. „A když na ně Pavel ruce vzkládal, přišel na ně Duch sv., a mluvili jazyky a prorokovali.“ Duch sv. se tedy v Efezu a Samaří podle znění textův uvedených uděloval viditelným znamením (vzkládáním rukou a modlitbou) a sice věřícím již pokřtěným. S viditelným znamením neviditelnou milost nemůže ale nikdo sloučiti, leč dárce milosti Hospodin sám. A protož jest na jevě, že v Samaří byla udělována *svátost* nového Zákona. Milost se ale udělovala k tomu cíli a konci, aby se naplnilo zaslíbení Páně (Jan. 7, 37), slova Petrova a proroctví Joěle proroka (Act. ap. 2, 16 seq. Joěl 2, 28—30), aby pokřtění viru svou stále vyznávali a podlé ní živi byli. Za tou příčinou díme, že udělovali apoštolé Petr a Jan v Samaří, a sv. Pavel v Efezu *svátost biřmovdní*, a sice k rozkazu a ustanovení Páně. Nebo, jakoby apoštolé nikdy nebyli vzkládali ruce na nemocné, aby je uzdravili (Marc. 6), leč že byli k tomu od Krista Pána poslání; tak by zajisté nebyli ani na pokřtěné jinak ruce vzkládali, leč k rozkazu Jeho jich u víře posílení majíce.

Jinověrci ovšem namítají, že biřmování jest holou ceremonií a že před časy nic jiného nebylo, než naučení a vyptávání nějaké, skrze kteréžto mládenci a panny před církví viru svou vyznávali, a z ní účty kladli; avšak může-li pak se námitka tato z dějepisu dokázati? Či není známo protivníkům našim, že se udělovalo křížmo i dítkám nedospělým, ano nemluvňátkům, na západě až do století dvanáctého a na východě až po tento den se udílí? A kdo z nich by tvrditi chtěl, že Bůh zázračně otevřel nemluvňatům ústa, aby kladla účty z víry na křtu obdržené a sice habituálně? Či snad se odvažují tvrditi, že sobě božského podání nevážíla ani církev *východní*, která i *pouhé obřady* posvátné (které nejsou svátostmi) v prvotné

spůsobě starobylé tak důsledně a neustupně zachovává, že vida obřady tyto domníváš se viděti starobylou a jako z mrtvých povstalou církev? A církev na *západě*? — Zdali ji nepřehazují blouzniví kulturníci nynější totéž, že stojíc k ryzé víře nedává se na pochod k bezvěremu, lživému a lichému pokroku? Kterak tedy lze těmto církvím vytýkati, že by byly pouhou ceremonii za úkon svátostný?

Marno by též bylo dovolávati se toho, že pokřtění se bířmováním toliko obětovali Pánu. Neboť kdyby tomu tak bylo, nenahlíželi bychom, proč tento obřad nevykonal sv. jáhen Filip, když byl věřících pokřtil? K čemu bylo teprv potřebí, aby ze sboru apoštolského byli vysláni ti, jenž by na pokřtěné vzkládali ruce ku přijetí Ducha sv.? Či snad byl pouhý obřad vzkládání rukou po přesvědčení sboru apoštolského něco daleko důležitějšího a vážnějšího, nežli svátost křtu, kterou pouhý uděloval v Samaří jáhen? Avšak žeby pouhý obřad *vzkládání rukou* byl vznešenější *křtu*, nechtějí nikterak připustiti odpůrcové svátosti bířmování; jelikož ale v Samaří a Efezu apoštolové sami na pokřtěné údy církve ruce vzkládali, nezbyvá jiného, leč přijmouti, že úkon v Act. 8. a Act. 19. naznačený měli za úkon svátostný, jehožto rozdavačem řádným podle vůle Boží není nikdo leč apoštol a jeho zákonný nástupce biskup. (Trid. sess. VII. can. 3. de conf. Sess. XXIII. can. 7.)

Důkazům však ze Skutkův apoštolských kap. 8. a 19. zdá se býti na odpor učení bohoslovcův nyní zajisté velmi zobecnělé, že hmota svátosti této záleží v křížmu. A domněnka tato má pro sebe velmi vážné důvody. Tak čteme v římském Katechismu, že tomu církev sv. a sněmové vždycky učili; sv. Dionys a přemnozí velevázní Otcové totéž dokládají, obzvláště Fabián papež, který dosvědčuje, že apoštolé připravování křížma od Pána přijali a nám zůstavili (Quaest. VII. p. III. c. 2.). A sku-

tečně velí sněm Laodicejský (r. 366), aby ti, kdož byli osvíceni, po křtu nebeským křížem byli pomazáni. Sněm Toledanský I. (r. 400) zapovídá, aby jáhen znamenal křížem pokřtěné, a velí tak činiti knězi v nepřítomnosti biskupově, jinak jen k rozkazu jeho. Innocenc I. ustanovil, že pouze biskupům volno jest čelo znamenati, když udělují Ducha svatého. Takový výrok čini též papežové Gelasius a Eugen IV. ve svém dekretu k Arménům. Tridentský sněm nerozhodl ovšem záhadné této otázky bohoslovecké, avšak přece vyslovil: „Si quis dixerit, injurios esse Spiritui sancto eos, qui *sacro confirmationis chrismati* aliquam virtutem tribuunt, anathema sit.“ Neméně důležitá a v té věci rozhodného téměř dosahu jest ta okolnost, že břimování se na *východě* uděluje křížem, aniž by se užívalo vzkládání rukou; od západní církve ale nikdy nebyl vynešen výrok takový, jenž by platnost onoho břimování církve orientální v pochybnost bral. A právě za tou příčinou zdá se důkaz z kap. 8. a 19. Act. ap. vedený býti pochybným, ješto se tamtéž neděje zmínka o mazání olejem svatým?

K této námitce sluší připomenouti:

1. že vzkládání rukou samo o sobě *nevyklučuje křížma*; neboť jest vzkládání rukou nutně spojeno s mazáním, ješto ten, kdo křížem maže čelo, nevyhnutelně ruku vložití musí na toho, koho maže;

2. jest obyčej Lukášův, jakž Bellarmin praví, vyjadřovati mnohé věci až příliš *stručně*. Tak píše Act. 19., že učenci Janovi byli v Efezu pokřtěni křtem Ježíšovým, kdežto jisto jest, že jim byl křest tímtož způsobem udělen, jako povždy se udílel, totiž ve jménu Otce, Syna i Ducha sv. Tudíž se domyslíti můžeme, že i v Act. 8. a 19. Evangelista tento stručnosti pilí, ant mluví o věcech Theofilovi a všem křestanům velebných a povšechně v církvi užívaných.

3. Z té příčiny také titěž sv. Otcové, kteří na jednom místě dosvědčují, že se uděluje Duch sv. vzkládáním rukou, na jiných místech opět dokládají, že se Duch sv. dává křížmem. Ve výrazu tedy „*imponabant manus*“ zahrnuto jest spolu i křížmo. Tak dí Tertullian: „Tělo bývá pomazáno, aby duše posvěcení došla. Tělo bývá znamenáno, aby duše byla ohražena. Tělo se vzkládáním ruky zastihuje, aby duše byla Duchem sv. osvícena.“ (l. de *carnis resurr.*) Na jiném místě ale činí Tertullian zmínku o pouhém znamenání na čele. (de *praescript.*) V knize své proti Marcionovi týž spisovatel pouze o mazání se zmiňuje, ve svém spisu de *baptismo* však netoliko o mazání sv. olejem, ale též o vzkládání rukou zmínku činí. Sv. Cyprian mluví jednou o pouhém mazání (*libr. I. ep. ult.*), v druhé však knize a epištole mluví jenom o vzkládání rukou; obé pak spojuje v dopisu svém k Jubajanovi.

Podobného cosi spatřujeme též, přihlédnem-li k výročkům církevních sněmů a římských papežů. Sněm Arelatský II. jmenuje pouze mazání sv. olejem, první sněm Arelatský pak mluví pouze o vzkládání rukou. Sv. Damasus a Leo I. zapovídají venkovským biskupům, mazati čelo pokřtěných; Jan III. obnovuje tentýž výrok, nezmiňuje se však ani jednou o křížmě, nýbrž pouze o vzkládání rukou mluví.

4. I to možná připustiti, že vzkládání rukou, o kterém Act. 8. a 19. sv. Lukáš píše, neznamená nic jiného, než modlitby spojené s udělováním svátosti této čili způsobu, jakouž birmování udělováno bylo. Neboť hmotnost sama o sobě nečiní úkon ještě svátostným úkonem, pakli se neužívá spolu způsobu po řádu Božím ustanovené. *Accedit*, praví sv. Augustin (*tract. 80. in Joan.*), *verbum (forma) ad elementum (materia) et fit sacramentum*. Hlavní tedy věci při úkonu svátostném jest způsob (forma), a proto o ní zmínku činí sv. Lukáš. Že ale

Act. 8. vzkládání rukou skutečně způsobu znamená, sám text dokazuje, jelikož tentýž evangelista, který pravil: „Vzkládali na ně ruce, a oni přijali Ducha sv.“ napsal něco výše: „Modlili se za ně, aby přijali Ducha sv.“ Vzkládání tedy rukou vidí se býti totožným se způsobou, kterouž břimování udělováno bylo. Proto také praví sv. Augustin: „Quid est (manus impositio), nisi oratio super hominem?“ (de bapt. l. III. c. 16. n. 21.) Taktéž i jiní Otcové svatí užívají výrazu „manuum impositio“ ve smyslu modlitby anebo žehnání. (Schwetz. P. III. p. 249).

5. Proto také dí sv. Apoštol: „Ten pak, kterýž potvrzuje nás s vámi, a kterýž pomazal nás, a dal nám závdavek Ducha v srdce naše.“ 2. Kor. 1, 21. A opět: „Skrze něhož (Krista) i vy . . . uvěřivše znamenáni jste Duchem zaslíbení na vykoupení dobytého k chvále slávy jeho.“ Efez. 1, 13. 14. Ačkoliv výraz „znamenáni jste Duchem zaslíbení“ jest výrazem obrazným, přece upříti nelze, že by byl Apoštol zajisté v listech svých nikdy neužíval obrazu věřícím zcela neznámého k naznačení skrytého a tajemného působení Ducha Božího v nás. Obřad „mazání olejem svatým“ velebný byl zajisté apoštolským církvím v Korintě a v Efezu, kterým se uděloval „Duch zaslíbení“ a závdavek vykoupení, a pročež neváháme tvrditi, že břimování za časův apoštolských bylo křížem udělováno.

Svätost břimování jest tedy patrně v písmě sv. obsažena, a z písma ji dokázati lze. Ano bytby i v písmě sv. nebyla dosti jasně podána a vysvětlena, nic to nevadí; neboť katolíci tisíckráté již dokázali, že písmo sv. není a ani nemůže býti jediným pramenem křesťanského náboženství; neboť „víme,“ jakož dí pan biskup Budějovický ve své dogmatice, „víme, že písmo i o mnohých jiných veledůležitých věcech zběžně toliko zmínku činí. Ono i o křtu sv. nepraví, žeby byl svátostí, a nicméně přece věříme, že pravou jest svátostí.“ Tradičný

ale důkaz o svátosti této jest úplně na jevě. Či mohou snad upříti luterané a helveté, že za času Wittenberského reformátora svátosti té nestávalo? Jestli jí v skutku nestávalo, proč tedy upírali, že svátostí jest? Či nedokazuje odpověď Jeremiáše, patriarchy Cařihradského, jaké se dostalo bohoslovcům z Wittenberka, když byli jemu poslali vyznání Augsburské, nedokazuje-li, díme, ona odpověď patriarchy zcela jasně, že církev východní věku šestnáctého věřila v svátost biřmování? Reformátorové zajisté svou dotíravostí, která je až ku branám paláce Cařihradského patriarchy vedla, katolické církvi velice posloužili, neboť se tudy ukázalo, že nejenom Babylon římské církve, nýbrž i celý křesťanský východ tuto svátost v lůně svém co nejpečlivěji choval tou právě dobou, když se hlásalo domněle čisté evangelium v Německu. Neméně jisto jest, že všeska předešla století, před německou reformací uplynulá, svátost biřmování předobře znala. Důkazem toho jsou mimo jiné sněmové: Florentinský, Lyonský II, Hispalenský II, Meldenský, Aurelianský, Laodicejský, Arelatský, Illiberitánský, kdyby bylo nutno cestou tradičnou dokazovati, že křesťané po všeska století měli a hájili svátost tuto. Taktéž sledovati lze tradičné přesvědčení ve svatých Otcích a jejich obecném souhlasu. Sv. Dionys Areopagita vypravuje, že jest obyčej pokřtěného v bílé roucho obléci, a nápotom k biskupovi uvéstí, aby ho božskou mastí co muže poznamenal (p. II., 2. de hier.), a tento obřad že působí příští Ducha sv. (p. III., 4. de hier). Klement Alex. dí (Eus. III, 17. hist.), že biskup jinocha sobě od sv. Jana apoštola svěřeného pokřtil, a pak pečetí Páně poznamenal. Sv. Cyrill Jerus. ujišťuje, kterak, jako Kristus nejprvé křest přijal, pak naň holubice s'toupila, a konečně ho ďábel pokoušel: tak že i my nejprvé křtu nabýváme, nápotom křížma účastni se stáváme, a konečně v zápas s zlým duchem

vházíme. (Mystag. III.) Taktéž i Otcové církve západní učí, jako Tertullian (de Carnis resurr.), sv. Cyprian (l. I. epist. ult.) sv. Jarolím, který se dovolává (dial. adv. Lucif.) souhlasu veškerého světa. „Tážeš se,“ dí, „kde to psáno? Ve Skutcích apoštolských, avšak kdyby se nedostávalo autority písma, měl by tu místo souhlas veškerého světa, a zavazoval by rovně jako zákon.“ Sv. Augustin ve své druhé knize naproti Petiliánovi praví býti bířmování svatým, jako křest svatý jest.

Totéž platí o věku scholustikův. O svátosti bířmování vyučuje Beda Ctihodný (libro VI. in Lucam), Amalarius (libr. I. de offic. eccl.), Magister sententiarum se svou třístaletou školou. (libr. IV. dist. 7.)

Dá se tedy pro svátost bířmování, co samostatný úkon svátostný, jak jsme seznali, tolik uvéstí důkazův, že skorem nemožno jest tvrditi, že bířmování není svátostí, že Kristus Pán svátost tuto neustanovil, že jí apoštolové neudělovali, aniž jejich nástupcové svátostí tou nepřisluhovali. Domnívá-li se však přece p. Haase, že bířmování není svátostí Kristem ustanovená, nechat nám řekne, kdože byl ten první, jenž křížmo byl na svátost povýšil? Kterak se to stalo, že k novému neobyčejnému učení přisvědčila církev na západě, její starostliví biskupové, její kněží, nábožní mni- chové, svatí mučenci, a milionové věřícího lidu? Aneb se domnívati směje, že bylo starému věku lhostejno, boří-li se odvěká víra čili nic? Snad že ona století, kdežto žil Justin, Ireneus, Origenes, Klement, Cyprian, Jarolím, Augustin a j. snad že, díme byla tato století bezpříkladně chladná vzhledem víry křesťanské a její ryzosti? Či snad tehdyž když Gnostikové, Manicheové, Donatisté, Novatiané, Pelagiané, Priscillianisté a četní sektáři středověcí útokem hnali proti církvi, nebylo pranikoho, jenž by jim byl odpověděl? Či myslí snad p. Haase, žeby byl mlčel východ, kdyby svátost nebývalou a neznámou byl ustanovil zá-

pad? Anebo snad že by západ byl oněměl a přijal za učení apoštolské to, co se zazdalo východu o sv. biřmování? Aneb snad není p. Haasovi povědomo, jaká řevnivost u věcech méně důležitých, podstaty víry se nikterak netýkajících, panovala mezi východem a západem? Ať nám vysvětlí p. Haase, odkud vzali Nestoriané, Eutychané a Monotheté svou víru ve svátost biřmování? Kterak se domnívati můžeme, že ti, jenž s katolíky nesdíleli víru v Kristovu dvojí přirozenost božskou a lidskou v jedné osobě, ve dvojí vůli, a dvoje působení, že ti pravíme, by byli uvěřili církvi řecké, anebo dokonce římské, že biřmování jest svátostí, kdyby se od apoštolských časů nebylo za svátost pokládalo? Jestli však i tyto východní sekty, jenž se hned v prvních stoletích od církve odtrhly, biřmování za svátost přijímají, ať nám vysvětlí p. Haase dějepisnou tuto hádanku, pakli dle jeho domnění biřmování není svátostí! Pouhá fráze: „Die gegenwärtige römische Firmelung ist eine dem wirklichen Christenthum, den ersten christlichen Jahrhunderten ganz unbekannte,“ jaké užívá anonymus naproti dr. Westermayerovi („Gottes Wort gegen Menschenwort“ pag. 52. vyd. r. 1867.) není zde zajisté dostatečna; domněnky anonyma nejsou ještě písmo sv., a úsudek jeho nelze nám považovati za slovo Boží.

Končíme tedy s pevným přesv dčením, že Kristus Pán, jenž nám udělil na křtu nadpřirozené zrození, nám dává křížem nadpřirozený zrust a sílu, abychom zmohutněvše podlé těla, zmohutněli též podlé duše; abychom v době, kde největší nám hrozí nebezpečství, svátostného působení Ducha svatého se stali účastnými, abychom víru stále vyznávající za ni bojovali a podle ní život svůj zřídili; zkrátka my věříme pevně, že biřmování jest svátost Kristem samým ustanovená.

Dr. Ant. Lenz,
prof. bohosloví.

Dle jakých zásad má zpovědník nakládati s hříšníky hříchu navyklými, aneb v příležitosti hříchu žijícími ?

[Z konference pastorální konané 24. října 1867 v Turnově.]

Podává *Vincenc Rumeš*, kaplan v Libuni.

A. O hříšnicích hříchu navyklých.

I. O kom se může říci, že hříchu navykl, anebo že hřeší ze zvyku ?

a) To se může říci o onom člověku, jenž častým opakováním téhož hříchu zběhlosti takové v něm nabyt, že při každé příležitosti a každém pokušení opět předešlý hřích páchá.

Z toho vysvitá, že ne opětování činu zlého, ale panující náklonnost k hříchu má býti měřítkem při posuzování, zdaž někdo hřeší z obyčeje. — Protož sem patří:

α) Ti, kteří nějaký hřích velmi často, dobrovolně a se zalíbením páší.

β) Ti, kteří se hříchu snadno a bez odporu dopouštějí, byť se příležitost i zřídka naskytla; k. p. kramář jda pouze 4krát ročně na trh, prodává vždy špatné zboží.

γ) Ti, jenž sice příležitosti k hříchu nemají, ale silně si přejí, aby hřešiti mohli.

b) Takových hříšníků rozeznáváme hlavně dva druhy:

α) Těch, jenž znajíce ohavnost svého jednání teprva nedávno mu přivykli.

β) Těch, kteří znajíce úplně velikost hříchů, které páší, brzy po sv. zpovědi do předešlého provinění opět padají, zlou náklonností nepřemáhající a příležitosti k hříchu se nevyhýbající.

Sv. Liguori (Prax. confess. n. 90.) naznačuje docela počet skutků spáchaných, pro které někdo hříšníkem hříchu navyklým se nazýváti může, an pravi: Kdo za měsíc

5krát v rozdílných časech těžkého hříchu se dopustil, tent již se stal hříšником ze zvyku; ano dle výroku téhož Svatého stačí u smilníků pouze jednou za měsíc hřešiti. Tentýž Svatý udává následující *rozdíl mezi hříšníky ze zvyku a hříšníky zpět padajícími* (Homo apost. tr. 22, n. 8, a Prax. confess. n. 70.):

Hříšníci ze zvyku anebo hříchu navyklí jsou ti, kteří častým opětováním téhož hříchu učinili si jej zvykem, — a *zpět padající* jsou ti, kteří se ze hříchu již zpovídali, ale pak se téhož hříchu opět dopustili.

II. Nastává otázka, dle *jakých pravidel* čili zásad má zpovědník s takovými hříšníky hříchu navyklými nakládati?

Vyléčení takovýchto hříšníků jest velmi těžké, an zvyk jest druhá přirozenost a člověk od zevnějšího činu brzy ustane, ale ne tak snadno vnitřní náklonnost přemůže.

Svatý Leonardo a Porto Maurizio píše toto:

Nedá se za *všeobecné pravidlo* ustanoviti, aby, jak někteří míní, se zpět padajícím a hříchu navyklým hříšníkům rozhřešení buď *vždycky* udílelo, anebo *vždy* zadržovalo. Obojí náhled jest mylný.

Papež Innocenc II. zavrhl větu, dle kteréž se hříšníku hříchu navyklému *může rozhřešení udělit*, jen když *úst* vyznává, že svých hříchů lituje a předsevzetí má se polepsiti, byt i jinak ze všeho vysvítalo, že se nepolepší.

Segneri (conf. inst. C. 4.) praví: Všeobecně uvažováno má se sice kajcníku věřiti, jelikož jest *on sám* svůj žalobník a spolu také sám sobě *svědkem*, avšak zákon sv. církve ukládá zpovědníkovi za povinnost, aby *důkladně se přesvědčil* o náležité přípravě kajcníka k hodnému přijetí svátosti sv. pokání, pročež *výroku kajcníka není povinen víru přiložiti* tehdáž, když se praesumptio facti naskytá co důvod, aby se kajcníkově slibu nevěřilo. — *Církev sv.* nařizuje zpovědníku, aby co *lékař a soudce* duší lidských

se neřídil dle svých *osobních* náhledů, anebo dle *příkladu* jiných zpovědníků, nébrž aby jednal rozumně a *opatrně dle zákonů církve sv.*, maje před očima spasení duše člověka z hříchů svých se vyznávajícího. Sv. Liguori praví (l. c. n. 9.), že nesouhlasí se zásadou mnohých zpovědníků, kteří nazpět padajícím hříšníkům ze zvyku hřešicím a *pouze obyčejná znamení* lítosti při zpovědi projevujícím 3—4krát rozhřešení udělují, a tudy vinni jsou, že mnozí dle žalmisty Páně (Žalm 75, 6.) dormiunt somnum suum (a dle Joba 21, 13,) et in puncto ad inferna descendunt. Předsevzetí lehké rozplyne se jako písmo na vodě.

Mnozí *bohoslovci* navrhuji sice *odročení* rozhřešení teprva co *nejposlednější prostředek*; když totiž použití jiných prostředků s dobrým úspěchem se nepotkalo. Belarmin však naproti tomu dokládá: „Kde *neustává pravé lítosti a pevného předsevzetí* upřímně se polepšiti, tu jest *jediný a nejvydatnější prostředek* k vyhojení neduhu duše — *odročení rozhřešení*, ješto pouhá slova ničehož více nepořídí;“ a končí týž učenec řka: „Non esset hodie tanta *facilitas peccandi*, si non esset etiam tanta *facilitas absolvendi*.“

Svatý Liguori a sv. Leonardo mají za to, že takovéto jednání se nemůže nazývati *soudem ukrutnosti*, ale spíše *soudem milosrdenství*, jelikož se takto dopomáhá hříšníkovi k dosažení milosti Boží. Tak jednali vždy nej-moudřejší zpovědníci, jako: sv. Bernard, sv. František Xav. a Saleský a t. d. — Dále uvážiti sluší, že zpovědník tímto zde naznačeným jednáním nespasí *jen kajicníka*, alebrž i *sebe*, udělujíc dle nařízení sv. církve jen *hodným kajicníkům* svátost sv. pokání. Hříšník však, nedosáhnuv hned rozhřešení a byv náležitě poučen o *nemožnosti* rozhřešení dojíti — s *lepší přípravou* se k sv. zpovědi budoucně dostaví.

Čini se ovšem námitka, že se snad *kříšník* *víckrát*

nevrátí k sv. zpovědi? — *Nevráti-li se v skutku, dává tím na jevo, že mu nikdy na spasení duše mnoho nezáleželo a projevuje takto nehodnost svou; ačkoliv vždy ještě trvá naděje, že simě napomenutí a přísné domluvy do jeho srdce vložené časem svým hojný užitek přinese, jak praví Aversa: Ipsa praxi constat, hanc dilationem saepe juvare.* Jestli ale při opětované zpovědi takovýto hříšník své polepšení osvědčuje, *alespoň několikráte pokleskům obyčejným se vybnuv, tu se mu udělí rozhřešení a pochybení jeho se pak spíše křehkosti lidské, nežli zlomyslnosti přiřítati musí.* Toto jednání jest vzdáleno všeho *laxismu*, jenž pod zástěrou lásky ničí pramen církevní horlivosti, jakož i *rigorismu*, jenž zase zákon lásky příliš ztenčuje. Že v této věci přílišný rigorismus škodí, dokazuje sv. Filip Neri, jenžto praví, že mnozí, nebyvše ani tehdáž rozhřešení, když dobrou vůli se polepšiti projevovali, oddali se následkem toho ze zoufalství všem možným nepravostem a pak buď mnoho roků, anebo docela nikdy více k přijetí sv. pokání a nejsvětější svátosti oltářní se nedostavili.

Hříšníkům chybujícím více z *křehkosti*, jako při hříších zlosti, nenávisti, zlořečení, nečistých myšlének atd. má se dle učení sv. Otců rozhřešení téměř vždy uděliti, an se předpokládati dá, že *milost Boží* ve svátosti sv. pokání těmto hříšníkům udělená jim více prospěje nežli odročení rozhřešení. Podobně nakládati sluší s hříšníky ze *zvyku chybujícími*, jestliže při sv. zpovědi *neobyčejné známky* pravé litosti a upřímného předsevzetí projevují, jelikož jak sv. Liguori (Homo Ap. tr. 22. n. 11) uznává, tyto důkazy úplně odvracují podezření, jakoby se hříšník nechtěl opravdově polepšiti.

Příznivá znamení pro hříšníky ze zvyku chybující a zpět padající jsou tato :

1. Jestli takový hříšník nikdy nebyl při konání svých

svých předešlých zpovědí dostatečně napomenut, nyní však důtklivou domluvou v duši své hluboce jsa pohnut upřímně se polepšiti slibuje a velmi ochotně každý i sebe těžší způsob pokání přijímá.

2. Když *zvláštní lítost* projevuje, zpovídaje se s pláčem, kteréžto slzy ovšem jen tehdáž mají pravou cenu, když nemají podnětu v ohledech pouze světských, alebrž z nadpřirozené lítosti pochodí.

3. Když v čase, v kterém se odbývají sv. *missie*, k správě Boží se dostavil, z čehož vysvítá, že milostí Boží byl dotknut a k pokání přiveden.

4. Pakli se zpovídá tehdáž, když nějaká nepředvídaná *případnost* srdce jeho zármutkem a hrůzou naplnila, jako náhlá smrt zatvrzelého hříšníka, zvláště byl-li tento jeho spoluvinníkem, — nebo neštěstí, kteréž on za spravedlivý trest Boží považuje.

5. Používá-li svědomitě předepsaných prostředků k svému napravení, byť by se ještě byl zcela nepolepšil, jen když alespoň *některé* hříšné zvyky odložil.

6. Připovídá-li, že vstoupí do nového *stavu*, aby si pojistil spásu duše své, byť to i s obtížemi spojeno bylo, k. p. když svobodný člověk odhodlá se vstoupiti do stavu manželského.

Tyto a podobné důvody patrně nasvědčují, že hříšník to se svým polepšením upřímně míní, pročež se mu dle sv. Liguori a dle učení sv. církve vůbec má rozhřešení uděliti a to tím spíše, pakli by odročení hříšníkovi na jeho *veřejné cti* uškoditi mohlo, a *naléhá-li* kající na to, aby byl rozhřešen.

Nepříznivá znamení pro hříšníky ze zvyku chybující jsou naopak tato:

1. Jestli hříšník navzdor důtklivému napomenutí, kterého se mu v předešlých zpovědích dostalo, přece již

po třetí a po čtvrté *tytéž* hříchy anebo dokonce vždy *větší* počet nepravostí odhaluje.

2. Když takřka ještě chladněji nežli. předešle se zpovídá, a ze všeho vysvítá, že spíše *ústy* svými nežli uvnitř v srdci hřích nenávidí.

3. Jestli poskytnutých *prostředků* nepoužil k svému polepšení a žádné lítosti nad tím neprojevuje, že jich upotřebiti opomenul.

4. Zpovídá-li se proto, poněvadž *musí*, jako se děje v čase velikonočním, anebo že k sv. zpovědi od svých rodičů neb představených poslán byl.

5. Konečně když z celého jednání jeho vysvítá, že zlé navyklosti úplně jest oddán.

Na základě *těchto důvodů* musí zpovědník takovým hříšníkům rozhřešení prozatím zadržeti čili odročiti, neboť jsou to duše nemající *žádné pravé péče o spasení své* a od jednoho zpovědníka k druhému přebíhající nedojdou nikde stání.

Z toho, co posud řečeno, na biledni jest, že se nedá pro všechny zpovědníky *jedno a totéž* pravidlo ustanoviti, kteréž by určitě buď udělení anebo zadržetí či odročení svátostného rozhřešení přikazovalo.

Hlavní pravidlo musí zpovědník sám *řízen jsa osvícením Ducha sv. si ustanoviti*. — Na *tři věci* však při tom zřetel obrátiti sluší:

1. Všeobecně arci pochybovati nelze, že odročení svátostného rozhřešení často velice *prospívá* kajcníkům. Dobře však zpovědník učiní, pakli

2. takové hříšníky jakousi posvátnou *bázní* naplní, an jim odepřením rozhřešení vyhrožuje, aby je tudy k *pravému poznání hříchu* a k *pravé lítosti* přivedl; posléze

3. všeobecným pravidlem budiž zásada, že těm, kteří neobyčejná *zamení pravé lítosti* a upřímného předsevzetí na jevo dávají, udělení rozhřešení bývá mnohem *prospěšnější* nežli odročení jeho.

Prostředky napomáhající k vyloučení takovýchto hříšníků jsou dle učení sv. církve následující:

1. Zpovědník svědomitý vyptá se jak na počet tak na čas čili *trvání* jednotlivých poklesků a na jiné okolnosti, aby takto až na samý kořen zlé navyklosti přišel. Když k Pánu Ježíši dle sv. Marka (9, 20) přinesli člověka ďáblem posedlého, ptal se tento Božský lékař otce, jak dlouho se jeho syn v tomto smutném stavu nalézá (*quantum temporis est, ex quo ei hoc accidit?*). — Pane, odpověděl otec, již od dětinství. Tak mnohý hříšník vykonav již několikrát sv. zpověď, ale po ní vždy opět do starých hříchů upadáje, odpovídá svědomitému zpovědníkovi na otázku: Jak dlouho v tom hříchu trváš? snad poprvé: „Ach od dětinství jsem oddán tomuto hříchu.“

„Cum confessarius sit *judex et medicus*, debet cognoscere statum poenitentis in ordine quoad consuetudinem praeteritam, ut sciat, quatenam medicina sit ei applicanda, et an indigeat dilatione absolutionis“ — tak píše kardinal Lugo disp. 14, 1.

2. Necht zpovědník takovým hříšníkům uloží *horlivou modlitbu*, která jest jim proto nad míru potřebná, poněvadž obrácení jich stojí nesmírné namáhání.

3. Ať často taková hříšníci pamatují na *vsudypřítomnost a vševědoucnost* Boží dle příkladu Josefa Egypt. a Zuzany.

4. Ať obnovují *dobrá předsevzetí*, zvláště ráno a u večer.

5. Ať se vystříhají všeho, co jen *naklonnost* k hříchu v duši vzbuzuje.

6. Pokání jim uložené ať jest dokona přiměřené hříchům jejich.

7. Konečně uložena jim buď *častější zpověď*, neboť Římský ritual praví: *In peccata saepe incidentibus utilissimum fuerit consulere, ut saepe confiteantur et si expe-*

dit, ut communicent. Přistupujeme nyní k rozřešení druhé hlavní otázky, svrchu naznačené, kteráž zní:

B. Dle jakých zásad má se nakládati s hříšníky nalézajícími se v příležitosti k hříchu?

I. Především objasniti dlužno, *kdo* jsou ti a takoví hříšníci?

Jsou to lidé, jenž se nalézají v takových poměrech, dle kterých s mordlní jistotou souditi lze, že se hříchu dopustějí.

Tyto *zlé poměry* jsou rozdílné:

1. Buď jest to příležitost *vnitřní*, spočívající v člověku samém a její příčinou jest buď *nevědomost* všeobecných křesťanských povinností anebo *nevědomost* povinností *svého stavu* anebo *zlý zvyk* nějaký, jemuž člověk stále oddán jest. Zlý zvyk a příležitost k zlému jsou dvě sestry, z nichž jedna druhé vždy ruku podává.

2. Nebo jest příležitost ona *zevnětní* a ta zahrnuje vše vůbec, co nás k hříchu ponouká, jako nestydatý oděv, neslušné obrazy, svůdné knihy, obcování se špatnými lidmi atp.

II. *Léčení* takovýchto hříšníků, praví sv. Leonardo, jest pro sluhu Páně co zpovědníka s nesmírnými obtížemi spojeno. Tu potřebí jest *mečem pravé horlivosti církevní bojovati*, aby zpovědník přetal vazby, jimiž hříšník upoután jest.

Církev svatá *zavrhla* domnění toto: „Potest aliquando absolvi, qui in proxima occasione peccandi versatur, quam potest et non vult omittere, quinimo directe et ex proposito eam quaerit aut ei se ingerit.“

Jelikož v této zavržené větě vede se *řeč o příležitosti nejbližší*, káže potřeba vysvětliti, co se rozumí touto příležitostí nejbližší (occasio proxima)?

Nejbližší příležitost k zlému se rozeznává od *nebezpečí*, an při příležitosti na dvě věci pozor obrátiti sluší:

1. na *naklonnost vnitřní*; z níž nebezpečí pochází, a
2. na *zevnější okolnost*, kteráž podnětem k hříchu bývá a hřešení podporuje.

Když tito dva činitelové častější hřešení za následek mají, tedy člověk v takovýchto poměrech se nalézající jest v *nejbližší* příležitosti k hříchu. (K. p. opilec maje lihové nápoje doma.) Jestli však k vyvedení zlého ještě jiné okolnosti se musí připojiti, slove příležitosti *vzdálenou* (Kp. opilec navštěvující častěji hospodu).

Dále se rozeznává *příležitost* *nejbližší dobrovolná* od *nucené* (voluntaria et involuntaria seu necessaria).

Svatý Karel Boromejský dělí mimo to příležitost *nejbližší* na dvě, rozeznáváje *occasiones, quae sunt in esse et quae non sunt in esse*.

Mezi první počítá též Svátý příležitosti takové, které hříšník ve *svém domě*, ve *svém přibytku*, má, a ty jsou nejnebezpečnější a nejzáhubnější.

Dokud tedy kajcník *osobu*, s níž hřešívá, *obraz*, jehožto pohledem k hříchu ponoukán bývá, *knihy*, jejichž čtením buď k nevěře anebo k zlému vůbec puzen jest, — ze svého domu neodstranil, *nemá rozhrěšení obdržeti*, bez ohledu na tu neb onu výmluvu, kterou předestírá. Takoví hříšníci rádi předstírají toto: Tím bych snadno upadl v podezření, ano i v hanbu anebo škodu. Tu nechť se ho zeptá zpovědník, zdali již v nějakém podezření jest čili nic? Upadl-li již v podezření, tuť právě vystříhání se a zbavení příležitosti jest nejlepším prostředkem toto pohoršení odstraniti a napraviti. To-li se nestalo, vysvětlí se mu, že tímto způsobem pro budoucnost dobrou pověst svou ode všeho podezření uchová.

Papež Alexander zavrhl větu :

„Non est obligandus concubinarius ad ejiciendam concubinam, si haec nimis utilis esset ad delectamentum concubinarii, dum deficiente illa nimis aegre ageret vitam

et aliae epulae taedio magno concubinarium afficerent et alia famula nimis difficile inveniretur.“ — Papež Innocenc XI. zatratil jinou bludnou větu, která zní: „Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando causa aliqua utilis aut honesta non fugiendi occurrit.“ — Dále též zavrhhl větu: „Licitum est, quaerere directe occasionem proximam peccandi pro bono spirituali vel temporalis nostro vel proximi.“ — Sv. Liguori (Theol. mor. 1. 6. n. 454). a sv. Karel Boromejský žádají, aby hříšník nalézající se se in occasione *in esse*, ani tehdaž, když se *poprvé* z toho hříchu zpovídá, kněžského *rozhrěšení neoddržel*, dokud by příležitost zlou neodstranil a to sice z následující příčiny: *Odstranění* takové příležitosti jest zajisté velmi *obtížné* a dokáže to jen takový člověk, který s pomocí Boží všechny své síly tělesné i duševní napne, t. j. který pochopil pravý smysl slov Kristových: „Kdo chce za mnou přijíti, zapři sebe sám, vezmi kříž svůj a následuj mne.“ Kdyby však tento kajcník neodstraniv zlé příležitosti rozhrěšení dosáhl, snadno by se klamati mohl domněnkou, že odolá onomu pokušení, kdežto právě naopak se děje, že takový hříšník opět v hřích upadá a mnohdykráte ještě hlouběji klesá. V této případnosti dopouští se hříšník těžkého hříchu, an dobrovolně v nebezpečení záhuby věčné trvá a nehodně svátost sv. pokání přijímá.

Těžkého hříchu se dopouští též zpovědník nejednaje dle zákonů církevních co pravý soudce a lékař, pakli *nehodnému* uděluje rozhrěšení a zanedbává prostředků nevyhnutelně potřebných k dosažení věčného spasení pro tohoto kajcníka. Jakož však žádné pravidlo není bez výminky, tak i tuto. Pakli totiž kajcník, jak již v prvním oddělení bylo řečeno, neobyčejná znamená své vnitřní přípravy ukazuje, dle *kterých zpovědník předpokládá* může, že kajcník onen

a) upřímně se chce polepšiti a tudíž i příležitost k hříchu odstraniti — a

b) že takovou mírou milosti Boží jest nadán, pomoci které se mu podaří upřímné ono předsevzetí v skutek uvéstí ;

c) zvláště jestli předvídati lze, že týž kajcník za dlouhý čas k svaté zpovědi dostaviti se moci nebude — tu se takovému může uděliti rozhřešení, an svou upřímnou vůlí, že se polepšiti chce, proměňuje blízkou příležitost ve vzdálenou.

Co se týká příležitostí, *quae non sunt in esse*, které totiž hříšník nemá v domě, ale jinde teprv vyhledati musí, jako jsou: příležitost ku hře (zlá společnost), k opilství (hospoda), k rozpustilému a nemravnému životu (zlé tovaryšstvo a známost mající svůj základ v lásce tělesné), — má se *mírněji* s těmi a podobnými hříšníky naložiti, *přislibují-li*, že se těchto příležitostí vystříhají. — Sv. Liguori, sv. Karel Borom. a Leonardo a Porto Maurizio uznávají za dobré, aby se jim s ohledem na jejich *slib 3—4krát* rozhřešení udělilo, pak ale, jestli se ještě nepolepšili, má se jim zadržeti rozhřešení. Přitom sluší též ohled vzíti *na zvláštní poměry*, v jakých se ten neb onen hříšník nalézá. Neboť ten, jenž následkem starší a tudíž i *těžší náklonnosti* hřeší, jenž i *prudší letorou* jest nadán, jenž *většimu a silnému návalu* pokušení v tomtéž čase odolal, hoden jest větší útrpnosti nad onoho, který v příznivějších okolnostech postaven jest.

Zvláštní pozornosti vyžadují známosti mezi *mladým pokolením panující a* mající za základ tak *zvanou lásku tělesnou*. Známosti tyto jsou věru ty nejnebezpečnější, jako divoký potok hráze vši mravopoděstnosti trhající. Jak zkušenost učí, může se říci, že známosti toho směru dle všech okolností „ut plurimum“ stávají se *blízkou příležitostí k mnohým těžkým hříchům*.

Sv. Liguori (Praxis confess. n. 65.) praví: „Genera- liter loquendo de adolescentibus et puellis, qui invicem se adamant, non sunt isti omnes de culpa gravi indistincte damnandi, sed ordinarie puto, ipsos difficulter esse extra occasionem proximam lethaliter peccandi. Id nimia experientia patet, nam ex centum adolescentibus vix duo aut tres in occasione a mortalibus invenientur immunes; et si non in principio, saltem in progressu: tales enim ad- amantes prius conversantur invicem ob propensionem, deinde propensio fit passio, quae postquam radicem in corde fixerit, mentem obtenebrat et eos in mille crimina ruere facit.“ — Dle toho, co zde řečeno, káže potřeba, aby *zpovědníci* jakousi aspoň mlčemnou *úmluvu* mezi se- bou uzavřeli a co praví lékařové duší lidských, této ne- pravosti, která jako rozvodněná řeka mladé pokolení za- plavuje a příčinou mnohých nepravostí často i vraždy veřejné neb tajné bývá, přítrž učiniti hleděli, *nedávajíce* dle rady sv. Liguori žádnému kajicníkovi rozhřešení, dokud této příležitosti k hříchu se úplně nevystříhá, obzvláště byl-li již tři- neb čtyřikráte napomenut.

Mimo tyto známosti mezi obojím pohlavím stává však ještě *mnoho jiných příležitostí* blízkých k přestoupení zákona Božího.

Sv. Karel Boromejský a sv. Liguori upozorňují zpo- vědníka na příležitosti, které člověka k zlořečení, k utr- hání na cti, ku krádeži, podvodu a nespravedlnosti vůbec, k zášti, hněvu a nesvornosti, ku křivým přísahám a jiným nepravostem podněcují. Jsou pak tyto Svati toho mínění, aby se těm a podobným hříšníkům rozhřešení zadrželo, když 3—4krát byli napomenuti a žádné znamení pravé- ho polepšení neprojevují.

Zbývá uvážiti ještě, co činiti jest zpovědníku s hříš- níkem, jenž se nalézá v *příležitosti nucené*.

Příležitost tato jest dvojí;

- a) *fysicky nucená,*
- b) *morálně nucená.*

V příležitosti *fysicky nucené* se nalézají *vězňové* anebo *umírající*, kteří buď času anebo prostředků nemají, aby příležitost dříve, nežli obdrží rozhršení, odstranili. V *příležitosti morálně nucené* se nalézají ti, kteří z obavy velikých *nehod*, veliké *škody* anebo *ztráty* buď na svém časném statku anebo na své cti příležitost odstraniti s to nejsou, jako jsou: obchodníci, lékařové, kupci, hostinští, advokáti, malíři, hudebníci atd., na jichžto povolání aneb obchodu existence jejich a celé rodiny závisí.

Naskytá se opět otázka, jak si v této případnosti má zpovědník počínati?

Sv. *Liguori* vyjádruje se vzhledem *nejbližší ale potřebné čili nucené příležitosti* takto: Kde se taková příležitost bez *pohoršení*, jakož i bez *veliké škody* na cti a statcích pozemských odstraniti nedá, tu se může kajicník *rozhršeti*, aniž by příležitost *odstranil*, poněvadž není v tom pádu *zavázán* ji odstraniti, ale dosti na tom jest, když užívá prostředků, které proměňují blízkou příležitost ve vzdálenou; to jest: náklonnost k hříchu se musí přiměřenými prostředky umrtviti, jelikož sama příležitost místa nebo osoby so odstraniti nedá. Důvod jest ten, že taková příležitost sama v sobě není vlastně *pravým podnětem* k hříchu, pročež pravá lítost a pravé předsevzetí dobře s touto příležitostí nucenou obstáti může. Bůh každému přispívá ku pomoci, kdo Ho jen o pomoc *vzývá*, a dle písma sv. *nezahyne* ten, kdo jest v nebezpečství, ale ten, kdo nebezpečství *miluje*. (Qui amat periculum, peribit in illo. Eccl. 3: 27.) S takovými hříšníky zpovědník ovšem velmi *setrně* a *opatrně* jednati musí; nicméně však když poznal, že se jim *nedostává* dobré vůle se polepsiti, povinen jest *zpovědník přísných prostředků se uchopiti*; musí on v takovém případě *odročiti* rozhršení, a na to *naléhati*, aby

se lidé ti vzdali úřadu neb povolání a zaměstnání onoho, jež duši jejich věčnou záhubou hrozí; obzvláště jestli již 3—4 krát napomenuti byvše předepsaných prostředků k umrtvení své hříšné náklonnosti velmi nedbanlivě užívají. Tenkrát je může zpovědník propustiti slovy: *Perditio tua ex te*. Dle napomenutí sv. Tomáše z Villanovy nemá se žádný zpovědník státi *impie pius*; takovým však by se stal tenkrát, kdyžby hříšníkům nekajícím, zatvrzelým nevhodnou shovívavost prokazoval.

Konečně ještě zmínku učiniti třeba o *příznivých i nepříznivých znameních*, dle kterých zpovědníku posouditi lze, má-li rozhřešení uděliti a neb odročiti je.

Mezi *nepříznivá* znamení počítáme tato:

α) Zpáchal-li hříšník hřích buď ještě v tentýž den, když byl u sv. zpovědi, anebo brzy na to;

β) upadl-li do hříchu hned při prvním pokušení, což bývá znamením, že nikterak se nevynasnažil v dobrém setrvati;

γ) užíval-li předepsaných od zpovědníka prostředků velmi nedbanlivě a

δ) musel-li sám příležitost k hříchu vyhledati ano i namáhati se poněkud, aby hřešil;

ε) nechal-li kajcník uplynouti delší čas, nežli opět k sv. zpovědi se mu dostavil a

ζ) jestli konečně hřích, v nějž opět upadl, jest velmi ohavný, tuť jest polepšení se hříšníka velmi pochybné a rozhřešení se mu odročiti musí.

K *příznivým znaménám*, za kterými se takovýmto hříšníkům *rozhřešení uděliti* může, počítáme mimo ostatní zde již uvedená ještě to, když kajcník po svém pádu hned v duši své hlubokou lítost pocítil, a brzy opět ku sv. zpovědi přichází, aby se z toho poklesku upřímně vyznal.

Prostředky k vyléčení těchto hříšníků dají se nazna-

čiti třemi slovy, jichž užil Pán Ježíš v rozkazu známém, řka: „*Si oculus tuus scandalizat te, erue eum* atd. Výrazy: „*Erue, abscinde, projice*“ mluví důrazně k zpovědníkům, aby se vší možnou přísností si počínali při soudu s naznačenými zde hříšníky, chtějí-li jim věčného blaha dopomoci. Pročež jim zpovědník udělí *důtklivá napomenutí* slovy pisma sv. Mat. 6. 33, 16, 26. Mar. 9, 42. 44. 46. Přísl. 6, 27. 28. a t. d.; uloží mu *modlitbu, půst, almužnu; rozjímání posledních věcí člověka*, zvláště posledního soudu, kde nejtajnější hříchy zjeveny budou; *častější obnovení dobrého předsevzetí; zapírání sebe; uzývání o přemluvu Svatých a Světic Božích*, zvláště Marie Panny, anděla Strážného, svého sv. Patrona; napomene a povzbudí jej, aby vykonal *častěji sv. zpověď* u téhož zpovědníka, aby často obnovil srdečnou lítost nad zpáchanými hříchy, aby často *rozjímal smrt Pána Ježíše Krista* a t. d. — Především pak takovému kajicníku jest potřeba uložiti za povinnost *útek čili varování se zlé příležitosti* dle rady sv. Augustina: „V úteku spasení naše.“

○ zachovávání rubrik.

Častěji slyšíme mezi duchovenstvem náрек, že prý za našich dnů jen samé rubriky panují a se za nejhlavnější věc považují. — Ačkoli se upříti nedá, že za našich dnů se na rubriky velká klade váha, což z mnohých nařízení biskupských patrně vysvitá, uří přece zkušenost, že na leckterých místech i nyní ještě bývá rubrik velmi nevšímáno, jako by rubriky byly věci zcela lhostejnou a nepotřebnou. — Budiž nám tedy dovoleno, naše přesvědčení o zachovávání rubrik tuto projevíti.

Především musíme zde připomenouti, co vlastně rubriky jsou.

Slova „*rubrica*“ užívali již staří spisovatelé latiněti chtějíce slovem tím pojmenovati červenou hlínu, pak ale i

to, co se touto červenou hlinou psávalo, jako nápisy neb zákony; ve smyslu zákona užívají slova *rubrica* spisovatelé Quintilian a Persius. — „*Rubrica*“ v obyčejném církevním smyslu není nic jiného, než církevní zákon (v knihách liturgických obyčejně červeně psaný), který se na vykonávání jistých církevních obřadů vztahuje. Rubriky jsou tedy *přikázání církevní*, a liší se od obyčejných a všeobecných *přikázání církevních* hlavně toliko v tom, že ony obzvláště zavazují osoby *duchovní*, kterým vykonávání jistých služeb církevních přináleží, kdežto všeobecná *přikázání církevní* všecky věřící bez rozdílu zavazují.

Kněz má tedy o rubrikách tak smýšleti, jako každý dobrý křesťan o *přikázáních církevních* smýšlí; neboť jako by se prohřešil křesťan, jenž by dne nedělního neslyšel mši svatou, neb v pátek masitých pokrmů požíval: tak by se prohřešil i kněz, jenž by rubrik si nevšímal a proti nim jednal, buď nějaký předepsaný obřad zanedbáváje neb jiný církevní obřad vykonáváje tenkrát, když to rubriky zakazují.

Může-li však kněze jednajícího proti rubrikám něco přece *omluvíti*?

Obyčejně omlouvají se jednající proti rubrikám tím, že praví: „To jest *maličkost*, na které nic nezáleží.“ — Načež odpovídáme:

1. Zdá-liž věc, jenž se poroučí neb zakazuje, *maličkostí* jest neb věcí důležitou, to posuzovati nepřináleží tomu, jenž pod zákonem stojí, nýbrž spíše tomu, jenž zákon dal; když tedy církev svatá nepovažovala za *maličkost* něco naříditi, nesmí služebník církve, kněz, to považovati za *maličkost* nařizení ono vykonati; a bytby i v skutku nějaká rubrika jen *maličkost* nařizovala, co odtud vyplývá? Zajisté nic jiného leč to, že rubrika taková

tím snadněji se může zachovati, že zcela bez obtíže jí vyhověti lze.

2. Rubriky vztahují se hlavně na *obřady* při vykonávání služeb Božích. Avšak již v starém Zákoně nepovažovaly se obřady služeb Božích za maličkost, nýbrž za věc velmi důležitou, jak to patrně vysvitá ze slov (Deut. 28, 15. 16): „Jestliže nebudeš chtít poslouchati hlasu Hospodina Boha svého, abys ostříhal ho a činil všecka přikázání jeho a řády posvátné, kteréž já prikazuji tobě dnes: přijdou na tebe všecka zlořečení a zachvátí tebe; zlořečený budeš v městě, zlořečený budeš na poli atd.“ Zde tedy se staví zachování řádů posvátných (Rubrik) na rovný stupeň se zachováním přikázání Božích, a těmitěž tresty a tímtež zlořečením hrozí se jak přestupníkům přikázání Božích, tak i přestupníkům řádů posvátných. — Zdaliž však obřady nového Zákona nejsou mnohem světější, proti kterým obřady starého Zákona toliko slabý stín byly? A když Bůh žádal, aby již obřady starého Zákona se důstojně a dle předpisů konaly, zdaž se domnívati smíme, že bychom svaté obřady nového Zákona konati mohli jak chceme a neměli je spíše konati tak, jak to rubriky neb zákony církevní předpisují? —

3. Církev svatá nikdy nepovažovala zachovávání rubrik za maličkost, což z výroků *papežské Stolice* jakož i *sněmů církevních* patrně vysvitá. — Pius V. ve své bulle „*Quo primum tempore*“ z r. 1570, kteráž před Misálem Římským vytištěna se spatřuje, přísně nařizuje, aby se služby Boží dle předpisu církve sv. konaly, a žádá ode všech úplnou poslušnost řka: „*Mandantes ac districtè omnibus et singulis personis, quacunquè ecclesiastica dignitate fulgentibus in virtute sanctae obedientiae praecipientes, ut Missam juxta ritum, modum et normam, quae per Missale hoc a nobis nunc traditur, decantent ac legant, neque in missae celebratione alias caeremonias vel preces,*

quam quae hoc Missali continentur, addere vel recitare praesumant.“ Podobně se vyjádřil tento papež i ohledně hodinek církevních.

Sněm Tridentský (sess. 7. c. 13.) pravi v tom ohledu takto: „Si quis dixerit, *receptos et approbatos Ecclesiae catholicae ritus, in solemni Sacramentorum administratione adhiberi consuetos, aut contemni aut sine peccato a ministris pro libitu omitti, aut in novos alios per quemcunque Ecclesiarum pastorem mutari posse, anathema sit.*“ Tak by jistě svatý sněm nebyl mluvil, kdyby zachovávání rubrik byla věc lhostejná neb jen nějaká maličkost, a kdyby to mělo být každému volno, chce-li při službách Božích dle předpisů rubrik se zachovati, čili nic.

4. Zachovávání rubrik není maličkostí, nýbrž věcí důležitou, proto že jen tak se docíliti dá *jednota* v církvi při službách Božích; bez zachování rubrik konaly by se v každé farnosti jinak služby Boží, z čehož by snadno se mohli věřící pohoršiti, an by vidouce jiné obřady brzy také na jinou viru souditi mohli; tomu zajisté chtěl již sněm Toletanský IV. předejiti, an poručil: „*Ut unus ordo orandi atque psallendi a nobis conservetur; unus modus in Missarum solemnitatibus, unus in Vespertinis officiis, nec diversa sit ultra in nobis ecclesiastica consuetudo, quia in una fide continemur.*“ (can. II.) —

Snad ale ten kdo jedná proti Rubrikám, vymlouvati se může tím, že je neznal, že se tedy nevědomky proti nim prohřešil?

Taková výmluva nikterak obstáti nemůže; neboť jest to hlavní povinností každého, aby v těch věcech, které se jeho stavu neb povolání týkají, dostatečnou známost svých povinností si zaopatřil: i kněz má tedy rubriky znáti, neboť jsou to zvláštní jeho úřadu se týkající příkázání církevní; jinak platí i jemu důtka Pána Ježíše: „*Tu es magister in Israel, et haec ignoras?*“ (Jan 3, 10).

Není tedy v skutku ničeho, co by kněze jednajícího proti rubrikám omlouvati mohlo, mnohé však jsou věci, které *vinu jeho* ještě *zvětšují* :

a) Kněz svému biskupovi, jenž ho světil, slavně při ordinaci přislíbil poslušnost. „*Promittis mihi et successoribus meis obedientiam et reverentiam?*“ tázal se nás biskup a my jsme slavně a dobrovolně odpověděli: „*Promitto.*“ Když jsme tedy slavně přislíbili poslušnost, poslechněme rádi, kdykoli biskup nám nějaký obřad, jenž dle rubrik se vykonávati má, připomene a nařídí (an k. p. káže, aby i v sobotu před svatým Duchem se ve všech farních kostelích křestní voda světila).

b) My kněží jsme obzvláštními přátely Pána Ježíše, jenž nám praví: „*Vos dixi amicos, quia omnia, quaecunque audivi a Patre meo, nota feci vobis*“ (Jan 15, 15). An tedy nás Pán Ježíš za své přátele vyvolil, žádá, abychom Ho také větši a obzvláštní láskou milovali; tato láska však musí se úplnou a dokonalou *poslušností* jeviti, my musíme ochotně vykonati všecko, co Pán Ježíš církví svatou nám ukládá: „*Vos amici mei estis, si feceritis, quae ego praecipio vobis.*“ (Jan 15, 14.) Kněží neposlušnému praví Pán Ježíš: „*Si inimicus meus hoc fecisset, sustinuissem utique, ast tu, homo unanimes, amicus meus, qui simul mecum dulces capiebas cibos, in domo Dei ambulavimus cum consensu!*“ (Žalm 54.)

c) Povinností kněží jest věřícím ve všem *dobrý příklad* dávatí. „*Vos estis lux mundi.*“ „*Luceat lux vestra coram hominibus;*“ ve všech ctnostech má kněz věřícím příkladem svým svítiti, tedy i v poslušnosti ku svaté církví, což obzvláště za našich dnů velmi potřebno jest, an mnozí, kteří se za vzdělanější považují, si přikázání církevních pranic nevšímají, svévolně je přestupující, k. př. přikázání postu, svěcení dnů svátečních, poslouchání slova Božího. Kněz tedy musí dle svaté povinnosti úřadu svého

příkladem vlastním ukazovati, v jaké vážnosti křestan příkázání církevní chovati má; neboť darmo by kněz věřícím připomínal slova Pána Ježíše: Kdo by církve neuposlechl, budiž tobě jako pohan a veřejný hříšník, neb „Kdo vás slyší, mne slyší,“ když by věřící pozorovali, že kněz ten nikoli dle předpisů církve, ale dle své vlastní libovůle a chuti služby Boží neb obřady církevní vykonává.

Kdo všechno to dobře na myslí uváží, jistě nebude jednati proti rubrikám, aby nebyl nazván neposlušným synem Církve svaté, nýbrž věda, že máme Bohu sloužiti tak, jak On to od nás žádá a Církví svatou nám oznamuje, a že Bohu milejší jest pokorná poslušnost nežli jakákoli obět, an praví: „*obedientiam volo et non sacrificium*,“ zajisté se vynasnaží každý svědomitý kněz, aby všeliké předpisy Církve svaté, týkající se služeb Božích neb svatých obřadů vždy co nejvěrněji vykonával.

Fr. Bealofa,

kooper. v Dřevohosticích n. Mor.

Věda nevěry a věda víry.

A. Lichá věda nevěry.

Od mnohých let se ozývají u nás hlasově volající: Jen vědu pěstujte, pak bude všem lidem dobře. — Časopisy, které se obíraly jinak jen politikou, při tom ale dosti nemotorně proti náboženství křesťanskému a zvláště proti katolické církvi (jelikož ona jest sloup a utvrzení pravdy Boží) nájezdy své činily, rády se zahalovaly a zahalují širokým pláštěm „vědy“, chtěce tím jaksi omluviti hrubé své nájezdy proti církvi Boží, jakoby učení její a základy jejího zřízení s vědou se nesrovnávaly.

Vyšel-li spisek sebe nemotornější, ale „pikantní“ proti náboženství křesťanskému čili církvi katolické, tuť leckteří

lidé byli hned pohotovu a s ukázkou ohlašovali takový plod nevěry za veliký pokrok vědy.

Učinil-li některý nedouk aneb přemrštěnec ve spisích o průmyslu, lučbě, orbě atd. jednajících zvláštní výbuch své domněle vědecké dozrálosti tvrdě že člověk není nic více než vycvičená opice — tu někteří lidé jakoby takové vyjádření prazádným pokleskem proti vědě nebylo, *takového opičáka* knihy pišícího ihned vydávali za monstrum učenosti, zcela při tom zapomenuvše, že sebevědomí lidské by jim vlastně cestu do zvěřince nějakého ukázati mělo, aby tam tu učenou opici v osobě spisovatelově ukazovali co zvláštní výrobek *své vědy a vědeckosti*.

Vyšel-li spis z odvětví medicíny a hlásal-li se tam holý materialismus, kdež nebyla ani stopa o duchu lidském čili duši rozumné a svobodnou vůlí nadané, podstatně od těla rozdílné: tu čím větší drzosti spisovatel v díle svém pilel, tím více pochvalných ozývalo se hlasů pro takový spis, jenž beze vši hluboké kritiky ihned „vědeckým“ a na výšině „vědy“ stojícím spisem jest nazván a co takový vesměs prohlašován.

Ti pak, kdož takové pamflety vydávali i ti, kteří je jakožto zvláštní prý výplody vědy vychvalovali — ve svém smyslu čili nesmyslu se považovali za „pěstitele vědy“, a pro samou vědeckost udělali si z člověka, co se jim líbilo; učinili tak dílem z nadutosti, dílem z nevědomosti zavinilé své nevěry — nechť se slyšeti hlasu Božího, který by jim byl sdělil, jakou bytostí člověk jest, čím býti má, a jak jím býti může. Na místě pravého světla víry však lidé tito v převrácenosti své a ve své odvrácenosti od Boha a jeho svatého zjevení, v církvi sv. katolické vedením Ducha sv. neporušeně zachovávaného rozsvítili si sami pochodeň svého zbožňovaného rozumu, aby „pokrok“ svůj ubohému pokolení lidskému zvěstovali — pokrok, jenž v tom záleží, že synové Adamovi,

již prý nejsou lidé ale zvířata, aby pro tento vynález pokolení lidské jim pochvalu tleskalo, pochvalu za to, že se na *takovýto stupeň „vědeckosti“* vyšinuli, kde z člověka učinili pouhé zvíře — upírajíce tudy zásadu křesťanského zjevení, že člověk stvořen jest dle obrazu a podobenství Božího. Nuže, co máme takovému „pokroku“ říci my křesťané katoličtí? Zajisté opětovati musíme to, co napsal sv. Pavel ku Korintským: „Zdaliž neučinil Bůh moudrost tohoto světa *bláznivou?*“ (I. Cor. 1, 20); a dále: „Moudrost zajisté tohoto světa *bláznovstvím* jest u Boha, nebo psáno jest: Polapím moudré v chytrosti jejich“ (I. Cor. 3, 19). Blázni učinění jsou, že moudrosti Boží pohrdali — a otupeni jsou tak, že ani sami za své bláznovství se nehanbějí, ale je též vstípati chtějí jiným lidem. Než zdravý rozum lidský musí tento jejich „pokrok“ úpadkem úplným nazvati a s hušností se odvrátiti od takových náhledů, kteří jasně dosvědčují, jak samu sebe tresce pýcha nevěry, byťby se i v oděv „vědy“ zahalovati chtěla. A protož by taková věda mohla slouiti *vědou opičáků*, jelikož sami ze sebe činí taci lidé pouhou zvěř opičí — a jak jsme výše podotkli, patřili by právem tam, kam se sami odsoudili — do nějaké menažerie nikoliv do společnosti literátů a milovníků vědy, podle přísloví českého: „Kdo chce kam, pomozme mu tam.“

Mohli by takoví osvícenci, jen samou vědeckostí dýšící, svým krevným bratrům a sestrám (opicem) docírovat vynálezy „své vědy;“ možná že by tím způsobem dříve přišli k pravému poznání, nežli díky sebe hlubšími z pravé vědy křesťanské vzatými. Snad by opice samy naučily takové pány více si vážiti důstojnosti lidské, kterou jim Bůh udělil a lépe ctíti obraz Boží, dle něhož stvořeni jsou.

Věk náš shání se po nějakém ráji, po sladkém Eldorado, kteréž by člověku se připravilo, avšak *bez Boha*,

bez Krista, a proto přichází ve svých experimentech, ve své rozervanosti a nevěře konečně na takový nesmysl, že sám sebe zbožňuje ve formě atheismu nebo pantheismu neb holého racionalismu — avšak při tom svou nicotu přece pocituje a za zbujujníka proti řízení Božím se uznati musí, ale zahaluje svou nevěru rozličnými frásami, jen aby nemusil vyznati, že „není spásy kromě Krista Ježíše vtěleného Boha“ stále působícího v církvi své, k níž se utíkat dlužno, aby duševní rány jednotlivců i celé lidské společnosti vyléčeny býti mohly. To nechce uznati věk náš — a protož musí nutně s výšiny křesťanské pravdy, kterou zamítá, do bahniště bludů a neřestí pohanských klesati, k čemuž beztoho všechny sekty kacířské vždy pomáhaly a dosavad pomáhají.

V spoustě své duševní takový osvícenec nedbá na Boha, on upírá Boha a jeho sv. zjevení. Následkem toho jest mu prostřednictvím církve učící a řídící jen něco lidského, jehož se zbaviti snaží, aby bezuzdnosti rozumu, vůle a těla hověl, a tvrdošijně řízení Božím odpíraje, na místo rozumu Božího a vůle Boží jen svůj vlastní rozum, svou vůli za jediného zákonodárce prohlásil; tu pak v pýše své tak hluboce klesá, že ani první počátky vědy, ano ani možnost vědy vůbec již neuznává, jakmile totiž tvrdí, že člověk jest jen zvířetem; a tím též vyznává, že si přeje jen po *zvířecku žiti*, o ctnosti neb hřichu, o mravné odpovědnosti za skutky své, o kajcnosti nad spáchanými nepravostmi; jedním slovem o mravnosti ničehož věděti nechce. *Zkažené srdce* zavádí rozum, *bludný rozum* zavádí srdce; odvrácenost od Boha Stvořitele, Vykupitele a Posvětitelce vede do temnosti lži, klamu a veškeré nepravosti a důstojnost lidská klesá a převrací se v zlobu ďábelskou aneb v ohavnost zvířeckou. Toť ta na výsost vychvalovaná moudrost tohoto světa, která tak ráda všechno terrorisuje, která se tak ráda vynáší svým „*pokrokem*“ (vlastně úpadem), svou „*svobodou*“ (vlastně nevázaností),

„svou vědeckostí“ (vlastně nesmyslným opičáctvím), svou lidumilností (vlastně rafinovaným požitbářstvím), čímž oblažiti chce národy, z nichž by dle svých zásad ráda učinila jen divoké stádo, rafinované zvíře, ježby pak nevěrci všelikých druhův dle vlastních potřeb svých sem tam voditi a nad ním co libovolným nástrojem k provedení svých choutek vládnouti mohli. A kdyžby se této moudrosti světa, která ale před Bohem bláznovstvím jest, to podařilo, co si přeje ve své zaslepenosti, ješto odvracuje se od světla pravého a jediného, kteráž osvěcuje každého člověka přicházejícího na tento svět (Jan 1, 9), tu by konečně sama moudrost tato musela zoufati nad dílem svým, jakž to dějepis dosti zjevně naznačuje v běhu posledních století, a posléze, když by všecko ostatní rozdrčeno bylo, tu by pak celý svět, nenaleznuv žádného uspokojení v liché moudrosti své, nucen byl obrátiti se k církvi Kristově, aby ona léky nebeskými opět zacelila a vyléčila všechny ty rány, které věda nevěry, věda opičáků zasadila dušem jednotlivců i veškeré společnosti lidské. Tu by pak ovšem započala doba jiná, doba nová, kdežto po celém světě věda pravá by mohla klíčiti, zrůstat a blahé ovoce přinášeti.

B. Pravá věda, věda víry.

Věda pravá nekráčí za bludičkami nevěry a tuposti, všecko dobré, vznešené a svaté zničující, nýbrž věda pravá se vésti dává světlem Božím, v pravdě osvěcujícím, aby poznal každý člověk, jak a k čemu od Boha stvořen jest. Tuto vědu pravou všady *víra* vyprovází, jelikož víra i ve věcech *smyslných* jest podmínkou všeho poznání, tím pak více u věcech *nadsmyslných*, — víra jí dává poznání, z poznání přichází ke skoumání, ze skoumání k *přesvědčení* v mezích jí vykázaných, neboť vždy věda pravá nese

to uvědomění s sebou, že Bůh jest neobmezený, člověk však obmezený a tedy od Boha všady odvislý.

Víra při každém pokroku poznané pravdy ví a vyznává, že dílo Boží jak v hmotném tak též v duchovním životě se jejím zrakům více a více odhaluje a že tedy tím vroucněji v pokoře se má klaněti původci vší pravdy, jenž touhu po pravdě vložil v srdce lidské, aby ono ji hledalo a s pomoci Boží našlo.

A jelikož pravda Boží v *skutcích* Božích se jeví, jak ve světě smyslném, taktéž v nadsmyslném, v oboru přerozeném i nadpřirozeném, uznává věda pravá, že Bůh sám sobě neodporuje (kdežto člověk může ve své obmezenosti sobě odporovati) a že pravda zjevená, v církvi Boží pěstovaná nalezá svého stvrzení při náležitém skoumání věcí stvořených. Tato pravá věda ale také umí rozeznati dílo *Boží* a dílo *lidské*; ona dílo rozumných tvorů, pocházející ze svobodné vůle, lišiti umí od zákona nutnosti, jemuž podlehá tvorstvo nerozumné.

Onať pojímá člověka tak jak jest, co tvora *Božího*, z ducha a z těla v jedné osobnosti pozůstávajícího, ona slučuje, co se sloučiti má, a odděluje, co se oddělití musí. Věda pravá uznává dvojí působení v člověku; ona uznává činnost smyslnou a činnost ducha lidského; onať učí, že duch lidský jest přístupný působení Božímu, že ale vůle lidská tomuto působení Božímu odpirati může. Pravá věda učí, že člověk stálého vyvinování a zdokonalování svých vloh schopen, ale za své jednání pro čas i věčnost Bohu samému odpovědný jest.

Nikdy nebyla církev katolická nepřítelkyní vědy, aniž jí také býti mohla; církev Kristova pěstovala vždy vědu pravou, ale nikoli vědu lichou, falešnou. A jestliže jednotliví údové církve sv. vědou se obírajíce překročili meze pravé vědy, neopominula dle poměrů časových církev katolická nikdy je napomenouti, aby nastoupili cestu pravou a vše-

likých bludů aby pilně se vystříhali. Neomylnost církve sv. jest velikým dobrodiním pro celé člověčenstvo; neboť, kdyby neomylných výroků církve nestávalo který rozum lidský by pak mohl bezpečen býti před bludem právě při hlubších bádáních svých? kam by to přišlo s pravdou Boží, církvi svěřenou pod neomylnou stráží Ducha sv., kdyby církev nerozhodovala v nejvyšší instanci, co jest pravé a co není? Pravdy od Krista církvi svěřené jsou základem blaha celého člověčenstva, a proto neomylnost církve jest ku blahu člověčenstva nevyhnutelně potřebná.

Že postupem času, když na základě křesťanském vědy se pěstovaly, *pokrok* ve vědě v rozličných odvětvích se jevil a vždy více rozšiřoval, upřítí se nedá; úpadek vědy však jen tehdaž povstal, když církev sevřena jsouc mocí jinou v jednotlivých zemích nemohla působiti tak jak by byla chtěla. Nestranné dějiny dosvědčují nám, že věda pravá byla všady a vždy mile uvítána od církve; ať květla v kterékoliv zemi, a také hmotné podpory se strany církve se vědám a uměním ve všech zemích vždy hojně dostávalo.

Co chtějí tedy ti, jenž mluví tak ohvátavě o své vědeckosti a proti církvi katolické nejohybnější nájezdy si dovolují? Jedná-li pak se jim skutečně o pouhou pravdu? Zajisté nikoli, sic by takto mluvíti nemohli. Věří-li tací, že víra od Boha dána jest? Bez pochyby nikoliv, sic by jinak mluvili a pravdě svědectví dáti museli; a spolu by, seznali, že jedině církev Kristova jest neomylná ve věcech týkajících se víry a mravů, tudy základních pravd, jenž tvoří život duševní; pravdám těm nikterak odpirati nesmí výrobek lidského bytí i sebe více vytříbeného rozumu, an tento omylu podroben jest, ale *Duch sv.*, jenž řídí církev Boží v takových úsudcích, nikdy se *mýliti nemůže*.

Kde víry není — a kde pouhý rozum lidský za nej-

vyšší autoritu se klade, tam ovšem nemá nic jiného platnost než rozum lidský; co jednoho člověka rozum dnes vystaví, druhý může to zítra zase zbořiti, nemaje příčiny, proč by sám sebe za moudřejšího nedržel, nežli onen byl.

Jinak jedná *křestan*, on rád vyznává: Bůh jest moudřejší nežli všickni lidé a andělé, nežli veškeré tvorstvo; onť sám jest nejmoudřejší — pročež jeho rozsudku se zcela podrobují, abych pravdy se dozvěděl. A je-li rozepte mezi zpytatelem jedním a druhým, tu nechat Bůh rozhodne. A on rozhoduje v skutku skrze *církev* svou, a proto též rozkázal, abychom hlasu církve sv. poslušni byli. Viditelná *hlava* církve se všemi *biskupy* společně rozhoduje co se s pravdou Boží srovnává, a co se jí protíví, a výrok ten jest výrok Krista Ježíše, jenž mluví skrze Ducha sv. abychom vždy věděli, co pravdou Boží jest.

Podrobiti se tomuto výroku církve — tot jest cesta jediné bezpečná pro každého zpytatele, jenž se chce vystříhati bludu. Jinými slovy chceme říci: každý zpytatel, je-li muž záležel na pravdě, musí býti především věrným synem církve, musí býti bohabojným křestanem.

Či snad nemá milovník vědy *bohabojným* býti? nemá-li tou pravdou hlouběji býti proniknut, nežli jiný? a nemá-li, abych mluvil slovy *Hiršových* (v jeho „*Selbsttätigungen*) proniknut býti pravdou, že s *hůry* (od Boha) musí býti *sdm poučen*, kdo *jiné chce učiti pravdě*? A právě toto poučení podává Bůh ustavičně skrze *církev* svou. Jen tak lze *kráčet* bezpečnou nohou v říši umění, jen takto důchu lidskému volně a bezpečně lze se pohybovati ve vědách, aby nebyl uchvácen záhubnou *vichřicí* bludu v nejdůležitějších otázkách života, které rozhodují nad celou věčností.

Protož tvrdíme: Jen *pravá věda* jest chloubou církve, onať jest zdroj blaha pokolení lidského, jen ona vykvetá z Ducha Božího, k církvi vede, v ní se sílí a požehnané perutě své rozkládá na všechny strany; tuto vědu pěstou-

vati, ji podporovati má býti heslem všech, jenžto milují pravdu a jichžto srdce všele tluče pro blaho národa svého, pro dobro člověčenstva, pro rozkvět církve Boží a pro slávu Trojjediného Boha. Ale právě z té příčiny buď již pěstována *živá víra*, onať jedině jest matkou pravé vědy a bezpečným vůdcem jejím ve výšinách i hlubinách veškerého bádání lidského; lhotejnost pak ve víře, jakož i lehkomyšlnost táhne za sebou nevěru, která pro časný zisk každému lichotí a pravdy sv. víry v šanc dává, zvláště když příznivé okolnosti jí za to slávu tohoto světa slibují; kdežto věrnost u víře člověku snad jen posměch a úštěpky přináší; bohužel pak doposud mnoho jest lidí, kteří chválu lidskou více váží nežli chválu Boží!

Pročež onomu vychloubavému pokřiku: „Jen vědu, jen vědu pěstujeme“ není vždy co věřiti; neboť navyklí jistí lidé, lecos vědou jmenovati, co vlastně vědou není jsouc ono spíše návodem k zdivočení člověčenstva a původem mravní zkázy pro společnost lidskou. Jestliže bedlivě pátráme po prameni, z něhož pochází taková Bohu a církvi jeho nepřátelská „věda“ neboli mudráctví, přesvědčíme se brzy, že tato lichá věda nikterak nejví se co následek upřímného hledání pravdy, ale ovšem pochodí z *převrácenosti* rozumu, vůle i srdce, z *pýchy a nevěry* — aby zjevno bylo bláznivé srdce lidské, kteréž zamítnuvši pravdu Boží z trestu za to upadá do bludu tak hnusného, že důstojnost člověckou od Boha velice vyznamenanou až k zvířeti snižuje a naplňují se tu slova Páně: „Mají oči a nevidí, uši a neslyší,“ poněvadž pýcha nevěry je oslepila, aby neviděli a nepoznali, ale aby k výstraže byli těm, kteří doposud milují pravdu Boží, již Kristus zanechal církvi svaté co drahý klenot a co pramen všeho pravého poznání, jakož i veškeré pravé vědy, moudrosti a bázně Boží.

K. K.

Školství před 100 lety.

Podává Jos. Hausmann, farář v Dešenících.

Ačkoli velké boje proti škole s církví spojené nastaly, — vichřice to, jimiž kořeny obou čím dále tím hlouběji do pevné půdy se zarývají, nabudeme zajisté útěchy, pakli k upevnění se v nastávajícím boji o 100 let v duchu nazpět se poohlédneme. Pokroky odtud až do naší doby v školství učiněné jsou tak náramné ano neočekávané, že každý nepředpojatý pevně přesvědčen býti musí, že i dále škola, nepřestane-li se o církev opírat, blahodějně působiti bude, ano působiti musí.

Nebylot před 100 lety slavnějšího jména v paedagogice nad jméno Ferdinanda *Kindermanna*, jenž se r. 1790 stal biskupem v Litoměřicích. Narozen jsa r. 1740 v Čechách u Sluknavy, v druhé polovici svého století statně sobě počínal co zástupce vyučovací metody Felbigera, opata v Zahání, a metody Hahnové v Berlíně. Škoda, že tak málo, ba skoro ničeho o jeho vývinu a věku dětinském nevíme, ano že celý vývin ducha jeho takřka rouškou zastřen jest; neb teprv od r. 1771 potkáváme se s ním co farářem v Kaplicích, nepatrném městečku v jižních Čechách.

Zde již položil základ ku své proslulosti, neboť úmysl, s kterým duchovní úřad na sebe vzal, osvědčuje jej co muže nadobyčejného; píše o sobě: „První den, který jsem správu duchovní nastoupil, byl také první, který jsem škole obětoval.“ V reformě školy poznal nutný základ pozemského blahobytu národa, a v tomto směru uzavřel velebné úloze své veškerou svou sílu, hojné své vědomosti ano i peněžité prostředky obětovati. Ovšem že při svých mohutných plánech a úmyslech potkal se s překážkami rovněž v největších rozměrech se rozkládajícími. Především se nedostávalo schopných učitelů, kteří by jeho směrem byli pracovali a s chutí a láskou důsledně návrhy *Kindermannovy* v národních školách v život uváděli. Ani sebe lepší reformy však nespomohou mnoho tam, kde jest nedostatek mužů schopných k provedení oprav. Takých mužů musel sobě mezi *kněžstvem* a *učitelstvem* *Kindermann* teprv vychovati a vycvičiti. Avšak i *žáků* se nedostávalo*), neboť nevědomost rodičů v tomto oboru

*) Žáci chodili ještě do školy, když byli již dospělí mládenci. Často se stalo, že vystoupivše ze školy v bruku po tom do stavu manželského vstupovali.

a jejich předsudky naproti školám mohly teprv z povolna býti překonány. — A když se konečně žáci hlásili, nedostávalo se opět *místností* potřebných k jejich přijetí, nebylo dříví v zimě k vytopení školy, taktéž byl nedostatek veškerých potřeb školních: knih, papíru atd.; nebylo ani sebe skrovnější dotace pro učitele!

K tomu ještě s historického stanoviska mnohem větší překážky uvádíme: Právě tehdyž započala doba všeobecných zmatků, které se před vyzdvižením řádu Jesuitů a po zrušení jeho byly zjevily, an vše čeho stávalo; se bořilo a ničilo, aniž co lepšího nastoupilo; bylat vřbec doba slepého sem tam hmatání, doba experimentů a ustavičného potýkání se rozličných stran po nadvládě bažících. V rovné míře a souběžně působily řády illuminátů v neblahých snahách svých. Usilovali oni všemožně o to, oč i v naší době běží, *odtrhnouti školy od církve*, a bylot tenkrátě úsilí jejich ještě nové a svou novotou velmi lákající, a oslepilo skutečně lidi mnohých. Mimo to uvažme také všeobecné zrušování země České po dvou krutých válkách, a k tomu ještě hlad r. 1770 a 1771 zuřivě chudinu hubící. K tomu všemu se družily konečně jiné ještě překážky veledůležité: měl Kindermann *osobních odpůrců*, kteří jeho soustavu zavrhovali, bylot jiní, jenž ji co hříčku vykřikovali, které pry veškeren pevný a užitečný základ schází; bylot konečně mužové, jenž jeho počínání co nevčasné novotářství zúplna zamítali. A přece se staly Kaplice universitou pro vyučování prstonárodní! Kindermann se nedal odstrašiti, a neunavenou péčí svou a pilností překonal veškeré překážky i zjednal průchod svým pedagogickým zásadám. Podáme jen některé myšlenky z jeho hlavního spisu, totiž z *inaugurální řeči*, držané dne 15. listopadu r. 1775 za příležitosti slavného otevření a zasvěcení c. k. normální školy v Praze, a podotýkáme pouze, že tenkrátě ve školách vše dle názorů Josefských se poněmčiti mělo.

Řeč tato jedná o vlivu, ježž projevují prstonárodní školy na obecné živobyті, na střední a vysoké školy:

„Vidíme den, po kterém naši otcové toužebně se ohlíželi, jehož se však nedočkali. Po průsvitu dne tohoto toužil již v IX. století Bořivoj, devátý vojvoda Český a první z našich zemských knížat, jenž se svatým náboženstvím spolu ctnost a moudrost na břehách Vltavy zasel, a se vš možně vynasnažoval, aby pomocí veřejných škol ji pevněji utvrdil a rozšířil. Václav II. stal se podobnými

ústavy školními slovutným mezi svými poddanými, a v časech temnosti vystoupil Karel IV. Otec vlasti na trůn český a rozšířil všude světlo pravé vědy. Dále ličí se Vladislav II., Ferdinand I., Rudolf II., Ferdinand III. atd. A po veškerých předešlých pokusech počínáme nicméně na novo od nynějška, zpytujícíce základy škol, a chtějce jich od základů zlepšiti. A teprv nyní za vlády slavné naší velké Terezie blížíme se k tomuto žádoucimu cíli. Za doby nynější *umění a vědomosti* staví se na pevnou půdu, na které pak nejvyšší vrchol dokonalosti dosáhnou a na celou společnost lidskou blahodějně působiti budou. Nyni, kde filosofie první místo zaujala, vplítá ona nákras ku zlepšení škol a lidu do plánu jednotlivých zákonů. Nyni teprv, když po celé monarchii mír panuje, vykonává vladařka o umění a vědy nesmrtelné zásluhy mající dílo, kteréž národové za *základ* svých států brali, a o jehož uskutečnění mnozí z našich největších králů až posud marně se pokoušeli.

Užitek *nižších* škol rozšiřuje se na všechny stavy; akademie a vysoké školy odtud svou potravu berou; neboť vyšší učenost má svůj základ ve vyučování prvním a počátečním.

Nejhlavnější předmět, jemuž se ve školách vyučuje, jest beze vší pochybnosti *náboženství*. Toto se musí dětkám ukázati z té strany, z které jejich rozumu světlo poskytnouti, jejich srdci něžné city vtisknouti, jim s láskou k Bohu i milosrdenství a lásku k bližnímu vštípati, a veškeré učně k bohobojnosti a k péči o vlastní zdokonalení přivesti a povzbuditi může. Školní dětky musí pravdy dle jejich povšechných schopností vybrané *cítiti*, a *rozjímati* o jejich blahodějném účinku, který na nás, na naše zaměstnání, na naši vnitřní spokojenost, na naše vyražení, na naše náklonnosti a žádosti, na náš nynější jakož i budoucí osud mají; dětky musejí poznati a pevného přesvědčení o tom nabyti, že jest náboženství dáno s nebe každému člověku k vlastnímu jeho blahobytu a ku blahu veškerého člověčenstva.

První ctnost, která se dětem ve škole vštípi, jest *poslušnost*. Děte, kteréž ve škole přivyklo vůli jiného co mocnou uznati a jí následovati v tom co činiti má aneb čeho opominouti, a takto ku poslušnosti se přivedlo, poslechne také okamžitě rodičů svých v domácnosti; ono veškerým jejich trestům předejde. Hodiny školní se pořádně odbývají, učební předměty se v přirozeném pořádku

probírají; zdaž nebude také dítko nakloněno k tomu, aby jednou i svou domácnost v rovné míře *pořádně* zařídilo? Čtnost *čistoty* se mu zvláště na srdce klásti musí; zdaž pak nebude i v pozdějších letech na čistotu hleděti, a nebude-li o to pečovati, jak dalece jeho stav dovoľuje, aby na sobě všude ukazovalo odporučující zevnějšek? Ve škole se nebude nic konati s dítkami bez zralého rozmyslu. Dítky se přinutí, aby události běžné ano i své vlastní skutky zpytovaly a posuzovaly, a o věci se pokoušely, ku kterým jejich síly stačí. Tím postupují k největší a k nejpotřebnější ze všech vědomostí, totiž k poznání *sebe samých*, což, čím dříve se stane, tím větším ziskem pro mládež jest.

Větší část lidu řídí se u vyvolení svého stavu buďto vůli rodičů a příbuzných, aneb toliko dle nahodilých okolností, a chytá se z velké části povolání takového, ku kterému jich ani prozřetelnost Boží neurčila aniž také přirozenost jejich je schopnými k onomu stavu býti ukazuje. Naproti tomuto způsobu fatalismu ubrání se žák, který své síly a mocnosti záhy seznal, snadno buď zcela, aneb stane se alespoň prozřetelným a nedůvěřivým.

Nejvzdělanější země nás přesvědčují o pravdě, že čím národ vzdělanější, tím také jest *pracovitější*. Naopak následuje po lenosti vždy také blbost a hloupost. Pokud *rolník* nemá otevřenou hlavu a lepší mravy a rozšafné srdce, potud u něho nemají žádného účinku veškery návrhy k polepšení jeho blahobytu. On musí dříve býti pracovitým, střídáním, spořivým, moudrým, než se z něho řádný hospodář stane.

Ruce a krasochut musí žáci sobě *kreslením* zdokonaliti. Dítky na venku nebudou vše co cizé obdivovati, nebudou dle kreseb jiných žáků pracovati, nebudou své vlastní práce jen z hrubého vybírati; nikoliv, ony samy nové myšlenky vynaleznou, ony samy kresby dle nejjemnější krasochutě provedou, a takto zdokonalí veškeré práce své."

Místo nestačí, abychom vše podali, co Kindermann o domácím dějepisu píše, a jak vysoko jeho cenu páčí. „Nic jiného,“ tak praví mezi jiným, „v nás tak silně lásku k vlasti nerozněcuje, nic nám neukazuje tak zřejmě její přednosti nad jiné země, kterými se ona milování hodnou býti jeví, než dějepis vlasti.“ — Přechází pak k stavu *vojenskému* a líčí i zde vysokou důležitost škol národních. Dále co se metody vyučování v *národním jazyku* týče, píše Kindermann následovně: Jak velice se lišili Římané

od naší bývalé metody u vyučování. Oni s pilností neo-
hroženou se oddali študiím jazyka řeckého, avšak nikoli
dříve, pokud *svou vlastní mluvu* v úplné moci neměli;
oni čerpali z řečtiny největší bohatství jazyka a krásy
nejryzejší, avšak pouze k tomu účeli, aby jich na mluvu
domácí rozšířili, a jí takto vždy většího lesku získali.“

„Žák, který svou mateřskou řeč zúplna zná, a ji
v jejich zásadách proskoumal, má velkých prospěchů,
když pak cizímu jazyku se přiučuje.“

Kdyby stačilo místo, milerádi adělili bychom ještě
takové výroky, kde Kindermann povolání důstojné a vzne-
šené středních škol líčí a v postupu dalším i university.
Při tom všady probíhá co zlatá nit líčení národních škol,
jak tyto i u vyšším vzdělání vždy ještě ozvěnu po sobě
zanechávají, tak že k. př. má-li bohoslovec zbožností pra-
vou se skvíti, a právník láskou ku spravedlnosti, kořen
těchto ctností již v národní škole pohledávati se musí.

V oné době však bylo všecko, co tu Kindermann
krásného vymyslel a vyslovil, teprva ideou jediného muže
ve vlasti naší. Nyní ale zaraduje se v pravdě oko naše,
ano spatřuje, kterak ve 100 letech chvalitebný pokrok
všady se rozšířil; co tenkrát jako nesmělá záře ranní
na obzoru se ukázalo, tot vše z větší části na blankytném
nebi skvěle již se rozšířilo a skutkem jest vypl-
něno. Jazyk materský ve své úplné právo postaven, ve-
škeré vědomosti se v míře dostatečné dítkám podávají;
školy reálné co mocná pouta mezi národní školou, střed-
ními a vysokými učelišti se všudy vyskytují, takže
kdyby Kindermann nyní do nejmenší školy venkovské
vstoupil, zajisté by veškeré své nároky zúplna vyplněné
shledal.

A co znamenají nynější boje proti víře vůbec a pro
odtržení školy od církve zvláště? Dějepisem oko své tří-
bice uznáváme, že tyto boje Bůh dopouští, protože takřka
nutné jsou. Naše pevné přesvědčení v této věci jest ná-
sledující :

Školstvo naše v průběhu posledního století dobu dě-
tinství a dobu mládí svého proběhlo, — nyní nastává do-
ba věku mužného, doba, od které boje a útoky nikdy ne-
odstoupí, kterých se však nikdy hroziti nebudeme. Do-
brá věc, svatá věc nikdy nezanikne; věc však Učitelem
všech národů a Přitelem dítek zasvěcená může někdy
sice mlhou lidských pokusů na kratičký čas zacloněna

býti, ona však brzy ve vyšší slávě a vznešenosti opět vystoupí a tím hlubších kořenů v srdci svých učeníků zarazí.

Protož nelekejme se! Jak církvi katolické, tak i školním ústavům od ní řízeným nic neuškodilo více, než zmalátnělá nečinnost a přepych světský; tudíž v naší době jistá naděje kyne, že čím větší bude boj a odpor, tím skvělejšího se dočkáme vítězství! Quod faxit Deus!

K r o n i k a.

Jaké požadavky vznáší doba nynější na katolického duchovního správce ?

(Z konferenčních otázek diecése Budějovické).

Podává Josef *Hausmann*, farář v Dešenicích.

(Dokončení).

c) Požadavky zvláštního druhu kladou se na duchovního pastýře také za příčinou *politických* náhledů a tužeb, které zvláště v naší době se všech stran se v popředí staví.

Politika nepatří vlastně do oboru onoho povolání, jež duchovnímu pastýři vytknuto jest, neboť zde mají úplnou platnost slova Spasitelova, která v novější době tak často v nepřátelském smyslu proti církvi se užívají: „Má říše není z tohoto světa.“ Avšak duchovní správce nemůže se také zcela politiky odříci; on jest státním *občanem*, a co takový povinen věnovati pozornost všemu, co se státu týče, on jest však také služebníkem *církve*, a nemůže mu tehdy lhotejno býti, jaká politika ve státu panující jest, zdaž ona zájmy katolické církve chrání, čili naopak potlačuje; a poněvadž *duchovním správcem* jest a o spasení duší lidu sobě svěřeného pečovati zavázán, musí dle povinnosti svého úřadu vzdalovati od lidu neblahé výsledky z nekřesťanské politiky se prýstící. Mimo to se od nedávna celé státní zřízení rakouského mocnářství podstatně změnilo, lid jest povinen a oprávněn podílu bráti skrze zástupce své v zákonodárství a jiných důležitých záležitostech státních, a velmi mnoho na tom záleží, jací zástupcové lidu se vyvolí. K tomu ještě jiná okolnost vyžaduje pozornosti duchovního pa-

stýře. V naší době probudily se národní tužby a podniky, které se duchovního pastýře zvláště v osadách smíšených hluboko dotýkají. — Katolický duchovní správce tehdy také v politickém ohledu všestraanně účinkovati musí a proto budiž zde aspoň něco podotknuto, co jemu jakožto vodítko sloužiti může. Katolická církev není dle svého všeobecného rázu vázána na nějaký způsob světského panování. Ona okazuje ve všech zemích, at již mají ústavu jakoukoli, své blahodějně a spasitelné účinky; ona i pod nátlakem pohanských trůnů vydala svá první a nejkrásnější kvítka. Katolická církev se neprotivila naprosto politickým proudům časovým; naopak bylo vždy její úlohou, veřejné mínění a panujícího ducha časů sobě podrobiti, a politická podniknutí dle zásad víry křesťanské v tiché řečiště uvéstí, aby takto zkázyplné přechmaty zamezeny byly.

V témž způsobu musí také jednati duchovní pastýř. U věcech, které církev učí a předpisuje, a co pro spásu duší sobě svěřených za nutné považuje, zůstávej pastýř duchovní vždy nepohnutým, u věcech méně podstatných budiž shovívavým a podrobí se směru časovému. „In necessariis unitas, in dubiis libertas, in omnibus caritas“ — tak sluje pravidlo, které nám sv. Augustin odporučuje. Duchovní správce tedy na všech stranách co anděl míru působiti musí; on se vynasnaží, aby bludné a zmotané náhledy, které v politickém směru mezi lidem kolují, napravil, aby nemírné blouznění po svobodě, které se rádo v nevázanost a neposlušensství převrací, utlumil, a 'rozjařené mysle utišil. — Svůj vliv na volbu *zástupců* lidu ocení kněz ve vši pravdě a beze všeho stranictví a se vši patričnou obezřetností bude působiti u lidu sobě svěřeného k tomu, aby při volbách zvláště na ony muže byl zřetel brán, jejichž nábožnost, náklonnost k církvi a jejím ústavům a přísná spravedlnost nade vši pochybnost ubezpečena jest.

Katolická církev podle tak zvané rovnoprávnosti postrádá zvláštní ochrany se strany státu. Následkem toho nepřátelé cirkve se opovážili, slovem i písmem, každý o sobě aneb i společnými silami uvnitř sněmoven a mimo ně útokem hnáti proti církvi. — Není-li tedy právě katolický duchovní správce k tomu povolán, aby v okamžení takového nebezpečí svou největší činnost osvědčil? Nemusi-li veškeré své síly sebrati, aby stádo sobě svěřené naproti tak nebezpečným útokům chránil? Nemusi-li při-

sného zřetele míti na *časopisy*, které v jeho osadě kolují, aby varoval před špatnými listy, aby naproti tomu rozšiřoval a doporučoval časopisy dobré a vzdělávající? Nemusí-li, když půtky o *národnost* nastávají, co smírný soudce působiti, a svým ovčičkám vštípiti přesvědčení, že cit národnosti se s láskou, kterouž víra křesťanská hlásá, nikterakž potýkati nesmí? Ano, vše to jest jeho povinností; neboť katolická církev nečiní rozdílu mezi národnostmi, nýbrž všechny se stejnou mateřskou láskou ve svém lůnu chová. „In Christo Jesu non est Judaeus, neque Graecus, sed nova creatura.“

Choroby věku nynějšího a požadavky, které se na kněze zvláště ve správě duchovní postavené čini, poznal a vylíčil z úplna Jeho Svatost *Pius IX.* když v encyklice od 17. března 1856 biskupům rakouského mocnářství takto napsal: „Když ale v péči o Vaše stádo Vám zvláště *farářové* ruku pomocnou poskytují, neulevujte, nébrž se vši mocí rozněcujte jejich horlivost, aby s patřičnou pilností a svědomitostí svému úřadu zadost učinili. Přísně jim uložte, aby nikdy nepřestali, křesťanský lid sobě svěřený hlásáním slova Božího a podáváním svatých svátostí pečlivě pásti, lidi nevzdělané a zvláště ditky v tajemstvích křesťanské víry laskavě a trpělivě vyučomoi, bloudících na cestu spásy nazpět uváděti; aby všepočně se vynasnažili zameziti sváry, hádky, nepřátelstva, horšení, ujímati se nešťastných, zarmoucených a bídných, aby s všemožnou svědomitostí dávali Bohu co jest Božího, a císaři, co jest císařovo; a při tom mají býti poučeni, aby pro své svědomí knížatům a vrchnostem podrobeni byli ve všech věcech, které zákonům Božím a přikázáním církve na odpor nejsou.“

Následuje-li duchovní pastýř tohoto napomenutí nejvyšší hlavy církve, učini zajisté zadost požadavkům doby nynější, a sice ve směru náboženském i politickém, an pravá politika na pravé víře co nezvratném základu spočívá. Poněvadž ale veškeré naše snahy samy v sobě by marny zůstaly, bytby také sám Pavel rozséval a Apollo setbu zaléval, — pakli Bůh zrůstu nedá: pozdvihněmež rukou a srdci svých k nebesům a modleme se každodenně u oltáře se vši horoucností, aby Pán svou svatou církev chránil, ovčičky naší duchovní správě svěřené přede všemi škodlivými vlivy tohoto času opatroval a nás v odměnu za naši práci lepšími časy, nežli jsou tyto nynější, oblažil.

František Xav. Havránek,

kněz a býv. novicmistr řádu křižovnického, farář v Unhošti, kn. arcib. notář, apoštolský misionář, člen výboru Dědictví sv. Prokopa, horlivý spolupracovník a r. 1850 spoluredaktor „Blahověsta,“ v roce 1852 spoluredaktor „Časopisu pro katol. duhovenstvo“ zesnul v Pánu dne 19. listopadu 1867 v 63. roce věku svého.

Narozen v Hradci Králové 27. září 1805, složil v klášteře řádu křižovnického v Praze slavné sliby řeholní dne 3. prosince 1829, načež dne 24. července 1831 na kněžství byl vysvěcen. Stal se kaplanem u sv. Františka (blíž kamenného mostu) a po 7 letech u sv. Petra na Poříčí v Praze, kdež potrvál 11 let až do r. 1849, a byl již tehdež výmluvným a neunaveným kazatelem slova Božího, což velmi četné posluchačstvo do chrámu sv. Petrského vábilo; zde také zavedl Havránek překrásné rorátní zpěvy (z doby Arnošta z Pardubic, arcibiskupa Pražského), kteréž nyní v adventním čase i ve mnoha jiných chrámech Pražských se konají. R. 1849 stal se novicmistrem svého řádu, ale proto nepřestal milovati kazatelnu, a zůstal i nyní jedním z nejoblíbenějších kazatelů Pražských. Jak neomrzelým byl slova Božího hlasatelem, o tom jediný důkaz uvěsti postačí. Ve chrámu sv. Klementa, kde se každoročně koná „Májová pobožnost,“ Havránek vždy v měsíci květnu mival 6—8 kázání; jednou (asi před 9 roky) však vykonal celou pobožnost sám, každodenně po 32 dnů čině půlhodinné kázání, načež ještě měl litanie s požehnáním. — Roku 1850 byl vedle profesora Václava Štulce, nyní kanovníka na Vyšehradě spoluredaktorem „Blahověsta,“ (v Naučném Sl. omylem udán r. 1851) a brzy na to r. 1852 stal se spoluredaktorem „Časopisu pro katolické duhovenstvo,“ redaktorem byl tehdež p. dr. Eduard Tersch, nyní kanovník u sv. Víta. — Jak mile povstala v Praze kongregace 3. řádu sv.

Františka pod názvem „šedých sester“ u sv. Bartoloměje, stal se Havránek duchovním rádcem a správcem jejich a všemi silami zasazoval se o rozkvět blahodarného ústavu toho; zejména také ve valné schůzi *jednot katolických* r. 1860 konané v Praze živými barvami vylíčil před celým shromážděním obětavou lásku oněch panen, jenž zdarma posluhující nemocným v příbytcích jejich doma ruční prací o vlastní výživu se starati musejí, pokud k tomu nestačí dárky milosrdných lidí. — Roku 1866 stal se Havránek farářem v Dobřichovicích, odkudž v srpnu t. r. přišel co farář do Unhoště; tu však v listopadu prudkou nemocí zachvácen byv k lepšímu žití od Pána jest povolán. — Co spisovatel proslul zvláště dvěma pracemi homiletickými: R. 1840 vydal „Postní kázání“ a r. 1843–46 celoroční běh „Nedělních kázání.“ Památka jeho budiž v požehnání!

Zpráva o XXI. schůzi výboru Dědictví svatého Prokopa dne 6. prosince 1867.

I.

Jednatel dr. Borový podal zprávu, že důst. p. Jan Vojtěch, profesor theologie v Brně, uvolil se přijmouti úřad jednatele Dědictví sv. Prokopa pro Moravu; výbor ustanovil, aby se zvláštním přispisem p. prof. Vojtěchovi díky celého výboru za tuto ochotnost jeho vyjádřily.

II.

Jednatel přednesl zprávu o sezení odboru *hospodářského*, konaném dne 14. října t. r. Výbor schválil návrh odborem tímto učiněný, aby totiž pro pouhou obavu možné operace finanční pokladnice Dědictví nikterak neprodávala obligace národní půjčky, ješto prodáním jich a zakoupením papírů jiných by pražádného prospěchu peněžitého se v nynějších poměrech nedocílilo.

Alumnové několika seminářů, používajice výhody od výboru Dědictví v sezení dne 2. srpna t. r. poskytnuté přihlásili se četně k odbírání „*Katechismu Tridentského*“ a bylo jim v celku vydáno od jednatele 160 exemplářů, každý v ceně 1 zl. r. m. Ze sumy té připadá na seminář *Pražský* 24, na *Králohradecký* 52, na *Olomoucký* 47 a na *Brněnský* 37 exemplářů.

III.

Pokladník rektor Srdínko podal zprávu o vzrůstu jmění a oznámil počet údů, jenž nyní obnáší 883. Spolu pak ohlásil, že velký počet údů nedodrhuje lhůty, v kterýchžto

se dle stanov peněžité vklady odváděti mají do pokladnice Dědictví. Následkem tohoto ohlášení nařídil výbor, aby jak na obálce nové knihy, tak i Časopisem tímto byli P. T. pp. účastníci Dědictví sv. Prokopa na to upozorněni a požádáni, aby vklady další v *určitých* celoročnících (po 10 zl.) neb půlletních (po 5 zl.) *lhůtách* pokladně zasilali, ješto by jinak dle stanov za vystoupilé považování býti musili.

IV.

Krámská cena knihy, jenž se co podíl za rok 1867 od 14. prosince t. r. počínaje údům Dědictví vydává pod názvem: „*Evangelium sv. Jana* od dr. Františka *Sušila*,“ ustanovena jest na 2 zl. r. č. — Řečená kniha se pp. údům, kteříž přinesou neb zašlou svůj *díplom*, vydává v kněhkupectví B. Stýbla na svatováclavském náměstí č. 786—II. v Praze.

V.

K návrhu vdúst. p. kan. Bradáče vysloveno jest od veškerého výboru jednohlasné přání, by vdúst. p. starosta kan. Vinařický v „Časopise duchovenstva“ poznovu vyzval pp. spisovatele, obzvláště mezi duchovenstvem česko-moravským, aby se přičinili o vypracování rozsáhlejších děl z všelikých oborů vědy theologické a dokonané práce svoje aby předkládali výboru Dědictví sv. Prokopa k posouzení a k uveřejnění, pakli výbor práce ty za zdařilé uzná. Přitom však uvarovati chtice neprospěšnému nakupení prací z oboru *též* vědy theologické snažně pp. spisovatele žádáme, aby kdokoliv na některém díle theologickém pracuje, buď starostovi neb jednateli Dědictví to oznámil za tím účelem, aby úmysl jeho v pravý čas u vědomost obecnou byl podán a tudý zřetel jiných spisovatelů k spracování děl z ostatních oborů theologie se obrátiti mohl.

VI.

Na místě vylosovaných údů zvoleni jsou jednohlasně co *noví* údové výboru Dědictví sv. Prokopského: p. Frant. *Hrádek*, dr. theol. a vicerektor semináře, p. Justin *Koblasa*, novicmistr řádu premonstr. na Strahově a p. Frant. *Vinklář*, katecheta na akad. gymn. a praefekt k. arc. konviktu. Dr. Hrádek byl spolu zvolen za úda odboru vědeckého téhož Dědictví.

XXXVIII. Seznam

útdů a účastníků Dědictví svatého Prokopa.

(Vklady od 16. listopadu do 19. prosince 1867.)

P. T. páni:

Václav Slavík, kaplan na Smolnicí 5 zl.
 Antonín Suchánek, kaplan v Novém Bydžově 10 zl.
 Frant. Vacek, kaplan v Novém Bydžově 10 zl.
 Josef Šafránek, farář v Mlíkosrbech 10 zl.
 Antonín Mužík, bohoslovec IV. r. v Praze 5 zl.
 Jan Beinhauer, bohoslovec I. r. v Olomouci 5 zl.
 František Bužek, bohoslovec I. r. v Olomouci 5 zl.
 Antonín Dašofský, farář v Dalešicích na Mor. 20 zl.
 Josef V. Thun, koop. v Trnávce na Mor. 5 zl.
 František Kondelík, farář v Mšeně 10 zl.
 Josef Krátký, bohoslovec v Olomouci 20 zl.
 František Víceník, bohoslovec v Olomouci 5 zl.
 Josef Zima, kaplan v Hlavici 20 zl.
 Karel Hrdina, kaplan v Hbitech 5 zl.
 Josef Košátka, kaplan u sv. Apolináře v Praze 10 zl.
 Vojtěch Jordán Hašek, kaplan v Boršově 10 zl.
 Antonín Štrof, kaplan v Hořčicích 10 zl.
 Václav Nykles, farář u sv. Vojtěcha v Praze 10 zl.
 Antonín Štěpnička, vikář a farář na Vepřku 10 zl.
 Tomáš Marek, kaplan ve Velešíně 5 zl.
 Josef Kašpar, kaplan ve Svatce 5 zl.
 Lukáš Brenza, koop. v Radiměři 10 zl.
 Jan Benedikt, farář v Trachtině 10 zl.
 Josef Plašil, kaplan v Spál. Poříčí 5 zl.
 Josef Hausmann, farář v Dešenicích 5 zl.
 Jan Kamarýt, bohoslovec I. r. v Praze 10 zl.
 Vojtěch Holý, farář ve Vyskytně 5 zl.
 Jan Velhartický, dr. a s. prof. theol. v Praze 5 zl.
 František Korec, bohoslovec v Brně 5 zl.
 Frant. Tauter, koop. v Smržicích na Moravě 30 zl.
 Frant. Komárek, admin. v Opatově 5 zl.
 Filip Schmelzer, učitel ve Zvoli 10 zl.
 Rafael Rathouský, kněz ř. premonstr. 10 zl.
 Josef Rathouský, kněz ř. maltez. 10 zl.
 Josef Horák, kaplan ve Svojsčicích 10 zl.
 František Mašák, kapl. v Nové Vsi u Kolína 10 zl.
 Václav Tříška, koop. v Nové Vsi u Lomnice 10 zl.
 Jan Strak, koop. v Kateřinkách u Opavy 10 zl.
 Antonín Florian, kapl. ve Velkém Mešičí 5 zl.
 Ant. Jiroš, kaplan v Přichovicích 10 zl.

V Praze dne 19. prosince 1867.

Fr. Srdínko,
pokladník.

Literární Oznamovatel.

Evangelium sv. Jana přeloženo a obšírně vyloženo od dr. *Františka Sušila*, profesora theologie. — Nákladem Dědictví sv. Prokopa č. V. (za r. 1867). — V Praze 1867, tiskem K. Bellmanna.

Zpravodaj o předcházejícím trojím výkladu evangelii synoptických s nemalým uspokojením hotoví se nyní o díle čtvrtém proslulého exegety našeho úsudek svůj pronésti. Kdyby nám jedině o důst. p. spisovatele činiti bylo, mohli bychom směle všecku trest' mínění svého shrnouti ve tři slova známého pořekadla latinikův: „*Finis coronat opus.*“ Slušný však ohled na čtenáře, jenž toto dílo Sušilovo poprvé do ruky dostanou, za povinnost nám ukládá vytknouti něco obšírněji výtečné stránky a vlastnosti komentáru výše jmenovaného.

Uvázati se v spracování exegetického výkladu evangelia *Janova* není podniknutí tak snadné, žeby každý poněkud písma sv. znalý bohomluvec se ho podjímati směl, z kteréžto příčiny také nejeden vykladatel písma jiným raději částkám starého neb nového zákona pili svoji věnoval a ten onen učenec dosti správně sic vyloživ evangelium sv. Matouše a snad i ostatních dvou synoptiků před nedobytnou tvrzi evangelia *Janova* kroky své zastavil. — Že ani prof. Sušila obtíže s výkladem evangelia tohoto spojené tajny nebyly, to zračitě vlastní jeho slova dosvědčují, an dí v „předmluvě“: „Jest evangelium to bez odporu *nejvznešenějším* plodem, který kdy z péra lidského vyšel;“ v „úvodu“ pak (str. 5) dokládá: „Řekli bychom, že Duch Kristův v něm (t. v duchu *Janově*) nejnutnější mocí a nejsvětější jasnotou sebral se a z něho vytryskoval a se vyléval na věk pozdější.“ Avšak přečtše celé dílo a každou část jeho bedlivě uváživše musíme svědectví vydati pravdě, že prof. Sušil nejen obtíže veškerý šťastně překonal, ale nám tuto podal dílo důkladné, ano — bez upřilíšení chvály tak říci můžeme — dílo mistrovské, komentár, jenž se netoliko vyrovná spisům toho druhu jinojazyčným, ale většinu jich předčí jak ryzostí mluvy tak i správností dogmatickou a kritickou přesností; ať zkrátka povíme, Sušilově komentáru přisluší jedno z nejpřednějších míst mezi exegetickými spisy věku novějšího.

V kritickém úvodu (str. 1—12) rozprostraňuje se

nejdříve spisovatel o osobnosti sv. Jana podává stručnou biografii jeho dle písem sv. jakož i na základě zpráv Tertulliana, Klementa Alex. a Eusebia i Jeronyma; dále o *spisech* jeho a zvláště o *celistvosti* Evangelia mluví; o *místu* pak že v Efesu městě Evangelium to sepsáno bylo dokládá. *Pohnutkou*, kteráž miláčka Páně k sepsání Evangelia především ponoukala, bylo učení bludné gnostikův, jak to na str. 8. prof. Sušil jasně ukazuje. Na str. 10. vysvětlen jest *poměr* evangelia Janova k evangeliím synoptickým, že totiž sv. Jan vida že ostatní evangelia nejdné věci mlčením pomíjejí, umínil věci jenž předešly i ty, kteréž mlčením pominuty byly, místněji zaznamenati.

Již pak přistupuje v kap. 1. spisovatel k *výkladu* nesnadnému oné části, o kteréž (str. 4.) sv. Augustin vece: „Druzí tři evangelisté putují s Pánem co s člověkem na zemi, sv. Jan ale se hned z počátku pozdvihuje do vzduchu a na nebe.“ Důkladný a důmyslný spolu jest jak na str. 8. tak tuto str. 12. výklad slova *lógos*; s velikou a podivuhodnou důsledností nejen v této, ale i ve všech částkách pozdějších p. spisovatel přechetná *dogmata* církve sv. z Janových slov odvětuje; srv. str. 14, str. 19. o působení Logově; o milosti Kristově str. 24—26; o zadosučinění skrze Krista (*satisfactio vicaria*) str. 29; o znovuzrození str. 51—55; o všemoci Páně str. 86; v kap. 6. o vel. svátosti oltářní str. 97—119; o věčnosti Ježíše Krista str. 155; že jedno jest s Otcem str. 178 seqq.; o vzkříšení str. 188; o nevyhnutelnosti víry v Krista str. 209; kap. 14. a kap. 16. o Duchu svatém; oslavení Krista str. 260 seqq.; dobrovolné se vydání Pána str. 272; o primátu Petrově str. 306. Že právě tuto dogmatickou stránku spisovatel velmi obsírně a ovšem důkladně probírá, to jemu po našem přesvědčení k zásluze nemalé přičítati dlužno. Nebot popatříme-li na evangelické perikopy celého roku církevního, shledáme, že neméně než *osmnácte* perikop z Janova evangelia jest vyňato a každá z nich náležitě přípravy se strany kazatele vyžaduje, má-li věřícím pochopitelně býti objasněna. Tak zejména na každou z 6 neděl po velkonočních připadá čtení z evangelia tohoto a několikrát po sobě čteme v týchž perikopách o zaslíbení Ducha sv. Nemá-li kazatel každou neděli tytéž věci opětovati až do unavení posluchačův, jest mu ovšem zdařilého komentáru zapotřebí, aby odtud „nova et vetera“ čerpati a co dobrý hospodář ku prospěchu duhovnímu svých svěřenců použití s to byl. Pročež všem pp. kazatelům, kdožkoli *důkladnými řečmi dogma-*

tickými o náboženské vzdělání lidu katolického se upřímně postarati chtějí, na srdce klademe pilné študium komentáru Sušilova.

Ačkoli výklad sv. Jana ve své celistvosti na sobě jeví ráz díla úplného a se všech stran dokonalého, nicméně z rozdílného obsahu a dosahu jednotlivých kapitol Evangelia samo sebou nutně pochodí, že někde se spisovatel poznámkami stručnějšími obejíti mohl, a tu obzvláště, kde sv. Jan setkává se ve vypravování svém se synoptiky. Jinde opět v částkách sv. Janu vlastitých rozprostranuje se komentár v obšírných dokladech at tak díme ku každému téměř slovcí jednotlivému, jak to hned v předúležité a hlubokého významu *Kapitole I.* spatřujeme (str. 12—37). A jinak ani zde ani v pozdějších hlavách býti nemohlo, měl-li hluboký význam slov Janových každému čtenáři jasně ozřejměti. Velmi ušlechtilý jest výklad perikopy o *svatbě* v Káni Gal. (II., 1—11); mezi dalšími výklady se stkví dogmaticky předúležitá rozmluva Páně s *Nikodémem* (III., 1—21) a rovně památná promluva Kristova se *Samaritánkou* u studně Jákobovy (IV., 1—42), v kterýchžto obou částkách obzvláště vnitřní spojitost logická všech otázek a odpovědí velmi důmyslně jest objasněna. Taktéž ona část, na kterou se v učení svém o *Eucharistii* odvolává církev svatá, v kap. VI. 30—72 bohatostí myšlének oplývá. Také v kap. VIII. odstavec nesnadný v. 31—47 o *svobodě pravé* nad míru důkladně se vysvětluje; zde též v překladu verše 34. a 35. slovece „*rob* hříchu“ předkuje nad obvyklým v starší biblí výrazem „*služebník* hříchu.“

Je-li prof. Sušil jinde šťasten v líčení *karakterův*, jak zejména Petra a Jana str. 18, 33, 223, 275, 307, Nathanaele 35, Marty a Marie 187, Jidáše 219, 272, Piláta 280, tedy především v uzdravení sleporodce (v kap. IX.) nevyrovnaným perem nakreslil onu slepotu a přitom zarytou tvrdošijnost a zlobu *fariseův*, s jakouž sobě zázrak od Pána učiněný vyšetřující počínali a jasně nám z oné části vysvítá dověčná pravda, kterou na str. 165. čteme vytknutou ve slovech: „Pochválen buď Pán náš na věky za to, že tak nastrojil divy své a tak přednášel náuku svou, aby i lidé sprostí mohli učence, hrdopyšky, nevěrce zahanbovati.“ *Podobenství* pastýře a ovcí (kap. X.) jakož i druhé *podobenství* o kmenu vinném (kap. XV.) předúležitá naučení obzvláště pro *kněze* v sobě zahrnují, jak p. spisovatel důkladně vylíčil. — Přelahodně se čte v kap. XI. výklad perikopy o *uzkříšení Lazara*; bohatým tokem

se zde vylévá hlubokost citu zbožného, v nějž ponořil se vykladatel rozjímaje o tomto velebném skutku lásky Kristovy. — Ze XIV. a XVI. kapitoly Janovy se několik perikop čítá v církvi sv., pročež výkladu obou těch kapitol obzvláště ku kázáním použití možno.

Vznešeným dílem jest sice veškero Evangelium Janovo; avšak v něm opět, ano v Písmě celém nejvznešenější částkou jest *velekněžská modlitba* Páně, o kteréž vykladatel se pronáší, že jest modlitba ta „čistý výliv vnitřné vznešenosti Páně, obraz lidské i božské povahy a bytnosti Jeho. Jest to přemilostná trest veškerých věcí Pánem posléze povídaných; jest to památník svrchované pokory Páně, ješto i o to, co mu právem náleží, v synovské oddanosti prosí. Hloub, něžnost, vroucnost a výše modlitby té nevyrovnána a nedostižna jest.“ A výklad této kapitoly, dokládáme my, všecek důstojným se býti jeví textu evangelického; ve třech částkách probírá p. spisovatel nejprv prosbu Páně za oslavení vlastní, pak prosbu za učeníky a konečně za veškeru církev a ji s nevšedním důmyslem objasňuje také k tomu poukazující, že se modlitba ta v působnosti své na apoštolech skutečně vyplnila (str. 271).

Hlavou XVIII. počíná vypravování o zradě Jidášově a dobrovolném *se vydání Pána*; tu nás poukazuje komentár k předúležité v dogmatickém ohledu pravdě, že všady jenom to se stalo, co „Pán sám dopustil a samovolně podstoupiti umínil, aby ve všem *dobrovolnost* a nenucenost utrpení Jeho se pronášela.“ Výslech Páně před *Pildátem* jakož také vypravování o *utrpení a smrti* Spasitelově v kap. XIX. až do nejmenších podrobností jasně vloženo a zvláště mnoho poznámek *historických* neb *archaeologických* tu přidáno, jichž jsme v žádném z předchozích výkladů Sušilových nepostřehli. Jest nám ta věc novým důkazem, že, jak jsme již při sv. Lukáši pověděli, neunavený náš exegeta nepřestává na bohatém pokladu vědomostí již získaných vždy ještě více a úsilovněji se snaží zdokonaliti výrobky nadaného ducha svého. Takovéto ze starožitností židovských neb římských, ze země- a dějepisů vzaté doklady také na mnohých jiných místech čteme, k. př. na str. 38, 40 (o svatebních obyčejích), 43, 44 (o stavbě chrámu Jerusalemského); 58, 65, 82 (o rybníku Bethesda), 120 a 132 (o slavnosti stanometů), 161, 177, 184, 187, 194 (o velekněžích Annáší a Kaifášovi), 211 (umývání nohou), 225, 271, 274, 278 (o vládě Římanů nad Židy), 286 (počítání hodin rozdílne), 288 a 291 (spů-

sob ukřižování a obyčeje přítom); četní dokladové ti ovšem k dokonalému se všemi částemi sv. Evangelia se obeznámení nad miru jsou prospěšni; pročez p. spisovatelé za ně vřelé díky vzdány buďtež.

Jelikož z výkladu tří synoptiků všem čtenářům dostatečně známý jest *směr* komentářů Sušilových, nemusíme zajisté tuto poznovu dokládati, že důmyslný badatel se všady nalézá v úplném souhlasu s neomylnými výroky církve sv., aneb kde těchto nestává, že bezpečnými vůdci jsou mu sv. *Otcové*, jichžto učení on se na každé bezmála stránce dovolává; se zvláštní zálibou cituje přečasto sv. Augustina, tohoto proslulého a po věky nedostihlého učitele církve sv. — Obyčejně výklad každého odstavce v sobě zahrnuje také přiměřenou *reflexi morální* čili aplikaci, což obzvláště kazatelům se dobře hoditi může. Nikdo však nemyslí, že reflexe tyto jsou příliš rozsáhlé a rozvlastné; bývajíť naopak vždycky stručné a někdy tak kratičké, že ve 4—5 slovech celá aplikace spočívá; na př. str. 32. „Ejhle beránek Boží, jehož krev jest spása má; . . . neblah člověk, kdo se potěchy té zbavuje.“ A hned na str. 33. „Pojďte a vizte, dí církev, volajíc k obřadům, k naukám a obzvláště k oběti mše sv. Chrám jest obydlí Christa. Blažen, kdo tam Christa hledá a za Ním jde.“ A pakli jiné ještě příklady uvésti máme, na str. 118: „Nejsi táhnut, modli se, aby tažen byl. A slyšiš-li, že se dává od Otce, nemni, že se dává nadarmo, nýbrž že ten přijímá ho, kdož se ho důstojným býti ukazuje, vece Zlatoust.“ My v knize nejpředněji pro duhovenstvo určené zcela se shodujeme s tím, aby tam jen krátké reflexe se podávaly, jak se děje tuto; jediný takový prolesk může zajisté kazateli každému bezpečným býti vodítkem k vyhotovení obšírné paraenese pro lid věřící. Vykladatel všude k praktickým potřebám života kněžského prohlídaje velký počet oněch naučných věst pro život křesťanský přijal v osnovu díla svého, jak se každý přesvědčiti může na str. 38, 60, 72 (o klanění se v pravdě); 73, 74, 89 (víra spojená se skutky), 127 (o soudu lidském), 131, 132, 139, 149, 166, 167, 173 (o pastýři a nájemníku), 175, 193, 198. (Veškerý věci Boží stávají se laciny a bez ceny tomu, kdo je váhou víry neváží), 202, 205 (slova překrásná a utěšená o kříži Kristově), 215, 216 (o pokóře pravé), 222 (o lásce bliženské), 227 (Christus cesta, pravda a život), 234 (o spolupůsobení našem s milostí Boží), 236 (lahodná slova sv. Bernarda „Nebem se ta duše stává, kdež svítí slůnko

lásky, luna zdržlivosti a hvězdy ostatních etností“), 240 (o zůstávání v Christu; bez něho nic činiti nemůžeme), 243 (stálost v dobrém), 247 (Pán apoštoly posiluje proti nenávisti světa); 250, 253, 255 (výrok pro duchovní žití člověka velmi poučlivý: Málo a užijte mne. Celý život náš jest „málem.“ Kristus se také nejednou duši tají a bez potěchy ji nechává, aby ji zkusil a povýšil.“), 261 (o poznání Boha pravého a syna Božího; zde také velmi příhodně se zmínka činí o tom, kterak Ariáni a Sociniáni záštitu bludu svého ve slovech Janových nacházeti se domnívali), 266 (Sv. Pavel o sobě pravil, že svět jemu ukřižován jest a on světu. Blažen kněz, jenž o sobě tak říci může!), 277, 282 (bolná slova to jsou, že „i mnoho křesťanů předkládá Barabáše Ježíšovi!“) 289 (Maria pod křížem), 298 a jinde na místech přemnohých.

Apologetická tendence komentáru Sušilova v každé kapitole se zračí; ale obdivovati se musíme neobyčejnému mysle poklidu, s jakýmž spisovatel výkladům bludným jinověrcův aneb dokonce holým nesmyslům od nepřátel zjevení Božího pronášeným na odpor se staví. Průběhem celého spisu přechasto býváme upomenuti na pravdu slov, jež čteme v předmluvě: „že i u nás osvěta osvícenců nynějších velmi *jednostranná* a na mnoze *mělka* a *plitka* jest;“ přepamatnými v témž ohledu zůstanou vždy slova duchaplného výroku Sušilova, ježž na str. 60 čteme: „Všechny *vědy* mají do sebe povahu Jana předchůdce; rostou a zmáhají se a pokrok jejich podivuhoden bývá. Ale míra vzrostu a pokroku jejich určita jest; jistého vrcholu dosáhše upadají. To ale prostrádáme na nich, že *nechtějí vymati* před věčnou pravdou, co Jan vyznal Christovi: Já musím maleti, On růsti. Který národ dobrovolně toho neuznává a *vědecké* vědomí své *pod pravdu církve sv. nepodčinuje*, ten osudu se dožije toho, že se v umalenosti octne a v prohlubni, když nejvýše se pozvedá.“

Obširnosti svou blíží se tento čtvrtý komentář až toliko jedenmécitma kapitol čítá, bez mála 28 kapitolám s. Matouše, kteréž 351 stran zaujaly; v evangeliu Janově 309 stran se počítá. *Uprava* zevnější jest celého díla důstojna a chyb tiskových jen pramálo se do knihy vloudilo.

Na konci přidán jest str. 310—324 *alfabetický seznam* všech zakladatelů, údů a účastníků *Dědictví s. Prokopa* od vzniku jeho r. 1861 až do 1. prosince 1867. K jmenu a stavu každého spoluúda připojeno jest místo by-

dení jeho (pokud vešlo v známost správně Dědictví) a číslo diplomu i úhrn vkladů do 1. prosince u p. pokladníka složených. — Posléze přidána jsou jména řídicího výboru, jenž z 20 členů záleží.

Knihou právě vydanou osvědčilo *Dědictví s. Prokopa*, že statně kráčí za účelem, ježž sobě vytknulo, což nám spolu za rukojemství slouží, že i příště Dědictví to o zvelebení vědy theologické v československé vlasti se pilně starati bude. Véhlasný však a ode všech, jimž na pravém blahu vlasti záleží, upřímně ctěný prof. dr. *Sušil* tímto čtvrtým komentářem si postavil pomník nehynoucí slávy, jejížto záři ani někteří ti politovani hodní šaškové nekalými útržkami zatemniti bohdá nedovedou.

Dr. Borovj.

Liber primus Confirmationum ad beneficia ecclesiastica Pragensem per archidioecesis nunc prima vice typis editus ab anno 1354 usque 1362. — Cum licentia Rđmi Ordinariatus Pragensis. — Opera et sumtibus Francisci Ant. Tingl, presbyteri saecularis, in regio morodochio ad s. Catharinam animarum curam gerentis. Praegae, typis Ed. Gręgr. 1867.

Neunavený p. vydavatel kněz Tingl, jenž už dřive mimo „Acta judiciaria“ vydal trojí liber „Confirmationum“ z let pozdějších (1390—99), zavděčil se zajisté novým tímto spisem veškerému duchovenstvu našemu v míře nemalé. Arcidieceze byla v onen čas na 10 archidiakonátů rozdělena. V dekretch konfirmačních obyčejně udáno jest také jméno „executor,“ jehož povinností bylo inštalovati nově stvrzeného beneficiata. Někdy býval za executora ustanoven děkan čili vikář, častěji však některý ze sousedních farářů vůbec. — Seznáváme z této konfirmační knihy, jak velký počet chrámů a beneficií byl ve 14. věku v Praze, a kterak i jinde v Čechách leckterý farní chrám z tehdejší doby později zaniknul zcela aneb filiálkou učiněn jest. Jména oněch 10 arcijahenství jsou: Pragensis, Boleslaviensis, Gradicensis, Bechinensis, Pilsnensis, Zacensis, Bilinensis, Curimensis, Horšovienis, Litomericensis. Toliko v díle I. (str. 1—61) roztrřděny jsou konfirmační dekrety dle archidiakonátů; v díle II. (62—194) následují po sobě v chronologickém pořádku fary bez rozdílu arcijahenství. Podle alfabetického rejstříku (str. 195—212) každé jméno místní snadno najíti lze. Ve prospěchu dobré věci však projevujeme přání, aby p. vydavatel v příštích publikacích aspoň v rejstříku

raději *nynější* pojmenování (pokud od starého jmena rozdílne jest) každého místa vytisknouti dal, což usnadní každému čtenáři hledání; k. př. Kladrub, Kouřim, Králové Hradec, Ouřiněves, Radošovic, Žatec atd. V textu konfirmačních dekretů p. vydavatel začasť chybná jmena opravil přidávaje v závorce jmeno pravé, začez díky zasluhuje. Přejeme, aby tento povšimnutí hodný spis mezi vel. duhovenstvem četných odběratelů nalezl. Cena jest velmi levná za 80 kr. r. m. (u vydavatele v Lipové ulici 476—II).
Dr. Borový.

Základy křesťanského vychovávání. Kniha věnovaná všem rodičům a pěstounům mládeže. Vzdělal *Josef Podstránský*, kněz církevní. V Praze, nákladem vlastním, tiskem kn. arc. kněhtiskárny 1868. Sklad v kněhkupectví B. Stýbla.

„Vědění bez dobrého vychování jest skalina, o níž blaho časné i věčné se rozbíjí,“ praví p. spisovatel v předmluvě a pravdu slov těch bodejž bychom neviděli tak příliš často naplňovanou vůkol sebe i mezi lidem křesťanským! Na všech ústavech, co jich koli máme, se vyučuje a opět vyučuje, ale nikde bez mála se nevychovává. Rodičové mají položití základ dobrého vychování, ale také oni často velice chybuji buď z nevědomosti neb nespůsobivosti, že sami dobře vychování nebyli. Pročež rodičům a manželům především se hodí výborně spis právě jmenovaný, jež původně sepsal výtečný paedagog katol. kněz Fridrich Klerikus pod názvem „Zehn Gebote katholischer Kindererziehung“; čtli jsme několik velmi pochvalných recensí spisu tohoto, a byli jsme tedy povděční redakci „Blahověsta“, že prvním číslem t. r. počala uveřejňovati dílo to v překladu spisovatele v oboru katechetickém známého, kněze Podstránského, kazatele u sv. Barbory v Kutné Hoře. Spis ten jest důkladný a spolu slohem prostonárodním vyniká, tak že všickni rodiče, jimž na vychování dítek záleží, s prospěchem ho do rukou vzíti a v něm poučení hledati mohou. Těm, kdož by snad z „Blahověsta“ ještě neznali výborné pojednání toto, aspoň té oné kapitoly titul sdělujeme, jako: „Mea culpa, mea maxima culpa;“ — „První vyučování v náboženství;“ — „Apoštolové v domácnosti;“ — „Radosti dětské;“ — „Allopathie nebo homeopathie;“ — „Mamonášství;“ — „Pravdomluvnost;“ — „Stydlivost;“ — „V cizině;“ — „Šetrnost neb úcta a vážnost;“ — „Trest, metla;“ — „Rodiče a učitel;“ — „Kletba a požehnání.“ Již z toho seznati

lze, že všechny stránky činnosti vychovatelské ve spise onom dotknuty jsou; k tomu dokládáme, že nejedné věci z této knížky správcové duchovní při křesťanském cvičení, při vyučování snoubenců, ano také ve vlastním katechetickém úřadě s velkým prospěchem použití mohou. Ještě cena 50 kr. r. m. jest velmi skrovná, doufáme, že spis tak užitečný valného rozšíření dojde.

Dr. Borový.

Oddavky na úřadě aneb o manželství občanském. — Časovou otázku vykládá lidu pravý přítel jeho. Cena 10 kr. V Praze 1868 u K. Bellmanna.

Není tomu dávno od té doby, co u nás pouze theorie znala název „civilního“ neboli občanského manželství. Teď ale ani mezi lidem obecným brzy nebude člověka, jenžby slovo to byl neslyšel a tudíž nějakého poučení v té věci nabyti netoužil. Nejdůst. pp. biskupové ovšem všickni téměř vyložili věřícím diecésí svých, co se manželstvím občanským rozumí a jaké nebespečí zavedením jeho hrozí církvi katolické. Avšak nemohli oni s takovou rozvzlácností se o té důležité věci vyjádřiti, anižby to důstojno bylo listu biskupského, aby na směšné stránky civilního manželství poukazoval tak, jak se to děje v brožůrce populárním slohem sepsané, jakouž jest svrchu jmenovaný spisek „Oddavky na úřadě.“ Německý original se v mnoha tisících exemplářů rozšířil a přispěl k vyvrácení nejednoho náhledu bludného, jenž o té záležitosti mezi lidem koloval. Líčí se zde prstonárodním způsobem, kdy a jak povstalo manželství občanské? v čem záleží? co nám o něm praví svědomí? a jaké ovoce přináší? Brožůrka ta měla by co nejvíce rozšířena a lid na ni upozorněn býti, aby se nedal více mýlití tlacháním nevěrců a neznabohů. — Velmi prospěšné by bylo, aby jako v Německu již po několik let se děje, také u nás v Čechách se brožůrky podobného obsahu vydávaly v duchu katolické církve, aby lid obecný za laciný peníz byl s to zaopatřiti si pravdivého a srozumitelného ponaučení o nejdůležitějších otázkách doby nynější. Dr. Borový.